การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของนักเขียนสตรีในนวนิยายอิงพุทธศาสนา

เชษฐา จักรไชย

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย

มิถุนายน 2559

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของนักเขียนสตรีในนวนิยายอิงพุทธศาสนา

เชษฐา จักรไชย

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย
มิถุนายน 2559
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของนักเขียนสตรีในนวนิยายอิงพุทธศาสนา

ของ เชษฐา จักรไชย

ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
ของมหาวิทยาลัยพะเยา

.....ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ)

.....กรรมการ .....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จารุวรรณ เบญจาทิกุล) (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรสวรรค์ สุวรรณธาดา)

.....กรรมการ .....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวรรธน์ ศรียาภัย) (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมเกียรติ รักษ์มณี)

.....กรรมการ
(ดร.สิงห์คำ รักป่า)

อนุมัติ

.....
(รองศาสตราจารย์พูนพงษ์ งามเกษม)
คณบดีคณะศิลปศาสตร์
มิถุนายน 2559

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้สำเร็จได้ด้วยความเมตตาอย่างสูงยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวรรธน์ ศรียาภัย ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมเกียรติ รักษ์มณี และอาจารย์ ดร.สิงห์คำ รักป่า กรรมการที่ปรึกษาผู้คอยชี้แนะแนวทางการศึกษาวิจัย รวมทั้งช่วยตรวจทาน และแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ให้งานวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จารุวรรณ เบญจาธิกุล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรสวรรค์ สุวรรณธาดา กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาแนะนำเพิ่มเติมจนทำให้ผู้วิจัยมองเห็นแนวทางในการทำวิจัยชัดเจนมากขึ้น นับเป็นความกรุณาสูงสุดที่ผู้วิจัยได้รับและขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์พูนพงษ์ งามเกษม คณบดีคณะศิลปศาสตร์ และคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยพะเยาทุกท่านที่กรุณาให้โอกาสผู้วิจัยได้มาศึกษาที่สถาบันการศึกษาอันทรงเกียรติแห่งนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ทุกระดับชั้นที่อบรม สั่งสอน ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัย รวมทั้งขอบพระคุณนักวิชาการ นักเขียนสตรีนวนิยายอิงพระพุทธศาสนาทุกท่านที่ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎี และเนื้อหาของนวนิยายมาประกอบการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล

คุณค่าของงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นพุทธบูชาแด่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระบรมศาสดาเอกของโลก ที่นำแสงสว่างทางปัญญาและความร่มเย็นมาสู่พุทธศาสนิกชนทั่วโลก และขอมอบเป็นเครื่องบูชาเพื่อแสดงความกตัญญูกตเวทิตาคุณแด่บิดา มารดา บุพการี ญาติมิตร รวมทั้งครู-อาจารย์ ผู้มีอุปการคุณทุกท่าน อันส่งผลให้งานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จตามความมุ่งหวังทุกประการ

เชษฐา จักรไชย

ชื่อเรื่อง: การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของนักเขียนสตรีในนวนิยายอิงพุทธศาสนา
ผู้วิจัย: นายเชษฐา จักรไชย วิทยานิพนธ์ : ศศ.ด.(ภาษาไทย), มหาวิทยาลัยพะเยา, 2559
ประธานที่ปรึกษา: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวรรธน์ ศรียาภัย, **กรรมการที่ปรึกษา**: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมเกียรติ รักษ์มณี, ดร.สิงห์คำ รักป่า
คำสำคัญ: วรรณศิลป์, นักเขียนสตรี, นวนิยายอิงพุทธศาสนา

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแนวคิดพุทธธรรมและการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี โดยใช้วิธีการวิเคราะห์นวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีที่ประพันธ์ในระหว่าง พ.ศ. 2480ถึง พ.ศ. 2557 จำนวน 24 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า ผู้ประพันธ์นวนิยายส่วนใหญ่ใช้การสอดแทรกแนวคิดเรื่องพุทธธรรม เพื่อสอนให้คนเป็นคนดีด้วยพุทธธรรม 3 ระดับ คือ แนวคิดพุทธธรรมระดับพื้นฐาน (ทิฏฐธัมมิกัตถะ) แนวคิดพุทธธรรมระดับกลาง (สัมปรายิกัตถะ) และแนวคิดพุทธธรรมระดับสูงสุด (ปรมัตถะ)

ส่วนผลการวิเคราะห์ด้านวรรณศิลป์ในนวนิยายนั้นพบว่า แนวคิดด้านองค์ประกอบในนวนิยายนั้นพบว่า ผู้แต่งนิยมเปิดเรื่องด้วยการบรรยายฉาก เหตุการณ์ และตัวละคร พบมากที่สุด จำนวน 10 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 41.66 การสร้างความขัดแย้งในเรื่องนั้นผลการศึกษาพบว่าผู้แต่งนิยมใช้วิธีสร้างความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และสร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นภายในจิตใจของตัวละครมากที่สุด จำนวน 11 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 45.83 การลำดับเหตุการณ์ผลการศึกษาพบว่าผู้เขียนนิยมใช้การลำดับเหตุการณ์แบบปฏิทินพบมากที่สุด จำนวน 22 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 91.66 ผู้เขียนนิยมการปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรมมากที่สุด จำนวน 15 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 62.50 กลวิธีการสร้างสรรค์มุมมองการเล่าเรื่องพบว่าผู้เขียนนิยมใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบผู้แต่งเป็นผู้รู้แจ้งมากที่สุด จำนวน 21 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 87.5 ในการสร้างสรรค์ตัวละครทั้ง 24 เรื่อง ประกอบไปด้วยตัวละครเอกและตัวละครสนับสนุนกลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนาพบว่าผู้เขียนนิยมใช้บทสนทนาเพื่อบอกลักษณะและอุปนิสัยของตัวละครมากที่สุด จำนวน 12 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 50 และกลวิธีการสร้างสรรค์ฉากพบว่าผู้เขียนนิยมใช้ฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์มากที่สุด จำนวน 10 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 41.68

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลกลวิธีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ทางภาษา พบกลวิธีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ 2 ลักษณะ คือ กลวิธีการสร้างสรรค์ภาษาวรรณศิลป์ระดับคำซึ่งพบใน 8 ลักษณะ คือ การหลากคำ การใช้คำเพื่อเสียงสัมผัส การใช้คำสูง การใช้คำสร้างจินตภาพ การใช้คำเลียนเสียง การใช้คำซ้ำ การซ้ำคำ และการใช้คำซ้อน ส่วนวรรณศิลป์ระดับข้อความพบใน 4 ลักษณะ คือ การใช้โวหาร การใช้ภาพพจน์ การใช้ลีลาภาษาวรรณคดี และการใช้รสวรรณคดีผลการศึกษาครั้งนี้ทำให้เห็นว่าการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ใน นวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี ได้นำหลักพุทธธรรมระดับพื้นฐาน หลักพุทธธรรมระดับกลาง และหลักพุทธธรรมระดับสูงสุด มาใช้สอดแทรกเพื่อให้ผู้อ่านนำมาใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ ทั้งนี้ผู้แต่งได้มีการปรับรูปแบบหรือสร้างสรรค์ลักษณะขององค์ประกอบของนวนิยายขึ้นใหม่ตามขนบของนวนิยายร่วมสมัยเพื่อให้ผู้อ่านเข้าถึงแนวคิดทางพุทธศาสนาได้ง่ายยิ่งขึ้น

Title: ART OF LANGUANGE CREATION IN BUDDHIST NOVELS OF FEMALE WRITERS.

Author: Mr. Chetta Chakrachai, Dissertation: Ph.D. (Thai), University of Phayao, 2016

Advisors: Assistant Professor Dr.Warawat Sriyabhaya, **Co-advisors:** Associate Professor Dr. Somkiet Rakmanee, Dr. Singkham Rakpa

Keywords: Art Created Language, female writer, Buddhist novel

Abstract

This research aims to study concept of Buddhadhamma and Art Created Language in Buddhist novels written by female writers between 1937and 2014 and twenty-four Budddhist novels were used for analytitcal study. The findings indicated that the most composers had incorporated three levels of Buddhadhamma to instruct readers; 1) Ditthadhammikhattha (sources of happiness in the present life) as basic level, 2) Samparayikattha (sources of happiness in the future life) as an intermediate level, and 3) Paramattha (the Absolute Truth) as advanced level. With regard to Art Created Language, composers opened the stories by narrating setting, incidences, and characters.These were found in 10 novels or 41.66 percent. In point of conflict in the story, the writers frequently created conflicts between human, and self conflict of characters. These were found in 11 novels, 45.83 percent. Regarding the use of the sequence of event, the chronological order like calendar was generally used in 22 novels which accounted 91.66 percent.The happy ending was often used in 15 novels or 62.50 percent. The omniscient narration strategy was found in 21 novels that accounted 87.5 percent.In terms of character creation strategies, 24 novels presented major and minor characters and dialaogue creation to reveal characteristics and habits of characters was found in 12 novels or 50 percent. In setting creation strategies, it was found that artifacts setting were used in 10 novels or 41.68 percent. Besides, two main types of Art Created Language discourse analysis were found; words and contents. Eight word types were found in the novels consisting of words which are synonymous, rhyming, technical, imagery, onomatopoeic, duplicative, reduplicative, and alliterative. Concerning Art Created Language in discourse analysis, four strategies; eloquence, figure of speech, literature language and literature stylistics have been used in the novels.

The study shows that three levels of Buddhadhamma had been included in Art Created Language in Buddhist novels and the writers had adapted and created new novel traits to help readers easily understand Buddhadhamma.

สารบัญ

บทที่ **หน้า**

1 **บทนำ** 1

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1

วัตถุประสงค์ของการวิจัย 6

ขอบเขตของการวิจัย 6

นิยามศัพท์เฉพาะ 10

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย 10

กรอบแนวคิดในการวิจัย 12

2 **เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง** 13

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับนวนิยายไทย 13

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับพุทธธรรม 30

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกอบสร้างและนัยสำคัญ 43

3 **วิธีดำเนินการวิจัย** 68

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 68

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 71

การเก็บรวบรวมข้อมูล 75

การวิเคราะห์ข้อมูล 78

4 **แนวคิดพุทธธรรมในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี** 80

พุทธธรรมระดับพื้นฐาน 80

พุทธธรรมระดับกลาง 162

พุทธธรรมระดับสูงสุด 170

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ **หน้า**

5 **วรรณศิลป์ในองค์ประกอบของนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี** 191
กลวิธีการสร้างสรรค์โครงเรื่อง 191
กลวิธีการสร้างสรรค์มุมมองการเล่าเรื่อง 245
กลวิธีการสร้างสรรค์ตัวละคร 251
กลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนา 257
กลวิธีการสร้างสรรค์ฉาก 273

6 **วรรณศิลป์ทางภาษาในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี** 293
กลวิธีการสร้างสรรค์ภาษาวรรณศิลป์ระดับคำ 293
กลวิธีการสร้างสรรค์ภาษาวรรณศิลป์ระดับข้อความ 307

7 **บทสรุป** 377
สรุปผลการวิจัย 377
อภิปรายผล 384
ข้อเสนอแนะ 387

บรรณานุกรม 388

ประวัติผู้วิจัย 396

สารบัญตาราง

ตาราง **หน้า**

1 แสดงการวิเคราะห์การเปิดเรื่องนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี..... 192
2 แสดงกลวิธีการสร้างความขัดแย้งในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี..... 207
3 แสดงการลำดับเหตุการณ์ในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี 229
4 แสดงกลวิธีการปิดเรื่องในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี 233
5 แสดงกลวิธีการสร้างสรรค์มุมมองการเล่าเรื่องในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี 245
6 แสดงกลวิธีการสร้างสรรค์ตัวละครในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี .. 251
7 แสดงกลวิธีการสร้างบทสนทนาในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี..... 257
8 แสดงประเภทของฉากในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี 273
9 แสดงการใช้วรรณศิลป์ระดับคำในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี..... 306
10 แสดงการใช้โวหารภาพพจน์ในนวนินายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี 352
11 แสดงการใช้วรรณศิลป์ระดับข้อความในนวนินายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี 376

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วรรณกรรมพุทธศาสนาของไทยดำรงอยู่ยาวนานควบคู่กับวิถีชีวิตของคนไทย และความเปลี่ยนแปลงของสังคมมาทุกยุคทุกสมัยตั้งแต่รับพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่สังคมไทย จากสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี สู่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจนถึงยุคปัจจุบันคนไทยส่วนใหญ่ นับถือศรัทธาศาสนาพุทธ ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักพุทธปรัชญาจนกลายเป็นบรรทัดฐานความคิดความเชื่อของบุคคลทุกระดับในสังคมไทยข้อสำคัญ คือ แนวคิดทางพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรม ดังเห็นได้ชัดเจนว่าวรรณกรรมหลายเรื่องมีต้นเค้ามาจากเรื่องราวในพระพุทธศาสนา และมีแพร่หลายอยู่ในสังคมไทยจนถึงปัจจุบันมีทั้งเรื่องที่ผู้ประพันธ์นำเค้าเรื่องพุทธประวัติมาแต่งเป็นเรื่องเล่า รวมทั้งเรื่องที่ผู้ประพันธ์ได้รับแนวคิด ปรัชญา คติความเชื่อ และแรงบันดาลใจทางศาสนามาเป็นกรอบความคิดในการประพันธ์ การสื่อสารและเผยแผ่พุทธธรรมในปัจจุบันมีช่องทางการสื่อสารหลากหลายรูปแบบในสื่อร่วมสมัย ที่น่าสนใจอย่างยิ่ง คือ แนวคิดพุทธธรรมได้รับการถ่ายทอดในวรรณกรรมหลายประเภทโดยผ่านการตีความตามทรรศนะของผู้ประพันธ์แต่ละบุคคลส่วนหนึ่งเป็นผลงานสร้างสรรค์ ของพระภิกษุอีกส่วนหนึ่งเป็นผลงานสร้างสรรค์ของประชาชนทั่วไปทั้งบุรุษและสตรี ผู้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมแล้วนำมาร้อยเรียงเรื่องราวผ่านรูปแบบและกลวิธีต่าง ๆ ตามความสามารถและความคิดสร้างสรรค์เฉพาะตน

วรรณกรรมพุทธศาสนาของไทยประเภทหนึ่งที่น่าสนใจศึกษาอย่างยิ่ง คือ นวนิยายอิงพุทธศาสนาที่ประพันธ์โดยนักเขียนสตรี เช่น ทมยันตี, สไบเมือง, สุทัสสา อ่อนค้อม, แก้วเก้าและโสภาค สุวรรณ ทั้งนี้เพราะอาณาจักรของการเขียนตั้งแต่ครั้งโบราณนานมา ไม่ว่าโลกตะวันตกหรือตะวันออกนักเขียนล้วนแล้วแต่เป็นบุรุษเพศ เพราะผู้ชายมีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียน จึงสามารถรังสรรค์งานวรรณกรรมเรื่อยมา ผู้หญิงมักได้รับการดูแคลนว่าใช้ภาษาไม่เป็นอันอาจเนื่องมาจากเรียนน้อย (พรสวรรค์ สุวรรณธาดา, 2552, หน้า 1)

อย่างไรก็ตามนักเขียนเพศหญิงก็มีความรู้ความสามารถในการประพันธ์วรรณกรรมที่มีเนื้อหาสาระทางศาสนาได้ เพราะสตรีได้ผ่านการหล่อหลอมกล่อมเกลาระบบความคิดในการเข้าถึงพุทธธรรมมาอย่างลึกซึ้งเช่นบุรุษ บุรุษและสตรีในทรรศนะของพุทธปรัชญาคือ มีความเท่าเทียมกัน มีโอกาสเสมอกันในการที่จะเป็นคนดี มีเสรีภาพในทางปัญญาเสมอกัน

ในการที่จะคิด พิจารณาให้เข้าใจถึงธรรมความเป็นไปของกฎแห่งธรรมชาติที่ครอบคลุมโลก และมีสิทธิเสมอกันในการที่จะถึงความหลุดพ้นทุกคนสามารถตั้งความปรารถนาและปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงได้ในทางธรรม (ลักษณ์วัต ปาละรัตน์, 2545, หน้า 80–90)

ลักษณะเฉพาะของนวนิยายอิงพุทธศาสนา คือ เป็นบันเทิงคดีประเภทหนึ่งที่สร้างสรรค์จากจินตนาการของผู้แต่ง มีจุดมุ่งหมายให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านขณะเดียวกันอาจมีสอดแทรกความรู้ตลอดจนข้อคิดสอนใจบางประการไว้ด้วยดังที่ แก้วเก้า (2556, หน้า ค–ง) ได้ระบุจุดมุ่งหมายและรูปแบบในการเขียนนวนิยายเรื่อง**ทางเทวดา–เทวาวาด** ไว้ว่า เป็นเรื่องที่เขียนขึ้นด้วยความเชื่อในบาปบุญคุณโทษ การทำดีและชั่วของมนุษย์จะอยู่ในสายตาของสวรรค์อยู่เสมอ การตอบแทนอาจจะออกมาในรูปที่มนุษย์โดยมากยังนึกไม่ถึง แต่ก็ไม่ใช่ว่าไม่มี หรือจะต้องรอชาติหน้าชาติโน้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการให้กำลังใจผู้ที่มุ่งทำความดีที่จะได้ฝึกฝนความอดทนและ ฝ่าฟันอุปสรรคได้ตลอดรอดฝั่ง โดยผู้เขียนผูกเรื่องขึ้นให้อ่านง่ายและแทรกรสบันเทิงลงไปด้วย

นวนิยายประเภทนี้นอกจากใช้สารัตถธรรมของพุทธศาสนามาเป็นแนวคิดสำคัญของเรื่องแล้วยังมีการสร้างสรรค์องค์ประกอบทางวรรณกรรมสอดคล้องกับรูปแบบของนวนิยายทั่วไป หรือมีบางส่วนที่คล้ายคลึงกับลักษณะเฉพาะของวรรณคดีพุทธศาสนา กล่าวคือ ในกระบวนการสร้างสรรค์นวนิยายอิงพุทธศาสนา นักเขียนสตรีหลายคนได้สืบทอดและปรับใช้ขนบวรรณศิลป์จากวรรณคดีพุทธศาสนา ขณะเดียวกันก็มีการสร้างสรรค์กลวิธีการนำเสนอที่แปลกใหม่จากขนบเดิมตามความเหมาะสมของเรื่องหรือตามความสามารถและความคิดสร้างสรรค์ของผู้แต่ง เช่น การนำเหตุการณ์ในพุทธประวัติมาใช้เป็นโครงเรื่อง การอ้างอิงพุทธพจน์ที่เป็นอุทาหรณ์สอนใจมาประกอบการเล่าเรื่อง หรือแทรกในการเปิด–ปิดเรื่อง รวมถึงการนำชื่อบุคคลในพุทธประวัติมาสร้างเป็นตัวละครในเรื่อง การใช้ฉากสังคมอินเดียสมัยพุทธกาล ตลอดจนการใช้บทสนทนาปุจฉา–วิสัชนา เพื่อถ่ายทอดหลักธรรมให้น่าสนใจ เป็นต้น กล่าวได้ว่า แนวคิดพุทธธรรมในนวนิยายแต่ละเรื่องมีหลากหลายและสัมพันธ์กับกลวิธีสร้างสรรค์สุนทรียภาพทางวรรณศิลป์เพื่อสร้างพลังกระทบอารมณ์และความคิดของผู้อ่าน กลวิธีดังกล่าวนี้ คือ ปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้สื่อสารความหมายสู่ผู้อ่านได้สัมฤทธิ์ผล

ตัวอย่างนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีที่ผู้วิจัยจะยกมา คือ เรื่อง **มักกะลีผล**ของ สุทัสสา อ่อนค้อม เป็นเหตุการณ์เมื่อครั้งที่พระเจริญซึ่งในช่วงเวลานั้น คือ หนุ่มเจริญ ได้โดยสารเรือกลับบ้านบางม่วงหมู่พร้อมกับบิดา หนุ่มเจริญก็หวนคิดถึงวันแรกที่ตนเดินทางเข้ากรุงเทพฯ พร้อมกับนายกรรเชียงเพื่อนรัก ความรู้สึกในเวลานั้นแตกต่างกับวันที่เดินทางออกจากกรุงเทพฯ โดยสิ้นเชิง เพราะในวันนั้นทั้งหนุ่มเจริญและเพื่อนรักต่างมีความสุขและตื่นเต้นกับการเดินทาง แต่วันนี้หนุ่มเจริญต้องเดินทางกลับโดยไม่มีเพื่อนรักเพราะนายกร

รเชียง ต้องจบชีวิตลงอย่างไม่คาดคิด ต่อมาคุณสายทิพย์ที่หนุ่มเจริญสนิทสนมด้วย ก็ต้องจบชีวิตลงด้วยโรคอหิวา และไม่นานหลวงธาราซึ่งเป็นปู่ของหนุ่มเจริญก็ต้องจากไปด้วยโรคชรา เหตุการณ์ในครั้งนั้นจึงทำให้หนุ่มเจริญอดคิดถึงยายไม่ได้ว่าสักวันหนึ่ง ยายจ่างก็ต้องจากไปอันเป็นกฎธรรมชาติของชีวิต หนุ่มเจริญเกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย แต่ก็ไม่สามารถหาทางออกให้แก่ตนเองได้ ดังความว่า

“...เขาหวนคิดถึงวันแรกที่เดินทางเข้าบางกอก ความรู้สึกวันนั้นกับวันนี้ช่างต่างกันลิบลับ ทั้งที่เจ้าของความรู้สึกเหล่านั้นเป็นคนเดียวกัน ภาพหนุ่มกรรเชียงที่ดูตื่นตาตื่นใจกับการได้มาเห็นเมืองฟ้าเมืองสวรรค์ แล้วก็ต้องมาจบชีวิตลงอย่างที่ไม่มีผู้ใดคาดคิดมาก่อน เรื่องราวของหนุ่มกรรเชียงเลือนไปแล้วก็มีภาพคุณสายทิพย์เข้ามาแทน สาวน้อยผู้มีความซุกซนและยึดติดกับคู่แฝดราวกับเป็นคนเดียวกัน ชายหนุ่มได้ประจักษ์ถึงสัจธรรมของชีวิตอีกอย่างหนึ่ง คุณสายทิพย์มาพร้อม ๆ กับคุณสายทอง แต่เวลาไปกลับไปคนเดียว ไม่สามารถเอาอีกคนไปด้วยได้ แม้รักแสนรัก สิ่งที่เกิดขึ้นกับคุณสายทิพย์น่าจะเป็นอุทาหรณ์สอนใจคนทั้งหลายได้ว่าไม่ควรยึดติดถือมั่นกับอะไร ๆ ในโลก ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือวัตถุสิ่งของก็ตาม จากคุณสายทิพย์ ชายหนุ่มก็เห็นภาพหลวงธารา แม้ท่านจะมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป หากท่านก็ไม่สามารถฝืนกฎธรรมชาติได้ นี่กระมังที่ยายมักพูดเสมอ ๆ ว่าสิ่งทั้งหลายเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

...หนุ่มเจริญได้ประจักษ์ในความเป็นอนิจจังของชีวิตอีกครั้ง เขาหวนคิดไปถึงยายผู้ซึ่งอีกไม่นานก็จักต้องตกอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติแบบเดียวกันนี้ ชายหนุ่มเริ่มเบื่อหน่ายในความไม่เที่ยงแท้แน่นอน หากก็มิรู้ว่าจะไปให้พ้นจากสภาวะเช่นนี้ได้อย่างไร...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2545, หน้า 434–436)

จากเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า สรรพสิ่งที่เกิดขึ้นในโลกนี้ล้วนอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติหรือกฎไตรลักษณ์ กล่าวคือ ทุกสิ่งเมื่อมีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับสิ้นเสื่อมสลายไปตามเหตุปัจจัยของมัน ดังนั้น ผู้แต่งจึงเน้นว่ามนุษย์ควรที่จะรู้เท่าทันความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ดำรงชีวิตอยู่อย่างมีสติและไม่ประมาท

นอกเหนือจากการวิเคราะห์มโนทัศน์ด้านพุทธธรรม องค์ประกอบที่ควรพินิจพิเคราะห์ควบคู่กันให้เห็นชัดถึงความสอดคล้องกับเนื้อหา คือ กลวิธีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ที่ประณีต ซับซ้อน ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมใช้ภาษาเป็นวัสดุจึงต้องอาศัยพลังทางสุนทรียะดึงดูดผู้อ่านให้เข้าถึงความคิดและอารมณ์สอดคล้องกับแนวคิดของดวงมน จิตร์จำนงค์ (2527, หน้า 16–17) ซึ่งอธิบายอย่างสมเหตุสมผลว่า บทบาทของภาษาในวรรณคดีและสุนทรียภาพในภาษานั้น เป็นสิ่งที่สอดคล้องข้องเกี่ยวกันอย่างแนบแน่น ทั้งนี้ด้วยเหตุที่ว่าสุนทรียภาพเป็นเรื่องของคุณภาพแห่งศิลปะ ซึ่งเป็นเครื่องสื่อสารที่เร้าสัมผัสทางอารมณ์ ภาษาที่มีสุนทรียะ

จึงเป็นภาษาที่มีบทบาทในการสื่อสารสมจุดประสงค์ของผู้สร้างสรรค์งานวรรณศิลป์ ผู้ประพันธ์จำเป็นต้องเลือกเฟ้นถ้อยคำเพื่อให้เกิดความไพเราะประการหนึ่ง หรือเพื่อแสดงออกซึ่งความนึกคิดและอารมณ์ของตนอีกประการหนึ่ง ทั้งสองประการนี้แท้ที่จริงแล้วเป็นสิ่งที่ประสมประสานสอดคล้องกัน เพราะความงามความไพเราะก็มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ความคิดและอารมณ์ที่แสดงออกมานั้นมีพลัง และอิทธิพลสัมผัสกระทบความคิดและอารมณ์ของผู้อ่านให้ไหวโอนคล้อยตามตน และผู้อ่านที่รู้สึกซาบซึ้งก็ย่อมเห็นว่าถ้อยคำนี้มีความงาม ด้วยเหตุนี้เอง ผู้ประพันธ์จึงจำเป็นจะต้องสร้างสรรค์วรรณกรรมด้วยภาษาที่มีลักษณะและคุณค่าทางสุนทรียะ และฝ่ายผู้อ่านก็จำเป็นต้องใช้ความรู้ความสามารถในทางภาษาและวิจารณญาณพอสมควรจึงจะเข้าใจวรรณกรรมชิ้นนั้นได้

ดังนั้นการศึกษาความสอดคล้องของรูปแบบและเนื้อหาย่อมทำให้เข้าใจโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์และพลังสุนทรียภาพได้อย่างแจ่มชัด ดังตัวอย่างพระธรรมเทศนาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในนวนิยายเรื่อง**ไพรีเมรัย** ของสไบเมืองที่ผู้ประพันธ์นำพุทธพจน์มาแทรกในเนื้อเรื่องเพื่อเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการกำจัดตัณหาด้วยสติปัญญาที่รอบคอบ โดยเสนอผ่านการใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์อย่างน่าประทับใจ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“...ครั้นแล้วจึงตรัสพระคาถาถามว่า ต้นไม้ เมื่อรากไม่มีอันตราย ยังมั่นคง ถึงแม้บุคคลตัดแล้ว ย่อมงอกงามขึ้นได้อีกทีเดียวฉันใด ทุกข์นี้ เมื่อตัณหานุสัยอันบุคคลยังขจัดไม่ได้แล้ว ย่อมเกิดขึ้นร่ำไป

แม้ฉันนั้นก็ดี กระแสแห่งตัณหา 36 ซึ่งไหลไปในอารมณ์อันเป็นที่พอใจ อันเป็นธรรมชาติกล้า ย่อมมีแก่บุคคลใดที่มีความดำริอันใหญ่อาศัยราคะ ย่อมนำบุคคลผู้มีทิฐิทั่วไปตามกระแสแห่งตัณหา

ตัณหา**ดุจ**เถาวัลย์ แตกขึ้นแล้วย่อมตั้งอยู่ ท่านทั้งหลายแลเห็นตัณหานั้นเป็น**ดัง**เถาวัลย์ที่เกิดแล้วจงตัดรากเสียด้วยปัญญาเถิด...”

(สไบเมือง, 2549, หน้า 139)

จากตัวบทนวนิยายดังกล่าว เมื่อพินิจพิเคราะห์แล้วพบว่า สไบเมือง ตัวอย่างอธิบายพุทธธรรมด้วยกลวิธีทางวรรณศิลป์ 2 ลักษณะ คือ โวหารและภาพพจน์อุปมา

ในย่อหน้าแรกเป็นการใช้โวหารอุปมา โดยเปรียบเทียบต้นไม้กับตัณหานุสัย ว่า ต้นไม้นั้นหากยังมีรากอันงอกงามอยู่เป็นปรกติ แม้จะตัดลำต้นออกไปแล้ว ก็ย่อมจะงอกงามขึ้นใหม่ได้เสมอ เช่นเดียวกับตัณหานุสัย หากเราไม่ขจัดให้หมดสิ้นแล้ว ย่อมที่จะเกิดขึ้นใหม่ได้เช่นกัน

นอกจากนี้ใน 3 ย่อหน้าสุดท้าย สไบเมือง ตัวอย่างอธิบายพุทธธรรมด้วยภาพพจน์อุปมาซึ่งเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ประเภทหนึ่ง เป็นการนำตัณหามาเปรียบเทียบกับเถาวัลย์

โดยมีคำว่า “ดุจ” เป็นหน่วยเชื่อมเถาวัลย์นั้นเมื่อแตกขึ้นแล้ว ก็ย่อมดำรงอยู่เช่นนั้น ตัณหาก็เช่นกัน เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็จะคงอยู่เช่นนั้น

เมื่อพิจารณาสถานภาพของการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีในช่วงเวลาที่ผ่านมาในภาพรวมแล้วพบว่าเป็นการศึกษาวิเคราะห์ 2 ลักษณะ ได้แก่ การศึกษาเฉพาะแนวคิดทางพุทธธรรม และการศึกษาพุทธธรรมเชื่อมโยงกับการวิเคราะห์กลวิธีทางวรรณศิลป์ ผลงานการศึกษาที่เน้นวิเคราะห์เฉพาะแนวคิดพุทธธรรม โดยไม่ได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์กับวรรณศิลป์ อาจจะทำให้ไม่เข้าใจลึกซึ้งถึงความสอดคล้องระหว่างเนื้อหากับกลวิธีที่ปรากฏอย่างแยบคายในวรรณกรรม ตัวอย่างเช่น ผลงานของ วีรศักดิ์ จันทร์เพชร (2545) เรื่อง**จริยธรรมใน นวนิยายของกฤษณา อโศกสิน** ผลงานของเพ็ญพิมล ทุมประเสน (2550) เรื่อง**พุทธธรรมใน นวนิยายของสุทัสสา อ่อนค้อม** และผลงานของภฤดา บูชาบุพพาจารย์ (2554) เรื่อง**หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในธรรมนิยายเรื่องมักกะลีผลของสุทัสสา อ่อนค้อม**

สำหรับผลงานการศึกษาแนวคิดพุทธธรรมแล้วเชื่อมโยงกับการวิเคราะห์วรรณศิลป์ ตัวอย่างเช่นผลงานของอธิตา รัตนพัลลภ (2547) เรื่อง**แนวคิดเรื่องกรรมตามแนวพุทธศาสนาในนวนิยายของทมยันตี** จากข้อมูลการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและบทวิเคราะห์แนวคิดพุทธธรรมกับกลวิธีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีโดยสังเขป ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า ผลงานวิจัยที่ศึกษาพุทธธรรมเชื่อมโยงกับการวิเคราะห์วรรณศิลป์ ส่วนมากเป็นการศึกษาวรรณกรรมเฉพาะเล่มและมักเป็นผลงานของนักเขียนเฉพาะบุคคลเท่านั้น ไม่ได้ศึกษาในลักษณะการเชื่อมโยงเทียบเคียงกับงานเขียนเล่มอื่น ๆ หรือผลงานของนักเขียนคนอื่น ๆ ที่มีลักษณะเนื้อหาและแนวคิดสอดคล้องกันทำให้ไม่เห็นลักษณะร่วมของมโนทัศน์ด้านพุทธธรรมที่นักเขียนสตรีแต่ละคนมีร่วมกันหรือสอดรับกัน ตลอดจนไม่เห็นความหลากหลายด้านกลวิธีทางวรรณศิลป์ในนวนิยายแต่ละเรื่อง ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมย่อมมีรากฐานมาจากวัฒนธรรมทางความคิดอันหลากหลายที่สัมพันธ์กันเสมอ

ด้วยเหตุผลตามที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเกิดคำถามว่าแนวคิดพุทธธรรมของนักเขียนสตรีที่ปรากฏในนวนิยายอิงพุทธศาสนาในภาพรวมมีแนวคิดสำคัญใดบ้าง และการสร้างสรรค์สุนทรียภาพทางวรรณศิลป์ที่ใช้สื่อพุทธธรรมในนวนิยายกลุ่มนี้มีลักษณะเฉพาะอย่างไร รวมทั้งพินิจพิเคราะห์ด้วยว่ากลวิธีที่ผู้ประพันธ์ใช้สื่อสารความหมายสอดคล้องกับเนื้อหาสาระที่นำเสนอหรือไม่ เพราะเหตุใด การศึกษาในประเด็นดังกล่าวนี้จะทำให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกลวิธีนำเสนอแนวคิดทางพุทธธรรมในนวนิยาย

อิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีลุ่มลึกยิ่งขึ้น ตลอดจนเห็นความสามารถและความคิดสร้างสรรค์ของนักเขียนแต่ละคนในการประพันธ์นวนิยายดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวคิดพุทธธรรมเชื่อมโยงกับการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี เพื่อให้เกิดประโยชน์ตามที่กล่าวไปในข้างต้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดพุทธธรรมในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี
2. เพื่อวิเคราะห์การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี

สมมติฐานการวิจัย

1. แนวคิดพุทธธรรมที่ปรากฏในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมระดับพื้นฐาน หลักพุทธธรรมระดับกลาง และหลักพุทธธรรมระดับสูงสุด เพื่อนำเสนอพุทธปรัชญาให้มีความลุ่มลึกและครอบคลุมแนวทางประพฤติปฏิบัติที่ดีงามอย่างกว้างขวางอันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านและสังคม

2. การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของนักเขียนสตรีในนวนิยายอิงพุทธศาสนา มีทั้งรูปแบบที่ได้รับการสืบทอดจากขนบของวรรณกรรมพุทธศาสนา และรูปแบบที่ปรับใช้หรือสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ตามขนบของนวนิยายร่วมสมัยทั้งนี้เพื่อให้สามารถอธิบายแนวคิดทางพุทธธรรมได้อย่างลึกซึ้งและมีพลังโน้มน้าวความคิดและอารมณ์ของผู้อ่าน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของนักเขียนสตรีในนวนิยายอิงพุทธศาสนา กำหนดขอบเขตของการวิจัย 2 ด้าน คือ ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล และด้านเวลา ดังนี้

1. ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ มีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีที่ประพันธ์ขึ้นในระหว่าง พ.ศ. 2480 ถึง พ.ศ. 2557

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ นวนิยายของนักเขียนสตรีจำนวน 24 เรื่อง

โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนวนิยายที่เหตุการณ์ของเรื่องเกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล และหรือมีสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสาวก พระสงฆ์ เป็นตัวละครอย่างใดอย่างหนึ่ง และกลุ่มนวนิยายที่เขียนขึ้นโดยมีแนวคิดทางพุทธธรรมเป็นแก่นเรื่อง มีรายละเอียด ดังนี้

1.2.1 กลุ่มนวนิยายที่เหตุการณ์ของเรื่องเกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล และ หรือมีสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสาวก พระสงฆ์ เป็นตัวละครอย่างใดอย่างหนึ่ง จำนวน 12 เรื่อง โดยคัดเลือกมาจากผลงานของนักเขียน 3 คน คนละ 4 เรื่อง กรณีที่นักเขียนคนหนึ่งมีผลงานมากกว่า 4 เรื่อง และแต่ละเรื่องมีความดีเด่นทางด้านวรรณศิลป์เสมอกัน ผู้วิจัยจะใช้วิธีจับสลากเพียง 2 เรื่อง นวนิยายทั้ง 12 เรื่อง มีดังนี้

1) **ชามี** ของทมยันตี (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ ณ บ้านวรรณกรรม เมื่อ พ.ศ. 2552

2) **มายา** ของทมยันตี (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ ณ บ้านวรรณกรรม เมื่อ พ.ศ. 2551

3) **ฌาน** ของทมยันตี (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ ณ บ้านวรรณกรรม เมื่อ พ.ศ. 2552

4) **จิตา** ของทมยันตี (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ ณ บ้านวรรณกรรม เมื่อ พ.ศ. 2552

5) **ลายแทงในถ้ำแก้ว** ของสไบเมือง (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เพื่อนดี เมื่อ พ.ศ. 2549

6) **ความมืดแห่งคูหาทอง** ของสไบเมือง (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เพื่อนดี เมื่อ พ.ศ. 2549

7) **เสียงแห่งมัชฌิมยาม** ของสไบเมือง (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เพื่อนดี เมื่อ พ.ศ. 2549

8) **กาฬปักษี** ของสไบเมือง (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เพื่อนดี เมื่อ พ.ศ. 2549

9) **มักกะลีผล** ของสุทัสสา อ่อนค้อม (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์หอรัตนการพิมพ์ เมื่อ พ.ศ. 2556

10) **นารีผล** ของสุทัสสา อ่อนค้อม (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์หอรัตนการพิมพ์ เมื่อ พ.ศ. 2556

11) **สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม** ของสุทัสสา อ่อนค้อม (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์หอรัตนการพิมพ์ เมื่อ พ.ศ. 2555

12) **วัฏจักรชีวิต** ของสุทัสสา อ่อนค้อม (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์หอรัตนการพิมพ์ เมื่อปี พ.ศ. 2555

1.2.2 กลุ่มนวนิยายที่เขียนขึ้นโดยมีแนวคิดทางพุทธธรรมเป็นแก่นเรื่อง จำนวน 12 เรื่อง นวนิยายกลุ่มนี้มีเป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยคัดเลือกมาจากผลงานของนักเขียนสตรี จำนวน 12 คน คนละ 1 เรื่อง โดยนักเขียนจำนวน 12 คนนั้น คัดเลือกจากนักเขียน ที่มีปริมาณผลงานมากสุด 12 อันดับแรก เมื่อได้จำนวนนักเขียน 12 คนมาแล้ว ผู้วิจัยจะคัดเลือกเอาผลงานเล่มสุดท้าย (จากเริ่มต้นเขียนจนถึง พ.ศ. 2557) ของนักเขียนที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมหรือได้รับการยกย่องอย่างใดอย่างหนึ่ง นวนิยายทั้ง 12 เรื่อง ของกลุ่มนี้ ได้แก่

1) **คู่กรรม** ของทมยันตี (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์อมรการพิมพ์ เมื่อ พ.ศ. 2512 รางวัลพระราชทานพระสุรัสวดี ตุ๊กตาทอง รางวัลบทประพันธ์ยอดเยี่ยม (ทมยันตี) ปี 2517

2) **ผู้ดี** ของดอกไม้สด (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ไทยสัมพันธ์ เมื่อ พ.ศ. 2514 กระทรวงศึกษาธิการคัดเลือกเป็นหนังสืออ่านนอกเวลาชั้นมัธยมศึกษา

3) **รัตนโกสินทร์** ของ ว.วินิจฉัยกุล (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์บำรุงสาส์น เมื่อ พ.ศ. 2530 รางวัลนวนิยายดีเด่น จากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติประจำปี 2530

4) **หญิงคนชั่ว** ของ ก.สุรางคนางค์ (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์โอ.เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์ เมื่อ พ.ศ. 2531 หนังสือดี 100 เล่ม ที่คนไทยควรอ่าน

5) **น้ำเล่นไฟ** ของกฤษณา อโศกสิน (นามแฝง) สำนักพิมพ์เพื่อนดี เมื่อ พ.ศ. 2553 รางวัลดีเด่น หนังสือนวนิยาย (สพฐ.) ปี 2554 และรางวัลชนะเลิศ เซเว่นบุ๊คอวอร์ด ครั้งที่ 8 ประจำปี 2554

6) **เขาชื่อกานต์** ของสุวรรณี สุคนธา (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ดอกหญ้า เมื่อ พ.ศ. 2540 หนังสือดี 100 เล่ม ที่คนไทยควรอ่าน

7) **จดหมายจากเมืองไทย** ของโบตั๋น (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์สุวีริยาสาส์น เมื่อ พ.ศ. 2542 หนังสือดี 100 เล่ม ที่คนไทยควรอ่านและรางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยมประจำปี พ.ศ. 2512 ประเภทนวนิยาย จากองค์การ ส.ป.อ.

8) **ใต้เงาตะวัน** ของปิยะพร ศักดิ์เกษม (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ดอกหญ้า เมื่อ พ.ศ. 2542 ได้รับรางวัลดีเด่นประเภทนวนิยาย จากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ประจำปี พ.ศ. 2543

9) www.คุณย่า.com. ของดวงใจ (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เพื่อนดี เมื่อ พ.ศ. 2544 นวนิยายรางวัลดีเด่น คณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ประจำปี 2546

10) ผู้ใหญ่ลีกับนางมา ของกาญจนา นาคนันท์ (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์บรรณกิจ 1991 เมื่อ พ.ศ. 2547 หนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้เป็นหนังสืออ่านนอกเวลา สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

11) บุญบรรพ์ ของศรีฟ้า ลดาวัลย์ (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เพื่อนดี เมื่อ พ.ศ. 2550 ได้รับการพิจารณาเป็น “วรรณกรรมแห่งชาติ” จากกระทรวงวัฒนธรรม

12) หยาดน้ำค้างพันปี ของชมัยภร แสงกระจ่าง (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์คมบาง เมื่อ พ.ศ. 2557 รางวัลชมเชย กลุ่มหนังสือนวนิยาย (สพฐ.) ปี 2558

2. ด้านการวิเคราะห์

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) นำเสนอโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) กำหนดขอบเขตการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหา 2 ด้าน ได้แก่ แนวคิดทางพุทธธรรม และกลวิธีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ อธิบายตามลำดับดังนี้

2.1 แนวคิดทางพุทธธรรม คือ พุทธธรรมระดับพื้นฐาน (ทิฏฐธัมมิกัตถะ) พุทธธรรมระดับกลาง (สัมปรายิกัตถะ) และพุทธธรรมระดับสูงสุด (ปรมัตถะ) โดยจะวิเคราะห์ว่าในนวนิยายอิงพุทธศาสนานั้นปรากฏแนวคิดทางพุทธธรรมใดอย่างไร

2.2 การสร้างสรรค์สุนทรียภาพทางวรรณศิลป์มี 2 ด้าน ได้แก่

2.2.1 วรรณศิลป์ในองค์ประกอบของนวนิยาย คือ กลวิธีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ขององค์ประกอบด้านแก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก และบทสนทนา

2.2.2 วรรณศิลป์ในภาษาแต่ละระดับ คือ กลวิธีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของภาษาระดับคำและข้อความ

3. ด้านเวลา

3.1 ระยะเวลาของข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิจัยอยู่ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2480–2557 รวมเป็นเวลา 77 ปี

3.2 ระยะเวลาของการทำวิจัย เริ่มตั้งแต่ภาคการศึกษาต้น ปีการศึกษา 2556 ภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2558 ตามปฏิทินการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา รวมเป็นเวลา 3 ปี

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. แนวคิดพุทธธรรม หมายถึง สารัตถะหรือแนวคิดสำคัญของเรื่องที่สอดคล้องกับหลักธรรมของพุทธศาสนาซึ่งนักเขียนสตรีได้สอดแทรกไว้ในเนื้อหาของนวนิยายอิงพุทธศาสนาแต่ละเรื่องผ่านองค์ประกอบทางวรรณศิลป์ ได้แก่ แนวคิดที่สอดคล้องกับพุทธธรรมระดับพื้นฐาน (ทิฏฐธัมมิกัตถะ) พุทธธรรมระดับกลาง (สัมปรายิกัตถะ) และพุทธธรรมระดับสูงสุด (ปรมัตถะ)

2. การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ หมายถึง กลวิธีการประพันธ์ในนวนิยายอิงพุทธศาสนาที่นักเขียนสตรีนำมาใช้สื่อแนวคิดหรือสารัตถะของเรื่องเพื่อโน้มน้าวอารมณ์และความคิดของผู้รับสารให้คล้อยตามในการวิจัยครั้งนี้จะศึกษาองค์ประกอบทางวรรณศิลป์ 2 ประการ ดังนี้

2.1 วรรณศิลป์ในองค์ประกอบของนวนิยาย หมายถึง โครงเรื่อง มุมมองการเล่าเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา และฉาก

2.2 วรรณศิลป์ในภาษาแต่ละระดับ หมายถึง การใช้คำ ได้แก่ การหลากคำเพื่อเสียงสัมผัส คำสูง และคำที่ทำให้เกิดภาพ และการใช้ข้อความ ได้แก่ โวหาร ภาพพจน์ ลีลาภาษาวรรณคดี และรสวรรณคดี

3. นวนิยายอิงพุทธศาสนา หมายถึง บันเทิงคดีประเภทนวนิยายที่นำเสนอพุทธธรรมและมีองค์ประกอบทางวรรณกรรมครบถ้วน ได้แก่ โครงเรื่อง ตัวละคร แก่นเรื่อง บทสนทนา มุมมอง การเล่าเรื่อง ฉากและสถานที่ รวมทั้งลีลาการใช้ภาษา องค์ประกอบเหล่านี้สร้างขึ้นตามความสามารถและความคิดสร้างสรรค์ของผู้ประพันธ์แต่ละบุคคลและสอดคล้องกับแนวคิดของเรื่อง ซึ่งในที่นี้ก็คือ นวนิยายทั้ง 24 เรื่อง ที่นำมาเป็นข้อมูลในการวิจัย

4. นักเขียนสตรี หมายถึง ผู้แต่งนวนิยายหญิงที่ผู้วิจัยทำการศึกษาจำนวน 12 คน ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ดอกไม้สด, กาญจนา นาคนันท์, ทมยันตี, สุวรรณี สุคนธา, โบตั๋น, ว. วินัจฉัยกุล, ก. สุรางคนางค์, สุทัสสา อ่อนค้อม, สไบเมือง, ปิยะพร ศักดิ์เกษม, ดวงใจ, ชมัยภร แสงกระจ่าง

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้เข้าใจแนวคิดพุทธธรรมที่ปรากฏในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีอย่างหลากหลายและชัดเจนยิ่งขึ้น

2. ทำให้เข้าใจรูปแบบการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของนักเขียนสตรีในนวนิยายอิงพุทธศาสนา

3. เป็นแนวทางสำหรับการศึกษาแนวคิดทางพุทธธรรมเชื่อมโยงกับกลวิธีทางวรรณศิลป์ในวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ

4. เป็นองค์ความรู้ที่มีประโยชน์ต่อการนำไปปรับใช้เพื่อพัฒนากระบวนการคิดและการเขียนเชิงสร้างสรรค์

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่องการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของนักเขียนสตรีในนวนิยายอิงพุทธศาสนา กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพุทธธรรม ได้แก่ พุทธธรรมระดับพื้นฐาน พุทธธรรมระดับกลาง และพุทธธรรมระดับสูงสุด เพื่อใช้ในการวิเคราะห์แนวคิดพุทธธรรมในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี

2. แนวคิดเกี่ยวกับวรรณศิลป์ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับกลวิธีการนำเสนอ ประกอบด้วย โครงเรื่อง มุมมองการเล่าเรื่อง ตัวละคร ฉาก และบทสนทนา แนวคิดเกี่ยวกับการใช้คำ และแนวคิดเกี่ยวกับข้อความ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์นวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี โดยจะวิเคราะห์ใน 2 ประเด็น คือ วรรณศิลป์ในองค์ประกอบของนวนิยาย และวรรณศิลป์ในภาษาแต่ละระดับจากกรอบแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปเป็นแผนภูมิต่อไปนี้

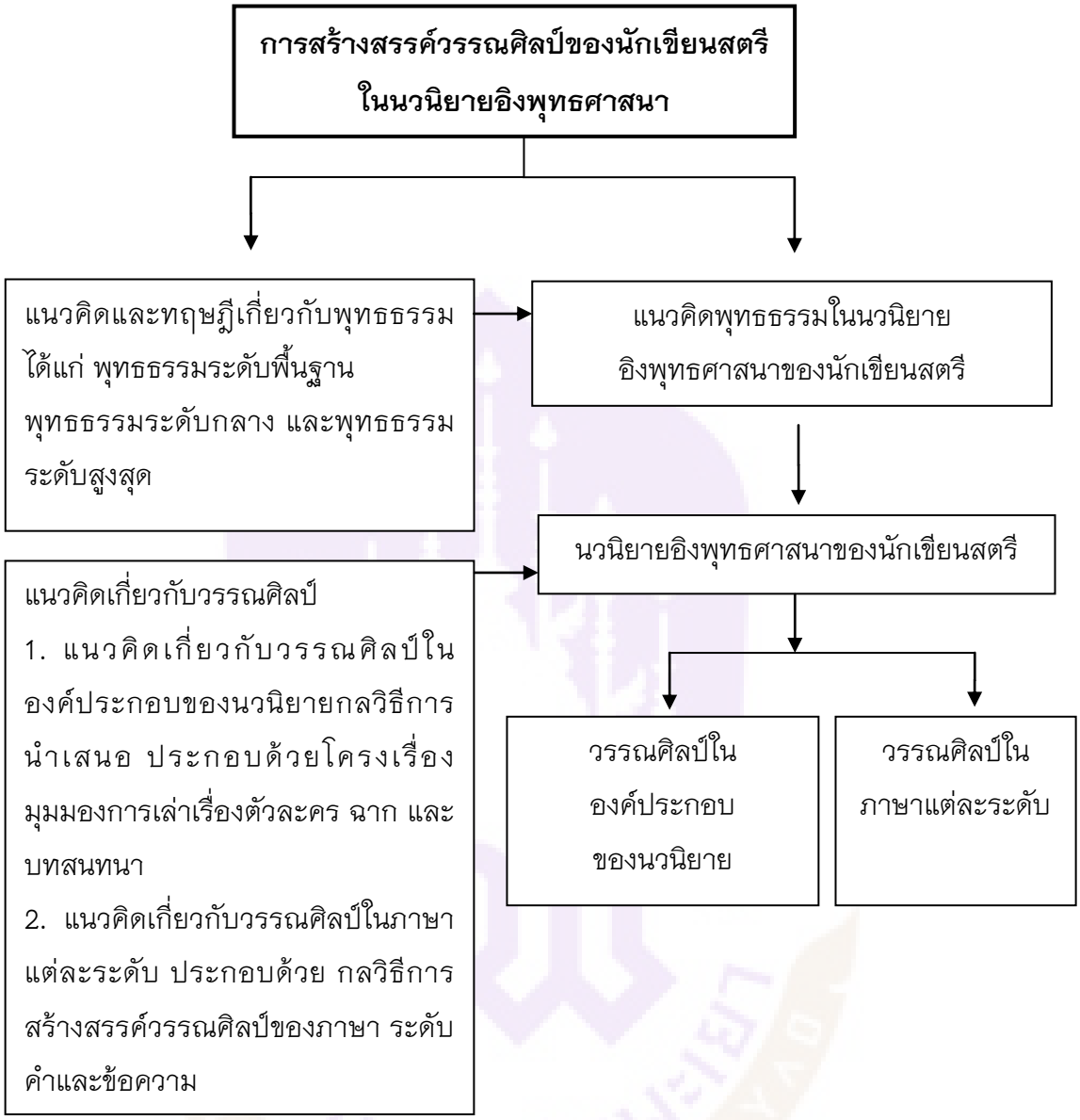

ภาพ 1 แสดงกรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของนักเขียนสตรีในนวนิยายอิงพุทธศาสนา

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของนักเขียนสตรีในนวนิยายอิงพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่ใช้ในการวิจัยลึกซึ้งยิ่งขึ้น อันเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรม จากการศึกษาข้อมูล ผู้วิจัยนำมาจำแนกกลุ่มแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณศิลป์
    1.1. มโนทัศน์เกี่ยวกับวรรณศิลป์
        1.1.1 ที่มาของวรรณศิลป์
        1.1.2 ความหมายของวรรณศิลป์
        1.1.3 องค์ประกอบวรรณศิลป์
        1.1.4 ลักษณะของภาษาวรรณศิลป์
    1.2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณศิลป์
        1.2.1 กลุ่มศึกษาองค์ประกอบทางวรรณศิลป์
        1.2.2 กลุ่มศึกษากลวิธีการใช้ภาษาวรรณศิลป์
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธธรรม
    2.1. มโนทัศน์เกี่ยวกับพุทธธรรม
        2.1.1 ความหมายของพุทธธรรม
        2.1.2 หลักพุทธธรรม
    2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธธรรม
        2.2.1 กลุ่มศึกษาพุทธธรรมในวรรณคดีไทย
        2.2.2 กลุ่มศึกษาพุทธธรรมในวรรณกรรมไทยร่วมสมัย
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายและนวนิยายอิงพุทธศาสนา
    3.1. มโนทัศน์เกี่ยวกับนวนิยายและนวนิยายอิงพุทธศาสนา
        3.1.1 ความหมายของนวนิยายและนวนิยายอิงพุทธศาสนา
        3.1.2 ประเภทของนวนิยายอิงพุทธศาสนา
        3.1.3 จุดมุ่งหมายของนวนิยายอิงพุทธศาสนา

3.1.4 การวิเคราะห์กลวิธีการแต่งนวนิยาย

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายและนวนิยายอิงพุทธศาสนา

4.1 กลุ่มศึกษานวนิยายโดยทั่วไป

4.2 กลุ่มศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนา

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณศิลป์

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับวรรณศิลป์ เพื่อนำมาเป็นแนวคิดในการวิเคราะห์และวิจารณ์นวนิยาย จำแนกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ มโนทัศน์เกี่ยวกับวรรณศิลป์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณศิลป์ ดังนี้

1. มโนทัศน์เกี่ยวกับวรรณศิลป์

ชุดความรู้ซึ่งเสนอในหัวข้อมโนทัศน์เกี่ยวกับวรรณศิลป์เพื่อเป็นองค์ความรู้สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 4 ประเด็น ได้แก่ ที่มาของวรรณศิลป์ ความหมาย ของวรรณศิลป์ องค์ประกอบวรรณศิลป์ และลักษณะของภาษาวรรณศิลป์ มีรายละเอียด กล่าวตามลำดับดังนี้

1.1 ที่มาของวรรณศิลป์

คำว่าวรรณศิลป์ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “The Art of Literature” ปรากฏใช้ครั้งแรกในพระราชบัญญัติราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2465 เป็นคำที่เกี่ยวข้องกับคำ 2 คำ คือ คำว่า “วรรณกรรม” ซึ่งบัญญัติขึ้นใช้แทนคำว่า “Literature work” หรือ “General Literature” ปรากฏครั้งแรกในพระราชบัญญัติคุ้มครองศิลปกรรมและวรรณกรรม เมื่อ พ.ศ. 2474 และคำว่า “วรรณคดี” บัญญัติขึ้นโดยแปลมาจากภาษาอังกฤษว่า “Literature” ปรากฏเป็นหลักฐานครั้งแรกในพระราชกฤษฎีกาวรรณคดีสโมสร เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2475 (กุหลาบ มัลลิกะมาส, 2542, หน้า 3–5)

1.2 ความหมายของวรรณศิลป์

จากการศึกษาความหมายของวรรณศิลป์ มีผู้รู้อธิบายความหมายไว้สอดคล้องกัน ประมวลตัวอย่างมาพอเข้าใจ ดังนี้

เสฐียร โกเศศ (2515, หน้า 7) อธิบายว่า วรรณศิลป์ หมายถึง การใช้ถ้อยคำภาษาอย่างประณีตงดงาม เป็นองค์ประกอบสำคัญ ทำให้วรรณกรรมเป็นศิลปะที่มีคุณค่า หัวใจของศิลปะก็คือ ความประณีตงดงามของภาษา และเนื้อเรื่องที่กลมกลืนกับรูปแบบ ความมีสาระของข้อคิดเห็น และที่สำคัญที่สุดคือวิธีแต่งที่ผสมผสานกันอย่างงดงาม การพิจารณาวรรณศิลป์จึงควรคำนึงถึงความสามารถของกวีในการเลือกใช้วิธีการแสดงอารมณ์สะเทือนใจ ความนึกคิด และจินตนาการว่างดงาม ประสบผลสำเร็จ ในการสื่อความหมายมากน้อยเพียงใด

และมีความกลมกลืนสอดคล้องของรูปแบบคำประพันธ์กับเนื้อหาสาระของวรรณกรรมอย่างเหมาะสม

สิทธา พินิจภูวดล และนิตยา กาญจนวรรณ (2515, หน้า 35) อธิบายว่า วรรณศิลป์เป็นศิลปะในการแต่งหนังสือ หัวใจของศิลปะทั้งหลายก็คือสุนทรียภาพหรือความประณีตงดงาม ได้แก่ ความงามของภาษา ความงามของเนื้อเรื่องซึ่งกลมกลืนกับรูปแบบความงาม ความมีสาระของข้อคิดเห็น หรือแนวคิดที่แทรกแฝงอยู่ในเนื้อเรื่อง ส่วนความงามที่สำคัญที่สุดของการสร้างวรรณกรรมก็คือ วิธีการแต่ง วิธีแต่งที่สวยงามที่สุดก็คือความผสมผสานที่เข้ากันได้อย่างประณีตนั่นเอง

ราชบัณฑิตยสถาน (2556, หน้า 1, 100) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้นิยามความหมายของคำว่าวรรณศิลป์ว่า หมายถึง ศิลปะในการประพันธ์หนังสือ เช่น ลิลิตพระลอ เป็นวรรณคดีที่มีวรรณศิลป์สูงส่ง ศิลปะทางวรรณกรรม เช่น นักวรรณศิลป์ วรรณกรรมที่ถึงขั้นเป็นวรรณคดี หนังสือที่ได้รับการยกย่องว่าแต่งดี

ราชบัณฑิตยสถาน (2552, หน้า 461–462) พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ได้นิยามความหมายของคำว่าวรรณศิลป์ไว้ว่า หนังสือที่มีศิลป์หรือศิลปะในวรรณคดีหรือวรรณกรรม วรรณศิลป์เป็นคุณสมบัติที่บ่งชี้ความเป็นวรรณคดี นั่นคือ หากงานประพันธ์นั้นมีคุณสมบัติทางวรรณศิลป์ย่อมได้รับการยกย่องว่าเป็นวรรณคดี หลักวรรณศิลป์จึงเป็นหลักที่ใช้ในการประเมินคุณค่าของวรรณคดีด้วย

ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต (2555, หน้า 428) อธิบายว่า วรรณศิลป์ คือ หัวใจของการแต่งวรรณคดีโดยเน้นศิลปะการแต่งที่ใช้ถ้อยคำซึ่งกวีเลือกเฟ้นอย่างประณีต และศิลปะในการนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบที่เหมาะสมงดงาม เพื่อถ่ายทอดสาร ภาพและอารมณ์ในความรู้สึกนึกคิดของผู้แต่งให้เกิดในมโนภาพของผู้อ่าน รวมทั้งทำให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจร่วมกับผู้แต่งหรือเห็นคล้อยตามไปกับผู้แต่งด้วย

สรุปได้ว่า คำว่าวรรณศิลป์ หมายถึง องค์ประกอบทางศิลปะที่ใช้ ในการสร้างสรรค์วรรณกรรมให้มีรูปแบบและเนื้อหาที่เหมาะสมสอดคล้องกัน ทั้งด้านเสียง การสรรคำ โวหาร ภาพพจน์ รสวรรณคดี เป็นต้น กลวิธีเหล่านี้สามารถโน้มน้าวความคิดและอารมณ์ให้ผู้อ่านและผู้ฟังคล้อยตามได้

1.3 องค์ประกอบของวรรณศิลป์

วรรณศิลป์มีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มาประสานสอดร้อยกันเป็นเนื้อหาประกอบด้วย อารมณ์สะเทือนใจ ความรู้สึกนึกคิดและจินตนาการ การแสดงออก ท่วงทำนองการประพันธ์และกลวิธีการประพันธ์ มีผู้รู้อธิบายแต่ละส่วนไว้ พอสรุปได้ดังนี้ (พระยาอนุมานราชธน, 2546, หน้า 49–112; กุหลาบ มัลลิกะมาส, 2543, หน้า 7–8; สมเกียรติ รักษ์มณี, 2551, หน้า 8–10)

1.3.1 อารมณ์สะเทือนใจ (Emotion) เป็นอารมณ์ที่เกิดขึ้นเพราะมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดมากระทบต่อความรู้สึกของมนุษย์ เช่น อารมณ์ขัน รัก โกรธ โศกเศร้า เป็นต้น ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมเกิดจากอารมณ์สะเทือนใจของผู้ประพันธ์ แล้วถ่ายทอดออกมาให้ผู้อ่านและผู้ฟังได้รับรู้ อารมณ์สะเทือนใจจะมากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสิ่งที่มากระทบใจผู้ประพันธ์และประการสำคัญ คือ ผู้ประพันธ์สามารถแสดงอารมณ์สะเทือนใจออกมาให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังเกิดอารมณ์ร่วมได้หรือไม่ ถ้ามีอารมณ์สะเทือนใจ แต่ไม่มีกลวิธีนำเสนอให้ผู้อื่นและผู้ฟังรับรู้ได้ซาบซึ้ง วรรณกรรมเรื่องนั้นก็จะไม่ประสบความสำเร็จในการสื่อสารความหมาย

1.3.2 ความรู้สึกนึกคิดและจินตนาการ (Imagination) จินตนาการเป็นองค์ประกอบสำคัญของวรรณศิลป์ ที่จะช่วยให้เรื่องราวน่าอ่านน่าฟัง ตลอดจนนึกเห็นภาพตามที่ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อสาร หรือ มีความรู้สึกตามถ้อยคำนำเสนอ อาจเกิดจากการใช้สำนวนโวหาร การใช้ความเปรียบให้ผู้อ่านผู้ฟังได้ตีความ หรืออาจจะสร้างจินตนาการโดยการใช้สัญลักษณ์แสดงถึงมิติความคิดอันแยบยลและจิตใจอันประณีตและละเอียดอ่อนของผู้ประพันธ์

1.3.3 การแสดงออก (Expression) เป็นกระบวนการนำเสนอความคิดและอารมณ์ของผู้ประพันธ์ออกมาให้ผู้อ่านและผู้ฟังได้วิจักษ์ผ่านกลวิธีการใช้ภาษาอย่างมีประสิทธิผล สามารถแสดงจินตภาพและความรู้สึกได้ชัดเจนตามจุดมุ่งหมายของการประพันธ์ ทั้งนี้การแสดงออกต้องทำให้ผู้อ่านและผู้ฟังเห็นนาฏการหรือการเคลื่อนไหว ตลอดจนเข้าใจลึกซึ้งถึงลักษณะนิสัยของตัวละครที่ปรากฏในเรื่อง และขณะเดียวกันก็ต้องทราบเหตุผลว่าทำไมตัวละครจึงต้องมีพฤติกรรมหรือการแสดงออกเช่นนั้นและการแสดงออกที่ดีผู้ประพันธ์จะต้องสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์และชีวทัศน์ต่อมนุษย์ด้วย

1.3.4 ท่วงทำนองการประพันธ์ (Style) เป็นลักษณะเฉพาะตนของผู้ประพันธ์ ซึ่งแต่ละคนจะมีท่วงทำนองการประพันธ์เป็นลักษณะเฉพาะยากที่ผู้ใดจะเลียนแบบได้ การศึกษาหรือสังเกตอัตลักษณ์การประพันธ์จะต้องศึกษาจากผลงานเป็นจำนวนมากจนสังเกตเห็นว่าผู้ประพันธ์เหล่านั้น กล่าวคือ ท่วงทำนองหรือท่าทีที่แสดงออก ผู้ประพันธ์แต่ละคนย่อมมีลักษณะเฉพาะในการใช้สำนวนภาษา และทรรศนะที่แตกต่างจากคนอื่น ๆ ผู้อ่านสามารถพิจารณาจากแนวคิดของผู้แต่ง ซึ่งแต่ละคนมีประสบการณ์ อุดมคติ ความคิดเห็นแตกต่างกันไป

1.3.5 กลวิธีการประพันธ์ (Technique) เป็นความสามารถของผู้ประพันธ์ในการสร้างสรรค์วรรณกรรม ครอบคลุมถึงกระบวนการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ ตลอดจนรูปแบบการใช้ภาษาที่สื่อสารแก่ผู้อ่านและผู้ฟังได้อย่างสัมฤทธิ์ผล กลวิธีการประพันธ์วรรณกรรมมีหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของผู้ประพันธ์และจุดมุ่งหมายของเรื่อง เช่น การสร้างโครงเรื่องเพื่อนำเสนอแก่นเรื่อง การเล่าเรื่องย้อนหลัง การเล่าเรื่อง

ผ่านตัวละครหรือผู้ประพันธ์ การแสดงลักษณะนิสัยของตัวละครผ่านบทสนทนา หรือใช้กลวิธีในการเปิดเรื่องและปิดเรื่อง

1.4 ลักษณะของภาษาวรรณศิลป์

ภาษาวรรณศิลป์มีหลายระดับ ประกอบด้วย วรรณศิลป์ระดับคำ วรรณศิลป์ระดับประโยค และวรรณศิลป์ระดับข้อความ มีนักวิชาการหลายท่านอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของภาษาวรรณศิลป์ไว้หลากหลายซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้ (กุหลาบ มัลลิกะมาส, 2546, หน้า 122–134; นาวินี หลำประเสริฐ, 2550, หน้า 76–122; ยุวพาส์ ชัยศิลป์วัฒนา, 2544, หน้า 21–76; ศกุนตลา กะราชัย, 2549, หน้า 17–36; สมเกียรติ รักษ์มณี, 2551, หน้า ;39–48)

1.4.1 วรรณศิลป์ระดับคำ คือ การเลือกใช้คำที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกคล้อยตาม ประกอบด้วย การเล่นคำ การซ้ำคำหรือซ้ำวลี การใช้คำซ้ำ การซ้อนคำ การเล่นเสียงวรรณยุกต์ การหลากคำ พอสรุปได้ดังนี้

การเล่นคำ คือ การเลือกใช้คำที่มีหลากหลายความหมายในตำแหน่งที่ใกล้เคียงกัน แต่มีความหมายแตกต่างกันไปตามบริบทรวมทั้งการใช้คำที่ออกเสียงเหมือนกันแต่สะกดต่างกัน

การซ้ำคำหรือซ้ำวลี คือ การเลือกใช้คำหรือวลีเดียวกันในตำแหน่งที่ต่างกัน และมีความหมายเดียวกันทุกตำแหน่ง การซ้ำคำนี้นอกจากจะเกิดความไพเราะทางเสียงแล้ว ยังช่วยเน้นคำและความหมายให้น่าสนใจยิ่งขึ้น

การใช้คำซ้ำหรือคำอัพภาส คือ การเลือกซ้ำคำเดียวกันในตำแหน่งที่ต่อเนื่องกันเพื่อเน้นความหมาย หรืออาจทำให้ความหมายเปลี่ยนไปบ้างตามลักษณะคำซ้ำ อีกทั้งผู้แต่งยังอาจเลือกใช้คำอัพภาสซึ่งเกิดจากการซ้อนหรือซ้ำอักษรลงหน้าศัพท์ จากการกร่อนเสียงของคำซ้ำก็ได้ การใช้คำลักษณะนี้นอกจากจะเป็นการเน้นความให้เด่นขึ้นแล้วยังได้ความไพเราะในเสียงของคำอีกทางหนึ่ง

การซ้อนคำ คือ การนำคำเดี่ยวที่มีความหมายหรือเสียงใกล้เคียงกันมาซ้อนกันแล้วเกิดความหมายใหม่ ซึ่งคำซ้อนนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ คำซ้อนความหมายและคำซ้อนเสียง

การเล่นเสียงวรรณยุกต์ เป็นการนำลักษณะเด่นประการหนึ่งของภาษาไทยมาใช้ คือ การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำรูปเดียวกันให้ต่างกันตามเสียงวรรณยุกต์

การหลากคำ คือ การนำคำที่มีรูปเขียนต่างกันแต่มีความหมายเหมือนกันมาใช้ในบทประพันธ์เดียวกันหรืออยู่ในตำแหน่งที่ใกล้เคียงกัน เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซากในการใช้คำ

1.4.2 วรรณศิลป์ระดับประโยค คือ การร้อยเรียงประโยคจนทำให้เนื้อหาเกิดความชัดเจนขึ้น อีกทั้งยังมีความไพเราะสละสลวย ซึ่งประกอบไปด้วย ประโยคสั้น ประโยคยาว ประโยคยาวแบบโวหาร และประโยคที่มีลักษณะแปลกออกไปจากธรรมดา สรุปได้ดังนี้

ประโยคสั้น (Attic Sentence) คือ ประโยคที่สั้น ง่าย ไม่ซับซ้อน ประโยคชนิดนี้จะใช้ถ้อยคำที่กะทัดรัด ตรงไปตรงมา เข้าใจง่าย จบความโดยเร็ว ไม่มีการขยายความต่อเนื่อง หากต้องการขยายตามด้วยประโยคแบบนี้ ผู้เขียนมักจะใช้ประโยคสั้นหลาย ๆ ประโยคมาเรียงติดต่อกัน เพื่อขยายความหรือเล่าเรื่องให้จบความ

ประโยคยาว (Isocretic Sentence) คือ ประโยคที่มีการขยายความต่อเนื่องกันออกไปให้มีลักษณะเป็นประโยคความรวมหรือประโยคความซ้อน

ประโยคยาวแบบโวหาร (Ciceronian) เป็นประโยคที่มีความต่อเนื่องกัน จะต้องกล่าวรายละเอียดแต่ละอย่าง ๆ ไปจนจบประโยค จะต้องอ่านเนื้อความทั้งหมดจึงจะเข้าใจ ประโยคยาวแบบโวหารประกอบไปด้วย ประโยครวมเนื้อความ คือ ประโยคที่มีเนื้อความต่อเนื่องกัน เป็นการรวมเนื้อความทั้งหมดไว้ด้วยกัน ประโยคจำแนกแล้วสรุปความ คือ ประโยคที่แจกแจงรายละเอียดแล้วสรุปความตอนท้าย ประโยคที่พูดให้ตีความ คือ ประโยคที่ไม่ได้มีเนื้อความตรงตามที่กล่าว ต้องตีความจึงจะเข้าใจ และประโยคคำถามที่รู้คำตอบดีอยู่แล้ว คือ ประโยคที่ใช้คำถามเพื่อที่จะเน้นหรือย้ำความ ไม่ใช่ถามเพื่อต้องการคำตอบ

ประโยคบาโรก (Baroque Sentence) มีโครงสร้างของประโยคที่ขาดดุลหรือลักษณะคู่ขนาน (Parallelism) อาจเพิ่มพูนทวีขึ้น คลี่คลายเนื้อความจากประโยคหนึ่งขยายไปสู่อีกประโยคหนึ่ง หรือเป็นแต่ประโยคสั้นมีคำเดียวโดยไม่คำนึงถึงความผิดถูกทางไวยากรณ์ แต่ต้องการให้ประทับใจ แปลกใจผู้อ่าน

1.4.3 วรรณศิลป์ระดับข้อความ ประกอบไปด้วย โวหาร ภาพพจน์ ลีลาในภาษาวรรณคดี และรสวรรณคดี สรุปได้ดังนี้

1) โวหาร คือ การเรียบเรียงถ้อยคำสำนวน สามารถจำแนกได้เป็น 5 ชนิด คือ บรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร อุปมาโวหาร สาธกโวหาร และเทศนาโวหาร ซึ่งสรุปได้ดังนี้

บรรยายโวหาร เป็นชั้นเชิงในการบอก เล่า แจ้ง แถลง อธิบาย อภิปรายเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อ่านผู้ฟังเกิดความรู้ความเข้าใจเป็นสำคัญ หากใช้ในงานเขียนทั่วไปโวหารชนิดนี้จะเป็นโวหารหลักที่นำมาใช้นำเสนอเรื่องราว หรือขยายความเรื่องราวให้รู้และเข้าใจตรงกัน

พรรณนาโวหาร เป็นชั้นเชิงในการเขียนหรือแสดงรายละเอียดต่าง ๆ อย่างละเอียดถี่ถ้วน เพื่อรำพึงรำพันความรู้สึก อารมณ์ หรือมุ่งแสดงให้ผู้อ่านผู้ฟังนึก

คิดจินตนาการเห็นภาพ แสง สี เสียง บังเกิดความประทับใจ ซาบซึ้งใจ และเกิดอารมณ์ร่วมกับการพรรณนาเหล่านั้น ซึ่งการพรรณนาโวหารสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ พรรณนาภาพ เป็นการพรรณนาสิ่งที่เป็นรูปธรรมให้เห็นความละเอียดชัดเจนความสวยงาม ความละเมียดละไม เช่น การพรรณนาบุคลิกลักษณะของตัวละครการพรรณนาความงดงามของฉาก สภาพแวดล้อม ธรรมชาติต่าง ๆ ที่อยู่ในเรื่องให้ผู้อ่านเห็นความงดงามเหล่านั้น พรรณนาอารมณ์ เป็นการพรรณนาในเชิงนามธรรม ได้แก่ อารมณ์ความรู้สึกของผู้ประพันธ์หรือของตัวละคร อันเกิดจากภาวะที่มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากระทบจิตใจ เกิดเป็นอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ขึ้น

เทศนาโวหาร เป็นชั้นเชิงในการอธิบายความหมายให้กว้างขวางออกไปโดยมีเจตนาชัดเจนเพื่อสั่งสอน อบรม ตักเตือน แนะนำให้ผู้อ่านผู้ฟังเห็นจริง เชื่อถือและปฏิบัติตามเป็นสำคัญ ทั้งนี้โดยการยกเหตุผลมาอ้างนำหลักฐานมาประกอบให้เห็นจริง เทศนาโวหารนี้มีเจตนามุ่งสอนเป็นสำคัญ

สาธกโวหาร เป็นชั้นเชิงในการยกเรื่องราวมาเป็นตัวอย่างประกอบโวหารชนิดนี้มักจะใช้ไปพร้อม ๆ กับโวหารชนิดอื่น เช่น เทศนาโวหาร บรรยายโวหาร เป็นต้น

อุปมาโวหาร เป็นชั้นเชิงในการเปรียบเทียบ โวหารชนิดนี้จะดึงเอาวิธีการเปรียบเทียบเข้ามาช่วยในการสื่อสาร หรือ การนำเสนอเนื้อหาของสารให้ผู้อ่านผู้ฟังจินตนาการนึกเห็นภาพ มีความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง

2) ภาพพจน์ คือ การใช้ภาษาเปรียบเทียบสิ่งที่เป็นนามธรรมให้มีความเป็นรูปธรรมและมีความชัดเจนขึ้น ซึ่งภาพพจน์ต่าง ๆ นั้นประกอบด้วย อุปมา อุปลักษณ์ สัญลักษณ์ บุคคลวัต สมมุติภาวะ อติพจน์ อวพจน์ อุปนิเสธ นามนัย สัมพจนัย อุปมานิทัศน์ การอ้างถึง การแฝงนัย ปฏิพจน์ ปฏิทรรศน์ แนวเทียบ สัทพจน์ ปฏิปุจฉา อาวัตพากย์ สรุปได้ดังนี้

อุปมา (Simile) คือ การนำสิ่งที่เราต้องการแดงลักษณะเด่นไปเปรียบเทียบกับอีกสิ่งหนึ่งที่มีลักษณะเด่นเป็นที่ยอมรับหรือรู้จักกันอยู่แล้ว โดยมีคำที่มีความหมายว่า “เหมือน” “คล้าย” เป็นคำแสดงความเปรียบเทียบ

อุปลักษณ์ (Metaphor) เป็นการเปรียบเทียบสิ่งที่ต่างจำพวกกันว่าสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งโดยไม่กล่าวออกมาตรง ๆ แต่ใช้การกล่าวเป็นนัยโดยให้ผู้อ่านตีความหมายเอาเองว่าสิ่งที่นำไปเปรียบนั้นคืออะไร มักใช้คำว่า “เป็น”, “คือ”, “เท่า”

สัญลักษณ์ (Symbol) เป็นการเปรียบเทียบคำที่ใช้เรียกสิ่งหนึ่งโดยใช้คำอื่นแทนคำที่ใช้เรียกนั้น ซึ่งการใช้สัญลักษณ์นั้นเกิดจากการเปรียบเทียบและตีความ ซึ่งใช้กันมานานจนเป็นที่เข้าใจ

บุคคลวัตหรือบุคลาธิษฐาน (Personification) เป็นการสมมติ ให้สิ่งที่ไม่มีชีวิต สิ่งที่เป็นนามธรรม และสัตว์ ให้มีอารมณ์และแสดงกิริยาอาการเหมือนอย่างมนุษย์

สมมุติภาวะ (Apostrophe) เป็นภาษาโวหารที่จัดเป็นประเภทย่อยของบุคลาธิษฐาน มี 2 ประเภท คือ การพูดกับบุคคลที่ไม่ได้อยู่ ณ ที่นั้น ราวกับว่าเขามีตัวตนอยู่ และการพูดกับสัตว์สิ่งของและสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ราวกับว่าสิ่งเหล่านั้นมีชีวิตและสามารถรับรู้เข้าใจสิ่งที่พูด

อติพจน์ (Hyperbole) คือ การพูดเกินความจริง หรือการใช้ประโยคเพื่อเพิ่มน้ำหนักและความหมายของข้อความมีความมุ่งหมายทางอารมณ์เป็นสำคัญ

อวพจน์ (Meiosis) เป็นภาพพจน์ที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับอติพจน์ การกล่าวเกินจริง โดยการกล่าวน้อยกว่าความเป็นจริง

อุปนิเสธ (Litotes) เป็นภาพพจน์ที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับอติพจน์ เช่นเดียวกับอวพจน์ แต่เป็นภาพพจน์ที่กล่าวลดน้ำหนักความลงในเชิงปฏิเสธ

นามนัย (Metonymy) เป็นการใช้คำหรือวลีแทนสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีลักษณะเด่นหรือมีสัมพันธภาพใกล้ชิดกับสิ่งที่แทนนั้น อาจแทนสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้

สัมพจนัย (Synecdoche) เป็นการใช้ส่วนย่อยที่สำคัญแทนส่วนใหญ่ทั้งหมด หรือใช้ส่วนใหญ่ทั้งหมดแทนส่วนย่อย

อุปมานิทัศน์ (Allegory) เป็นเรื่องเล่าขนาดสั้นหรือขนาดยาวอาจเป็นร้อยแก้วหรือร้อยกรองมีความตรง ๆ ตามเนื้อเรื่องอย่างหนึ่ง และมีความหมายที่สองแฝงอยู่อีกอย่างหนึ่ง และแม้ความหมายแรกจะน่าสนใจ แต่ความหมายที่สำคัญและน่าสนใจที่แท้จริงอยู่ที่ความหมายที่สอง อุปมานิทัศน์มีลักษณะใกล้เคียงกับอุปลักษณ์ที่ขยายยืดออกไป อุปมานิทัศน์มักเกี่ยวข้องกับความคิดด้านคุณธรรมจริยธรรม

การอ้างถึง (Allusion) คือ การกล่าวพาดพิงหรืออ้างถึงบุคคล เหตุการณ์สถานที่ และข้อความที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ศาสนา นิทาน ตำนาน ประวัติศาสตร์ หรือวรรณกรรมอื่น ๆ ที่อยู่นอกเรื่องที่เขียน ซึ่งอาจอ้างถึงโดยตรงหรืออ้างถึงโดยนัยก็ได้

การแฝงนัย (Irony) เป็นวิธีการพูดที่แสดงความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ปรากฏกับสิ่งที่เป็นจริง ซึ่งการแฝงในมีด้วยกัน 3 รูปแบบ คือ การแฝงนัยด้วยถ้อยคำ (Verbal Irony) คือ การกล่าวตรงข้ามกับความตั้งใจหรือความเป็นจริง การแฝงนัยด้วยเหตุการณ์ (Situational Irony) คือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ๆ ซึ่งจะตรงข้ามกับเหตุการณ์ที่คาดหวังเอาไว้ และการแฝงในเชิงละคร (Dramatic Irony) คือ สิ่งที่ผู้พูดพูดตรงกันข้ามกับสิ่ง ที่กวีหมายความถึง การแฝงในเชิงละครนอกจากจะแสดงความคิดเห็นและทัศนคติแล้วยังสะท้อนลักษณะนิสัยของผู้พูด

ออกมาให้ผู้อ่านเห็น โดยที่กวีไม่ต้องแสดงความคิดเห็นหรือวิเคราะห์ลักษณะของผู้พูดออกมาเองโดยตรง

ปฏิพจน์ (Oxymoron) การใช้คำที่ไม่สอดคล้องหรือขัดแย้งกันมารวมไว้ด้วยกันเพื่อให้มีความหมายที่ให้ความรู้สึกขัดแย้ง หรือเพิ่มน้ำหนักให้แก่ความหมายของคำแรก

ปฏิทรรศน์ (Paradox) การใช้ถ้อยคำหรือข้อความที่มีความขัดแย้งหรือมีความหมายที่ตรงกันข้ามนำมาเปรียบเทียบกันเพื่อให้เกิดความหมายที่ชัดเจน

แนวเทียบ (Analogy) เป็นการเปรียบเทียบเรื่องราว เหตุการณ์ ความคิด พฤติกรรม หรือสภาพใด ๆ 2 ประการ ที่มีลักษณะเหมือนกันหรือกันให้เข้าคู่กันในงานเขียนที่เป็นการอธิบายหรือพรรณนามักใช้แนวเทียบโดยนำเอาสิ่งที่ไม่คุ้นมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่รู้จักดีอยู่แล้วในการโต้แย้ง การใช้แนวเทียบจะช่วยสนับสนุนความคิดที่ต้องการเสนอ

สัทพจน์ (Onomatopoeia) เป็นการเปรียบเทียบด้วยการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังมองเห็นภาพ แสง สี หรือท่าทางของสิ่งที่ได้ยิน

ปฏิปุจฉา (Rhetorical question) การใช้โวหารคำถามที่ไม่ได้ต้องการหาคำตอบ

อาวัตพากย์ (Synesthesia) คือ การใช้เรียกผลของการสัมผัส ที่ผิดไปจากธรรมดาเพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้อ่าน

3) ลีลาภาษาในวรรณคดี หมายถึง ท่วงทำนองทางภาษาในวรรณคดีที่มีเนื้อหามุ่งให้เกิดอารมณ์แตกต่างกัน ซึ่งแบ่งได้ 4 ประเภท คือ เสาวรจนี นารีปราโมทย์ พิโรธวาทัง และสัลลาปังคพิสัย สรุปได้ดังนี้

เสาวรจนี เป็นบทที่มีเนื้อหาชมความงามของสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะความงามของตัวละคร

นารีปราโมทย์ เป็นการกล่าวแสดงความรัก เกี้ยวพาราสีของชายหนุ่มหญิงสาว

พิโรธวาทัง เป็นการกล่าวแสดงความโกรธ ตัดพ้อต่อว่า กระทบกระเทียบเปรียบเปรย

สัลลาปังคพิสัย เป็นการกล่าวแสดงความเศร้าโศกเสียใจ ครำ่ครวญ รำพึงรำพันหาบุคคลอันเป็นที่รัก โดยเฉพาะเมื่อยามพลัดพราก จากกัน หรือเมื่อรักไม่สมปรารถนา

รสวรรณคดี ได้จำแนกรสตามแนวการศึกษาวรรณคดีสันสกฤต ประกอบไปด้วย ศฤงคารรส หาสยรส กรุณารส เราทรส วีรรส ภยานกรส พีภัตรส อัทภุตรส ศานตรส ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

ศฤงคารรส เป็นรสที่เกิดจากความซานซึ้งในความรักและตอบสนองต่อสภาวะรัก เป็นรสแห่งความชุ่มฉ่ำใจ

หาสยรส เป็นรสแห่งความสนุกสนาน ร่าเริง รื่นเริง สำเริงใจ อันเกิดจากอารมณ์ที่ตอบสนองต่อภาวะขบขัน

กรุณารส เป็นรสแห่งความสงสาร เกิดจากอารมณ์ที่ตอบสนองต่อภาวะทุกข์โศก เมื่อเห็นความทุกข์โศกของผู้อื่น

เราทรส เป็นรสแห่งความแค้นเคือง ความโกรธเคือง เกิดจากอารมณ์ที่ตอบสนองต่อภาวะโกรธอันเกิดจากสาเหตุต่าง ๆ

วีรรส เป็นรสแห่งความชื่นชมในความกล้าหาญ กล้าพูด กล้าทำ มีความมุ่งมั่นในการแสดงออก เกิดจากอารมณ์ที่ตอบสนองต่อสภาวะมุ่งมั่นในการต่อสู้

ภยานกรส เป็นรสแห่งความเกรงกลัว ความน่ากลัว ความทุกขเวทนา เกิดจากอารมณ์ที่ตอบสนองต่อภาวะน่ากลัว

พีภัตรส เป็นรสแห่งความชัง ความน่ารังเกียจ ความเบื่อระอา น่าขยะแขยง เกิดจากอารมณ์ที่ตอบสนองต่อภาวะน่ารังเกียจ

อัทภุตรส เป็นรสแห่งความประหลาด อัศจรรย์ใจ เกิดจากอารมณ์ที่ตอบสนองต่อภาวะน่าพิศวง

ศานตรส เป็นรสแห่งความสงบ มีความรู้สึกไม่ทุกข์ ไม่สุข ไม่เกลียด ไม่ริษยา เกิดจากอารมณ์ที่ตอบสนองต่อภาวะสงบ

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณศิลป์

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณศิลป์ ทำให้ทราบถึงสถานภาพของการวิจัย และสามารถนำแนวคิดเป็นแนวทางการศึกษากลวิธีทางวรรณศิลป์ในนวนิยายอิงพุทธศาสนา นั้น ผู้วิจัยจำแนกผลงานดังกล่าวได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มศึกษาองค์ประกอบทางวรรณศิลป์ และ กลุ่มศึกษากลวิธีการใช้ภาษาวรรณศิลป์ มีรายละเอียดดังนี้

2.1 กลุ่มศึกษาองค์ประกอบทางวรรณศิลป์

งานวิจัยกลุ่มนี้เป็นการศึกษาทุกองค์ประกอบทางวรรณศิลป์ของเรื่อง ได้แก่ ด้านแนวคิด กลวิธีการดำเนินเรื่อง กลวิธีการเปิดเรื่องและปิดเรื่อง กลวิธีการสร้างตัวละคร บทสนทนา ฉาก และท่วงทำนองเขียน ผลงานที่สำคัญ ได้แก่ ผลงานของสมศรี บวบนา และคนอื่น ๆ (2548); ธรงวิทย์ ทองเสี่ยน (2550); จรรยงค์ บุญซัน (2551); บุญญาภา คำผาง (2552)

สมศรี บวบนา และคนอื่น (2548) มีผลงานการศึกษาเรื่องวิเคราะห์แนวคิดและคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ที่ปรากฏในนวนิยายรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537–2546 โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อ วิเคราะห์แนวคิดและคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ที่ปรากฏในนวนิยายรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน ตั้งแต่ พ.ศ. 2537–2546 ข้อมูลที่นำมาใช้ในการศึกษา คือ นวนิยายที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน ตั้งแต่ พ.ศ. 2537–2546 ของนักเขียนจากประเทศไทย จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ เวลา ของชาติ กอบจิตติ (2537); ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน ของ วินทร์ เลียววาริณ (2540); อมตะ ของวิมล ไทรนิ่มนวล (2543); ช่างสำราญ ของ เดือนวาด พิมวนา (2546) ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ในด้านแนวคิดนั้นนวนิยายทั้งหมดสอดแทรกแนวคิดเกี่ยวกับชีวิต แนวคิดเกี่ยวกับสังคมและการเมืองที่ให้คุณค่าด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ แก่ผู้อ่าน สามารถนำไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตได้

ส่วนในด้านคุณค่าเชิงวรรณศิลป์นวนิยายแต่ละเรื่องมีคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ที่โดดเด่นต่างกัน กล่าวคือ นวนิยายเรื่อง เวลา โดดเด่นด้านอารมณ์สะเทือนใจ นวนิยายเรื่อง ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน โดดเด่นด้านองค์ประกอบ นวนิยายเรื่อง อมตะโดดเด่นด้านความนึกและจินตนาการ และนวนิยายเรื่อง “ช่างสำราญ” โดดเด่นด้าน การแสดงออก นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของ ธรงวิทย์ ทองเสี่ยน (2550) เรื่อง**วิเคราะห์วรรณศิลป์ในนวนิยายของแดนอรัญ แสงทอง** มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อวิเคราะห์วรรณศิลป์ที่ปรากฏในนวนิยายของแดนอรัญ แสงทอง จำนวน 2 เรื่อง คือ นวนิยายเรื่อง เงาสีขาว และนวนิยายเรื่อง เจ้าการะเกด ข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิจัย คือ นวนิยายจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง เงาสีขาว และ เจ้าการะเกด

ธรงวิทย์ ทองเสี่ยน (2550) ชี้ให้เห็นว่าบทประพันธ์เรื่อง เงาสีขาวมีวรรณศิลป์อันเร้าอารมณ์ด้วยแนวคิดที่เป็นจุดเด่นของเรื่อง คือ การนำเสนอด้านมืดของมนุษย์อันประกอบด้วยลีลาชีวิตที่เลวร้ายเป็นภัยสังคม และในขณะเดียวกันก็เป็นพิษภัยที่บั่นทอนตนทำให้เป็นชีวิตที่ไม่อาจมีความสุขได้ นอกจากนี้ยังโดดเด่นด้วยลีลาการเสนอเรื่องในลักษณะกระแสสำนึกอย่างยืดยาวต่อเนื่อง ไม่มีการขึ้นย่อหน้าใหม่ตลอดทั้งบท ซึ่งนับเป็นท่วงทำนองการประพันธ์ที่ท้าทายผู้อ่านอย่างมาก แต่นวนิยายเรื่องนี้ก็ยังสามารถตรึงผู้อ่านให้ติดตามเรื่องโดยจดจ่อตลอดทั้งเรื่อง ด้วยวรรณศิลป์ของการใช้ภาษา ซึ่งเต็มไปด้วยคำและความอันเร้าอารมณ์ความรู้สึก

ในขณะที่เรื่อง เจ้าการะเกด เป็นนวนิยายที่มีคุณค่าในเชิงวรรณศิลป์อย่างมากเรื่องหนึ่ง ด้วยลักษณะของตัวละครที่มีชีวิตชีวา รวมทั้งโครงเรื่องซึ่งมุ่งเสนอความคิดสำคัญอย่างแยบยลว่าธรรมชาติมีอำนาจและความยิ่งใหญ่เกินกว่าที่มนุษย์จะสามารถเอาชนะได้

ทั้งชี้ให้เห็นว่าป่าที่งดงามและมีคุณค่าอนันต์นั้นได้เสื่อมสูญไปแล้ว และที่โดดเด่นอย่างยิ่ง ก็คือ ท่วงทำนองวรรณศิลป์ที่เร้าอารมณ์อย่างมีลีลาเฉพาะตัวของผู้ประพันธ์

ผลงานวิจัยในทำนองเดียวกันกับสองเรื่องแรก คือ งานวิจัยของ จรรยงค์ บุญซัน (2551) เรื่อง**การศึกษาคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ของนวนิยายเรื่องความสุขของกะทิ นวนิยายรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน ประจำปี 2549** มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อ ศึกษาคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ของนวนิยายเรื่องความสุขของกะทิ ของ งามพรรณ เวชชาชีวะ โดยผู้วิจัยศึกษาองค์ประกอบทางวรรณศิลป์ของเรื่อง ได้แก่ โครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉาก และท่วงทำนองเขียน

ผลการวิจัยโดยสรุป กล่าวคือ ในด้านแนวคิด มีความดีเด่นเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ผู้แต่งเสนอให้ทราบถึงความเป็นจริงเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์และแสดงให้เห็นปรัชญาแห่งพุทธศาสนาที่ว่าความสุขอยู่ที่ใจ ส่วนด้านกลวิธีการดำเนินเรื่อง ผู้แต่งใช้วิธีการอันแยบยลเร้า ความสนใจในการเผยให้เห็นปมปัญหาทีละน้อย และใช้คำโปรยเป็นกลวิธีในการแสดงให้เห็นปัญหาเด่นชัดขึ้น และด้านกลวิธีการเปิดเรื่องและปิดเรื่อง คือ ใช้การเปิดเรื่องและปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์เดียวกัน เป็นการย้อนกลับไปที่ชีวิตอันอบอุ่น เป็นสุขดุจเดิมของตัวละคร

ในด้านกลวิธีการสร้างตัวละคร บทสนทนา ฉาก และท่วงทำนองเขียนที่จรรยงค์ บุญซัน (2551) พบนั้น กล่าวโดยสรุปคือด้านกลวิธีการสร้างตัวละคร คือ ผู้แต่งสร้างตัวละครได้สมจริง อีกทั้งการใช้เด็กเป็นตัวละครเอก ทำให้นวนิยายเรื่องนี้สื่อให้เห็นความบริสุทธิ์สะอาด ส่วนด้านบทสนทนามีความดีเด่นอันเกิดจากการใช้บทสนทนาน้อยใช้เฉพาะจำเป็น ใช้บทบรรยายมากกว่าบทสนทนา ทำให้การดำเนินเรื่องกระชับ รวดเร็ว สำหรับด้านฉากมีความดีเด่นเป็นฉากที่มีประสิทธิภาพ เสริมสร้างบรรยากาศของเรื่องให้สอดคล้องสมจริง เกิดความสะเทือนอารมณ์ สร้างจินตนาการ บางฉากมีความสัมพันธ์ กับอารมณ์ของตัวละคร และด้านท่วงทำนองเขียน ผู้แต่งมีความสามารถอันโดดเด่นในการใช้ภาษาที่เรียบง่าย สื่อสารได้ชัดเจน รวมทั้งมีความเด่นด้านการสรรคำการใช้โวหารอุปมาอุปไมยใช้สัญลักษณ์ ทำให้ได้รสของอารมณ์และสุนทรียภาพ

ผลงานการวิจัยในทำนองเดียวกันกับของจรรยงค์ บุญซัน (2551) คือ ผลงานวิจัยของ บุญญาภา คำผาง (2552) เรื่อง**การศึกษาคุณค่าเชิงวรรณศิลป์จากนวนิยายเรื่อง คำอ้าย ของยงค์ ยโสธร** ผู้วิจัยตั้งวัตถุประสงค์ในการวิจัยไว้ว่า เพื่อศึกษาคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ของนวนิยายเรื่องคำอ้าย ของยงค์ ยโสธร โดยประเด็นที่วิเคราะห์นวนิยายเรื่อง คำอ้าย ได้แก่ โครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉาก และท่วงทำนองเขียน

กล่าวโดยสรุปได้ว่านวนิยายเรื่อง คำอ้าย มีคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ที่โดดเด่น กล่าวคือ ด้านแนวคิดและเนื้อเรื่อง เป็นการเสนอสารที่ให้แง่คิด มุมมองในการมองโลกอย่างเข้าใจชีวิต ไม่ตื่นตระหนกหรือเรียกร้องสิ่งที่ต้องการจากธรรมชาติ แต่สอนให้เข้าใจและอยู่กับความเป็นจริงของชีวิต อีกทั้งเนื้อเรื่องยังเป็นเสมือนการบันทึกสภาพชีวิตที่เรียบง่ายของชนบทอีสานที่นับวันจะสูญหายไป

นอกจากนี้ในด้านตัวละครมีความดีเด่นในกลวิธีการสร้างตัวละคร คือ ตัวละครมีลักษณะของชาวชนบทอีสานสมจริง ทำให้เรื่องดำเนินไปอย่างมีชีวิตชีวาและเป็นธรรมชาติ ส่วน ด้านบทสนทนามีความดีเด่นด้วยความสมจริง คือ มีลักษณะของการพูด การสนทนา อย่างเหมือนความจริง ทั้งยังเหมาะสมกับตัวละครผู้พูด อีกทั้งยังใช้ภาษาถิ่นอีสานแทรกทั้ง ในบทพูดและการดำเนินเรื่อง ทำให้เนื้อเรื่องมีชีวิตชีวาด้วยภาษาอันมีรสถ้อยคำ

สำหรับฉากและท่วงทำนองเขียนที่ บุญญาภา คำผาง (2552) ค้นพบนั้น กล่าวโดยรวม คือ ด้านฉาก เป็นฉากที่มีประสิทธิภาพ เสริมสร้างบรรยากาศของเรื่องให้สอดคล้องสมจริง เกิดความสะเทือนอารมณ์และสร้างจินตนาการ และด้านท่วงทำนองเขียน ผู้แต่งมีการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย สื่อสารได้ชัดเจน รวมทั้งมีความโดดเด่นด้านการสรรคำและความอันไพเราะงดงามราวกับบทกวี การใช้โวหารภาพพจน์การสอดแทรกผญาและการใช้สัญลักษณ์ ทำให้ได้รสของอารมณ์ ความซาบซึ้งและก่อให้เกิดสุนทรียภาพในจินตนาการของผู้อ่าน

2.2 กลุ่มศึกษากลวิธีการใช้ภาษาวรรณศิลป์

การศึกษากลวิธีการใช้ภาษาแบบเฉพาะเจาะจง เป็นการศึกษาวรรณศิลป์เพียงบางประกอบ เช่น การใช้คำ โวหาร ภาพพจน์ โดยไม่ได้ศึกษาครบถ้วนทุกมิติในด้านตัวละคร ฉาก โครงเรื่อง บทสนทนา และการดำเนินเรื่อง ผลงานวิจัยที่สำคัญในกลุ่มนี้ คือ ผลงานของ ปัณณวรรณ วาจางาม (2548); กรกช อัญชลีนุกูล (2548); ชไมพร ฉายเหมือนวงศ์ (2549); ดนยวรรณแจ่มนิยม (2550); เนตรทราย คงอนุวัฒน์ (2550); อรทิพย์ อังศุธรรังสี (2550)

ปัณณวรรณ วาจางาม (2548) มีผลงานการวิจัยเรื่อง**ลีลาภาษาในนวนิยายของ ว.วินิจฉัยกุล** วัตถุประสงค์ในการวิจัยนั้นมุ่งศึกษาลีลาภาษาด้านการใช้คำ สำนวนโวหาร ประโยค การบรรยายและพรรณนาความ จากนวนิยายที่ได้รับรางวัล ในช่วง พ.ศ. 2525–2542 จำนวน 14 เรื่อง ของ ว.วินิจฉัยกุล เช่น นวนิยายเรื่องรัตนโกสินทร์ เส้นไหมสีเงิน ราตรีประดับดาว ตัวอย่างโดยใช้แนวคิด ด้านการใช้คำ การใช้สำนวนโวหาร การใช้ประโยค การบรรยายความและการพรรณนาความ ของประทีป วาทิกทินกร และบรรจบ พันธุเมธา จากการวิเคราะห์ของปัณณวรรณ วาจางาม (2548) สรุปได้ว่า ว.วินิจฉัยกุล สามารถใช้คำได้เหมาะสมแก่

เนื้อเรื่องและตัวละคร โดยใช้คำที่สื่อสารในชีวิตประจำวันของสามัญชนทั่วไป การเล่นเสียง การเล่นคำ การซ้ำคำ การซ้อนคำ การใช้คำเลียนเสียงพูด การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ และการใช้คำติดปาก ส่วนสำนวนโวหารที่ใช้ก็พบว่า ผู้แต่งนิยมใช้สำนวนไทย สุภาษิต คำพังเพย การใช้บทเพลงหรือบทกวี การใช้โวหารแสดงทัศนะ การใช้โวหารภาพพจน์ พบว่า ผู้แต่งนิยมใช้โวหารอุปมา โวหารอุปลักษณ์ โวหารอติพจน์ และโวหารปฏิรูปพจน์

นอกจากนี้ในด้านการใช้ประโยคก็เป็นประโยคยาวที่เป็นประโยคความรวมหรือประโยคความซ้อน ที่มีลักษณะเด่น คือ การตัดบางส่วนของคำในประโยค การเรียบเรียงคำในประโยคนั้น การละบางส่วนของประโยคเพื่อบรรยายและพรรณนาความ อันเป็นการเล่าเรื่องราวของสถานที่และแสดงภาพวิถีชีวิตของตัวละครที่ปรากฏในเรื่องและการเล่าเรื่องราวของตัวละครด้วยการพรรณนาความ โดย ว. วินิจฉัยกุล นิยมพรรณนารายละเอียดด้านบุคคล สถานที่ และสิ่งต่าง ๆ พรรณนารายละเอียดด้านกิริยาอาการของตัวละคร และการพรรณนารายละเอียดด้านความรู้สึกและสภาพอารมณ์ของตัวละคร

การนำนวนิยายของนักเขียนชั้นนำมาศึกษาลีลาภาษายังพบในผลงานของ กรกช อัญชลีนุกูล (2548) เรื่อง**ภาษาสร้างสรรค์: การใช้ภาพพจน์ในนวนิยายของโสภาค สุวรรณ** โดยมุ่งศึกษาการใช้ภาพพจน์ประเภทต่าง ๆ ศึกษาภาพสะท้อนพฤติกรรมด้านต่าง ๆ และศึกษาศิลปะการใช้ภาษาในการสร้างภาพพจน์ของโสภาค สุวรรณ ข้อมูลที่ใช้ ในการวิจัยได้แก่แนวนิยายของโสภาค สุวรรณ เรื่อง ตะวันลับฟ้า ฟ้าจรดทราย ลมหวน ตัวอย่าง เป็นต้น

ผลการวิจัยโดยสรุปกล่าวได้ว่าโสภาค สุวรรณ นิยมสร้างสรรค์ภาพพจน์ให้ผู้อ่านเกิดภาพในใจ 4 ประเภท ได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ บุคลาธิษฐาน และอติพจน์ ด้วยกลวิธีทางตรงและกลวิธีทางอ้อม

องค์ประกอบหลักของการสร้างภาพพจน์ประเภทอุปมาและอุปลักษณ์ของโสภาค สุวรรณ ได้แก่ การใช้สิ่งที่ต้องการให้เกิดภาพ สิ่งที่ทำให้เกิดภาพ และคำบ่งชี้ภาพพจน์ คำบ่งชี้ประเภทอุปมา คือ “เหมือน ดุจ ราว ปาน” คำบ่งชี้ภาพพจน์ประเภทอุปลักษณ์ ปรากฏแต่คำว่า “เป็น” ส่วนคำบ่งชี้ภาพพจน์ประเภทบุคลาธิษฐาน คือ คำกริยาแสดงอาการของมนุษย์แต่ใช้กับสัตว์ สิ่งของ

กรกช อัญชลีนุกูล (2548) ยังพบว่า คำบ่งชี้ภาพพจน์ประเภทอติพจน์ ของโสภาค สุวรรณนั้น อยู่ที่การใช้เนื้อความเน้นพิเศษทั้งด้านปริมาณและความรู้สึก และพบว่าลักษณะเด่นของการสร้างสรรค์ภาพพจน์ให้ผู้อ่านเกิดภาพนั้นเกิดจากการใช้อรรถลักษณ์ (+ สี) (+ แสง) (+ เสียง) (+ ลักษณะ) (+ อาการ) ที่สอดประสานสัมพันธ์กันอย่างดี ระหว่าง (+ สี) (+ แสง) (+ เสียง) (+ ลักษณะ) (+ อาการ) ของสิ่งที่ต้องการให้เกิดภาพของสิ่งที่ทำให้เกิด

ภาพ และโสภาค สุวรรณ ยังนิยมใช้ภาพพจน์แต่ละประเภทสะท้อนพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของคนในสังคม เช่น พฤติกรรมชื่นชมความงาม พฤติกรรมแสดงอารมณ์ พฤติกรรมแสดงลักษณะนิสัยอีกด้วย

ทั้งนี้ยังมีงานวิจัยของชไมพร ฉายเหมือนวงศ์ (2549) ได้ศึกษาเรื่อง **ลีลาภาษาในงานเขียนของ วานิช จรุงกิจอนันต์** โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลีลาภาษาในงานเขียนของ วานิช จรุงกิจอนันต์ ในด้านการใช้คำ การใช้คำให้เกิดภาพ ประโยค และท่วงทำนองการแต่ง โดยศึกษางานเขียนเฉพาะบทร้อยแก้ว รวมทั้งสิ้น 12 เรื่อง เช่น แม่เบี้ย ซอยเดียวกัน เคหาสน์ดาว โดยใช้แนวคิดด้านการใช้ถ้อยคำ การใช้คำให้เกิดภาพ ของ กาญจนา วิชญาลิมปกรณ์ ผลการวิจัยพบว่าลีลาภาษาของวาณิช จรุงกิจอนันต์ มีลักษณะเด่น คือ การใช้คำได้เหมาะสมกับตัวละคร เนื้อเรื่องและประเภทของงานเขียนมีการใช้คำที่ใช้สื่อสารแบบสามัญชนทั่วไป การเล่นคำ เล่นเสียง การใช้คำเลียนเสียงพูด การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ การใช้คำติดปาก การใช้คำแทรกบทกลอนบทเพลง ด้านการใช้คำให้เกิดภาพ มีการใช้คำอุปมา อุปลักษณ์ บุคลาธิษฐานพบในเรื่องเพื่อนผู้อยู่ในบ้าน ด้านการใช้ประโยคนิยมใช้ประโยคยาวและใช้ประธาน “ผม” เป็นตัวดำเนินเรื่อง ด้านท่วงทำนองการแต่งนิยมใช้คำตรงไปตรงมา เรียบง่าย เสียดสีสังคม แต่แฝงความสนุกสานขบขัน อีกทั้ง ชไมพร ฉายเหมือนวงศ์ (2549) ยังชี้ให้เห็นว่างานเขียนของ วานิช นั้น ได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นคนที่มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง ไม่เกรงใจใคร ซึ่งเห็นได้จากการทำหน้าที่เป็นนักวิจารณ์ แต่สิ่งที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ การเล่าประสบการณ์หรือความคิดเห็นของตนเองที่พบให้ผู้อ่านรับรู้ด้วยลีลาภาษาที่ลื่นไหลและกลมกลืนอย่างไม่มีที่ติได้อย่างสนุกสนาน

รวมทั้งงานวิจัยของ ดนยวรรณ แจ่มนิยม (2550) ได้ศึกษาเรื่อง **ลีลาภาษาในนวนิยายของกิ่งฉัตร** โดยมุ่งศึกษาลีลาภาษาในนวนิยายของกิ่งฉัตร ทั้งในด้านลักษณะการใช้ภาษาซึ่งประกอบด้วย การใช้คำ และการใช้โวหาร ข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิจัย คือ นวนิยายที่กิ่งฉัตรเป็นผู้ประพันธ์ จำนวน 28 เล่ม ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 จนถึง พ.ศ. 2549 ซึ่งคัดเลือกโดยการสุ่มตัวอย่างแบบปีเว้นปีจำนวน 8 เล่ม ได้แก่ พรพรหมอลเวง เสราดารัล ตามรักคืนใจ มนต์จันทรา ลางลิขิต สืบลับรหัสรัก ฟ้ากระจ่างดาว และแกะรอยรักผลการศึกษาพบว่านวนิยายของกิ่งฉัตร มีลักษณะการใช้คำ ที่มีความหมายโดยตรง ความหมายโดยนัย คำแสดงอารมณ์ คำเลียนเสียงธรรมชาติ คำที่มีศักดิ์ คำรูปธรรม คำนามธรรม คำศัพท์บัญญัติคำเฉพาะกลุ่ม คำแสลง คำภาษาตลาด คำต่ำหรือคำหยาบคำภาษาถิ่นคำภาษาต่างประเทศ คำย่อ และคำเลียนเสียงพูด ส่วนลักษณะการใช้โวหารนั้น ดนยวรรณ แจ่มนิยม (2550) พบว่ากิ่งฉัตรใช้การเปรียบเทียบที่หลากหลายลักษณะ เช่น อุปลักษณ์ อุปมา สมพจนัย นามนัย ปฏิวาทะอาวัตพากย์ อติพจน์ ปฏิรูปพจน์ บุคลาธิษฐาน อุทาหรณ์ และปฏิปุจฉา

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของเนตรทราย คงอนุวัฒน์ (2550) ศึกษาเรื่อง**ศิลปะการใช้ภาษาในนวนิยายของวัฒน์ วรรลยางกูร** โดยมุ่งศึกษาศิลปะการใช้ภาษาด้านจินตภาพและภาพพจน์ อันเป็นลักษณะเด่นในนวนิยายของ วัฒน์ วรรลยางกูร ข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิจัยได้แก่ นวนิยายเรื่อง มนต์รักทรานซิสเตอร์ จิ้งหรีดและดวงดาว ปลายนาฟ้าเขียว ตัวอย่างผลการวิจัยพบว่า วัฒน์ วรรลยางกูร ใช้จินตภาพเพื่อให้ผู้อ่านเกิดภาพได้อย่างเหมาะสมกลมกลืน โดยใช้คำช่วยสื่อให้เห็นรายละเอียดของสี แสง กลิ่น รส อาการ การเคลื่อนไหว อารมณ์ ความรู้สึก และสัมผัส โดยแสดงจินตภาพเกี่ยวกับสีได้เด่นชัดเป็นพิเศษ ส่วนของภาพพจน์ที่ปรากฏในนวนิยายนั้นมีหลายชนิด ได้แก่ อุปมาปลักษณ์ บุคคลวัต อติพจน์ อธิพจน์ นามนัย สมพจนัย ปฏิภาคพจน์ ปฏิปุจฉา ประชดและเหน็บแนม สัทพจน์ ปฏิรูปพจน์ อาวัตพากย์ ปฏิวาทะและอุทาหรณ์ ผู้แต่งสามารถใช้ได้ดีทุกลักษณะ จุดเด่นเฉพาะตัว คือ มีการใช้อธิพจน์ได้อย่างน่าสนใจ ซึ่งลักษณะการใช้ภาษาทั้งหมดนี้ทำให้เกิดภาพที่สอดคล้องกับสาระสำคัญของเรื่อง

นอกจากผลงานข้างต้นแล้วพบว่า มีการศึกษาของอรทิพย์ อังศุธรรังสี (2550) เรื่อง**ลีลาการใช้ภาษาในนวนิยายของนางชมัยภร แสงกระจ่าง** มุ่งศึกษาลีลา การใช้คำ ประโยค สำนวน และโวหารภาพพจน์ โดยศึกษาจากนวนิยายที่ได้รับการพิมพ์รวมเล่ม ตั้งแต่ พ.ศ. 2542–2547 รวมทั้งสิ้น 17 เรื่อง เช่น บ้านนี้มีหมากับแมว เช้าครึ่งชามเย็นครึ่งชาม ริบบิ้นเขียวกับกล่องกระดาษแดง ตัวอย่างโดยแนวคิดที่นำมาใช้ในการศึกษายังอยู่ในแนวประเด็นต่อไปนี้ คือ การใช้คำ ประโยค สำนวน และโวหารภาพพจน์ ผลการวิจัยพบว่าในด้านการสรรคำมาใช้นั้น ชมัยภร แสงกระจ่าง มีกลวิธีที่หลากหลาย ได้แก่ การใช้คำซ้ำ การซ้ำคำ การใช้คำซ้อน ทั้งซ้อนเสียงและซ้อนความหมาย การใช้คำต่างประเทศ การใช้คำเสริม การใช้คำสร้อย การใช้คำร้องหรือคำอุทาน และการใช้คำเลียนเสียงพูด ส่วนการใช้ประโยคและสำนวน ก็พบว่ามีการใช้ประโยคที่สื่อสารในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ประโยคบอกเล่า ประโยคปฏิเสธ ประโยคคำถาม ประโยคคำสั่ง ประโยคขอร้อง และประโยคชักชวน และสำนวนที่ใช้จะเป็นสำนวนเดิมและสำนวนไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำ

นอกจากนี้ อรทิพย์ อังศุธรรังสี (2550) ยังชี้ให้เห็นว่า ชมัยภร แสงกระจ่าง ใช้โวหารภาพพจน์หลายชนิดผสมผสานกัน ได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ สัญลักษณ์ อติพจน์ บุคลาธิษฐาน หรือบุคคลวัต สัทพจน์ นามนัย ปฏิวาทะ และปฏิรูปพจน์หรือ การกล่าวอ้างถึง

นอกจากการใช้ลีลาภาษาที่กล่าวมาข้างต้นแล้วยังพบเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรสวรรณคดีที่ประกอบไปด้วย ศฤงคารรส เราทรรส กรุณารส อัทภูตรส วีรรส ภยานกรส หาสยรส พีภัตสรส และศานตรส ซึ่งผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรสวรรณคดีได้แก่ ภัสร์ธีรา ฉลองเดช, (2548); พิษณุพงษ์ ญาณศิริ, (2556)

ภัสร์ธีรา ฉลองเดช (2548) ศึกษา**วิเคราะห์รสวรรรคดีที่ปรากฏในนิทานเวตาล ฉบับพระนิพนธ์กรมหมื่นพิทยาลงกรณตามทฤษฎีรสวรรณคดีสันสกฤต** โดยมุ่งวิเคราะห์รสและองค์ประกอบของวรรณคดีที่ปรากฏในนิทานเวตาลฉบับพระนิพนธ์กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ โดยใช้ทฤษฎีรสวรรณคดีสันสกฤต ซึ่งมี 9 รส รวมทั้งวิเคราะห์องค์ประกอบด้านวิภาวะ ด้านอนุภาวะ และด้านสาตตวิกภาวะร่วมในแต่ละรสด้วย ผลการวิจัยพบว่า รสวรรณคดีที่ปรากฏอยู่มากที่สุด คือ ศฤงคารรส รองลงมาคือ เราทรรส กรุณารส อัทภูตรส วีรรส ภยานกรส หาสยรส พีภัตสรส และศานตรส ตามลำดับ และเมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบด้านวิภาวะ ด้านอนุภาวะ และด้านสาตตวิกภาวะ ในแต่ละรสแล้ว พบว่าในรสทั้ง 9 รสนี้ ได้แสดงวิภาวะ อนุภาวะ รวมประกอบของภาวะทั้ง 2 ไว้ครบทุกรส ส่วนองค์ประกอบด้านสาตตวิกภาวะจะปรากฏอยู่ในบางเหตุการณ์ของรสเพียง 7 รส โดยไม่ปรากฏอยู่ในหาสยรสและศานตรส

ทั้งนี้ ยังมีงานวิจัยของพิษณุพงษ์ ญาณศิริ (2556) ได้ศึกษา**ภาพสะท้อนสังคมกับรสวรรณคดีในเพลงลูกทุ่งไทย พ.ศ. 2500–2550** โดยมุ่งศึกษา เหตุผลและรสวรรณคดีในเพลงลูกทุ่งไทยตามแนวรสวรรณคดีสันสกฤต ลักษณะการใช้ภาษาที่สะท้อนภาพสังคมและวัฒนธรรม และอิทธิพลของสังคมและวัฒนธรรมในเพลงลูกทุ่งไทย โดยข้อมูลที่นำมาใช้ในงานวิจัยได้แก่ เพลงลูกทุ่งไทย จำนวน 100 เพลง จากพ.ศ. 2500–2550 เช่น สมศรี 1992 จดหมายจากแม่ สยามเมืองยิ้ม ผู้ประพันธ์เพลงลูกทุ่งไทยและนักร้อง จำนวน 43 คน ได้แก่ ชลธี ธารทอง, สลา คุณวุฒิ, ดาวบ้านดอน ผลการศึกษาพบว่า เหตุผลในการประพันธ์เพลงลูกทุ่งไทยเกิดจากจินตนาการ แรงบันดาลใจ ประสบการณ์ เหตุการณ์จริง และมีผู้แต่งรสวรรณคดีหลักที่พบในเพลงลูกทุ่งไทย คือ ศฤงคารรส กรุณารส เราทรรส หาสยรส และศานตรส รสวรรณคดีเสริมที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งไทย คือ ศฤงคารรส, เราทรรส, กรุณารส, อัทภูตรส, วีรรส, ภยานกรส, หาสยรส, และศานตรส

นอกจากนี้ พิษณุพงษ์ ญาณศิริ (2556) ยังชี้ให้เห็นว่าภาพพจน์ ที่สะท้อนสภาพสังคมในเพลงลูกทุ่งไทย ได้แก่ อุปมา นามนัย อุปลักษณ์ สัญลักษณ์ อติพจน์ สัทพจน์ ปฏิพจน์ และบุคลวัต สะท้อนสภาพสังคมทั้งด้านอาชีพ ปัญหาสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ การคมนาคม การศึกษา การสื่อสาร การปกครอง การแบ่งชนชั้น พบภาพสะท้อนด้านวัฒนธรรม เช่น ด้านความรัก ที่อยู่อาศัย ประเพณี เอกลักษณ์ไทย การแต่งกาย การเลือกคู่ อิทธิพลความเชื่อด้านบาปบุญ

กล่าวโดยสรุป จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยข้างต้น ทำให้เข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับวรรณศิลป์ลุ่มลึกยิ่งขึ้นว่า วรรณศิลป์เป็นปัจจัยสำคัญต่อการสร้างพลังสุนทรียภาพในวรรณกรรมทุกประเภท และกลวิธีที่สร้างสรรค์ขึ้นนี้มักจะสอดคล้องเหมาะสม

กับเนื้อหาที่นำเสนอ ตลอดจนช่วยสื่อความคิดและอารมณ์ที่ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิผล แนวคิดและทฤษฎีที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามที่กล่าวไปในข้างต้น จะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์และอธิบายลักษณะ การประกอบสร้างวรรณศิลป์ในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของไทยที่คัดเลือกมาศึกษาได้อย่างมีเหตุผลตามระเบียบวิธีทางวรรณคดีวิจารณ์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธธรรม

การวิจัยเรื่องนี้มุ่งศึกษาแนวคิดด้านพุทธธรรมและวรรณศิลป์ที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นจากโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์นวนิยาย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับพุทธธรรมหรือหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาเพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดและแนวทางการศึกษา ตลอดจนใช้ประกอบวิเคราะห์ ตีความ และการอธิบายขยายความตัวบทนวนิยายที่มีแก่นความคิดสอดคล้องเชื่อมโยงกับหลักพุทธปรัชญา ในประเด็นเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธธรรมนี้ มีหัวข้อสำคัญ 2 ประเด็น ได้แก่ มโนทัศน์เกี่ยวกับพุทธธรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธธรรม มีรายละเอียดดังจะกล่าวต่อไปนี้

1. มโนทัศน์เกี่ยวกับพุทธธรรม

องค์ความรู้เกี่ยวกับพุทธธรรมที่จะใช้เป็นแนวคิดในการวิเคราะห์การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของนักเขียนสตรีในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของไทย ประกอบด้วยหัวข้อสำคัญ 2 ประเด็น คือ ความหมายของพุทธธรรม และหลักพุทธธรรม มีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ความหมายของพุทธธรรม

คำว่าพุทธธรรม มีผู้รู้อธิบายความหมายไว้ ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2556, หน้า270–271) อธิบายว่า พุทธธรรม คือ ธรรมของพระพุทธเจ้าพระคุณสมบัติของพระพุทธเจ้า คัมภีร์มหานิทเทส ระบุจำนวนไว้ว่ามี 6 ประการ แต่ไม่ได้จำแนกข้อไว้ อรรถกถาโยงความให้ว่า ได้แก่ กายกรรมทุกอย่างของพระพุทธเจ้าเป็นไปตามพระญาณ (จะทำอะไรก็ทำด้วยปัญญา ด้วยความรู้เข้าใจ), วจีกรรมทุกอย่างเป็นไปตามพระญาณ, มโนกรรมทุกอย่างเป็นไปตามพระญาณ, ทรงมี พระญาณไม่ติดขัดในอดีต, ทรงมีพระญาณไม่ติดขัดในอนาคต และทรงมีพระญาณไม่ติดขัดในปัจจุบัน

ส่วนในคัมภีร์สุมังคลวิลาสินี อรรถกถาทีฆนิกาย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2556, หน้า 270–271) จำแนกพุทธธรรมว่ามี 18 อย่าง คือ พระตถาคตไม่ทรงมีกายทุจริต, ไม่ทรงมีวจีทุจริต, ไม่ทรงมีมโนคติทุจริต, ทรงมีพระญาณไม่ติดขัดในอดีต, ทรงมีพระญาณไม่ติดขัดในอนาคต, ทรงมีพระญาณไม่ติดขัดในปัจจุบัน, ทรงมีกายกรรมทุกอย่างเป็นไปตามพระญาณ, ทรงมีวจีกรรมทุกอย่างเป็นไปตามพระญาณ, ทรงมีมโนกรรมทุกอย่างเป็นไปตาม

พระญาณ, ไม่มีความเสื่อมฉันทะ (ฉันทะไม่ลดถอย), ไม่มีความเสื่อมวิริยะ (ความเพียรไม่ลดถอย), ไม่มีความเสื่อมสติ (สติไม่ลดถอย), ไม่มีการเล่น, ไม่มีการพูดพลาด,ไม่มีการทำพลาด, ไม่มีความผลุนผลัน, ไม่มีพระทัยที่ไม่ขวนขวาย และไม่มีพระอกุศลจิต

นอกจากนี้พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2556, หน้า 270–271) ยังอธิบายไว้อีกว่า ธรรมที่ทำให้เป็นพระพุทธเจ้า ได้แก่ พุทธการกธรรม คือ บารมี 10 และธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ คือ สติปัฏฐาน 4 อินทรีย์ 5 มรรคมีองค์ 8 และขันธ์ 5

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2543, หน้า 2–4) อธิบายแนวคิดตามหนังสือ**พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ)** ของพระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ว่าได้กำหนดความหมายของคำว่าพุทธธรรมไว้ แล้วสรุปใจความของพุทธธรรมไว้หลายนัย คือ กฎธรรมชาติและคุณค่าสำหรับชีวิต, หลักการหรือคำสอนที่มิใช่เพียงการคิดค้นหาเหตุผลในเรื่องความจริงเพื่อสนองความต้องการทางปัญญา หากเป็นคำสอนที่มุ่งหมายและแสดงแนวทางสำหรับประพฤติปฏิบัติในชีวิตจริง คำสอนเดิมแท้ของพระพุทธเจ้า, คำสอนที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้, คำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ และธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบและนำไปแสดงให้ผู้อื่นฟัง ทรงเรียกว่า “มัชเฌนธรรม” หรือธรรมสายกลาง และทรงเรียกข้อปฏิบัติอันเป็นระบบที่ทรงบัญญัติขึ้นว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” หรือ ทางสายกลาง

ในส่วนของพุทธธรรมที่หมายถึง ธรรมหรือคำสอน สุจิตรา จงสถิตย์ วัฒนา (2543, หน้า 2–4) กล่าวว่ามีลักษณะทั่วไป 2 ประการ คือ แสดงหลักความจริงสายกลางที่เรียกว่า “มัชเฌนธรรม”หรือเรียกเต็มว่า“มัชเฌนธรรมเทศนา”ว่าด้วยความจริงตามแนวของเหตุผลบริสุทธิ์ตามกระบวนการของธรรมชาตินำมาแสดง เพื่อประโยชน์ในทางปฏิบัติในชีวิตจริงเท่านั้น และแสดงข้อปฏิบัติสายกลางที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา”อันเป็นหลักการครองชีวิตของผู้ฝึกอบรมตน ผู้รู้เท่าทันชีวิตไม่หลงงมงาย มุ่งผลสำเร็จ คือ ความสุข สะอาด สว่าง สงบเป็นอิสระ ที่สามารถมองเห็นได้ในชีวิตนี้ ในทางปฏิบัติ ความเป็นสายกลางนี้เป็นไปโดยสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น สภาพชีวิตของบรรพชิต หรือคฤหัสถ์ เป็นต้น

นอกจากดังกล่าวแล้ว สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2543, หน้า 2–4) ยังอธิบายให้รายละเอียดอีกว่า พุทธธรรม หมายถึง คำสอนเดิมแท้ของพระพุทธเจ้า อันมีแหล่งที่มาจากคัมภีร์พุทธศาสนา คือ พระไตรปิฎกบาลี เลือกเอาเฉพาะส่วนที่เห็นว่าเป็นหลักการดั้งเดิมเป็นความหมายแท้จริง มีแนวทางและขอบเขตตามหลักความกลมกลืนสอดคล้องกันในหน่วยรวมประกอบกับการพิจารณาจากพุทธจริยาและพุทธกิจที่ได้ ทรงบำเพ็ญ, คำสอนของพระพุทธเจ้าแยกเป็น 2 ส่วน คือ สัจธรรม และจริยธรรม โดยสัจธรรมเป็นส่วนแสดงภาวะหรือรูปลักษณะตัวจริง และจริยธรรมเป็นฝ่ายข้อประพฤติทั้งหมด ประกอบด้วยสัจธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นคำสอนเกี่ยวกับสภาวะของสิ่งทั้งหลายหรือธรรมชาติและความเป็นไปโดยธรรมดาของ

สิ่งทั้งหลาย หรือกฎธรรมชาตินั่นเอง และจริยธรรมเป็นการถือเอาประโยชน์จากความรู้ความเข้าใจในสภาพและความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย หรือการรู้กฎธรรมชาติแล้วนำมาใช้ในทางที่เป็นประโยชน์อีกนัยหนึ่ง สัจธรรม คือ ธรรมชาติและกฎธรรมดา จริยธรรม คือ ความรู้ในการประยุกต์สัจธรรม

ความลึกซึ้งในความหมายของพุทธธรรมยังกล่าวได้อีก คือ คำสอนของพระพุทธเจ้า แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ธรรมฝ่ายสภาวะและตัวกฎของธรรมชาติ เรียกว่า “มัชเฌนธรรม” ธรรมฝ่ายความรู้ภาคปฏิบัติ คือ การนำความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาวะและตัวกฎนั้นไปใช้ประโยชน์ในการประพฤติปฏิบัติ หรือดำเนินชีวิตจริง เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” และสุดท้าย คือ อริยสัจจ์ โดยนัยว่าเป็นคำสอนที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้หรือทรงค้นพบ (สุจิตรา จงสถิตวัฒนา, 2543, หน้า 2–4)

ภฤดา บูชาบุพพาจารย์ (2555, หน้า 16) อธิบายว่า พุทธธรรม หมายถึง หลักประพฤติปฏิบัติในศาสนาพุทธเป็นคำสอนที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้และนำมาเผยแผ่สั่งสอนบุคคลทั่วไป พุทธธรรม หรือ ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบนั้นเป็นสิ่งที่มีอยู่เดิม เป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นก่อนที่พระพุทธองค์จะ ตรัสรู้ กล่าวได้ว่า การเรียนรู้ธรรม ก็คือ การเรียนรู้ธรรมดาของโลก เรียนรู้สิ่งที่เป็นปกติว่าเป็นมาอย่างไร และจะเป็นไปอย่างไร ควรปฏิบัติอย่างไร ต่อมาจึงได้มีการบันทึกไว้เป็นตัวอักษร คัมภีร์ที่บันทึกพุทธธรรมนั้นเรียกว่าพระไตรปิฎก และมีคำอธิบายจัดไว้เป็นหมวดคัมภีร์ เรียกชื่อ ต่าง ๆ อาทิ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าพุทธธรรมในพระพุทธศาสนามีเป็นจำนวนมาก ครอบคลุมตั้งแต่เรื่องพื้นฐานในการดำเนินชีวิตจนกระทั่งถึงเรื่องสูงสุดที่เป็นจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา คือ นิพพาน พุทธธรรมทุกเรื่องล้วนแต่มีคุณค่าต่อชีวิตและสังคมทั้งสิ้น เช่น ทำให้เกิดความสุข ความเจริญ แก่ผู้ปฏิบัติและเกิดความสงบเรียบร้อยแก่สังคม เป็นต้น

1.2 หลักพุทธธรรม

พระพุทธศาสนาวางจุดหมายของการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรม เพื่อบรรลุประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของการมีชีวิตไว้ 3 ระดับ หรือ 3 อัตถะ ได้แก่ ระดับพื้นฐาน ระดับกลาง และระดับสูงสุด (สุจิตรา อ่อนค้อม, 2545, 69–70, พระธรรมปิฎก, 2548, หน้า 8–9) อธิบายตามลำดับดังนี้

1.2.1 พุทธธรรมระดับพื้นฐานหรือทิฏฐธัมมิกัตถะ

มีจุดหมายขั้นตาเห็น หรือประโยชน์ปัจจุบัน หมายถึง เป้าหมายประโยชน์ในระดับชีวิตประจำวันที่มนุษย์ในสังคมต้องการความต้องการของมนุษย์ในสังคมทั่วไป คือ มีสุขภาพแข็งแรงมีทรัพย์สิน อาชีพ เป็นที่ยอมรับในสังคม ตลอดจนมีครอบครัวและ

วงศ์ตระกูลที่ผาสุก หมวดธรรมที่สามารถนำมาใช้เพื่อบรรลุจุดหมายในระดับพื้นฐาน ประกอบด้วยหลักธรรม 30 ข้อ กล่าวคือ

1) ทิฏฐธัมมิกัตถะหรือทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 คือ ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน, หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น เป็นข้อปฏิบัติสำคัญที่ทำให้เกิดผล คือ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้มีทรัพย์สินเงินทอง พึ่งตนเองได้ เรียกว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน บางทีเรียกว่า หัวใจเศรษฐี

2) มิจฉาอาชีวะหรือมิจฉาวณิชชา คือ การค้าขายที่ผิด หรือไม่ชอบธรรม หมายถึง บุคคลไม่ควรค้าขายสิ่งเหล่านี้ ซึ่งถือว่าเป็นอันตรายต่อเพื่อนมนุษย์ต่อสัตว์และต่อสภาพแวดล้อม

3) กุลจิรัฏฐิติธรรม 4 หมายถึง ธรรมสำหรับดำรงความมั่งคั่งของตระกูลให้ยั่งยืน หรือเหตุที่ทำให้ตระกูลมั่งคั่งตั้งอยู่ได้นาน

4) อบายมุข 6 หมายถึง หนทาง หรือช่องทางแห่งความเสื่อมและความพินาศของทรัพย์สมบัติและตนเอง เป็นทางที่ควรหลีกเลี่ยง หรือควรละ

5) สมชีวิธรรม 4 คือ หลักธรรมในการเลือกคู่ครอง เป็นธรรมที่จะทำให้คู่สมรสครองรักกันได้ราบรื่น กลมกลืนและยาวนาน

6) ฆราวาสธรรม หรือธรรมสำหรับผู้ครองเรือน ประกอบด้วย 2 คำว่า ฆราวาส แปลว่า ผู้ดำเนินชีวิตในทางโลก, ผู้ครองเรือน และคำว่า ธรรม แปลว่า ความถูกต้อง, ความดีงาม, นิสัยที่ดีงาม, คุณสมบัติ, ข้อปฏิบัติ

7) อกุศลกรรมบถ 10 แปลตามตัวได้ว่าทางแห่งกรรมที่เป็นอกุศล คือ การกระทำอันเป็นทางนำไปสู่ทุคติ ได้แก่ กายกรรม 3 วจีกรรม 4 และมโนกรรม 3

8) กุศลกรรมบถ 10 หมายถึง ทางแห่งกรรมดี, ทางทำดี, ทางแห่งกรรมที่เป็นกุศล, กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่ความสุขความเจริญหรือสุคติ

9) เบญจศีลหรือศีล 5 คือ ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว เป็นการควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน นับเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นที่ชาวพุทธต้องยึดถือเพื่อปฏิบัติตนเองให้เป็นผู้มีระเบียบมีความเป็นปกติในชีวิต

10) เบญจธรรมหรือเบญจกัลยาณธรรม คือ ธรรมอันดีงาม 5 ประการ เป็นคุณธรรมห้าประการคู่กับเบญจศีล เป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีล ศีลเป็นเหตุให้งดเว้นไม่ทำสิ่งที่เป็นโทษถ้าหากมีเพียงศีล ก็จะมีเพียงการงดเว้นจากสิ่งเป็นโทษ แต่ยังมิได้ทำความดีให้กับตัว ต่อเมื่อมีธรรมอยู่ด้วย จึงจะเป็นเหตุให้ทำความดี

11) อุโบสถศีล หรือ ศีล 8 เป็นศีลของคฤหัสถ์ หมายถึง อุบาสก อุบาสิกา ทั่วไป มิใช่สงฆ์ โดยมักจะรับศีลแปดในวันพระ นิยมรักษาศีลแปดเป็นเวลา 1 วัน หรือ

3 วัน จัดเป็นศีลขั้นต่ำของพระอนาคามี ศีลอุโบสถนั้นเป็นศีลรวม หรือศีลพวง คือ มีองค์ประกอบถึง 8 องค์ ถ้าขาดไปองค์ใดองค์หนึ่งก็ไม่เรียกว่า ศีลอุโบสถ ตามพุทธบัญญัติ เพราะฉะนั้น การล่วงศีลอุโบสถเพียงข้อเดียวก็ถือว่าขาดศีลอุโบสถ ผู้ที่รักษาอุโบสถศีลจึงต้องสำรวมระวังกาย วาจา เป็นพิเศษ

12) บุญกิริยาวัตถุ 10 บุญ หรือ ปุญญ แปลว่า ชำระ หมายถึง การทำให้หมดจดจากมลทิน เครื่องเศร้าหมอง ได้แก่ โลภะ โทสะ และ โมหะ

13) สันโดษ 3 หมายถึง ความยินดี, ความพอใจ, ความยินดีด้วยของตนซึ่งได้มาด้วยความเพียรโดยชอบธรรม, ความยินดีด้วยปัจจัยสี่ตามมีตามได้, ความรู้จักอิ่มรู้จักพอ

14) อุบาสกธรรม 7 คำว่า อุบาสก มาจากคำภาษาบาลี คือ อุปาสกะ แปลว่า ผู้เข้าไปนั่งใกล้ ๆ คือ ผู้เข้าถึงพระรัตนตรัย หมายถึง ฆราวาสชายที่มีศรัทธาในพุทธศาสนาแล้วนำเอาหลักธรรมไปเป็นแนวในการดำเนินชีวิต คำว่า “อุบาสิกา” มาจากคำภาษาบาลีว่า อุปาสิกา แปลว่าผู้เข้าไปนั่งใกล้พระรัตนตรัย หมายถึง ฆราวาสหญิงที่ศรัทธายอมรับเอาพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่งที่ระลึก

15) อารยวัฒิ 5 อุบาสกและอุบาสิกาผู้ศรัทธาเลื่อมใสในพุทธศาสนาได้นำเอาหลักคำสอนที่พระสงฆ์สาวกได้อบรมสั่งสอน แล้วนำไปปฏิบัติตามความสามารถของตน จนเกิดผลอันเป็นประโยชน์สุขและประโยชน์เกื้อกูลในการปฏิบัตินั้น ควรจะให้มีการพัฒนาก้าวหน้าขึ้นไปตามลำดับ พระพุทธศาสนาได้สอนหลักธรรมหมวดหนึ่งไว้ เพื่อให้อุบาสกและอุบาสิกานำมาเป็นเครื่องวัดความเจริญก้าวหน้าในการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งถือว่าเป็นหลักธรรมวัดความเจริญในพระศาสนาธรรมหวดนี้ เรียกว่า อารยวัฒิธรรม มี 5 ประการ ได้แก่ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา

16) อริยทรัพย์ 7 คือ ทรัพย์อันประเสริฐ ทรัพย์นั้น คือ คุณธรรมประจำใจอันประเสริฐ ได้แก่ ศรัทธา ศีล หิริ โอตตัปปะ พาหุสัจจะ จาคะ และปัญญาธรรม 7 ประการนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พหุการธรรม เป็นธรรมมีอุปการะมาก เพราะที่ช่วยส่งเสริมการบำเพ็ญคุณธรรมต่าง ๆ ยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จได้อย่างกว้างขวาง เปรียบเหมือนคนมีทรัพย์มาก ย่อมสามารถใช้จ่ายทรัพย์เลี้ยงตน เลี้ยงผู้อื่นให้มีความสุขและบำเพ็ญประโยชน์ต่าง ๆ ได้มาก

17) อธิษฐาน หรืออธิษฐานธรรม 4 คือ ธรรมที่เป็นรากฐานอันมั่นคงของบุคคลเพื่อให้มีความสามารถเข้าถึงผลสำเร็จขั้นสูงสุดตามที่ได้ตั้งความมุ่งหวังไว้โดยไม่มีการเข้าข้างตนเองหรือสำคัญตนผิด เพื่อหลีกเลี่ยงสิ่งที่ผิดอันเป็นบ่อเกิดแห่งความมัวหมองที่จะนำมาทับถมตน เป็นธรรมที่ควรจะนำมาสู่ใจให้จิตใจเป็นสถานที่อันมั่นคงแก่ชีวิต ได้แก่ ปัญญา, สัจจะ, จาคะ, อุปสมะ

18) สัปปุริสธรรม 7 คือ ธรรมของสัตบุรุษ, ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ, คุณสมบัติของคนดี, ธรรมของผู้ดี

19) ทิศ 6 คือ บุคคลประเภทต่าง ๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ ทางสังคม ดุจทิศที่อยู่รอบตัว ได้แก่ ทิศเบื้องหน้า คือ บิดามารดา ทิศเบื้องขวา คือ ครูอาจารย์ ทิศเบื้องหลัง คือ บุตรภรรยา ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหาย ทิศเบื้องล่าง คือ คนรับใช้และคนงาน และ ทิศเบื้องบน ได้แก่ สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ เพราะเป็นผู้สูงด้วยคุณธรรมและเป็นผู้นำทางจิตใจ

20) พรหมวิหาร 4 คือ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐ บริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักประจำใจคอยกำกับความประพฤติและการปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบธรรม ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐมี 4 อย่าง ได้แก่ เมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา

21) สังคหวัตถุ 4 หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น หรือพุทธวิธีครองใจคน เป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนให้ปรับที่ตัวของเราเอง คือ ต้องทำตัวเราให้เป็นคนน่ารักเสียก่อน โดยการปฏิบัติตามสังคหวัตถุ 4 เป็นการปฏิบัติที่ทำให้เกิดความเคารพรักใคร่นับถือ ได้แก่ ทาน, ปิยวาจา, อัตถจริยา, สมานัตตา

22) สารณียธรรม 6 หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ถือว่าเป็นธรรมที่เป็นพลังในการสร้างความสามัคคี

23) ทศพิธราชธรรม คือ หลักคุณธรรม 10 ประการ ที่พระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤติเป็นหลักธรรมประจำพระองค์ หรือเป็นคุณธรรมประจำตนของผู้ทำหน้าที่ปกครองบ้านเมือง ตลอดจนบุคคลที่เป็นผู้บริหารในทุกข์องค์กร พระพุทธศาสนาได้วางหลักปฏิบัติไว้เพื่อให้การปกครองมีความเป็นไปโดยธรรมและยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชนและผู้ใต้บังคับบัญชา จนเกิดความชื่นชมยินดีและเกิดความสมานฉันท์ในหมู่ชน

24) ราชสังคหวัตถุ 4 คือ สังคหวัตถุของผู้ครองแผ่นดินหรือราชสังคหวัตถุ ผู้ปกครองพึงทำนุบำรุงประชาราษฎร์ด้วยหลักธรรมนี้

25) อคติ หมายถึง ความไม่เที่ยงธรรม ความลำเอียง อคติ หรือความลำเอียง เกิดจากสาเหตุ 4 ประการ ได้แก่ ฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ และภยาคติ

26) โลกธรรม 8 หมายถึง เรื่องของโลกมีอยู่ประจำกับชีวิต สังคมและโลกของมนุษย์เป็นความจริงที่ทุกคนต้องประสบด้วยกันทั้งสิ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

27) มงคล 38 ประการ มงคล คือ เหตุแห่งความสุข ความก้าวหน้าในการดำเนินชีวิตซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ให้พุทธศาสนิกชนได้พึงปฏิบัติในบทมงคลสูตร

พระพุทธองค์ทรงตรัสตอบปัญหาแก่ท้าวเทวราชที่ได้นำหมู่เทวดาเข้าเฝ้าและทูลถามพระองค์ว่า อะไรคือมงคลของชีวิต พระองค์ทรงแสดงหลักมงคล ซึ่งหลักแห่งมงคลขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นไม่ยึดถือในวัตถุ แต่ยึดถือการปฏิบัติฝึกฝนตนเองเป็นสำคัญ

28) กาลามสูตร 10 หรือกาลามสูตรกังขานิยฐาน 10 หมายถึง วิธีปฏิบัติในเรื่องที่ควรสงสัย หรือหลักความเชื่อ ไม่ให้เชื่องมงายไร้เหตุผล แต่ให้ใช้ปัญญาพิจารณาด้วยตนเองว่าคำสอนเหล่านั้นเมื่อประพฤติปฏิบัติตามแล้วจะมีผลเกิดขึ้นอย่างไร ถ้าผลเกิดขึ้นแล้วเป็นการทำตนเองและผู้อื่นให้เป็นทุกข์ เดือดร้อน ก็เป็นคำสอนที่ไม่ควรปฏิบัติตาม ถ้าประพฤติปฏิบัติแล้วเป็นไปเพื่อความสุข ความเจริญ ย่อมเป็นคำสอนที่ควรทำตาม

29) โยนิโสมนสิการ หมายถึง การพิจารณาโดยแยบคาย

30) กัลยาณมิตรธรรม 7 คือ มิตรแท้ เพื่อนแท้ เพื่อนตาย เพื่อนที่คอยช่วยเหลือเพื่อนอย่างจริงใจโดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน เป็นมิตรที่หวังดี มีสิ่งดี ๆ ให้กันด้วยความจริงใจ คุณสมบัติของกัลยาณมิตร ได้แก่ ปิโย, ครุ, ภาวนีโย, วตฺตา จ, วจนกฺขโม, คมฺภีรญฺจ, กถำกตฺตา, และโน จฏฐาเน นิโยชเย,

1.2 พุทธธรรมระดับกลางหรือสัมปรายิกัตถะ

พุทธธรรมระดับกลางจุดหมาย ขั้นเลยตาเห็น หรือประโยชน์เบื้องหน้า เน้นที่ความเจริญงอกงามแห่งจิตใจ เป็นคุณค่าที่แท้จริงของชีวิตมีลักษณะของชีวิต คือ มีความอบอุ่นซาบซึ้งสุขใจ ไม่อ้างว้างเสื่อนลอย มีหลักยึดเหนี่ยวใจให้เข้มแข็งด้วยศรัทธา มีความภูมิใจในชีวิต สะอาด ที่ได้ประพฤติแต่การอันดีงามด้วยความสุจริต มีความอิ่มใจ ในชีวิตมีคุณค่าที่ได้ทำประโยชน์ตลอดมาด้วยน้ำใจเสียสละ มีความแกล้วกล้ามั่นใจ ที่จะแก้ไขปัญหา นำชีวิตและภารกิจไปได้ด้วยปัญญา มีความโล่งจิตมั่นใจ มีทุนประกันภพใหม่ ด้วยได้ทำไว้แต่กรรมที่ดี

หมวดธรรมที่สามารถนำมาใช้เพื่อบรรลุเป้าหมายในระดับนี้ มี 2 ประการ ได้แก่

1.2.1 สัมปรายิกัตถะหรือสัมปรายิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 คือ ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์เบื้องหน้า, หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นสูงสุดขึ้นไป ได้แก่ ประโยชน์ในโลกหน้า คือ ความสุขอันเนื่องมาจากการได้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ หลังจากที่ตายไปแล้ว หรือได้เป็นมนุษย์ผู้ถึงพร้อมด้วยโภคทรัพย์ เป็นต้น

1.2.2 กรรม แปลว่า การกระทำ มีความหมายเป็นกลาง ๆ คือ การกระทำ ยังไม่ถือว่าดีหรือชั่ว คำว่า การกระทำ หมายถึงการกระทำทุกอย่างที่แสดงออกจากตัวเรา เช่น การแสดงออกทางกาย ทางวาจา และทางใจ

1.3 พุทธธรรมระดับสูงสุดหรือปรมัตถะ

หมายถึง ประโยชน์ที่เป็นแก่นแท้ของชีวิต เป็นจุดหมายสุดท้ายที่ชีวิตจะพึงบรรลุ คือ การบรรลุนิพพาน หมวดธรรมที่สามารถนำมาใช้เพื่อบรรลุจุดหมายในระดับนี้ประกอบด้วยหลักธรรม 5 ประการ คือ

1.3.1 พระรัตนตรัย หมายถึง แก้วอันประเสริฐหรือแก้ว 3 ดวง ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นองค์ประกอบสำคัญของพระพุทธศาสนา

1.3.2 ไตรลักษณ์ แสดงลักษณะของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ปรากฏให้เห็นว่าเป็นอย่างนั้น ในเมื่อสิ่งเหล่านั้นสัมพันธ์กันอาศัยกันเป็นเหตุปัจจัยสืบต่อแก่กันตามหลักปฏิจจสมุปบาท ไตรลักษณ์ คือกฎธรรมชาติ หรือกฎแห่งธรรมดา ไม่เกี่ยวกับผู้สร้าง ผู้บันดาล ประกอบด้วย อนิจจตา ทุกขตา อนัตตา

1.3.3 ขันธ์ 5 หมายถึง ร่างกายของคนเรา คือ แยกร่างกายออกเป็นส่วน ๆ ตามสภาพได้ 5 ส่วน หรือขันธ์ 5 เรียกทางธรรมว่า เบญจขันธ์หรือขันธปัจเจก หมายถึง กองแห่งรูปธรรมและนามธรรมห้าหมวดที่ประชุมกันเข้าเป็นชีวิต

1.3.4 อริยสัจ 4 แปลว่า ความจริงอันประเสริฐ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

1.3.5 นิพพาน หมายถึง การดับกิเลสและกองทุกข์เป็นโลกุตตรธรรมและเป็นจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา

2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาพุทธธรรม เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจระเบียบวิธีวิจัยมากยิ่งขึ้น โดยจำแนกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ การศึกษาพุทธธรรม ในวรรณคดีไทย และการศึกษาพุทธธรรมในวรรณกรรมไทยร่วมสมัย ดังนี้

2.1 กลุ่มศึกษาพุทธธรรมในวรรณคดีไทย

เป็นงานวิจัยที่ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทางพุทธธรรมจากวรรณคดีไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เช่น งานวิจัยของ โสภณ พฤกษวาณิช (2539) เรื่อง **พุทธปรัชญาเถรวาทในพระอภัยมณี** ผลการศึกษาทำให้ทราบว่า สุนทรภู่ได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนาในการศึกษามาตั้งแต่เยาว์วัย ประกอบกับบรรยากาศทางวัฒนธรรมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เน้นความสำคัญของการศึกษาหลักธรรมทางพุทธศาสนา

สุนทรภู่ได้ใช้โลกทัศน์พุทธปรัชญาเถรวาทเป็นอุปกรณ์สำคัญในการสร้างตัวละครทั้งในแง่ที่บกพร่องและน่าชื่นชม และสื่อความหมายสำคัญในแก่นเรื่องพระอภัยมณี กล่าวได้ว่า โลกทัศน์ของสุนทรภู่ที่ปรากฏในพระอภัยมณี มีทั้งส่วนที่เกี่ยวข้องกับความจริง (อภิปรัชญา) ความรู้ (ญาณวิทยา) และความประพฤติ (จริยศาสตร์) เนื้อหาทางพุทธปรัชญาที่วิเคราะห์นี้ทำให้เห็นว่าพระอภัยมณีเป็นวรรณคดีที่มีคุณค่า เพราะแสดงความยิ่งใหญ่ของ

ตัวละครในท่ามกลางความทุกข์และปัญหา เนื้อหาทางปรัชญาเช่นนี้เป็นคติชีวิตสำหรับผู้อ่านโดยไม่ขึ้นกับสมัย

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของ พีระพันธุ์ บุญโพธิ์แก้ว (2532) เรื่อง**วิเคราะห์พฤติกรรมของพระเวสสันดร พระลอ ขุนแผน และอิเหนา ตามแนวจริยศาสตร์** โดยใช้ทฤษฎีเหตุผลนิยมของคานท์และทฤษฎีประโยชน์นิยมของเบนธัมและมิลล์ ซึ่งทฤษฎีเหตุผลนิยมของคานท์พิจารณาว่าการกระทำที่ถูก ที่ดี คือ การกระทำที่เกิดจากเจตนาดี เป็นการกระทำตามหน้าที่ ส่วนทฤษฎีประโยชน์นิยมของเบนธัมและมิล์พิจารณาว่าการกระทำที่ถูก ที่ดี คือ การกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุข ทั้งส่วนตนและส่วนรวม ผลการศึกษาวิเคราะห์พบว่าพฤติกรรมของพระเวสสันดร พระลอ ขุนแผน และอิเหนา เป็นพฤติกรรมที่มีทั้งพฤติกรรมที่ดีที่ถูก และไม่ดี ไม่ถูกต้อง ตรงกันทั้งทฤษฎีเหตุผลนิยมและทฤษฎีประโยชน์นิยม

ผลงานวิจัยที่น่าสนใจอีกเรื่องคือ งานวิจัยของเรณู เย็นใจ (2539) เรื่อง**โคลงโลกนิติ: วิเคราะห์ในแง่จริยธรรม** มุ่งศึกษาใน 2 ประเด็น คือ สำรวจ จำแนกหมวดหมู่จริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนเรื่องโคลงโลกนิติ และศึกษาจริยธรรมในปัจจุบันโดยใช้จริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนเรื่องโคลงโลกนิติเป็นแนวทาง โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างคนไทยในจังหวัดชลบุรี จำนวน 395 คน ผลการวิจัยสรุปไว้ดังนี้ จริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนเรื่องโคลงโลกนิติ มีจำนวน 10 หมวด ได้แก่ จริยธรรมการคบคน จริยธรรมการพูด จริยธรรมความรอบคอบ จริยธรรมความเพียร จริยธรรมการรู้จักประมาณตน จริยธรรมการเจียมตน จริยธรรมการวางตน จริยธรรมความกตัญญู จริยธรรมความรักศักดิ์ศรีของตนเอง และจริยธรรมการพึ่งพาอาศัยกัน อีกทั้งความคิดเห็นเกี่ยวกับจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนเรื่องโคลงโลกนิติยังเป็นที่ยอมรับของคนไทยปัจจุบัน

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของริสา ชูช่วยสุวรรณ (2555) เรื่อง **การประยุกต์หลักธรรมในพระพุทธศาสนาจากวรรณคดีไทยสำหรับใช้ในการดำเนินชีวิต** มุ่งศึกษาหลักธรรมในวรรณคดีไทยตลอดจนวิเคราะห์การประยุกต์และพัฒนาคู่มือการใช้หลักธรรมจากวรรณคดีไทยในการดำเนินชีวิต โดยศึกษาเก็บข้อมูลจากวรรณคดีไทย 10 เรื่อง คือ รามเกียรติ์ อิเหนา ขุนช้างขุนแผน พระอภัยมณี สังข์ทอง ไกรทอง คาวี มณีพิชัย ไชยเชษฐ์ และสังข์ศิลป์ชัย นอกจากนี้ยังเก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้รู้จำนวน 3 คน/รูป ผู้ปฏิบัติจำนวน 17 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไปจำนวน 10 คน ด้วยการสัมภาษณ์และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมในวรรณคดีไทย ได้แก่ อิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 ฆราวาสธรรม 4 และพรหมวิหาร 4 การนำหลักพุทธธรรมในวรรณคดีไทยเพื่อประยุกต์และพัฒนาคู่มือการใช้หลักธรรมจากวรรณคดีไทยในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม มีดังนี้ คือ หลักธรรมอิทธิบาท 4 สำหรับการดำเนินชีวิตด้านการศึกษา หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 สำหรับ

การดำเนินชีวิตด้านการทำงาน หลักธรรมฆราวาสธรรม 4 สำหรับการประพฤติปฏิบัติตนในสังคมครอบครัว และหลักธรรมพรหมวิหาร 4 สำหรับการประพฤติปฏิบัติตนในสังคม

ผลงานการศึกษาพุทธธรรมในวรรณคดีไทยอีกเรื่องหนึ่ง คือ งานวิจัยของวิกรานดา โชติช่วงรัศมี (2548) เรื่อง **การวิเคราะห์จริยธรรมของตัวละครในวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณี** ผลการวิจัยสรุปไว้ว่า มีตัวละครที่แสดงออกทางจริยธรรม จำนวน 16 ตัว ได้แก่ พระอภัยมณี, ศรีสุวรรณ, สินสมุทร, สุดสาคร, นางสุวรรณมาลี, นางละเวงวัณฬา, นางวาลี, นางเกษรา, อุศเรน, พราหมณ์วิเชียร, พราหมณ์โมรา, พราหมณ์สานน, โยคี, นางรำภาสะหรี, นางยุพาผกา และนางสุลาลีวัน ซึ่งพบจริยธรรม 8 ประการ ได้แก่ ความซื่อสัตย์และจงรักภักดี ความมีสติปัญญา ความเมตตากรุณา ความไม่ประมาท ความกตัญญูกตเวที ความพากเพียรและอดทน ความกล้าหาญและเด็ดเดี่ยว และความอ่อนน้อมถ่อมตน

2.2 กลุ่มศึกษาพุทธธรรมในวรรณกรรมไทยร่วมสมัย

เป็นการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหลังได้รับอิทธิพลจากตะวันตก เช่น กวีนิพนธ์ เรื่องสั้น นวนิยาย เป็นต้น อาทิ ผลงานวิจัยของสุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2543) เรื่อง**พุทธธรรมในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่** มุ่งศึกษาวิเคราะห์กวีนิพนธ์ไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพุทธธรรม เพื่อให้เข้าใจว่าพุทธธรรมดำรงอยู่ในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ในลักษณะอย่างไรบ้าง และได้มีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงจากวรรณคดีโบราณ ไม่ว่าจะเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาหรือวรรณคดีคำสอนประการใดบ้าง โดยเลือกศึกษาผลงานของกวีนิพนธ์ของกวีสมัยใหม่หรือกวีร่วมสมัย โดยพิจารณาเลือกกวีที่มีผลงานอันแสดงสาระหรือแนวคิดสำคัญอันสัมพันธ์กับพุทธธรรม หรือมุ่งเสนอพุทธธรรมในงานของตนในรูปแบบต่าง ๆ ผลการวิจัยสรุปได้ 3 ประการ ดังนี้

ประการแรก พุทธธรรมยังคงมีอิทธิพลสูงยิ่งในการสร้างสรรค์งานของกวีไทยสมัยใหม่ เพราะพุทธธรรมเป็นทั้งเนื้อหาสาระสำคัญและอิทธิพลความคิดในการสร้างสรรค์ของกวี

ประการที่สอง พุทธทาสภิกขุเป็นพระเถระกวีผู้มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อความคิดและมโนทัศน์เกี่ยวกับพุทธธรรมในหมู่กวีไทยร่วมสมัย ทั้งโดยอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อม

ประการสุดท้าย พุทธธรรมในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่มีสภาพการดำรงอยู่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากพุทธธรรมในขนบวรรณคดีไทยโบราณ คือ พุทธธรรมในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่มีลักษณะการแสดงทัศนะของกวีและการตีความธรรมะในเชิงปัจเจกบุคคลมากขึ้น รวมทั้งมีการอธิบายธรรมะในเชิงปรัชญามิใช่เพียงในเชิงคำสอนทางศาสนา รวมทั้งมีการสื่อสารของประสบการณ์ปฏิบัติธรรมของปัจเจกบุคคลด้วย

นอกจากนี้ยังมีผลงานวิจัยของภฤดา บูชาบุพพาจารย์ (2554) เรื่อง**หลักพุทธธรรมในธรรมนิยายเรื่องมักกะลีผล ของสุทัสสา อ่อนค้อม** มุ่งศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในเรื่อง แล้วจัดหมวดหมู่และลำดับความสำคัญของหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในเรื่องตลอดจนวิเคราะห์คุณค่าที่ธรรมนิยายเรื่องมักกะลีผลมีต่อชีวิตและสังคม ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ธรรมนิยายเรื่องมักกะลีผล มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรมของพระพุทธศาสนาที่เป็นหลักคำสอนเรื่องการดำเนินชีวิต สามารถจัดหมวดหมู่ และลำดับความสำคัญของหลักพุทธธรรมที่ปรากฏตามจุดมุ่งหมายได้เป็น 3 ระดับ คือ ระดับพื้นฐาน (ทิฏฐธัมมิกัตถะ) จุดหมายขั้นตาเห็นหรือประโยชน์ปัจจุบัน ระดับกลาง (สัมปรายิกัตถะ) จุดหมายขั้นเลยตาเห็น หรือประโยชน์เบื้องหน้า หรือชีวิตในโลกหน้า และระดับสูงสุด (ปรมัตถะ) จุดหมายสูงสุด หมายถึงประโยชน์ที่เป็นแก่นแท้ของชีวิต คือ พระนิพพาน อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการดำเนินชีวิต คือ มีการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นความรู้เพื่อการดำเนินชีวิตทั้งในทางโลกและทางธรรม รวมถึงมีการนำเสนอเนื้อหาที่มุ่งปรับแก้ทัศนคติและการประพฤติปฏิบัติที่มีความผิดพลาดคลาดเคลื่อนอยู่มากในหมู่พุทธศาสนิกชนและบุคคลทั่วไป เพื่อความเข้าใจและการปฏิบัติตนที่ถูกต้องตามความมุ่งหมายของหลักพุทธธรรมอย่างแท้จริง อันจะยังประโยชน์สุขให้เกิดกับชีวิตและสังคมทุกระดับได้ครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

งานวิจัยที่น่าสนใจอีกเรื่อง คือ งานวิจัยของวีรศักดิ์ จันทร์เพชร (2545) เรื่อง**จริยธรรมในนวนิยายของกฤษณา อโศกสิน** มุ่งศึกษาใน 2 ประเด็น คือ จริยธรรมในวิถีครอบครัว และจริยธรรมในวิถีสังคม โดยใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีเชิงจริยธรรมของกีรติ บุญเจือ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ด้านจริยธรรมในวิถีครอบครัว พบว่า รูปแบบการสร้างตัวละครนั้นมีลักษณะเหมือนชีวิตจริงของคนในสังคม โดยสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมของบุคคลทั้งด้านดีและไม่ดี มีเหตุผลอันละเอียดอ่อนอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องจิตใจส่วนลึกของมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว อันประกอบด้วย พ่อ-แม่-ลูก พี่-น้อง นั้นมีบทบาทต่อกันอย่างมากทั้งด้านดีและร้าย ครอบครัวเป็นสถาบันหลักที่สำคัญต่อการสร้างทรัพยากรบุคคลในสังคมและชาติให้มีคุณภาพ สายสัมพันธ์ทางครอบครัวความรักความอบอุ่น สามารถเหนี่ยวรั้งจิตใจบุคคลในครอบครัวมิให้ประพฤติตนในทางที่ร้ายเลวได้ ประเด็นจริยธรรมในวิถีครอบครัวนี้ ได้แก่ ด้านจริยธรรมของผู้เยาว์ ด้านจริยธรรมของพ่อและแม่ และด้านจริยธรรมของเครือญาติ ส่วนด้านจริยธรรมในวิถีสังคมพบว่า สังคมไทยในปัจจุบันแม้จะทวีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น แต่ก็ยังมีความมั่นคงทางขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม และศาสนาไว้ได้ แม้อิทธิพลของชาติตะวันตกจะมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยมากขึ้น ซึ่งกฤษณา อโศกสิน ได้เสนอแนวความคิดในนวนิยายว่า ประเพณีวัฒนธรรม และศาสนาทุกศาสนา ก็มุ่งสอนให้เป็นคนดีมีจริยธรรมด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้น เมื่ออยู่

ในสังคมใดก็จะต้องปรับตัวให้เข้ากับขนบธรรมเนียมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และศาสนาของสังคมนั้น โดยมีเหตุผลและมีวิจารณญาณของตนเองในการเลือกปฏิบัติด้วย ประเด็นจริยธรรมในวิถีสังคมนี้ ได้แก่ ด้านจริยธรรมของผู้นำด้านการเมืองการปกครอง ด้านจริยธรรมด้านเพศสัมพันธ์ ด้านจริยธรรมทางศาสนา และด้านวิถีอาชีพ

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของ โยธิน มาหา (2547) เรื่อง **การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมของอาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ ประเภทนวนิยายอิงหลักธรรม** มุ่งศึกษาภาพรวมของวรรณกรรม ตลอดจนวิเคราะห์ว่าหลักพุทธจริยธรรมเหล่านี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตทางสังคมได้มากน้อยเพียงใด รวมถึงศึกษาทรรศนะจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักวิชาการด้านศาสนาด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกการวิจัยนี้ ใช้กรอบแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ ผลการวิจัยทางเอกสาร พบว่า วรรณกรรมที่ศึกษาสร้างจากจินตนาการบนพื้นฐานหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา มีจุดมุ่งหมายเผยแผ่หลักธรรมแก่สังคม หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมทั้ง 4 เรื่อง ได้แก่ เบญจศีล เบญจธรรม ไตรลักษณ์ สังคหวัตถุ พรหมวิหาร 4 ทิฏฐธัมมิกัตถะ มงคล 38 มรรคมีองค์ 8

สำหรับการสัมภาษณ์นักวิชาการด้านศาสนา สามารถสรุปทรรศนะในภาพรวมได้ว่า วรรณกรรมของอาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ นำเสนอหลักพุทธจริยธรรมแก่สังคมได้เป็นอย่างดี อ่านเข้าใจง่าย นำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย

ผลงานการศึกษาพุทธธรรมในวรรณกรรมไทยร่วมสมัยอีกเรื่องหนึ่ง คือ งานวิจัยของดวงทิพย์ โรจน์กิรติการ (2548) เรื่อง**การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมอิงพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีเรื่องจอมจักรพรรดิอโศก ผลงานของวศิน อินทสระ** ผลการวิจัยสรุปไว้ว่า เรื่องจอมจักรพรรดิอโศก เป็นวรรณกรรมอิงพระพุทธศาสนา ที่มีจุดประสงค์เพื่อเทิดพระเกียรติพระเจ้าอโศกมหาราชผู้เป็นบุคคลที่มีอยู่จริงในประวัติศาสตร์ วรรณกรรมเรื่องนี้จึงมีเค้าเรื่องมาจากชีวประวัติของพระเจ้าอโศกมหาราช ด้านเนื้อหาของวรรณกรรมเรื่องจอมจักรพรรดิอโศก เป็นเรื่องราวชีวิตของจอมจักรพรรดิอโศก ตั้งแต่ทรงพระราชสมภพจนถึงสวรรคต ในระหว่างพระชนม์ชีพ พระองค์ทรงต้องประสบกับความสุข ความทุกข์ ความสมหวังและความผิดหวัง ที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนสลับกันเข้ามาในพระชนม์ชีพของพระองค์ จนบั้นปลายของพระชนม์ชีพ พระองค์ทรงดำเนินชีวิตตามครรลองของพระพุทธศาสนา ทรงได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบริหารประเทศ ทรงใช้ตราธรรมจักรเป็นตราแผ่นดิน ทรงอุปถัมภ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังหลาย ๆ ประเทศ จนกระทั่งพระพุทธศาสนาได้แผ่ไพศาลกว้างไกลไปทั่วโลกอย่างที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน หลักธรรมและทรรศนะชีวิตที่ซึมแทรกอยู่ทั่วตลอดในเนื้อหาของหนังสือ หากบุคคลนำมา

ประพฤติปฏิบัติจะอำนวยผลให้ได้รับความสุข ความสงบ ความเย็นใจ วรรณกรรมเรื่องนี้จึงมีคุณค่าในการก่อเกิดปัญญาทางธรรมให้กับผู้อ่าน วรรณกรรมอิงพระพุทธศาสนาเรื่องจอมจักรพรรดิอโศกจึงมีส่วนในการจรรโลงและเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่เอื้อให้คนอื่นได้รู้ตาม

นอกจากนี้ยังมีผลงานวิจัยของเพ็ญพิมล ทุมประเสน (2550) เรื่อง **พุทธธรรมในนวนิยายของ สุทัสสา อ่อนค้อม** โดยวิเคราะห์จากพฤติกรรมของตัวละครในนวนิยายจำนวน 3 ภาค ได้แก่ มักกะลีผล นารีผล และสัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม ใช้วิธีการวิจัยเอกสารและเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า สุทัสสา อ่อนค้อม มีจุดประสงค์ที่จะนำเสนอพุทธธรรมที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต โดยพุทธธรรมที่นักเขียนนำเสนอมีลักษณะตรงตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ พุทธธรรมที่ปรากฏในนวนิยายทั้ง 3 ภาค รวม 15 หลักธรรม โดยแบ่งเป็น 2 หมวด คือ ปรมัตถธรรม ได้แก่ ไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาท กรรมพระนิพพาน อริยสัจ 4 และจริยธรรม ได้แก่ ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม บุญกิริยาวัตถุ 10 สมชีวิธรรม 4 อบายมุข 6 สัปปุริสธรรม 7 กัลยาณมิตรธรรม 7 มงคล 38 สังคหวัตถุ 4พรหมวิหาร 4 หิริโอตตัปปะ นักเขียนได้ให้ข้อคิดว่าสังคมที่บุคคลในสังคมมีศีลเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต บุคคลที่มีศีลย่อมจะไม่เบียดเบียนกันก่อให้เกิดความรักความสามัคคี และการนำพุทธธรรมมาเป็นพุทธวิถีในการพัฒนาคนและสังคม จะก่อให้เกิดความสงบสุข แก่สังคมได้อย่างยั่งยืน

โดยสรุปกล่าวได้ว่า จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพุทธธรรมในวรรณคดีไทยและวรรณกรรมไทยร่วมสมัย จะเห็นได้ว่า งานวิจัยที่ผ่านมาส่วนใหญ่จะมุ่งวิเคราะห์ตีความแนวคิดทางพุทธธรรมที่สอดแทรกอยู่ในเนื้อหาของวรรณคดีและวรรณกรรม และนำเสนอแนวคิดทางพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณคดีและวรรณกรรม ตลอดจนการนำหลักแนวคิดทางพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ ยังชี้ให้เห็นว่าแนวคิดเหล่านี้มีคุณค่าแก่ผู้อ่านและเป็นความสามารถของนักเขียนที่นำเสนอสารัตถธรรมได้อย่างมีชั้นเชิงทางวรรณศิลป์ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเห็นแนวทางในการวิเคราะห์แนวคิดทางพุทธธรรมและนำมาปรับประยุกต์ใช้ในการทำวิจัยเรื่องการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของนักเขียนสตรีในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของไทยต่อไป

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายและนวนิยายอิงพุทธศาสนา

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายและนวนิยายอิงพุทธศาสนาของไทย มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของนวนิยายและนวนิยายอิงพุทธศาสนา ตลอดจนเพื่อให้ทราบถึงสถานภาพของการศึกษาวิจัยนวนิยายกลุ่มดังกล่าวว่า

ใช้แนวคิดและระเบียบวิธีวิจัยใดบ้างมาเป็นแนวทางการศึกษาในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะแบ่งเนื้อหาเป็น 2 ส่วน ได้แก่ มโนทัศน์เกี่ยวกับนวนิยายและนวนิยายอิงพุทธศาสนา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวนิยาย และนวนิยายอิงพุทธศาสนา กล่าวตามลำดับ ดังนี้

1. มโนทัศน์เกี่ยวกับนวนิยายและนวนิยายอิงพุทธศาสนา

แนวคิดที่นำมาศึกษาเพื่อประยุกต์ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์นวนิยายอิงพุทธศาสนาในการวิจัยครั้งนี้ มี 4 ประการ ได้แก่ ความหมายของนวนิยายและนวนิยายอิงพุทธศาสนา ประเภทของนวนิยายอิงพุทธศาสนา จุดมุ่งหมายของนวนิยายอิงพุทธศาสนา และการวิเคราะห์กลวิธีการแต่งนวนิยาย กล่าวดังนี้

1.1 ความหมายของนวนิยายและนวนิยายอิงพุทธศาสนา

ในประเด็นความหมายของนวนิยายและนวนิยายอิงพุทธศาสนา กล่าวแยกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1.1.1 ความหมายของนวนิยาย

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2517, หน้า 113) อธิบายว่านวนิยายเป็นเรื่องแต่ง มีตัวละคร มักใช้กลวิธีที่ทำให้ผู้อ่านแลเห็นได้ง่ายว่าไม่ใช่เรื่องจริง เป็นเรื่องสมมุติ แม้จะแต่งเรื่องของบุคคลที่มีชีวิตอยู่จริง ๆ ก็จะทำให้ผู้อ่านรู้ว่าไม่ได้เขียนจากเรื่องจริง แต่วิธีเจรจาของตัวละครในเรื่อง จะเลียนแบบชีวิตจริงมากที่สุด นิยมให้เป็นไปตามฐานะ ตามวัยและความพยายามวาดภาพให้เห็นอาการกิริยาของตัวละครให้ชัด

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2522, หน้า 34) อธิบายว่า นวนิยายเป็นเรื่องเล่าขนาดยาว มีลักษณะการแต่งเป็นร้อยแก้ว ผู้แต่งนิยมให้มีเนื้อเรื่อง ตัวบุคคลในเรื่อง บทสนทนาและสถานที่สมจริงตามสภาพชีวิตมนุษย์มากที่สุด

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2547, หน้า 49) กล่าวว่า คำว่านวนิยาย ถ้าแปลตามตัวอักษร “นว” แปลว่า ใหม่ “นิยาย” คือ เรื่องเล่า ฉะนั้น นวนิยายคือนิยายแบบใหม่ หรือเรื่องเล่าแบบใหม่ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Novel” และ “Novella” ในภาษาอิตาเลียน ในด้านลักษณะของนวนิยายได้มีผู้รู้อธิบายความหมายไว้สอดคล้องกัน ดังนี้

ไพโรจน์ บุญประกอบ (2539, หน้า 103) อธิบายว่า นวนิยาย คือ บันเทิงคดีร้อยแก้วที่มีความยาวไม่จำกัด สามารถพลิกแพลงกลวิธีการเขียนได้หลากหลาย ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับชีวิตไม่ว่าทางกายหรือทางจิต พฤติกรรมทุกชนิดของมนุษย์สามารถนำมาผูกเป็นเนื้อเรื่องของนวนิยายได้ นวนิยายอาจจะเกิดจากจินตนาการหรือความจริงผสมจินตนาการก็ได้

ตามความหมายที่ผู้รู้อธิบายไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า นวนิยาย หมายถึง บันเทิงคดีร้อยแก้วประเภทหนึ่ง ที่สร้างสรรค์ขึ้นจากจินตนาการ ความรู้สึกนึกคิดของบุคคล

ลักษณะเนื้อเรื่องอาจมีความสมจริงเพราะผู้แต่งมุ่งให้ผู้อ่านมีอารมณ์ร่วมกับเรื่อง จึงสร้างองค์ประกอบต่าง ๆ ขึ้นมา ได้แก่ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉาก และการดำเนินเรื่อง เป็นต้น

1.1.2 ความหมายของนวนิยายอิงพุทธศาสนา

ตรีศิลป์ บุญขจร (2530, หน้า 1) อธิบายว่า นวนิยายอิงพุทธศาสนาเป็นวรรณกรรมคำสอนที่สอนหลักธรรมทางพุทธศาสนาผ่านทางรูปแบบของวรรณกรรมที่เรียกว่านวนิยาย วรรณกรรมประเภทนี้แต่งด้วยการผูกเรื่องเล่าจากจินตนาการของผู้เขียน อาจเป็นการจินตนาการเพิ่มเติมจากเรื่องราวในพระไตรปิฎก เช่น การนำเอาประวัติพระสาวกที่มีอยู่ไม่มากนักมาขยายเพิ่มเติมด้วยความมุ่งหมายของตนเองที่จะสอนศีลธรรม เช่น นวนิยายที่มาจากเรื่องราวในพุทธประวัติจะมีทั้งที่เป็นประวัติของพระพุทธเจ้าและพระสาวกส่วนหนึ่ง นอกเหนือจากนี้จะเป็นเรื่องราวที่แต่งขึ้นจากจินตนาการของผู้เขียนทั้งหมดโดยมีจุดมุ่งหมายที่เป็นหลักสำคัญเดิม คือ การสอนศีลธรรมเป็นสำคัญมีทั้งการสอนโดยตรงและโดยอ้อม

วนิดา บำรุงไทย (2543, หน้า 97) มีข้อสังเกตว่า การแต่งเรื่องเพื่อแสดงหลักธรรมหรือแนวคิดต่าง ๆ ของศาสนาหรือการเล่าประวัติของบุคคลสำคัญในศาสนาเป็นกลวิธีการปลูกฝังหลักจริยธรรมความประพฤติ ตลอดจนความเลื่อมใสในศาสนา ที่กระทำมาแต่โบราณกาลในทุกศาสนา ดังเช่น ศาสนาที่มีนิทานมากมายเป็นการชักอุทาหรณ์เปรียบเทียบเพื่อสนับสนุนหลักธรรมคำสอนของพระศาสนาให้เป็นที่เข้าใจได้โดยง่ายและซาบซึ้งยิ่งขึ้นด้วยนิทานชาดก ทั้งชาดกในนิบาตและชาดกนอกสันนิบาตจำนวนมาก ประวัติหรือเหตุการณ์สำคัญ ๆ ในชีวิตของพระสาวกตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง เช่น พระโมคคัลลานะ พระสารีบุตร พระเจ้าอโศกมหาราช พระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าอชาตศัตรู องคุลีมาล เถรเทวทัต เป็นต้น รวมทั้งนิทานเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ซึ่งยังใช้เล่าขานประกอบการอบรมสั่งสอน หรือให้คติธรรมเตือนใจผู้อ่านผู้ฟังจวบจนปัจจุบัน

วัฒนา มุลเมืองแสน (2539, หน้า 7) อธิบายว่า คำว่านวนิยายอิงพุทธศาสนา หมายถึง นวนิยายที่มีเนื้อหาสาระเน้นในเรื่องของการสอนศีลธรรมเพื่อให้ผู้อ่านได้รับรู้หลักคำสอนอันดีงามของพุทธศาสนา นวนิยายอิงพุทธศาสนามีโครงสร้างของนวนิยายทุกประการ ไม่ว่าจะเป็นโครงเรื่อง เนื้อเรื่อง แก่นเรื่องตัวละคร และการจบเรื่อง แต่ส่วนที่ต่างไปจากนวนิยายโดยทั่วไป คือ การนำเสนอหลักคำสอนทางพุทธศาสนาลงในเนื้อเรื่องตามโอกาสหรือจังหวะที่ผู้เขียนเห็นว่าเหมาะสม ประเด็นการนำหลักธรรมมาสอดแทรกลงในเนื้อเรื่องของนวนิยายจะเป็นจุดกระทบใจให้ผู้อ่านระลึกถึงความดีงามและศีลธรรมในขณะที่อ่าน ซึ่งเป็นไปตามความมุ่งหมายของผู้เขียนที่ต้องการให้หลักคำสอนแทรกซึมเข้าไปสู่จิตใจของผู้อ่าน

โดยสรุปกล่าวได้ว่า นวนิยายอิงพุทธศาสนา อาจหมายถึง งานเขียนเชิงสร้างสรรค์ที่มีรูปแบบโครงสร้างเป็นนวนิยาย เนื้อเรื่องส่วนใหญ่มีการอ้างอิงพุทธประวัติและมุ่งนำเสนอศีลธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาแก่ผู้อ่าน ผ่านเหตุการณ์ที่ตัวละครในเรื่องประสบ

1.2 ประเภทของนวนิยายอิงพุทธศาสนา

นวนิยายอิงพุทธศาสนาไทย สามารถจำแนกได้ 2 ประเภท คือ จำแนกตามกำหนดเวลาในเรื่อง และจำแนกตามเนื้อหา (วัฒนา มุลเมืองแสน, 2539, หน้า 23–24) ดังนี้

1.2.1 จำแนกตามกำหนดเวลาในเรื่อง สามารถจัดได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มพุทธกาล คือ นวนิยายที่ดำเนินเรื่องอยู่ในสมัยพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อาจจะมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นตัวละครร่วมในฐานะที่เป็นตัวละครสำคัญบ้าง ตัวละครที่เสริมคุณลักษณะของตัวละครอื่นให้เด่นชัดขึ้นบ้าง บางเรื่องอาจจะอยู่ในกลุ่มสมัยพุทธกาลทั้งหมด แต่บางเรื่องอาจจะเริ่มในสมัยพุทธกาลและล่วงเลยไปจนถึงตอนหลังจากการปรินิพพานของพระพุทธเจ้าแล้ว นวนิยายกลุ่มนี้ เช่น เรื่องใต้ร่มกาสาวพัสตร์ พุทธจริยา ลีลาวดี กองทัพธรรม ร่มธรรม พระอานนท์พุทธอนุชา เป็นต้น

2) กลุ่มเนื้อเรื่องหลังพุทธกาล คือ นวนิยายที่ดำเนินเรื่องภายหลังการปรินิพพานของพระพุทธเจ้า นวนิยายกลุ่มนี้ เช่น เรื่องนันทะ-ปชาบดี ลุ่มน้ำนัมมทา เชิงผา หิมพานต์ แสงเทียน ชีวิตนี้มีอะไร ภาพจำลองชีวิต และจอมจักรพรรดิอโศก เป็นต้น

3) กลุ่มเนื้อเรื่องปัจจุบัน คือ นวนิยายที่ดำเนินเรื่องอยู่ในช่วงปัจจุบัน ซึ่งเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในประเทศไทย เช่น เรื่องแม่พริ้งผู้ใจบุญ ธรรมธารา หลวงพ่อทองวัดโบสถ์ จาก วราถึงนราพร พ่อผมเป็นมหา และวัดดอนบุญ เป็นต้น หรืออาจจะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในประเทศอื่น ตามลักษณะที่เรียกว่า นวนิยายแบบ “Exotic” เช่น เรื่องตะวันออกตะวันตก อาทิตย์ขึ้นทางตะวันตก

1.2.2 จำแนกตามเนื้อหา สามารถจัดได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มอิงพุทธประวัติ เป็นนวนิยายเกี่ยวกับประวัติบุคคลสำคัญในพระพุทธศาสนา ผู้เขียนผูกเรื่องตามพุทธประวัติโดยเอาบุคคลนั้นมาผูกเป็นเรื่องราวตามแบบนวนิยายมีเค้าโครงเรื่อง มีการดำเนินเรื่อง มีลำดับเรื่องและองค์ประกอบทางนวนิยายอื่น ๆ เพื่อให้มีรสของการอ่านนวนิยาย โดยสรุป คือ ประวัติพระพุทธเจ้า ประวัติพระสาวก

2) กลุ่มนวนิยายรัก แม้ว่านวนิยายอิงพุทธศาสนาส่วนมากจะหลีกเลี่ยงการใช้ความรักฉันหนุ่มสาวเป็นหลักในการดำเนินเรื่อง ส่วนมากจะเลี่ยงไปเขียนเรื่องอื่น ๆ เป็นต้นว่า ปัญหาสังคม ประวัติศาสตร์ อาจมีกล่าวถึงก็เพียงบางส่วนและการกล่าวถึงนี้ก็เป็นการชี้โทษของความรักมากกว่าจะยกย่อง นวนิยายรักในนวนิยายอิงพุทธศาสนามีลักษณะที่

แตกต่างไปจากนวนิยายทั่วไป เพราะไม่ได้บรรยายถึงความรักที่ซาบซึ้ง ชวนให้หลงใหลไปกับการบรรยาย แต่เป็นไปในแนวที่ว่าความรักนี้มีโทษอยู่ ฉากจบของความรักในนวนิยายอิงพุทธศาสนาส่วนมากจะจบลงที่ความไม่สมหวัง นวนิยายที่ถือว่าเป็นการบรรยายถึงความรักอย่างลึกซึ้ง เช่น ลีลาวดี, ตะวันออกตะวันตก, จอมจักรพรรดิอโศก, อันชนกชนนีนี้รักเจ้า, ภาพจำลองชีวิต และชีวิตนี้มีอะไร

3) กลุ่มสะท้อนปัญหาสังคม เป็นนวนิยายที่มีการสะท้อนปัญหาสังคมในรูปแบบที่แตกต่างกันไป ปัญหาส่วนมากจะเป็นการฉ้อราษฎร์บังหลวง การรับราชการด้วยความไม่สุจริต ปัญหาความยากจนที่เกิดจากการไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมพุทธศาสนาที่สอนให้คนมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ และสอนให้ประหยัดและอดทนในการประกอบสัมมาชีพ ปัญหาการพนันอันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความวุ่นวายในสังคม ปัญหาวัยรุ่นที่ไม่สนใจในหลักธรรมคำสอน เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้มีทั้งในช่วงหลังพุทธกาลและในช่วงปัจจุบันนวนิยายที่สะท้อนปัญหาของสังคม เช่น อาทิตย์ขึ้นทางตะวันตก, ร่มธรรม, พ่อผมเป็นมหา, จากวราถึงนราพร, กองทัพธรรม, ลุ่มน้ำนัมมทา, เชิงผาหิมพานต์, แสงเทียน, แม่พริ้งผู้ใจบุญ, หลวงพ่อทองวัดโบสถ์, ธรรมธารา และวัดดอนบุญ เป็นต้น

1.3 จุดมุ่งหมายของนวนิยายอิงพุทธศาสนา

วรรณกรรมพุทธศาสนาทุกประเภทที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นและเผยแพร่ในสังคมมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะสอนมนุษย์ให้รู้เกี่ยวกับการละเว้นการทำความชั่ว สอนให้ทำความดีและการทำจิตให้สะอาด ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายที่มีมาแต่เดิมในหลักการทางพระพุทธศาสนาแล้วเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าว ผู้ประพันธ์วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาจึงใช้กลวิธีการเขียนหลายรูปแบบทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง เช่น เรื่องไตรภูมิพระร่วง มหาชาติคำหลวง พระมาลัยคำหลวง เป็นต้น ส่วนวรรณกรรมที่มีเนื้อหาที่มุ่งให้คำแนะนำในการดำเนินชีวิต จัดว่าเป็นวรรณกรรมคำสอนเช่น สุภาษิตพระร่วง, เพลงยาวถวายโอวาท, สุภาษิตสอนหญิง, กฤษณาสอนน้องคำฉันท์, โลกนิติคำโคลง เป็นต้น (พระราชปริยัติ) (สฤษดิ์ สิริธโร, 2548, หน้า 8–9)

วรรณกรรมพระพุทธศาสนา มีจุดมุ่งหมายประการสำคัญในการแต่ง 6 ประการ ดังนี้ (ประสิทธิ์ ศรีสมุทร, 2544, หน้า 6)

1.3.1 มุ่งให้ผู้ศึกษาได้ตระหนักถึงคุณค่าของพุทธธรรมและความสูงส่งของพระพุทธศาสนา และให้เห็นคุณค่าของการบำเพ็ญทาน เช่น มหาชาติคำหลวง

1.3.2 มุ่งแสดงให้ประชาชนเข้าใจโลกตามความเป็นจริง เช่น ทำอย่างใดได้อย่างนั้น สรรพสิ่งล้วนไม่เที่ยงแท้จะต้องแตกดับไปในที่สุด ให้มองเห็นว่าการดำรงตนอยู่ใน

ทำนองคลองธรรม มีผลคือ ได้รับความสุข สงบเย็นในชีวิต ไม่ต้องไปเกิดในนรก ไม่ต้องเดือดร้อนทุรนทุรายต่อไป

1.3.3 มุ่งแสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาสูงส่งด้วยบารมีพระบรมศาสดา บุคคลทุกคนมีสิทธิและความสามารถที่จะบรรลุธรรมหากได้รับการฝึกฝนตนเองให้ถูกต้อง ผู้ที่บำเพ็ญบารมีครบบริบูรณ์สามารถที่จะบรรลุพระโพธิญาณได้

1.3.4 มุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาหลักคำสอนโดยผ่านวรรณคดีไทยเพื่อนำไปปฏิบัติให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเอง

1.3.5 มุ่งแสดงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาให้เด่นชัด เพื่อโน้มน้าวจิตใจให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น ดังมีการแทรกปาฏิหาริย์ให้ปรากฏหลายตอน เช่น พระปฐมสมโพธิกถา และพระมาลัยคำหลวง เป็นต้น

1.3.6 มุ่งที่จะแสดงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาและประวัติของพุทธศาสนสถาน เช่น ปุณโณวาทคำฉันท์

1.4 การวิเคราะห์กลวิธีการแต่งนวนิยาย

การวิเคราะห์กลวิธีการแต่งนวนิยายมี 2 แนวทาง คือ **การวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอ** และ**การวิเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษา** มีรายละเอียดดังนี้

1.4.1 การวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอ กรอบแนวคิดเกี่ยวกับกลวิธีการนำเสนอนวนิยาย ได้แก่ โครงเรื่อง มุมมองการเล่าเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา และฉาก นำเสนอข้อมูลตามลำดับดังนี้

1) โครงเรื่อง (Plot) หมายถึง ลำดับของเหตุการณ์ที่ประกอบเข้าเป็นเรื่อง และขยายความเพิ่มเติมอีกว่า โครงเรื่อง ได้แก่ เหตุการณ์ทั้งหลายที่ผู้แต่งกำหนดขึ้นเพื่อให้ดำเนินไปตั้งแต่ต้นจนจบ โครงเรื่องส่วนใหญ่มักจะประกอบด้วยองค์ประกอบสองส่วน คือ ความต้องการหรือความปรารถนาของตัวละครอย่างหนึ่งกับปัญหาหรืออุปสรรคที่ขัดขวางไม่ให้ตัวละครบรรลุจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่ง (อุดม หนูทอง, 2523, หน้า 116)

ส่วนประคอง เจริญจิตรกรรม (2555, หน้า 47–51) อธิบายความหมายไว้ว่า โครงเรื่อง (Plot) คือ กลวิธีที่ผู้แต่งจัดเหตุการณ์ในเรื่องเล่าอย่างเป็นรูปแบบ โดยคัดสรรเหตุการณ์ ที่เหมาะสม มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นเหตุเป็นผล และเสริมเรื่องให้มีความน่าติดตามอ่านยิ่งขึ้นด้วยการสร้างความขัดแย้งต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น ความขัดแย้งหรือปมปัญหาเหล่านี้เองที่นำไปสู่จุดสนใจสูงสุดของเรื่อง (Climax)

อาจกล่าวได้ว่า โครงเรื่องเป็นแนวทางที่ผู้แต่งใช้กำหนดลักษณะบทบาทและพฤติกรรมของตัวละคร โครงเรื่องจึงเป็นตัวกำหนดเหตุการณ์และข้อเท็จจริงในเรื่องมีบทบาทต่อการดำเนินเรื่อง และต่อพัฒนาการของตัวละคร โครงเรื่องจึงเปรียบเสมือน

กรอบที่ผู้แต่งกำหนดขึ้นเพื่อเขียนเรื่องจะเห็นได้ว่าโครงเรื่องมิใช่เรื่องย่อที่จะบอกว่านวนิยายเรื่องนั้นมีใครทำอะไร ที่ไหน อย่างไร แต่เป็นรูปแบบ (Form) ของการดำเนินเรื่อง ซึ่งปรากฏเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ของการเปลี่ยนจากสถานการณ์ต้นเรื่องไปสู่สถานการณ์ปลายเรื่อง และสถานการณ์เหล่านี้จะต้องมีความสัมพันธ์กัน อย่างเป็นเหตุ เป็นผลเสมอ

การวิเคราะห์โครงเรื่องนั้น โรเบิร์ตส์ (Roberts, 1988, หน้า 53–55) ได้อธิบายแนวทางการวิเคราะห์โครงเรื่องของนวนิยายไว้อย่างมีหลักการและเหตุผล กล่าวคือ ควรสรุปลักษณะตัวละครสำคัญและพฤติกรรมโดยย่อ แล้ววิเคราะห์ว่าโครงเรื่องมีความสัมพันธ์และสื่อความหมายต่อแก่นเรื่องอย่างไรบ้าง ข้อสังเกตประการสำคัญที่มีผู้รู้อธิบายไว้อย่างแพร่หลาย คือ โครงเรื่องแตกต่างกับเนื้อเรื่อง (Story) กล่าวคือ โครงเรื่องจะตอบคำถามผู้อ่านเกี่ยวกับต้นเหตุ หรือสาเหตุของเหตุการณ์ (Why's of Events) แต่เนื้อเรื่องเป็นการบอกลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง กล่าวคือ คำถามที่ควรถามในการพิจารณาโครงเรื่อง คือ ทำไมเหตุการณ์นั้นจึงเกิดขึ้น หรือเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นเพราะอะไร การวิเคราะห์ความขัดแย้งชี้ให้เห็นความขัดแย้งหลักว่า เป็นความขัดแย้งในลักษณะใด เริ่มก่อตัวขึ้นได้อย่างไร ใครคือคู่ต่อสู้หรือฝ่ายตรงข้ามของตัวละครเอก ตัวละครเอกเข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือปัญหาข้อขัดแย้งได้อย่างไร เช่น จากอิทธิพลของเหตุการณ์ในอดีตหรือภูมิหลังของตัวละคร หรือไม่ก็อาจเกิดจากแรงจูงใจ ความมุ่งหวัง ความปรารถนา นอกจากนี้แล้วควรพิจารณาถึงระดับความสำคัญของตัวละครในความขัดแย้งนั้นว่า มีความเข้มข้นมากน้อยเพียงใด จากนั้นจึงพิจารณาถึงพฤติกรรมหรือปฏิกิริยาของตัวละครที่มีต่อปัญหาหรือข้อขัดแย้งนั้นว่าเป็นอย่างไร เช่น ต่อสู้อย่างแข็งขัน หรือยอมจำนน และผลของการเผชิญหน้ากับความขัดแย้งนั้นลงเอยในลักษณะใด ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว แพ้หรือชนะ ในการวิเคราะห์จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้วิจารณ์จะต้องตอบปัญหาเหล่านี้

คำถามในการพิจารณาโครงเรื่อง คือ อะไรคือความขัดแย้งที่ทำให้เรื่องน่าสนใจ เช่น อะไรคือความขัดแย้งหลัก ความขัดแย้งรอง ความขัดแย้งทั้งหมดสัมพันธ์กันอย่างไร ความขัดแย้งดังกล่าวเป็นความขัดแย้งชนิดภายนอกหรือภายใน ใครคือตัวละครสำคัญที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งนั้น ผู้แต่งได้แฝงคุณค่าใดไว้บ้างในการสร้างความขัดแย้ง ความขัดแย้งหลักได้เกิดขึ้นและสิ้นสุดลงอย่างไร (ประคอง เจริญจิตรกรรม, 2555, หน้า 47–51)

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2538, หน้า 101–102) กล่าวถึงลักษณะของโครงเรื่องที่ดีว่า จะต้องเป็นโครงเรื่องที่มีปัญหาหรือข้อขัดแย้งสำคัญ ซึ่งเกิดจากตัวเอกของเรื่อง เป็นปัญหาหรือข้อขัดแย้งที่เข้มข้นรุนแรงมีอิทธิพลทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหรือเกิดผลกระทบอย่างแรงต่อชีวิตของตัวละครเอก จึงอาจสรุปแนวทางในการประเมินค่าโครงเรื่องว่าควรพิจารณาจากคุณลักษณะ ดังนี้

ความสมจริง ความสมจริงในโครงเรื่องดูได้จากความน่าเชื่อถือ ความสมเหตุสมผลและเป็นไปได้ ความสมจริงหรือความมีเหตุผลของเรื่องไม่ได้หมายความว่าเรื่องที่ ผู้แต่งนำเสนอต้องเป็นเรื่องที่ถ่ายทอดความเป็นจริงเสมอไป แต่อาจจะเป็นเรื่องที่สร้างขึ้นจากจินตนาการ หรือเขียนขึ้นมาโดยไม่มีผู้ใดเคยประสบเหตุการณ์หรือสภาพเหล่านั้นมาก่อนก็เป็นได้

ความสนใจใคร่ติดตาม การสร้างความน่าสนใจใคร่ติดตาม อาจเกิดจากกลวิธีต่าง ๆ เช่น การเกริ่นหรือกล่าวเป็นนัยว่าจะเกิดอะไรขึ้น เพื่อทำให้ผู้อ่านคาดหวัง การสร้างปมปริศนาที่ชวนให้ผู้อ่านต้องการคำอธิบายหรือคำตอบ การนำตัวละครไปเผชิญหน้ากับภาวะที่คับขันซึ่งจะทำให้เกิดความสนใจว่าตัวละครจะหาทางออกอย่างไร หรือแม้แต่การจบเรื่องโดยการคาดไม่ถึง ก็ล้วนแต่ทำให้เรื่องมีความน่าสนใจได้ทั้งสิ้น

ความสัมพันธ์ระหว่างโครงเรื่องกับองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น การพิจารณาว่า โครงเรื่องนั้นมีส่วนช่วยเสริมให้แก่นเรื่องชัดเจนมากขึ้นหรือไม่เพียงไร เอื้ออำนวยให้การสร้างฉากหรือบรรยากาศเป็นไปอย่างเหมาะสมหรือไม่ หรือโครงเรื่องช่วยให้การดำเนินเรื่องและการเล่าเรื่องเป็นไปอย่างราบรื่นหรือไม่เพียงไร

การสื่อความหมายถึงความเป็นจริงในชีวิตมนุษย์ โครงเรื่องที่ดีจะต้องเป็นการจำลองแบบอย่างชีวิตมนุษย์ มีความเป็นไปได้และสามารถนำมาเทียบเคียงกับชีวิตจริงของมนุษย์ได้ ทั้งนี้เพราะโครงเรื่อง คือ พื้นฐานทางอารมณ์ของมนุษย์ ตลอดจนการกระทำที่มีเหตุผล มาจากความเชื่อและปฏิกิริยาตอบสนองของมนุษย์จริง

2) มุมมองการเล่าเรื่อง

ประคอง เจริญจิตรกรรม (2555, หน้า 59) อธิบายไว้ว่า คำว่ามุมมอง (point of view) คือ กลวิธีการเล่าเรื่อง (technique) ตามฐานะของผู้เล่าเรื่อง (narrator) ที่สัมพันธ์กับเรื่องที่เล่า กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นถูกนำมาเล่า โดยทัศนะของใคร มุมมองมีหลายแบบ และนำมาผสมกันได้

นอกจากนี้ยังมีอีกหลายคำที่มีความหมายใกล้เคียงและคล้ายคลึงกับคำว่า Point of View ซึ่งอาจมีผู้เลือกใช้แตกต่างกัน เพราะถือว่าใช้แทนกันได้ เช่น กลวิธีในการเสนอเรื่อง กลวิธีในการเล่าเรื่อง ทรรศนะ และมุมมอง คำเหล่านี้มีความหมายตรงกัน คือ หมายถึง วิธีการเล่าเรื่องของนักเขียนหรือผู้แต่ง ซึ่งจะเป็นผู้กำหนดหรือเลือกว่าจะเล่าเรื่องโดยผ่านสายตาหรือ “มุมมอง” ของใคร โดยนัยนี้ มุมมองจึงหมายถึงการเลือกใช้ผู้เล่าเรื่อง (Narrator) ของนักเขียน

สำหรับรูปแบบและลักษณะของมุมมองการเล่าเรื่อง มี 4 แบบ ได้แก่

2.1) ผู้เล่าเรื่องรู้แจ้งเห็นจริงทุกอย่าง (omniscient point of view) คือ ผู้แต่งเป็นผู้เล่าเรื่องอย่างอิสระ รวมทั้งการเล่าความคิด ความรู้สึกของตัวละคร

2.2) การใช้บุรุษที่สามเป็นผู้เล่าเรื่อง (limited omniscient point of view) คือ ผู้แต่งเลือกตัวละครตัวหนึ่งให้เป็นผู้เล่าเหตุการณ์เท่าที่ตัวละครนั้นรู้เห็น โดยผู้เล่าเรื่องไม่สามารถรู้ความรู้สึกนึกคิดของตัวละครอื่น มักใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 แทนตัวผู้เล่า เช่น เขา หรือ หล่อน หรือคำอื่นที่เป็นสรรพนามบุรุษที่ 3 รวมทั้งการใช้ชื่อตัวละคร ให้ผู้อ่านรู้เหตุการณ์ในเรื่องผ่านสายตาและความคิดของตัวละครนั้น ๆ แต่ไม่สามารถล่วงรู้ความในใจของตัวละครอื่น

2.3) การใช้บุรุษที่หนึ่งเป็นผู้เล่าเรื่อง (first-person point of view) ผู้แต่งเลือกตัวละครในเรื่องงเป็นผู้เล่า ตัวละครตัวนั้นอาจเป็นตัวละครเอก ตัวละครรองหรือตัวละครประกอบก็ได้ เป็นการเล่าประสบการณ์ตรงของตัวละคร ซึ่งรวมทั้งความรู้สึกนึกคิดของตัวละครที่เป็นผู้เล่า ผู้แต่งมักกำหนดให้ผู้เล่าเรื่องใช้สรรพนามแทนตนเองว่า ฉัน หรือ ข้าพเจ้า หรือ ผม หรือคำอื่นที่เป็นสรรพนามบุรุษที่ 1

2.4) ผู้เล่าเรื่องเป็นผู้สังเกตการณ์ (objective or dramatic point of view) ผู้แต่งเป็นผู้เล่าเรื่อง แต่ผู้แต่งจะไม่เข้าไปรับรู้ความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร ผู้แต่งจะทำหน้าที่ถ่ายทอดสิ่งที่ตัวละครทำหรือพูด ภาพลักษณ์ที่ปรากฏให้เห็น หรือคำสนทนาที่ตัวละครอื่นพูดถึงตัวละครนั้น ๆ

3) ตัวละคร (Character)

คือ กลุ่มคนในเรื่องเล่าที่ผู้แต่งสร้างขึ้น ถ้าเป็นเรื่องแนวจินตนาการเหนือจริง ตัวละครอาจไม่ใช่มนุษย์ เช่น สัตว์ หุ่นยนต์ สิ่งมีชีวิตจากนอกโลก แต่ผู้แต่งก็ให้อมนุษย์เหล่านั้นแสดงพฤติกรรมของคน ดังนั้นตัวละครดังกล่าวจึงเป็นมนุษย์ในรูปแบบอื่นนั่นเอง อาจอธิบายเพิ่มเติมได้ว่า ตัวละครจะมีลักษณะความเป็นมนุษย์ เช่น หน้าตา อุปนิสัยใจคอ สถานภาพทางสังคมอาจเรียกได้ว่าเป็น “แบบของคน” ที่ผู้เขียนได้นำมาปรับปรุงแต่งตามจินตนาการ หรือจุดประสงค์ทางศิลปะ จนทำให้เกิดเป็นภาพลวงตาของคนขึ้นมา ผู้อ่านจะได้เห็นรูปแบบต่าง ๆ ของมนุษย์ในหลายลักษณะไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรม บุคลิกภาพและภาวะอันเป็นธรรมชาติสากลของมนุษย์อันจะช่วยให้ผู้อ่านได้เข้าใจชีวิตและผู้คนรอบข้างมากขึ้น (ประคอง เจริญจิตรกรรม, 2555, หน้า 51)

การศึกษาเกี่ยวกับประเภทของตัวละคร การวิเคราะห์ตัวละคร กลวิธีการนำเสนอตัวละคร พิจารณาคุณลักษณะและบทบาทของตัวละคร การประเมินค่าตัวละคร มีรายละเอียด ดังนี้

3.1) ประเภทของตัวละคร ประคอง เจริญจิตรกรรม (2555, หน้า 51-53) จำแนกตัวละครออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ การแบ่งประเภทตามบทบาท และการแบ่ง

ประเภทตามลักษณะประเภทตัวละครตามบทบาท คือ การแบ่งตัวละครตามบทบาทที่ปรากฏในเรื่องเล่า แบ่งออกเป็น ตัวละครเอก ตัวละครปฏิปักษ์ ตัวละครสนับสนุน และผู้เล่าเรื่อง

3.1.1) ตัวละครเอก คือตัวละครที่เป็นศูนย์กลางของเรื่อง และมีบทบาทในเหตุการณ์หลักหรือสำคัญของเรื่อง มักจะมีบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยที่น่าชื่นชม ถ้าเป็นตัวละครชาย เรียกว่า “พระเอก” (hero) ถ้าเป็นตัวละครหญิง เรียก “นางเอก” (heroine) นอกจากนี้ยังมีตัวละครเอกที่มีบุคลิกภาพที่ไม่น่าชื่นชมหรือหยาบคาย เรียก “พระเอกแสร้งร้าย” (antihero) เป็นตัวละครเอกที่ภายนอกเป็นคนโหดร้าย หยาบคาย แต่จะมีเนื้อแท้ที่ดีซ่อนอยู่ภายในจิตใจที่ผู้แต่งจะค่อย ๆ เผยให้ผู้อ่านได้ประจักษ์

3.1.2) ตัวละครปฏิปักษ์ (antagonist) คือ ตัวละครที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกับตัวละครเอก สร้างความขัดแย้งในเรื่อง มีความน่าชื่นชมน้อยกว่าตัวละครเอก บ้างเรียกว่า “ผู้ร้าย” หรือ “วายร้าย”

3.1.3) ตัวละครสนับสนุน คือ ตัวละครที่เป็นผู้ช่วยตัวละครในเรื่องมีทั้งตัวละครเอกและตัวละครปฏิปักษ์ หากตัวละครสนับสนุนมีบทบาทรองจากพระเอก เรียกว่า “พระรอง” หรืออาจเป็นตัวละครที่สนับสนุนพระเอก แต่มีลักษณะตรงข้ากับพระเอก เพื่อเน้นให้เห็นความสูงส่งของพระเอกเด่นชัดยิ่งขึ้น เรียก “พระรองอัปลักษณ์”

3.1.4) ผู้เล่าเรื่อง คือคนที่ถ่ายทอดเรื่องราวมาสู่ผู้อ่าน อาจเป็นนักประพันธ์ หรือตัวละครในเรื่องก็ได้

3.2) การวิเคราะห์ตัวละคร ควรกำหนดขอบเขตของการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ประเด็น คือ พิจารณากลวิธีการสร้างตัวละคร และพิจารณาคุณลักษณะและบทบาทของตัวละครในเรื่อง (ประคอง เจริญจิตรกรรม, 2555, หน้า 51–53) กล่าวคือ การพิจารณากลวิธีการสร้างตัวละคร อาจจะตั้งเป็นคำถามในลักษณะนี้คือผู้แต่งนำเสนอตัวละครโดยวิธีใด (โดยตรงหรือโดยอ้อม) การให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวละครชัดเจน แจ่มแจ้งเพียงไร การสร้างแรงจูงใจให้กับตัวละครมีเหตุผลเพียงพอหรือไม่ อะไรคือสิ่งที่กระตุ้นให้ตัวละครแสดงพฤติกรรมออกมา เช่น ความปรารถนา ความต้องการ การต่อสู้เพื่อความอยู่รอด การปกป้องตนเอง ฯลฯ ผู้วิจารณ์จะต้องวิเคราะห์ถึงแรงจูงใจนั้นว่าสมเหตุสมผลเพียงพอหรือไม่ อย่างไร

การพิจารณาน้ำเสียงของผู้แต่งที่มีต่อตัวละคร และแปลความหมายของน้ำเสียงนั้น ผู้แต่งแต่ละคนจะแสดงน้ำเสียงต่อตัวละครของตัวเองในลักษณะต่างกัน เช่น ดูถูก เยาะเย้ย ถากถาง เวทนา สงสาร ชื่นชม นอกจากนี้แล้วจะต้องค้นหาให้ได้ว่าการแสดงความเห็นหรือน้ำเสียงนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่ออะไร เช่นเพื่อเสริมแก่นเรื่องให้เด่นขึ้น หรือเพื่อต้องการวิจารณ์กลุ่มคนบางคน

3.3) กลวิธีการนำเสนอตัวละคร ผู้แต่งมีวิธีนำเสนอตัวละครอยู่ 2 วิธี คือ การนำเสนอตัวละครแบบผู้แต่งเป็นพระเจ้า และการนำเสนอแบบผู้แต่งเป็นผู้สังเกตการณ์ ประคอง เจริญจิตรกรรม (2555, หน้า 53) กล่าวคือ การนำเสนอตัวละครแบบผู้แต่งเป็นพระเจ้า คือ ผู้แต่งบรรยายลักษณะนิสัย ท่าทาง ความรู้สึก ความคิดให้ผู้อ่านรับรู้ได้ทันที โดยผู้อ่านไม่ต้องคิดวิเคราะห์ ผู้แต่งส่วนใหญ่นิยมใช้วิธีการนี้ในการนำเสนอตัวละคร

การนำเสนอตัวละครแบบผู้แต่งเป็นผู้สังเกตการณ์ คือ ผู้แต่งจะไม่บรรยายสึกเข้าไปในความรู้สึก จิตใจของตัวละคร แต่จะให้ลักษณะนิสัยตัวละครผ่านบางสนทนาที่ตัวละครพูดกัน หรือตัวละครอื่นพูดถึงอีกตัวละคร นอกจากนี้ผู้อ่านยังสามารถเห็นลักษณะนิสัยตัวละครผ่านความคิดการกระทำ คำพูดของตัวละคร ตลอดจนวัตถุต่าง ๆ เช่น การแต่งกาย ท่าทาง บุคลิกลักษณะ

3.4) การพิจารณาคุณลักษณะและบทบาทของตัวละคร การวิเคราะห์ในประเด็นนี้ จะต้องนำประสบการณ์และความเข้าใจต่อชีวิตมนุษย์เป็นเกณฑ์ประกอบการวินิจฉัยด้วย เพราะตัวละครก็คือตัวแทนของมนุษย์ทั่วไป

โรเบิร์ตส์ (Roberts, 1988, หน้า. 69–70) เสนอแนวทางการวิเคราะห์ลักษณะและบทบาทของตัวละครว่าอาจตั้งคำถาม คือ การวิเคราะห์ความคิดและคำพูดของตัวละคร เพราะคำพูดและความคิดของตัวละครจะช่วยให้เข้าใจความรู้สึกนึกคิด อุปนิสัย และภาวะอารมณ์ว่าเป็นอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อตัวละครนั้นตกอยู่ในสถานการณ์ที่หลากหลาย การวิเคราะห์การกระทำของตัวละคร เพราะการกระทำของตัวละครในสถานการณ์ต่าง ๆ จะช่วยให้เข้าใจตัวตนและจิตวิญญาณของตัวละครได้มากขึ้น ตัวละครอื่นพูดถึงตัวละครเอก อย่างไรบ้าง ในเรื่องเล่าก็เช่นเดียวกับในชีวิตจริง ที่บุคคลหนึ่งมักจะพูดถึงบุคคลอื่น หน้าที่ของนักวิจารณ์ก็คือ การพิจารณาความเห็นของตัวละครอื่น ๆ ที่มีต่อตัวละครที่กำลังวิจารณ์ว่าเป็นอย่างไร และสื่อความหมายอย่างไรบ้าง บางครั้งคำพูดอย่างหนึ่งอาจจะสื่อความอีกอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะเมื่อตัวละครเหล่านั้นเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน หรือตัวละครที่เป็นเพื่อนกันอาจพูดไปในทางบวกมากกว่าทางลบ หน้าที่ของนักวิจารณ์จะต้องพิจารณาว่าความเป็นจริงนั้นคืออะไร และการวิเคราะห์น้ำเสียงของผู้เขียนต่อตัวละคร เพราะผู้เขียนมักแสดงน้ำเสียงต่อตัวละครเสมอ การแสดงน้ำเสียงของผู้เขียนจะผ่านความเห็นของผู้เล่าเรื่อง อาจมีทั้งถูกและผิด ต้องค้นหาว่าทำไมผู้เขียนจึงมีความเห็นเช่นนั้น และการแสดงความเห็นมีความหมายต่อเรื่องอย่างไร

3.5) การประเมินค่าตัวละคร เมื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวละครในเรื่องที่ศึกษา ทั้งด้านบุคลิกภาพ บทบาท และกลวิธีการสร้างตัวละคร ขั้นตอนต่อมา คือ การประเมินค่าการสร้างตัวละคร และลักษณะของตัวละครในเรื่องว่ามีความเหมาะสมหรือไม่

อย่างไร อาจใช้หลักเกณฑ์การวินิจฉัย คือ ความสมจริงของการสร้างตัวละคร ตัวละครควรเป็นแบบจำลองชีวิตมนุษย์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรม รวมทั้งพิจารณาด้วยว่าตัวละครเป็นแบบตัวแบนหรือแบบตัวกลม วิเคราะห์ตีความให้ได้ว่าผู้เขียนสร้างขึ้นด้วยจุดมุ่งหมายใด การเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการของตัวละคร มีความสมเหตุสมผลหรือไม่ หากผู้เขียนต้องการให้ตัวละครเปลี่ยนแปลง ก็ควรปูพื้นฐานให้เห็นพัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน มีเหตุผลและความเป็นไปได้ เช่นการที่ตัวละครฝ่ายร้ายเปลี่ยนเป็นคนดีในตอนท้ายเรื่อง ก็ไม่ควรเปลี่ยนแบบกะทันหัน แต่ต้องมีการแสดงให้เห็นพัฒนาการเป็นระยะ ทั้งต้องพิจารณาว่าการสร้างตัวละครช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจมนุษย์และสภาวะอันเป็นสากลของมนุษย์ได้มากน้อยเพียงใด และดูว่านักเขียนมีความจัดเจนหรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับมนุษย์หรือไม่ ตัวละครที่ดีจะต้องเป็นตัวแทนในการแปลความหมายเกี่ยวกับชีวิตให้แก่ผู้อ่านอย่างกว้างขวาง (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2538, หน้า 105–106)

4) บทสนทนา (dialogue) คือ

การพูดโต้ตอบกันของตัวละครในเรื่อง นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของเรื่องเล่า ที่จะทำให้เห็นเหตุการณ์ในอนาคต เห็นอุปนิสัยและการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการของตัวละคร บทสนทนาจำเป็นต้องทันสมัยสอดคล้องกับยุคสมัยของเรื่องและสถานภาพของตัวละครในเรื่อง เพื่อให้เกิดความสมจริงที่ผู้อ่านยอมรับได้ เรื่องเล่าบางเรื่องอาจใช้การบรรยายแทนบทสนทนา หรือใช้การรำพึงกับตนเองแทนบทสนทนาก็ได้ การศึกษาบทสนทนาจำเป็นต้องพิจารณาการใช้ภาษาว่าสื่อความหมายเพียงใดและมีน้ำเสียงอย่างไร ที่จะสื่อให้เห็นทัศนคติของตัวละครด้วย แต่ไม่จำเป็นต้องศึกษาบทสนทนาทุกบท ควรเลือกศึกษาเฉพาะบทสนทนาที่เป็นส่วนสำคัญต่อการดำเนินเรื่องหรือแนวคิดของเรื่อง (ประคอง เจริญจิตรกรรม, 2555, หน้า 60)

บทสนทนานับว่ามีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบที่เป็นตัวละครมากที่สุด เพราะว่าตัวละครไม่ว่าจะเป็นตัวละครที่สร้างขึ้นตามแนวคิดใด จะต้องมีบทสนทนาประกอบด้วยเสมอ ความเข้าใจโดยทั่วไปนั้น บทสนทนาคือถ้อยคำโต้ตอบกัน หรือบทเจรจาของตัวละครใน นวนิยาย เพื่อสื่อสารความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ ทรรศนะของตัวละคร บทสนทนามีความสำคัญต่อการเขียนนวนิยายหลายประการ เช่น ช่วยให้การดำเนินเรื่องมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้อ่านสนใจอ่านอย่างไม่เบื่อหน่าย เพราะไม่ต้องอ่านบทบรรยายหรือพรรณนาที่ยืดยาวติดต่อกัน ด้วยการใช้บทสนทนาของตัวละครแทน นอกจากนี้ ผู้เขียนยังใช้บทสนทนาแนะนำตัวละคร ช่วยให้ผู้อ่านได้รู้จักบุคลิกลักษณะ นิสัยใจคอ อารมณ์ ความรู้สึกตลอดจนทรรศนะของตัวละครแต่ละตัว ยิ่งไปกว่านี้บทสนทนายังมีส่วนสำคัญช่วยให้ผู้อ่าน

มองเห็นสภาพสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม สภาพการณ์ทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมอีกด้วย (ปาริฉัตร พยุงศรี, 2554, หน้า 144)

5) ฉาก (Setting)

เป็นองค์ประกอบสำคัญของเรื่องที่จะทำให้ผู้อ่านทราบว่า ใครทำอะไรอยู่ไหน เมื่อไร หากขาดฉากอาจทำให้เนื้อเรื่องดำเนินไปอย่างไร้จุดหมาย เจือ สตะเวทิน (2510, หน้า 55) กล่าวว่า ฉากเป็นส่วนที่มีความสำคัญ ในการสร้างฉากนั้นผู้ประพันธ์ต้องรู้จักฉากนั้นเป็นอย่างดีจึงจะสามารถถ่ายทอดสู่ผู้อ่านได้ การสร้างฉากที่แสดงถึงบรรยากาศภายในเรื่องต้องคำนึงถึง รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส องค์ประกอบทั้งห้านี้เป็นส่วนสำคัญที่ผู้ประพันธ์ต้องรังสรรค์ออกมาให้ผู้อ่านเห็นภาพและเข้าใจ สื่อความชัดเจน

การวิเคราะห์ฉาก สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2524, หน้า 75) อธิบายว่า ผู้ประพันธ์สร้างฉากและบรรยากาศสัมพันธ์กับสารัตถะและมีอิทธิพลต่อตัวละครในเรื่องอย่างไร มีความสมจริงและก่อให้เกิดจินตนาการเพียงใด ฉากที่สร้างขึ้นให้ประสบการณ์ทางอ้อมแก่ผู้อ่านชัดเจนหรือไม่ อีกทั้งพิจารณาว่าฉากในเรื่องส่วนใดจำลองมาจากสถานที่จริงหรือเป็นส่วนที่สร้างขึ้นจากจินตนาการผู้อ่าน

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2538, หน้า 112–113) และประคอง เจริญจิตรกรรม (2555, หน้า 58) แบ่งประเภทของฉากไว้สอดคล้องกัน 4 ลักษณะ ได้แก่

1. ฉากที่เป็นธรรมชาติ ได้แก่ สภาพแวดล้อมของตัวละคร เช่น ทิวทัศน์ ทะเล ภูเขา ทุ่งโล่ง ป่าเปลี่ยว รวมไปถึงการตกแต่งภายในบ้านเรือนหรืออาคารต่าง ๆ

2. ฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ ได้แก่ อาคารบ้านเรือน วัตถุข้าวของเครื่องใช้ที่มนุษย์เป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้นมาและแวดล้อมตัวละครในเรื่อง นอกจากนี้แล้ว ฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ยังเป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนของตัวละครก็ได้ เช่น ไม้เท้าเป็นตัวแทนของความชรา ตุ๊กตากับผู้หญิง เคียวกับชาวนา เป็นต้น

3. ฉากที่เป็นช่วงเวลาหรือยุคสมัย คือ ช่วงสมัยของเหตุการณ์ในเรื่องเป็นส่วนสำคัญของนวนิยาย จะเป็นสิ่งที่ช่วยดำเนินเรื่อง ตลอดจนการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตัวละครและสถานที่ต่าง ๆ ตลอดจนส่งผลกระทบและเชื่อมโยงเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ ดังนั้น การวิจารณ์ฉากเกี่ยวกับเวลาต้องรู้ว่าเรื่องเล่าที่จะวิจารณ์นั้นเกิดขึ้นเมื่อไร เกิดขึ้นนานเท่าไร และเวลาผ่านไปในรูปแบบไหน รวดเร็วหรือเชื่องช้า การเล่าเป็นการเล่าไปตามลำดับปฏิทิน, เป็นการเล่าย้อนอดีต, การเล่าแบบย้อนกลับไปกลับมา หรือเป็นการเล่าเหตุการณ์หลายเหตุการณ์ในเวลาเดียวกัน เพื่อให้เข้าใจแจ่มชัดว่าผู้แต่งเน้นการเสนอเรื่องอะไร

4. ฉากที่เป็นสภาพแวดล้อมเชิงนามธรรม เป็นฉากที่เกี่ยวข้องกับศาสนา จารีตประเพณี ค่านิยม ศีลธรรม รวมไปถึงสภาพอารมณ์และความรู้สึกของตัวละครที่มีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของตัวละครในเรื่อง ฉากที่เป็นสภาพดำเนินชีวิตของตัวละคร คือ ฉากที่นำเสนอถึงแบบแผน กิจวัตรการดำเนินชีวิตของตัวละคร ชุมชน หรือสังคม ฉากประเภทนี้จะช่วยสะท้อนให้เห็นภาพเหตุการณ์รวมทั้งตัวละครให้เด่นชัด

โรเบิร์ตส์ (Roberts, 1988, หน้า. 83-89) เสนอแนวทางการวิเคราะห์และประเมินค่าการใช้ฉากว่าควรจะพิจารณาประเด็นต่าง ๆ คือ

1. ฉากกับความน่าเชื่อถือ จุดมุ่งหมายสำคัญประการหนึ่งของการใช้ฉาก คือ เพื่อเน้นให้เรื่องมีความสมจริงมากขึ้น ในเรื่องแนวสมจริงหรือสัจนิยม ฉากจะมีความสำคัญมากในแง่ของการสร้างความน่าเชื่อถือ ความจริงและความน่าเชื่อถือเกิดจากการบรรยายโดยให้รายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับสถานที่ ช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่อง ในการประเมินค่าจึงเพ่งเล็งที่ความน่าเชื่อถือเป็นสำคัญ ว่าฉากในเรื่องนั้นมีความสมจริงมากน้อยเพียงไร นอกจากนี้แล้ว ควรพิจารณาว่าการให้รายละเอียดนั้นมีความถูกต้องใกล้เคียงกับความเป็นจริงหรือไม่

2. ฉากกับตัวละคร การใช้ฉากบางครั้งอาจมีความหมายและสัมพันธ์กับตัวละครตามที่ผู้แต่งต้องการจะให้เป็น เช่นผู้แต่งต้องการเน้นให้ความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่สิ่งแวดล้อม และเวลาว่ามีความเกี่ยวข้องและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดหรือการกระทำของตัวละคร การวิเคราะห์ประเมินค่าฉากในแง่นี้ จึงควรจะเริ่มจากการศึกษาว่าฉากและสถานที่ในเรื่องมีอิทธิพลต่อตัวละครในด้านใดบ้าง โดยอาจตรวจสอบด้วยคำถามง่าย ๆ เช่น ตัวละครได้แสดงความรู้สึกหรือมีความเห็นออกมาอย่างไรบ้าง ฉากมีอิทธิพลอย่างไรต่อการเปลี่ยนแปลงความคิด พฤติกรรม ทัศนคติและการกระทำของตัวละคร

3. ฉากกับบรรยากาศในเรื่อง ฉากและสถานที่มีผลอย่างยิ่งต่อการสร้างบรรยากาศ (Atmosphere) หรือ “อารมณ์” (Mood) ของเรื่อง ผู้เขียนอาจใช้วิธีการหลายอย่างในการสร้างบรรยากาศในท้องเรื่อง เช่นว่า การพรรณนาถึงความเงียบเหงาของสถานที่ การหยุดนิ่งของกระแสลม ความเงียบสงบของใบไม้ เพื่อให้บรรยากาศมีความเศร้า การกล่าวถึงสีที่ให้ความรู้สึกอบอุ่นเช่น สีแดง สีส้มหรือสีเหลืองอาจทำให้เกิดบรรยากาศของความสุข การสร้างบรรยากาศจะทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ตอบสนองและคล้อยตาม ดังนั้น การวิเคราะห์การใช้ฉากเพื่อสร้างบรรยากาศของเรื่อง อาจจะเริ่มจากคำถามเหล่านี้ คือ การให้รายละเอียดของฉากนำไปสู่ความเข้าใจในปมปัญหาของเรื่องมากน้องเพียงใด การใช้ถ้อยคำพรรณนาทำให้เกิดสีสันและภาพพจน์หรือไม่ อย่างไร การสร้างอารมณ์และบรรยากาศ

เกิดจากการใช้องค์ประกอบอะไรบ้าง เช่น การกล่าวถึงสี รูปทรง เสียง กลิ่น บรรยากาศเหล่านี้ทำให้เกิดความรู้สึกอย่างไรบ้าง

4. ฉากกับองค์ประกอบของเรื่อง ฉากมิใช่องค์ประกอบที่แยกออกมาจากเนื้อเรื่อง แต่มีความสัมพันธ์และควรกลมกลืนกับองค์ประกอบอื่น ๆ ด้วย ไม่ว่าจะเป็นโครงเรื่อง ตัวละคร แก่นเรื่อง หรือองค์ประกอบอื่น ๆ

2. การวิเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษา

ประกอบด้วยการวิเคราะห์ กลวิธีการใช้ถ้อยคำ และกลวิธีการใช้โวหาร มีรายละเอียด ดังนี้

2.1 กลวิธีการใช้ถ้อยคำ การใช้ถ้อยคำที่ไพเราะสละสลวย เป็นศิลปะของการใช้ภาษาที่ทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังเกิดอารมณ์คล้อยตามไปด้วย การใช้ถ้อยคำจึงเป็นศิลปะหรือกลวิธีที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะเลือกสรรถ้อยคำมาเพื่อสามารถสื่อความหมายให้แก่ผู้อ่านหรือผู้ฟังให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจในลักษณะที่แตกต่างกัน การใช้ถ้อยคำใน นวนิยายมี 4 ประเด็น คือ การหลากคำ คำเพื่อเสียงสัมผัส คำสูง และคำที่ทำให้เกิดภาพ (ปาริฉัตร พยุงศรี, 2554, หน้า 50–51) ดังนี้

2.1.1 การหลากคำ คือ การใช้คำที่มีความหมายอย่างเดียวกันในรูปคำที่แตกต่างกันไปเพื่อประโยชน์ในด้านความไพเราะของเสียง ทำให้เกิดความเพลิดเพลิน ไม่เบื่อหน่าย หรือในบางเพื่อเน้นความหมายให้ชัดเจนและให้เหมาะสมกับกาลเทศะรวมทั้งบุคคล

2.1.2 คำเพื่อเสียงสัมผัส คือ การสรรคำเพื่อคุณค่าด้านวรรณศิลป์เป็นการใช้คำเพื่อให้เกิดความไพเราะ นึกเห็นภาพของสิ่งที่กล่าวถึง หรือเกิดความรู้สึกสัมผัสได้ การเลือกใช้ถ้อยคำให้เกิดความไพเราะทางเสียงนั้น มีการใช้คำเพื่อเสียงสัมผัสทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร

2.1.3 คำสูง หมายถึงคำ ที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤตและภาษาเขมร ซึ่งได้รับการยอมรับนับถือมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยว่าเป็นภาษาสูง เพราะเป็นภาษาที่ใช้ในศาสนา ทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ และใช้เป็นคำราชาศัพท์ด้วย

2.1.4 คำที่ทำให้เกิดภาพ หมายถึง คำที่บ่งลักษณะ ขนาด แสง สี เสียง ปริมาณ และอาการ คำที่ทำให้เกิดภาพนี้ เป็นคำที่มีคุณค่า

2.2 การใช้โวหารในนวนิยาย โวหาร หมายถึง ชั้นเชิงการใช้สำนวนภาษาในการประพันธ์วรรณกรรม เพื่อให้เกิดความไพเราะ สละสลวยของถ้อยคำ สื่ออารมณ์ และความคิดได้ประณีต ลึกซึ้ง ชนิดของโวหารการประพันธ์ จำแนกเป็น 5 ชนิด ได้แก่ บรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร เทศนาโวหาร สาธกโวหาร และอุปมาโวหาร ดังนี้ (ประสิทธิ์ กาพย์กลอน,

2518, หน้า 89–96; สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2549, หน้า 34–37; สมเกียรติ รักษ์มณี, 2551, หน้า 64–71; ราชบัณฑิตยสถาน, 2552, หน้า 47–50)

2.2.1 บรรยายโวหาร หมายถึง ชั้นเชิงในการบอก เล่า แจ้ง แถลง อธิบาย อภิปราย เรื่องราวต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อ่านผู้ฟังเกิดความรู้ความเข้าใจเป็นสำคัญ โวหารชนิดนี้หากใช้ในวรรณกรรมเชิงละคร ก็จะใช้เป็นบทเล่าเรื่องหรือดำเนินเรื่อง เพื่อให้เรื่องดำเนินไปอย่างกระชับ ไม่ยืดยาด หากใช้ในวรรณกรรมหรืองานเขียนทั่วไป โวหารนี้จะเป็นโวหารหลักที่นำมาใช้นำเสนอเรื่องราว หรือขยายความเรื่องราวให้รู้และเข้าใจตรงกัน

2.2.2 พรรณนาโวหาร หมายถึง ชั้นเชิงในการเขียนหรือแสดงรายละเอียดต่าง ๆ อย่างละเอียดถี่ถ้วน เพื่อรำพึงรำพันความรู้สึก อารมณ์ หรือ มุ่งแสดงให้ผู้อ่านผู้ฟังนึกคิดจินตนาการเห็นภาพ แสง สี เสียง บังเกิดความประทับใจ ซาบซึ้งใจ และเกิดอารมณ์ความรู้สึกร่วมกับกระบวนการพรรณนาเหล่านั้น สามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ การพรรณนาภาพ เป็นการพรรณนาสิ่งที่เป็นรูปธรรมให้เห็นความละเอียดชัดเจน ความสวยงาม ความละเมียดละไม เช่น การพรรณนาบุคลิกลักษณะของตัวละคร การพรรณนาความงดงามของฉากสภาพแวดล้อม ธรรมชาติต่าง ๆ ที่อยู่ในเรื่องให้ผู้อ่านเห็นความงดงามเหล่านั้น และการพรรณนาอารมณ์ เป็นการพรรณนาในเชิงนามธรรม ได้แก่ อารมณ์ความรู้สึกของผู้ประพันธ์หรือของตัวละคร อันเกิดจากภาวะที่มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากระทบจิตใจ เกิดเป็นอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ขึ้น เป็นต้นว่า อารมณ์รัก โกรธ หึงหวง เศร้าเสียใจ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อมุ่งหวังให้ผู้อ่านผู้ฟังได้บังเกิดความรู้สึกนึกคิดร่วม กวีอาจใช้ภาพพจน์ต่าง ๆ แต่งประดับประดาภาษาที่ใช้เพื่อให้ผู้อ่านผู้ฟังซึมซับอารมณ์เหล่านั้นได้ดียิ่งขึ้น

2.2.3 เทศนาโวหาร หมายถึง ชั้นเชิงในการอธิบายความให้กว้างขวางออกไป โดยมีเจตนาชัดเจนเพื่อสั่งสอน อบรม ตักเตือน แนะนำให้ผู้อ่านเห็นจริง เชื่อถือและปฏิบัติตามเป็นสำคัญ ทั้งนี้โดยการยกเหตุผลมาอ้างนำหลักฐานมาประกอบให้เห็นจริง เทศนาโวหารนี้แท้ที่จริงแล้วก็คือบรรยายโวหารนั่นเอง ต่างกันเพียงแต่มีเจตนาเพื่อมุ่งสั่งสอนเป็นสำคัญ อาจรวมโวหารชนิดอื่นทั้งอุปมา พรรณนา สาธกเข้าไว้ด้วย เพื่อประกอบให้ผู้อ่านเห็นจริง

2.2.4 สาธกโวหาร หมายถึง ชั้นเชิงในการยกเรื่องราวมาเป็นตัวอย่างประกอบ โวหารชนิดนี้มักนำมาใช้ไปพร้อม ๆ กับโวหารชนิดอื่น เช่น เทศนาโวหาร บรรยายโวหาร เป็นต้น ตัวอย่างที่ยกมาประกอบอาจมาจากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ เรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต เรื่องที่พิสูจน์แล้วว่าเป็นจริง เรื่องราวของบุคคลสำคัญ ข่าว หรือเหตุการณ์ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อช่วยเสริมให้ผู้อ่านเข้าใจและเชื่อถือเป็นสำคัญ

2.3 อุปมาโวหาร หมายถึง แบบวิธีการเขียนเพื่อให้เกิดความเข้าใจประจักษ์ในความคิดโดยใช้การเปรียบเทียบเชิงอุปมา สิ่งที่นำมากล่าวอุปมาซึ่งเป็นสิ่งอันเป็นที่ทราบ

ประจักษ์กันดีอยู่แล้วนั้นจะถูกใช้เป็นสื่อโยงไปถึงความคิดที่ต้องการเสนอ อุปมาโวหารในที่นี้มิใช่ภาพพจน์ เนื่องจากมิได้ใช้เพื่อประโยชน์ในการสร้างภาพในใจอย่างพรรณนาโวหาร อุปมาโวหารมักใช้ประกอบโวหารอื่น เช่น เทศนาโวหาร บรรยายโวหารเพื่อการอธิบาย หรือถ่ายทอดความคิดให้เข้าใจแจ่มชัด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายและนวนิยายอิงพุทธศาสนา

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายและนวนิยายอิงพระพุทธศาสนาสะท้อนให้เห็นสถานภาพงานวิจัยในนวนิยายกลุ่มดังกล่าว ตลอดจนสามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษา ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยแบ่งเนื้อหาเป็น 2 ส่วน ได้แก่ กลุ่มศึกษานวนิยายโดยทั่วไป และกลุ่มศึกษานวนิยายอิงพระพุทธศาสนา กล่าวตามลำดับดังนี้

1 กลุ่มศึกษานวนิยายโดยทั่วไป

การศึกษาทางด้านวรรณกรรมไทยที่ผ่านมาพบว่ามีการศึกษานวนิยายโดยทั่วไปที่มิใช่นวนิยายอิงพระพุทธศาสนาในหลายมิติไม่ว่าจะเป็นด้านองค์ประกอบวรรณกรรม และการนำทฤษฎีจากศาสตร์ต่าง ๆ มาวิเคราะห์ วิจารณ์ ดังงานของ ประเสริฐ ไสววรรณ (2533) ที่ทำวิจัยเรื่อง **วิเคราะห์นวนิยายและเรื่องสั้นที่สะท้อนชีวิตชาวชนบทอีสานของ คำพูนบุญทวี** โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาค่านิยม ความเชื่อ ศิลปะ การใช้ภาษา ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับนักเขียน โดยศึกษาจากนวนิยาย 14 เรื่อง เรื่องสั้นที่รวมพิมพ์เป็น 4 เล่ม และเรื่องสั้นที่ดีพิมพ์ในนิตยสารฟ้าเมืองไทย รายสัปดาห์ในช่วง พ.ศ. 2528–เดือนมกราคม พ.ศ. 2529 รวม 39 เรื่อง

ผลการศึกษาพบว่า คำพูน บุญทวี เป็นนักเขียนบันเทิงคดีที่มุ่งเสนอชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวชนบท อีสานโดยเฉพาะการนำประสบการณ์ในชีวิต ทั้งในชนบทอีสานและท้องถิ่นอื่น ๆ ที่ได้ไปใช้ชีวิตอยู่มาสร้างสรรค์เป็นวรรณกรรม ขึ้นด้วยท่วงทำนองเขียนและใช้ถ้อยคำสำนวนภาษาอย่างมีศิลปะ มีผลทำให้เรื่องสั้นและนวนิยายของเขามีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากวรรณกรรมบันเทิงคดีของนักเขียนคนอื่น ๆ ภาพชีวิตของ ชาวชนบทอีสานที่ปรากฏมีลักษณะเรียบง่าย ผูกพันธ์อยู่กับธรรมชาติ อย่างแน่นแฟ้น ยึดถือค่านิยมและความเชื่อตามบรรพบุรุษอย่างมั่นคง และเหนียวแน่น แม้จะมีฐานะยากจน ผู้คนเหล่านั้นก็ดำรงชีวิตอย่างมีสุขตามอัตภาพ ไม่มีความขมขื่นแต่ประการใด

จันทนา อินทรัตน์ (2535) ศึกษา**วิเคราะห์นวนิยาย ของมาลา คำจันทร์** มีความมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์นวนิยายของ มาลา คำจันทร์ จำนวน 9 เรื่องในด้านองค์ประกอบกลวิธีในการแต่งและความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสภาพสังคมชนบทภาคเหนือ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า นวนิยายของ มาลา คำจันทร์ เป็นนวนิยาย แสดงสีสันและกลิ่นอายของ

ท้องถิ่น ผู้เขียนสะท้อนวัฒนธรรม ขนมธรรมเนียมประเพณี สภาพธรรมชาติ วิถีชีวิต ตลอดจนปัญหา ในการดำรงชีวิตของชาวนา ชาวเขาในชนบทภาคเหนือ

ด้านองค์ประกอบสะท้อนให้เห็นว่าผู้เขียนให้ความสำคัญกับตัวละครและฉากมากกว่าส่วนอื่น โดยเฉพาะฉาก และบรรยากาศสะท้อนลักษณะเฉพาะของวิถีชีวิตคนในชนบทภาคเหนืออย่างเด่นชัด ภาพของผู้คนดังกล่าวในนวนิยายของ มาลา คำจันทร์ มีลักษณะที่เรียบง่ายและผูกพันกับธรรมชาติอย่างแน่นแฟ้น คนในชนบท ภาคเหนือ แม้จะมีฐานะยากจน มีปัญหาทางเศรษฐกิจ พวกเขาก็ต่อสู้ เพื่อต้องการชีวิตที่ดีขึ้น ไม่ขมขื่นกับชีวิตและมีความสุขตามอัตภาพ

และด้านการใช้ภาษาพบว่ามีการใช้คำภาษาถิ่น ภาษาปาก ซึ่งเหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง บรรยากาศ และตัวละคร มีการเล่นคำ และการเลือกเฟ้นเสียงของคำ งานเขียนมีความไพเราะ สละสลวย ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนภาพ

ในขณะที่ ชนิกานต์ กู้เกียรติ (2540) ศึกษาเรื่อง**การศึกษาวิเคราะห์นวนิยายของกฤษณา อโศกสินที่ได้รับรางวัล: พัฒนาการด้านแนวคิด ตัวละครและกลวิธีการประพันธ์** มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานวนิยายของกฤษณา อโศกสิน ที่ได้รับรางวัล โดยเน้นการศึกษาพัฒนาการด้านแนวคิด ตัวละคร และกลวิธีการประพันธ์ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า แนวคิดสำคัญที่ปรากฏในนวนิยาย ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับความรัก แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว แนวคิดเกี่ยวกับแนวทางดำเนินชีวิต แนวคิดเกี่ยวกับสังคม และแนวคิดเกี่ยวกับการเมือง กฤษณานิยมสร้างตัวละครเอกฝ่ายหญิงและตัวละครเอกทั้งชายและหญิงมีบทบาทเด่นในเรื่องเป็นส่วนใหญ่ ตัวละครเอกฝ่ายชายมีบทบาทเด่นอยู่ไม่มากนัก ตัวละครเอกจะเป็นผู้สะท้อนแนวคิดและดำเนินเรื่อง ตัวละครรองที่ปรากฏในเรื่องมีบทบาท คือ สร้างปัญหาให้เกิดขึ้นในเรื่องและช่วยเสริมให้ผู้อ่านเห็นลักษณะของตัวละครเอกชัดเจนขึ้น ตัวละครแต่ละประเภท คือ ตัวละครเอกฝ่ายชาย ตัวละครเอกฝ่ายหญิง และตัวละครรอง จะมีลักษณะร่วมกันบางประการทั้งลักษณะทางกายภาพและลักษณะนิสัย ด้านกลวิธีการประพันธ์พบว่าปรากฏหลายกลวิธี เช่น การตั้งชื่อเรื่องโดยใช้สัญลักษณ์การเล่าเรื่องโดยผู้เขียนเป็นผู้เล่าแบบผู้รู้แจ้งเห็นจริง และมีการดำเนินเรื่องหลายแบบ ทำให้นวนิยายมีความน่าสนใจ ซึ่งเมื่อศึกษานวนิยายของกฤษณา อโศกสิน ที่ได้รับรางวัลทั้ง 17 เรื่องแล้ว พบว่านวนิยายของกฤษณามีพัฒนาการทั้ง 3 ด้าน คือ ในด้านแนวคิดจะมีพัฒนาการด้านแนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว และแนวคิดเกี่ยวกับสังคม ในด้านตัวละครจะมีพัฒนาการทั้งลักษณะร่วม และบทบาทเด่น ส่วนในด้านกลวิธีการประพันธ์จะมีพัฒนาการการตั้งชื่อเรื่องและการดำเนินเรื่อง

นันท์นภัส พิมพะนิตย์ จารุวรรณ ธรรมวัตร และ ปฐม หงษ์สุวรรณ (2555) เสนอบทความวิจัยเรื่อง **กลวิธีการนำเสนอและมุมมองทางสังคมในนวนิยายรักของพนมเทียน**

มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบ กลวิธีการนำเสนอและมุมมองทางสังคมในนวนิยายรักของพนมเทียน โดยศึกษาจากผลงานประเภทนวนิยายรัก จำนวน 9 เรื่อง เช่น วาถวิล แววมยุรา สกาวเดือน ละอองดาว มัสยา ผลการวิจัยพบว่า พนมเทียนมีกลวิธีการนำเสนอองค์ประกอบทางวรรณกรรมที่น่าสนใจ ทั้งในด้านการกำหนดแก่นเรื่อง กำหนดโครงเรื่อง การสร้างตัวละคร การสร้างวิธีการเล่าเรื่อง ตลอดจนการสร้าง ฉากและบรรยากาศที่เหมาะสม แยบยล ทำ ให้เรื่องมีความสนุกสนาน น่าติดตามส่วนกลวิธีการนำเสนอด้านการใช้ภาษานั้น พบว่ามีการใช้ภาษาของการสื่อความที่มีประสิทธิภาพ อุดมด้วยลีลาการใช้คำที่เหมาะสม คือมีการใช้คำที่ทำให้เกิดมโนภาพและความหมายชัดเจน เกิดจังหวะ และลีลาของคำ ที่สื่อถึงอารมณ์ในลักษณะต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วนทั้งน้ำเสียงให้กำลังใจ ความไม่พอใจ ความปลาบปลื้มใจ ความทุกข์ใจได้อย่างแจ่มชัด มีการใช้คำราชาศัพท์ สำนวนโวหารภาษาปากและการใช้ภาษาอังกฤษได้ถูกต้องเหมาะสมตามบริบทของเนื้อเรื่องและมีเอกภาพทางภาษา นอกจากนี้มีการใช้โวหารที่หลากหลายสามารสื่ออารมณ์แก่ผู้อ่านได้ดีเยี่ยม ได้แก่ โวหารบรรยาย โวหารอธิบาย โวหารพรรณนา โวหารอภิปรายและโวหารเทศนา และผลการวิจัยมุมมองทางสังคม ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับชีวิตและสังคมในมุมมองต่าง ๆ คือ ทางด้านความรัก ทางด้านครอบครัว ทางด้านพุทธศาสนา ทางด้านการศึกษา และทางด้านการเอาเปรียบทางสังคม

จะเห็นได้ว่างานวิจัยข้างต้นมีจุดประสงค์ในการวิเคราะห์ในทำนองเดียวกัน คือ มุ่งศึกษาองค์ประกอบของนวนิยาย ไม่ว่าจะเป็น โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ฉาก ตัวละคร บทสนทนา กลวิธีการแต่ง ท่วงทำนองการแต่ง การใช้ภาษา และแนวคิด งานวิจัยลักษณะนี้จึงเน้นการพิจารณาองค์ประกอบ เพื่อพิจารณาวรรณศิลป์ ทั้งนี้ ยังพบว่ามีงานวิจัยที่ศึกษาวิเคราะห์ตัวบทนวนิยายทั่วไป โดยนำทฤษฎีการวิเคราะห์วิจารณ์ที่บูรณาการศาสตร์สาขาอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นสังคมวิทยา วัฒนธรรมศึกษา ปรัชญา สตรีนิยม จิตวิทยา ฯลฯ มาศึกษาหลายเรื่อง ดังปรากฏในงานของ วีรวรรณ ศรีสำราญ (2533) ที่ทำวิจัยเรื่อง**สถานภาพสตรีไทยในนวนิยายของกฤษณา อโศกสิน (พ.ศ. 2497–2530)** มีจุดประสงค์เพื่อวิเคราะห์สถานภาพสตรีในสังคมไทยที่ปรากฏในนวนิยายของกฤษณา อโศกสิน ในช่วงระยะเวลา พ.ศ. 2497–2530 โดยศึกษาถึงสถานภาพและบทบาทของสตรีทั้งในสังคมและในนวนิยายเพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของนวนิยายกับสังคม กลุ่มข้อมูลศึกษาจากนวนิยายของ ของกฤษณา อโศกสิน ในช่วง พ.ศ. 2497–2530 จำนวน 70 เรื่อง

ผลการวิจัยพบว่า ในช่วง พ.ศ. 2497–พ.ศ.2510 สถานภาพสตรีไทยอยู่ในยุคเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง สตรีได้รับการศึกษาในโรงเรียน แต่หน้าที่สำคัญก็คือการเป็นแม่บ้าน แม่เรือน เน้นเรื่องการเลือกคู่ครองและการแต่งงานเป็นสำคัญ ส่วนในช่วงพ.ศ. 2511–2521 สตรีได้รับ

การศึกษาสูงขึ้น มีสตรีบางคนได้รับการศึกษาทัดเทียมกับบุรุษ สตรีมีบทบาทในเชิงเศรษฐกิจและสามารถเลี้ยงชีพด้วยตนเอง กฤษณา อโศกสิน เน้นการสะท้อนภาพบทบาทของสตรีในครอบครัวและปัญหาของชีวิตคู่และการหย่าร้าง และปี พ.ศ. 2522-2530 ได้สะท้อนบทบาทสตรีหลากหลายขึ้น ทั้งในครอบครัว อาชีพ และบทบาทในสังคมด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิตของสตรีในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมและประเพณี ภาพสะท้อนสตรีในยุคนี้แสดงถึงสถานภาพทั้งด้านการศึกษา อาชีพ และสังคม ที่ใกล้เคียงกับบุรุษ

ภัทรพร หงส์ทอง (2537) **การศึกษาแนวคิดสตรีนิยมในนวนิยายของทมยันตี ระหว่างพุทธศักราช 2506–2534** โดยมีความมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์นวนิยายของทมยันตี โดยยึดกรอบแนวคิดสตรีนิยมเป็นทฤษฎีวิเคราะห์ เพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าวรรณกรรมหรือนวนิยายของทมยันตีมีลักษณะเป็นวรรณกรรมสตรี และทมยันตีเป็นนักเขียนสตรีไทยที่มีพัฒนาการทางความคิดเพื่อสิทธิสตรีอย่างชัดเจน ผลการวิเคราะห์พบว่านวนิยายของทมยันตีในช่วงพุทธศักราช 2506-2534 มีลักษณะเป็นงานเขียนเกี่ยวกับสตรีที่เขียนขึ้นโดยนักเขียนสตรีมืออาชีพ มีวัตถุประสงค์เพื่อสตรีอย่างเด่นชัด โดยการนำเสนอแก่นเรื่องเกี่ยวกับปัญหาสตรีในเรื่องชีวิตส่วนตัว ครอบครัว และเรื่องการเมือง

และยังพบว่า มีการสร้างตัวละครเอกฝ่ายหญิงให้เป็นตัวละครผู้เล่าเรื่องตัวละครเอกฝ่ายหญิง คือ ภาพตัวแทนของสตรีที่มีความเป็นกุลสตรี และเป็นภาพตัวแทนของสตรียุคใหม่ที่มีความแกร่ง โดยเฉพาะความเข้มแข็งทางใจ รวมทั้งมีบทบาทเป็นสตรีที่ทำงานนอกบ้าน ซึ่งมีทั้งความสวยและสติปัญญา เป็นภาพตัวแทนของสตรีที่เรียกร้องต่อสู้ทวงสิทธิสตรีและสร้างสำนึกของความเป็นเพศหญิงที่แท้จริง ความคิดเพื่อสิทธิสตรีของทมยันตีเป็นอิทธิพลที่ทมยันตีได้รับจากประสบการณ์การรับรู้สภาพความเป็นจริงของสังคมไทยและประสบการณ์จริงในชีวิตของทมยันตีด้านครอบครัวและมีบทบาททางการเมือง อีกทั้ง นวนิยายของทมยันตียังสะท้อนให้เห็นพัฒนาการทางความคิดของทมยันตี ในการเรียกร้องต่อสู้เพื่อสิทธิสตรี หรือสิทธิมนุษยชนเพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศ โดยให้เหตุผลชัดเจนว่า สตรีถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกกดขี่จากบุรุษเพศเพราะสภาพสังคมไทยเป็นสังคมที่ยอมรับอำนาจความเป็นใหญ่ของเพศชาย

นอกจากนี้ยังปรากฏงานของ ศิริญญา จรเทศ (2549) ที่ทำวิจัยเรื่อง **วิเคราะห์บทบาทครอบครัวที่มีตอตัวละครในนวนิยายของ ว.วินิจฉัยกุล** มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาลักษณะบทบาทครอบครัวที่มีต่อตัวละครในนวนิยายของว.วินิจฉัยกุล และศึกษาทัศนะของว.วินิจฉัยกุลที่มีตอบทบาทครอบครัว โดยศึกษาจากนวนิยาย 15 เรื่อง เช่น มายา วงศาคณาญาติ ทางรัตติกาล แม่พลอยหุง ทะเลแปร บานของพรุ่งนี้ คลื่นกระทบฝั่ง

ผลการศึกษาพบว่านวนิยายแนวชีวิตครอบครัวพัฒนาจากนวนิยายรัก โดยให้รายละเอียดเกี่ยวกับสภาพครอบครัว ฐานะ ปญหาของสมาชิกในครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดูรวมทั้งการปลูกฝังค่านิยม ความคิดให้แก่ลูกหลานในครอบครัว เมื่อพิจารณานวนิยายที่จัดแบ่งตามสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองแล้วพบว่า นวนิยายแนวชีวิตครอบครัวได้รับความนิยมมากขึ้นเป็นลำดับนับตั้งแต พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบันปัญหาครอบครัวที่ปรากฏในนวนิยาย ได้แก การปลูกฝังค่านิยมในการเลือกคู่ครองที่เหมาะสมแก่ฐานะและวงศ์ตระกูลมากกว่าจะเลือกด้วยความรัก ปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาที่ร้าวฉาน นอกใจ และนำไปสู่การหย่าร้าง ปัญหาเกี่ยวกับสมาชิกในครอบครัวมั่วสุมอบายมุข และในที่สุดทำให้ชีวิตตกต่ำและเสียอนาคต ในนวนิยายของว.วินิจฉัยกุลได้แสดงให้เห็นบทบาทของครอบครัวที่มีความสำคัญในการอบรม เลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว โดยให้รายละเอียดเกี่ยวกับภูมิหลังของตัวละคร 3 ลักษณะ คือ ตัวละครที่อยู่กับพ่อแม่ ตัวละครที่อยู่กับญาติผู้ใหญ่ และตัวละครที่อยู่กับผู้อุปการะ ภูมิหลังที่เป็นสภาพแวดล้อมตัวละครเหล่านี้ได้ส่งอิทธิพลให้แก่บุคลิกภาพของตัวละคร การแก้ปัญหาของตัวละคร ทั้งนี้ผลการวิจัยด้านทัศนะของ **ว.วินิจฉัยกุล** ที่มีต่อบทบาทครอบครัว พบว่า ครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังค่านิยมเรื่องการให้ความสำคัญต่อวงศ์ตระกูล การศึกษา การเลือกคู่ และการใช้ชีวิต ค่านิยมดังกล่าวมีบทบาทสำคัญต่อวิธีคิดและการหาทางออกเมื่อตัวละครเผชิญกับปัญหามากที่สุด

งานวิจัยข้างต้นเป็นงานที่มุ่งศึกษานวนิยายโดยทั่วไปเพื่อวิเคราะห์ตัวบทด้านองค์ประกอบทางโครงสร้างนวนิยาย หรือการนำแนวคิดจากศาสตร์ต่าง ๆ มาบูรณาการศึกษา ในขณะเดียวกันการศึกษาวิจัยด้านวรรณกรรมวรรณคดีไทย ยังมีการศึกษานวนิยายที่สะท้อนแนวคิดหรือคติธรรมทางพระพุทธศาสนา เนื่องด้วยนักเขียนที่รังสรรค์งานวรรณกรรมต่างอยู่ร่วมกันในบริบทสังคมไทย โดยมีพระพทุธศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ วรรณคดีหรือวรรณกรรมจึงเป็นช่องทางหนึ่งในการเผยแผ่พระธรรมคำสอน จึงปรากฏนวนิยายหลายเรื่องที่อิงพระพุทธศาสนา และมีการนำมาศึกษาวิเคราะห์กันในหลายประเด็น ดังจะกล่าวในหัวข้อถัดไป

2 กลุ่มศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนา

นวนิยายอิงพระพุทธศาสนาเป็นกลุ่มข้อมูลหนึ่งที่มีการนำมาศึกษาอย่างกว้างขวางทั้งในด้านองค์ประกอบทางวรรณกรรม การใช้ภาษาและแนวคิดคำสอน ดังปรากฏงานวิจัยหลายเรื่อง ดังนี้

วัฒนา มุลเมืองแสน (2539) ศึกษาเรื่อง **นวนิยายอิงพุทธศาสนาของไทย: วรรณกรรมคำสอนร่วมสมัย** มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์นวนิยายอิงพุทธศาสนาในฐานะ

วรรณกรรมคำสอนร่วมสมัยของนักเขียนนวนิยาย 4 คน คือ สุชีพ ปุญญานุภาพ “ธรรมโฆษ” ทวี วรคุณ และวศิน อินทสระ ซึ่งมีผลงานที่เป็นนวนิยายอิงพุทธศาสนาจำนวน 22 เรื่อง เช่น ใต้ร่มกาสาวพัสตร์ ลุ่มน้ำนัมมทา กองทัพธรรม เชิงผาหิมพานต์ นันทะ–ปชาบดี อาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันตก ลีลาวดี ธรรมธาราตะวันออกตะวันตก แสงเทียน และภาพจำลองชีวิต

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า หลักพุทธปรัชญามีอิทธิพลต่อนวนิยายอิงพุทธศาสนา นักเขียนใช้พุทธปรัชญาเป็นแนวทางในการดำเนินเรื่อง หลักธรรมที่เป็นพุทธปรัชญาเหล่านี้ ได้แก่ ความเป็นอนิจจังของชีวิต การแสวงหาวิธีการคลายความทุกข์ สัมมาทิฏฐิ กฎแห่งกรรม และความสันโดษ นอกจากนี้ยังแทรกการสอนจริยธรรมหรือหลักธรรมที่ควรประพฤติและควรละ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ควรประพฤติ คือ ความกตัญญู ความเพียรเพื่อความสำเร็จ ความเมตตาและการให้อภัย ความเสียสละ และความเป็นกัลยาณมิตร ส่วนที่ควรระวัง คือ ความรัก ส่วนที่ควรละ ได้แก่ อบายมุข

ทำนองเดียวกัน ดวงทิพย์ โรจน์กิรติการ (2549) ทำวิจัยเรื่อง **การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมอิงพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีเรื่อง จอมจักรพรรดิอโศก** มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะและเนื้อหา คติธรรม ทรรศนะและคุณค่าของวรรณกรรมอิงพระพุทธศาสนาเรื่องจอมจักรพรรดิอโศก ของวศิน อินทสระ

ผลการศึกษาพบว่า จอมจักรพรรดิอโศก เป็นวรรณกรรมอิงพระพุทธศาสนา ที่มีจุดประสงค์เพื่อเทิดพระเกียรติพระเจ้าอโศกมหาราชผู้เป็นบุคคลที่มีอยู่จริงในประวัติศาสตร์ วรรณกรรมเรื่องนี้จึงมีเค้าเรื่องมาจากชีวประวัติของพระเจ้าอโศกมหาราช เนื้อหาของวรรณกรรมเรื่องจอมจักรพรรดิอโศก เป็นเรื่องราวชีวิตของจอมจักรพรรดิอโศก ตั้งแต่ทรงพระราชสมภพจนถึงสวรรคต ในระหว่างพระชนม์ชีพ พระองค์ทรงต้องประสบกับความสุข ความทุกข์ ความสมหวังและความผิดหวัง ที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนสลับกันเข้ามาในพระชนม์ชีพของพระองค์ จนบั้นปลายของพระชนม์ชีพ พระองค์ทรงดำเนินชีวิตตามครรลองของพระพุทธศาสนา ทรงได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบริหารประเทศทรงอุปถัมภ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังหลาย ๆ ประเทศ จนกระทั่งพระพุทธศาสนาได้แผ่ไพศาลกว้างไกลไปทั่วโลกอย่างที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน หลักธรรมและทรรศนะชีวิตที่ซึมแทรกอยู่ทั่วตลอดในเนื้อหาของหนังสือ หากบุคคลนำมาประพฤติปฏิบัติจะอำนวยผลให้ได้รับความสุข ความสงบ ความเย็นใจ วรรณกรรมเรื่องนี้จึงมีคุณค่าในการก่อเกิดปัญญาทางธรรมให้กับผู้อ่าน

ในขณะที่ ภาวินี ตรีเดชี (2554) ศึกษา **กลวิธีการนำเสนอพุทธธรรมในนวนิยายอิงธรรมะของสุชีพ ปุญญานุภาพ** ซึ่งมีการใช้กลวิธีการนำเสนอในรูปแบบนวนิยายที่อิงอาศัยลักษณะของวรรณคดีพุทธศาสนา และมีการอ้างอิงข้อมูลหลักฐานจากคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาพบว่า ผู้แต่งนำเสนอหลักธรรมด้วยการผูกเรื่องตามรูปแบบ นวนิยายที่

ยังคงรักษา เอกลักษณ์ของการเป็นวรรณกรรมศาสนา ด้วยการใช้กลวิธีการนำเสนอที่สัมพันธ์กับลักษณะของวรรณคดีพุทธศาสนา ได้แก่ การนำเอาเหตุการณ์ในพุทธประวัติมาเป็นโครงเรื่อง การสร้างโครงเรื่องย่อยที่ดัดแปลงจากอรรถกถาในนิบาตชาดก การยกอุทาหรณ์และการเล่าเรื่องแทรก การเปิดปิดเรื่องที่ได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีพุทธศาสนา การใช้ตัวละครที่เป็นบุคคลในพุทธประวัติ การใช้ฉากอินเดียสมัยพุทธกาล การใช้บทสนทนาถาม ตอบเพื่อแสดงหลักธรรม

สำหรับกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการนำเสนอหลักพุทธธรรมนั้นประกอบด้วย การยกพุทธพจน์และพุทธภาษิต การสอดแทรกคำประพันธ์ร้อยกรองในรูปแบบบทเพลง โศลกและฉันท์ การใช้สำนวนโวหาร ภาพพจน์ความเปรียบและสัญลักษณ์ นอกจากนี้ยังมีการใช้คำภาษาบาลี คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาและสำนวนภาษาที่คล้ายกับในคัมภีร์พุทธศาสนา กลวิธีดังกล่าวผู้แต่งนำมาปรับใช้ในการนำเสนอด้วยรูปแบบนวนิยายได้อย่างสอดคล้องกลมกลืน ทำให้การนำเสนอหลักพุทธธรรมมีความน่าสนใจ ชัดเจนและน่าเชื่อถือ อีกทั้งกลวิธีการนำเสนอเหล่านี้ยังมีบทบาทและความสำคัญ ในการช่วยสร้างความรู้ความเข้าใจหลักธรรมตามแนวทางพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทที่มุ่งเน้นในเรื่องการประพฤติปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองทั้งในด้านจริยธรรม และความประพฤติ โดยมีสติปัญญาเป็นเครื่องมือกำกับอันนำไปสู่ความเข้าใจในหลักไตรลักษณ์ ทำให้ไม่เกิดความยึดมั่นถือมั่นจนมีความสุขหรือความทุกข์กับชีวิตมากจนเกินไป นอกจากนี้การนำเสนอนวนิยายที่มีการอ้างอิงข้อมูลจากคัมภีร์พุทธศาสนา ยังเป็นการประมวลรวบรวมความรู้เกี่ยวกับประเทศอินเดียโบราณทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครองตลอดจนภูมิศาสตร์และธรรมชาติวิทยา ถือได้ว่าผลงานนวนิยายอิงธรรมมะของ **สุชีพ ปุญญานุภาพ** เป็นแบบอย่างของการนำเสนอหลักพุทธธรรมด้วยรูปแบบนวนิยายในยุคแรกเริ่ม อันเป็นแนวทางให้แก่นักเขียนในยุคต่อมา

งานวิจัยที่ศึกษานวนิยายอิงพระพุทธศาสนาในทำนองเดียวกันคืองานของ วิจิตตรี ธรรมรักษ์ (2554) ทำวิจัยเรื่อง**การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมอิงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่องพระอานนท์พุทธอนุชา** มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวรรณกรรมทั่วไปและวรรณกรรมอิงหลักพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาคุณค่า วิธีการประพันธ์ และวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในวรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาผลการวิจัยพบว่าวรรณกรรมศาสนาของไทยนั้นมีปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นครั้งแรกยุคสุโขทัย สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช วรรณกรรมอิงพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 2 ระยะคือก่อนรับอิทธิพลวรรณกรรมตะวันตกตั้งแต่ยุคสุโขทัยจนถึงต้นรัชกาลที่ 4 กรุงรัตนโกสินทร์ และหลังได้รับอิทธิพลวรรณกรรมตะวันตก ตั้งแต่ต้นรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์การจัดประเภทนวนิยายอิงพระพุทธศาสนามี 2 ประเภท คือ ประเภทเรื่อง

ที่แต่งตามลำดับเวลาและประเภทที่แต่งตามเนื้อหา ส่วนองค์ประกอบของนวนิยายเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชามีองค์ประกอบ 6 ประการ ได้แก่ โครงเรื่อง กลวิธีการประพันธ์ ฉาก ตัวละคร บทสนทนา และการนำเสนอแนวคิดของผู้ประพันธ์ที่ยกพระอานนท์เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติจนได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศใน 5 สถาน และมีคุณธรรม 6 ประการ และแสดงแนวคิดไว้ให้เห็นความอัศจรรย์แห่งธรรมวินัย ผลการศึกษาคุณค่าของธรรมนิยายเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาปรากฏ 3 ด้าน ได้แก่ คุณค่าด้านสังคม คุณค่าด้านความรู้ และคุณค่าด้านวรรณกรรม อีกทั้งเมื่อพิจารณาหลักธรรมในวรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาพบว่า หลักธรรมเกี่ยวกับหลักคำสอนด้านจริยธรรมและหลักคำสอนที่เป็นสัจธรรม

นอกจากนี้ยังปรากฏงานของ ทิวาทิพย์ เทียมชัยภูมิ (2556) ที่ทำวิจัยเรื่อง **การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมอิงพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีเรื่องลีลาวดี** มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาองค์ประกอบของนวนิยาย หลักธรรม คุณค่าและการนำเสนอพุทธธรรมในวรรณกรรมอิงพระพุทธศาสนาเรื่องลีลาวดี ของธรรมโฆษ ผลการวิจัยพบว่า นวนิยายเรื่องลีลาวดีมีจุดประสงค์เน้นการเผยแพร่หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นประเด็นสำคัญมากกว่าให้ความเพลิดเพลิน เค้าโครงเรื่องของนวนิยาย กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างตัวละครต่าง ๆ ตั้งแต่กลวิธีการประพันธ์ฉาก โดยใช้ฉากที่มีความสมจริงในประเทศอินเดียสมัยพุทธกาล ตัวละครมีการเปลี่ยนแปลงบุคลิกนิสัยตามสถานการณ์ บทสนทนาส่วนมากชี้แนะถึงข้อคิดและคติธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสม

หลักธรรมที่นำเสนอในนวนิยายแบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ หลักธรรมในส่วนที่เป็นจริยธรรมซึ่งเป็นจริยธรรมซึ่งเป็นบุคคลควรประพฤติในสังคม ได้แก่ ความกตัญญู ความเสียสละ ความเมตตา และ ให้อภัย ความสันโดษ ความรัก และ กัลยาณมิตร เป็นต้น และหลักธรรมที่เป็นสัจธรรม ได้แก่ ขันธ์ 5 อริยสัจ 4 สติปัฏฐาน 4 ไตรลักษณ์ และปฏิจจสมุปบาท ซึ่งล้วนแต่เป็นหลักธรรมที่ควรแก่การศึกษาและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ด้านคุณค่าพบว่านวนนิยายเรื่องดังกล่าวแสดงให้เห็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่ไม่มีการถือชนชั้นวรรณะของบุคคล เพราะคนจะดีหรือเลวนั้นขึ้นอยู่กับความประพฤติ รวมถึงให้แนวคิดเรื่องกฎแห่งกรรมและการเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์ซึ่งถือได้ว่าเป็นความสามารถของผู้ประพันธ์ ที่ได้นำความเชื่อและความศรัทธาที่เป็นพื้นฐานทางจิตใจของชาวพุทธมาเป็นแรงจูงใจให้เกิดดารปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี นอกจากนี้ ยังปรากฏคุณค่าที่ได้รับจากวรรณกรรม คือ รสแห่งวรรณคดีที่ปรากฏสะท้อนถึงอารมณ์และความรู้สึกได้อย่างซาบซึ้งแห่งอรรถรส และโวหารที่ให้ข้อคิดในเชิงเปรียบเทียบเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดี นับว่านวนิยายเรื่องลีลาวดีเป็นวรรณกรรมอิง

พระพุทธศาสนาเรื่องหนึ่ง ที่มีความสมบูรณ์ด้วยเนื้อหาและคุณค่าของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานวนิยายโดยทั่วไปและนวนิยายอิงพระพุทธศาสนา พบว่ามีลักษณะที่เหมือนและแตกต่างกัน กล่าวคือ งานส่วนใหญ่จะมีการศึกษารูปแบบเดียวกัน คือ ศึกษาองค์ประกอบทางวรรณกรรม หากแต่มีต่างกันในเรื่องของการศึกษาใน นวนิยายทั่วไปมีการนำทฤษฎีการวิจารณ์วรรณกรรมตะวันตกมาวิเคราะห์ร่วมด้วย ส่วนการศึกษาแนวคิดคติธรรมพระพุทธศาสนาไม่ชัดเจนเท่างานวิจัยที่ศึกษานวนิยายอิงพระพุทธศาสนา

ผลการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณศิลป์ พุทธธรรมนวนิยายและนวนิยายอิงพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยจะประมวลแนวคิดดังกล่าวมาเป็นกรอบและแนวทางในการวิเคราะห์แนวคิดพุทธธรรมในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี และการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี ดังจะนำเสนอในบทอื่นต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง**การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของนักเขียนสตรีในนวนิยายอิงพุทธศาสนา** ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ ดังนั้นเพื่อให้กระบวนการวิจัยมีลำดับขั้นตอนชัดเจน ผู้วิจัยจึงกำหนดวิธีดำเนินการวิจัยตามประเด็น ต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเรื่องการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของนักเขียนสตรีในนวนิยายอิงพุทธศาสนา มีประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีที่ประพันธ์ขึ้นในระหว่าง พ.ศ. 2480–2557

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ นวนิยายของนักเขียนสตรีจำนวน 24 เรื่องโดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนวนิยายที่เหตุการณ์ของเรื่องเกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล และ หรือมีสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสาวก พระสงฆ์ เป็นตัวละครอย่างใดอย่างหนึ่งและกลุ่มนวนิยายที่เขียนขึ้นโดยมีแนวคิดทางพุทธธรรมเป็นแก่นเรื่อง ดังนี้

2.1 กลุ่มนวนิยายที่เหตุการณ์ของเรื่องเกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล และหรือมีสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสาวก พระสงฆ์ เป็นตัวละครอย่างใดอย่างหนึ่ง จำนวน 12 เรื่อง โดยคัดเลือกมาจากผลงานของนักเขียน 3 คน คนละ 4 เรื่อง กรณีที่นักเขียนคนหนึ่งมีผลงานมากกว่า 4 เรื่อง และแต่ละเรื่องมีความดีเด่นทางด้านวรรณศิลป์เสมอกัน ผู้วิจัยจะใช้วิธีจับสลากเพียง 2 เรื่อง นวนิยายทั้ง 12 เรื่อง มีดังนี้

2.1.1 ชามี ของทมยันตี (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ ณ บ้านวรรณกรรม เมื่อ พ.ศ. 2552 (พิมพ์ครั้งที่ 6)

2.1.2 มายา ของทมยันตี (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ ณ บ้านวรรณกรรม เมื่อ พ.ศ. 2551 (พิมพ์ครั้งที่ 16)

2.1.3 ฌาน ของทมยันตี (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ ณ บ้านวรรณกรรม เมื่อ พ.ศ. 2552 (พิมพ์ครั้งที่ 9)

2.1.4 จิตา ของทมยันตี (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ ณ บ้านวรรณกรรม เมื่อ พ.ศ. 2552 (พิมพ์ครั้งที่ 5)

2.1.5 ลายแทงในถ้ำแก้ว ของสไบเมือง (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เพื่อนดี เมื่อ พ.ศ. 2549 (พิมพ์ครั้งที่ 2)

2.1.6 ความมืดแห่งคูหาทอง ของสไบเมือง (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เพื่อนดี เมื่อ พ.ศ. 2549 (พิมพ์ครั้งที่ 2)

2.1.7 เสียงแห่งมัชฌิมยาม ของสไบเมือง (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เพื่อนดี เมื่อ พ.ศ. 2549 (พิมพ์ครั้งที่ 2)

2.1.8 กาฬปักษี ของสไบเมือง (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เพื่อนดีเมื่อ พ.ศ. 2549 (พิมพ์ครั้งที่ 2)

2.1.9 มักกะลีผล ของสุทัสสา อ่อนค้อม (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์หอรัตนการพิมพ์ เมื่อปี พ.ศ. 2556 (พิมพ์ครั้งที่ 24)

2.1.10 นารีผล ของสุทัสสา อ่อนค้อม (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์หอรัตนการพิมพ์ เมื่อ พ.ศ. 2556 (พิมพ์ครั้งที่ 19)

2.1.11 สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม ของสุทัสสา อ่อนค้อม (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์หอรัตนการพิมพ์ เมื่อ พ.ศ. 2555 (พิมพ์ครั้งที่ 39)

2.1.12 วัฏจักรชีวิต ของสุทัสสา อ่อนค้อม (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์หอรัตนการพิมพ์ เมื่อ พ.ศ. 2555 (พิมพ์ครั้งที่ 14)

2.2 กลุ่มนวนิยายที่เขียนขึ้นโดยมีแนวคิดทางพุทธธรรมเป็นแก่นเรื่อง จำนวน 12 เรื่อง นวนิยายกลุ่มนี้มีเป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยคัดเลือกมาจากผลงานของนักเขียนสตรี จำนวน 12 คน คนละ 1 เรื่อง โดยนักเขียนจำนวน 12 คนนั้น คัดเลือกจากนักเขียนที่มีปริมาณผลงานมากสุด 12 อันดับแรก เมื่อได้จำนวนนักเขียน 12 คนมาแล้ว ผู้วิจัยจะคัดเลือกเอาผลงานเล่มสุดท้าย (จากเริ่มต้นเขียนจนถึง พ.ศ. 2557) ของนักเขียนที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมหรือได้รับการยกย่องอย่างใดอย่างหนึ่ง นวนิยายทั้ง 12 เรื่อง ของกลุ่มนี้ ได้แก่

2.2.1 คู่กรรม ของทมยันตี (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์อมรการพิมพ์ เมื่อ พ.ศ. 2512 รางวัลพระราชทานพระสุรัสวดี ตุ๊กตาทอง รางวัลบทประพันธ์ยอดเยี่ยม (ทมยันตี) ปี 2517

2.2.2 ผู้ดี ของดอกไม้สด (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์แพร่พิทยา เมื่อ พ.ศ. 2514 กระทรวงศึกษาธิการคัดเลือกเป็นหนังสืออ่านนอกเวลาชั้นมัธยมศึกษา

2.2.3 รัตนโกสินทร์ ของ ว.วินิจฉัยกุล (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์บำรุงสาส์น เมื่อ พ.ศ.2530 รางวัลนวนิยายดีเด่น จากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติประจำปี 2530

2.2.4 หญิงคนชั่ว ของ ก.สุรางคนางค์ (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์โอเดียน สโตร์ เมื่อ พ.ศ. 2531 หนังสือดี 100 เล่ม ที่คนไทยควรอ่าน

2.2.5 น้ำเล่นไฟ ของกฤษณา อโศกสิน (นามแฝง) สำนักพิมพ์เพื่อนดี เมื่อ พ.ศ. 2553 รางวัลดีเด่น หนังสือนวนิยาย (สพฐ.) ปี 2554 และรางวัลชนะเลิศ เซเว่นบุ๊ค อวอร์ด ครั้งที่ 8 ประจำปี 2554

2.2.6 เขาชื่อกานต์ ของสุวรรณี สุคนธา (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ดอกหญ้า เมื่อ พ.ศ. 2540 หนังสือดี 100 เล่ม ที่คนไทยควรอ่าน

2.2.7 จดหมายจากเมืองไทย ของโบตั๋น (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์แพร่พิทยา เมื่อ พ.ศ.2514 พิมพ์ครั้งที่ 4 ได้รับรางวัลวรรณกรรมยอดเยี่ยมประจำปี พ.ศ. 2512 ประเภทนวนิยาย จากองค์การ ส.ป.อ.

2.2.8 ใต้เงาตะวัน ของปิยะพร ศักดิ์เกษม (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ดับเบิ้ลนายน์ พริ้นติ้ง จำกัด เมื่อ พ.ศ. 2542 พิมพ์ครั้งที่ 2 ได้รับรางวัลดีเด่น ประเภทนวนิยายจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ประจำปี พ.ศ. 2543

2.2.9 www.คุณย่า.com. ของดวงใจ (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดย สำนักพิมพ์เพื่อนดี เมื่อ พ.ศ. 2544 นวนิยายรางวัลดีเด่น คณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ประจำปี 2546

2.2.10 ผู้ใหญ่ลีกับนางมา ของกาญจนา นาคนันท์ (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์พลอยจันทร์ เมื่อ พ.ศ. 2555 พิมพ์ครั้งที่ 2 หนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้เป็นหนังสืออ่านนอกเวลา สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

2.2.11 บุญบรรพ์ ของศรีฟ้า ลดาวัลย์ (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เพื่อนดี เมื่อ พ.ศ. 2550 พิมพ์ครั้งที่ 3 ได้รับการพิจารณาเป็น “วรรณกรรมแห่งชาติ” จากกระทรวงวัฒนธรรม

2.2.12 หยาดน้ำค้างพันปี ของชมัยภร แสงกระจ่าง (นามแฝง) ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์คมบาง เมื่อ พ.ศ. 2557 รางวัลชมเชย กลุ่มหนังสือนวนิยาย (สพฐ.) ปี 2558

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 2 ชนิด คือ เครื่องมือเก็บข้อมูล และเครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. เครื่องมือเก็บข้อมูล

เครื่องมือเก็บข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวิธีการสร้างเครื่องมือและการประเมินคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

1.1 การสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยออกแบบเครื่องมือเพื่อใช้บันทึกและรวบรวมข้อมูลการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของนักเขียนสตรีจากนวนิยายแต่ละเรื่องในเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมไมโครซอฟต์ เวิร์ด (Microsoft word) เครื่องมือเก็บข้อมูลมี 3 ชนิด ดังนี้

1.1.1 แบบบันทึกแนวคิดพุทธธรรมในนวนิยาย มีองค์ประกอบ 2 ส่วน คือ ส่วนต้นและส่วนข้อมูล แต่ละส่วนมีรายละเอียดดังนี้

1) ส่วนต้น ใช้บันทึกชื่อเรื่อง ชื่อผู้เขียน ปีที่พิมพ์ ครั้งที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ และหน้าที่ข้อมูลปรากฏ โดยเว้นช่องว่างไว้สำหรับกรอกรายละเอียด

2) ส่วนข้อมูล ใช้บันทึกประเด็นพุทธธรรมและตัวอย่างข้อความจากนวนิยายที่สื่อแนวคิดพุทธธรรมนั้น โดยเว้นช่องว่างไว้สำหรับกรอกรายละเอียด

1.1.2 แบบบันทึกวรรณศิลป์ในองค์ประกอบของนวนิยายมีองค์ประกอบ 2 ส่วน คือ ส่วนต้นและส่วนข้อมูล แต่ละส่วนมีรายละเอียดดังนี้

1) ส่วนต้น ใช้บันทึกชื่อเรื่อง ชื่อผู้เขียน ปีที่พิมพ์ ครั้งที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ และหน้าที่ข้อมูลปรากฏ โดยเว้นช่องว่างไว้สำหรับกรอกรายละเอียด

2) ส่วนข้อมูล ใช้บันทึกประเด็นวรรณศิลป์ในองค์ประกอบของนวนิยายและตัวอย่างข้อความจากนวนิยาย โดยเว้นช่องว่างไว้สำหรับกรอกรายละเอียด

1.1.3 แบบบันทึกวรรณศิลป์ในภาษาแต่ละระดับ มีองค์ประกอบ 2 ส่วน คือ ส่วนต้นและส่วนข้อมูล แต่ละส่วนมีรายละเอียดดังนี้

1) ส่วนต้น ใช้บันทึกชื่อเรื่อง ชื่อผู้เขียน ปีที่พิมพ์ ครั้งที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ และหน้าที่ข้อมูลปรากฏ โดยเว้นช่องว่างไว้สำหรับกรอกรายละเอียด

2) ส่วนข้อมูล ใช้บันทึกประเด็นวรรณศิลป์ในภาษาแต่ละระดับ และตัวอย่างข้อความจากนวนิยาย โดยเว้นช่องว่างไว้สำหรับกรอกรายละเอียด

1.2 การประเมินคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์ให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 4 คน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาไทย จำนวน 3 คน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย จำนวน 1 คน ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย

1.2.1 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ราชันย์ นิลวรรณาภา คุณวุฒิ ศศ.ด. (ภาษาไทย) จากภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

1.2.2 ดร.สมัย วรรณอุดร คุณวุฒิ ปร.ด. (ภาษาไทย) จากภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

1.2.3 ดร.โสภี อุ่นทะยา คุณวุฒิ ปร.ด. (ไทศึกษา) จากภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

1.2.4 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ไพศาล เอกะกุล คุณวุฒิ กศ.ม. (การวัดและประเมินผล) จากสาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ผู้เชี่ยวชาญมีข้อสรุปที่สอดคล้องกันว่า เครื่องมือเก็บข้อมูลนั้นมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 3 ข้อ และสามารถใช้เก็บข้อมูลตามขอบเขตการวิจัยด้านการวิเคราะห์ข้อมูลได้ จากนั้นผู้วิจัยจึงนำเครื่องมือดังกล่าวไปทดลองใช้เก็บข้อมูลนวนิยาย 1 เรื่อง และเห็นว่าใช้เครื่องมือเก็บข้อมูลได้ จึงใช้เก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

2. เครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ กรอบแนวคิดพุทธธรรมและกรอบแนวคิดทางวรรณศิลป์ มีรายละเอียดดังนี้

2.1 กรอบแนวคิดพุทธธรรม

การศึกษาด้านเนื้อหาและแนวคิดเกี่ยวกับพุทธธรรมที่ปรากฏในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี ใช้แนวคิดจาก**พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์** ของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2556) หนังสือเรื่อง**พุทธธรรม**ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2555) หนังสือเรื่อง**พุทธธรรมกับสังคม** ของประเวศ วะสี (2526) หนังสือเรื่อง **พุทธธรรมกับเจตนารมณ์ของประชาธิปไตย** ของพุทธทาสภิกขุ (2536) หนังสือเรื่อง **พุทธธรรมกับชีวิตในสังคมเทคโนโลยี** ของมูลนิธิพุทธธรรม (2532) หนังสือเรื่อง**ศาสนาเปรียบเทียบ** ของ สุจิตรา อ่อนค้อม (2545) โดยพุทธธรรมนั้นมี 3 ระดับ คือ พุทธธรรมระดับพื้นฐาน พุทธธรรมระดับกลาง และพุทธธรรมระดับสูงสุด มีสาระสังเขป ดังนี้

2.1.1 พุทธธรรมระดับพื้นฐานหรือทิฏฐธัมมิกัตถะ ประกอบด้วยหลักธรรม 30 ข้อ กล่าวคือ ทิฏฐธัมมิกัตถะหรือทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4, มิจฉาอาชีวะหรือมิจฉาวณิชชา, กุลจิรัฏฐิติธรรม 4, อบายมุข 6, สมชีวิธรรม 4, ฆราวาสธรรม, อกุศลกรรมบถ 10, กุศลกรรมบถ 10, เบญจศีลหรือศีล 5, เบญจธรรม หรือเบญจกัลยาณธรรม, อุโบสถศีลหรือศีล 8, บุญกิริยาวัตถุ 10, สันโดษ 3, อุบาสกธรรม 7, อารยวัฒิ 5, อริยทรัพย์ 7, อธิษฐานหรืออธิษฐานธรรม 4, สัปปุริส-ธรรม 7, ทิศ 6, พรหมวิหาร 4, สังคหวัตถุ 4, สารณียธรรม, ทศพิธราชธรรม, ราชสังคหวัตถุ 4, อคติ, โลกธรรม 8, มงคล 38 ประการ, กาลามสูตร 10 หรือกาลามสูตรกังขานิยฐาน 10, โยนิโสมนสิการ และกัลยาณมิตรธรรม 7

2.1.2 พุทธธรรมระดับกลางหรือสัมปรายิกัตถะ มี 2 ประการ คือ สัมปรายิกัตถะหรือสัมปรายิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 และกรรม

2.1.3 พุทธธรรมระดับสูงสุดหรือปรมัตถะประกอบด้วยหลักธรรม 5 ประการ คือ พระรัตนตรัย, ไตรลักษณ์, ขันธ์ 5, อริยสัจ 4 และนิพพาน

2.2 กรอบแนวคิดวรรณศิลป์

2.2.1 วรรณศิลป์ในองค์ประกอบของนวนิยายใช้แนวคิดเกี่ยวกับโครงเรื่อง มุมมองการเล่าเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา และฉาก โดยปรับใช้แนวคิดในหนังสือต่าง ๆ คือ หนังสือ**วรรณคดีวิจารณ์** ของกุหลาบ มัลลิกะมาส (2538, หน้า 101-102); หนังสือ **ทฤษฎีวรรณคดีเบื้องต้น** ของเจตนา นาควัชระ (2521, หน้า 21-27); หนังสือ**วิเคราะห์รสวรรณคดีไทย** ของหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2522, หน้า 21-41); หนังสือ**วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์** ของวิทย์ ศิวะศริยานนท์ (2544, หน้า 289-342); หนังสือเรื่อง**ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง** ของอิรวดี ไตลังคะ (2546, หน้า 15-32); หนังสือ**วรรณกรรมวิจารณ์** ของธัญญา สังขพันธานนท์ (2538, หน้า 105-113); สาระโดยสังเขป คือ

1) โครงเรื่อง คือ ลำดับของเหตุการณ์ที่ประกอบเข้าเป็นเรื่อง ซึ่งผู้แต่งจะคัดสรรเหตุการณ์ ที่เหมาะสม มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นเหตุเป็นผล และเสริมเรื่องให้มีความน่าติดตามอ่านยิ่งขึ้นด้วยการสร้างความขัดแย้งต่างๆ ให้เกิดขึ้น ความขัดแย้งหรือปมปัญหาเหล่านี้เองที่นำไปสู่จุดสนใจสูงสุดของเรื่อง (climax)

2) มุมมองการเล่าเรื่อง คือ กลวิธีการเล่าเรื่อง (technique) ตามฐานะของผู้เล่าเรื่อง (narrator) ที่สัมพันธ์กับเรื่องที่เล่า กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นถูกนำมาเล่า โดยทัศนะของใคร มุมมองมีหลายแบบ และนำมาผสมกันได้

3) ตัวละคร คือ กลุ่มคนในเรื่องเล่าที่ผู้แต่งสร้างขึ้น แบ่งออกเป็นตัวละครเอก ตัวละครปฏิปักษ์ ตัวละครสนับสนุน และผู้เล่าเรื่อง

4) บทสนทนา คือ การพูดโต้ตอบกันของตัวละครในเรื่อง นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของเรื่องเล่า ที่จะทำให้เห็นเหตุการณ์ในอนาคต เห็นอุปนิสัย และการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการของตัวละคร

5) ฉาก คือ คือ องค์ประกอบสำคัญของเรื่องที่จะทำให้ผู้อ่านทราบว่าใครทำ อะไรอยู่ไหน เมื่อไร หากขาดฉากอาจทำให้เนื้อเรื่องดำเนินไปอย่างไร้จุดหมาย ฉากมี 5 ประเภท ได้แก่ ฉากที่เป็นธรรมชาติ ฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ ฉากที่เป็นสภาพแวดล้อมเชิงนามธรรม และ ฉากที่เป็นสภาพดำเนินชีวิตของตัวละคร

2.2.2 วรรณศิลป์ในภาษาแต่ละระดับ ประกอบด้วยแนวคิดการใช้คำและข้อความจากหนังสือ**เจิมจันทน์กังสดาล: ภาษาวรรณศิลป์ในวรรณคดีไทย** ของสุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2549, หน้า 34–37); หนังสือ**สุนทรียภาพในภาษาไทย** ของ ดวงมน จิตร์จำนงค์ (2541, หน้า 1–70); หนังสือ**ทักษะการเขียนภาษาไทย** ของดวงใจ ไทยอุบุญ(2556, หน้า 75–94); หนังสือ**การใช้ภาษาไทยเพื่อประสิทธิผล** ของโชษิตา มณีใส (2555, หน้า 115–128); และหนังสือ**ภาษาวรรณศิลป์** ของสมเกียรติ รักษ์มณี (2551, หน้า 64–71) มีสาระสังเขปแนวคิด ดังนี้

1) การใช้คำ ได้แก่ การหลากคำ การใช้คำเพื่อเสียงสัมผัส การใช้คำสูง การใช้คำสร้างจินตภาพ การใช้คำเลียนเสียง การใช้คำซ้ำ การซ้ำคำ และการใช้คำซ้อน

การหลากคำ คือ การใช้คำที่มีความหมายอย่างเดียวกันในรูปคำที่แตกต่างกันไปเพื่อประโยชน์ในด้านความไพเราะของเสียง ทำให้เกิดความเพลิดเพลิน ไม่เบื่อหน่าย หรือในบางเพื่อเน้นความหมายให้ชัดเจนและให้เหมาะสมกับกาลเทศะรวมทั้งบุคคล

การใช้คำเพื่อเสียงสัมผัส คือ การสรรคำเพื่อคุณค่าด้านวรรณศิลป์ เป็นการใช้คำเพื่อให้เกิดความไพเราะ นึกเห็นภาพของสิ่งที่กล่าวถึง หรือเกิดความรู้สึกสัมผัสได้ การเลือกใช้ถ้อยคำให้เกิดความไพเราะทางเสียงนั้น มีการใช้คำเพื่อเสียงสัมผัสทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร

การใช้คำสูง คือ คำที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤตและภาษาเขมร ซึ่งได้รับการยอมรับนับถือมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยว่าเป็นภาษาสูง เพราะเป็นภาษาที่ใช้ในศาสนา ทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ และใช้เป็นคำราชาศัพท์ด้วย

การใช้คำสร้างจินตภาพ คือ คำที่บ่งลักษณะ ขนาด แสง สี เสียง ปริมาณ และอาการ คำที่ทำให้เกิดภาพนี้ เป็นคำที่มีคุณค่า

การซ้ำคำ การใช้คำซ้ำหรือคำอัพภาส คือการเลือกซ้ำคำเดียวกันในตำแหน่งที่ต่อเนื่องกันเพื่อเน้นความหมาย หรืออาจทำให้ความหมายเปลี่ยนไปบ้างตามลักษณะคำซ้ำ อีกทั้งผู้แต่งยังอาจเลือกใช้คำอัพภาสซึ่งเกิดจากการซ้อนหรือซ้ำอักษรลงหน้าศัพท์จากการ

กร่อนเสียงของคำซ้ำก็ได้ การใช้คำลักษณะนี้นอกจากจะเป็นการเน้นความให้เด่นขึ้นแล้ว ยังได้ความไพเราะในเสียงของคำอีกทางหนึ่ง

การใช้คำซ้อน การซ้อนคำ คือ การนำคำเดี่ยวที่มีความหมายหรือเสียงใกล้เคียงกันมาซ้อนกันแล้วเกิดความหมายใหม่ ซึ่งคำซ้อนนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ คำซ้อนความหมายและคำซ้อนเสียง

2) การใช้ข้อความ ประกอบด้วยการใช้โวหาร ภาพพจน์ ลีลาภาษา วรรณคดี และรสวรรณคดี

โวหาร คือ ชั้นเชิงการใช้สำนวนภาษาในการประพันธ์วรรณกรรมเพื่อให้เกิดความไพเราะ สละสลวยของถ้อยคำ สื่ออารมณ์ และความคิดได้ประณีต ลึกซึ้ง ชนิดของโวหารการประพันธ์ จำแนกเป็น 5 ชนิด ได้แก่ บรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร เทศนาโวหาร สาธกโวหาร และอุปมาโวหาร

ภาพพจน์ เป็นการใช้ภาษาเปรียบเทียบสิ่งที่เป็นนามธรรมให้มีความเป็นรูปธรรมและมีความชัดเจนขึ้น ซึ่งภาพพจน์ต่าง ๆ นั้นประกอบด้วย อุปมา อุปลักษณ์ สัญลักษณ์ บุคคลวัต สมมุติภาวะ อติพจน์ อวพจน์ อุปนิเสธ นามนัย สัมพจนัย อุปมานิทัศน์ การอ้างถึง การแฝงนัย ปฏิพจน์ ปฏิทรรศน์ แนวเทียบ สัทพจน์ ปฏิปุจฉา อาวัตพากย์

รสวรรณคดี คือ ปฏิกิริยาทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นในใจผู้อ่าน ได้จำแนกรสตามแนวการศึกษาวรรณคดีสันสกฤต ประกอบไปด้วย ศฤงคารรส หาสยรส กรุณารส เราทรส วีรรส ภยานกรส พีภัตรส อัทภุตรส ศานตรส

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยมี 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. อ่านนวนิยายทั้ง 24 เรื่อง อย่างละเอียดโดยใช้กระบวนการอ่านคิดวิเคราะห์

2. เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้เครื่องมือเก็บข้อมูลทั้ง 3 ชุด เก็บข้อมูลนวนิยาย ทั้ง 24 เรื่อง รายละเอียดการเก็บข้อมูล มีดังนี้

2.1 การเก็บข้อมูลแนวคิดพุทธธรรมในนวนิยายใช้แบบบันทึกข้อมูลแนวคิดพุทธธรรมจากนวนิยายแต่ละเรื่อง โดยบันทึกข้อมูลอย่างละเอียดและครบถ้วนลงในเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรม Microsoft word ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง การเก็บข้อมูลแนวคิดพุทธธรรมเรื่องอนิจจัง

ดอกไม้สด (นามแฝง). (2514). **ผู้ดี**.

"ถ้าคุณหญิงท้อแท้ เสียอย่างนี้แล้วละก็ อาจจะเหลือความสามารถของหมอจริง เพราะการเจ็บนี่ไม่มีอะไรสำคัญเท่ากำลังใจ หมอยากับยาเป็นแต่เครื่องประกอบ." หยุดชั่งใจก่อนที่จะพูดต่อไป "การเกิด เจ็บ ตาย สามอย่างนี้เป็นสิ่งที่ใคร ๆ ก็หนีไม่พ้น ถ้าจะให้ดีควรจะคิดเสียว่าเมื่อถึงเวลาก็ให้ตายไป แต่ถ้ายังไม่ถึง อย่าพึ่งไปกลัว คิดสู้ไว้เสมอ ทำจิตใจให้ของเราให้ดีไว้ ให้สะอาดอย่าให้มีบาป อย่าให้กังวล อย่าคิดทำสิ่งที่ยังทำไม่ได้ อย่าคิดแก้สิ่งที่ยังแก้ไม่ไหว ถนอมกำลังใจไว้รักษาตัวเราไว้ดีกว่า"

(ผู้ดี, 2514 หน้า 547–548)

ภาพ 1 ตัวอย่างการเก็บข้อมูลแนวคิดพุทธธรรม

2.2 การเก็บข้อมูลวรรณศิลป์ในนวนิยาย มีกระบวนการเก็บข้อมูลดังนี้

2.2.1 การเก็บข้อมูลวรรณศิลป์ในองค์ประกอบนวนิยาย ใช้แบบบันทึกวรรณศิลป์ในองค์ประกอบของนวนิยายกับนวนิยายทั้ง 24 เรื่อง โดยบันทึกข้อมูลอย่างละเอียดและครบถ้วนลงในเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรม Microsoft word ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง การเก็บข้อมูลองค์ประกอบในนวนิยาย ประเด็นบทสนทนาที่มีลักษณะสมจริง

สุวรรณี สุคนธา (นามแฝง). (2540). **เขาชื่อกานต์**.

"... 'แล้วแม่หนูนี่ชื่ออะไรนะ' แม่หนูของหฤทัยม้วนอายไปมา เมื่อถูกถามชื่อ 'บอกคุณซิ' แม่ชั้นคะยั้นคะยอลูกสาว แต่เมื่อเห็นไม่ได้ผลแน่แล้วจึงตอบเสียเอง 'ชื่ออีเชื้อ'

'จะทำงานอยู่ที่นี่เช้าไปเย็นกลับ หรือว่าอยู่ที่นี่เลย'

'ก็สุดแท้แต่คุณ'

'สะดวกอย่างไหนละจ๊ะ'

'ให้อยู่กับคุณก็ดี ค่ำ ๆ คืน ๆ จะได้ใช้สอยมันได้ นอนในครัวนี่ก็ได้'

'ห้องโน้นดีกว่า' หฤทัยชี้ห้องติดกับครัวซึ่งตรงกับหน้าห้องน้ำ 'กลัวไหม นอนคนเดียว'

'กลัวอาไร้' ผู้เป็นแม่รีบตอบ 'ถ้ากลัวให้อีมานอนเป็นเพื่อนก็ได้'

'ว่าไง จะอยู่ได้ไหม คุณเขาถาม' ได้อยู่ใกล้ ๆ ผู้หญิงสวย ๆ อย่างนี้ทำไมจะไม่เอา เด็กเชื้อคิดในใจ'

'ว่างล่ะ เป็นใบ้ไปแล้วรึเอ็ง' แม่ชั้นตะหวาดลูกสาว

'อยู่จ้ะ'

'กลัวดอกพิกุลจะร่วง'แม่ชั้นเอ็ด 'กว่าจะพูดออกมาได้'..."

(เขาชื่อกานต์, หน้า 154–155)

ภาพ 2 ตัวอย่างการเก็บข้อมูลองค์ประกอบในนวนิยาย

2.2.2 การเก็บข้อมูลวรรณศิลป์ในภาษาแต่ละระดับ ใช้แบบบันทึกวรรณศิลป์ในภาษาแต่ละระดับอย่างละเอียดกับนวนิยายทั้ง 24 เรื่อง โดยบันทึกข้อมูลอย่างละเอียดและครบถ้วนลงในเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรม Microsoft word ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง การเก็บข้อมูลวรรณศิลป์ทางภาษา โวหารประเภทบรรยาย

โบตั๋น (นามแฝง). (2542). **จดหมายจากเมืองไทย**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น

ผู้เป็นแขกนั่งคอยอยู่บนพรหมที่ปูลาดเอาไว้เพียงครู่เดียว เจ้าของบ้านก็ออกมาต้อนรับอย่างกระตือรือร้น ระหว่างนั้นคนในบ้านคลานนำกาน้ำชาและถ้วยมาวางไว้ ที่ขาดไม่ได้คือเชี่ยนหมาก

(จดหมายจากเมืองไทย, เล่ม 1, หน้า 25)

ภาพ 3 ตัวอย่างการเก็บข้อมูลวรรณศิลป์ทางภาษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยเรื่อง**การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของนักเขียนสตรีในนวนิยายอิงพุทธศาสนา** มีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. การจัดระบบข้อมูล ผู้วิจัยนำแบบบันทึกข้อมูลที่บันทึกข้อมูลนวนิยายทั้ง 24 เรื่อง ไว้อย่างครบถ้วนแล้ว มาจัดแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1.1 ข้อมูลกลุ่มแนวคิดพุทธธรรมในนวนิยาย จากข้อมูลนวนิยายที่บันทึกไว้ทั้ง 24 เรื่อง นำมาจัดแบ่งตามระดับของพุทธธรรม ได้ข้อมูล 3 กลุ่ม ย่อย คือ

1.1.1 ข้อมูลพุทธธรรมระดับพื้นฐาน

1.1.2 ข้อมูลพุทธธรรมระดับกลาง

1.1.3 ข้อมูลพุทธธรรมระดับสูงสุด

1.2 ข้อมูลกลุ่มวรรณศิลป์ในนวนิยาย จากข้อมูลนวนิยายที่บันทึกไว้ทั้ง 24 เรื่อง นำมาจัดแบ่งตามลักษณะทางวรรณศิลป์ ได้ข้อมูล 2 กลุ่มหลักคือ

1.2.1 ข้อมูลวรรณศิลป์ในองค์ประกอบนวนิยาย ได้ข้อมูลย่อย 5 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มข้อมูลโครงเรื่อง

2) กลุ่มข้อมูลมุมมองการเล่าเรื่อง

3) กลุ่มข้อมูลตัวละคร

4) กลุ่มข้อมูลบทสนทนา

5) กลุ่มข้อมูลฉาก

1.2.2 ข้อมูลวรรณศิลป์ในภาษาแต่ละระดับ ได้ข้อมูลย่อย 2 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มข้อมูลการใช้คำ ประกอบด้วยข้อมูลย่อยอีก 8 กลุ่ม ได้แก่

1.1) กลุ่มข้อมูลการหลากคำ

1.2) กลุ่มข้อมูลการใช้คำเพื่อเสียงสัมผัส

1.3) กลุ่มข้อมูลการใช้คำสูง

1.4) กลุ่มข้อมูลการใช้คำสร้างจินตภาพ

1.5) กลุ่มข้อมูลการใช้คำเลียนเสียง

1.6) กลุ่มข้อมูลการใช้คำซ้ำ

1.7) กลุ่มข้อมูลการซ้ำคำ

1.8) กลุ่มข้อมูลการใช้คำซ้อน

2) กลุ่มข้อมูลการใช้ข้อความ ประกอบด้วยข้อมูลย่อยอีก 4 กลุ่ม ได้แก่

2.1) กลุ่มข้อมูลการใช้โวหาร ได้แบ่งกลุ่มย่อยตามประเภทของโวหารที่พบทั้งหมด

2.2) กลุ่มข้อมูลการใช้ภาพพจน์ ได้แบ่งกลุ่มย่อยตามประเภทของภาพพจน์ที่พบทั้งหมด

2.3) กลุ่มข้อมูลการใช้ลีลาภาษาวรรณคดี ได้แบ่งกลุ่มย่อยตามลีลาภาษาวรรณคดี 4 กลุ่ม

2.4) กลุ่มข้อมูลการใช้รสวรรณคดี ได้แบ่งกลุ่มย่อยตามประเภทของรสวรรณคดี 9 กลุ่ม

2. การวิเคราะห์การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของนักเขียนสตรีในนวนิยายอิงพุทธศาสนา ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จัดกลุ่มไว้ ทั้ง 3 กลุ่ม เครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูลซึ่ง ก็คือกรอบแนวคิดนั่นเอง โดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตามประเด็นหลัก 2 ประเด็น ต่อไปนี้

2.1 วิเคราะห์แนวคิดพุทธธรรมในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี ผู้วิจัยจะวิเคราะห์นวนิยายแต่ละเรื่องอย่างละเอียด แล้วนำมาสรุปในภาพรวมว่าแนวคิดของนวนิยายเรื่องนั้นสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมระดับใดบ้าง 3 ระดับ ได้แก่

2.1.1 พุทธธรรมระดับพื้นฐาน

2.1.2 พุทธธรรมระดับกลาง

2.1.3 พุทธธรรมระดับสูงสุด

2.2 วิเคราะห์การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี ผู้วิจัยจะวิเคราะห์นวนิยายแต่ละเรื่องอย่างละเอียด แล้วนำมาสรุปในภาพรวม 2 ประเด็น ดังนี้

2.2.1 วรรณศิลป์ในองค์ประกอบนวนิยาย ได้แก่ โครงเรื่อง มุมมองการเล่าเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา และฉาก

2.2.2 วรรณศิลป์ในภาษาแต่ละระดับ ได้แก่ การใช้คำ ประกอบด้วยการหลากคำ การใช้คำเพื่อเสียงสัมผัส การใช้คำสูง การใช้คำสร้างจินตภาพ การใช้คำเลียนเสียง การใช้คำซ้ำ การซ้ำคำ การใช้คำซ้อน และวิเคราะห์การใช้ข้อความ ประกอบด้วย การใช้โวหาร การใช้ภาพพจน์ การใช้ลีลาภาษาวรรณคดี และรสวรรณคดี

บทที่ 4

วิเคราะห์แนวคิดพุทธธรรมในนวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี

การวิจัยในบทนี้เป็นการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยข้อแรก คือ เพื่อวิเคราะห์แนวคิดพุทธธรรมที่ปรากฏในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี โดยวิเคราะห์จากนวนิยายที่คัดเลือกมาเป็นกลุ่มตัวอย่างทั้ง 24 เรื่อง ว่านวนิยายเหล่านี้ปรากฏแนวคิดพุทธธรรมด้านใดบ้าง และเพื่อพิจารณาด้วยว่าสารัตถธรรมนั้น ๆ มีผลต่อการสื่อภาวะทางอารมณ์และความคิดของตัวละครอย่างไร

การวิเคราะห์ข้อมูลพบแนวคิดพุทธธรรมในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง โดยพบแนวคิดพุทธทั้ง 3 ระดับ ดังนี้

1. พุทธธรรมระดับพื้นฐาน
2. พุทธธรรมระดับกลาง
3. พุทธธรรมระดับสูงสุด

พุทธธรรมระดับพื้นฐาน

พุทธธรรมระดับพื้นฐานหรือทิฏฐธัมมิกัตถะ ประกอบด้วยหลักธรรม 30 ประการ อาทิ ทิฏฐธัมมิกัตถะหรือทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4, มิจฉาอาชีวะหรือมิจฉาวณิชชา และกุลจิรัฏฐิติธรรม 4 จากการวิเคราะห์แนวคิดพุทธธรรมระดับพื้นฐานในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง พบแนวคิดพุทธธรรม จำนวน 27 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดทิฏฐัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม, แนวคิดมิจฉาอาชีวะ, แนวคิดกุลจิรัฏฐิติธรรม, แนวคิดอบายมุข, แนวคิดสมชีวิธรรม, แนวคิดฆราวาสธรรม, แนวคิดอกุศลกรรมบถ, แนวคิดกุศลกรรมบถ, แนวคิดเบญจศีล, แนวคิดเบญจธรรม, แนวคิดอุโบสถศีล, แนวคิดบุญกิริยาวัตถุ, แนวคิดสันโดษ, แนวคิดอุบาสกธรรม, แนวคิดอริยวัฑฒิ, แนวคิดอริยทรัพย์, แนวคิดอธิษฐาน, แนวคิดสัปปุริสธรรม, แนวคิดพรหมวิหาร, แนวคิดสังคหวัตถุ, แนวคิดสาราณียธรรม, แนวคิดทศพิธราชธรรม, แนวคิดอคติ, แนวคิดโลกธรรม, แนวคิดมงคล 38, แนวคิดกาลามสูตร และแนวคิดโยนิโสมนสิการ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวคิดทิฏฐธัมมิกัตถะสังวัตตนิกธรรม

ธรรมะข้อนี้เป็นหลักธรรมที่ผู้ปฏิบัติตามย่อมนำประโยชน์มาสู่ตนได้ในยุคปัจจุบัน รวมความไปถึงการรู้จักหาทรัพย์ การรักษาทรัพย์ที่แสวงหามาได้ การคบมิตรที่ดี และรู้จักใช้

ชีวิตของตนให้สม่ำเสมอ เมื่อใครปฏิบัติตามธรรมข้อนี้แล้วย่อมนำความเจริญมาสู่ตนและคนในครอบครัวของตนด้วย จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องมักกะลีผลพบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดง คือ นายหมั่น ซึ่งเป็นตัวละครในนวนิยายเรื่อง**มักกะลีผล** ก็ได้กล่าวในข้อธรรมนี้ให้กับเด็กชายเจริญฟัง เมื่อครั้งหนึ่งหนุ่มเจริญซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่องนี้ โดนกลุ่ม พระทุศีลและวัยรุ่นรุมทำร้ายจนหนีหัวซุกหัวซุน และในทันใดนั้นก็มีหมอจีนผู้หนึ่งนามนายหมั่นพายเรือผ่านมาและนำตัวหนุ่มเจริญไปรักษาตัวที่บ้านของตน ด้วยทุกขเวทนาที่เด็กหนุ่มกำลังประสบจึงก่อให้เกิดน้ำตาขึ้น ดังความว่า

"...'ผมไม่ได้ร้องไห้ครับ น้ำตามันไหลออกมาเอง' คนเจ็บแก้ตัว

'แต่ถ้าใจเราเข้มแข็งพอ น้ำตามันก็ไม่ไหลออกมา ที่มันไหลเพราะใจไม่เข้มแข็ง' บุรุษวัยห้าสิบสอง ตำหนิทางอ้อม หนุ่มน้อยใช้หลังมือปาดน้ำตาแล้วให้สัญญาว่า

'ผมจะเชื่อคุณลุง ต่อไปนี้ผมจะไม่ยอมให้น้ำตาไหลอีกผมให้สัญญาครับ'

'ดีแล้วอาตี๋ ลูกผู้ชายต้องมีสัจจะ ลุงดูโหงวเฮ้งแล้วลื้อเป็นคนมีบุญวาสนาวันข้างหน้าลื้อจะเป็นคนมีชื่อสียงก้องโลกจำคำพูดของลุงไว้'

'คุณลุงเป็นหมอดูด้วยหรือครับ ผมนึกว่าเป็นหมอรักษาไข้อย่างเดียวเสียอีก' หนุ่มเจริญรู้สึกพิศวง

'ก็ไม่เชิง ลุงเพียงแต่พูดไปตามลักษณะที่ปรากฏ แต่ก็ไม่เห็นพลาดสักที คนที่ลุงทำนายไว้ก็เป็นไปตามที่ทำนายทุกคนแต่ลุงก็ไม่เคยตั้งตัวเป็นหมอดู'

'ถ้าอย่างนั้นคุณลุงคงจะให้หวยแม่น เคยมีคนมาขอหวยคุณลุงหรือเปล่าครับ'

'เคย มีหลายรายเชียวละ'

'แล้วถูกไหมครับ'

'ลุงไม่เคยให้ใคร เลยไม่รู้ว่าถูกหรือไม่ถูก นอกจากไม่ให้แล้ว ลุงยังสอนเขาอีกสอนเพื่อให้เกิดปัญญา คนจะรวยหรือจนอยู่ที่การกระทำไม่ได้อยู่ที่โชคลาภ พระพุทธเจ้าสอนไว้ว่าหัวใจเศรษฐี คือ อุ. อา. ก. ส. ไม่ใช่มานั่งซื้อหวย'

'หมายถึงอะไรครับ อุ. อา. ก. ส. ที่คุณลุงพูดถึงนะครับ' หนุ่มน้อยไม่เคยได้ฟังจากยายมาก่อน

'เป็นคำย่อของธรรมที่จะนำไปสู่ความมีทรัพย์ ได้แก่ อุฏฐานสัมปทา อารักขสัมปทากัลยาณมิตตตา และสมชีวิตา คนเราถ้าหมั่นหา หมั่นเก็บรักษา คบเพื่อนดี มีความเป็นอยู่เหมาะสมก็รวยได้ ไม่ต้องไปซื้อหวย ลุงยังไม่เคยเห็นใครร่ำรวยจากการเล่นหวย แต่ที่ล่มจมนั้นเห็นมามากต่อมาก'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 426–427)

จากข้อความข้างต้น นายหมั่นอธิบายความหมายของอักษรย่อทั้งสี่ตัว หรือที่เรียกโดยทั่วไปว่าหัวใจเศรษฐี ให้เด็กชายเจริญเข้าใจ ว่าการหวังพึ่งโชคลาภอย่างเดียวนั้น ไม่เป็นปัจจัยให้ถึงความเจริญในโภคทรัพย์เลย หากบุคคลใดรู้จักหาทรัพย์ รู้จักเก็บออม คบมิตรดี และดำรงตนอย่างพอเพียง ย่อมเป็นเหตุให้ถึงพร้อมด้วยโภคะนั้นได้ ซึ่งคำที่นายหมั่นกล่าวแก่หนุ่มเจริญนั้น ใช่จะกล่าวแต่เพียงลอย ๆ แต่เขาก็ยึดถือธรรมะข้อนี้มาปฏิบัติอยู่เป็นประจำ ดังคำกล่าวของเขา ความว่า

“อาตี๋อย่าเพิ่งคิดดูถูกลุงนะว่า ในเมื่อสอนหัวใจเศรษฐีคนอื่นได้แต่ทำไมลุงถึงจนคนเรามันมีวิบากนะ กรรมมีผลมีวิบาก ลุงอาจทำกรรมไม่ดีมาจึงยากจนข้นแค้นอย่างที่เป็นอยู่ แต่ลุงก็มั่นใจว่าวันข้างหน้าลุงจะต้องมีสภาพที่ดีกว่านี้ ลุงจะไม่จนตลอดชีวิตอย่างดีแน่นอน”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 427)

ถึงแม้ว่าครอบครัวของนายหมั่นจะไม่ได้มีความร่ำรวยมากมาย แต่สิ่งที่เขาอาจจะมีมากกว่าครอบครัวอื่น ๆ คือ ความสุขในครอบครัว อันเป็นสุขจากความพอใจในสิ่งที่ตนมี ทั้งนี้ก็มาจากการปฏิบัติตามธรรมะข้อนี้นี่เอง อาจจะตรงกันข้ามกับบางครอบครัวที่พร้อมด้วยความร่ำรวยแต่หาความสุขในครอบครัวไม่ได้เลย เช่นเดียวกับคุณยายของเจริญที่คอยอบรมสั่งสอนเด็กน้อยให้รู้จักการประหยัดเก็บออมทรัพย์ ทั้งนี้เพราะคุณยายเป็นพุทธศาสนิกชนผู้หนึ่งที่ศึกษาพระธรรม คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเห็นได้จากการเข้าหาสมณะ หรือไปปฏิบัติธรรมเป็นประจำเมื่อวันพระมาถึง ทั้งยายก็สวดมนต์ไหว้พระเช้าเย็นทุกวัน ด้วยความประพฤติเช่นนี้เองที่ทำให้ยายนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาสอนหลานชายให้รู้จักการหาทรัพย์และประหยัดอดออม ในแต่ละวันก่อนที่เด็กชายเจริญจะไปโรงเรียนต้องนำของไปขายในตลาดก่อน พร้อมกันนั้นยายก็ห่อข้าวให้หลานชายไว้กินด้วย ซึ่งหลายครั้งหลานชายให้เหตุผลว่าไป ซื้อเขากินก็ได้ของอร่อยมีมากมาย ในตลาด แต่ยายก็ค้านว่าอาหารบ้านเราก็มีจะไปซื้อเขากินทำไมสู้เก็บเงินไปไว้ใช้เรียนจะดีกว่า ดังความว่า

. “...หนุ่มเจริญเดินไปที่ท่าน้ำเพื่อจัดการกับข้าวห่อซึ่งวันนี้มีปูเค็มกับไข่ต้ม ตั้งแต่เขาหาบของไปขายที่ตลาดบางขาม ยายจะเป็นคนหุงข้าวและเตรียมข้าวห่อให้สำหรับกินกลางวันที่โรงเรียน แม้จะใช้หนี้ค่าชีวิตไอ้โต้งไปหมดแล้ว แต่ยายก็ยังไม่ยอมให้เขาเลิกขาย เอ็งต้องเก็บเงินไว้ จบมัธยมสามแล้วยายจะส่งไปเรียนต่อที่บางกอก ไม่ใช่เพราะยายเห่อเมืองกรุงเหมือนคนอื่น ๆ เขาหรอกนะ แต่เอ็งก็รู้ว่าโรงเรียนไหน ๆ ก็ไม่รับแล้ว จะวนรอบสองเขาก็ไม่ยอม นี่คือเหตุผลที่เขาต้องไปขายของที่ตลาดบางขามทุกวัน เพื่อเก็บเงินไว้ไปเรียนต่อที่บางกอก...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 138)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่าคุณยายซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่อง**มักกะลีผล** สามารถนำหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าข้อทิฏฐธัมมิกัตถะธรรม มาปฏิบัติ นอกจากคุณยายจะสอนหนุ่มเจริญให้รู้จักหาทรัพย์ในทางที่ถูกต้อง รู้จักเก็บรักษาทรัพย์ คบมิตรที่ดี และปฏิบัติตนให้พอเพียงสม่ำเสมอ ตัวคุณยายเองก็ได้ปฏิบัติตามธรรมข้อนั้นเป็นประจำ ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้ยายมีเงินเก็บมากมาย แม้กระนั้นก็ไม่ได้ทำให้ยายเลิกการประกอบสัมมาอาชีพเลยยายยังหา เก็บ และออมเช่นเดิม ทำให้ผู้อ่านมองเห็นความสำคัญของธรรมะข้อนี้ เมื่อทำตามแล้วย่อมนำความเจริญมาสู่ตนเสมอ เหตุผลที่ยายสอนให้หลานให้รู้จักหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพราะตัวยายเองก็ถูกปลูกฝังมาจากแม่ของท่าน ในอดีตเมื่อยายยังเป็นเด็ก แม่ของยายก็หัดให้ลูกสาวไปวัด ฟังธรรมเป็นประจำ จนเป็นนิสัยติดตัวมาจนเติบใหญ่ ดังความตอนหนึ่งที่ยายเล่าเรื่องราวในอดีตให้เด็กชายเจริญฟัง ความว่า

“...ก็ยายฟังเทศน์มาตั้งแต่หัวเท่ากำปั้น ทวดของเอ็งเขาพายายเข้าวัดตั้งแต่ยังไม่หย่านม สมัยก่อนไม่มีนมกระป๋องขาย ลูกต้องกินนมแม่ แล้วทวดเอ็งเขาชอบไปฟังเทศน์ที่วัดก็เลยกระเตงยายไปด้วย พูดแล้วจะหาว่าคุย มหาเวสสันดรชาดกทั้ง 13 กัณฑ์ ยายจำได้หมด ถ้าเป็นพระก็ขึ้นธรรมาสน์เทศน์ได้สบาย ยกเว้นแค่คาถาพันเท่านั้น ที่ยายจำไม่ได้เพราะพระท่านเทศน์เป็นภาษาบาลี เลยฟังไม่เข้าใจ...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 8)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นประโยชน์ในธรรมะข้อนี้คือการมีแม่เป็นกัลยาณมิตรที่ดีที่คอยแนะหนทางที่ประเสริฐแก่ลูกของตน มีความปรารถนาให้บุตรเจริญในอนาคตเช่นเดียวกับยายก็มีความปรารถนาดีต่อหลาน คำว่ากัลยาณมิตรนั้นมิได้หมายความถึงเพื่อนอย่างเดียว แต่หมายรวมถึงใครก็ได้ที่สามารถแนะทางที่ดีให้กับตน เมื่อมีความสุขเขาก็ยินดีด้วย เมื่อประสบทุกข์มิตรก็คอยปลอบโยน ไม่มีความอิจฉา ริษยาเลยแท้แต่น้อย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าถือว่าเป็นมิตรที่ยิ่งใหญ่ คอยแนะทางที่ประเสริฐ ประกอบด้วยเมตตากรุณาต่อสัตว์ทั้งหลายอย่างหาประมาณมิได้

ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก็คือเรื่อง**น้ำเล่นไฟ** ผลงานของกฤษณา อโศกสิน ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดงพอเป็นสังเขป คือ การเลี้ยงชีพชอบของฉานซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่องนี้ โดยฉานปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีการจัดสรรเนื้อที่ภายในบ้านตามหลักที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทานให้พสกนิกรของพระองค์ ถือเป็นการปฏิบัติตามธรรมข้อนี้เป็นอย่างดีในแง่ของการรู้จักหาทรัพย์ ซึ่งคำว่าทรัพย์นั้นก็ไม่ได้หมายความแต่เพียงเงินทอง แต่ยังหมายถึงสิ่งของต่าง ๆ ที่จะเอื้อประโยชน์ให้กับผู้แสวงหา ซึ่งต้องเป็นสิ่งที่ได้มาด้วยความบริสุทธิ์ธรรม นอกจากแสวงหามา

ได้แล้วก็จำเป็นยิ่งที่จะต้องบำรุง รักษาสิ่งนั้นด้วย เช่นเดียวกับฉาน นอกจากจะปลูกพืชผักไว้รับประทานแล้วยังเปิดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักเรียน นักศึกษาและผู้สนใจด้วย ดังความว่า

"...ฉานยังคงยืนอยู่บนพื้นปูอิฐข้างล่าง หมวกสานไม้ไผ่ปีกกว้างที่ครอบศีรษะกับเสื้อผ้าเก่า ๆ ช่วยให้เขากลมกลืนไปกับพืชผัก ไร่นา เด็กชายฉายเข้ากันได้ดีกับพี่ ๆ นักศึกษาจึงพากันเดินล่วงหน้าไปด้วยกัน พาไปดูโรงเลี้ยงไก่ที่ปลูกยื่นออกไปเหนือบ่อเลี้ยงปลา

'เพราะตอนนั้นยังมีที่แค่หกไร่กว่า คือ ผมใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ของในหลวงมารวมกับความเป็นไปได้ของเราเองไงครับ...ก็เลยแบ่งที่ออกเป็น 4 ส่วน ตอนมีที่ 6 ไร่ ก็ขุดสระแค่ครึ่งไร่ พอมีที่ 20 ไร่ ก็เลยขุดสระ 2 ไร่...ปลูกบ้านกับโรงเรือนใช้สอยอีก 2 ไร่'..."

(กฤษณา อโศกสิน, 2554, หน้า 61)

จากข้อความข้างต้น นอกจากตัวละครในเรื่องจะปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว ก็ยังรู้จักปรับเปลี่ยนให้เข้ากับทรัพยากรที่ตนมี รู้จักการจัดสรรทรัพยากรให้ลงตัว นอกจากจะมีแหล่งอาหารที่ดีแล้วส่วนหนึ่งที่ได้ คือ การเผยแพร่ความรู้แก่นักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจ เป็นการปฏิบัติตามหลักธรรมข้อรู้จักหาทรัพย์และอดออมทรัพย์ไว้ใช้เมื่อยามจำเป็น เช่นเดียวกับการกล่าวถึงพ่อของยลโฉมซึ่งเป็นตัวละครในเรื่อง ดังความว่า

"...พ่อของหล่อนนั้นได้ชื่อว่า 'ขี้เหนียว' ที่สุดเมื่อแปลความตามคนมือเติบให้นิยาม แต่หากแปลตามอารมณ์กลาง ๆ อย่างมีเหตุผล ก็ถือว่าพ่อเป็นคนมัธยัสถ์รู้ค่าของเงินและของกินของใช้

'ข้าวเมล็ดเดียวไม่ให้เหลือติดก้นจาน' นี่คือ ปณิธานของพ่อ ดังนั้น ทุกอย่างจึงต้องใช้ให้คุ้มกับความยากลำบากเหน็ดเหนื่อยกันมาพ่อจึงดูแลงานเกษตรด้วยกำลังใจตนเองทุกฝีก้าว ตั้งแต่หว่าน เพาะ รดน้ำ ฟื้นฟูดิน ดายหญ้า ให้ยา ให้อาหารสัตว์ใช้มูลสัตว์เป็นประโยชน์แก่พืช ใช้เศษพืชเป็นประโยชน์แก่สัตว์ และอีกสารพัดที่พ่อต้องลงมือ..."

(กฤษณา อโศกสิน, 2554, หน้า 117)

จากข้อความข้างต้นทำให้เห็นว่า พ่อของยลโฉมมีธรรมในใจ กล่าวคือ มีความประหยัด มัธยัสถ์และอดออมกับทรัพย์ที่ตนมี แม้จะทำการงานใดก็ลงมือทำเอง ตรวจตราดูแลความเรียบร้อยด้วยตนเองทุกขั้นตอน ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้พ่อของยลโฉมมีอยู่มีกินโดยไม่ติดขัด เพราะการรู้จักใช้ประโยชน์ตามสมควรจากทรัพย์ที่มี และวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะในลำดับรองถัดมา คือ เรื่อง **www.คุณย่า.com** ผลงานของ ดวงใจ ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดงพอเป็นสังเขป คือ การรู้จักแสวงหาทรัพย์ของวิชาญซึ่งเป็นตัวละครในเรื่องนี้ ที่แสวงหาทรัพย์มาด้วยความสุจริตธรรม ดังความว่า

"...รายได้ของผมตอนนี้มาจากหลายทาง ทำให้การกินการอยู่ของเราสองคนยายหลานไม่อัตคัดเหมือนเมื่อก่อน ผมนี่ก็ไม่เลว เดือนหนึ่งได้จากรายการวิทยุของพี่ยุ้ยหลายพันบาท และยังได้จาก cake.com ก็ไม่น้อย มิหนำซ้ำ อยู่ดี ๆ วันนี้ คุณวิทูรยังส่งซองให้ผมเมื่อไม่ถึง 1 ชั่วโมงที่ผ่านมา ผมอดรนทนไม่ได้ต้องเปิดดูตั้งแต่ยังเดินไม่พ้นซอยบ้านเธอ แล้วก็เจอธนบัตรใบละ 1 พันบาทใหม่เอี่ยมจนส่งกลิ่นโชยทีเดียว..."

(ดวงใจ, 2554, หน้า 266)

จากข้อความข้างตนแสดงให้เห็นวิริยธรรมของตัวละคร เมื่อฐานะทางบ้านของตนไม่ได้ดีเหมือนครอบครัวอื่น ก็ตั้งใจอย่างแน่วแน่ในการหาทรัพย์ จากการทำงานด้วยความสุจริตในเบื้องต้นวิชาญอาจจะพบกับความลำบากในการทำงานซึ่งก็เป็นธรรมดาของมนุษย์เมื่อสิ่งใดไม่เคยทำในขั้นแรกก็ย่อมมีอุปสรรคเป็นธรรมดา แต่เมื่อเวลาผ่านไปสักระยะ ก็จะเกิดทักษะ จนเกิดเป็นความชำนาญในกิจที่ตนทำ แล้วเริ่มเก็บเล็กผสมน้อยไปเรื่อย ๆ ย่อมนำความเจริญมาสู่ตนเองและครอบครัวได้ วิชาญใช้ธรรมข้อนี้ในการดำรงตน ถึงแม้เขาอาจจะไม่รู้ว่าธรรมะข้อนี้ คือ วิริยธรรม แต่โดยสัจจธรรมที่มีประจำโลก แม้จะไม่ต้องกล่าวว่าสิ่งนี้เรียกว่าอย่างนี้ เขาผู้นั้นก็ย่อมแสวงหาทางออกของตนเองได้ เช่นเดียวกับบางคนแม้จะเข้าวัดทุกวันแต่ก็ไม่รู้เลยว่า สัจธรรม คือ ความจริงที่กำลังปรากฏในปัจจุบันเลย แม้จะไม่ได้เข้าวัดแต่หากมีการศึกษาเป็นอย่างดีแล้วในสัจธรรมโดยการอ่านข้อธรรมะก็สามารถทำให้เราเข้าใจความจริงที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันได้ และเป็นสัจจะที่ทุกคนก็รู้ว่าเมื่อไม่มีทรัพย์ก็ต้องแสวงหาซึ่งทรัพย์ผิดเสียแต่ว่ารู้ แต่ทำไม่ได้ จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นนั้นแสดงให้เห็นว่านักเขียนสตรีพยายามสื่อให้ผู้อ่านทราบว่าสัจธรรมที่จะทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้า และความสมบูรณ์ของตนในอนาคตนั้นต้องอาศัยความวิริยะ อุตสาหะและขันติในการประกอบกิจต่าง ๆ หัวข้อธรรมที่กล่าวจะไม่เกิดประโยชน์เลยหากขาดความเข้าใจและไม่ปฏิบัติอย่างจริงจัง บุคคลใดที่ปฏิบัติตามด้วยความขยันหาทรัพย์ในทางสุจริตธรรมและ เมื่อหาทรัพย์นั้นมาได้แล้วยังรู้จักเก็บออมเพราะทำให้ชีวิตมั่นคง เพราะเราไม่รู้ว่าอนาคตข้างหน้าจะเป็นเช่นใด เป็นการสร้างวินัยและตระหนักถึงความไม่ประมาทในชีวิตให้เกิดขึ้น นอกจากนั้นเราจำเป็นอย่างยิ่งที่จะคบหานักปราชญ์หรือกัลยาณมิตร ผู้ที่จะสามารถแนะทางที่ดีและประเสริฐให้กับเราได้ หากมีพร้อมและประกอบกับการปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอ พอเหมาะพอดี ก็สามารถพยากรณ์ได้ว่าผู้นั้นย่อมประสบความเจริญทั้งในปัจจุบันและอนาคตอย่างแน่นอน

2. แนวคิดมิจฉาอาชีวะ

หลักธรรมข้อนี้เป็นธรรมะฝ่ายอกุศล เป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ควรปฏิบัติและควรออกห่างให้ไกลมากที่สุด ประกอบด้วย การค้าอาวุธ การค้ามนุษย์ การค้าขายสัตว์ การค้าขายน้ำเมาและการขายยาพิษ ซึ่งที่กล่าวมาข้างต้นล้วนมีแต่โทษที่จะนำความเดือดร้อนมาสู่ผู้กระทำ

ถ้าผู้ใดหวังความเจริญในชีวิตแล้วก็ต้องออกห่างจากอาชีพที่ผิดทั้งกฎหมายและศีลธรรม ที่เรียกว่า มิจฉาอาชีวะ จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่อง**สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม** พบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดงพอสังเขป คือ เมื่อตอนที่ นายแพทย์สมเจตนามานิมนต์ท่านพระครูเจริญซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่องนี้ ให้ไปเจิมป้ายเปิดร้านเสริมสวย แต่ท่านพระครูก็รู้นึกเอ๊ะใจในการกระทำของนายแพทย์ ด้วยเหตุนี้ท่านจึงต้องอาศัยเห็นหนอ คือความเป็นทิพย์แห่งจักษุที่พระเจริญได้รับอานิสงค์จากการเจริญกรรมฐาน ซึ่งเป็นการมองเรื่องราวโดยใช้ทิพยจักษุตรวจดูจึงทราบว่า เบื้องหลังของร้านเสริมสวยก็คือซ่องโสเภณีนั้นเอง ท่านพระครูจึงมองหน้านายแพทย์ ดังความว่า

"...ท่านมองหน้านายแพทย์สมเจตนา คล้ายจะถามว่า นี่มันอะไรกัน หากฝ่ายนั้นทำหน้าไม่รู้ไม่ชี้

เมื่อท่านกลับมานั่งที่เดิมแล้ว เจ้าภาพจึงถวายจตุปัจจัยไทยธรรม แด่พระสงฆ์ทั้ง 9 รูป และรับพร เสร็จแล้วพระ 8 รูป ก็พากันกลับวัด ท่านพระครูยังไม่ยอมกลับ เพราะต้องการจะ ผ่าตัด คนเป็นหมอผู้ซึ่งผ่าตัดคนอื่นเขามามากแล้ว ถึงคราวที่ตัวเองจะต้องถูกผ่าตัดบ้างละ ส่งพระสงฆ์และแขกเหรื่อกลับไปแล้ว เจ้าภาพก็มานั่งพับเพียบอยู่ต่อหน้าท่านพระครู

'ไงคุณหมอ นึกยังไงถึงต้มอาตมาเสียเปื่อยเลย เห็นอาตมาเป็นไก่ไปแล้วหรือไง'

'โธ่หลวงพ่อครับ ก็เพราะผมเคารพนับถือหลวงพ่อ หลวงพ่อเป็นพระสุปฏิปันโนเป็นผู้บริสุทธิ์ ผมก็เลยอยากให้หลวงพ่อมาทำพิธีเปิด กิจการจะได้รุ่งโรจน์เรืองรองสืบไปในภายภาคหน้า' คนเป็นหมอสาธยาย

'แต่คุณหมอกำลังจะทำให้ ศีลบริสุทธิ์ ของอาตมาต้องด่างพร้อย นี่โชคยังดีนะที่อาตมาไม่รู้เห็นเป็นใจด้วย ไม่งั้นต้องอาบัติแน่ ๆ คุณหมอนะคุณหมอ ไม่น่าทำอาตมาเลย' ท่านตัดพ้อต่อว่า

'ผมกราบขอโทษครับหลวงพ่อ ขอโทษมาก ๆ เลย' เขาก้มลงกราบหนึ่งครั้ง

'ยังไม่แค่นี้นะ' โทษของคุณหมอยังมีอีก รู้หรือเปล่าว่าคุณหมอกำลังประกอบ มิจฉาอาชีวะ การค้ามนุษย์ไม่จัดว่าเป็นสัมมาอาชีวะ อาตมาไม่เข้าใจว่าทำไมคุณหมอต้องทำอย่างนี้ พูดกันตรง ๆ เลยนะ อาตมาขอตำหนิว่าคุณหมอช่างโลภมากเหลือเกิน เท่าที่มีอยู่ยังไม่พออีกหรือได้ชื่อว่าร่ำรวยที่สุดของจังหวัดนี้ยังไม่พอใจหรือ..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 859)

จากข้อความข้างต้น สื่อให้เห็นการกระทำของนายแพทย์สมเจตนาที่ทำผิดต่อหลักศีลธรรม ประการแรกเป็นการกล่าวปิดบังความจริงแก่พระครูเจริญ ทั้งยังนิมนต์พระมาทำในสิ่งที่ไม่ควร อีกนัยหนึ่งก็เหมือนเป็นการส่งเสริมให้กิจการงานซ่องของตนเจริญรุ่งเรือง

อีกประการหนึ่งที่นายแพทย์คนนี้ทำคือเปิดซ่องโสเภณีโดยอ้างว่าเป็นร้านเสริมสวย ซึ่งเท่ากับเป็นการค้ามนุษย์ ค้าความสาวของสตรีให้ชายอื่นได้เชยชม เป็นการกระทำที่ผิดทั้งต่อกฎหมายบ้านเมือง และคือกฎแห่งศีลธรรม เพราะความโลภตัวเดียวที่สามารถทำให้มนุษย์ทำผิดกฎหมายไม่กลัวบาปกรรม แม้นว่าตนจะมีพร้อมด้วยทรัพย์ทุกประการ แต่ริมาทำผิดก็ถือว่าผู้นั้นเป็นคนไม่สมบูรณ์ พระเจริญเป็นตัวละครที่นักเขียนสตรีสร้างขึ้นเพื่อแนะทางที่ประเสริฐให้แก่ทุกคน อันเป็นธรรมดาของสมณะเมื่อมีสิ่งใดผิดก็กล่าวติเตียน พร้อมแนะแนวทางแก่ผู้นั้น เพราะฉะนั้นพระครูเจริญก็เปรียบเหมือนกัลยาณมิตรที่ดีของนายแพทย์ที่คอยแนะทางถูกผิดให้กับเขา อีกประการหนึ่งคือการประกอบอาชีพทุจริตของครอบครัวนายบัวเฮียว ครั้งหนึ่งเมื่อนายบัวเฮียวฝันประหลาดว่ามีเสียงจากท้องฟ้าบอกให้มาแก้กรรมกับพระครูเจริญที่วัดป่ามะม่วง จังหวัดสิงห์บุรี แต่ให้เดินทางไปด้วยเท้า ครั้งแรกนายบัวเฮียวก็ไม่ได้สนใจ จนวันต่อมา ก็ฝันเช่นเดียวกันซ้ำ ๆ จนเขากลัว จึงตัดสินใจเดินทางไปที่วัดป่ามะม่วงและเลาเรื่องราวให้ พระครูเจริญฟัง ดังความว่า

“...ผมเกิดที่จังหวัดกาฬสินธุ์ พ่อกับแม่ทำงานอยู่ในโรงฆ่าสัตว์ พ่อมีหน้าที่ฆ่าวัว ฆ่าควาย ซึ่งวันหนึ่ง ๆ จะฆ่าหลายตัว ส่วนแม่ก็ช่วยแล่เนื้อ หนัง กระดูก ตลอดจนพวกเครื่องในออกจากกัน เพื่อเตรียมส่งขาย มีร้านค้าย่อยมารับเอาไปขายราว ๆ ตีสี่ ผมก็เกิดและโตมาในโรงฆ่าสัตว์ ได้เห็นพ่อกับแม่ทำงานทุกวัน เถ้าแก่เขาให้พวกเรากินอยู่ในนั้นเสร็จเมื่อผมโต พ่อก็พาไปเข้าโรงเรียนรัฐบาล พอจบประถมสี่ จึงออกมาช่วยพ่อแม่ทำงาน แรก ๆ ก็ช่วยแม่แล่เนื้อ พอโตอายุสิบสี่สิบห้า ก็ช่วยพ่อฆ่าวัวฆ่าควาย ปีต่อมา พ่อตาย เถ้าแก่เลยให้ผมทำงานแทนพ่อ...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 6)

จากข้อความข้างต้นได้แสดงให้เห็นการประกอบมิจฉาอาชีวะในครอบครัวของนายบัวเฮียว โดยการฆ่าสัตว์ ขายเนื้อสัตว์ ถึงแม้จะเป็นลูกจ้างเขาก็ถือว่าผิดต่อศีลธรรมในด้านของการฆ่าและค้าสัตว์ อกุศลกรรมข้อนี้เองที่อาจส่งผลให้พ่อของนายบัวเฮียวต้องจบชีวิตลงด้วยอาวุธที่ตนใช้ฆ่าสัตว์ ในตอนที่ท่านพระครูเจริญถามถึงพ่อของนายบัวเฮียว ดังความว่า

“...‘พ่อของเธอเป็นอะไรตาย’ ท่านพระครูถามขึ้น นายบัวเฮียวนิ่งไปพักใหญ่ ๆ เมื่อถูกถามเรื่องที่ทำให้สะเทือนใจ ในที่สุดจึงเล่าให้ท่านฟังว่า

‘พ่อถูกแม่แทงตายครับ พ่อผมแกชอบกินเหล้า พอเมาแล้วก็หาเรื่องทะเลาะกับแม่ วันที่แกจะตายนั้น แกเมามาก ถึงกับลงไม้ลงมือกับแม่ แม่สู้ไม่ไหว เลยคว้ามีดที่ใช้แทงคอสัตว์นั้น แทงพ่อ’ ถึงตอนนี้เขาหยุดเล่า ภาพเหตุการณ์สยดสยองในครั้งนั้นผุดขึ้นในความทรงจำมันแจ่มจ้าชัดเจนเหมือนกับเพิ่งเกิดขึ้น ทั้งที่วันเวลาล่วงเลยมาถึงสิบปีแล้ว...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 6)

จากข้อความข้างต้นนั้น ทำให้มองเห็นว่าทุกการกระทำย่อมมีผลของการกระทำนั้นเกิดตามมาแน่นอน เช่นเดียวกับครอบครัวนายบัวเฮียวหากจะมองในเรื่องของกรรมจากการประกอบอาชีพนั้น ก็จะได้เห็นผลของการกระทำที่ผิดนั้น ซึ่งพ่อของนายบัวเฮียวเป็นคนฆ่าสัตว์ แม่เป็นคนชำแหละ หลังจากเสร็จจากการงานแล้วพ่อก็แสวงหาเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอร์มาเสพสุข เมื่อดื่มมากเข้าก็เมา เป็นเหตุให้ขาดสติและสามารถทำสิ่งที่เป็นอกุศลกรรมเพิ่มอีกได้ง่าย ๆ เช่น ลักขโมยของเขา ด่าทอคนอื่น หรือกระทั่งลงมือทำร้ายคนอื่นให้ได้รับบาดเจ็บ นี้เองที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแนะให้ออกห่างจากมิจฉาอาชีพซึ่งเป็นอาชีพที่ผิด หากใครทำได้ย่อมนำความเจริญมาสู่ผู้นั้นเสมอ จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นนั้น ล้วนเป็นสิ่งที่ช่วยยืนยันหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ว่าเมื่อใครปฏิบัติตามมิจฉาอาชีวะอันเป็นอาชีพที่ต้องออกให้ห่าง อันมีการค้าอาวุธ ค้ามนุษย์ ค้าสัตว์ ค้าสิ่งเสพติด และค้ายาพิษ ย่อมนำความเสื่อมแห่งทรัพย์ในปัจจุบันและกุศลธรรมให้เสื่อมลงไปได้ ในขณะเดียวกันเมื่อใครก็ตามออกห่างจากสิ่งเหล่านี้แล้วย่อมนำความสุข ความเจริญมาสู่ตน อาจไม่ใช่ความเจริญแห่งทรัพย์ แต่เป็นความเจริญของจิตใจซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมากต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบัน

3. แนวคิดกุลจิรัฏฐิติธรรม

ธรรมะข้อนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงให้ทราบถึงข้อปฏิบัติที่จะทำให้เกิดความมั่งคั่งและมั่นคงในตระกูล ประกอบด้วย เมื่อสิ่งของในบ้านชิ้นใดหายหรือหมดต้องจัดหามาไว้ ส่วนสิ่งของใดที่มีการชำรุด ก็รู้จักซ่อมแซมนำกลับมาใช้รวมทั้งมีความประมาณในการกินการใช้ และประการสุดท้ายที่สำคัญมากคือให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดีงามของสังคม จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องเขาชื่อกานต์ งานประพันธ์ของสุวรรณี สุคนธา พบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดง คือ ครั้งหนึ่งหฤทัยซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่องนี้ ต้องการนำร่มคันใหญ่มาไว้เผื่อบางครั้งตนจะกางไปเข้าห้องน้ำ เนื่องจากตัวบ้านกับห้องน้ำอยู่ห่างจากตัวบ้านทั้งยังไม่มีที่กางกั้นร่มเงาให้ ดังความว่า

"...'ฉันชอบหลังบ้านค่ะ มีนอกชานบ้านด้วย'

'แต่เขาน่าจะทำหลังคามากกว่าจะปล่อยโล่ง ๆ อย่างนั้น'

'แต่ฉันชอบดูท้องฟ้าค่ะ'

'เวลาฝนตกแล้วจะรู้'

'ฝนตกฉันก็อยู่ในบ้าน เรื่องอะไรจะออกไปเดินตากฝนที่นอกชานล่ะคะ'

'ถ้าเผื่อหิวข้าวล่ะ'

ที่กานต์แย้งดังนั้น เพราะเรือนครัว สร้างต่างหากต่อออกไปจนนอกชาน ติดกับห้องครัวเป็นห้องเล็กเท่ากันกับห้องครัว คงจะให้เป็นที่พักของคนใช้ ห้องน้ำอยู่ตรงนอกชานที่มุมหนึ่ง และไม่มีหลังคาเช่นเดียวกัน

คนสร้างช่างเข้าใจออกแบบเสียนี่กระไร หรือว่าจะต้องการให้ห้องน้ำได้แดดเพื่อว่าจะได้ปราศจากเชื่อโรคตามหลักสุขาภิบาล หฤทัยเลยคิดในใจว่าหล่อนเห็นจะต้องหาซื้อร่มคันใหญ่ ๆ สักคันเพื่อจะได้ไว้เข้าห้องน้ำเวลาฝนตกหรือแดดจัด ๆ...”

(สุวรรณี สุคนธา, 2540, หน้า 95)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่าหฤทัยกำลังปฏิบัติตามธรรมข้อนี้ คือ ในบ้านของตนไม่มีสิ่งของใดที่จำเป็นต้องใช้ก็คิดว่าจะหามาไว้ใช้งาน และแน่นอนว่าเมื่อยามจำเป็นนอกจากจะใช้ร่มป้องกันฝนแล้ว ในบางครั้งช่วงฤดูร้อนก็สามารถนำร่มมากางเพื่อป้องกันความร้อนได้ หรือในนวนิยายเรื่องมักกะลีผลที่คุณยายของเจริญไม่ยอมให้เด็กชายเจริญซื้อข้าวกินในตลาด โดยให้เหตุผลว่า

“ข้าวบ้านเรามี ทำไมจะต้องไปซื้อเขากินให้เสียสตางค์”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 16)

จากข้อความข้างต้นสื่อให้เห็นว่าคุณยายมีความอดออมและรู้ประมาณในการใช้จ่าย โดยพิจารณาอย่างดีก่อนค่อยจ่าย โดยไม่ได้เห็นแก่ความอยากส่วนตัว ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้คุณยายมีเงินเก็บไว้ใช้ในยามจำเป็น ซึ่งผิดกับหลานชายที่ต้องการจะซื้อสิ่งนั้นสิ่งนี้ตามใจปรารถนา แต่ก็โดนยายดักทางไว้ เพราะคุณยายมองว่าที่บ้านของตนก็มีข้าวกินเช่นกัน ควรจะประหยัดไว้กินที่บ้านอันเป็นการพิจารณาในการกินอยู่

ในนวนิยายเรื่อง **รัตนโกสินทร์** ว.วินิจฉัยกุล ผู้แต่งได้สร้างตัวละครชื่อฟัก และทั่ง ซึ่งเป็นบุตรชายของเจ้าสัว ทั้งสองคนนี้ประกอบอาชีพต่างกัน ฟักรับราชการมีความดีความชอบจนถึงได้รับการแต่งตั้งเป็นคุณพระเป็นตัวละครฝ่ายธรรมะ มีอุดมการณ์ยึดมั่นในการทำความดี มีเมตตา ไม่ทุจริต หรือเรียกร้องของกำนัลจากใคร ตัดสินคดีความด้วยความเที่ยงตรงทำให้ครอบครัวและวงศ์ตระกูลมีชื่อเสียง สังคมยกย่องชมเชยเจ้าสัวได้มอบมรดกให้ฟักเพื่อจะได้มีเงินทองมากพอที่จะผดุงตนให้อยู่ในคุณธรรมต่อไปได้โดยไม่เดือดร้อน ขณะเดียวกันทั่งเป็นบุตรชายคนรองประกอบอาชีพค้าขายกับบิดา เมื่อเจ้าสัวแก่ชราจึงมอบกิจการและเงินทองไว้เป็นทุนในการค้าขาย ทั่งค้าขายเก่งจึงสร้างฐานะให้ตระกูลมั่งคั่งอยู่ได้นานดังข้อความที่นายแจ้งได้กล่าวชมเจ้าสัวไว้ว่า

“...‘คนเราจะซื่อสัตย์ได้นี่ก็ยากเหมือนกันนะพ่อทั่ง ถ้าหากว่ามีพอกินมีใช้ เรื่องจะเบียดเบียนคนอื่นคงไม่ต้องนึกกันหรอก คุณหลวงไม่ใช่คนโลภ ฉันรู้เจ้าสัวท่านก็รู้ ท่านก็อยากให้รักษาความดีไว้นาน ๆ’

‘ทั่งไม่ตอบ’

‘ถ้าอย่างพ่อทั่งซี ฉันไม่ห่วง’ นายแจ้งอธิบายต่อไปโดยไม่ต้องมีใครถาม ‘พ่อทั่งเป็นคนเฉลียวฉลาด ค้าขายเก่ง คนอย่างนี้ต่อไปก็เป็นเจ้าสัว ถ้าฉันเป็นพ่อของพ่อทั่ง ฉันคงปลื้มใจมีลูกชายสองคนก็ได้ดีทั้งคู่ เก่งคนละทาง’...”

(ว.วินิจฉัยกุล, 2530, หน้า 676–677)

จากคำกล่าวของนายแจ้งแสดงให้เห็นว่าการประกอบกิจการใด ๆ ต้องมีความเชี่ยวชาญเฉพาะ มีคุณธรรม ซื่อสัตย์ ขยันและอดทนด้วยกันทั้งนั้น บุคคลใดปฏิบัติได้ครอบครัวจะมีแต่ความสุขและเจริญรุ่งเรือง วงศ์ตระกูลก็จะมีชื่อเสียงบิดามารดามีความภาคภูมิใจในบุตรของตน แสดงให้เห็นว่าตัวละครได้ปฏิบัติตนในการแสวงหาทรัพย์โดยความสุจริตทั้งนี้เพื่อหวังความเจริญในอนาคตของตน จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นนั้นแสดงให้เห็นความตั้งใจของผู้เขียนที่เห็นความสำคัญที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง อันเป็นหลักสัจจะธรรมที่มีประจำโลก เมื่อใครหวังความเจริญทั้งปัจจุบันและอนาคต รู้จักหาเพิ่ม รักษาทรัพย์นั้นไว้ และสิ่งที่สำคัญยิ่งคือการเป็นผู้มีความเลื่อมใสต่อพระธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพียรประพฤติตามธรรมฝ่ายกุศล และหลีกจากธรรมที่เป็นอกุศลทั้งปวง ด้วยเหตุที่กล่าวมาข้างต้นนี้ย่อมนำความเจริญมาสู่ตนเองทั้งในภพนี้และภพหน้า

4. แนวคิดอบายมุข

ธรรมข้อนี้จัดเป็นธรรมะฝ่ายอกุศลธรรม เป็นทางแห่งความเสื่อม เป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยงออกให้ห่างได้แก่ ติดสุราและของมึนเมา ชอบเที่ยวกลางคืน ชอบเที่ยวดูการเล่นเล่นการพนันคบคนชั่วเป็นมิตร และเกียจคร้านการงาน หากใครออกห่างได้จากอกุศลธรรมเหล่านี้ย่อมนำความสุขมาสู่ตนและครอบครัวของตน จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องสัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรมพบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดง คือครั้งหนึ่งมีชายหญิงคู่หนึ่งประสบกับปัญหาชีวิตแล้วเดินทางมาหาพระครูเจริญเพื่อปรึกษาท่านเมื่อพระครูสอบถามก็ทราบความว่าสองคนที่อยู่เบื้องหน้าท่านถูกผีพนันเข้าสิง ท่านจึงได้แนะให้ออกจากอบายมุข ซึ่งทั้งสองก็สงสัยว่าอบายมุขคืออะไรจึงเรียนถามท่านพระครู ดังความว่า

“...‘อบายมุขคืออะไรจ๊ะหลวงพ่อ’

‘คือ เหตุแห่งความเสื่อม หรือเหตุแห่งความฉิบหาย มี 6 ประการ คือ เสพสุราและของมึนเมา 1 เที่ยวกลางคืน 1 เที่ยวดูการละเล่น 1 เล่นการพนัน 1 คบคนชั่วเป็นมิตร 1 และเกียจคร้านการงาน 1’ ทั้งหกประการนี้ หากใครประพฤติปฏิบัติ บุคคลนั้นจะไม่ประสบกับความเจริญรุ่งเรือง ในกรณีของโยมก็เช่นกัน ขืนไม่เลิกเล่นไพ่ รับรองวันหนึ่งต้องหมดเนื้อหมดตัว คนโบราณเขาสอนไว้ว่า ไฟไหม้สิบครั้งก็ยังดีกว่าการเล่นพนัน เพราะบ้านไหม้แต่ที่ดินยังอยู่ แต่การพนันนั้นหมดทั้งบ้านทั้งที่ โยมเคยเห็นไหมที่เศรษฐีต้องกลายเป็นยาจกเพราะถูกผี การพนันเข้าสิง โยมอยากเป็นอย่างนั้นใช่ไหม...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 708)

จากข้อความข้างต้นนั้นเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นได้ชัดเจนว่าเมื่อใครก็ตามที่หลงตนเข้าไปสู่ทางแห่งอบายมุขหรือทางแห้งความเสื่อมแล้วผู้นั้นก็หนีไม่พ้นตาข่ายของความเสื่อมเลยโดยไม่เว้นว่าจะผู้นั้นยากดีมีจนอย่างไร ในข้อความนั้นก็แสดงให้เห็นถึงความเป็นกัลยาณมิตรของพระครูเจริญที่มีความเมตตาช่วยอบรมสั่งสอน พร้อมชี้แนะแนวทางอันประเสริฐแก่สองสามีภรรยาเหมือนเมื่อครั้งหนึ่งที่พระครูเจริญเล่าเรื่องราวของคุณนายลำไยและครูวงษ์ให้พุทธศาสนิกชนฟัง ว่าทั้งสองกำลังประพฤติตามทางอบายมุข ดังความว่า

“...‘เอาละ อยากฟังก็จะเล่าเรื่องคุณนายลำไยให้ฟัง คุณนายลำไยแกเป็นเมียครูวงษ์ บ้านอยู่อ่างทอง ครูวงษ์เป็นครูประชาบาลจังหวัดอ่างทอง สอนวิชาศีลธรรม แต่กินเหล้าเมาทุกวัน นอกจากกินเหล้าแล้วยังเจ้าชู้อีกด้วย ส่วนคุณนายลำไยก็ปากจัด ด่าไฟแลบเลย แก่อ่านหนังสือไม่ออก เพราะไม่เคยเรียน วันหนึ่งแกมาหาอาตมา มาฟ้องเรื่องผัวเจ้าชู้ อาตมากับครูวงษ์รู้จักกันดี แกมาที่วัดนี้บ่อย ๆ พอคุณนายลำไยมาฟ้อง อาตมาเลยบอกแกว่าถ้าอยากให้ผัวเลิกเจ้าชู้ ต้องมาเข้ากรรมฐานที่วัดเจ็ดวัน คุณนายลำไยก็มา อาตมาก็สอนให้แกเจริญสติปัฏฐาน 4 ปรากฏว่าแกทำไม่ได้เลย เดินจงกรมก็ไม่ได้ ขวาย่างเป็นซ้ายย่าง ซ้ายย่างเป็นขวาย่าง เพราแกไม่รู้กระทั่งว่าข้างไหนเป็นเท้าซ้ายข้างไหนเป็นเท้าขวา’...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 76)

จากข้อความข้างต้น จะพบว่าครูวงษ์ถึงแม้จะเป็นครูสอนวิชาศีลธรรมที่รู้ว่าสิ่งไหนดีหรือไม่ดีแต่ครูวงษ์ก็ไม่สามารถทำตามธรรมนั้นได้เลย จิตใจไหลลงสู่อบายคือ กินเหล้าทุกวันและมีความเจ้าชู้ด้วย ส่วนคุณนายลำไยผู้เป็นภรรยาก็มีวาจาทุภาษิตปากร้าย ทุกอย่างที่เกิดขึ้นย่อมเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าใครก็ตามที่ผันชีวิตให้เข้าไปสู่อบายมุข เขาผู้นั้นก็หาความสุขที่ถาวรไม่ได้เลย แม้ครูวงษ์ดื่มเหล่าแล้วเข้าหาหญิงสาวจะเป็นความสุข แต่หาใช่ความสุขที่มั่นคงไม่ เขาก็คงระแวงว่าเมียจะรู้ คุณนายลำไยก็อยู่ไม่เป็นสุขเช่นกันจึงวิ่งไปหาที่พึ่งคือพระครูเจริญแห่งวัดป่ามะม่วง ท่านก็ได้แนะนำให้คุณนายเจริญพระกรรมฐาน ในขั้นแรกนั้นแน่นอนว่าผู้ไม่เคยปฏิบัติก็จะกล่าวว่ายากนัก เพราะปัญญาของพระครูจึงสามารถทำให้คุณนายสามารถเจริญพระกรรมฐานได้ เมื่อเธอสามารถเจริญกรรมฐานได้ สติปัญญาก็เกิด เมื่อปัญญาเกิดก็จะรู้ว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี ดังความว่า

“เมื่อสติดีขึ้น ๆ แกก็เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยอัตโนมัติ คือ แกมีอาชีพเลี้ยงหมูเลี้ยงวัวส่งขายโรงฆ่าสัตว์ แกก็เลิก เพราะสติมันบอกว่า เป็นมิจฉาชีวะ ที่เคยด่าเป็นไฟแลบก็เลิก”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 77)

จากข้อความข้างต้น ย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นว่าพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อใครสามารถละออกจากอบายมุขแล้วย่อมมีความเจริญแน่นอน เมื่อละแล้วหันมาศึกษาพระธรรมของพระองค์ในการเจริญจิตเพื่อให้เกิดปัญญาก็สามารถทำให้

ความสุขเพิ่มมากกว่าเดิมได้ และหลังจากที่คุณนายลำไยเจริญพระกรรมฐานจนล่วงรู้ว่าสามีทำอะไรเมื่อไม่ได้อยู่กับตน เธอสามารถรู้เหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยการนำสมาธิจนทำให้ครูวงษ์ยอมรับหันมาปฏิบัติธรรม งความว่า

“...ครูวงษ์ยอมจำนน เลิกกินเหล้า เลิกเจ้าชู้ หันมาถือศีลกินเจ เลยกลายเป็นคนดีไปเลย...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 79)

จากข้อความข้างต้น ทั้งครูวงษ์และคุณนายลำไยเมื่อกลับตัวกลับใจมาเจริญสติออกห่างจากอบายมุขแล้ว ความสุขก็เกิดในครอบครัวได้ เป็นการตัดทางแห่งอกุศลกรรมออกจากจิตใจ ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก็คือเรื่อง มักกะลีผล ผลงานของ สุทัสสา อ่อนค้อม ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดงพอเป็นสังเขป คือ ครั้งหนึ่งที่เด็กชายเจริญอยากได้กระเป๋านักเรียนใบใหม่จึงไปรับจ้างอาแปะสามีของป้าเหรียญ ซึ่งเป็นป้าของเขาเอง อาแปะคนนี้คุณยายของเจริญไม่ค่อยชอบนักเพราะเขาประกอบมิจฉาอาชีพอันเป็นทางแห่งอบาย ดังความว่า

“...ความที่อยากได้กระเป๋าหนังสือใหม่ เด็กชายเจริญจึงไปหาลุงเขย ซึ่งเขาเรียกว่าอาแปะ ป้าเหรียญมีสามีเป็นคนจีนผู้ซึ่งขยันทำมาหากิน ถึงกระนั้นยายก็ไม่นิยมชมชอบเขยคนโตทั้งนี้เพราะเขาประกอบมิจฉาอาชีวะ อาชีพของเขาคือ เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ไว้ฆ่าขาย วันหนึ่ง ๆ เขาจะฆ่ามันนับสิบตัวเพื่อนำไปขายในตลาด ยิ่งเทศกาลตรุษจีนเขาจะฆ่านับร้อย ๆ ตัวเลยทีเดียว...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 80 – 81)

ส่วนป้าเหรียญผู้เป็นภรรยาก็ประพฤติตามหลักอบายมุขเช่นกัน ดังความว่า

“...ป้าเหรียญกับลุงเขยไม่มีลูกด้วยกัน จึงต้องจ้างเขามาช่วย ลุงเขยโทษว่าเพราะป้าเหรียญดื่มเหล้าจึงทำให้มีลูกไม่ได้ ข้างฝ่ายป้าเหรียญก็โทษลุงเขยว่าไม่ทำตัวให้แม่ยายรักแกจึงกลุ้มใจหันไปเป็นเพื่อนกับเหล้า...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 81)

จากข้อความข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นการกระทำของตัวละครที่ทำผิดตามหลักอบายมุข กล่าวคือป้าเหรียญก็ดื่มเหล้ามากจนเกินไป ส่วนอาแปะก็ทำผิดต่อหลักศีลธรรมโดยประกอบมิจฉาอาชีวะ คือ ฆ่าเป็ดและไก่ขาย จะด้วยเหตุนี้กระมังที่ทำให้วาระสุดท้ายของอาแปะต้องรับผลของกรรมที่ตนได้ก่อไว้ทุกวัน ๆ โดยการฆ่าสัตว์ ดังความว่า

“...เงียบกันไปพักหนึ่ง เด็กชายก็ต้องประหลาดใจเมื่อเสียงร้องกระต๊าก ๆ ดังลั่นมาจากทางที่ลุงเขยนั่ง ครั้นหันไปดูก็เห็นแกนอนดิ้นพราด ๆ ปากร้องกระต๊าก ๆ ดุจสียงไก่ โลหิตสีแดงสดไหลออกทางปาก ทางจมูกและทางหู เขาละมือจากงานที่ทำวิ่งเข้าไปหวังจะช่วย หากก็

ไม่สามารถจะช่วยอะไรได้ ตาของชายวัยห้าสิบเหลือกขึ้นดุจเดียวกับตาไก่ตอนที่มันถูกเชือด ภาพของแม่ไก่ที่โผบินขึ้นจากกระทะแล้วส่งเสียงขันยังแจ่มชัดอยู่ในความทรงจำ เด็กชายยืนตะลึง เขาคิดตามประสาเด็กว่า แม่ไก่ตัวนั้นจะต้องเป็นปีศาจ และมาเอาชีวิตคนที่ฆ่ามัน...."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 83 – 84)

"...เมื่อนางเหรียญทราบดังนั้นเกิดความเสียใจเป็นอย่างมาก จนไม่สามารถทำอะไรได้เอาแต่ดื่มเหล้าหนักขึ้นกว่าเดิม ดังความว่า 'ศพของลูกเขยถูกนำมาตั้งที่วัดศรัทธาภิรม ผู้ที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงของงานนี้ก็คือยาย เพราะนางเหรียญนั้นเมื่อรู้ว่าผัวตายก็ไม่เป็นอันทำอะไร นอกจากร้องไห้กับดื่มเหล้าหนักขึ้น ยายจัดงานสวดพระอภิธรรมศพให้เขยใหญ่ 5 คืน แล้วจึงฌาปนกิจ'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 84)

จากข้อความที่ยกมาแสดงข้างต้น ป้าเหรียญติดการดื่มสุรา เมื่อมีความสุขก็ดื่ม เมื่อมีความทุกข์ก็ดื่ม โดยไม่พยายามที่จะลด ละ เลิกเลย จนเมื่อสามีเสียชีวิตเธอก็ยิ่งดื่มหนักมากกว่าเดิม แม้ว่าผู้เป็นแม่จะเตือนหลายต่อหลายครั้งแต่เธอก็ไม่ปฏิบัติตามนั่นเป็นเพราะหลงในอบายเป็นที่สุด จนกระทั่งวาระสุดท้ายก็เสียชีวิตลงด้วยสุรานั่นเอง ชีวิตของเธอไม่ได้มีความสุขใดเลย ความสุขที่เธอคิดว่าได้รับเป็นเพียงความสุขที่เธอปรุงแต่งขึ้นเอง แต่ในความเป็นจริงนั้นเป็นความทุกข์มหาศาลนัก หากเธอยอมเชื่อคำตักเตือนของแม่ยอมออกจากห้วงอบายมุข ชีวิตของเธอก็คงจะพบกับความสุขมากกว่านี้

วรรณกรรมที่ปรากฏหลักพุทธธรรมข้อนี้รองลงมาคือ เรื่อง **นารีผล** ผลงานของสุทัสสา อ่อนค้อม นักเขียนสตรีท่านนี้ได้เสนอ หนทางที่จะนำไปสู่ทางเสื่อมหรือความพินาศที่คนดีควรหลีกเลี่ยง ในตอนที่พระเจริญซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่องนี้ รับนิมนต์จากชาวบ้านให้มาปฏิบัติธรรม ณ วัดป่ามะม่วง และพระเจริญได้สอบถามนายม่วงอุบาสก ดังความว่า

"...'อาตมาอยากทราบความเป็นมาของคนบ้านนี้ว่าเขาชอบหรือไม่ชอบอะไรบ้างจะได้วางตัวถูก โยมพอจะบอกได้ไหม' ท่านถามนายม่วง

'ส่วนใหญ่ชอบเล่นการพนันและไม่ชอบเข้าวัดครับ ผมหมายถึงว่าเข้าวัดมาทำบุญถือศีลน่ะเขาไม่ชอบ แต่ชอบเข้าโบสถ์ครับ'

'เข้ามานั่งวิปัสสนาหรือ' ท่านมองไปที่โบสถ์ซึ่งอยู่ในทางทิศตะวันออกของศาลาเป็นโบส์ถเก่าและชำรุดทรุดโทรมมาก

'ถ้าทำอย่างนั้นก็ดีซิครับท่าน แต่นี่พวกเขาเข้ามาเล่นการพนันกัน เล่นต่อหน้าพระประธานในโบสถ์เลย'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 5)

จากข้อความในการสนทนาของพระเจริญกับชาวบ้านจึงทำให้ทราบว่าชาวบ้านชอบเล่นการพนันไม่เกรงกลัวต่อบาปโดยไม่สนใจว่าจะเล่นในสถานที่อันไม่สมควรก็ตาม ด้วยเหตุข้างต้นนั้นเองชาวบ้านที่ติดการพนันก็เท่ากับว่าปิดทางแห่งแสงสว่างในชีวิต อีกประการฐานะของชานบ้านใช่ว่าจะมีความร่ำรวย บางคนยากจนมาก เมื่อทำงานแลกเงินแล้วก็มาลงกับการพนัน ยิ่งทำให้หาความเจริญทั้งต่อทรัพย์สินและชีวิตได้ยากยิ่ง บางคนติดการพนันมาก ๆ ก็ยอมที่จะลดคุณธรรมของตนไปลักเล็กขโมยน้อยเพื่อหาเงินมาเล่นการพนัน หากเป็นเช่นนี้แล้วผู้ใดหวังความเจริญในชีวิตก็ต้องออกห่างจากเหล่าอบายมุขให้ไกลที่สุด

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นนั้น ผู้เขียนได้พยายามชี้ให้เห็นโทษภัยของธรรมะฝ่ายอกุศลข้อนี้ว่าใครก็ตามเมื่อเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยแล้วไม่ว่าจะเป็น ติดสุราและของมึนเมา ชอบเที่ยวกลางคืน ชอบเที่ยวดูการเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร และเกียจคร้านการงาน จะเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือทั้งหมด ย่อมพยากรณ์ได้ว่าผู้นั้นจะมีคุณภาพชีวิตที่ต่ำลง แต่หากผู้ใดก็ตามไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขเหล่านี้ผู้นั้นย่อมพบความสุขความเจริญแห่งชีวิตตนแน่นอน

5. แนวคิดสมชีวิธรรม

ธรรมะข้อนี้จัดเป็นข้อธรรมฝ่ายกุศลธรรม ในการเลือกคู่ชีวิต เป็นหลักที่จะทำให้คู่ครองอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และอยู่ด้วยกันอย่างยืดยาว ประกอบด้วยการมีศรัทธา หรือความเชื่อที่เหมือนกัน มีศีลเหมือนกัน มีการเสียสละเสมอกัน และประการสุดท้ายคือมีปัญญาเสมอกันซึ่งสามี ภรรยาบางคู่เมื่อแต่งงานแล้วก็ไม่สามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้นาน เพราะเหตุว่าขาดคุณธรรมทั้ง 4 ประการนี้ ต่างกันกับบางคู่ที่มีพร้อมด้วยสมชีวิธรรมก็สามารถดำเนินชีวิตร่วมกันได้อย่างสุขสงบ จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องนารีผลพบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดง คือ ตอนที่พระเจริญซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่องนี้ กล่าวถามเป็นทีเล่นกับอุบาสิกานามพิมพา ที่มีรูปโฉมงดงาม แต่เลือกบุรุษที่มีรูปตัวดำมาแต่งงานด้วย ดังความว่า

“...‘โยมพิมพา อาตมาถามจริง ๆ เถอะ โยมออกขาวแล้วก็สวยไหงมาแต่งงานกับคนตัวดำ ๆ อย่างดอกเตอร์กริชล่ะ’ ท่านเย้าภรรยาเพื่อนเก่า สตรีผิวขาวรู้สึกเขิน จึงตอบอ้อมแอ้มว่า

‘ดิฉันก็ไม่ทราบเหมือนกันค่ะ คงจะเป็นบุพเพสันนิวาส’

‘ท่านไม่รู้อะไร ผมน่ะ ดำแต่นอกในแผ้ว ผ่องเนื้อนพคุณ นะครับ คุณพิมพาเธอเห็นรูปทองของผม ก็เลยยอมเสี่ยงพวงมาลัยให้’ ดอกเตอร์หนุ่มกล่าวแก้

‘ยังงั้นหรอกหรือ โยมพิมพาเห็นรูปทองของเพื่อนอาตมาหรือ’ ถามยิ้ม ๆ

‘ถ้าจะให้ดิฉันพูดตรง ๆ ก็คงต้องกราบเรียนว่า ดิฉันยังไม่เคยเห็นสังข์ทอง เห็นแต่เจ้าเงาะ แต่ดิฉันก็ไม่ได้เดือดเนื้อร้อนใจแต่ประการใด แม้จะถูกญาติพี่น้องค่อนแคะดิฉันก็ไม่

ถือสา ดิฉันคิดว่าคนรูปชั่วตัวดำแต่น้ำใจดีก็ยังประเสริฐกว่าคนหน้าตาดีแต่ใจตรงกันข้าม ดิฉันเรียนตามตรงค่ะว่าที่เลือกแต่งงานกับคุณกริช เพราะดิฉันคิดว่าเขาจะต้องไม่นอกใจดิฉัน เพราะหน้าตาอย่างเขาคงไม่มีผู้หญิงคนไหนคิดจะแย่งไปจากดิฉัน ถ้าเลือกแต่งกับคนหล่อ ๆ ดิฉันกลัวจะถูกแย่งค่ะ คงทนไม่ได้ถ้าต้องเป็นเช่นนั้น' สตรีวัยใกล้สามสิบบอกความในใจ...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 179 – 180)

จากข้อความข้างต้น พิมพาและ ดร.กริช ได้ปฏิบัติตามหลักสมชีวิธรรม ซึ่งทั้งสองจะทราบหรือไม่ก็ตามก็ถือว่าทั้งสองจะต้องดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุข ในฝ่ายหญิง คือ พิมพามีความพอใจต่อ ดร.กริช ในด้านของจิตใจ โดยไม่ได้คำนึงถึงรูปลักษณ์ภายนอกเลย แม้นฝ่ายชายจะรูปตัวดำ แต่เพราะความเชื่อที่มีเสมอกัน มีความพอใจในกันและกันก็สามารถทำให้เขาทั้งสองอยู่กัน อย่างมีความสุขได้ หากในทางกลับกันถ้าพิมพาชอบผู้ชายที่หล่อ ผิวขาว เขาคงไม่เลือก ดร.กริชคนนี้ และในอนาคตชีวิตของเธออาจไม่มีความสุขก็ได้

ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก็คือเรื่อง มักกะลีผล ผลงานของ สุทัสสา อ่อนค้อม ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดงพอเป็นสังเขป คือ ครั้งหนึ่งคุณยายของเด็กชายเจริญซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่องนี้ ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ตนต้องนำหลานชายมาอยู่ด้วย ก่อนหน้านั้นเจริญมีความน้อยใจพ่อกับแม่ว่าไม่รักจึงนำมาอยู่กับยาย แต่ยายก็ไขความจริงให้ฟัง ดังความว่า

“...‘พ่อกับแม่เอ็งเขาไม่ได้เป็นอย่างที่เอ็งคิดซักหน่อย ยายเองที่ไปขอเอ็งให้มาอยู่เป็นเพื่อน เพราะเมื่อป้า ๆ ลุง ๆ ของเอ็งเขาออกเรือนไปหมดรวมทั้งแม่เอ็งด้วย ยายก็อยู่กับตาสองคน ต่อมาตาของเอ็งก็บวชเสียอีก นัยว่าหวังมรรค ผล นิพพาน ยายก็อนุโมทนากับเขาด้วยเหตุนี้ยายจึงอยู่คนเดียวมาหลายปี กระทั่งแก่เฒ่าสังขารก็ร่วงโรยลงไปทุกวี่ทุกวัน น้ำท่าก็ตักไม่ค่อยจะไหว เลยไปเรียนปรึกษาหลวงพ่อเชื้อว่าจะไปขอลูกสาวแม่เอ็งมาไว้ใช้สักคน'...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 3–4)

จากข้อความข้างต้นเมื่อตาของเจริญหรือสามีของยายต้องการออกบวช หากยายเป็นเหมือนบางครอบครัวก็จะกล่าวทัดทานไม่ปล่อยให้ออกบวชเป็นแน่ แต่ศรัทธาที่ยายและตามีต่อพระพุทธศาสนาที่หวังผลเป็นนิพพาน ยายก็ยินดีที่ตาออกบวชพร้อมกล่าวอนุโมทนาในกุศลจิตนั้น เป็นเครื่องแสดงความมีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน ทั้งมีการสละออกเท่ากัน ทั้งสามีภรรยาก็สละเวลาที่จะอยู่ด้วยกันออกได้ด้วยปัญญาที่ได้จากการศึกษาพระธรรมทางพระพุทธศาสนาเห็นว่าทุกอย่างเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อันสมชีวิธรรมก็ปรากฏในครอบครัวของแป๊ะบ๊กเช่นกัน ในครอบครัวของแป๊ะทั้งภรรยาและลูกล้วนช่วยกันทำงาน ดังความว่า

“...เมื่อก่อนแกอยู่ที่ลพบุรี ครั้นเกิดสงครามโลกเขาก็ให้คนต่างด้าวออกจากเขตทหาร แกจึงต้องอพยพมาอยู่ที่ตลาดปากบางเขตจังหวัดสิงห์บุรี ทำมาหากินด้วยมานะ

อดทนและขยันขันแข็ง หนักเอาเบาสู้ ลูกเมียของแกก็ช่วยกันตัวเป็นเกลียว ไม่มีใครนิ่งดูดายให้แกต้องบ่นต้องว่า...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 202)

จากข้อความข้างต้นภรรยาของแป๊ะบ๊กมีความคิด ความเห็น ที่คล้ายกันกับสามีจึงช่วยกันทำมาหากิน ด้วยเหตุนี้เองที่เป็นเหตุให้ทุกคนในครอบครัวนี้มีความสุขและมีความเจริญก้าวหน้าในการค้าขายทั้งนี้นอกจากจะมาจากสมชีวิธรรมแล้วก็ต้องอาศัยวิริยะคือความเพียรและขันติในการทำงานด้วยวรรณกรรมที่ปรากฏหลักพุทธธรรมข้อนี้รองลงมา คือ เรื่องสัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม ผลงานของสุทัสสา อ่อนค้อม ในตอนที่อุบาสิกาคนหนึ่งเดินทางมาหาพระครูเจริญที่วัดป่ามะม่วง กล่าวเรียนด้วยเรื่องที่ตนจะแต่งงาน เป็นนัยยะว่ามาขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคล ซึ่งพระครูเจริญก็กล่าวว่า

“...‘เอาละ ในฐานะที่หนูจะมีคู่ หลวงพ่อก็จะพูดถึงหลักธรรมของคู่ชีวิตให้ฟังเพื่อหนูจะได้จดจำเอาไว้ประพฤติปฏิบัติ หลักธรรมของคู่ชีวิต คือธรรมที่จะทำให้คู่สมรสมีชีวิตสม่ำเสมอกลมกลืนกันอยู่ครองกันยืดยาว เราเรียกธรรมนั้นว่า สมชีวิธรรม 4 ซึ่งได้แก่ สมสัทธา คือ มีศรัทธาเสมอกัน สมสีลา–มีศีลเสมอกัน สมจาคา–มีการเสียสละเสมอกัน และสมปัญญา–มีปัญญาเสมอกัน คู่สมรสใดมีธรรมทั้ง 4 นี้เหมือนกัน ก็จะอยู่ด้วยกันยืน แต่ถ้าคนหนึ่งมีศีล คนหนึ่งทุศีล ก็อยู่ด้วยกันไม่ได้ จริงไหม เพราะศีลไม่เสมอกัน ข้ออื่น ๆ ก็ทำนองเดียวกันนี้’ คำสอนของท่านพระครูทำให้นางสาวเตยสรุปได้ในเดี๋ยวนั้นว่าหล่อนกับนายสุเมธมีธรรมไม่เสมอกันสักประการเดียวไม่ว่าจะเป็นศรัทธา ศีล การเสียสละ หรือปัญญา !...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 788 – 789)

จากข้อความข้างต้นสื่อให้เห็นว่าหน้าที่หนึ่งของสมณะที่จะต้องทำนอกจากการศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรมแล้ว ต้องเผยแผ่ธรรมให้พุทธศาสนิกชนได้รับทราบเช่นกันกับการแสดงความหมายของ สมชีวิธรรมแก่นางเตยจากตัวอย่างที่ยกมาแสดงข้างต้นนั้นก็แสดงให้เห็นว่าความเจริญที่จะเกิดกับชีวิตคู่ต้องมีธรรมทั้ง 4 ที่กล่าวมาข้างต้น แต่ถ้าผู้ใดไม่ประกอบด้วยธรรมเหล่านี้แล้วย่อมหาความสุขจากชีวิตคู่ได้ยากยิ่ง

6. แนวคิดฆราวาสธรรม

ธรรมสำหรับผู้ครองเรือนพึงปฏิบัติ คือ ตั้งอยู่ในความสัตย์ รู้จักข่มจิตใจต่ออารมณ์ที่ไม่ชอบใจ มีความอดทน และรู้จักเสียสละ และถือว่าเป็นธรรมขั้นพื้นฐานที่ผู้ครองเรือนพึงมี จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องมักกะลีผลพบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดงพอสังเขป คือ ครั้งหนึ่งเด็กชายเจริญกล่าวกับผู้เป็นยายว่าตนไม่เชื่อเรื่องราวของพระเวสสันดรว่ามีอยู่จริง เมื่อยายได้ยินดังนั้นแล้วจึงกล่าวว่า

"...'ไม่เชื่อก็ไม่เป็นไร ยายไม่จ้างเอ็งหรอก เสียดายเงิน' ยายตอบด้วยสีหน้าและน้ำเสียงปกติ

'ถึงจ้างผมก็ไม่เชื่อ' หลานชายย้ำถาม

'ยายก็บอกแล้วว่าไม่จ้างไม่จ้าง' เสียงของยายดังขึ้นกว่าตอนแรก

'ถึงจ้างผมก็ไม่เชื่อ' คนอายุสิบสองพูดซ้ำประโยคเดิมหมายยั่วยวนกวนโทสะคนอายุแปดสิบ ยายรู้เท่าทันว่ากำลังถูกยั่วให้โกรธ จึงปรับอารมณ์ที่กำลังจะร้อนไม่ให้ร้อนแล้วพูดว่า

'เรื่องศรัทธาปสาทะ นี่เขาไม่ต้องจ้างกันหรอกหลานเอ๊ย มันขึ้นอยู่กับกฎแห่งกรรมของแต่ละคน คนที่เขาทำกรรมมาดี เขาจะมีปัญญาสูง มองสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็นจริง ส่วนคนทำกรรมชั่วจะอับเฉาเบาปัญญา ย่อมมองสิ่งต่าง ๆ ด้วยตัณหา อุปาทานของตน อะไรที่จริงเขาก็ว่าเท็จ แต่สิ่งที่เท็จเขากลับว่าจริง เพราะเขาทำกรรมมายังงั้น'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 42)

จากข้อความข้างต้น ยายจ่างแสดงให้เห็นสัจธรรมประจำนิสัยของมนุษย์แต่ละคนว่า ต่างคนก็ต่างความคิด ต่างคนก็ต่างความเชื่อ ไม่มีใครสามารถบังคับสิ่งเหล่านี้ได้เลย แม้แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธะก็ยังมิสามารถบังคับสัตว์โลกได้ เพราะเหตุว่าต่างคนก็มีกรรมที่ต่างกัน ผู้ใดมองเห็นทุกสิ่งตามสภาพความเป็นจริงด้วยปัญญาอันยิ่งแล้ว ย่อมกล่าวว่าผู้นั้นได้สั่งสมกุศลกรรมมาแต่อดีต เช่นกันเมื่อผู้ใดมองไม่เห็นสภาพธรรมะตามความเป็นจริงแสดงว่าสั่งสมอกุศลกรรมมาแต่อดีต แม้จะได้สดับคำของสัตบุรุษผู้เลิศด้วยปัญญา ก็ไม่สามารถมองเห็นแสงสว่างได้เลย ดั่งพระเทวทัตที่ไม่ยอมปฏิบัติตามคำของพระศาสดา เพราะมีกิเลส ตัณหา และอุปาทานครอบงำจิตใจ หากท่านละอกุศลจิตออกได้และพิจารณาด้วยปัญญาตามธรรมข้อนั้น ย่อมเป็นเหตุปัจจัยให้เห็นทุกอย่างตามสภาพของความเป็นจริงได้ นอกจากความสัจของโลกจะเป็นธรรมในข้อนี้ก็ยังมีธรรมที่ว่าด้วยความข่มใจ เมื่อครั้งที่แม่ของเจริญจะต้องยกลูกชายมาไว้กับยาย เธอต้องข่มใจเจ็บกับอารมณ์แห่งความพลัดพราก ด้วยเหตุนี้ที่ทำให้เด็กชายเจริญคิดว่าพ่อกับแม่ไม่รัก จนเมื่องานเทศน์มหาชาติถูกจัดขึ้นที่บ้านของยายเวียนมาอีกรอบทำให้เด็กชายเจริญทราบเรื่องราวต่าง ๆ จากปากของแม่ ซึ่งเจริญก็กล่าวในทำนองน้อยใจว่าแม่ไม่รัก ดังความว่า

"...'ผมไม่เคยเกลียดแม่' เป็นคำตอบของเด็กชายผมแกละ

'แล้วทำไมเมื่อก่อนเอ็งถึงเฉยเมย หลบหน้าหลบตาไม่มาหาแม่'

'เพราะผมคิดว่า แม่ไม่รักผมนี่ครับ' เขาสารภาพ

'ใครบอกกับเอ็งล่ะ ใครว่าแม่ไม่รักเอ็ง'

‘ไม่มีใครบอกครับ ผมคิดเอาเอง ก็แม่ยกผมให้ยายแล้วก็ไม่เคยมาดูแล ผมได้เห็นแม่เพียงปีละสองครั้งตอนมีเทศน์ แม่ไม่รักผมใช่ไหมครับ’ คำพูดของลูกชายทำให้แม่จวนร้องไห้เธอกอดลูกแน่น พูดทั้งน้ำตาว่า

‘โถ่ ทูนหัวของแม่ ถ้าไม่พูดออกมา แม่ก็ยังคงคิดว่าเอ็งเกลียดแม่ ที่แท้ก็น้อยใจเพราะคิดว่าแม่ไม่รัก’

‘ถ้ารักก็คงไม่ยกให้กับยาย’ เขาตัดพ้อ

‘แม่จำเป็นต้องทำเช่นนั้น แม่ร้องไห้ใจแทบขาดเพราะมีลูกชายอยู่คนเดียวในบรรดาลูกสิบคน แม่รักเอ็งมากที่สุด ถึงพ่อเอ็งเขาก็รักลูกชายมากกว่าลูกสาว’...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 34 – 35)

จากข้อความข้างต้น เมื่อยายจ่างซึ่งเป็นแม่ของเด็กชายเจริญได้ขอลูกชายของเธอมาอยู่ด้วย หัวอกของคนเป็นแม่ก็เจ็บเจียนขาดใจ แต่ด้วยความผูกพันและความรักที่อยากอยู่กับลูกนาน ๆ แต่ก็ด้วยความรักและเคารพแม่จวนจึงยอมมอบบุตรชายของตนให้แม่ เป็นการแสดงความอดทนที่จะข่มความปวดร้าวในจิตใจ เป็นการใช้ธรรมะข้อทมะหรือการข่มใจได้เป็นอย่างดี ในการดำเนินชีวิตแต่ละวันอาจมีบางเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วก่อความไม่ชอบใจ จำเป็นยิ่งที่จะต้องข่มใจไว้เพื่อความสุขในอนาคต

ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก็คือเรื่อง **สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม** ผลงานของ สุทัสสา อ่อนค้อม, ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ เมื่อครั้งที่นายบัวเฮียวซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่องนี้ เดินทางมาแก้กรรมกับพระเจริญที่วัดป่ามะม่วงตามความฝันที่ปรากฏ โดยเดินทางโดยเท้ามาจากจังหวัดกาฬสินธุ์ ดังคำสนทนาระหว่างนายบัวเฮียวกับพระเจริญ ดังความว่า

“...รับประทานอาหารเสร็จ ชายหนุ่มช่วยลูกศิษย์วัดล้างจานเสร็จแล้วจึงเข้าไปหาท่านพระครู เห็นท่านนั่งขัดสมาธิก็นั่งท่านั้นบ้าง ลูกศิษย์วัดต้องมากระซิบว่า ให้นั่งพับเพียบ

‘เธอชื่ออะไร มาที่นี่ได้อย่างไร’ ท่านพระครูถาม

‘บัวเฮียวครับ ผมเดินมา’ ชายหนุ่มผู้มีนามว่าบัวเฮียวตอบ

‘เดินมาจากไหน คงไม่ใช่จากกาฬสินธุ์นะ’

‘ครับ ผมเดินมาจากกาฬสินธุ์ กว่าจะถึงที่นี่กินเวลากว่าสิบห้าวันพอดี’ เขาตอบ

‘ทำไมไม่ถึงไม่ขึ้นรถมาล่ะ รถโดยสารมีออกเยอะแยะ’

‘ในฝันบอกให้เดินมาครับ’

‘อ้อ เชื่อฝัน’ ท่านพระครูยิ้มอย่างใจดี บางครั้งคนที่มาหาท่านก็มีเรื่องแปลก ๆ มาเล่าให้ฟังเสมอ ๆ...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555 หน้า 5)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความวิริยะและขันติของนายบัวเฮียวที่เดินทางมาจากจังหวัดกาฬสินธุ์ด้วยเท้า โดยใช้เวลาถึง 15 วัน ถือว่าต้องใช้ความอดทนต่อความร้อน ความเหนื่อย ความลำบากอันเป็นทุกขเวทนาทั้งทางกายและทางใจ หากจะมองในแง่หนึ่งอาจกล่าวว่าเพราะความกลัวต่อความฝันของบัวเฮียวจึงดั้นด้นเดินทางมา แต่สิ่งที่เห็นได้ชัดเจน คือ ตัวละครมีความอดทนมาก

ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก็คือเรื่อง **นารีผล** ผลงานของ สุทัสสา อ่อนค้อม, ครั้งหนึ่งพระเจริญซึ่งเป็นตัวละครในเรื่องนี้ เดินทางไปเยี่ยมนางโถซึ่งเป็นอุบาสิกาที่เคยมาเข้ากรรมฐานที่วัดป่ามะม่วง และมอบเงินให้นางโถด้วย ดังความว่า

"...'ได้เวลากลับแล้วครับหลวงพ่อ' ท่านพระครูจึงล้วงลงไปในย่าม หยิบซองสีขาวซึ่งบรรจุเงิน 200 บาท ยื่นให้นางโถ

'เอาไว้ใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็นนะ' ท่านวางซองไว้ที่ขอบเตียง

'ท่านเก็บไว้เถอะจ้ะ เท่าที่มาเยี่ยมก็เป็นพระคุณอย่างล้นเหลือแล้ว อีชั้นไม่อยากรบกวน'

'โยมเก็บไว้เถอะ อาตมาต้องไปเดี๋ยวนี้แหละ ขอให้หายเร็ว ๆ นะ' ท่านร่ำลาแล้วรีบเดินออกไป นางโถค่อนข้างงงจึงพูดคนเดียวว่า ท่านสมภารมีอะไรแปลก ๆ นั่งคุยอยู่ดี ๆ บทจะไปก็ปุบปับเลย ดูท่าทางท่านรีบร้อนยังไงพิกล สาธุ ขอให้ท่านกลับถึงวัดอย่างปลอดภัยเถิดเจ้าประคุณ..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 520)

จากข้อความข้างต้น พระเจริญได้ปฏิบัติตามธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในข้อของการให้ทาน ซึ่งเป็นการทานทั้งความเมตตาที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเมื่อยามทราบว่าอุบาสิกาป่วยก็มาเยี่ยมให้กำลังใจเป็นการทานน้ำใจไมตรี นอกจากนั้นแล้วก็ยังทานทรัพย์ที่พอจะมีเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจแก่นางโถด้วย ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้เพื่อภิกษุลูกวัดอุบาสกอุบาสิกามีความรักและเคารพพระเจริญอย่างที่สุด เป็นเครื่องที่แสดงให้เห็นว่าผู้ใดเข้าใจและเดินตามทางแห่งธรรมะผู้นั้นก็เป็นที่รักของทุกคนที่มีสัมมาทิฐิ จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นนั้น นักเขียนสตรีได้สอดแทรกให้ตัวละครได้กระทำตามธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ เมื่อทำแล้วย่อมเกิดประโยชน์แก่ตนและคนอื่น หลักที่ว่าฆราวาสธรรมนั้นไม่ได้เน้นแต่ฆราวาสผู้ครองเรือนเท่านั้น แต่สามารถทำได้ทุกคน เพราะแสงสว่างเมื่อไปอยู่ในที่ใดที่นั้นก็ปราศจากความมืด เช่นกันธรรมะฝ่ายกุศลเมื่อใครปฏิบัติผู้นั้นก็ได้รับผลแห่งกุศลกรรมนั้นสืบไป

7. แนวคิดอกุศลกรรมบถ

ธรรมะข้อนี้เป็นธรรมฝ่ายอกุศลกรรม เป็นสิ่งที่ควรละเพราะจะเป็นเหตุนำไปในทุคติ อันมีการทำให้ชีวิตอื่นล่วงไป การถือเอาของที่เจ้าของเขาไม่ให้ การประพฤติผิดทางกาม การกล่าววาจาเท็จ ส่อเสียด หยาบคาย เพ้อเจ้อ การเพ่งเล็งอยากได้ของเขา มีจิตคิดร้ายต่อผู้อื่น และมีความคิดเห็นที่ผิดจากธรรมฝ่ายกุศล หรือความคิดที่เป็นมิจฉาทิฏฐิ เมื่อปฏิบัติตามข้อใดข้อหนึ่งแล้วย่อมเป็นการสร้างฐานแรกของความเดือนร้อนให้กับตนได้

จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่อง**มักกะลีผล** พบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดงพอสังเขป คือ ตามปกติแล้วเมื่อยายจ่างซึ่งเป็นตัวละครในเรื่องนี้ต้องการไข่ไก่และปลาก็จะเลือกดูว่าไขใบไหนที่มีร้อยร้าวถึงเลือกไขพวกนั้นมา ส่วนปลาก็เลือกตัวที่มันตายแล้ว ทั้งนี้เพราะยายกลัวบาปข้อปาณาติบาต แต่การกระทำเช่นนี้เด็กชายเจริญไม่ชอบเลยเพราะเหตุว่าต้องเสียเวลาเลือกไข่ทีละใบ ส่วนปลาเมื่อรับประทานก็ทำให้เกิดกลิ่นตุตุไม่น่ารับประทาน เมื่อยายสั่งให้ไปซื้อของทั้งสองสิ่งนี้แล้วเขาก็มันจะดำเนินตามแผนที่ตั้งไว้ ดังความว่า

"...'ครับ' เขารับคำไปอย่างนั้นเอง เรื่องอะไรจะเสียเวลาไปเลือกไข่ที่มันร้าวซึ่งกว่าจะครบหนึ่งโหลก็กินเวลานาน เด็กชายใช้วิธีซื้อฟองดี ๆ แล้วมาแอบเคาะตรงประตูรั้วก่อนเข้าบ้าน ทำอย่างนี้มานมนานโดยที่ยายไม่รู้ ส่วนปลานั้นพอชี้ตัวไหน แม่ค้าเขาก็ทุบหัวให้เสร็จสรรพ ไม่เห็นยากแต่ประการใด..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 56)

จากข้อความข้าวต้น แสดงให้เห็นว่าเด็กชายเจริญได้ล่วงเข้าสู่อกุศลกรรมถึงสองข้อ คือ พยายามปิดบังความจริงเรื่องไข่กับปลา ถือว่าเป็นการโกหกยายของตน และพยายามให้ให้ชีวิตของปลาต้องตายไปเพราะความพยายามของตน ถึงแม้จะไม่ได้ลงมือฆ่าเอง แต่ก็ใช้วาจาสั่งให้แม่ค้าฆ่าปลาตัวที่ตนเลือกให้ เขาทำเช่นนี้เสมอมาเมื่อยายใช้ แต่ความลับนั้นไม่มีในโลกแน่ เมื่อขากลับมาบ้านความลับก็แตก เพราะยายเห็นพฤติกรรมของเขา ดังความว่า

"...ยายกำลังดายหญ้าอยู่ข้างต้นมะม่วง เห็นหลานเดินมาแต่ไกลก็คอยจับตาดูสงสัยมานานแล้วว่า เวลาที่ใช้ไปซื้อไข่กับปลาเหตุใดหลานชายจึงมาหยุดอยู่ที่หน้าประตูรั้วเป็นนานสองนานก่อนเข้ามาในบ้านยายแอบมานั่งยอง ๆ ข้างรั้วพู่ระหง เขามองไม่เห็นเพราะต้นพู่ระหงบัง กำลังใช้ก้อนหินเคาะเปลือกไข่ทีละฟอง ๆ ครั้นถึงใบสุดท้าย ก็ต้องสะดุ้งสุดตัวเมื่อเสียงอันมีอำนาจของยายดังก้องขึ้นเบื้องหลัง

'ไอ้หนู ใครบอกใครสอนให้เอ็งทำยังงั้น' อารามตกใจเด็กชายเคาะไข่ฟองสุดท้ายแตกคามือ ยายมาปรากฏกายอยู่เบื้องหน้า มือทั้งสองข้างเท้าสะเอว

'ยายถามว่าใครสอนให้เอ็งทำยังงั้น' เสียงของยายทั้งดุทั้งดัง

‘ไม่มีใครสอนครับ ผมคิดของผมเอง’

‘อ้อ ! ฉลาดดีนี่ เรื่องชั่วร้ายละก็ เอ็งฉลาดนัก สอบได้ที่หนึ่งทุกที แต่เรื่องคุณงามความดี เอ็งกลับสอบตก ไป รีบขึ้นบ้านเดี๋ยวนี้’ ยายสั่งเสียงเฉียบขาด หลานชายเดินก้มหน้างุด ๆ ขึ้นไปบนบ้าน วางถุงไข่กับปลาลง แล้วเดินไปหยิบไม้เรียวมาให้ยายโดยไม่ต้องให้บอก เขาวางไม้เรียวไว้ข้าง ๆ ถุงใส่กับข้าว...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 56 – 57)

จากข้อความที่ยกมาข้างต้นนั้นย่อมเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าเมื่อเด็กชายเจริญกระทำผิดในอกุศลกรรมนั้นแล้ว ย่อมได้รับผลเป็นความเดือดร้อนตามมา นอกจากนั้นยังไม่พอ เด็กชายเจริญยังมีนิสัยหนึ่งคือแอบเอาเงินกลมของยายไปขายเป็นประจำเมื่อยายไม่อยู่บ้าน ครั้งหนึ่งสองยายหลานกลับจากขายของแล้วเจริญอยากกินข้าวแกงและก๋วยเตี๋ยวแต่ยายไม่อนุญาตเพราะกับข้าวที่บ้านก็มี เจริญจึงคิดในทางอกุศลกับยาย ดังความว่า

“...เด็กชายเจริญรู้แน่ว่ายายคงจะไม่ใจอ่อนยอมให้เขากินข้าวแกงหรือก๋วยเตี๋ยว จึงรีบสาวเท้าเพื่อจะได้ถึงบ้านเร็ว ๆ เขาไม่เข้าใจเลยว่าเหตุใดยายจึงตระหนี่เหนียวแน่นถึงปานนี้ คิด ๆ ไปก็น่าสงสาร ยายคงไม่รู้หรอกว่าเงินกลมที่ยายสะสมไว้ในกระบอกไม้ไผ่เป็นร้อย ๆ ก้อนนั้นถูกเขาขโมยไปขายทุกวันพระ ขายเอาเงินไปเล่นทอยกองกับเพื่อน แล้วก็เล่นแพ้ได้ทุกครั้งจนเงินกลมของยายเกือบหมดกระบอกอยู่แล้ว ยายเคยเล่าว่าเงินเหล่านี้บรรพบุรุษของยายได้สะสมสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ถ้ายายรู้คงลมจับแน่ ๆ คิดมาถึงตอนนี้เขากลับรู้สึกสงสารยาย และไม่นึกโกรธที่ยายไม่อนุญาตให้ซื้อก๋วยเตี๋ยวกิน...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 17)

จากข้อความข้างต้น เด็กชายเจริญได้ล่วงอกุศลกรรมบทข้อลักขโมย เมื่อผู้นั้นทำนาน ๆ เข้าย่อมนำความมืดมนทางจิตใจมาสู่ตนจนก่อให้เกิดความเคยชิน และยากที่จะละออกไปได้ หากทำบ่อย ๆ แล้วย่อมถือว่าเรื่องที่ตนกำลังทำเป็นเรื่องที่เป็นปกติ สามารถเป็นบาทฐานแรกในการลักทรัพย์ที่ใหญ่และมีค่ากว่านี้มาก แต่ดีที่เด็กชายเจริญมียายคอยบอกคอยสอน เมื่อโตขึ้นเขาก็สามารถละอกุศลกรรมนั้นได้และสามารถพัฒนาจิตใจของตนให้สูงขึ้นด้วยพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยการบวชเป็นพระและสามารถนำคำสอนเหล่านั้นมาสอนญาติโยมได้เป็นอย่างดี หากเด็กชายเจริญในวันนั้นไม่ละจากความชั่วเหล่านี้ก็ยากที่จะได้ดีและมาเป็นพระเจริญในวันต่อมา

วรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก็คือ เรื่อง **สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม** ผลงานของ สุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป แม้แต่ฆราวาสที่จะเผชิญกับอกุศลกรรมแล้วในฝ่ายของบรรพชิตที่เบนตัวเข้าสู่ร่มกาสาวะและเป็นปุถุชนก็ต้องระวังธรรมข้อนี้ให้มากเช่นกัน เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นภัยอย่างยิ่งต่อเพศสมณะ เมื่อใครทำไม่ได้

ย่อมเป็นที่นินทาของชนทั้งหลาย เมื่อครั้งที่พระบัวเฮียวสนทนากับพระครูเจริญ เมื่อได้ยินนายจ่อยกล่าวถึงพระในเชิงเสียหาย ดังความว่า

"...'คือว่านายจ่อยเขามาเล่าให้ผมฟังเรื่องความประพฤติของพระ เขาว่าพระที่วัดแถวบ้านเขาทำตัวไม่เหมาะสม เป็นต้นว่าเสพสุรายาเมาบ้าง เสพเมถุนบ้าง บงการฆ่าคนบ้างอย่างนี้ มันก็ต้องอาบัติปาราชิกน่ะซีครับ พระแบบนี้มีอยู่จริงหรือครับหลวงพ่อ ผมว่านายจ่อยคงไม่พูดประชดนะครับ'

'ยิ่งกว่าที่เธอพูดมายังมีเลยบัวเฮียวเอ๋ย'

'แล้วไม่ต้องอาบัติปาราชิกหรือครับ' ถามซ้ำ

'มันจะไปอาบ่งอาบัติอะไร ในเมื่อคนพวกนี้ไม่ใช่พระ แต่เป็นพวกมารศาสนา'

'พวกที่ทำให้ศาสนาเสื่อมใช่ไหมครับ'

'ศาสนาน่ะไม่เสื่อมหรอก แต่คนเสื่อมจากศาสนา คือคนบางกลุ่มบางพวก เมื่อเห็นพระทำตัวไม่ดี ก็เลยไปโทษว่าศาสนาเสื่อมนี่คนด้อยปัญญาจะคิดอย่างนี้ เพราะขาดโยนิโสมนสิการ'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555 หน้า 172)

จากข้อความข้างต้นก็แสดงให้เห็นว่าแม้แต่คนที่จะบวชเป็นพระใช่ว่าจะมีคุณธรรมที่สูง แต่ทุกคนก็เป็นปุถุชนที่หนาด้วยกิเลสย่อมล่วงต่ออกุศลกรรมได้ง่าย ๆ เช่นเดียวกับนักบวชที่นายจ่อยกล่าวถึงก็ทำผิดคือ บงการฆ่าคน ดื่มสุราของมึนเมา และเสพเมถุน เมื่อทำเช่นนี้แล้วความเป็นพระก็ได้ขาดจากตัวเขาแล้ว แม้จะอยู่ในผ้าเหลืองก็เป็นเพียงเครื่องนุ่งห่มเท่านั้น ความเป็นสมณะขาดสิ้นแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมเป็นที่ติเตียนของชาวบ้าน จนผลสุดท้ายก็โดนสังคมกีดกันและรังเกียจ นี่ก็เป็นผลของการล่วงอกุศลกรรมบถ

วรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก็คือ เรื่อง **นารีผล** ผลงานของ สุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ ในตอนที่นางสะอิ้งซึ่งเป็นเทพธิดาประจำต้นพิกุล เล่าถึงนรกภูมิให้แก่นางแต้มและนางแช่มฟัง เมื่อนางแต้มและนางแช่มเกิดความสงสัยว่าหากใครก็ตามที่ไม่ได้บรรลุธรรมขั้นพระโสดาบัน พระสกทามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ จะเกิดเป็นอะไร ฝ่ายนางสะอิ้งก็ตอบว่า

"...'ก็อาจจะเกิดเป็นมนุษย์หรือเทวดา แต่ถ้ามีกรรมชั่วอยู่มากก็ต้องไปตกนรก ถ้ามีกรรมชั่วเพียงเล็กน้อยไม่หนักหนาสาหัสก็จะไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานจ้ะ' สาวน้อยตอบอย่างคล่องแคล่ว

'นอกจากลักขโมยแล้ว กรรมที่จะทำให้ไปตกนรกมีอะไรบ้างจ้ะหนู' คนถาม คือนางแช่ม

‘กรรมที่จะทำให้ไปตกนรกมี 10 อย่างจ้ะ เรียกว่าอกุศลกรรมบถ 10 แบ่งตามลักษณะที่แสดงออกมาจะได้ 3 แบบ คือ กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ถ้าทำชั่วทางกายเรียกว่า กายทุจริต มี 3 อย่าง ได้แก่ ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ และประพฤติผิดในกาม ทำชั่วทางวาจาเรียกว่า วจีทุจริต มี 4 อย่าง ได้แก่ พูดปด พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพ้อเจ้อ ทำชั่วทางใจเรียกว่า มโนทุจริต มี 3 อย่าง ได้แก่ โลภอยากได้ของเขา พยาบาทปองร้ายเขา และมีความเห็นผิด คนที่ทำความชั่วอย่างใดอย่างหนึ่งใน 10 อย่างนี้ต้องตกนรก ต้องถูกทำโทษอย่างแสนสาหัส หาความสุขสบายไม่ได้ แต่ถึงจะทุกข์ทรมานอย่างไรก็ไม่ตาย’...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 74–75)

การกระทำความชั่วของมนุษย์ทั้งกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ล้วนเกิดจากกิเลสที่ตนมีอยู่ทั้งสิ้น หากบุคคลใดทำชั่วมากก็จะตกนรกขุมที่ทรมานที่สุดและชดใช้กรรมชั่วนานที่สุด แต่ถึงอย่างไรก็ตาม คนที่ถูกลงโทษเหล่านี้จะไม่ตายจนกว่าจะหมดเวรกรรมอกุศลกรรมที่คนหรือเทวดาได้สร้างไว้เมื่อในอดีตชาตินั้นทุกคนจะต้องชดใช้ หลีกหนีไม่พ้น สุทัสสา อ่อนค้อม ผู้แต่งได้เสนอหนทางในการแก้ไขกรรมชั่วคือ การเจริญวิปัสสนากรรมฐาน แต่ถ้าเป็นกรรมหนัก (ครุกรรม) คือ กรรรมชั่วที่ไม่สามารถแก้ไขได้ คนชั่วต้องชดใช้กรรมชั่วก่อนจึงจะไปรับผลบุญที่ตนสะสมไว้ได้ ดังข้อความของนางสะอิ้งสนทนาธรรมกับพระเจริญว่า

“...กรรมหนัก หรือที่เรียกภาษาธรรมว่า ครุกรรม มี 5 อย่าง ได้แก่ ฆ่าแม่ ฆ่าพ่อ ฆ่าพระอรหันต์ ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนโลหิตห้อขึ้น และยุยงให้สงฆ์แตกกัน กรรม 5 อย่างนี้ลบล้างไม่ได้ เพราะเป็นอนันตริยกรรม ต้องชดใช้กรรมนั้นด้วยตนเองจ้ะ...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 76)

จากถ้อยคำเหล่านี้ผู้ประพันธ์นวนิยายแสดงให้เห็นว่า กรรมชั่ว หรือ อศุลกรรม หากใครสร้างกรรมหนักเอาไว้ลบล้างไม่ได้ ต้องชดเชยกรรมชั่วด้วยตนเองเท่านั้น จากตัวอย่างที่ยกมาแสดงข้างต้น แสดงให้เห็นว่าใครก็ตามที่ปฏิบัติตนหลีกออกได้จากอกุศลกรรมผู้นั้นย่อมมีความเจริญแน่นอน เช่นกันหากใครเผลอปฏิบัติแล้วความเดือดร้อนก็ปรากฏในชีวิตของผู้นั้นเช่นกัน

8. แนวคิดกุศลกรรมบถ

ธรรมะข้อนี้เป็นธรรมฝ่ายกุศลกรรม เป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติเพราะจะเป็นเหตุนำไปในสุคติ เมื่อปฏิบัติตามแล้วย่อมเป็นการสร้างฐานแรกของความเจริญได้

จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่อง**มักกะลีผล** พบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดงพอสังเขป คือ ครั้งหนึ่งเด็กชายเจริญเล่าให้ยายฟังว่าตนเคยทำพล่ากุ้งโดยการนำกุ้งเป็นมาโขลกกับกระเทียม เมื่อยายได้ยินดังนั้นก็กล่าวว่า

“...‘เอาละ ยายขอถามเอ็งนิดเดียวว่า ถ้าให้เอ็งลองมาเป็นกุ้งดูบ้างจะเอาไหม’

‘ไม่เอาครับ’ ตอบทันควัน

‘ทำไมล่ะ อร่อยไม่ใช่หรือ’

‘อร่อยคนกินนี่ครับ แต่กุ้งมันคงปวดแสบปวดร้อนน่าดู’

‘ถ้าอย่างนั้นเอ็งก็เห็นแล้วใช่ไหมว่า เราไม่ควรเบียดเบียนชีวิตอื่น เราไม่อยากถูกเบียดเบียนฉันใด สัตว์อื่นเขาก็ไม่อยากถูกเบียดเบียนฉันนั้น เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่น เพราะเห็นแก่ปากแก่ท้อง จำเอาไว้นะหลาน เกิดเป็นคนต้องสร้างความดี อย่างไปสร้างความเลวร้าย จะได้ไม่อายตัวเอง’...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 58 – 59)

จากข้อความข้างต้น ยายจ่างซึ่งเป็นยายของเจริญจะไม่ยอมฆ่าสัตว์เลย เพราะมีหิริคือความเกรงกลัวต่อบาปที่เป็นอกุศล นอกจากที่ยายจะปฏิบัติตนเองแล้วยังกล่าวแนะนำให้หลานชายปฏิบัติตามด้วย ถึงกระนั้นหลานชายก็มักจะขัดคำสอนนั้นเสมอ ด้วยเหตุที่ยายปฏิบัติตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้เองที่เป็นเหตุให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ในระแวกนั้นมีความเคารพและรักยายจ่างเสมอมา

ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก็คือเรื่อง **นารีผล** ผลงานของ สุทัสสา อ่อนค้อม ผู้แต่งได้เน้นย้ำให้คนทำแต่กรรมดี งดเว้นจากกรรมชั่วทั้งมวล ดังปรากฏในบทสนทนาระหว่างสามีแม่สะอิ้งกับพระเจริญซึ่งเป็นตัวละครในเรื่องนี้ ดังความว่า

“...ก็ขโมยข้าวตกซิโยม ใครเขาเกี่ยวข้าวมัดเป็นฟ่อน ๆ ไว้ในนา โยมก็ไปขโมย เอากระสอบไปใส่เลยนะ รับรองว่าตกนรกแน่ ท่านพูดยิ้ม ๆ พร้อมกันนั้นก็คิดในใจว่า เราเห็นว่าเราต้องขายทองไปสักส่วนหนึ่ง นำเงินมาสร้างกุฏิกรรมฐานแก้กรรม จะได้ไม่ต้องไป ตกนรกอย่างแม่หนูสะอิ้ง

ผมไม่ทำหรอกครับหลวงพ่อ เกรงว่าจะเข้าคุกก่อนตกนรก เรียกว่าตกทั้งสองนรกเลย คือนรกชาตินี้และนรกชาติหน้า ผมว่าถึงจะสร้างกุฏิกรรมฐานได้ไม่เหมือนของแม่หนูสะอิ้งก็ไม่เป็นไร เคยทำแต่กรรมดีมาตั้งแต่จำความได้ เรื่องอะไรจะมาสร้างกรรมชั่วเมื่อตอนแก่ คำพูดของบุรุษนั้นทำให้ พระเจริญถึงกับเจ็บจี๊ดในหัวอก

‘ดีแล้วล่ะโยม อาตมาขออนุโมทนา เอาละ อาตมาเห็นจะต้องขอตัวไปสอบอารมณ์ให้ญาติโยมเขาอยู่บนศาลา วันหลังค่อยมาคุยกันใหม่ ถ้ามีเวลาก็เข้ามากรรมฐานสะสมบุญไว้นะโยมนะ’

‘ครับท่าน ผมตั้งใจไว้ว่าจะลางานสัก 7 วันมาปฏิบัติธรรม เพราะอยากสร้างบุญกุศลให้ครบทั้ง ทาน ศีล และภาวนา’ พูดจบก็กราบท่านสามครั้ง แล้วเดินไปดูช่างที่กำลังตกแต่งกุฏิที่สร้างเสร็จแล้วให้ดูเรียบร้อยและสวยงามยิ่งขึ้น...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 87–88)

จากข้อความข้างต้นพอสรุปได้ว่า คนเราควรปฏิบัติแต่ความดีละเว้นจากการทำชั่ว การปฏิบัติธรรมย่อมเป็นการสร้างกุศลครบทั้งทาน ศีล และภาวนา

วรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก็คือเรื่อง **เขาชื่อกานต์** ผลงานของ สุวรรณี สุคนธา ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ ผู้เขียนได้กล่าวให้เห็นอาชีพของผู้คนที่มีการจับปลาเป็นส่วนมาก

"...คนที่นี่ไม่ค่อยปลูกผักกัน ปลูกไม่เป็น ได้แต่จับปลา..."

(สุวรรณี สุคนธา, 2540, หน้า 59)

จากข้อความข้างต้น ผู้เขียนได้นำเสนออาชีพของคนในที่นั้นว่าจับปลาเป็นส่วนมาก ซึ่งการจับปลามานั้นก็เพื่อขายและฆ่า ซึ่งการฆ่านี้เองเป็นหนึ่งในหลักอกุศลธรรม อีกประการการฆ่านั้นก็ยังเป็นการละเมิดสิกขาบถข้อที่ 1 ด้วย เป็นการกระทำชั่วที่ปราศจากความเมตตา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นทางของความชั่ว แม้จะฆ่าเพียงปลาซึ่งเป็นสัตว์ เมื่อทำมาก ๆ แล้วก็จะเป็นวิสัยหรือความเคยชิน นานวันเข้าก็ไม่ถือว่ากระทำของตนเป็นสิ่งที่ผิดต่อศีลธรรม ไม่สามารถดึงตนออกทางแห่งอบายนั้นได้

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นนั้นก็เป็นเครื่องที่ช่วยยืนยันว่า ผู้ใดก็ตามเมื่อปฏิบัติตนให้เป็นสัมมาปฏิบัติ เป็นกุศลกรรมและกุศลเจตนา แม้นชีวิตของเขาผู้นั้นจะลำบากก็เป็นความลำบากแต่เพียงกายเท่านั้น แต่จิตใจซึ่งเป็นดั่งหลักใหญ่ และสำคัญมีความเบิกบานเพราะการประพฤติที่ดีทั้งทางกาย วาจา และใจ

9. แนวคิดเบญจศีล

เบญจศีล หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าศีล 5 เป็นข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ถือเป็นธรรมขั้นพื้นฐานของพุทธศาสนิกชนควรปฏิบัติ ประกอบด้วย เว้นจากการฆ่า เว้นจากการลักขโมยของคนอื่น เว้นจากการประพฤติในกาม เว้นจากการกล่าววาจาที่เป็นเท็จ และประการสุดท้ายคือเว้นจากการดื่มสุราและของมึนเมา

จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องมักกะลีผลพบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดง คือ เมื่อครั้งหนึ่งหนุ่มเจริญถูกคุณปู่กล่าวถึงตากับยาย และหนุ่มเจริญก็กล่าวให้คุณปู่รู้ว่ายายปฏิบัติตนในศีลธรรม ดังความว่า

"...'ครับคุณปู่ คุณยายนิมนต์พระมาเทศน์มหาชาติที่บ้านปีละสองหนครับ แล้วก็บังคับลูกหลานให้มาฟัง หลานคนไหนซน คุณยายก็จะผูกขาล่ามไว้กับเสาเป็นการบังคับให้ฟัง'

'ก็ดีนะ บังคับให้คนทำความดีนั้นไม่บาป กลับจะได้บุญเสียอีก ฟัง ๆ ดูแล้วว่าคุณยายของพ่อเจริญคงจะเป็นคนมีวาสนาบารมีไม่น้อยทีเดียว'

'ครับ ผมก็คิดอย่างนั้น คุณยายไม่เคยฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเลยแล้วก็ไปถืออุโบสถที่วัดทุกวันพระ นอนค้างที่วัดด้วย เพิ่งจะมาหยุดไปช่วงที่อายุมาก ผมหมายถึงหยุดไปค้างที่วัดน่ะ

ครับ แต่คุณยายยังคงไปทำบุญทุกวันพระเช่นที่เคยทำ ตอนเช้าผมจะเป็นคนหาบของไปส่งท่านที่วัด ตกเย็นก็ไปรับกลับ'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 368 – 369)

จากข้อความข้างต้นนั้น ยายจ่างซึ่งเป็นยายของเจริญได้ปฏิบัติตามศีล 5 หาอยู่เป็นประจำ ซึ่งข้างต้นนั้นก็แสดงให้เห็นว่ายายได้ปฏิบัติตามศีลข้อที่ 1 ในเบญจศีล คือ เว้นจากการพรากชีวิตของสัตว์ หรือ การฆ่าสัตว์ ด้วยการกระทำเช่นนี้เองที่ทำให้ยายมีอายุยืน และปราศจากโรคที่เป็นอันตรายเว้นเสียแต่สังขารที่เสื่อมไปตามกาลเท่านั้น ทั้งนี้ก็น่าจะมาจากการไม่มีความเคียดแค้น อาฆาตต่อชีวิตอื่นจึ่งเป็นเหตุให้ยายมีอายุยืน ตรงข้ามกับจิตที่คิดแค้นโมโห อาฆาตคนอื่น จิตก็จะสั่งให้หัวใจทำงานหนักและสุดท้ายก็ส่งผลต่อชิวิตเขานั้นเอง หรือเมื่อครั้งหนึ่งที่นายหมั่นซึ่งเป็นตัวละครในเรื่องนี้พายเรือมาก็พบว่ามีกลุ่มภิกษุ พร้อมด้วยลูกวัดผู้ทุศีล ทำร้ายเด็กหนุ่ม แล้วเขาก็เข้าไปช่วยพร้อมกับพาลงเรือไปรักษาที่บ้านของตน ซึ่งขณะที่กำลังพายเรือกลับนั้นนายหมั่นพินิจต่อหลักศีลธรรม ดังความว่า

"...ผู้ทำร้ายคนอื่นไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต ผู้เบียดเบียนคนอื่นไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ นึกสงสารพ่อหนุ่มน้อยคนนั้น หากเขามาช่วยไว้ไม่ทันคงต้องจบชีวิตลงอย่างแน่นอน พอเขาฉุดลงเรืออาตี๋ก็สลบไสลไม่ได้สติ ก็ดีเหมือนกันที่อีสลบไป มิฉะนั้นต้องคงต้องนอนทุรนทุรายอยู่บนกองข้าวเปลือก ทั้งเจ็บทั้งคันคงทรมานพิลึก..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 431)

จากข้อความข้างต้นนั้น แม้ผู้เป็นนักบวช นุ่งห่มผ้าเหลืองก็ใช่ว่าจะเป็นผู้ที่บริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา และใจ เป็นบุคคลเน่าใน เป็นมารศาสนาที่แปลงมาบวชเพื่อหาประโยชน์อันเป็นแต่สิ่งที่เป็นอกุศลอยู่ตลอดเวลา การกระทำของเขาก็คือการเบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ด้วยกันโดยหวังจะฆ่าให้ตาย เป็นการละเมิดสิกขาบทที่ 1 คือ การฆ่า ซึ่งตรงข้ามกับนายหมั่นแม้นจะเป็นฆราวาสแต่จิตใจประเสริฐนัก รู้จักความเมตตาที่มีต่อสัตว์โลกด้วยกัน สิ่งใดก็แล้วแต่ที่เป็นการพรากชีวิตของสัตว์ให้ปราศไปเขาจะไม่ทำเลย นอกจากนั้นก็ยังพร้อมด้วยความเมตตาเป็นหลักตลอดเวลา ซึ่งนายหมั่นไม่เพียงปฏิบัติแต่ตนเองเท่านั้น ภรรยาและลูกเขาก็อบรมและให้ปฏิบัติตามหลักศีลธรรมอยู่เสมอ ให้รู้จักให้ทาน เอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นตามอัตภาพที่ตนจะช่วยได้ รู้จักรักษาศีลพื้นฐาน และให้ประกอบด้วยความเมตตา

ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก็คือเรื่อง **นารีผล** ผลงานของ สุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ ครั้งหนึ่งขณะที่พระเจริญซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่องนี้กำลังแสดงธรรมอยู่บนศาลา ก็บังเกิดสายฟ้าผ่าลงมาโดนกายของพระเจริญ ทุกคนในที่นั้นก็ตกใจ แต่พระเจริญไม่เป็นอะไรเลยนอกจากเกิดรอยไหม้ที่จีวรเท่านั้น

ในเวลาต่อมานางโถซึ่งเป็นอุบาสิกาที่กำลังฟังธรรมเกิดความสงสัยจึงถามด้วยสาเหตุของฟ้าผ่า พระเจริญจึงกล่าวว่า

"...'แต่ก่อนอาตมาไม่เชื่อว่าเวรกรรมมีจริง ตอนเป็นเด็กเลยก่อกรรมทำเข็ญไว้มาก ชอบขโมยเงินโยมยาย พอถูกจับได้ก็ไม่ยอมรับ แถมสาบานว่าขอให้ฟ้าผ่าตาย โยมยายจึงเล่าเรื่องยายมะเฟืองให้ฟัง อาตมาชักกลัว ตอนหลังเลยสาบานแค่ว่าขอให้ฟ้าผ่าเฉย ๆ เพราะกลัวจะตายอย่างยายมะเฟือง'

'ยายมะเฟืองแกถูกฟ้าผ่าตายหรือครับ' สามเณรเฉลียวถาม ท่านนั่งใกล้อาสนะสมภารมากกว่าคนอื่น ๆ

'ถูกแล้ว ถูกฟ้าผ่าตั้งสามครั้ง'

'สองครั้งแรกไม่ตายหรือเจ้าคะ' นางแต้มถาม

'นั่นซิ ฉันว่าท่านสมภารแน่แล้ว ยังมีคนแน่กว่าท่านอีกหรือนี่' นางแช่มรู้สึกพิศวง

'ไม่ใช่อย่างนั้นหรอก ใครจะแน่เท่าอาตมาล่ะ' พระเจริญถือโอกาสคุยทับ อาการปวดร้อนดูเหมือนทุเลาลงเมื่อได้พูดคุยเกี่ยวกับเรื่องโยมยายของท่าน

'แล้วทำไมฟ้าผ่าสามครั้งล่ะจ๊ะ' เมื่อคุ้นเคยกับท่านนางก็เปลี่ยนจาก เจ้าคะ เป็น จ๊ะ

'อาตมาก็ไม่ทราบเหมือนกัน ถ้าโยมอยากทราบก็ต้องไปถามฟ้าดู' ท่านตอบยิ้ม ๆ

'ไม่เอาหรอกจ้ะ อิฉันกลัวถูกฟ้าผ่า' นางโถรีบปฏิเสธ

'โยมเป็นคนชอบสาบานหรือเปล่าล่ะ เคยสาบานกับใครเขาไว้ว่าให้ถูกฟ้าผ่าไหม'

'ไม่เคยจ้ะ เพราะอิฉันไม่เคยพูดปด แล้วก็ไม่เคยลักขโมยของใคร ก็เลยไม่ต้องสาบาน' นางโถตอบซื่อ ๆ ..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 27–28)

จากข้อความข้างต้น เด็กชายเจริญในอดีตได้ประพฤติตนผิดหลักศีล 5 คือ ข้ออทินาทาน คือ การลักขโมย และ ข้อมุสาวาท คือ กล่าววาจาเท็จ กับยาย แล้วสาบานในความบริสุทธิ์ที่เป็นเท็จ เมื่อเวลามาถึงก็ได้รับผลจากสิ่งที่ตนกล่าวไว้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ดีเลย ซึ่งต่างจากยายโถที่กล่าวว่าตนไม่เคยพูดเท็จ หรือลักขโมยของใครเลย อันเป็นการกระทำตนให้ถูกตามหลักเบญจศีล ซึ่งผลที่ได้นั้นก็ต้องได้ดีแน่นอน แต่จะช้าหรือเร็วก็ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยที่ตนกระทำไว้ อุปนิสัยข้อหนึ่งของพระเจริญคือการไม่ดื่มสุรา ซึ่งเป็นการปฏิบัติตนตามหลักศีล 5 ในข้อไม่ดื่มสุรา ครั้งหนึ่งพระมหาบุญช่วยถามเรื่องในอดีตของพระเจริญที่ตีทหารญี่ปุ่น ดังความว่า

"...'แหม ถามละเอียดดีจัง ผมก็จะเล่าอย่างละเอียดเช่นกัน คือ พอรำวงเขาก็มีเหล้ายาปลาปิ้งมาเลี้ยงกัน คนไทยก็พยายามมอมเหล้าทหารญี่ปุ่น พวกนั้นก็จะหลงกลดื่มจนเมามาย แล้วก็จะออกไปรำวง ผมก็จะรำด้วย พอพวกทหารญี่ปุ่นเริ่มเมาผมก็จะส่งซิกแนลบอก

พรรคพวก เราก็จะไปเอาไม้ที่ซ่อนไว้ออกมาแล้วเรียกทหารญี่ปุ่น พอเขาเหลียวมาเราก็ฟาดเปรี้ยงตรงทัดดอกไม้ พวกนั้นก็สลบเหมือดเลย จากนั้นก็วงแตก บ้านใครบ้านมัน ส่วนเจ้าของบ้านที่เป็นเจ้าภาพก็จะรอให้ทหารที่ไม่เมามาหามเพื่อนที่สลบไสล กลับไปเยียวยา ผมก็แอบส่งคนไปสอดแนม ปรากฏว่าไม่ตายสักรายเดียว นี่คือ วีรกรรมที่ผมได้ช่วยชาติและผมก็ภาคภูมิใจมาจนบัดนี้'

'แล้วมีบ้างไหมครับที่หลวงพ่อเมาจนลืมส่งสัญญาณ'

'ผมไม่เคยเมาเพราะผมไม่ดื่ม ผมเกลียดคนดื่มเหล้ามาก ถ้าดื่มผมคงไม่ได้เป็นพระอยู่อย่างนี้ คงจะกลายเป็นคนขี้เหล้าเมายา หรือไม่ก็เป็นโรคตับแข็งตายไปนานแล้ว ผมเกลียดเหล้ามากเกลียดคนดื่มเหล้าด้วย' สมภารวัดป่ามะม่วงพูดเสียงหนักแน่น..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 698 – 699)

จากข้อความข้างต้นนั้นช่วยแสดงให้เห็นในสองส่วน คือ ทหารญี่ปุ่นเมื่อดื่มเหล้าแล้วก็เกิดอาการเมา จนไม่สามารถดำรงสติของตนไว้ได้ เป็นเหตุให้โดนกลุ่มคนเข้าทำร้ายได้ง่าย ข้อนี้เป็นภัยที่ส่งผลมาจากการดื่มสุรา ในส่วนที่สองคือพระเจริญมีอุปนิสัยที่ไม่ชอบสุราเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีในการปฏิบัติตามศีลข้อที่ 5 เห็นได้จากชาวบ้านเมื่อไม่ดื่มเหล้าแล้วย่อมมีสติในการทำกิจที่ตนตั้งเอาไว้จนสำเร็จ ทั้งสองข้อนั้นล้วนเป็นเครื่องยืนยันให้เห็นข้อดีและข้อเสียของการไม่ดื่มสุรา จากตัวอย่างที่ยกมาแสดงข้างต้นนั้นล่วนเป็นเครื่องที่ช่วยยืนยันคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยหลักเบญจธรรมอันเป็นหลักแห่งกุศลธรรมที่ควรเจริญให้มาก เมื่อใครเจริญแล้วย่อมนำความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มาสู่ตนด้วย พร้อมกันนั้นเรื่องราวร้าย ๆ อันเป็นผลมาจากการล่วงศีลทั้ง 5 ก็จะไม่เกิดกับผู้นั้นเลย เพราะได้เดินตามทางที่ดีแล้ว

10. แนวคิดเบญจธรรม

ธรรมอันดีงามห้าอย่างที่กล่าวคู่กับศีล 5 ประกอบด้วย มีความเมตตากรุณา ประกอบอาชีพที่สุจริต สำรวมอินทรีย์ ถึงพร้อมด้วยความซื่อสัตย์ และประกอบพร้อมด้วยสติ คือ ความระลึกได้ ซึ่งธรรมทั้ง 5 ประการนี้ เป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติให้มาก จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องมักกะลีผลพบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดง คือ ครั้งหนึ่งที่หนุ่มเจริญเดินทางไปร่ำลาพี่สาวก่อนจะไปศึกษาต่อที่บางกอก พี่สาวได้มอบความเมตตาให้กับน้องโดยแบ่งทรัพย์ให้น้องไปใช้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ดังความว่า

"...'เอ้า ของขวัญ ข้ารวบรวมไว้ตั้งแต่วันรับไหว้ กะจะให้เอ็งเอาไปเป็นทุนเรียนที่บางกอก ได้หนึ่งชั่งพอดิบพอดี'

'มันมากเกินไป ข้ารับไม่ได้หรอก พี่เก็บไว้เถอะ อีกหน่อยพี่มีลูกจะได้เอาไว้ซื้อกำไลสายสร้อยให้ลูก' น้องชายรู้สึกซาบซึ้งในน้ำใจของพี่สาว

'ไม่จำเป็นหรอก ของปู่ของย่าเขามีแยะ เอ็งเอาไปเถอะอย่าให้พี่ต้องเสียน้ำใจเลยนะ'

พี่สาวอ้อนวอน

‘ก็ได้ ข้าเอาครึ่งชั่งก็แล้วกัน อีกครึ่งชั่งขอฝากไว้ให้หลานนึกว่าเป็นของขวัญจากข้าก็แล้วกันนะพี่นะ’ คราวนี้พี่สาวกลับรู้สึกซาบซึ้งในน้ำใจของน้องชาย หล่อนนำเงินครึ่งชั่งไปเก็บไว้ในเรือนตามเดิม แล้วจึงเข้าครัวไปทำกับข้าวโดยมีน้องชายช่วย อาหารเสร็จก็พอดีกับคนไปไถนากลับถึงบ้าน หนุ่มน้อยยกมือไหว้ผู้ใหญ่ส่งและทิดพุดพี่เขย...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 251 – 252)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความเมตตาของพี่สาวและน้องชายได้อย่างชัดเจน พี่สาวมอบเงินให้น้องชายจำนวน 1 ชั่งจากการเก็บออมไว้ให้กับน้องชายเพื่อไปเรียนต่อ ส่วนน้องชายก็มองว่าพี่สาวไม่ได้มีเงินทองมากมายอะไร ก็รับมาเพียงครึ่งเดียวเท่านั้น อีกครึ่งก็เอาคืนโดยให้เหตุว่า เอาไว้เป็นของขวัญให้กับหลานตัวน้อย ๆ จากความเมตตาที่ทั้งสองพี่น้องมีต่อกันนั้น สื่อให้เห็นถึงความรัก ความปรารถนาดีที่มีต่อกัน เป็นความรักที่เต็มเปียมด้วยเมตตา เป็นความสุขที่ไม่ได้อิงอาศัยทรัพย์ ปัจจัยภายนอกเลยแม้แต่น้อย หรือเมื่อครั้งที่หนุ่มเจริญโดนพระและลูกวัดทุศีลทำร้าย และได้รับการรักษาจากนายหลั่ง เมื่ออาการดีขึ้นเขาก็กล่าวขอบคุณในความเมตตาของหมอจีนคนนี้ ดังความว่า

“...‘ขอบพระคุณครับ ผมไม่รู้จะทดแทนพระคุณคุณลุงอย่างไรดี ถ้าไม่ได้คุณลุงผมคงตายไปแล้ว’ พูดอย่างซาบซึ้งในบุญคุณ

‘อย่าคิดมากเลยน่าอาตี๋ คนอย่างลุงไม่เคยคิดว่าตัวเองมีบุญมีคุณกับใคร ช่วยเขาแล้วก็แล้ว ไม่เคยมานั่งทวงบุญคุณ แต่ถ้าลื้ออยากจะตอบแทนละก็ ลุงขออย่างเดียวขอให้ลื้อเป็นคนดี ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์เท่าที่จะช่วยได้ อย่าเป็นคนเห็นแก่ตัว อย่าเอารัดเอาเปรียบเพื่อนมนุษย์ ถ้าสื้อทำได้อย่างนี้ลุงถือว่าได้ตอบแทนบุญคุณลุงแล้ว’...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556 หน้า 425)

จากข้อความข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นถึงความเมตตาของนายหลั่งที่มีต่อทุกคนไม่ใช้เฉพาะหนุ่มเจริญ เป็นความปรารถนาดีโดยไม่หวังผล เห็นได้จากคำว่า หากจะตอบแทนก็ให้เป็นคนดี ความข้อนี้ก็จะนำประโยชน์มาสู่ผู้ปฏิบัติเอง ด้วยความเมตตาที่นายหลังได้ปฏิบัติอยู่เป็นประจำจึงเป็นเหตุให้คนในระแวกนั้นรักและเคารพในตัวเขา ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก็คือเรื่อง สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม ผลงานของสุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ ครั้งหนึ่งนายสุขซึ่งเป็นตัวละครในเรื่องนี้และเป็นคนขับรถมาส่งเถ้าแก่เส็ง ได้สนทนากับพระครูเจริญ ดังความว่า

“...‘หลวงพ่อจำผมได้ไหมครับ’ ที่เคยมากับเถ้าแก่ครั้งที่แล้วเดี๋ยวนี้ผมสบายแล้วครับหลวงพ่อ หนี้สินก็จัดการให้คืนเถ้าแก่เขาหมดแล้ว รถแท็กซี่ที่ใช้ขับหาเงินทุกวันนี้ก็เป็นของตัวเองไม่ต้องเช่าเขาแล้ว ผมดีใจ ภูมิใจที่เป็นพลเมืองดี หากินด้วยความซื่อสัตย์สุจริต

ถ้าเถ้าแก่เอาผมเข้าคุกตั้งแต่ตอนนั้น ผมก็คงกลายเป็นไอ้มหาโจรไปแล้ว คุกไม่ได้ช่วยให้ผมเป็นคนดีนะครับหลวงพ่อ เท่าที่ผมเห็นแล้ว คนดี ๆ ไปติดคุก ออกมากลายเป็นคนชั่ว แล้วคนชั่วไปติดคุก ออกมายิ่งชั่วหนักเข้าไปอีก ผมว่ากิจการคุกนี้เลิกได้แล้วนะครับสู้เอาคนชั่วมาเข้าวัดดีกว่า ยังพอจะมีโอกาสกลับเนื้อกลับตัวเป็นคนดีได้บ้าง' คนขับแท็กซี่พูดเสียยืดยาวสมกับที่มีโอกาสได้พูด..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 882)

จากข้อความข้างต้น หลังจากที่นายสุขได้รับโอกาสที่ดีจากเถ้าแก่เส็งจากการติดหนีเขา ส่วนเถ้าแก่ก็ให้โอกาสให้นายสุขได้แก้ตัว ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้เขาได้มาศึกษาพระธรรม เมื่อได้รับการขัดเกลาจากธรรมะแล้วจิตก็มีความละเอียดรู้ถูกผิด ก็หันมาประพฤติตนโดยการประกอบอาชีพอย่างสุจริต รู้จักเก็บออมจนสามารถใช้หนี้เถ้าแก่ได้ พร้อมกันนั้นก็ได้ปรับตนให้เป็นคนดี ช่วยเหลือสังคม นอกจากการเจริญตามหลักสัมมาอาชีพแล้ว สิ่งหนึ่งที่ปรากฏในธรรมข้อนี้คือ สติ อันหมายถึงความระลึกได้ ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นว่าพระเจริญใช้สติในการพิจารณาอาหาร ดังความว่า

"...ท่านพระครูตั้งสติพิจารณาอาหารแล้วจึงลงมือฉันพร้อมทั้งทำกรรมฐานเริ่มตั้งแต่เห็นหนอ...ตัก...ยก...มา...อ้า...ใส่...เคี้ยว...กลืน ทุกอิริยาบถถูกกำกับด้วย หนอ ข้าวแต่ละคำจึงถูกท่านฉันอย่างมีสติ..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 4 – 5)

จากข้อความข้างต้น พระเจริญใช้สติในการฉันอาหาร เป็นการพิจารณาอาหารที่กินลงไปนั้นเพื่อดำรงสังขารขันธ์ให้ดำรงอยู่ ไม่ได้กินเพื่อเสพรสชาติของอาหารว่าอร่อยหรือไม่น่าพอใจหรือไม่ เมื่อใช้สติพิจารณาอาหารอย่างช้า ๆ ตั้งแต่ตักมาจนกระทั่งกลืน ก็ตั้งสติอยู่กับกิริยาที่กำลังกระทำ นอกจากนั้นแล้วผู้เขียนก็ชี้ให้เห็นประโยชน์หรือความสำคัญของสติโดยกล่าวถึงอดีตพระสาวกนามว่าพระอานนท์ ดังความว่า

"แม้ในสมัยพุทธกาล เรื่องเช่นนี้ ก็เคยปรากฏ ดังกรณีของพระอานนทเถระ ซึ่งถูกนางภิกษุณีรูปหนึ่งวางแผนล่อลวงจะให้สึก ด้วยนางสนิทเสน่หาหลงใหลในรูปโฉมของพระอานนท์ยิ่งนักหากเพราะมีการตั้งสติไว้เฉพาะหน้า ระวังใจมิให้แปรปรวน ท่านพระอานนท์จึงรอดพ้นจากกลลวงของภิกษุณีรูปนั้นได้ ทั้งยังเทศนาโปรดนางให้สำนึกรู้ในผิดชอบชั่วดีอีกด้วย"

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 219)

จากข้อความข้างต้นนั้น สามารถมองเห็นความสำคัญของสติแล้วว่ามีความสำคัญมาก ในขณะนั้นพระอานนท์ยังไม่บรรลุธรรมขั้นอรหันต์ เพียงถึงขั้นพระโสดาบันเท่านั้น ปัญญาที่จะมองเห็นความจริงหรือสัจจะยังอ่อนอยู่ แต่ท่านสามารถใช้สติควบคุมกำลังทางใจเมื่อพบ

กับสตรีที่เข้ามาจะเกี้ยวพาราสี จึงสามารถทำให้ท่านดำรงอยู่ในเพศบรรพชิตต่อได้และเป็นกำลังในการเผยแผ่พระธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้รุ่งเรืองในยุคต่อมา

วรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก็คือเรื่อง **บุญบรรพ์** ผลงานของ ศรีฟ้า ลดาวัลย์ ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ ผู้เขียนกล่าวถึงความเมตตาของพระภิกษุที่ออกบิณฑบาตในตอนเช้าทุกวัน พร้อมกันนั้นก็เห็นถึงเมตตาและศรัทธาของชาวบ้านที่ให้ข้าวเป็นทาน ดังความว่า

"...กิจของสงฆ์อย่างหนึ่งคือ การโปรดสัตว์ด้วยการออกบิณฑบาต

สองพระภิกษุจึงออกบิณฑบาตทุกเวลาเช้า ลงนั่งกลางเรือสำปั่นด้วยกันมีนายภู่พายท้าย และลูกศิษย์ของพระภิกษุจมื่นไวยวรนาถพายหัวเรือ

บิณฑบาตได้ภัตตาหารล้นบาตร ที่บรรจุภาชนะต่าง ๆ ทั้งปิ่นโต ถ้วย ชาม วางเต็มลำเรือทุกวัน ด้วยชาวบ้านแถบนั้นพากันออกมารอตักบาตรภิกษุเจ้านายแทบจะทุกบ้านทุกครัวเรือน จนกระทั่งคุ้นเคยชินหน้าชินตา แม้เวลาเพลก็ยังมีผู้ศรัทธายกสำรับกับข้าวมาถวายให้ฉันเพล..."

(ศรีฟ้า ลดาวัลย์, 2550, หน้า 189)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความเมตตาของสมณะที่ปรารถนาให้ญาติโยมเข้าใจพระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง โดยการออกบิณฑบาตให้โยมได้มีโอกาสทำทาน หรือการสละอาหาร พร้อมกันนั้นก็ยังเห็นในศรัทธาและเมตตาจิตของพุทธศาสนิกชนที่สามารถสละอาหารเป็นทานแด่พระภิกษุ แม้นว่าฐานะจะไม่ได้ร่ำรวยมีทรัพย์มาก แต่ด้วยศรัทธาและเห็นพระคุณของเพศสมณะที่เดินตามรอยบาทพระศาสดา ผู้ศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรมและสั่งสอนธรรม และเป็นเนื้อนาบุญของโลก หรือ การกล่าวถึงความมีเมตตาของพระมหากษัตริย์ ดังความว่า

"...กรุงเทพฯ รัตนโกสินทร์สถาปนามาได้เพียง 37 ปี

ด้วยพระปรีชาสามารถในการศึกสงคราม การปกครอง และด้วยพระอุตสาหะวิริยะ ทรงพระเมตตากรุณาแก่ไพร่บ้านพลเมือง ซึ่งส่วนมากหนีร้ายมาพึ่งเย็น หลังจากกรุงล่มหวังความสงบสุขภายใต้ร่มพระบารมี...

องค์พระมหากษัตริย์ก็ไม่ได้เสวยสุขแต่ในพระราชวัง ตลอดจนพระญาติวงศ์พงศาเสนาบดีทั้งหลายทั้งปวง ต่างยังคงต้องตรากตรำออกรบทัพจับศึก ด้วยศึกเสือเหนือใต้ยังมีอยู่

เฉพาะองค์พระมหากษัตริย์นั้น ไหนจะต้องทรงเป็นจอมทัพ แม้มิเสด็จพระราชดำเนิน ก็ต้องทรงพระราชดำริ ทรงพระราชวิตกถึงเหตุการณ์มิเป็นอันเสวยและบรรทม ไหนจะต้องทรงสร้างความมั่นคงให้แก่กรุงใหม่ที่เพิ่งตั้งตัว ทั้งการคลัง การค้า ศิลปวัฒนธรรม

เพื่อให้นานาประเทศประจักษ์ว่าไทยยังคงอยู่ ยังคงมีชาติไทย แลแผ่นดินไทยอันเป็นอิสระ แม้กรุงเทพฯ ศรีอยุธยาสิ้นแล้วก็ยังมีกรุงเทพฯรัตนโกสินทร์ อันเป็นชาติของคนไทยทั้งหลาย...”

(ศรีฟ้า ลดาวัลย์, 2550, หน้า 324)

จากข้อความข้างต้นนั้นแสดงให้เห็นในพระเมตตาของพระมหากษัตริย์ที่มีธรรมในใจ เมื่อชนเหล่าใดหนีร้อนมาพึ่งเย็นพระองค์ก็เมตตา พร้อมกันนั้นก็สร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนในชาติด้วยเหตุนี้ที่ทำให้พระราชาเป็นที่เคารพรักของไพร่ฟ้าประชาชนเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นนั้น เป็นเครื่องที่ช่วยแสดงให้เห็นว่าพระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง สามารถนำมาปฏิบัติได้จริง เมื่อปฏิบัติแล้วย่อมนำความเจริญมาสู่ตนได้

11. แนวคิดอุโบสถศีล

อุโบสถศีล หรือ ศีล 8 มีลักษณะที่เหมือนกับศีลห้าแต่มีเพิ่มเติมในศีลข้อ 3 คือ ไม่ประพฤติในกามเลย นอกจากนั้นก็มีเพิ่มอีก 3 ข้อ คือ ไม่รับประทานอาหารในยามวิกาล ไม่ตกแต่งตนเองด้วยเครื่องประทินผิว หรือร้องเพลง เล่นดนตรีเพราะจะเป็นข้าศึกแก่กุศล และไม่นั่งนอนบนที่นอนที่สูงเกินไป จากที่กล่าวมานั้นเป็นข้อปฏิบัติของผู้ที่จะออกจากเรือน เป็นผู้ที่ไม่ยึดติดกับเรื่องทางโลก ไม่สนใจในความสะดวกทางกาย แต่สนใจที่จะควบคุมหรือสังเกตุดูกุศลและอกุศลที่จะมาสู่จิตของตน

จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องมักกะลีผลพบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดง คือ หลังจากที่ยายจ่างได้เล่าเรื่องหลวงพ่อช้างเหาะไปที่ป่าหิมพานต์แล้วก็ได้เวลาที่ต้องเตรียมตัวสวดมนต์ไหว้พระ ดังความว่า

“...ประเดี๋ยวข้าวสุก ยายก็จะอาบน้ำอาบท่า สวดมนต์ทำวัตรเย็น วันนี้เป็นวันพระยายต้องถือศีลแปด ถึงจะไม่ได้ไปนอนวัด แต่ยายก็จะทำเหมือนกับยายอยู่ที่วัดทุกประการ...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 133)

จากข้อความข้างต้นนั้น ยายจ่างจะรักษาศีล 8 ทุกวันพระ ซึ่งศีลเหล่านี้เป็นศีลข้อพื้นฐานของผู้ปฏิบัติตนเป็นพรหมจรรย์ ละ เว้น จากอกุศลกรรม หรือความสะดวกสบายออกเสียได้ จะเห็นได้ว่ายายจ่างไม่ได้ไปรักษาศีลที่วัด เพราะความเข้าใจในคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะอยู่ที่ใดก็สามารถปฏิบัติตนได้ เพราะเหตุว่าต้องรักษากาย วาจา และใจให้ปราศจากเครื่องร้อยรัดทั้งหลาย การรักษาศีล 8 นั้น ไม่จำเป็นต้องไปขอจากพระ แต่เป็นการตั้งสัจจะในใจของตน ด้วยเหตุแห่งการปฏิบัติตนเช่นนี้เรื่อยมาจึงส่งผลให้ยายเป็นผู้มีสติทั้งความจำก็ดี เป็นที่เคารพรักของผู้คน นอกจากนั้นผู้เขียนก็ได้กล่าวให้เห็นถึงความสำคัญของศีลข้อ 5 เมื่อกล่าวถึงพี่สาวของพระเจริญแต่ก่อนนั้นเธอติดเหล้ามาก จนเมื่อวันหนึ่งเธอสามารถเลิกเหล้าได้ ดังความว่า

"...พระเจริญไปถึงบ้านโยมบิดาในตลาดเมื่อเวลาสิบนาฬิกาโยมยายมิได้เจ็บไข้อย่างที่ท่านกังวล ครั้นเห็นพระหลานชายก็ยินดีปรีดา แม่จวนเองก็ดูแข็งแรงขึ้นกว่าแต่ก่อน ด้วยเมื่อมาอยู่ร่วมบ้านกับมารดาได้สนทนาธรรมกันทุกวัน ทำให้จิตใจสดชื่นเบิกบานส่งผลให้สุขภาพกายพลอยดีตามไปด้วย เรื่องที่น่ายินดียิ่งกว่านั้น คือ นางสาวจำแลงเลิกเหล้าได้แล้ว ยามยายเล่าให้ท่านฟังว่า มันมีคู่รัก เขาบอกถ้ามันเลิกเหล้าได้ก็จะจัดผู้ใหญ่มาสู่ขอ นี่มันก็เลิกมาได้เดือนนึงแล้ว ตั้งแต่ท่านไปอยู่บางกอกนั่นแหละ..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 814)

จากข้อความข้างต้นนั้นก็แสดงให้เห็นว่า นางสาวจำแลงสามารถเลิกเหล้าได้เพราะมีเรื่องของความรักเข้ามาเป็นแรงบันดาลใจ ถึงแม้นว่าจำแลงจะไม่ได้ปฏิบัติตามสิกขาบททั้ง 8 ข้อที่มีกำหนดไว้แต่เธอก็สามารถละได้ซึ่งอกุศลกรรมที่สำคัญ กล่าวคือเมื่อใดที่ล่วงศีลข้อ 5 แล้วสามารถทำให้เกิดการฆ่า การลักขโมย การล่วงละเมิดทางเพศ การกล่าววาจาที่เป็นเท็จได้ทั้งนั้น เพราะเหตุว่าไม่มีสติอันเป็นหางเสือและทหารที่คอยดูอกุศลกรรมที่จรเข้ามา ด้วยเหตุนี้ที่ทำให้นางจำแลงได้คู่ครองที่ตนรัก และเขาก็รักเธอเช่นกัน

ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก็คือเรื่อง **นารีผล** ผลงานของ สุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ ในครั้งหนึ่งพระครูเจริญกำลังนั่งสนทนากับพระศีลสารวิสุทธิ์ท่านก็เล่าเรื่องการระลึกชาติของตนได้ และเล่าเรื่องของนายเรียนซึ่งเขาก็ระลึกชาติได้เช่นกัน แต่ท่านก็ได้กล่าวว่าเด็กที่จำชาติเก่าได้จะอายุสั้น ต้องทำให้มันลืมชาติเก่า แล้วพระครูเจริญก็กล่าวว่า

"...'เขาไปหาไข่หลงรักมาให้กินใช่ไหมขอรับ' พระครูเจริญเดา

'ถ้าเป็นเป็นอย่างนั้นก็คงจะดีกว่า แต่นี่เขาไม่ได้ทำอย่างนั้น เขาจับข้อเท้าผมแล้วหมุน ๆ จนเวียนหัวติ้ว ๆ เลย อาเจียนเสียไม่มีดี เขาว่าวิธีการเช่นนั้นจะทำให้ลืมชาติเก่าได้ ทีนี้พอผมพูดว่าผมคือนายเรียนที่ไรเป็นถูกจับข้อเท้าแล้วเหวี่ยงวน ๆ ทุกที จนผมเข็ดไม่กล้าพูดอีก แล้วผมก็ไม่ทำบาปเลย มีคนเขาเอาปูเป็นปลาเป็นมาให้ ผมก็เอาไปเทลงน้ำหมด จนพ่อพูดว่าสงสัยไอ้ศีลมันจะเป็นลูกพระมาเกิด เขาตั้งชื่อให้ผมว่าเด็กชายศีล พอผมอายุได้เก้าขวบ พ่อก็พาไปฝากบวชเณรที่วัด ก็บวชมาตั้งแต่นั้น พออายุครบบวชพระก็ได้บรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่พระศีลสารวิสุทธิ์ เมื่ออายุ 40 แล้วก็ได้เลื่อนเป็นพระชั้นราชและชั้นเทพตามลำดับ'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 372)

จากข้อความข้างต้น พระศีลสารวิสุทธิ์เมื่อรู้ว่าอดีตตนเคยทำอะไรไว้ พอมาปัจจุบันก็เว้นเสียได้จากการฆ่าสัตว์ ประการแรกอาจจะมาจากความกลัวว่าจะเป็นเช่นเดิมอีก เพราะความกลัวจึงทำให้เขาออกห่างจากอกุศลกรรมนั้น และหันมาเจริญความเมตตาต่อ

สรรพสัตว์ให้มากขึ้น ด้วยจิตที่มีความละเอียดนี้เองกระมัง ที่ส่งผลให้ท่านหันเหเข้าสู่ร่มเงาและทำงานช่วยพระพุทธศาสนา จนได้รับสมณศักดิ์ขึ้นตามลำดับ หรือเมื่อครั้งหนึ่งผู้เขียนก็ได้แสดงให้เห็นว่าตัวละครประพฤติตนตามศีล 8 ครั้งที่พระเจริญทราบเหตุการณ์ในอนาคตว่าจะต้องประสบอุบัติเหตุรถชน และจะต้องตาย มีโยมผู้หญิงท่านหนึ่งกล่าววว่า

"...'แต่โยมยังไม่อยากให้ท่านตาย ท่านอายุยังน้อย แล้วก็เป็นคนดีทำคุณประโยชน์ให้กับชาติและศาสนา ทำไมท่านถึงไม่เอาอย่างโยมยาย โยมยายอายุตั้งเกือบร้อยถึงตาย'

'โยมก็พูดเป็นลิเกไปได้ คนเราทำกรรมมาไม่เหมือนกัน โยมยายเขาไม่เคยฆ่าสัตว์ตัดชีวิต พระพุทธองค์ตรัสสอนว่าคนที่ไม่ฆ่าสัตว์ย่อมได้อานิสงส์คืออายุยืน ส่วนคนที่ชอบฆ่าสัตว์ตัดชีวิตจะอายุสั้น มันก็เป็นไปตามหลักกรรม อาตมาไม่ฝืนหลักกรรมหรอกจ๊ะโยม เรื่องตายเรื่องเกิดเป็นของธรรมดาโลก ตายแล้วก็ต้องเกิด เกิดแล้วก็ต้องตายเป็นวัฏจักรอยู่อย่างนี้'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556 หน้า 402 – 403)

จากข้อความข้างต้น ก็ช่วยแสดงให้เห็นสัจธรรมได้อย่างชัดเจน ยายของพระเจริญประกอบแต่กุศลกรรมมาโดยตลอด แลผลที่ได้ก็คือความสุขทั้งทางกายและจิตใจ เมื่อถึงคราวที่จะต้องวางสังขารขันธ์นี้ไว้ก็ไปอย่างสงบ เพราะสร้างแต่ความดีมาโดยตลอด เช่นกันกับพระครูเจริญที่สั่งสมแต่อกุศลกรรมมาแต่ก่อน จนกระทั้งท่านรู้วาระสุดท้ายของตนก็ต้องเสียชีวิตเพราะเจ้ากรรมนายเวรของสัตว์ทั้งหลายที่ท่านเคยฆ่าและทรมานจะมาเอาชีวิตของท่านล้วนเป็นเครื่องที่ช่วยยืนยันว่าเมื่อเราทำความดีต้องได้รับผลดีแน่นอน แต่หากเราทำชั่วเราก็ต้องได้รับความชั่วนั้นเช่นกัน

จากตัวอย่างที่ยกนั้น แม้นว่านักเขียนสตรีบางคนอาจจะไม่ได้ต้องการสื่อถึงหลักธรรมในข้อนี้ แต่สิ่งที่ผู้เขียนสื่อออกมาเป็นอักษรก็สามารถจัดเข้ากลุ่มของธรรมะข้อนี้ได้ อันหลักอุโบสถศีลกล่าวโดยสรุปแล้ว ก็เป็นศีลจารวัตรของผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์ในเบื้องต้นที่ต้องละกิจกรรมทางกามฉันหนุ่มสาวหรือสามีภรรยา แต่เมื่อชนเหล่าใดปฏิบัติตามธรรมข้อใดข้อหนึ่งแล้วย่อมนำความเจริญมาสู่จิตใจของผู้ปฏิบัติด้วย ข้อที่เห็นได้ชัดคือความสงบ สบายทางใจ เมื่อใจดีแล้วก็จะส่งผลให้ร่างกายดีไปด้วย เช่นกันเมื่อละความเข้าใจในธรรมข้อนี้ก็อาจจะหนุนให้จิตใจตกต่ำลงด้วยอกุศลธรรมได้ด้วย

12. แนวคิดบุญกิริยาวัตถุ

เป็นทางแห่งการได้บุญ ประกอบด้วย 10 ทาง คือ ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ประพฤติตนอ่อนน้อม ช้วยกิจการงานของคนอื่น อุทิศส่วนกุศลให้คนอื่น ยินดีในส่วนกุศลที่คนอื่นทำ การฟังพระธรรม การแสดงพระธรรมเทศนา และการทำจิตของตนให้ดีงามเป็นสัมมาทิฏฐิ จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องมักกะลีผลพบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด

ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดง คือ ครั้งหนึ่งที่เด็กชายเจริญนั่งนวดขาให้ยาย คุณยายก็สอนให้รู้จักความกตัญญูเป็นดังการบอกทางที่ประเสริฐให้กับหลานได้ปฏิบัติ ดังความว่า

"...'ความกตัญญูรู้คุณเป็นสิ่งสำคัญนะไอ้หนู เกิดเป็นคนต้องไม่ลืมบุญคุณใคร คนไหนลืมบุญคุณเขา รับรองว่าทำมาหากินไม่ขึ้น จะทำอะไรก็ต้องเจ็บ' ยายสอนขณะหลานชายนวดให้..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 168),

จากข้อความข้างต้น คุณยายเป็นดั่งกัลยาณมิตรของเด็กหนุ่ม ที่แนะแนวทางอันประเสริฐให้กับหลานได้รู้จักความกตัญญู ซึ่งเป็นเครื่องหมายของคนดี เป็นการให้รู้จักบุญคุณของผู้มีพระคุณ และคำสอนนี้เองที่ทำให้เด็กชายเจริญในอดีตจดจำและนำมาปฏิบัติจนเป็นที่รักของคนทั้งหลายเมื่อเข้าใกล้ เมื่อท่านเดินเข้าสู่เพศของนักบวชก็นำสัจธรรมเหล่านี้มาเทศนาโปรดญาติโยม เนื่องจากว่าเจริญอยู่กับยายก็ได้รับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมมาโดยตลอด เช่นการให้ทาน ดังความว่า

"...รุ่งขึ้นจะเป็นวันออกพรรษา มีการตักบาตรเทโวที่วัดศรัทธาภิรม ยายนั่งห่อข้าวต้มเพื่อเตรียมใส่บาตร โดยมีหลานชายเป็นผู้ช่วย..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 117)

จากข้อความข้างต้น ทำให้เราทราบว่าเบ้าหลอมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ที่เกิดขึ้นกับพระครูเจริญ ผู้เป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่คอยถ่ายทอดพระธรรมคำสอนโปรดพุทธศาสนิกชนในอนาคต มาจากยายจ่างซึ่งเป็นยายของหนุ่มเจริญที่คอยอบรมสั่งสอนหลานชายด้วยขันติธรรมเป็นสำคัญ ทั้งสอนให้รู้จักการให้ทาน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักการรักษาศีล สำรวมกาย วาจา ใจ และรู้จักการเจริญภาวนา หรือผู้เขียนต้องการแสดงให้ผู้อ่านทราบว่าตัวละครอย่างยายจ่างได้เจริญภาวนาทุกวัน เมื่อครั้งหนึ่งที่ยายจ่างนอนก็ภาวนา ดังความว่า

"...ยายล้มตัวลงนอน เอามือวางบนท้อง กำหนด พอง-หนอ เมื่อท้องพอง และยุบ-หนอ เมื่อท้องยุบ สมภารวัดศรัทธาภิรมสอนกรรมฐานให้ยาย ทำอะไรต้องมีสติ ยืน เดิน นั่ง นอน คู้แขนเหยียดขา ต้องมีสติรู้ตัวทั่วพร้อม เหตุฉะนี้ยายจึงฝึกสติ นอนมีสติ ตื่นมีสติ ยายฝึกอย่างนี้ทุกวัน พอเคลิ้ม ๆ จวนจะหลับ สติ จึงบอกยายว่า..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 219)

จากข้อความข้างต้น ก่อนนอนทุกคืนยายจ่างก็จะเจริญภาวนาโดยการตั้งสติกำหนดกำกับทุกอิริยาบท ด้วยเหตุนี่เองที่ทำให้ยายไม่ประสบอุบัติเหตุจากการเดิน นั่ง ของตน เพราะสติกำกับอยู่ตลอดเวลา ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา

ก็คือเรื่อง นารีผล ผลงานของ สุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ ครั้งหนึ่งพระเจริญได้กล่าวให้ความหมายในบุญกิริยาวัตถุให้พุทธศาสนิกชนได้ทราบ ดังความว่า

"...'บุญกิริยาวัตถุ 10 ได้แก่ ทานมัย คือการทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ การสร้างโบสถ์ สร้างศาลา จะสร้างกี่หลัง ทอดผ้าป่า ทอดกฐินสักร้อยครั้งก็เป็นทานมัย ได้บุญน้อยกว่าข้อศีลมัย ซึ่งเป็นการทำบุญด้วยการรักษาศีล โยมสร้างโบสถ์สิบหลังแต่ไม่มีศีลเลยก็ได้บุญน้อยกว่าถือศีลแต่ไม่เคยสร้างโบสถ์'

'ถือศีลนี่ได้บุญมากกว่าการสร้างโบสถ์อีกหรือครับ' อุบาสิกถาม

'ถูกแล้ว และที่ได้บุญมากกว่าการถือศีลคือการเจริญภาวนาที่เรียกว่าภาวนามัย โยมมาปฏิบัติกรรมฐานนี่จัดเป็นภาวนามัย ได้บุญมากกว่าการรักษาศีล'

'แปลว่าผมไม่ต้องรักษาศีล แต่มาเจริญภาวนาก็ได้บุญมากกว่าอย่างนั้นใช่ไหมครับ'

'ไม่ใช่ โยมจะเจริญภาวนาไม่ได้หากไม่มีศีลเป็นพื้นฐานต้องรักษาศีลด้วย อย่างโยมมาปฏิบัตินี่โยมก็ต้องสมาทานอุโบสถศีลใช่ไหม ก็เท่ากับโยมได้ทำบุญถึงสองอย่าง คือ ทั้งสีลมัยและภาวนามัย จึงได้บุญมากกว่าการรักษาศีลเท่านั้น'

'แล้วแบบที่ 4 ล่ะจ๊ะ' นางถาม

'แบบที่ 4 เรียกว่า อปจายนมัย คือ การมีสัมมาคารวะต่อพ่อแม่ ครู อาจารย์ เรียกว่า บุญสำเร็จด้วยการประพฤติอ่อนน้อม ยกตัวอย่างเด็กที่พ่อแม่อบรมมาดี ไปลามาไหว้เจอคนเฒ่าคนแก่ก็เลี่ยงทางให้ เจอพระก็นมัสการ เพียงเท่านี้ก็ได้บุญแล้ว ส่วนญาติโยมที่เป็นผู้ใหญ่ พ่อแม่ครูอาจารย์ล้มหายตายจาก อาจคิดว่าทำบุญแบบนี้ไม่ได้ ทำได้นะ การอ่อนน้อมต่อพระสงฆ์องค์เจ้าก็เป็นอปจายนมัย'

'แหม อิฉันกำลังจะเรียนท่านสมภารอยู่พอดี ว่าพ่อแม่ครูบาอาจารย์ของอิฉันพากันตายหมดแล้ว อิฉันคงทำบุญแบบนี้ไม่ได้ เหมือนท่านสมภารจะรู้ถึงได้ตอบให้อิฉันหายข้องใจ ขออนุโมทนา ท่านเก่งเหลือเกิน' สตรีอายุน้อยที่สุดพูดขึ้น หล่อนคงจะอายุรุ่นราวคราวเดียวกับท่าน จึงมีโอกาสได้เรียนหนังสือ

'แบบที่ 5 ล่ะจ๊ะ' นางโถรีบถามเพราะเกรงจะเสียผลประโยชน์อันพึงได้จากการฟังธรรม

'แบบที่ 5 เรียกว่า เวยยาวัจจมัย บุญสำเร็จด้วยการช่วยขวนขวายรับใช้ พูดถึงเรื่องนี้ทำให้อาตมานึกถึงขอทานสองผัวเมียซื่ออะไรก็จำไม่ได้เสียแล้ว บ้านแกอยู่ไผ่ขวางโน้น'

'ทำไมท่านสมภารจึงนึกถึงแกล่ะจ๊ะ' นางแต้มถาม

'เพราะแกใจบุญนะซิ ขอทานเขามาได้ แกแบ่งทำบุญครึ่งนึง อีกครึ่งนึงเอาไปเลี้ยงลูก เวลาวัดวามีงานแกก็ช่วยตัวเป็นเกลียวตาผัวช่วยตักน้ำ ยายช่วยล้างชาม แกชอบฟัง

เทศน์ด้วยนะ เวลาที่โยมยายมีเทศน์มหาชาติ แกมาขอทานได้แล้วก็ยังไม่ยอมไป แกจะขอฟังเทศน์ให้จบก่อน ชาวบ้านเขารักกันทุกคน' พระหนุ่มเล่าความหลัง ยังจำภาพขอทานสองผัวเมียได้ติดตา

'แสดงว่าแกได้บุญหลายอย่าง ชาติหน้าคงไม่ต้องไปเกิดเป็นขอทานอีก' อุบาสกว่า

'ก็จะเป็นอย่างนั้น แต่ชาตินี้แกไม่ได้เป็นขอทานแล้ว เพราะลูก ๆ แกโตขึ้นมีงานมีการทำ ก็ไม่ให้พ่อแม่มาเป็นขอทานอีกต่อไป ตอนตาผัวตายอาตมายังไปเผาศพแกเลย'

'นิมนต์ท่านสมภารเทศน์เรื่องการทำบุญต่อเถิดจ้ะ' คนกลัวเสียผลประโยชน์รีบนิมนต์

'ถึงข้อไหนแล้วล่ะโยม'

'ข้อ 6 จ้ะ' นางตอบ

'ข้อ 6 หรือ เรียกว่า ปัตติทานมัย บุญสำเร็จด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้แก่ผู้อื่น เช่นว่า โยมมาทำบุญที่วัด พอกลับไปบ้านโยมก็บอกลูกหลานว่า ย่าเอาบุญมาฝาก ปู่เอาบุญมาฝาก หรือโยมอุทิศไปให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ก็จะเป็นบุพการีก็ดี มิตรสหายหรือเจ้ากรรมนายเวรก็ดี เรียกว่าปัตติทานมัย แต่ถ้าคนอื่นเขาไปทำบุญมาแล้วแบ่งให้เรา เช่น บอกว่า ฉันไปเข้ากรรมฐาน เอาบุญมาฝากจ้ะ เราก็ยกมือขึ้นสาธุ อนุโมทนาบุญกับเขา เราก็ได้บุญ เรียกว่าปัตตานุโมทนามัย เป็นข้อที่ 7 ส่วนข้อที่ 8 กับข้อที่ 9 คือ ธัมมัสสวนมัย และ ธัมมเทสนามัย โยมฟังอาตมาเทศน์ โยมก็ได้บุญ อาตมาเทศน์ให้โยมฟังก็ได้บุญ เพราะธัมมัสวนมัย คือ บุญสำเร็จด้วยการฟังธรรม ส่วนธัมมเทศนามัย คือ บุญสำเร็จด้วยการสั่งสอนธรรม'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 35 – 37)

จากข้อความข้างต้น พระเจริญกรุณาญาติโยมโดยการแสดงแนวทางแห่งกุศลกรรม อันเป็นสิ่งที่ดีงามและควรปฏิบัติ เมื่อเราปฏิบัติได้แล้วย่อมนำความเจริญมาสู่ตนเองด้วย เช่น การให้ทานเมื่อเราให้สิ่งของแก่เขา นั้นก็แสดงให้คนที่รับรู้ว่าผู้ให้มีมิตรภาพกับตน อันเป็นการปลูกความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นกับทั้งสองฝ่าย เช่นเดียวกับการรู้จักช่วยเหลือในกิจของผู้อื่นก็จะได้รับมิตรภาพที่ดีเช่นกัน ส่วนการรับฟังพระธรรมเทศนาก็ถือว่าเป็นบุญเพราะเหตุว่าได้รับฟังความจริงที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดง เป็นแนวทางให้ชีวิตมีความเจริญทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

วรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก็คือ**เรื่อง สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม** ผลงานของ สุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ เมื่อครั้งหนึ่งท่านพระครูเจริญเดินทางไปต่างจังหวัดโดยมีนายสมชาย ศิษย์ลูกวัดเป็นคนขับรถให้ ขณะที่นั่งรถท่านพระครูก็ได้เจริญเมตตาแก่สรรพสัตว์อยู่ตลอดเวลา ดังความว่า

"...'นิมนต์หลวงพ่อพักผ่อนเถิดครับ ถึงแล้วผมจะเรียนให้ทราบ' เมื่อนายสมชายพูดเช่นนั้น ท่านพระครูจึงนั่งหลับตา ซึ่งนายสมชายคิดว่าท่านคงหลับ หากความจริงแล้วท่านไม่ได้หลับ ท่านกำหนดจิตแผ่เมตตาให้กับบรรดาสัมภเวสีไปตลอดทาง..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 312)

จากข้อความข้างต้น พระครูเจริญได้ปฏิบัติตามบุญกิริยาวัตถุ ข้อ อุทิศส่วนกุศล นอกจากที่ท่านพระครูจะมีความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ผู้ร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บตายด้วยกันแล้ว ท่านยังมีความเมตตาต่อเหล่าโอปปาติกาหรือสัมภเวสี ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเป็นมิตรต่อทุกสรรพสิ่ง ข้อนี้ย่อมเป็นเหตุให้ทราบว่าพระครูเจริญเป็นที่เคารพรักของใครหลายคน นอกจากนั้นพระครูก็ได้ปรับความคิดเห็นที่เป็นสัมมาทิฏฐิให้กับญาติโยม เมื่อครั้งหนึ่งชาวบ้านพากันประท้วงพระที่ปฏิบัติในทางไม่ชอบ ดังความว่า

"...'เรื่องมันยาวครับหลวงพี่ คือสมภารแกเป็นคนมีอิทธิพลนัยว่าก่อนบวชเคยเป็นนักเลงมาก่อน พอชาวบ้านเขาจะเอาเรื่องแกก็ใช้วิธีเชือดไก่ให้ลิงดู คือ อยู่ ๆ กรรมการวัดคนที่เป็นตัวตั้งตัวตีก็ถูกฆ่าตาย เขารู้กันทั้งบางว่าสมภารเป็นผู้บงการ'

'แบบนี้ก็แย่นะซิ' คนฟังรู้สึกเศร้าสลดในหัวใจยิ่งนัก

'แย่หรือไม่แย่พวกชาวบ้านเขาก็ประท้วงด้วยการเลิกทำบุญตักบาตร ก็ในเมื่อพระทำตัวไม่ดี คนก็หมดความเลื่อมใส'

'อาตมาว่าทำอย่างนั้นก็ไม่ถูก การที่เราเห็นพระไม่ดีเพียงบางส่วน แล้วจะมาเหมาเอาว่าพระเป็นอย่างนั้นทั้งหมดมันก็ไม่ยุติธรรมกับพระ เพราะพระดี ๆ ยังมีอีกมาก อีกประการหนึ่ง หากเลิกทำบุญทำทาน ก็เป็นการตัดทางกุศลของตัวเอง'

'หมายความว่าอย่างไรครับ'

'ก็หมายความว่า เมื่อเราเลิกทำบุญ ก็เป็นการตัดโอกาสทางสวรรค์ ตัดโอกาสการสร้างสมบารมีเช่นทานบารมี เป็นต้น คุณต้องเข้าใจนะว่า พระก็คือคนนั้นแหละ แล้วคนก็มีทั้งคนดีคนชั่วเมื่อคนมาบวชเป็นพระ ก็เลยมีทั้งพระดีและพระชั่ว แต่ถึงเราจะทำบุญกับพระชั่วก็ไม่ได้แปลว่าเราจะต้องชั่วตามท่านไปด้วย'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 147)

จากข้อความข้างต้น พระครูเจริญได้ให้ข้อคิดซึ่งเปรียบเหมือนการปรับแนวความคิดของพุทธศาสนิกชนให้เห็นถูกตามธรรม ตามความเป็นจริง ซึ่งผู้ที่จะบวชเป็นพระนั้นก็คือคนธรรมดา ที่มีทั้งความโลภ โกรธ และหลงเป็นเจ้าเรือน ก็แล้วแต่ว่าผู้ใดจะเห็นความสำคัญของการระงับซึ่งอกุศลธรรมเหล่านี้ไว้ได้ เมื่อใครทำได้ก็ถือว่าเป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่หากว่าใครก็ตามที่เผลอสติและไหลตามอกุศลเหล่านั้นก็ไม่ต่างจาก

ชีวิตของฆราวาสเลย แม้นฆราวาสบางคนก็มีวัตรปฏิบัติที่สูงกว่า พระครูเจริญได้นำเสนอสัจจธรรมที่มีประจำโลกให้ศาสนิกชนเกิดสัมมาทิฏฐิตามธรรมนั้น ๆ...”

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นนั้นก็เป็นเครื่องที่ช่วยแสดงให้เห็นแล้วว่าพระธรรมคำสอนเรื่องบุญกิริยาวัตถุทั้ง 10 ประการนั้นเป็นธรรมฝ่ายกุศล เมื่อใครสามารถปฏิบัติตามด้วยสัมมาปัญญาแล้วย่อมนำความเจริญมาสู่ตนเองและคนรอบข้างด้วย

13. แนวคิดสันโดษ

ความสันโดษ รวมความก็คือความยินดี ความพอใจ ความยินดีด้วยของตน จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องรัตนโกสินทร์ พบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดง คือ ฟักและแม่เพ็งผู้เป็นภรรยาซึ่งเป็นตัวละครในเรื่องนี้ ไม่โลภมากที่จะรับของกำนัลจากใคร ทั้งใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ดังความว่า

“...เพื่อน ๆ ของฟักมีอยู่หลายคนด้วยกันที่รับสินบนอย่างเปิดเผยถือว่าใครจะรอดจากคดีหรือไม่ก็อยู่ที่รู้จักเอาอกเอาใจตุลาการมากเพียงใด กลายเป็นวิธีการชำระความที่ถือเป็นเรื่องปกติธรรมดาในสมัยนั้น บางคนทำทีว่าซื่อสัตย์สุจริต ตัวเองปฏิเสธไม่ยอมรับเงินแม้แต่เฟื้องเดียว แต่ว่าใครจะให้ก็ต้องไปอ้อนวอนเอากับภรรยาของตนแทน แล้วหลังจากนั้นเมียจึงค่อยพูดจาขอร้องผัวอีกทีหนึ่ง

หลายคนในจำนวนนี้ถูกราษฎรร้องโทษถวายฎีกากับพระเจ้าอยู่หัว ตุลาการเลยกลายเป็นฝ่ายถูกลงโทษเสียเองก็มีอยู่ให้เห็นกัน ‘คนเรานะ แม่เพ็ง เกิดมาสามารถเลี้ยงชีพได้โดยสุจริต ไม่ฝืดเคือง ไม่เดือดร้อน พี่ว่าเป็นคนมีบุญที่สุดแล้วละ จะตายก็ตายตาหลับ เรื่องไปฉ้อราษฎร์บังหลวงมาจนมั่งมีนั้น พี่ว่าไม่ศรีสุขนักหรอก ไฟนรกมันคอยเผาอยู่เรื่อย เงินมันร้อนจิตใจก็เลยร้อนไปด้วย’...”

(ว.วินิจฉัยกุล, 2530, หน้า 591–592)

จากข้อความข้างต้นสรุปได้ว่า คนทุกคนสามารถปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักใช้ชีวิตอย่างพอเพียงย่อมนำความสุข สงบ ความเจริญมาสู่ตนและครอบครัว ขณะเดียวกันหากใช้ชีวิตร่ำรวยด้วยการรับของกำนัล ราษฎรอาจจะร้องโทษถวายฎีกากับพระเจ้าอยู่หัวและถูกลงโทษดังนั้นหากประกอบกิจการใดควรยินดีในสิ่งที่ตนเองมี สิ่งที่ตนเองได้ด้วยความเพียรย่อมนำความสุขมาสู่ตนและครอบครัวได้อย่างยั่งยืน

วรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก็คือเรื่อง **เขาชื่อกานต์** ผลงานของ สุวรรณี สุคนธา ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ เมื่อครั้งหนึ่งสมสุขช่วนหฤทัยไปซื้อผ้ามาเพื่อตัดชุด แต่หฤทัยกลับมองว่าเป็นการสิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ ทั้งนี้ว่าด้วยเรื่องการเงินของเธอก็ยังขัดสน ดังความว่า

"...'เดี๋ยวกินข้าวเสร็จเราไปซื้อของกันไหมล่ะ' สมสุขชวน 'ผ้าลูกไม้สวิสสวย ๆ ทั้งนั้น ก็ร้านขายผ้าที่เปิดใหม่แถวศูนย์การค้าไงละ ไปไหม' ผ้าลูกไม้สวิสหล่อนคงซื้อไม่ลงแน่ ถ้าเป็นเงินของกานต์ 'โธ่ ทำเป็นเหนียวไปได้' เมื่อเห็นหฤทัยอึ้ง

'มีสามีเป็นหมอทั้งคนจะกลัวอะไร' 'ไม่รู้จะแต่งไปอวดใคร หฤทัยตอบไปอีกเสียงหนึ่ง หล่อนไม่อยากเล่าฐานะการเงินอันคลอนแคลนให้คนอื่นฟัง'..."

(สุวรรณี สุคนธา, 2540, หน้า 250)

จากข้อความข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นความพอใจในสิ่งที่ตนมีของหฤทัย แม้นว่าเพื่อนจะชวนไปซื้อผ้า เมื่อเธอระลึกว่าทรัพย์ที่เธอมีกำลังขัดสน พร้อมกันนั้นก็มองว่าเสื้อผ้าที่เธอมีก็สามารถใช้ได้เหมือนกัน ความข้อนี้แสดงให้เห็นความสันโดษที่ปรากฏในตัวละคร จริงอยู่ที่ว่าช่วงนั้นฐานะการเงินของเธออาจจะบกพร้อง หากมีจิตคิดจะซื้อเธอก็สามารถที่จะทำเช่นเพื่อนของเธอได้ แต่เมื่อพิจารณาและพอใจกับสิ่งที่ตนมีแล้วก็ทำให้มองเห็นว่าทรัพย์ที่จะใช้จ่ายโดยการนี้ สามารถเก็บไว้เป็นทุนในการใช้จ่ายในส่วนอื่นที่กำลังบกพร่องหรือเมื่อจำเป็นในอนาคต

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นนั้น คำว่าสันโดษไม่ใช้การทำตนให้ลำบาก แต่เป็นความพอใจในสิ่งที่ตนมี ในทางพระพุทธศาสนา แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ยถาลาภสันโดษ (พระพรหมคุณภรณ์, 2556) คือ ยินดีตามที่ได้ ตนได้สิ่งใดมา หรือ เพียรหาสิ่งใดมาได้ เมื่อเป็นสิ่งที่ตนพึงได้ ไม่ว่าจะหยาบหรือประณีตแค่ไหน ก็ยินดีพอใจด้วยสิ่งนั้น ไม่ติดใจอยากได้สิ่งอื่น ไม่เดือดร้อนกระวนกระวายเพราะสิ่งที่ตนไม่ได้ ไม่ปรารถนาสิ่งที่ตนไม่พึงได้หรือเกินไปกว่าที่ตนพึงได้โดยถูกต้อง ชอบธรรม ไม่เพ่งเล็งปรารถนาของที่คนอื่นได้ ไม่ริษยาเขา ยถาพลสันโดษ คือ ยินดีตามกำลัง ยินดีแต่พอแก่กำลังร่างกาย สุขภาพและวิสัยแห่งการใช้สอยของตน ไม่ยินดีอยากได้เกินกำลัง ตนมีหรือได้สิ่งใดมาอันไม่ถูกกับกำลังร่างกายหรือสุขภาพ เช่น ภิกษุได้อาหารบิณฑบาตที่แสลงต่อโรคของตน หรือเกินกำลังการบริโภคใช้สอย ก็ไม่หวงแหนเสียดายเก็บไว้ให้เสียเปล่า หรือฝืนใช้ให้เป็นโทษแก่ตน ย่อมสละให้แก่ผู้อื่นที่จะใช้ได้ และรับหรือแลกเอาสิ่งที่ถูกโรคกับตน แต่เพียงที่พอแก่กำลังการบริโภคใช้สอยของตน และ ยถาสารุปปสันโดษ ยินดีตามสมควร คือ ยินดีตามที่เหมาะสมกับตน อันสมควรแก่ภาวะ ฐานะ แนวทางชีวิต และจุดหมายแห่งการบำเพ็ญกิจของตน เช่น ภิกษุไม่ปรารถนาสิ่งของอันไม่สมควรแก่สมณภาวะ หรือภิกษุบางรูปได้ปัจจัยสี่ที่มีค่ามาก เห็นว่าเป็นสิ่งสมควรแก่ท่านผู้ทรงคุณสมบัติน่านับถือก็นำไปมอบให้แก่ท่านผู้นั้น ตนเองใช้แต่สิ่งอันพอประมาณ หรือภิกษุบางรูปกำลังประพฤติวัตรขัดเกลาตน ได้ของประณีตมา ก็สละให้แก่เพื่อนภิกษุรูปอื่น ๆ ตนเองเลือกหาของปอน ๆ มาใช้ หรือตนเองมีโอกาสจะได้ลาภอย่างหนึ่ง แต่รู้ว่าสิ่งนั้นเหมาะสมหรือเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้อื่น

ที่เชี่ยวชาญถนัดสามารถด้านนั้น ก็สละให้ลาภถึงแก่ท่านผู้นั้น ตนรับเอาแต่สิ่งที่เหมาะสมกับตน เป็นต้น

14. แนวคิดอุบาสกธรรม

อุบาสก คือ ผู้เข้าไปนั่งใกล้ ๆ คือ ผู้เข้าถึงพระรัตนตรัย แล้วนำเอาหลักธรรมไปเป็นแนวในการดำเนินชีวิต จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่อง มักกะลีผลพบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดง คือ ผู้ประพันธ์นวนิยายเรื่องมักกะลีผล ได้สร้างตัวละครคือคุณยายที่มีชีวิตผูกพันกับพระพุทธศาสนาและนำความรู้ที่ได้มาประพฤติปฏิบัติ ดังคำสนทนาของคุณยายกับหลานชาย ดังความว่า

“...แต่น้อยคุ้มใหญ่กระทั่งถึงวัยชรา ชีวิตของยายผูกผันแนบแน่นอยู่กับพระพุทธศาสนา ความรู้ที่ได้ก็จำมาจากที่พระเทศน์ ดังนั้นถึงจะอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้หากยายก็รู้ซึ่งถึงเรื่องคุณงามความดี บาปบุญคุณโทษ เรื่องนรกสวรรค์ และยายก็นำความรู้เหล่านั้นมาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตโดยยึดหลัก ละชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้ผ่องใส พระท่านว่าสามอย่างนี้เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ก็ทรงสอนอย่างนี้...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 8)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่าอุบาสกอุบาสิกามีความผูกพันกับพุทธศาสนา ความรู้ที่ได้เกิดจากการฟังพระเทศนา ดังนั้นถึงจะอ่านออกเขียนไม่ได้ก็รู้เรื่องการกระทำความดี (บุญ) และรู้สิ่งที่เป็นความชั่ว (บาป) การน้อมนำเอาหลักธรรมของพุทธศาสนามาประพฤติปฏิบัติโดยยึดหลักการทำความดี ละเว้นการทำความชั่วย่อมทำให้จิตใจผ่องใส มีวามสุข สงบ นำความเจริญแก่ผู้ปฏิบัติธรรม หรือผู้เขียนกล่าวให้เห็นความเลื่อมใสต่อพระภิกษุของยายจ่าง ซึ่งเป็นยายของเจริญ เมื่อครั้งหนึ่งเด็กชายเจริญกล่าววาจาในเชิงจาบจ้วงพระสงฆ์ซึ่งยายก็กล่าวตำหนิ ดังความว่า

“...ไอ้หนู ยายขอเตือนเอ็งว่าอย่าได้พูดจ้วงจาบพระ เจ้าแบบนั้น เอ็งพูดล่วงเกินยายได้ยายไม่ถือ

แต่กับพระเจ้าเอ็งอย่าทำยังงั้น ท่านเป็นผู้ทรงศีลบริสุทธิ์ ควรแก่การกราบไหว้บูชา ไม่ควรที่เอ็งจะเอามาพูดเล่น...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 25)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้ถึงความศรัทธาในพระสงฆ์ของยายจ่าง ที่ไม่ยอมให้หลานกล่าวถึงในทำนองจาบจ้วง หรือแม้แต่พูดเล่นก็ไม่สมควร เพราะพระเป็นผู้ทรงศีลบริสุทธิ์สมควรที่ได้รับการกราบไหว้บูชาเป็นอย่างยิ่ง

วรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก็คือเรื่อง ลายแทงในถ้ำแก้ว ผลงานของ สไบเมือง ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ การเข้าหาสมณะ พราหมณ์ ของพราหมณ์หัสตะ ดังความว่า

"...ที่ข้าเดินมาทางนี้ นอกจากปรารถนาจะสนทนาธรรมกับฤาษีแลนักบวชแห่งภูเขาวินธัยแล้ว ยังหมายใจจะเดินทางต่อไปยังเชตวนาราม กรุงสาวัตถี แคว้นโกศล เพื่อเข้าเฝ้าแลสดับพระธรรมเทศนาจากพระพุทธางกูรอีกด้วย...แต่เรื่องราวก็เข้ามาขัดขวางเสียดังนี้ เห็นที่จะต้องรั้งรอพอให้เหตุต่าง ๆ ผ่านไป..."

(สไบเมือง, 2549, หน้า 59),

จากข้อความข้างต้น ทำให้เห็นว่าพราหมณ์หัสตะนั้นเป็นคนที่ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา และปฏิบัติตามธรรมข้อไม่ละเลยการฟังพระธรรม แม้นว่าตนจะเป็นพราหมณ์แต่ก็มีความสนใจที่จะศึกษาแนวคิด ปรัชญาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยไม่ได้ถือตนเลย เพราะเหตุว่ามองเห็นความสำคัญของการฟังพระธรรมว่าเป็นขุมทรัพย์ทางปัญญา เมื่อพราหมณ์ทำตนอย่างนี้แล้วก็ส่งผลให้สามารถคลายทิฐิของตนลงได้ ทั้งเป็นที่เคารพของเหล่ามิตรสหายและศิษย์ทุกคน ทั้งนี้ก็มาจากการปฏิบัติตนตามธรรม มีความเมตตา กรุณาศิษย์ พร้อมถ่ายทอดองค์ความรู้ในการดำเนินชีวิตแก่ศิษย์เป็นอย่างดี ทั้งนี้ก็มาจากการไม่ขาดการฟังพระธรรม

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นนั้นก็แสดงให้เห็นว่าธรรมะข้อ อุบาสกธรรมอันเป็นธรรมของผู้เข้าใกล้พระพุทธศาสนา อันประกอบด้วย ไม่ขาดการพบปะภิกษุ ไม่ละเลยการฟังพระธรรม มีการอบรมตนในเรื่องศีลให้สูงขึ้น พร้อมด้วยความเลื่อมใสในพระภิกษุทั้งหลาย ไม่จับผิดในพระธรรมที่ได้สดับ ไม่แสวงหาสิ่งของนอกศาสนาของตน และส่งเสริมรักษาพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง เมื่อกระทำให้มากแล้วยอมดำรงรักษาพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองได้ โดยความรุ่งเรืองนี้ไม่ใช่รุ่งเรืองด้วยทรัพย์สมบัติ อามิสต่าง ๆ แต่เจริญด้วยพระธรรมคำสอนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ดีแล้ว เมื่อผู้ใดปฏิบัติตามแล้วย่อมจะนำความเจริญมาสู่ตนสืบไป

15. แนวคิดอริยวัฑฒิ

อุบาสกและอุบาสิกาผู้ศรัทธาเลื่อมใสในพุทธศาสนา ได้นำเอาหลักคำสอนที่พระสงฆ์สาวกได้อบรมสั่งสอน แล้วนำไปปฏิบัติตามความสามารถของตน จนเกิดผลอันเป็นประโยชน์สุขและประโยชน์เกื้อกูลในการปฏิบัตินั้น ควรจะให้มีการพัฒนาก้าวหน้าขึ้นไปตามลำดับ พระพุทธศาสนาได้สอนหลักธรรมหมวดหนึ่งไว้ เพื่อให้อุบาสกและอุบาสิกานำมาเป็นเครื่องวัดความเจริญก้าวหน้าในการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งถือว่าเป็นหลักธรรมวัดความเจริญในพระศาสนาธรรมหมวดนี้ เรียกว่า อาริยวัฑฒิธรรม มี 5 ประการ ได้แก่ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องมักกะลีผลพบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด

ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดง คือ ยายจ่างซึ่งเป็นตัวละครเอกในวรรณกรรมเรื่องนี้ กล่าวถึงเรื่องป่าหิมพานต์และหลวงพ่อช้างด้วยความเคารพและศรัทธา ดังความว่า

"...'ท่านบอกว่า แขกคนนี้เหาะมาจากป่าหิมพานต์ แล้วก็ตกลงมาที่ป่าช้าแห่งนี้ ขาหักไปไหนไม่ได้ ท่านจึงให้อยู่ด้วย แบ่งอาหารให้กิน แล้วก็ช่วยรักษาขาข้างที่หัก ยายก็เจอแขกคนนั้นทุกวัน แต่ไม่ได้พูดกันเพราะแกพูดไทยไม่ได้ แต่หลวงพ่อช้างท่านพูดกับแขกรู้เรื่อง เพราะท่านสำเร็จฌานแล้วก็พูดภาษาสิงหลได้ ท่านเก่งมากนะไอ้หนู หลวงพ่อช้างองค์นี้' พูดด้วยศรัทธาที่เปี่ยมล้น..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 48)

จากข้อความข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นความศรัทธาของยายจ่างที่มีพ่อแม่ครูบาอาจารย์ของตนอย่างสุดใจ แม้นเพียงเล่าถึงก็ให้ความเคารพเป็นที่สุด อันเป็นธรรมข้อหนึ่งในหลักอริยวัฑฒิ นอกจากความศรัทธาที่มีต่อพระสงฆ์แล้ว ยายจ่างก็พร้อมด้วยความศรัทธาทั้งต่อพระพุทธเจ้า พระธรรม ดังเมื่อครั้งหนึ่งตาด้วงซึ่งเป็นเพื่อนบ้านของยายจ่างโดนโจรมาลักควาย ชาวบ้านจึงออกตามหาพร้อมขอแรงชายหนุ่มในการจับโจร ซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือเด็กชายเจริญ เมื่อเด็กหนุ่มออกไปจากบ้าน ยายจ่างก็เข้าห้องพระเพื่อสวดมนต์ขอพร ดังความว่า

"...หลานชายไปแล้ว ยายจึงเข้าบ้าน จัดการปิดเรือนลงสลักประตูอย่างเรียบง่าย เสร็จแล้วจึงเข้าห้องพระสวดมนต์ภาวนา ยายสวดบทชัยมงคลคาถา หรือที่เรียกว่า คาถาชนะมารอันประกอบด้วยคาถาแปดบทซึ่งพรรณนาถึงพุทธวิธีที่พระพุทธองค์ทรงชนะอธรรมทั้งหลายที่พากันมาผจญ คนโบราณเชื่อถือกันว่า ใครก็ตามที่สวดคาถาชนะมารทุกวันเขาจะสามารถชนะอุปสรรคทั้งปวงได้ สวดมนต์เสร็จยายแผ่เมตตาให้ตาด้วง ขอให้แกได้ควายคืนแล้วจึงแผ่เมตตาให้ไอ้ค้ำกับไอ้คูณ ให้มันได้กับมาอยู่กับเจ้าของของมัน มิฉะนั้นมันจะถูกนำไปขายยังโรงฆ่าสัตว์และต้องจบชีวิตลงอย่างน่าสงสารเช่นเดียวกับวัวควายทั้งหลาย จากนั้นยายจึงเข้าห้องไปนอนและหลับอย่างง่ายดาย ด้วยเชื่อว่าคาถาชนะมารที่ยายสวดจะมีอานุภาพทำให้ทุกคนปลอดภัย รวมทั้งเจ้าค้ำกับเจ้าคูณด้วย..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 188)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นว่ายายจ่างมีความเชื่อหรือศรัทธาในบทสวดมนต์ที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า ในบทชัยมงคลคาถา ว่าเมื่อสาธยายมนต์นั้นแล้วย่อมนำความสุขความชนะมาสู่ผู้นั้นด้วย ประกอบกับการอธิษฐานให้คณะที่ตามควายของตาด้วงกลับมาด้วยความปลอดภัยพร้อมกับได้ควายกลับมาด้วย ด้วยการกระทำนั้นยายจ่างเกิดความศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นอย่างยิ่ง เมื่อมีเรื่องราวที่ไม่สู้ดียายก็เชื่อว่าพระท่านต้องช่วยได้ แล้วจิตที่

เชื่อถือนั้นก็ไม่ได้กลัวเลยว่าพระท่านจะไม่ช่วย เพราะความเชื่อนั่นเองที่ทำให้ยายจ่างเกิดความเบิกบานใจอยู่เสมอ

ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก็คือเรื่อง **นารีผล** ผลงานของ สุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ เมื่อครั้งที่พระเจริญได้รับนิมนต์ให้ไปฉันเพลที่บ้านบางมะยม อำเภอท่าวุ้ง จังหวัดลพบุรี ก็แสดงให้เห็นถึงศรัทธาและการให้อาหารเป็นทานแด่พระสงฆ์ ดังความว่า

“...นายหล่อผู้จงรักภักดีจอดรถไว้ที่หัวทุ่งแล้วเดินตาม หลวงพี่ไป ท่านเพิ่งหายจากอาพาธใหม่ ๆ อาจจะเป็นลมเป็นแล้งกลางทาง จึงต้องคอยติดตามดูแลรับใช้อย่างใกล้ชิด บรรพชิตหนึ่งรูปกับคฤหัสถ์หนึ่งคน เดินมาถึงบ้านงานทันเวลาเจริญพระพุทธมนต์พอดี เป็นงานทำบุญวันเกิดเจ้าของบ้านและเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่เจ้าของวันเกิด พระสงฆ์ทั้ง 9 รูป จึงเจริญพระพุทธมนต์บทธรรมจักร หรือที่มีชื่อเต็มว่า ธัมมจักกัปปวัตนสูตร อันเป็นเทศนากัณฑ์แรกที่พระพุทธองค์ทรงแสดงโปรดนักบวชทั้ง 5 รูปที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบลง พวกแม่ครัวช่วยกันลำเลียงอาหารมาวาง พิธีกรนำกล่าวถวายสังฆทาน แล้วเจ้าภาพช่วยกันประเคนภัตตาหาร พระสงฆ์พิจารณาอาหารแล้วจึงลงมือฉัน...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556 หน้า 226-227

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยตั้งแต่โบราณมาจนถึงปัจจุบันมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับชาวบ้านบางมะยม นอกจากความศรัทธาแล้วก็ยังรู้จักการให้ทานคือการสละทรัพย์ อาหาร เวลาออก เพื่อประโยชน์ต่อผู้อื่น เมื่อพวกเขาเหล่านั้นประกอบพร้อมด้วยการให้ทานแล้ว ก็เป็นดั่งการสละออกซึ่งความตระหนี่ มีความเสียสละ และน้ำใจที่อารีมาแทนที่ เช่นผู้เขียนบรรยายถึงงานฉลองพระอุโบสถ ก็มีการเจริญตามธรรมอริยวัฑฒิ ดังความว่า

“...งานฉลองอุโบสถจัดขึ้นสามวันสามคืน มีการทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ และเจริญวิปัสสนากรรมฐาน กลางคืนเป็นการบรรเลงดนตรีไทยของคณะ จรูญรัตน์ ซึ่งเต่ก่อนมีหนุ่มเจริญ จรูญรัตน์ เป็นหัวหน้าวง แต่หลังจากที่เขาเข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์โดยไม่มีวี่แววว่าจะสึก นางจำแลงพี่สาวก็ได้เป็นหัวหน้าวงสืบต่อมา...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 305)

จากข้อความข้างต้น เมื่อมีการสร้างศาสนาวัตถุขึ้นภายในวัด เมื่อสร้างเสร็จก็จะมีการจัดงานฉลอง ซึ่งการฉลองนอกจากจะมีเครื่องมหรสพเพื่อความสนุกสนานครื้นเครงแล้วก็จะมีการทำบุญตักบาตร อันเป็นการให้ทาน ฟังพระธรรมเทศนา และเจริญวิปัสนกรรมฐาน

ด้วย เพราะเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้เลย ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการเจริญตามบุญกิริยาวัตถุ คือ การให้ รู้จักทาน รักษาศีล และเจริญสมาธิ

วรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก็คือเรื่อง **จิตา** ผลงานของทมยันตีซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ เมื่อจิตาเด็กน้อยซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่องพร้อมด้วยเหล่าพุทธศาสนิกชนนั่งรอพระภิกษุที่ตนเองเคารพ แสดงให้เห็นความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อพระพุทธศาสนา ดังความว่า

"...บานประตูเปิดออก เพียงเห็นชายผ้าเหลืองทุกคนก็กราบลงท่ามกลางความหนาแน่นของผู้คนทำให้ไม่มีใครสังเกตว่า จิตากราบด้วยอาการเบญจางคประดิษฐ์ พระภิกษุร่างบาง ผอม ขาว ด้วยราศีอันงดงาม ทรุดนั่งลงบนเก้าอี้ไม้ข้างประตู ดวงตาใสจรัสกวาดนิดเดียว..."

(ทมยันตี, 2552, หน้า 113)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นความศรัทธาของศาสนิกชนที่มีต่อผู้ถ่ายทอดพระธรรม คือ พระสงฆ์ที่เป็นพระสุปฏิปันโน หรือผู้ปฏิบัติดีแล้วตามธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง เมื่อศรัทธาแล้วพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแนะให้ประกอบและพร้อมด้วยปัญญาในการพิจารณาถึงความจริง เมื่อมีศรัทธาแล้วย่อมโน้มจิตให้ผู้นั้นเข้าใกล้สิ่งที่ตนนับถือ เช่นเดียวกับชาวบ้านที่มาทำบุญที่วัดก็เพราะความศรัทธา ขณะเดียวกันนั้นพระภิกษุก็มีหน้าที่ต่อยอดศรัทธาของชาวบ้านเป็นปัญญาความรู้พร้อมด้วยความจริง เมื่อเข้าใกล้ภิกษุผู้พร้อมด้วยศีลาจารวัตรและปัญญา ชนเหล่านั้นก็จะมีความเจริญด้วยปัญญาเห็นตนตามธรรมได้ และสามารถคลายทิฐิ มานะ ที่เป็นฝ่ายอกุศลลงได้ นอกจากนั้นแล้วผู้เขียนยังแสดงให้เห็นความสำคัญของปัญญา เช่นในตอนที่คุณยายของจิตาพิจารณาธรรมและดูจิตของตนในการเจริญภาวนา ดังความว่า

"...ความสงบ ใจเย็น เป็นอันดับต้น
ความเมตตาเพิ่มมากจนเห็นชัด
กระแสแห่งธรรมเป็นกระแสเย็น เมื่อใดกระแสนั้นหลั่งไหลผ่าน จิตจะรับกระแสนั้นแผ่ซ่านไปทั่ว เมื่อใดที่ไร้กังวล เมื่อใดที่ไม่มีความกลุ้ม เพราะการทำบาป ธรรมชาติของจิตย่อมสงบนี้เองย่อมทำให้สามารถไตร่ตรองความผิด-ถูก ดี-ชอบด้วยปัญญา..."

(ทมยันตี, 2552, หน้า 398)

จากข้อความข้างต้น ผู้เขียนก็สื่อให้เห็นว่าปัญญาถือเป็นส่วนที่สำคัญยิ่งในการพิจารณาและมองเห็นธรรมะตามสภาพความเป็นจริง เช่น เราได้สดับว่าเราไม่ใช่เรา กล่าวคือไม่มีความเป็นเราเลย เพราะสังขารที่เป็นรูปธรรมนั้นเกิดจากการรวมตัวของธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม แต่เมื่อปัญญาเราไม่ถึงเราก็ยึดว่าเป็นเราอยู่นั่นเอง แต่เมื่อเราสดับพระธรรมให้มาก

แล้วพิจารณาตามธรรมเรื่องไม่มีตัวตนนานเข้า ก็ย่อมน้อมนำความเข้าใจ และมองเห็นว่าทุกอย่างไม่ใช่ของเราเลย ต้องอาศัยปัญญาอย่างยิ่ง และก่อนที่ปัญญาจะเห็นได้ดังนั้น จำเป็นที่ต้องสะสมปัญญาในระดับน้อยเรื่อยไป หรือปัญญาในการมองเห็นความไม่เที่ยงของสังขาร ที่มีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ดังที่จารวีประสบเมื่อลูกสาวของตนต้องจากไป ทำให้เธอเกิดความทุกข์ระทมใจเป็นที่สุด ดังความว่า

"...จารวีคว้าร่างนั้นมากอดรุนแรง...มนุษย์ได้มาเพื่อสูญเสียในวันหน้า หากมนุษย์รู้ที่มา และที่ไปแห่งตน ไยมนุษย์พรั่นพรึงต่อความตาย ?..."

(ทมยันตี, 2552, หน้า 565)

จากข้อความข้างต้น เมื่อจารวีประสบเหตุแห่งความทุกข์ในการสูญเสียลูกสาวของตน และเธอก็มองเห็นว่า เมื่อเราเกิดมาแล้วในเบื้องต้น แน่ทีเดียวว่าในเบื้องปลายก็มีความตายมาเยือน เมื่อทราบด้วยเหตุนี้แล้วก็สามารถทำใจได้ในเบื้องต้น แต่จะเปลี่ยนความคิดของจารวีให้ไม่ทุกข์นั้นเป็นไปยาก เพราะปัญญาที่จารวีสั่งสมมายังไม่มากพอ แต่เธอก็มีเชื้อแห่งปัญญาที่มองเห็นว่าทุกอย่างก็มีส่วนสลายไปเป็นธรรมดา ด้วยความคิดนี้เองที่สามารถทำให้เธอวางใจได้บ้าง

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นนั้น ก็เป็นเครื่องยืนยันว่าเมื่อใครเจริญให้มากด้วยอริยวัฑฒิ อันมีศรัทธาเป็นเบื้องต้น และมีปัญญาเป็นที่สุดก็สามารถน้อมนำให้จิตของผู้นั้นเจริญด้วยธรรม และสามารถมองเห็นสัจจะธรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นตามความเป็นจริงตามระดับของปัญญา เมื่อพิจารณาให้มากแล้วย่อมนำให้ปัญญามีความเจริญมากตามลำดับไป

16. แนวคิดอริยทรัพย์

คุณธรรมประจำใจอันประเสริฐ ได้แก่ ศรัทธา ศีล หิริ โอตตัปปะ พาหุสัจจะ จาคะ และปัญญา ธรรม 7 ประการนี้ ที่ช่วยส่งเสริมการบำเพ็ญคุณธรรมต่าง ๆ ยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จได้อย่างกว้างขวาง เปรียบเหมือนคนมีทรัพย์มาก ย่อมสามารถใช้จ่ายทรัพย์เลี้ยงตน เลี้ยงผู้อื่นให้มีความสุขและบำเพ็ญประโยชน์ต่าง ๆ ได้มาก

จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องมักกะลีผล พบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดง คือ ครั้งหนึ่งเด็กชายเจริญช่วยเป็นหมอตำแยทำคลอดให้ผู้หญิงคนหนึ่งที่กำลังปวดท้องกลางทาง เขาจึงเป็นหมอจำเป็นให้ แต่ยายก็คอยหลานเห็นกลับมาช้าก็เป็นห่วง เมื่อหลานกลับมายายจึงถามว่า

"...'ไอ้หนู เกิดอะไรขึ้น ทำไมเลือดท่วมตัวยังงี้ ใครมันทำร้ายเอ็ง บอกมาซิยายจะตามไปฆ่ามัน' คนอายุแปดสิบสี่พูดเพราะความรักหลาน

'ยายน่ะหรือจะฆ่าคน แค่ยุงตัวเดียวยายยังไม่เคยฆ่า'

'เออน่ะ ถึงจะไม่เคยฆ่ายุง ก็ฆ่ายุง ก็ฆ่าคนได้ ถ้าคน ๆ นั้นมันทำร้ายหลานยาย'

‘ยายไม่กลัวตกนรกหรือครับ’ ผู้เป็นหลานเย้า รู้สึกหายเหนื่อยเป็นปลิดทิ้งเพราะความซาบซึ้งในความรักที่ยายมีต่อเขา

‘เออ จริงของเอ็ง ถ้ายายไปฆ่าเขายายก็ต้องตกนรก เขาทำบาปต้องตกนรกอยู่แล้วถ้ายายไปฆ่าเขาก็ต้องพลอยตกนรกไปด้วย ถ้าอย่างนั้นยายไม่ฆ่าดีกว่า นะไอ้หนูนะ ถึงยายจะรักเอ็งมากเพียงใด แต่ยายก็ยังกลัวตกนรก ว่าแต่ว่าเอ็งไปทำอะไรมาเสื้อแสงมือไม้ถึงได้เปื้อนเลือดเกราะกรังอย่างนี้’ ยายถามหาสาเหตุ...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 113)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่ายายจ่างมีหิริ คือ ความละอาต่อบาปประจำตัวเสมอมา เห็นได้จากคำพูดของเจริญที่ว่าแม้นยุงตัวเดียวยายก็ไม่ทำร้ายมันเลย ทั้งนี้เพราะกลัวบาปกรรมต่าง ๆ ที่เกิดจากการกระทำของตน และส่งผลให้ตนเกิดความเดือดร้อนและไม่สบายใจ เพราะยายจ่างพิจารณาได้เช่นนี้จึงไม่เคยก่อกรรมที่เป็นอกุศลเลย ถือเป็นต้นทุนแห่งบุญกุศลของยายจ่างโดยแท้ หรือการไม่กล่าววาจาที่เป็นเท็จของพระเจริญก็เป็นการปฏิบัติตามศีล เมื่อนายหล่อซึ่งเป็นคนขับรถแนะให้พระเจริญโกหกแม่นวลซึ่งเป็นโยมที่นิมนต์ให้พระเจริญไปประกอบศาสนกิจที่บ้านของตน ฝ่ายพระเจริญก็กล่าวว่า

“...‘เอ็งจะให้ข้าโกหกอย่างงั้นหรือ ข้าไม่ยอมหรอกนะ ถึงข้าจะเคยพูดปดมดเท็จสมัยที่ยังเป็นคฤหัสถ์ แต่เมื่อมาบวชแล้ว ข้าก็ต้องประพฤติปฏิบัติตามที่พระวินัยบัญญัติไว้ ข้าจะไม่เป็นพระสักแต่ว่าโกนหัวห่มผ้าเหลืองเท่านั้น’ พระหนุ่มให้เหตุผล...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 113)

จากข้อความข้างต้น พระเจริญได้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้บัญญัติไว้ดีแล้ว เป็นกุศลธรรมที่จะนำให้ความเป็นสมณะประเสริฐขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการโกหกด้วยเรื่องเล็กน้อยจนถึงเรื่องที่ใหญ่ขึ้นไปก็ไม่พึงปฏิบัติ เพราะเมื่อกล่าวครั้งแรกแล้วครั้งต่อ ๆ ไป ก็ย่อมตามมาเช่นกัน ด้วยการกล่าววาจาแห่งสัจจะของพระเจริญนั้น เป็นเหตุให้พุทธศาสนิกชนส่วนมากที่เดินทางมาสนทนากับท่านให้ความเคารพและรักท่านเป็นที่สุด

ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก็คือเรื่อง **นารีผล** ผลงานของ สุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป เช่นธรรมข้อปัญญาในการสนทนาระหว่างพระครูเจริญและเจ้าอาวาสวัดสยาโมปาลี กำลังเดินทางไปที่หมู่บ้านคนไทยในศรีลังกา กล่าวถึงเรื่องการเวียนเกิดตายของสรรพสัตว์ พระเจริญก็ได้กล่าวว่า

“...‘สำหรับผม หากจะต้องเกิดอีกก็ขอให้เป็นชาติสุดท้ายผมเบื่อการเวียนว่ายตายเกิดไม่อยากเกิดอีกแม้แต่ชาติเดียว คนทั้งหลายเขามักจะพูดกันว่า ถ้าเลือกเกิดได้เขาขอเกิดเป็นเศรษฐี แต่สำหรับผมถ้าเลือกได้ ขอเลือกไม่เกิดดีกว่า ท่านเชื่อไหมครับ ตั้งแต่เกิดมาผมยังไม่เคยพบกับความสุขที่แท้จริงเลยสักครั้ง ชีวิตผมลำบากมาตั้งแต่เด็ก เรียกว่าตอนเป็นคฤหัสถ์

ก็เป็นทุกข์อย่างคฤหัสถ์ พอมาเป็นบรรพชิตก็ทุกข์อย่างบรรพชิต ยิ่งเป็นสมภารเจ้าวัดก็ยิ่งทุกข์ ผมผจญกับทุกข์มาโดยตลอด ไม่เคยมีความสุขเลย แต่ผมว่าผมโชคดี เพราะถ้ามีความสุข ผมคงประมาทมัวเมา ติดใจไหลหลงอยู่ในความสุข ไม่เร่งขวนขวายที่จะพาตัวออกจากวงจรแห่งสังสารวัฏ แล้วก็จะเวียนตายเวียนเกิดอยู่อย่างนี้ไม่มีที่สิ้นสุด ผมเห็นว่าความทุกข์ พระองค์ก็จะไม่ได้เป็นมหาบุรุษของโลก พวกเราก็จะไม่รู้จักพระพุทธศาสนา ความทุกข์จึงมีประโยชน์ตรงนี้' ท่านพระครูพรรณนาค่อนข้างยาว ยังมิทันที่ท่านปัญญาติสสะจะพูดว่ากระไร รถก็เลยผ่านหุบเขาเข้ามาจอดอยู่หน้าลานกว้างที่ผู้คนนับร้อยมาชุมนุมกันอยู่..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 624 – 625)

จากข้อความข้างต้น พระครูเจริญมองทุกอย่างด้วยปัญญา กล่าวคือ คนเราเมื่อเกิดมาแล้วล้วนนำความทุกข์มาด้วย อันแบ่งเป็นทุกข์ทางกายและทางใจเป็นสำคัญ สำหรับผู้ครองเรือนก็มีทุกข์ของผู้ครองเรือน หรือเป็นฆราวาสก็มีทุกข์ของฆราวาส แต่เมื่อได้สั่งสมความรู้ ความเข้าใจ และปัญญาในการศึกษาพระธรรมมาเป็นอย่างดียิ่งแล้ว ก็เป็นเหตุให้สามารถตัดต้นกำเนิดแห่งความทุกข์ได้ นั้นคือ การเกิด เพราะการเกิดเป็นฐานของความทุกข์ ทุกข์เพราะเกิด เพราะยึดมั่นถือมั่น เพราะหลงไปตามกิเลส คือ โลภ โกรธ หลง ยึดว่าเป็นเราเมื่อไม่ได้ ดังประสงค์ก็เกิดความทุกข์ขึ้นมา แต่เหตุที่จะทำให้ไม่เกิดก็คือการบรรลุธรรมขั้นอรหันตผลแล้ว คือ ปราศจากโลภะ โทษะ โมหะ ไม่ยึดในกุศลและอกุศล วางทุกอย่างลงได้แล้ว ย่อมนำความไม่เกิดมาสู่ตนได้ พระครูเจริญปรารถนาความไม่เกิดเพราะปัญญาที่สั่งสมมาและมองเห็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงว่าโลกข้องอยู่แต่ความทุกข์ เมื่อเห็นภัยดังนั้นย่อมละความเป็นตัวตนลงไปได้ หรือเมื่อครั้งหนึ่งหลวงพ่อดำซึ่งเป็นพระอาจารย์ของพระเจริญได้กล่าวให้เห็นถึงความสำคัญของปัญญา ดังความว่า

"...'ถ้าเช่นนั้นผมเห็นจะต้องตอบเสียแล้ว คือผมมีความเข้าใจตรงกับหลวงพ่อที่ว่าเห็นหนอ ที่เป็นของแท้นั้น คือ ตัวปัญญาซึ่งเป็นดังแสงสว่างที่มืดมิดด้วยอวิชชาให้แก่เรา เราจะรู้ว่ามันเป็นของแท้ก็ต่อเมื่อเราเจริญวิปัสสนาจนเกิดปัญญา ส่วน เห็นหนอ ที่เป็นของเทียมนั้นเป็นสัญญา เกิดขณะที่เราเจริญสมถะ ซึ่งจะมาอยู่ในรูปของนิมิตต่าง ๆ อย่างคนที่นั่งแล้วเห็นนรก เห็นสวรรค์ เห็นอะไรต่อมิอะไรให้เปรอะไปหมด แล้วก็เที่ยวไปคุยฟุ้งว่าตัวสำเร็จแล้ว พวกที่ได้ เห็นหนอ แบบหลังนี้มีมากมายเลยครับหลวงพ่อ แล้วคนพวกนี้ก็มาคุยอวดกัน หารู้ไม่ว่าที่อวด ๆ กันน่ะของเทียมทั้งนั้น'

'เอาละ ทีนี้เธอก็เห็นความสำคัญของปัญญาแล้วใช่ไหมเห็นหรือยังว่าแสงแห่งปัญญานั้นสว่างกว่าแสงอาทิตย์แลแสงจันทร์ แสงอาทิตย์ส่องสว่างเฉพาะกลางวัน ส่วนแสงจันทร์ส่องสว่างเฉพาะกลางคืน แต่แสงปัญญาสว่างไสวตลอดกาล ทำให้เราเห็นความจริงได้แม้ในที่มืด'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 786 – 789)

จากข้อความข้างต้นนั้น หลวงพ่อดำพยายามแนะให้พระเจริญมองเห็นคุณของปัญญา เพราะเหตุว่าปัญญามีค่ากว่าสิ่งใด แม้นว่าแสงแห่งพระอาทิตย์และพระจันทร์ก็ไม่สว่างเท่าแสงสว่างแห่งปัญญา แม้นจะอยู่ในที่ดีที่มีแต่ความทุกข์ ก็สามารถใช้ปัญญามาแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ด้วยคำสอนของพระอาจารย์นี้เองที่ทำให้พระเจริญได้เจริญปัญญาจนมองโลกนี้ด้วยปัญญาแห่งสัจธรรมที่มีประจำโลก เมื่อมีทุกข์ที่จรเข้ามาก็ไม่ได้จมอยู่กับความทุกข์นั้น เพียงรู้แล้ววางตามปัญญาตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

วรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก็คือเรื่อง **จิตา** ผลงานของทมยันตีซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ การสละออก หรือทาน เมื่อครั้งหนึ่งคุณทัศนีย์ซึ่งเป็นยายของจิตาได้ให้อาหารเป็นทานแด่พระภิกษุและสรรพสัตว์ ดังความว่า

“...พระภิกษุองค์สุดท้ายเดินห่างออกไป จีวรสีเหลืองอร่ามพาให้ใจสดใส คุณทัศนีย์กวาดข้าวจากขันโปรยลงดิน เป็นทานแก่สัตว์ตัวเล็กตัวน้อย แม่สาวใช้วัยรุ่นที่คอยอยู่ขยับเข้ามาเก็บกวาด ผู้เป็นนายจึงหันไปถามเบา ๆ เครื่องกรวดน้ำล่ะ ?...”

(ทมยันตี, 2552, หน้า 175)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นในกุศลจิต กุศลเจตนาของคุณทัษนีย์ที่ตั้งใจมอบอาหารเป็นทานแด่ทายาทของพระศาสนา และสัตว์เล็กสัตว์น้อย โดยที่เธอไม่ได้เลือกเลยว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์ แต่ทำเพราะเห็นประโยชน์ที่จะหนุนให้จิตใจสูงขึ้นด้วยธรรมะ ด้วยเหตุนี้ส่งผลให้คุณทัศนีย์เป็นที่รักทั้งจากลูกหลาน เหล่าญาติ ๆ และเพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียง พร้อมกันนั้นเมื่อใดที่คุณทัศนีย์เดินทางไปทำบุญที่วัด เธอก็ได้รับความรักจากคนทั้งหลายเพราะความเมตตา กรุณาต่อเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย หรือเมื่อครั้งหนึ่งที่คุณทัศนีย์กล่าวเตือนบุตรสาวด้วยเรื่องการให้ทาน และเธอก็พิจารณาถึงการให้ทาน ดังความว่า

“...พอถูกเตือนย้ำ คุณเอื้อยก็ค่อยได้สติบ้าง จึงยอมลุกจากไป คุณทัศนีย์มองขันข้าวที่ผกาวางทิ้งไว้นิ่งอยู่สักครู่เช่นกัน...การทำบุญตักบาตรนั้น ความหมายจริงแท้ คือ การเสียสละให้แก่ผู้อื่นโดยมิได้หวังผลตอบแทน เป็นการกระทำแบบให้เปล่าด้วยความบริสุทธิ์ใจ จึงเป็นการสะสมวิบากดีไว้ในจิตตน...”

(ทมยันตี, 2552, หน้า 266)

จากข้อความข้างต้น ทำให้เห็นปัญญาในการมองห็นว่าเราทำทานเพื่ออะไร ทำทานในความหมายที่แท้ คือ การสละออกไป โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินหรือพระคุณ เมื่อทำความเข้าใจได้เช่นนี้แล้วย่อมรู้ว่าการกระทำอย่างไรเป็นการให้ทานเพื่อให้ทาน หรือ ให้ทานเพื่อได้สิ่งอื่นตอบแทน

จากตัวอย่างที่ยกมากล่าวข้างต้น อริยทรัพย์เมื่อแปลความหมายตามตัวแล้ว คือ ทรัพย์ของผู้ประเสริฐ เมื่อผู้ใดที่ปฏิบัติตามผู้นั้นก็ถือว่าประเสริฐแล้วทางใจ แม้นว่าจะเป็น

คนที่มีฐานะยากจน แต่พร้อมด้วยธรรมข้อนี้ ก็ยังถือว่าประเสริญกว่ามหาเศรษฐีที่ปราศจากธรรมทั้ง 7 นี้ คือ ศรัทธา ศีล หิริ โอตตัปปะ หาหุสัจจะ จาคะ และปัญญา หรือผู้ใดก็ตามที่ปฏิบัติตามธรรมข้อใดข้อหนึ่งก็ถือว่าเป็นการเดินทางแสวงหาทรัพย์ของผู้ประเสริฐแล้ว อันทรัพย์นี้โจรก็ลักไปไม่ได้ ไฟไหม้ก็ไม่ได้ แต่จะสถิตในใจของผู้นั้นตลอดไป

17. แนวคิดอธิษฐาน

ธรรมที่เป็นรากฐานอันมั่นคงของบุคคลเพื่อให้มีความสามารถเข้าถึงผลสำเร็จขั้นสูงสุดตามที่ได้ตั้งความมุ่งหวังไว้ โดยไม่มีการเข้าข้างตนเองหรือสำคัญตนผิด เพื่อหลีกเลี่ยงสิ่งที่ผิดอันเป็นบ่อเกิดแห่งความมัวหมองที่จะนำมาทับถมตน เป็นธรรมที่ควรจะนำมาสู่ใจให้จิตใจเป็นสถานที่อันมั่นคงแก่ชีวิต ได้แก่ ปัญญา สัจจะ จาคะ อุปสมะ หรือ ความสงบ จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องนารีผล พบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดง คือ สัจจะหรือความจริงที่พระเจริญปฏิบัติมาตลอด เมื่อครั้งหนึ่งนายมั่นพร้อมด้วยคณะเดินทางมาหาท่าน เพื่อขอร้องให้ท่านช่วยไล่ผีออกจากลูกชายของตน ซึ่งขณะนั้นท่านกำลังทำกิจธุระในกุฏิ แต่ด้วยหัวอกคนเป็นพ่อจึงมีกิริยาที่รบเร้าท่าน ท่านก็รับปากโดยบอกสามเณรมาแจ้งแก่นายมั่น ว่าลูกของเขาจะไม่ตายแน่ ส่วนคณะนายมั่นเมื่อทราบดังนั้นก็เกิดปีติว่าท่านจะช่วยเพราะเหตุว่าท่านว่าคำไหนแล้วท่านต้องทำอย่างนั้น ดังความว่า

“...‘เอาเถอะ ฉันรับรองว่าลูกชายโยมมั่นไม่ตายแล้วก็ไม่ต้องเป็นไข้หัวโกร่นด้วย เชื่อฉันเถอะ ฉันขอเอาชีวิตเป็นเดิมพันเลย’ เจ้าอาวาสวัดป่ามะม่วงรับรองแข็งขัน เห็นว่าไม่มีทางหลีกเลี่ยงสามเณรตุ้ยจึงลงมาบอกนายมั่นและพรรคพวกที่รออยู่ข้างล่าง

‘หลวงพ่อท่านบอกให้รอสักครู่ ประเดี๋ยวท่านจะลงมา’

‘ทำไมท่านไม่ลงมาเลยล่ะ เณรไม่ได้บอกหรือว่าเรื่องด่วน เกิดไอ้มั่งตายไปจะว่ายังไง’ นายมั่นพูดอย่างกังวล

‘ไม่ต้องกลัวหรอกโยม อาตมาเรียนท่านอย่างละเอียดแล้วท่านรับรองว่าโยมมั่งไม่ตายไม่เป็นไข้หัวโกร่นด้วย ขอให้โยมเชื่อท่านเถอะ ท่านไม่เคยพูดไม่จริงแม้สักครั้ง’

‘ตกลง เมื่อท่านพูดมาอย่างนี้ผมก็ค่อยเบาใจ จริงอย่างที่เณรว่า ท่านสมภารพูดคำไหนต้องเป็นคำนั้น ตั้งแต่รู้จักท่านมายังไม่เคยเห็นท่านพูดไม่จริงเลยสักครั้ง’นายมั่นพูดอย่างโล่งอกและมีกำลังใจที่จะปักหลักรอต่อไป...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 160)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นแล้วว่าผู้ที่ดำรงตนอยู่ในเพศสมณะอย่างพระเจริญนั้นได้ปฏิบัติตามหลักศีลธรรมมิได้ขาด เช่นการกล่าววาจาที่เป็นความจริงอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อในวาจาของท่าน ทั้งยังเคารพศรัทธาในการกระทำของท่านเป็นที่สุด เมื่อพระเจริญช่วยให้ลูกชายของนายมั่นได้แล้ว

พระเจริญก็แนะให้นายมั่นมาเข้ากรรมฐานที่วัด แต่เขาก็อ้างว่าไม่มีเวลา ท่านพระเจริญจึงกล่าวแหย่ว่า

"...'ต้องรอให้เป็นไข้หัวโกร่นเสียก่อนใช่ไหม ถ้าพวกเอ็งจะรอให้ถึงเวลานั้นรับรองว่าไม่ได้ไปเพราะตายเสียก่อน'

'งั้นผมไปครับหลวงพ่อ ผมจะไปพรุ่งนี้เลยได้ไหมครับ' นายมั่งรีบบอก รู้สึกเข็ดขยาดเสียนักกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อตอนหัวค่ำ การไปฝึกสติที่วัดจะได้ไม่ต้องประสบกับเหตุการณ์เช่นนี้อีก

'ได้ ต้องมีสัจจะนะ สัจจะนี่สำคัญมาก คนที่เสียสัจจะน่ะ หลวงพ่อเห็นตายมานักต่อนักแล้ว นี่พูดจริง ๆ นะ ไม่ได้แกล้งขู่ให้เอ็งกลัว'

'แต่ถึงไม่ขู่ผมก็กลัวครับหลวงพ่อ ทั้งเข็ดทั้งกลัวเลย' ลูกชายนายมั่นสารภาพ..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 167)

จากข้อความข้างต้น นอกจากพระเจริญจะปฏิบัติตามหลักสัจจะแล้ว หน้าที่อย่างหนึ่งของพระ คือ แนะทางที่ถูกให้กับฆราวาสได้ปฏิบัติตาม ตามหลักที่ว่า ปฏิบัติธรรม ศึกษาธรรม และเผยแพร่ธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง เมื่อใครปฏิบัติตามแล้วก็ย่อมนำความเจริญมาสู่จิตใจของผู้ปฏิบัติแน่นอน กล่าวคือ ผู้นั้นก็จะได้รับความรักและเมตตาจากคนอื่นเสมอ

ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก คือ เรื่อง **ลายแทงใน** ถ้ำแก้ว ผลงานของ สไบเมือง ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป เช่นการตั้งสัจจะของบุรุษผู้หนึ่งที่ตั้งใจว่าจะดูแลพราหมณ์หัสตะ อันเป็นการตอบแทนบุญคุณที่ท่านเคยดูแลบุตรของตนเป็นอย่างดี ดังความว่า

"ดูก่อนพราหมณ์ ท่านมีคุณต่อข้ากะบุตรชายแลนางงามเป็นยิ่งนัก ข้าจักดูแลเกื้อกูลบุตรของท่านอย่างดีเลิศ อย่าปริวิตกแต่อย่างใด"

(สไบเมือง, 2549, หน้า 71)

จากข้อความข้างต้น เป็นการตั้งสัจจวาจา หรือตั้งความจริงเพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณของพราหมณ์ด้วยการดูแล แสดงให้เห็นว่าบุรุษผู้นั้นเป็นคนที่รู้จักบุญคุณของคนอื่น เมื่อเราทำเช่นนั้นได้ ก็ย่อมแสดงให้เห็นว่าเป็นคนดี หรือผู้เขียนทำให้ตัวละครกล่าวถึงคำตรัสของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังความว่า

"...ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า 'บุคคล ไม่ชื่อว่าเป็นเถระเพราะมีผมหงอกบนศีรษะ ผู้มีวัยแก่รอบแล้วนั้น เราเรียกว่า แก่เปล่า ส่วนผู้ใดมีสัจจะ ธรรมะ อหิงสา สัญญมะ และทมะ ผู้นั้นแล ผู้มีมลทินอันคายแล้ว ผู้มีปัญญา เรากล่าวว่า เป็นเถระ'..."

(สไบเมือง, 2549, หน้า 143)

จากความหมายข้างต้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงสัจธรรมที่มีอยู่และเป็นอยู่ประจำโลก กล่าวคือ ผู้ใดก็ตามเมื่อมีอายุมากแล้วไม่กระทำตนให้เป็นผู้ใหญ่สมทั้งวัยวุฒิ และคุณวุฒิแล้ว ผู้นั้นก็ไม่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่ควรเคารพและนำมาเป็นแบบอย่างที่ดีเลย ขณะเดียวกันเมื่อชนเหล่าใดถึงพร้อมด้วยคุณวุฒิและวัยวุฒิแล้ว คือ พร้อมทั้งสัจจะ คือ ความจริง ธรรมะคือหลักในการครองตนในฝ่ายแห่งกุศล อหิงสา คือ ความไม่เบียดเบียนผู้อื่นและตนเอง สัญญมะคือการงดเว้นจากอกุศลกรรมทั้งปวง และทมะ คือ การข่มใจต่ออกุศลที่เข้ามากระทบสัมผัสทั้ง 5 ผู้เช่นนี้นี่เองที่เราว่าเป็นผู้ที่น่าเคารพ เมื่ออายุมากแล้วก็เป็นผู้น่ารักน่าเคารพและงามตามแบบของผู้เดินตามทางแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

วรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือ เรื่อง มักกะลีผล ผลงานของ สุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ ผู้แต่งได้สอดแทรกธรรมในเรื่องปัญญาที่ทำให้คนเป็นผู้ฉลาดรู้โดยยกตัวอย่างกรณีของพระสารีบุตรอัครสาวกของพระพุทธเจ้าผู้ปฏิบัติอยู่ในศีล อยู่ในความสงบ มีความเสียสละ และมีสัจธรรมเป็นตัวอย่างให้ชาวพุทธได้ปฏิบัติตาม ดังคำกล่าวของยายจ่าง ความว่า

“...ใช่ซี ดูอย่างพระสารีบุตรนั้นปะไร ท่านเลิศในทางปัญญาเป็นผู้ที่มีความฉลาดรอบรู้ เรียกว่าฉลาดที่สุดในบรรดาพระสาวกทั้งหมด ขนาดพระพุทธองค์ยังตรัสกับพระภิกษุทั้งหลายว่า บุคคลที่พระสารีบุตรจะเป็นรอง มีอยู่ผู้เดียว คือ พระองค์ นอกนั้นพระสารีบุตรไม่เป็นรองใคร...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 44)

จากข้อความข้างต้น ยายจ่างได้แสดงให้หลานชายเห็นว่าพระสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มีปัญญารองจากพระองค์ คือ ท่านพระสารีบุตร ทั้งนี้ยายจ่างก็มีความประสงค์ให้หลานเห็นคุณค่าของปัญญา หรือตัวอย่างการให้สิ่งของเป็นทานก็ถือเป็นธรรมข้อย่อยของหลักอธิฐาน ในตอนที่ยายท้วมมาแจ้งแก่หลวงพ่อสดว่าข้าวสารกับมะพร้าวของวัดใกล้จะหมดแล้ว ขณะเดียวกันก็มีคนมาขอข้าวจากหลวงพ่อ หลวงพ่อก็อนุญาต แต่ยายท้วมก็ทำทีไม่อยากให้เพราะของวัดจะหมดแล้ว แต่หลวงพ่อก็กล่าวว่าของหมดแล้วก็จะมาใหม่และก็เป็นเช่นนั้นจริง ๆ ดังการสนทนาของพระเจริญกับหลวงพ่อสด ความว่า

“...‘แล้วหลวงพ่อให้หรือเปล่าครับ’

‘ให้ซิ ก็บอกแล้วว่าเราไม่เคยหวงใคร เราก็สั่งโยมท้วมว่าช่วยเอาข้าวสารให้โยมเขาหน่อย แรก ๆ โยมท้วมแกก็กระฟัด กระเฟียด ให้อย่างไม่เต็มใจ บางครั้งถึงกับตะคอกใส่เราว่า ข้าวที่วัดก็กำลังจะหมดเหมือนกัน เราก็ว่า หมดก็ให้มันหมดไป เดี๋ยวเขาก็เอามาให้ พอตกเย็นก็มีคนเอาใส่เรือมาถวายจริง ๆ ตอนหลังโยมท้วมแกเลยเชื่อตามเราว่ายิ่งให้ยิ่งได้’ หลวงพ่อสดเล่าให้พระหนุ่มฟัง

‘งั้นผมก็ได้ตำราจากหลวงพ่อแล้ว’ พระหนุ่มพูดอย่างยินดี

‘ตำราอะไรของเธอ’ สมภารวัดปากน้ำถาม

‘ตำราที่ว่า ยิ่งให้ยิ่งได้ ยิ่งหวงยิ่งอด หมดก็ไม่มา เราไม่หวงกันเราก็อด หมดก็มาเรื่อย ๆ ตำรานี้ใช้ได้ไหมครับ’

‘ดี เข้าท่าดี ตั้งแต่มาอยู่ใกล้เรา เธอฉลาดขึ้นเยอะเลย’...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 762)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการกระทำของหลวงพ่อสดมีธรรมบารมีของทานเป็นเบื้องต้น มีการสละออกซึ่งสิ่งของที่มีอยู่ เพราะมองว่าเมื่อตนมีแล้วควรจะแจกจ่ายแก่คนที่ยังไม่มี และท่านก็มั่นใจว่าพอหมดแล้วก็จะมีคนนำมาให้ท่านใหม่แน่นอน ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้พุทธศาสนิกชนบ้านใกล้เรือนเคียงวัด หรือลูกศิษย์ของท่านมีความรัก เคารพท่านมาก เพราะเมื่อมีความทุกข์มาถึงเมื่อมาหาท่านแล้วย่อมทำให้ความสบายใจเกิดขึ้นกับผู้นั้นเสมอ

จากตัวอย่างที่ยกมาพอสังเขปนั้น แสดงให้เห็นว่าธรรมข้ออธิฐานที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง อันเป็นธรรมที่เป็นรากฐานให้มีความสามารถเข้าถึงผลสำเร็จขั้นสูงสุดตามที่ได้ตั้งความมุ่งหวังไว้ อันมีปัญญา คือ ความรู้แจ้งในสภาพธรรม สัจจะ คือ ความเป็นจริง จาคะ คือ การสละออก อุปสมะ คือ ความสงบ เมื่อใครสามารถปฏิบัติได้แล้วย่อมนำความเจริญมาสู่ผู้นั้นแน่นอน

18. แนวคิดสัปปุริสธรรม

ธรรมของคนดีมี 7 ประการ อันประกอบด้วย รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาลรู้จักบริษัท และรู้จักบุคคล จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องนารีผล พบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดง คือ ผู้เขียนกล่าวถึงพระหล่อซึ่งเป็นตัวละครในเรื่องนี้ได้ปฏิบัติตนตามธรรมข้อนี้ ความว่า

“...แม้จะเป็นการบวชแก้บน หากพระหล่อก็มิได้ปล่อยเวลาและโอกาสให้ล่วงไปโดยเปล่าประโยชน์ ตรงข้ามท่านกลับสร้างความดีให้กับตนโดยการปฏิบัติวิปัสนากรรมฐานอย่างเคร่งครัด ขณะเดียวกันก็มิได้ละเลยกิจวัตร 10 ประการ อันเป็นกิจใหญ่ที่ภิกษุจะต้องศึกษาให้เข้าใจ จดจำไว้เพื่อนำไปปฏิบัติสมควรแก่สมณสารูปแห่งตน นอกจากนี้ยังวางตนได้เหมาะสมกับฐานะ ถึงจะเคยสนิทชิดเชื้อกับท่านพระครูมาก่อน ก็มิได้แสดงออกหรือคุยโวโอ้อวดให้เป็นที่รำคาญหูรำคาญตาของผู้อื่น ทำให้อุปัชฌาย์ชื่นชมยกย่องว่าท่านเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยสัปปุริสธรรม อันเป็นคุณสมบัติของคนดี มี 7 ประการ ได้แก่ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล คุณสมบัติทั้ง 7 ประการนี้ หากบุคคลใดมีอยู่ในตนครบครัน บุคคลนั้นได้ชื่อว่าเป็นสัตบุรุษซึ่งแปลว่าคนดีมีศีลธรรม คนประเภทนี้นับวันก็ยิ่งหายาก และอาจจะยากพอ ๆ กับงมเข็มในมหาสมุทรนั้นกระมัง...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 443–444)

จากข้อความข้างต้น พระหล่อจะบวชเพื่อแก้บน แต่ท่านก็ทำด้วยความเต็มที่ในการดำรงสมณสารูปไม่ให้ด่างพร้อยต่อพระวินัย นอกจากนั้นก็ยังอุทิศตนเพื่อช่วยเหลือในกิจที่ตนสามารถทำได้ แม้นว่าเมื่อก่อนการบวชนั้นพระหล่อจะรู้จักกับพระครูเป็นการส่วนตัว เมื่อมาบวชก็รู้จักการวางตนที่เหมาะสม คือ ไม่ทำตนให้สนิทสนมจนเกินงาม ทั้งนี้เพราะเหตุว่าเมื่อท่านทำตัวสนิทสนมต่อเจ้าอาวาสแล้ว ก็อาจจะเกิดข้อครหามาสู่ตนและท่านพระครูได้ ซึ่งท่านไม่ต้องการให้เป็นเช่นนั้น ด้วยกิจที่พระหล่อกระทำโดยตลอดในเพศบรรพชิตนั้น เป็นเหตุให้เป็นสมณที่น่านับถือ และน่าเข้าไปสนทนา หรือควรแก่การเคารพ หรือเมื่อครั้งหนึ่งพระมหาบุญกล่าวเยินยอพระครูว่าเป็นผู้ฉลาดและเก่ง ดังความว่า

"...'ก็หลวงพ่อเก่งนี่ครับ ในพื้นปฐพีอันกว้างใหญ่ไพศาลนี้ จักหาผู้ใดเก่งกล้าสามารถทัดเทียมหลวงพ่อได้เล่า' ผู้อ่อนวัยกว่าถือโอกาสสรรเสริญเยินยอ

'มากไป ถึงอย่างไรผมก็ไม่หลงใหลได้ปลื้มกับคำเยินยอของท่าน ทั้งนี้ก็เพราะผมมีสัปปุริสธรรม ครบทั้ง 7 ประการ โดยเฉพาะประการที่สาม คือ อัตตัญญุตา แปลว่า ความรู้จักตน ผมรู้จักตัวผมดีว่าผมนั้นมีความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรมแค่ไหนเพียงไร แล้วผมก็ประพฤติให้เหมาะสมและรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป เพราะฉะนั้นใครจะติชมอย่างไรผมก็ไม่ใจฟูตามไปด้วยหรอก คนดีจะต้องรู้จักตัวเอง จริงไหม'

'แหม! หลวงพ่อ ผมพูดนิดเดียว หลวงพ่อบรรยายความออกไปตั๋วเยอะแล้ว สงครามโลกครั้งที่หนึ่งกับครั้งที่สองเกิดขึ้นเมื่อไรครับ' ผู้อ่อนวัยกว่าย้อนกลับถามเรื่องเดิม..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 692)

จากข้อความข้างต้นนั้น พระครูเจริญได้ปฏิบัติให้ถึงพร้อมแล้วด้วยธรรมทั้ง 7 ประการ เมื่อท่านปฏิบัติแล้วก็นำความเจริญมาสู่จิตใจของท่าน และด้วยการประพฤติตามธรรมนี้เองที่ทำให้ท่านเป็นที่เลื่อมใสของเหล่าพุทธศาสนิกชนอย่างมาก

ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือ เรื่อง **ชามี**ผลงานของ ทมยันตี ซึ่งจะยกตัวอย่าง เช่น แม่ของชามีกล่าวกับชามีด้วยเรื่องของการรู้จักตนเอง ดังความว่า

"มนุษย์เป็นอย่างนั้นลูก เรามักเห็นคนอื่นแต่เราจะไม่เห็นตัวเอง มนุษย์จึงต้องพยายามดูตัวเอง รู้จักตัวตนที่แท้จริงของเราเอง"

(ทมยันตี, 2552, หน้า 64)

จากข้อความข้างต้น แม่ของชามีกล่าวให้เห็นความสำคัญว่า การรู้จักเรื่องของคนอื่นนั้นก็ไม่เท่ารู้จักตนเอง เพราะเหตุว่าเมื่อเรารู้ว่าเราทำอะไร มีสติอยู่แต่เรื่องของตนเอง ก็ทำให้เราเห็นตัวออก บอกตัวได้ เมื่อโลภะ โทสะ โมหะ จรเข้ามาสู่จิตใจก็จะทำให้รู้ว่านี่คือ อกุศลกรรม และสามารถออกห่างจากอกุศลเหล่านั้นได้ ด้วยคำแม่สอนนี้เอง ชามีก็ปฏิบัติ

เรื่อยมาจนเป็นนิสัย โดยตั้งสติอยู่กับตนเอง เมื่อสติสืบต่อเนื่องสมาธิคือความตั้งมั่นในอารมณ์ก็ปรากฏ เมื่อสมาธิเกิดก็สามารถแยกกุศลและอกุศลออกได้

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น ธรรมะที่นำให้เป็นคนดี หรือสัตบุรุษธรรม อันประกอบด้วย การรู้จักธรรม คือ รู้เหตุรู้ผล เป็นเบื้องต้น และรู้จักธรรมชาติของคนอื่น กล่าวคือ รู้ว่าคนเราต่างกรรม ต่างวาระ ต่างความคิดเป็นเบื้องปลาย เมื่อมีธรรมเหล่านี้แล้วสิ่งแรกที่เราจะประจักษ์อยู่ในจิตใจ คือ ความสบายใจในตนเอง แม้นจะมีทุกข์อื่นที่จรเข้ามาอยู่ในจิตใจก็รู้ว่ามันเป็นตามเหตุตามปัจจัยของมันเท่านั้น เมื่อเจริญให้มากแล้วความเห็นว่าทุกอย่างเป็นของเราก็จะคลายลงไปได้ ความหลงในวัฏฏะสงสารก็จะสั้นเข้า และสามารถเดินทางสู่ทางสายเอกกล่าวคือพระนิพพานได้

19. แนวคิดพรหมวิหาร

ธรรมประจำใจอันประเสริฐ บริสุทธิ์ ที่ต้องมีไว้เป็นหลักประจำใจคอยกำกับความประพฤติและการปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบธรรม ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐมี 4 อย่าง ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่อง **จิตา** พบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดง คือ ครั้งหนึ่งคุณทัศนีย์ซึ่งเป็นยายของจิตา กล่าวแนะนำเพื่อน ๆ ที่มาปฏิบัติธรรมด้วยกัน ให้มีความเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ดังความว่า

“...‘พยายามจะลดเนื้อสัตว์ลงน่ะ’ คำตอบตรงไปตรงมา

‘ข้อแรกเพราะอายุมากแล้ว เนื้อสัตว์ย่อยยาก ข้อสอง...บางทีมันไม่ถูกนักหรอกที่เราจะใช้ชีวิตสัตว์อื่นมาบำรุงชีวิตเรา แล้วเขาก็ชอบพูดกันว่า สัตว์พวกนั้นมันเกิดมาให้พวกเรากิน เพราะถ้าเราไปถามวัว ควาย หมู เป็ด ไก่ หรือปลาว่า...แกเกิดมาให้ฉันกินใช่ไหม?’คุณทัศนีย์ทำสุ้มเสียงประกอบจริงจัง

‘มันก็คงรีบตอบว่า...ไม่จริง...เราจะกินมันแล้วไปใส่อุปาทานว่ามันต้องเกิดมาให้เรากิน’...”

(ทมยันตี, 2552 หน้า 248)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นความเมตตาที่คุณทัศนีย์มีต่อสรรพสัตว์ที่เกิดมาร่วมโลกเดียวกัน ไม่เพียงแต่มนุษย์เท่านั้น โดยคุณทัศนีย์มองว่าการรับประทานเนื้อสัตว์ก็เป็นการเบียดเบียนชีวิตของผู้อื่นให้ดับไป เพราะสัตว์พวกนั้นไม่ได้เกิดมาให้คนกิน แต่เกิดมาเพราะกรรมที่เขาได้ทำไว้ การที่เอาชีวิตเขามาบำรุงตนดูจะไม่เหมาะสมเลย เพราะคงไม่มีสัตว์ชนิดใดที่จะยอมสละชีวิตให้มนุษย์กินอย่างอร่อย เมื่อคุณทัศนีย์ทำจิตให้ประกอบด้วยเมตตาเป็นประจำแล้ว ก็จะเป็นเหตุให้กุศลกรรมเจริญเพิ่มมากขึ้น ความละเอียดของจิตฝ่ายดีก็ปรากฏเพิ่มขึ้นตามลำดับด้วย ความชัดเจนของจิตที่ประกอบด้วยเมตตานั้นคุณทัศนีย์ก็ได้รับ

การอบรมมาจากหลานสาวผู้มีพลังทางจิตที่สูง เมื่อครั้งหนึ่งคุณทัศนีย์มองดูหน้าหลานสาว ก็เกิดการรับรู้ทางจิต ดังความว่า

“...คุณทัศนีย์ก้มลงยิ้มกับหนุ่มน้อยตรงหน้า รอยยิ้มที่ปรานีจากจิตที่แท้จริง มักนุ่มนวล อ่อนโยน ละไม เฉกรอยยิ้มบนริมโอษฐ์แห่งพระพุทธรูป ‘จิตตนเองที่เป็นบุญ เป็นกุศล มีส่วนช่วยบุญคือส่วนที่ทำแล้วหวังว่าตนจะได้ แม้แต่จะได้บุญตอบแทน หรือ หวังสวรรค์ก็ตาม อย่างที่ทำสังฆทานต่อพระ...’คุณทัศนีย์ ได้ยิน ทุกคำที่ตนเองพูด หากไม่รู้ ว่าทำไมอธิบายได้ แจ่มแจ้งอย่างนั้น...”

(ทมยันตี, 2552, หน้า 356)

จากข้อความข้างต้น เมื่อคุณทัศนีย์อบรมจิตมาเป็นอย่างดีแล้ว ย่อมเห็นตัวออก บอกตัวได้ เมื่อจิตมีความละเอียดแล้วก็สามารถรับรู้อารมณ์แห่งความละเอียดของจิตได้ แล้ว เธอก็ทราบด้วยปัญญาของตนเองว่า จิตนี้เองที่เป็นทั้งบุญและบาป เมื่อจิตดีบุญ คือ ความอิ่มใจ เต็มใจ ความสบายใจก็เกิด เมื่อจิตวิตกกังวล ความรุ่มร้อนในจิตใจ ความทุกข์ใจ ความไม่สบาย ใจก็เกิดกับจิตดวงนั้น บุญย่อมนำสู่ทางดีเจริญ ส่วนบาปก็นำสู่ทางเสื่อมฉันใดก็ฉันนั้น เพราะ เจริญให้มาด้วยเมตตาและจิตที่เป็นกุศลนี้เองที่ทำให้คุณทัศนีย์ได้บุญอยู่ตลอดเวลา หรือความ กรุณาของทศพรที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เมื่อเขาพบกับตรีผู้หนึ่งถูกรถเฉี่ยวจึงเข้าไปช่วย ดังความว่า

“...ทศพรสอดหมอนอีกใบ เข้าใต้คอหญิงสาว พลางหันไปทางผู้ที่มองอย่างห่วงใย เช่นกัน

‘ไม่เป็นไรแล้วพีท ขอบใจนะ’

‘ไม่เรียกดอกเต้อร์หรือ ล้มแต่หัวไม่ฟาดคว้าไว้ได้ก่อน รถคันนั้นหนีเลย แต่ผมจดหมายเลขไว้’

‘ไม่เป็นไร คงตกใจเป็นลม’

‘ไม่เป็นอะไรแน่นะวี ?’ พีทถามให้แน่ใจ จารวีพยักฝืนความเจ็บปวด ‘ไม่เป็นไร เดี๋ยวก็ดีขึ้น’

‘งั้นไปละนะ’...”

(ทมยันตี, 2552, เล่ม 158)

จากข้อความข้างต้นทศพรมีความกรุณาต่อสตรีที่กำลังเดือดร้อน เมื่อเห็นใคร ก็ตามที่ได้รับความเดือนร้อน แล้วเกิดความเห็นใจ และอยากช่วยเหลือ การกระทำนี้เอง ที่เรียกว่า ความกรุณา เป็นการละอัตตา และช่วยให้เมตตากรุณาซึ่งเป็นธรรมะฝ่ายกุศล หรือ ฝ่ายดีเจริญขึ้นในจิตใจของผู้นั้น สิ่งที่ทศพรได้รับมา คือ มิตรภาพของเพื่อนมนุษย์ที่มีต่อกัน

ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก็คือเรื่องมักกะลีผล ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ ผู้แต่งได้สอดแทรกแนวคิดพุทธธรรมเรื่องพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นธรรมะที่ปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความดี สังคมจะน่าอยู่ ผู้คนก็จะมีแต่ความสุข ดังความว่า

"...'ผมไม่ตกนรกหรอกครับยาย เพราะไม่มีนรกจะให้ตก' เด็กชายยังดื้อรั้น

ยายรู้สุดอ่อนใจ ใช้ไม้แข็งก็แล้ว ไม้อ่อนก็แล้ว หลานชายก็ยังไม่ยอมเปลี่ยนความคิด เห็นจะต้องวางอุเบกขา คิดเสียว่าเป็นกรรมของเขา เขาทำกรรมมาอย่างนี้จึงต้องมาเป็นอย่างนี้ ยายถอนใจแรง ๆ หนึ่งครั้ง..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 61)

จากข้อความที่ยกมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการทำความดีด้วยการมีเมตตา กรุณา และมุทิตาต่อหลานชายแล้ว เมื่อหลานไม่ปฏิบัติตามยายก็ต้องอุเบกขา คือ การวางเฉย ถือว่านี่เป็นกรรมของเขา ซึ่งหลักธรรมเรื่องนี้จะทำให้ผู้ปฏิบัติไม่มีความทุกข์ที่เกิดจากการคาดหวังในความเมตตาและความกรุณาที่เรามอบให้บุคคลอื่น

20. แนวคิดสังคหวัตถุ

สังคหวัตถุธรรม เป็นธรรมมะของผู้ปกครอง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชน หลักการสงเคราะห์ประชาชนของนักปกครอง ผู้ปกครองพึงทำนุบำรุงประชาราษฎร์ด้วยหลักธรรมนี้ ประกอบด้วยธรรมทั้ง 4 ประการ คือ ทาน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน ปิยวาจา การกล่าววาจาให้เป็นที่รัก อัตถจริยา การขวนขวายช่วยเหลือกิจการของส่วนรวม และ สมานัตตตา คือ ทำตนเสมอด้วยปลาย จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องมักกะลีผล พบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดง คือ เมื่อครั้งหนึ่งขณะที่ยายจ่างกำลังนั่งทำงานกับหลานชาย ก็ได้ยินเสียงหมาเห่าที่นอกบ้าน จึงบอกหลานไปดู ดังความว่า

"...'ออกไปดูซิ หมามันเห่าใคร' คนอายุสิบหกวางมือจากงานที่ทำ เกิดบ่นออกไปว่า

'โธ่เอ๊ย อุตส่าห์แก้เคล็ดแล้วก็ยังมีคนมาขัดขวางอีกจนได้' ประเดี๋ยวหนึ่งก็เข้ามาบอกยายว่า

'ขอทานน่ะยาย เขามาขอข้าวสาร'

'ตักไปให้เขาหนึ่งทะนาน ดูกล้วยน้ำว้าในเรือนด้วย ถ้ามีสุกก็เอาให้เขาไปหนึ่งหวี' ยายสั่งการหนุ่มน้อยจัดการตามที่ยายบอก เสร็จแล้วจึงกลับมานั่งที่เดิม..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 121 – 122)

จากข้อความข้างต้น ยายมีเมตตาต่อคนขอทาน เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่ายายนอกจากจะให้ทานด้วยอาหารแด่พระภิกษุแล้ว ก็เอื้อเฟื้อต่อผู้ที่ด้อยกว่าตน แม้นว่ายายจะ

กำชับให้หลานชายประหยัดใช้จ่ายในเรื่องส่วนตน แต่ยายก็ไม่ได้ตระหนี่กับคนอื่นเลย เมื่อใครเดือดร้อนเรื่องอาหาร หรือแม้เรื่องเงินทอง หากไม่เหลือวิสัยยายก็มักจะยื่นมือเข้าไปช่วยเสมอ โดยไม่เลือกว่าจะยากดีมีจน ด้วยเหตุนี้เองที่ส่งผลให้ยายเป็นที่รักและเคารพของชาวบ้านบางม่วงหมู่ เมื่อคนที่ยายเคยช่วยเหลือมีอาหารอย่างอื่นก็มักจะแบ่งปันมาให้ยายอยู่เป็นประจำ หรือเมื่อครั้งที่เด็กชายเจริญไปเรียนต่อที่บางกอก แล้วส่งผลไม้พร้อมทั้งอาหารต่าง ๆ มาบ้านเพื่อให้พ่อแม่และยาย และเขียนจดหมายฝากมาด้วย เมื่อทิดพองพ่อของเจริญอ่านจบยายก็ถามว่า

"...'จดหมายไม่ได้ลงวันที่หรือ' ยายถามอย่างคนรอบคอบ

'ไม่ได้จ้ะ' ลูกสาวตอบ

'อ้อ! อย่างนี้นี่เล่าถึงได้สอบตกภาษาไทยอยู่บ่อย ๆ' ยายหาที่ติเตียนจนได้

ทิดพองลุกขึ้นไปหยิบ แอปเปิ้ล มาส่งให้ ยายพิจารณาสิ่งกลม ๆ เขียว ๆ ในมือแล้วพูดว่า

'หน้าตาก็เหมือนพุทราบ้านเรานั่นแหละเพียงลูกใหญ่กว่า ของแปลก ๆ ดี ๆ อย่างนี้ข้าไม่กินหรอก จะเอาไปถวายสมภารวัดศรัทธาภิรม' คนห่วงบุญมากกว่าห่วงตัวเองว่า

'ดีจ้ะ ข้าขออนุโมทนา แล้วข้าจะแบ่งส่วนของข้าให้แม่ครึ่งลูก' แม่จวนเสนอ..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 337)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นถึงจิตอันเป็นกุศลของยายจ่างเป็นที่สุด เมื่อทราบว่าได้รับผลไม้ที่ดีจากหลานสิ่งแรกที่ยายคิด คือ ต้องนำผลไม้เหล่านี้ไปถวายพระเป็นทาน และเป็นเครื่องที่ยืนยันว่าเมื่อก่อนนั้นยายสั่งสมและปฏิบัติตนให้ทานเป็นประจำจนเป็นนิสัยเรื่อยมา เพราะฉะนั้นก็เท่ากับว่ายายได้ปฏิบัติตามธรรมข้อสังคหะซึ่งเป็นการสงเคราะห์ด้วยการให้ทานเสมอมา หรือการแสดงให้เห็นการช่วยเหลือกิจแห่งคนอื่นของชาวบ้านบางม่วงหมู่ เมื่อครั้งหนึ่งควายของตาด้วงถูกขโมยลักไป ทุกคนก็ออกติดตามหา เช่นเดียวกับผู้ใหญ่บ้านมาขอให้เจริญไปช่วย ดังความว่า

"...'ผู้ใหญ่หรือ มีธุระอะไรค่ำ ๆ มืด ล่ะ รอเดี๋ยวนะจ๊ะให้หลานไปเปิดประตูให้'

'ไม่ต้องก็ได้ป้า ผมจะมาขอแรงเจ้าแกละมันไปช่วยตามควายหน่อย ไอ้ค้ำกับไอ้คูณ ควายตาด้วงถูกขโมยมันลักเอาไป' เสียงผู้ใหญ่โปร่งตะโกนตอบมา'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 187)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นน้ำใจที่มีต่อกันของวิถีแบบชนบท เมื่อเกิดเรื่องใดขึ้นในหมู่บ้านของตน หรือต่อบุคคลเพียงผู้เดียวก็พร้อมใจกันยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือโดยที่ไม่ได้มองว่าต้องได้สิ่งตอบแทนจากการช่วยเหลือนั้น การกระทำเช่นนี้เป็นการประพฤติตามธรรมข้ออัตถจริยา คือ ช่วยเหลือกิจการหรือภาระของคนอื่น

"...ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือ เรื่อง **วัฏจักรชีวิต** ผลงานของสุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ ครั้งหนึ่งพระครูเจริญกล่าวแนะให้พุทธศาสนิกชนมีวาจาสุภาษิต ดังความว่า 'ญาติโยมทั้งหลายฟังทางนี้ การฆ่าที่ไม่ผิดพระวินัย คือ การยิงด้วยปืนเอ็ม.16 ที่มีกระสุน 10 นัด นี่ปืนแบบนี้' ท่านประนมมือทั้งสองแล้วอธิบายต่อ 'ไหว้ยังไงล่ะ พระพุทธองค์ทรงสอนให้อ่อนน้อมถ่อมตน ปากหวานตัวอ่อนมือเป็นหงอน'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 229)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นถึงหน้าที่ของสมณะได้อย่างชัดเจน คือ ต้องศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม และสั่งสอนธรรม อันเป็นสัจจะที่มีอยู่ในโลกนี้ สิ่งหนึ่งที่ท่านสอนคือให้มีวาจาสุภาษิต ซึ่งก็รวมความถึง การพูดเพราะ พูดแต่ความจริง ไม่เหลวไหล หรือในเรื่องนี้ก็ปรากฏหลักธรรมข้อ ทาน อยู่ด้วย เมื่อครั้งหนึ่งมีอุบาสกท่านหนึ่งประสงค์จะถวายปัจจัยแด่พระครูเจริญ ดังความว่า

"...'ผมอยากสร้างบารมี อยากทำบุญกับพระอรหันต์ ผมขอถวายปัจจัยท่านสองพันบาท หากใครจะร่วมสร้างทานบารมีกับผมก็เชิญ' เขาหยิบเงินในกระเป๋าสตางค์ ออกมาสองพันบาท ใส่ลงในถุงกระดาษแล้วชูขึ้น ญาติโยมต่างเกิดศรัทธาจึงรวมทำบุญคนละสิบบาทยี่สิบบาท ใครมีมากก็ทำมาก ใครมีน้อยก็ทำน้อย และแล้วปัจจัยก็ล้นถุงในชั่วพริบตา บุรุษผู้เป็นต้นคิด ถือถุงกระดาษคลานเข้าไปหาท่านแล้วบอกให้ญาติโยมร่วมกันกล่าวคำถวายโดยเขาเป็นผู้กล่าวนำ..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 108)

จากตัวอย่างข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นน้ำใจของทุกคนที่ปรารถนาต่อทางแห่งกุศล คือการให้ทานด้วยปัจจัย เป็นการสละความตระหนี่ออกไปจากจิตใจ วรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือ เรื่องนารีผลผลงานของสุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป ผู้เขียนกล่าวถึงการให้ทานของหนุ่มสาว ดังความว่า

"เมื่อคู่แต่งงานตักบาตรเสร็จแล้ว พิธีกรจึงกล่าวถวายสังฆทาน พระสงฆ์กล่าวอนุโมทนา จากนั้นคู่แต่งงานและญาติโยมช่วยกันประเคนภัตตาหารแด่พระสงฆ์ทั้ง 9 รูป"

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 59)

จากข้อความข้างต้น นั้นแสดงให้เห็นแนวความเชื่อหนึ่งของคนไทย ไม่ว่าจะเกี่ยวเนื่องด้วยพิธีมงคล เช่น งานแต่งงานดั่งที่เจ้าสาวและเจ้าบ่าวทำ ก็ด้วยหวังความเจริญจากกุศลธรรมนั้น เป็นนัยยะแสดงให้เห็นว่าการงานมงคลหากให้ทานแด่สงฆ์แล้วชีวิตในอนาคตก็จะเจริญรุ่งเรือง เช่นกันเมื่อมีงานอวมงคล เช่น งานศพ ก็มีการทำทานโดยมีนัยยะเพื่ออุทิศผลบุญที่จะเป็นแสงสว่างนำทางของผู้ตายให้ไปในสุขคติภูมิ เพราะฉะนั้นการทำทานซึ่งเป็นธรรม

ข้อย่อยในสังคหธรรมก็มีอยู่ในจิตใจของทุกคน หรือเมื่อครั้งหนึ่ง ดร.กริช เดินทางมาทำบุญกับภรรยาที่วัดป่ามะม่วง ดังการสนทนาของ ดร. และท่านพระครูเจริญ ดังความว่า

"...'วันนี้ผมก็ตั้งใจมาทำบุญ ได้ซื้ออาหารสดอาหารแห้งเต็มท้ายรถ ผมขอถวายเข้าโรงครัวแล้วนี่ปัจจัยสองพันบาท ผมขอถวายท่านไว้ใช้ส่วนตัว' เขาประเคนซองสีขาวบรรจุธนบัตรฉบับละร้อยบาทจำนวน 20 ฉบับ พระเจริญยื่นมือออกมารับโดยมิต้องใช้ผ้ากราบเพราะคนถวายเป็นเพศเดียวกับท่าน..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556 หน้า 172–173)

จากข้อความข้างต้น ก็เป็นการยืนยันว่าการให้ทานก็ถือว่าเป็นธรรมะขั้นพื้นฐานที่ใครก็สามารถสละทรัพย์ สิ่งของ ออกเป็นทานได้ เช่นเดียวกับ ดร.กริชกับภรรยา ที่แปลงทรัพย์เป็นอาหารทั้งสดและแห้ง พร้อมกันนั้นก็ได้ถวายในส่วนที่เป็นเงินเพื่อเป็นทุนใช้จ่ายในวัด เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ สิ่งที่ผู้ให้ทานได้รับก็คือได้สละความตระหนี่ออกจากจิตใจ เพิ่มเมตตา กรุณา ที่เป็นเชื้อแห่งกุศลขึ้นในใจ จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น ก็แสดงให้เห็นความสำคัญแห่งพระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง อันเป็นธรรมของผู้ปกครอง เป็นธรรมของผู้เป็นใหญ่ พึงปฏิบัติให้เป็นนิสัยเนื่องไป แม้นว่าผู้นั้นจะไม่ได้เป็นผู้ปกครอง เมื่อนำธรรมทั้ง 4 คือ คือ ทาน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน ปิยวาจา การกล่าววาจาให้เป็นที่รัก อัตถจริยา การขวนขวายช่วยเหลือกิจการของส่วนรวม และ สมานัตตตา คือ ทำตนเสมอด้วยปลาย เมื่อนำธรรมเหล่านี้มาปฏิบัติแล้วย่อมเป็นเครื่องแสดงว่าผู้นั้นเป็นผู้ปกครอง หรือเป็นใหญ่ในจิตใจของตนเอง

21. แนวคิดสาราณียธรรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), (2556) หมายถึง ธรรมที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน หรือหลักการอยู่ร่วมกัน อันประกอบด้วยธรรม 6 ประการ คือ เมตตากายกรรม คือ การตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เมตตาวจีกรรม ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เมตตามโนกรรม คือ ตั้งเมตตามโนกรรม ในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน สาธารณโภคี ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยเจือจาน ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน สีลสามัญญตา มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม

ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ ทิฏฐิสามัญญตา มีทิฏฐิดีงามเสมอกันเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา

จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องมักกะลีผล พบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดง คือ ผู้เขียนได้แสดงให้เป็นว่าตัวละครได้ปฏิบัติตามธรรมการอุทิศตนเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เมื่อครั้งหนึ่งนายหมั่น ผู้ช่วยเหลือเด็กชายเจริญจากเหล่าพระและลูกวัดอันธพาล นำมะพร้าวมาแลกข้าว ดังการสนทนาของหลวงธารากับนายหมั่นว่า

"...'คุณหมอจะเอามะพร้าวไปแลกข้าวที่ไหนหรือ'

'ก็ไปเรื่อย ๆ แหละครับ ผ่านบ้านไหนก็ถามเขา'

'ถ้าเช่นนั้นวันนี้ผมขอเหมาหมด แม่สายใจช่วยไปบอกแม่วาดให้พาเด็ก ๆ ไปช่วยกันขนมะพร้าวขึ้นจากเรือคุณหมอ แล้วเอาข้าวสารใส่ลงไปแทนให้เต็มลำเรือ' ท่านสั่งบุตรสาวคนโต

'ถ้าเป็นข้าวสารใส่ครึ่งลำเรือก็พอครับ' นายหมั่นรีบบอกด้วยเป็นคนไม่ชอบเอาเปรียบผู้ใด เขามิใช่นักฉวยโอกาส

'ไม่เป็นไรคุณหมอ ผมขอตอบแทนบุญคุณที่ช่วยหลานผมไว้ ความจริงมันน้อยมากหากเทียบกับบุญคุณที่คุณหมอมีต่อผมและหลาน บ้านคุณหมออยู่ในสวนลึก คงไม่ค่อยได้ออกมาซื้อกับข้าว เดียวผมให้เขาเอาพวก น้ำปลา กะปิ น้ำตาล พริก หอม กระเทียม ฝากไปด้วย อย่าหาว่าอย่างโน้นอย่างนี้เลยนะครับขอให้ผมได้ตอบแทนบ้าง' บุรุษวัยเก้าสิบพูดอย่างระมัดระวัง เกรงว่าฝ่ายนั้นจะเข้าใจผิดว่าท่านดูถูกดูแคลน อันที่จริงมะพร้าวในสวนท่านก็มีเหลือเฟือ

'แหม ผมไม่อยากรบกวนเลยครับ แล้วก็ไม่ได้ถือว่าเป็นบุญคุณอะไร ผมระลึกเสมอว่ามนุษย์มีหน้าที่ต้องช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ใครเดือดร้อนมา เราก็ช่วยเขาไปเท่าที่จะช่วยได้ ผมยากจนนะครับท่าน แต่ผมไม่เคยหวงกิน ที่บ้านผมมีข้าวต้มหม้อใหญ่ตั้งไว้ในกระท่อม แขกไปใครมาผมก็เรียกให้กิน สมัยหนุ่ม ๆ ผมบวชอยู่กับหลวงพ่อสดที่วัดปากน้ำ ท่านให้คติว่า ยิ่งให้ยิ่งได้ ยิ่งหวงยิ่งอด หมดก็ไม่มา เราไม่หวงกัน เราก็ไม่อดหมดก็มาเรื่อย ๆ ผมจำเอามาปฏิบัติแล้วก็ เป็นอย่างที่ท่านสอนจริง ๆ'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 488)

จากข้อความข้างต้น นายหมั่นมีปณิธานหรือมีธรรมในใจในการอุทิศตนช่วยเหลือคนอื่นอย่างไม่ลำบากตนเอง สิ่งที่นายหมั่นทำนั้นแสดงให้เห็นว่าเขาได้อบรมจิตใจมาเป็นอย่างดี แล้วเห็นจากจากอ้างถึงพระภิกษุที่เคยอบรมสั่งสอนตนมา แม้นว่าฐานะทางการเงินของตนจะไม่ร่ำรวยมาก แต่เขามีความร่ำรวยทางจิตใจที่เต็มไปด้วยความเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ เลย แม้สมณเพศก็สามารถดำรงตนเพื่อชนเหล่าอื่นได้ เช่นครั้งหนึ่งที่พระเจริญมาเรียนคาถา อาคม กับหลวงพ่อเดิม และหวังในใจว่า เรียนเสร็จแล้วจะลาสิกขา แต่พอมาพบว่าหลวงพ่อเดิมท่านเป็นพระที่อุทิศตนเพื่อคนอื่นจริง ๆ ดังความว่า

"...พระเจริญก้มกราบที่ปลายเท้าของภิกษุชรา ซบหน้านิ่งอยู่ตรงนั้นชั่วครู่เพื่อกลั้นน้ำตา ท่านเป็นพระภิกษุ หากร้องไห้ก็จะอับอายฆราวาส เพียงหกเดือนที่มาอยู่กับหลวงพ่อเดิม ท่านได้ความรู้และประสบการณ์อันมีค่ายิ่งโดยเฉพาะวิชาคชศาสตร์ ซึ่งท่านเป็นศิษย์คนเดียวที่ได้เรียน บัดนี้ท่านได้ประจักษ์แล้วว่า การครองสมณเพศมีโอกาสการทำประโยชน์ให้ส่วนรวมได้มากกว่าการเป็นผู้ครองเรือนหลายเท่านัก ดูแต่หลวงพ่อเดิมเป็นตัวอย่าง แม้วาระสุดท้ายของชีวิตมาถึง ท่านก็ยังทำประโยชน์ด้วยการช่วยให้ลูกหลานและชาวบ้านได้มีน้ำดื่มไว้ใช้ ภิกขุหนุ่มเกิดศรัทธาในภิกขุภาวะ ความรู้สึกอยากลาสิกขาปลาสนาการไปสิ้น ท่านตั้งปณิธานแน่วแน่ที่จะดำรงอยู่ในสมณเพศต่อไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 677)

จากข้อความข้างต้น ก็แสดงให้เห็นว่าสมณะเพศนอกจากจะศึกษาพระธรรมและปฏิบัติธรรมแล้ว อีกอย่างคือสงเคราะห์ในการขวนขวายหรือสงเคราะห์แก่กิจแห่งฆราวาส ด้วยเหตุนี่ที่ทำให้เหล่าพุทธศาสนิกชนมีความเคารพรักในตัวหลวงพ่อเดิม และด้วยธรรมข้อนี้นี่เอง ที่เป็นเหตุให้พระเจริญมุ่งเดินตามรอยของพระอาจารย์ในการขวนขวายช่วยเหลือในกิจของคนอื่น และผลที่ได้จากการปฏิบัติตามธรรมข้อนี้ก็ส่งผลให้ผู้มาปฏิบัติธรรมรักและเคารพในตัวพระเจริญเช่นกัน

ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือ เรื่องความมืดแห่งคูหาทอง ผลงานของสไบเมือง ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป เช่นผู้เขียนกล่าวถึงพระเมตตาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ในเรื่อง ดังความว่า

"...ทรงประทานดวงแก้วแห่งการดำเนินชีวิต คือ ปัญญาให้แก่สรรพสัตว์ ทรงปลุกบุคคลให้ตื่นขึ้นจากกองกิเลสเพื่อความปราศจากทุกข์ ทำความกำหนัดและความทะยานอยากให้ลดลง..."

(สไบเมือง, 2549, หน้า 50)

จากข้อความข้างต้น ผู้เขียนชี้ให้เห็นถึงพระเมตตาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดเวลาที่พระองค์ทรงสั่งสมพระบารมีนานเท่านานก็เพื่อการรู้แจ้งแทงตลอดแห่งสิ่งทั้งปวง เมื่อพระองค์ทรงตรัสรู้แล้วก็ทรงท้อพระทัย เพราะเหตุว่าพระธรรมที่ตรัสรู้ยากแก่การเข้าใจ แต่เมื่อพระองค์พิจารณาแล้วประกอบด้วยพระเมตตาต่อสัตว์โลก ก็ทรงแสดงพระธรรมอันเป็นสัจจะแก่ผู้ที่สนใจด้วยความวิริยะ อุตสาหะ เมตตา กรุณาตลอดเวลา 45 พรรษา ที่ยังทรงพระชนม์ เพื่อเปิดสิ่งที่ถูกปิด บอกทางแก่คนหลงทาง ประทานดวงตาแก่ผู้ตาบอด เพราะการ

เกิดเป็นทุกข์ แก่เป็นทุกข์ เจ็บเป็นทุกข์ และตายก็ยังเป็นทุกข์อย่างยิ่ง เมื่อผู้ใดปฏิบัติตามธรรมแห่งพระองค์เป็นอย่างดีแล้ว และเดินตามรอยพระองค์ ผู้นั้นก็สามารถออกจากห้วงมหันตทุกข์ได้ เช่นการพรรณนาถึงพระเมตตาแห่งพระองค์ ความว่า

"...เป็นธรรมดาของทุกสิ่งที่เกิดใหม่ ย่อมต้องมีอุปสรรค์ศัตรูทั่วไป แต่พระบรมครูทรงมิได้หวั่นหวาดแม้แต่น้อย เนื่องด้วยทรงรู้แจ้งต่อความเศร้าหมองทั้งปวงอันครอบงำอยู่ในดวงใจชาวโลก จึงทรงบากบั่นเสด็จไปทั่วเขตขัณฑสีมาในมหาชนบททั้งหลายนี้โดยมิทรงย่อท้อ ทรงบรรลุพระประสงค์ทุกประการ แม้กษัตริยาธิราช เช่น พระเจ้าพิมพิสารแห่งมคธ พระเจ้าปเสนทิโกศลแห่งโกศล ก็ยังทรงถวายองค์เป็นมหาอุบาสิกายิ่งใหญ่ ยินดีในธรรมยาตราแห่งพระพุทธองค์..."

(สไบเมือง, 2549, หน้า 52)

จากข้อความข้างต้นก็แสดงให้เห็นในพระเมตตาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างหาประมาณไม่ได้ พระธรรมที่พระองค์ทรงแสดงเป็นหลักของความจริง เป็นสิ่งที่น่าฟัง มีเหตุผลไม่เลื่อนลอย พระองค์เสด็จตามชนบทน้อยใหญ่โดยไม่เลือกว่าผู้นั้นจะยากดีมีจน หรือมีวรรณะสูงหรือต่ำ เมื่อผู้ใดสนใจความจริงที่ทรงแสดงความจริงนั้นแก่เขาเหล่านั้น ด้วยมหากรุณา มหาเมตตานี้เองแม้นเวลาล่วงมาหลายพันปีแล้ว พระนามแห่งพระองค์ก็ยังถูกกล่าวถึงด้วยความรัก เคารพและเทิดทูนไว้จากพุทธศาสนิกชนตลอดมา เช่นคำกล่าวของผู้ศรัทธาที่มีต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังความว่า

"ดูก่อนเจ้า...อันว่าพระมหาบุรุษพระองค์นี้ บังเกิดมาในโลกเพื่อโปรดสรรพสัตว์ถ้วนหน้า ทรงห่วงใยแม้แต่สัตว์ยาก มิได้มีหฤทัยเลือกที่รักมักที่ชัง ไม่มีรวยจนหรือสูงต่ำ ทรงให้อิสระในศรัทธาโดยไม่บังคับขู่เข็ญ"

(สไบเมือง, 2549, หน้า 54)

จากข้อความข้างต้น ก็เป็นเครื่องยืนยันในพระคุณแห่งพระองค์ว่ามีมากกว่าที่บุคคลเหล่าอื่นจะสามารถทำได้ วรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือ เรื่องลายแทงในถ้ำแก้ว ผลงานของสไบเมือง ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป ครั้งหนึ่งเมื่อพราหมณ์หัสตะเดินทางหมายสู่เขาวินธัย มาพบพราหมณ์นาคะ ก็กล่าวปฏิสันถารแล้วต้อนรับผู้มาเยือนเป็นอย่างดี แสดงให้เห็นถึงความเมตตาที่เอื้อต่อนักบวช ดังความว่า

"...นาคะพราหมณ์ยอมตาม ต่อจากนั้นจึงสั่งคนรับใช้ให้นำพราหมณ์หัสตะบุตรชายกับสาวงามไปสู่ห้องสระนาน กลับออกมาบริโภคแล้วจึงขึ้นไปเอนกายพักผ่อนบนห้องนอนเหนือโรงไม้..."

(สไบเมือง, 2549, หน้า 66-67)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นเมตตาธรรมของนาคะพราหมณ์ที่เอื้อเพื่อนพรหมจรรย์ด้วยกัน โดยการเอื้อเฟื้อที่อยู่ให้พักผ่อน ด้วยการกระทำเช่นนี้เขาผู้นั้นก็ได้รับมิตรภาพที่ดีจากผู้มาอาศัยแล้ว หรือเมื่อครั้งที่พราหมณ์หัสตะและบุตรถูกลูกน้องแห่งนางเจลัมผลักตกหน้าผา แต่เขาทั้งสองมาติดค้างอยู่ที่เถาวัลย์จึงไม่ถึงแก่ความตาย ขณะที่เขาเจ็บปวดอยู่นั้นก็มีโคธนะผู้มาหาของป่ากับพรรคพวกเห็นก็นำตัวมาพักที่บ้าน พร้อมกับอาสาในการดูแล ดังความว่า

"...'ถ้าเช่นนั้น ข้าพเจ้าจะป้อนข้าวแลน้ำท่านั้นเอง ภริยาข้าพเจ้าก็จะป้อนข้าวน้ำบุตรท่าน...แล้วจะไปพาหมอยามาดูอาการ' โคธนะกล่าวด้วยน้ำใจอันดียิ่ง 'บ้านหมอยาอยู่ไม่ไกลจากนาข้าพเจ้า'..."

(สไบเมือง, 2549, หน้า 116)

จากข้อความข้างต้นก็แสดงให้เห็นเมตตาจิตที่เพื่อนมนุษย์พึงมีต่อกัน ซึ่งโคธนะไม่ทราบเลยว่าพราหมณ์สองพ่อลูกเป็นใคร มาจากไหน เป็นมิตรหรือศัตรู เพียงเพื่อช่วยผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก แสดงให้เห็นว่าเขาเป็นคนมีธรรมะฝ่ายกุศลอยู่ในใจ จากตัวอย่างที่ยกมานั้นช่วยแสดงให้เห็นว่าใครก็ตามเมื่อมุ่งปฏิบัติตามธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงผู้นั้นก็จักถึงพร้อมด้วยความเจริญสืบไป เมื่อเรามีเมตตาต่อผู้อื่น เราก็ได้เมตตานั้นตอบมา เมื่ออิจฉาริษยาคนอื่นเราก็ได้รับความอิจฉาริษยานั้นกลับมาแน่นอน

22. แนวคิดทศพิธราชธรรม

หลักคุณธรรมที่พระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤติเป็นหลักธรรมประจำพระองค์หรือเป็นคุณธรรมประจำตนของผู้ทำหน้าที่ปกครองบ้านเมือง ตลอดจนบุคคลที่เป็นผู้บริหารในทุกองค์กร พระพุทธศาสนาได้วางหลักปฏิบัติไว้เพื่อให้การปกครองมีความเป็นไปโดยธรรมและยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชนและผู้ใต้บังคับบัญชา จนเกิดความชื่นชมยินดีและเกิดความสมานฉันท์ในหมู่ชน มี 10 ประการ คือ การให้ทรัพย์สินสิ่งของ ประพฤติดีงาม ความเสียสละ ความซื่อตรง ความอ่อนโยน ความทรงเดชเผากิเลสตัณหา ไม่หมกมุ่นในความสุขสำราญ ความไม่กริ้วโกรธ ความไม่ข่มเหงเบียดเบียน ความอดทนเข้มแข็งไม่ท้อถอย และความไม่คลาดธรรม

จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องมักกะลีผล พบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดง ครั้งหนึ่งผู้เขียนกล่าวถึงยายจ่างและเด็กชายเจริญที่ประพฤติตนดีงามตามวิถีของพุทธศาสนิกชน ดังความว่า

"...เวลาตีสี่ของทุกวัน ยายจะลุกขึ้นสวดมนต์ภาวนาเป็นเวลาหนึ่งชั่วโมง ส่วนเด็กชายเจริญจะลุกขึ้นก่อไฟหุงข้าวให้ยายใส่บาตรซึ่งพระจะมาประมาณ 6 นาฬิกา..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 12)

จากข้อความข้างต้น ในแต่ละวันยายจ่างจะตื่นนอน หลังจากทำภารกิจส่วนตัวแล้วก็เข้าห้องพระ สวดมนต์ เป็นการระลึกถึงพระรัตนตรัย อันมีพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์เป็นที่พึ่งสูงสุด ทั้งยังเป็นการเจริญภาวนาสมาธิ เพราะขณะสวดมนต์จิตจะจดจ่ออยู่กับคำที่กล่าว เมื่อจิตเกาะตามคำนั้นก็สามารถทำให้เกิดสมาธิได้ นอกจากนั้นแล้ว เด็กชายเจริญผู้เป็นหลานก็ต้องลุกมาหุงข้าวใส่บาตรพระทุกวัน ซึ่งเป็นเจริญทานบารมี เป็นการสละความตระหนี่ออกจากจิตใจ ให้เป็นผู้รุ่งเรืองด้วยเมตตาธรรม ด้วยเหตุนี้ที่ทำให้ยายหลานคู่นี้มีความสุขในการดำรงตน นอกจากจะให้ทานแก่สมณะ และบุคคลอื่นแล้ว ด้วยอุปนิสัยที่ยายอบรมสั่งสอนให้เจริญเข้าวัด สวดมนต์ แผ่เมตตามาแต่เด็ก เมื่อเจริญเดินทางมาศึกษาต่อที่บางกอก โดยมาพักกับหลวงธาราซึ่งเป็นปู่ของตน ก่อนนอนเขาก็สวดมนต์ไหว้พระและแผ่เมตตาเป็นประจำ ดังความว่า

“...ไหว้พระสวดมนต์เสร็จแล้ว หนุ่มน้อยจึงแผ่เมตตาและอุทิศส่วนกุศลไปให้คุณสายใจกับคุณประพจน์พร้อมทั้งอธิษฐานจิตว่า

‘ข้าพเจ้ามีความปรารถนาดีอยากช่วยคุณสายใจและลูกให้มีความสุข ขอเทพยดาทั้งปวงจงช่วยให้ข้าพเจ้าทำสำเร็จด้วยเทอญ’ อธิษฐานแล้ว หนุ่มน้อยก็ล้มตัวลงนอนและหลับอย่างง่ายดายเช่นเคย...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 356–357)

จากข้อความข้างต้น เจริญแผ่จิตอันเป็นกุศลเป็นทาน พร้อมกันนั้นก็ปรารถนาให้คนอื่นมีความสุข อันแสดงให้เห็นถึงความเมตตาและกรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ไม่มีจิตที่อิจฉา ริษยาต่อผู้อื่นเมื่อเจริญมาอยู่กับหลวงธารา เขาก็เป็นที่รักของเหล่าญาติ ๆ ทั้งหลาย เพราะเหตุว่าเป็นคนน่ารัก รู้จักถูกผิด รู้จักกาล ทั้งยังมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อทุกคน ทั้งนี้อาจมาจากพื้นฐานการอบรมสั่งสอนที่ยายจ่างเฝ้าเตือนเมื่อครั้งที่อยู่ด้วยกันในบ้านบางม่วงหมู่นอกจากนั้นแล้วเจริญก็มีสัมมาคารวะ เมื่อเขาเรียนดนตรีไทยจากครูจำนงค์เสร็จก่อนกลับบ้านก็ไม่ลืมที่จะทำความเคารพท่านทั้งสอง ดังความว่า

“...เรียนดนตรีไทยครบสองชั่วโมงแล้ว หนุ่มเจริญก็เตรียมตัวกลับบ้าน ครูจำนงค์และภรรยาเดินออกมาส่งถึงปากทาง หนุ่มน้อยยกมือไหว้ลาคนทั้งสองอีกครั้งแล้วเดินจากมาความรู้สึกวาบหวิวหวั่นไหวคล้ายกับว่าจะไม่มีโอกาสกลับมายังที่แห่งนี้อีก...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 413)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความอ่อนน้อมถ่อมตน อันบ่งบอกว่าผู้นั้นมีความอ่อนโยนในจิตใจ รู้จักที่ต่ำที่สูง ก็เพราะด้วยเหตุนี้ที่ส่งผลให้ครูรักเด็กหนุ่มคนนี้ ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือ เรื่อง นารีผล ผลงานของสุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป ครั้งหนึ่งพระเจริญแนะให้สามเณรเฉลียวปฏิบัติตาม

คติแห่งกรรมฐาน คือ กินน้อย นอนน้อย และทำความเพียร คือ ปฏิบัติให้มาก ๆ เพราะด้วยคำนี้สามเณรจึงสงสัยว่าตนจะต้องฝึกตนอีกนานแค่ไหน พระเจริญก็แสดงให้เห็นคุณแห่งความเพียรดังความว่า

"...'แล้วอย่างผม จะฝึกนานแค่ไหนครับถึงจะเคย'

'อันนี้เธอต้องถามตัวเอง จะถามคนอื่นไม่ได้ เพราะไม่มีใครรู้จักเราดีเท่ากับตัวเราเอง จริงไหม'

'จริงครับ แต่ผมก็อยากทราบเคล็ดลับว่าทำอย่างไรถึงจะฝึกได้เร็ว ท่านสมภารมีเคล็ดลับอะไรครับ'

'คงไม่ต้องเรียกว่าเคล็ดลับ เพราะเป็นเรื่องที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ เธอเคยได้ยินไหม พุทธวจนที่ว่า วิริเยน ทุกฺขมจฺเจติ–บุคคลล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร'

'เคล็ดลับ คือ ต้องใช้ความเพียรพยายามใช่ไหมครับ'สามเณรหนุ่ม ยังติดกับคำว่า เคล็ดลับ..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 18)

จากข้อความข้างต้น พระเจริญชี้ให้สามเณรเฉลียวเห็นความสำคัญของความเพียรไม่ว่าการกระทำกิจอันนิดก็แล้วแต่ พื้นฐานที่ต้องมีก็คือความเพียรต่อกิจอันนั้น การปฏิบัติธรรมก็เช่นกัน ต้องอาศัยความเพียรอย่างยิ่ง เพราะเราสั่งสมความไม่รู้ ไม่เข้าใจในธรรมมาหลายภพชาติ การจะให้เกิดความรู้ได้ต้องอาศัยการอบรมตน ด้วยการฟัง การพินิจพิจารณาต่อพระธรรม ซึ่งต้องใช้ความเพียรอย่างมาก เมื่อสามเณรปฏิบัติตามก็สามารถเข้าใจและรู้หลักในการปฏิบัติ จนสามารถลิ้มลองรสแห่งมิได้ หรือผู้เขียนกล่าวถึงธรรมย่อยในทศพิธ คือ ความอดทน เมื่อกล่าวถึงพระเจริญต้องใช้ทั้งความเพียรและขันติในการอบรมกรรมฐานให้กับผู้มาปฏิบัติธรรม ดังความว่า

"...อย่างไรก็ตาม การสอนวิปัสสนากรรมฐานก็ยังดำเนินต่อไปตามปกติ สมภารท่านเป็นแบบอย่างของนักต่อสู้ผู้อดทนอดกลั้นไม่ว่าทุกข์กายจะมารุมเร้าสักเพียงใดก็มิอาจส่งผลกระทบไปยังใจได้เพราะจิตของท่านตั้งมั่น มุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ จึงยังคงสอนกรรมฐานให้แก้ญาติโยมที่มาขอเรียน..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 115)

จากข้อความข้างต้น พระเจริญต้องใช้ความเพียรและขันติธรรมอย่างมากในการชี้แนวทางสว่างให้กับผู้สนใจ จะโดยการมาปฏิบัติเพื่อศึกษาพระธรรม หรือมาแก้กรรมตามความเชื่อ ด้วยปณิธานที่ตั้งใจว่าจะช่วยเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งอุทิศตนเพื่อชนทั้งหลาย

วรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือเรื่อง สัตว์โลกย่อมเป็นไป ตามกรรม ผลงานของสุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป ครั้งหนึ่งเมื่อบัวเฮียวเดินทางมาแก้กรรมตามความฝัน จนบวชเป็นพระบัวเฮียว หลังจากนั้นก็ปฏิบัติกรรมฐานตามคำสอนของพระเจริญ เมื่อปฏิบัติแรก ๆ พระบัวเฮียวได้รับทุกขเวทนาทางกายเป็นที่สุด ดังความว่า “ภิกษุหนุ่มตั้งสติข่มทุกขเวทนาไว้อย่างยากเย็น พยายามทำตามที่พระอุปัชฌาย์สอน หากอาการก็ยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นราวกับชีวิตจะแตกดับลงเสียเดียวนั้น ท่านจึงฮึดสู้ด้วยการกำหนดว่า ตายเป็นตาย แล้วก็นั่งต่อไปอย่างไม่สะทกสะท้านพยายามให้สติจับอยู่ที่อาการพอง–ยุบของท้อง” (สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 38–39)

จากข้อความข้างต้น พระบัวเฮียวต้องอาศัยความอดทนเป็นอย่างมากในการต่อสู้กับทุกขเวทนาที่ปรากฏกับร่างกาย เป็นธรรมดาอยู่แล้วว่า พระบัวเฮียวไม่เคยปฏิบัติตนเช่นนี้มาก่อน เมื่อมาทำแล้วร่างกายที่เคยปล่อยไปตามอารมณ์ที่สุขสบายก็โดนควบคุม เมื่อโดนควบคุมแล้วก็เกิดปฏิคะ คือ การต่อต้าน และไม่ชอบใจ เกิดความปวดร้าวขึ้นมาทันที หากไม่ใช้ความอดทนแล้วผู้ปฏิบัติย่อมมองไม่เห็นสิ่งนั้นเป็นธรรมะ มีความเป็น อนิจจัง ไม่เที่ยง ทุกขัง ตั้งอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ อนัตตา ความไม่มีซึ่งตัวตน เมื่อพระบัวเฮียวปฏิบัติตนเช่นนี้จนเป็นวิสัยก็มองเห็นสัจจะข้อนั้นเป็นอย่างดี หรือการกล่าวถึงความอดทนของศาสนิกชนที่เดินทางมา วัดป่ามะม่วงเพื่อหาแนวทางในการพ้นทุกข์ที่ตนกำลังประสบ ดังความว่า

“...นายสมชายซึ่งนอนอยู่กุฏิชั้นล่าง ต้องลุกขึ้นมาทำหน้าที่รับแขกแต่ดึกแต่ดื่นที่สำคัญ คือ คอยจดจำว่าใครมาก่อนมาหลังจะได้ไม่มีการลัดคิวกัน แขกบางคนก็ยังตากน้ำค้างรอคิวตั้งแต่กุฏิยังไม่เปิด ต้องทนยุงทนหนาวเพราะอยากเข้าพบท่านก่อน...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 38–39)

ข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความอดทนต่อการมาหาพระเจริญ ซึ่งผู้ที่มานั้นก็มีหลายรูปแบบทั้งหวังมาทำบุญ มาเรียนถามเรื่องทุกข์ใจด้วยประการต่าง ๆ โดยมารอกันตั้งแต่เช้ามืด โดยมีความทุกข์หนุนอยู่เบื้องหลัง เพราะทุกข์นั้นเองขันติจึงมีปรากฏ

จากตัวอย่างที่ยกมานั้นแสดงให้เห็นว่า หลักทศพิธราชธรรมไม่จำเป็นต้องเป็นพระราชาหรือผู้ครองแผ่นดินจะปฏิบัติได้เพียงฝ่ายเดียว แต่ทุกคนสามารถปฏิบัติตามได้ เมื่อใครเดินตามแล้วผู้นั้นก็เท่ากับเป็นราชาแห่งตนเอง กล่าวคือ เป็นใหญ่ในการดูแลตนเอง

23. แนวคิดอคติ

อคติ คือ ความไม่เที่ยงธรรม ความลำเอียง ซึ่งอคติเกิดจากสาเหตุ 4 ประการ คือ อคติเพราะรัก อคติเพราะความโกรธ อคติเพราะความเขลา อคติเพราะความกลัว จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องมักกะลีผล พบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดง เช่น ครั้งหนึ่งนางเม้านำเรื่องของเด็กชายเจริญว่าเป็นคนเกเรไปเล่าสู่ครูใหญ่ในโรงเรียน

แห่งหนึ่งฟัง เพราะเหตุนางพยายามแก้แค้นแทนลูกสาวของนาง เมื่อครั้งหนึ่งเจริญกับผองเพื่อนเคยเปิดกระโปรงของลูกสาวเธอ จนเป็นเหตุให้ครูใหญ่ไล่เด็กชายเจริญออกจากโรงเรียน อันแสดงให้เห็นอคติเพราะรักและเพราะหลง ดังความว่า

“...ส่วนเรื่องการเรียนนั้นเขากำลังเรียนชั้นมัธยมศึกษาเป็นปีที่สอง ในโรงเรียนราษฎร์แห่งหนึ่ง จังหวัดสิงห์บุรีมีโรงเรียนมัธยมอยู่ 8 แห่ง ทั้งที่เป็นของรัฐบาลและของเอกชน นายเจริญ จรูญรัตน์ เรียนมาแล้วทุกแห่ง ๆ ละสองเดือนบ้าง สามเดือนบ้าง แต่ก็มีอยู่โรงเรียนหนึ่ง ซึ่งเขาเองก็จำชื่อไม่ได้เสียแล้ว ด้วยพอเข้าไปเรียนตอนเช้า ตอนเย็นก็ถูกเชิญให้ออก ทั้งนี้เพราะนางเม้าได้ตามมาราวีโดยไปเล่าให้ครูใหญ่ฟังถึงกิตติศัพท์และวีรกรรมของเขาตั้งแต่สมัยอยู่โรงเรียนประถมจนถึงมัธยม นัยว่าจะแก้แค้นที่เขาเป็นต้นเหตุให้ลูกสาวของนางต้องอับอายขายหน้า ข้างฝ่ายครูใหญ่ผู้ซึ่งมิได้ถือคติว่า ‘เย็นเหมือนฟัก หนักเหมือนหิน’ จึงเชิญให้เขาออกโดยที่ฟังความข้างเดียว...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 98)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงอคติเพราะรักของนางเม้าที่มีต่อลูกสาว แม้เรื่องราวของเด็กชายเจริญกับลูกของนางเม้าจะจบลงแล้ว แต่ตัวนางเม้าเองไม่ยอมจบ จึงเกิดแรงอาฆาตเป็นความอคติเพราะความรักลูกจนสามารถทำให้เธอมาก่อกวนโดยการนำเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับเด็กชายเจริญมาฟ้องครูใหญ่ อันเป็นเหตุให้ถูกไล่ออกจากโรงเรียน ด้วยเหตุที่เกิดอคติที่เป็นอกุศลธรรมเกิดในจิตใจของเธอนี้เองทำให้เกิดความทุกข์ใจอยู่ตลอดเวลา เช่นเดียวกับครูใหญ่ก็เกิดความอคติเพราะหลง คือ หลงในคำพูดของนางเม้าโดยไม่ฟังเหตุผลของอีกฝ่ายเลย เป็นเหตุให้เป็นคนที่ไม่น่าเชื่อถือ หรือเมื่อครั้งหนึ่งมีอุบาสกท่านหนึ่งเล่าเรื่องแม่นาคพระโขนงให้พระอุดมวิชาญาณและคณะพระสงฆ์ฟัง เมื่อเขาจะกล่าวถึงกิริยาที่ไม่เหมาะสมของพระสงฆ์ ก็ได้ขออนุญาตพระอุดมฯ ซึ่งท่านก็อนุญาตให้เล่า ดังความว่า

“...เล่าไปเถอะโยม อาตมาจะทำใจเป็นกลาง ไม่อคติกับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด โยมว่าไปตามข้อเท็จจริงที่ได้ยินได้ฟังมาก็แล้วกัน...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 903)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นความมีธรรมในใจแห่งสมณะ เมื่อปฏิบัติตามธรรมเพื่อหลีกเลี่ยงอคติที่จะเกิดขึ้นในใจ อันมีอคติเพราะรัก อคติเพราะหลง อคติเพราะโกรธ เมื่อออกจากธรรมแห่งอกุศลเหล่านี้แล้วย่อมจะเป็นอุปนิสัยให้จิตมีความเที่ยงตรงวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือ เรื่อง นารีผล ผลงานของสุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป ดังนี้

“...โยมปุกแกมีนาอยู่ 80 ไร่ มีลูกเขยสองคน เขยใหญ่เป็นคนขอนแก่นชื่อว่าคำมีเป็นลูกศิษย์กรรมฐานของอาตมามาสมัยที่ยังอยู่วัดพรหมบุรี เมียเขาชื่อบุญยืน ส่วนเขยเล็ก

เป็นคนชัยนาทชื่ออิจฉาริษยา ข้างฝ่ายพ่อตาแม่ยาย คือ โยมผ่อนกับโยมปุกก็มีอคติรักเขยเล็กเกลียดเขยใหญ่ เขยเล็กเขาประจบเก่ง ส่วนเขยใหญ่ท่าทางโง่เง่า ไม่พูดไม่จากับใคร เขยเล็กได้ทำนาลุ่มซึ่งเป็นนาดี ส่วนเขยใหญ่ทำนาดอนซึ่งแห้งแล้งไม่มีน้ำ เขาก็ชวนเมียนั่งกรรมฐานเจริญสติปัฏฐานแก้ปัญหาได้ นาดอนที่ว่าไม่ดีก็กลับกลายเป็นนาดี อาตมาถามว่าทำอย่างไรนาถึงดี เขาก็ตอบว่าเขาเจริญสติปัฏฐาน 4 เกิดปัญญาว่าต้องทำคันนาสูง ๆ กักน้ำไว้ แล้ววิดน้ำเข้านาก็สามารถปลูกข้าวได้ ทำอยู่สองสามปีก็มีเงินซื้อที่นาเป็นของตัวเองได้ 5 ไร่ ข้างฝ่ายเขยเล็ก นาลุ่มที่เคยดีกลับไม่ดี มีผักปอดขึ้นเต็ม ปลูกข้าวไม่ได้ ก็มาบอกพ่อตาแม่ยายขอแลกนากับเขยใหญ่ พ่อตาแม่ยายก็อคติมาพูดกับเขยใหญ่ขอแลกนากับเขยเล็ก เขยใหญ่ คือ โยมคำมีมาปรึกษาอาตมา บอกหลวงพ่อครับพ่อแม่เขาทำอย่างนี้ถูกแล้วหรือ อาตมาก็ปลอบใจว่าเอาเถอะเขาอยากได้ก็ให้เขาไป เขยใหญ่ก็ยอมให้แลก สองคน ผัวเมียพากันเจริญกรรมฐานทุกวัน ก็เกิดปัญญาจึงพากันไปตัดไม้ไผ่มาทำราวกั้นผักปอด นากลับดีขึ้นมาอีก ส่วนเขยเล็กพอไปทำนาดอน นากลับไม่ดีมีแต่ต้นแซ่งขึ้นเต็มไปหมด ก็ไปบอกพ่อตาแม่ยายขอแลกนาคืน พ่อตาแม่ยายก็อคติ รักเขยเล็กมากก็บอกเขยใหญ่ว่า เอาละ นาดีแล้ว ให้เขยเล็กมันทำสักปี ส่วนเอ็งให้กลับไปทำนาดอนอย่างเก่า เขยเล็กเป็นคนเกียจคร้าน แล้วก็ไม่สนใจเรื่องวิปัสสนา อาตมาเคยไปที่บ้านชวนว่ามาเจริญวิปัสนาอย่างเขยใหญ่ซิ เขาบอกไม่เอา ผมไม่ชอบมานั่งหลับหูหลับตาโยมจำไว้เลยนะ คนที่มาเจริญวิปัสสนาจะต้องเป็นคนมีบุญ ถ้าไม่มีบุญต่อให้เอาช้างมาฉุดเขาก็ไม่ยอมมา เหมือนอย่างเขยเล็กคนนี้...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 232–233)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นถึงอคติของพ่อตาและแม่ยาย เพราความรักเขยคนเล็กมากกว่าเขยคนโต เมื่อเขยเล็กต้องการอะไร แม้จะเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องก็ตามก็ยอมทำ เป็นเครื่องที่แสดงให้เห็นว่าความอคติเป็นอกุศลธรรมที่สามารถทำให้ผู้มีสิ่งนี้ มีจิตที่ตกต่ำลงไปเรื่อย ๆ เป็นทางแห่งอกุศลธรรม

จากตัวอย่างที่ยกมานั้น ย่อมแสดงให้เห็นว่าอคติธรรมเป็นอกุศลธรรมที่ควรออกห่าง เพราะเมื่อปุถุชนใดมีสิ่งเหล่านี้แล้วย่อมหาความเที่ยงตรงของจิตใจได้ยาก และก็เป็นสิ่งยาก เช่นเดียวกันที่จะสามารถ ละอคติที่เป็นอกุศลธรรมเหล่านี้ได้ เพราะต้องอาศัยการอบรมและฟังพระธรรมจนเห็นความจริงได้

24. แนวคิดโลกธรรม

โลกธรรม หรือ ธรรมที่มีประจำโลก เป็นความจริงที่ทุกคนต้องประสบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ มี 8 ประการ ได้แก่ มีลาภ ไม่มีลาภ มียศ ไม่มียศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์

จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องบุญบรรพ์ พบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดง เช่น การพระราชทานทรัพย์ รางวัลของพระเจ้าแผ่นดิน แก่พระยาน่าน เมื่อครั้งหนึ่งพระยาน่านนำช้างเผือกมาถวายพระองค์ ก็เป็นเครื่องแสดงให้เห็นการได้มาซึ่งลาภ เงินทอง ดังความว่า

"...ในปีนั้นเอง หลังมีเรื่องทอดบัตรแช่งด่ากระเทือนถึงแผ่นดิน การกลับเป็นว่าได้ช้างเผือกเอกเข้าสู่พระบารมีพระเจ้าแผ่นดินเป็นช้างที่ 3 ตั้งแต่เสด็จขึ้นผ่านพิภพเพียงเจ็ดปี

ช้างเผือกเอกนี้ คล้องได้ที่เมืองน่าน พระยาน่านหรือชาวเมืองเรียกว่าเจ้าฟ้าเมืองน่าน ฝึกหัดจนเชื่องราบดีแล้ว จึงนำลงแพมาถวายถึงกรุงเทพฯ รัตนโกสินทร์

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานบำเหน็จรางวัลแก่พระยาน่านเป็นอันมากแต่มิได้เลื่อนยศขึ้นเป็นเจ้าดังนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง และเมืองนครลำพูน ด้วยเหตุว่าผู้ครองนครน่านนั้นเป็นตระกูลเจ้ามาแต่ก่อนแล้ว ในพื้นเมืองจึงเรียกกันว่าเจ้าเมืองน่านเช่นเดียวกับเจ้าไทยใหญ่ทั้งปวง มิใช่เป็นตระกูลซึ่งตั้งเป็นเจ้าขึ้นใหม่เหมือนดังเจ้าเจ็ดตนผู้ครองเมืองนครเชียงใหม่ ลำปางและลำพูนนั้น..."

(ศรีฟ้า ลดาวัลย์ 2550, หน้า 285)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นการได้มาซึ่งทรัพย์ที่ได้รับพระราชทานเพราะการกระทำของตนที่หาช้างเผือกซึ่งถือเป็นสิ่งล้ำค่าและเป็นมงคลมาถวายพระมหากษัตริย์ เมื่อได้รับสิ่งที่เป็นมงคลแล้ว ก็ทรงพระราชทานสิ่งที่เป็นมงคลตอบ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจต่อผู้ปฏิบัติงาน หรือการพระราชทานตำแหน่งซึ่งเป็นการได้ยศพระราชทานจากสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวขุนหลวงตาก ดังความว่า

"...หลังจาก สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวขุนหลวงตาก เสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว โปรดฯ ให้หลวงนายศักดิ์เป็นพระยายมราชว่าที่ทัพเรือ ได้เป็นกำลังสำคัญปราบปรามเมืองนครศรีธรรมราช เมืองปัตตานี นำมาเฝ้าสมเด็จพระพุทธเจ้ากรุงธนบุรีนี้

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนขึ้นเป็นเจ้าพระยาจักรีศรีองครักษ์ (มะหะหมุด) ชาวบ้านทั่วไปเรียกท่านว่า เจ้าพระยาจักรีแขก เพราะแม้กรุงธนบุรีจะเพิ่งมีเจ้าพระยาจักรี ทว่าในสมัยอยุธยานั้น ได้มีเจ้าพระยาจักรีมาหลายท่านแล้ว ถึงบัดนี้ผู้คนก็ยังพูดถึงกันอยู่..."

(ศรีฟ้า ลดาวัลย์, 2550, หน้า 13)

จากข้อความข้างต้น เมื่อผู้ได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริตและชอบธรรมแก่ประเทศชาติแล้ว ก็ย่อมได้รับรางวัลเพื่อเป็นกำลังใจตอบแทน

วรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือ เรื่อง **จิตา** ผลงานของทมยันตีซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป ผู้เขียนกล่าวถึงธรรมข้อสรรเสริญในตอนที่คุณทัศนีย์กล่าวชมหลานสาวซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่องนี้ ว่ารู้จักฟังพระสวดมนต์ ดังความว่า

"...'เออจี...ดีลูก รู้จักฟังพระสวดมนต์' ผู้เป็นย่าที่เพิ่งกลับขึ้นมานั่งที่เดิมชื่นชมต่อหลานสาวน้อย..."

(ทมยันตี, 2552, หน้า 61)

จากข้อความข้างต้น คุณทัศนีย์กล่าวชมหลานสาวตัวน้อย ๆ ว่ารู้จักฟังพระสวดมนต์ เมื่อคุณยายพอใจและชอบใจหลานสาวก็จะกล่าวชม แต่ในขณะเดียวกันเมื่อคุณทัศนีย์ไม่พอใจใครก็ตาม เมื่อเขาทำสิ่งที่ดี ๆ จิตของตนก็เกิดปฏิคะ คือ ต่อต้าน จนอาจจะกล่าวคำนินทาแก่ผู้นั้นได้ แต่คำสรรเสริญคุณทัศนีย์ก็ไม่ทำให้จิตใจของจิตาหวั่นไหวจนเกิดความดีใจกับคำนั้นได้ เพราะจิตาสั่งสมปัญญาแห่งความรู้ในธรรมะมาพอสมควร จิตก็ไม่ได้หวั่นไหวต่อคำนั้นเลย นอกจากนั้นแล้ว

"...เพื่อนทุกข์มหาศาลเพราะยามทุกข์ เวลา...ดูจะเนิ่นนาน ผิดกับยามสุข เวลามักจะชั่วแวบ สุข ทุกข์ ต่างเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดา

วันนี้ทุกข์เกิด มากมายยิ่งใหญ่

พรุ่งนี้ทุกข์แก่ เพราะเคยชิน ค่อยยอมรับ

ท้ายสุดทุกข์ ก็เจ็บ ตาย หายไปสิ้น

จะสุข ทุกข์ วนเวียนเป็นวัฏจักร เป็นอนิจจังไม่เที่ยงเพราะคุณลักษณะแห่งโลกคือ 'แปรเปลี่ยน' ตลอดเวลา เมื่อสิ่งใดแปรเปลี่ยน ใครยึดมั่นได้บ้าง ?..."

(ทมยันตี, 2552, หน้า 177–178)

จากข้อความข้างต้น ผู้เขียนแสดงให้เห็นสัจจธรรมที่มีประจำโลก เริ่มจากการเกิด ปิดฉากด้วยการตาย ทุกอย่างที่ปรากฏขึ้นก็ด้วยความไม่เที่ยง ในช่วงแห่งการเริ่มต้นจนสุดท้าย ก็มีธรรมที่เรียกว่าโลกธรรมเกิดในช่วงเวลานั้น คือ มีลาภ ก็เสื่อมลาภ มียศ ก็เสื่อมซึ่งยศ มีสุข ก็มีทุกข์ และสรรเสริญ ก็มีนินทา และยังเป็นเช่นนี้สืบไป นอกจากนั้นแล้วผู้เขียนยังนำเสนอความทุกข์ของแม่ที่มีต่อลูก คือ ครั้งหนึ่งมีวิญญาณเข้าสิงลูกสาวของสตรีท่านหนึ่งเจนเป็นเหตุให้เขาเหล่านั้นเดินทางมาหาคุณทัศนีย์ช่วยทำพิธีไล่วิญญาณออกไป ดังความว่า

"...'เขาสะกดผู้หญิงลุก' ผู้เป็นยายตอบเบา ๆ

'เออ...นังนี่ชาติก่อนมันเป็นลูกกู กูจะอยู่กับมัน ใครจะทำไม ?'

'ชาติก่อนก็ชาติก่อน ชาตินี้ส่วนชาตินี้ ต้องแยกกัน' น้ำเสียงคุณทัศนีย์เรียบร้อย 'กรรมพัวพันควรยุติแล้ว ?'

‘กูจะเอามันไปด้วย’ คณะผู้นำคนเจ็บไปรวมกันอยู่ด้านหนึ่ง ยกเว้นผู้เป็นมารดาของคนเจ็บ

‘อย่าเอาลูกฉันไปเลย’ เจ้าตัววิงวอน ‘เขาเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงของฉัน น้องก็มีกำลังเรียน’ หากคนเจ็บกระดิกขาแรงขึ้น หาฟังไม่ คุณทัศนีย์ต้องค่อยปลอบ...”

(ทมยันตี, 2552, หน้า 393)

ข้อความข้างต้น ก็แสดงให้เห็นความทุกข์ทางใจของผู้เป็นแม่ เมื่อทราบว่าลูกสาวโดนผีเข้า ก็เสาะหาผู้ที่สามารถจะเอาลูกคนเดิมของตนกลับมาได้ แม้นจะเสียเงินมากเท่าใดแม่ก็ยอม แต่คุณทัศนีย์ก็มีไมตรีจิตต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ก็ช่วยเหลืออย่างไม่หวังสิ่งตอบแทน เมื่อทำพิธีเสร็จแล้ว แม่ก็ได้ความสุข คือ ได้ลูกคนเดิมของตนกลับคืนมา จะเห็นได้ว่าไม่มีความเที่ยงแท้ แน่นอนของอารมณ์และทุกอย่างเลยแม้แต่ขณะเดียว แต่ก่อนแม่มีความทุกข์ เมื่อกาลผ่านไปก็เกิดความสุข

จากตัวอย่างที่ยกมา นักเขียนสตรีได้แสดงให้เห็นสัจธรรมที่มีอยู่คู่โลก ไม่ว่าจะผ่านไปนานแค่ไหนสิ่งเหล่านี้ก็ยังคงมีอยู่ ผู้ที่ข้องอยู่ในโลกโดยมากย่อมโดนโลกธรรมเหล่านี้ชักจูง หากไม่มีปัญญามองเห็นความจริงก็จะไหลไปตามสิ่งนั้น ๆ เช่นเมื่อสุขเกิดก็มีความพอใจ สุขใจไม่อยากให้ความสุขคลาดไป แต่เมื่อทุกข์เกิดขึ้น ก็เศร้าใจ หม่นหมองใจ อยากให้สิ่งนั้นออกไปจากตนไวๆ และมีความพอใจต่อลาภ ยศ สรรเสริญ และรังเกียจเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา แต่ผู้ที่สั่งสมปัญญามาอย่างดีแล้วเป็นต้นว่า พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระอรหันต์ย่อมมองเห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงธรรมะที่เกิดขึ้น ถือเป็นเรื่องธรรมดา ที่จะเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป

25. แนวคิดมงคล 38

มงคล 38 เป็นเหตุแห่งความสุข ความก้าวหน้าในการดำเนินชีวิต ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ให้พุทธศาสนิกชนได้พึงปฏิบัติ ในบทมงคลสูตรพระพุทธองค์ทรงตรัสตอบปัญหาแก่ท้าวเทวราชที่ได้นำหมู่เทวดาเข้าเฝ้าและทูลถามพระองค์ว่าอะไร คือ มงคลของชีวิต พระองค์ทรงแสดงหลักมงคล ซึ่งหลักแห่งมงคลขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นไม่ยึดถือในวัตถุ แต่ยึดถือการปฏิบัติฝึกฝนตนเองเป็นสำคัญ พระพรหมคุณาภรณ์ (2556,หน้า 294–296) ได้แก่ ไม่คบคนพาล คบบัณฑิต บุคคลที่ควรบูชา อยู่ในปฏิรูปเทศ, อยู่ในถิ่นมีสิ่งแวดล้อมดี ได้ทำความดีให้พร้อมไว้ก่อน ตั้งตนไว้ชอบ เล่าเรียนศึกษามาก, ทรงความรู้กว้างขวาง, ใส่ใจสดับตรับฟังค้นคว้าหาความจริงอยู่เสมอมีศิลปวิทยา, ชำนาญในวิชาชีพของตน มีระเบียบวินัย, ได้ฝึกอบรมตนไว้ดี วาจาสุภาษิต, รู้จักใช้วาจาพูดให้เป็นผลดี, บำรุงบิดามารดา สงเคราะห์บุตร สงเคราะห์ภรรยา การงานไม่เอื้อกูลรู้จักให้, เผื่อแผ่แบ่งปัน, บริจาคสงเคราะห์และบำเพ็ญประโยชน์ ประพฤติธรรม, ดำรงอยู่ใน

ศีลธรรม สงเคราะห์ญาติ การงานที่ไม่มีโทษ, กิจกรรมที่ดีงามเป็นประโยชน์ ไม่เป็นทางเสียหาย เว้นจากความชั่ว เว้นจากการดื่มน้ำเมา ไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย ความเคารพ, การแสดงออกที่แสดงถึงความเป็นผู้รู้จักคุณค่าของบุคคล สิ่งของ หรือกิจการนั้น ๆ และรู้จักให้ความสำคัญและความใส่ใจเอื้อเฟื้อโดยเหมาะสม ความสุภาพอ่อนน้อม, ถ่อมตน ความสันโดษ, ความเอิบอิ่มพึงพอใจในผลสำเร็จที่ได้สร้างขึ้นหรือในปัจจัยลาภที่แสวงมาได้ด้วยเรี่ยวแรงความเพียรพยายามของตนเองโดยทางชอบธรรม มีความกตัญญู ฟังธรรมตามกาล, หาโอกาสแสวงความรู้ในเรื่องที่แสดงหลักความจริง มีความอดทน ผู้ว่าง่ายสอนง่าย พบเห็นสมณะ, เยี่ยมเยือนเข้าหาท่านผู้สงบกิเลส สนทนาธรรมตามกาล, หาโอกาสสนทนาถกเถียงเกี่ยวกับหลักความจริงและหลักความถูกต้องดีงาม มีความเพียรเผากิเลส, รู้จักบังคับควบคุมตนไม่ปรนเปรอตามใจอยาก ประพฤติพรหมจรรย์, ดำเนินตามอริยมรรค, การรู้จักควบคุมตนในทางเพศ หรือถือเมถุนวิรัติตามควร เห็นอริยสัจจ์, เข้าใจความจริงของชีวิตพระนิพพานให้แจ้ง, บรรลุนิพพาน ถูกโลกธรรมจิตไม่หวั่นไหว จิตไร้เศร้า จิตปราศจากธุลีจิตเกษม

จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องจิตา พบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดง เช่น ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นถึงดวงจิตที่เป็นกุศล รู้บุญคุณของธรรมชาติของดิน ที่เปรียบดังอ้อมกอดแห่งแม่พระธรณี เมื่อคุณทัศนีย์ระลึกบุญคุณของแผ่นดินแล้วน้อมจิตที่จะบูชาต่อพระคุณนั้น ดังความว่า

“...เจ้าตัวกราบแม่พระธรณี...พระธรณี ที่รองรับมนุษย์เสมอหน้าทุกรูป ทุกนาม เศรษฐี ยาจก คนเลว–คนดี พระธรณีผู้ประนานพืชพันธุ์ธัญญาหารแด่มนุษย์ถ้วนหน้า พระธรณีให้ชั่วนิจนิรันดร์ไยไม่คู่ควรแก่การกราบไหว้ บูชาในธาตุแห่งดิน หากแยกแยะออกไปจะพบโครงสร้างที่ยึดโยงไว้ด้วยพลังมหาศาล พลังแห่งแม่พระธรณี ใครเคยเฉลียวใจบ้างว่ามากมายปานใด ยามทิวาวารแม่พระธรณีเก็บความร้อนจากดวงอาทิตย์ไว้ ยามคืนค่ำคายความอบอุ่นให้มวลมนุษย์ ไออุ่นยังอบเมล็ดพืชพันธุ์ให้งอกเป็นธัญญาหาร...”

(ทมยันตี, 2552, หน้า 262)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นถึงจิตใจที่อ่อนน้อม อ่อนโยนของมนุษย์ที่เห็นประโยชน์ของธรรมชาติ เราเกิดมาอยู่บนแผ่นดินนี้ ได้ประกอบกุศลกรรม ได้รู้จักพระพุทธศาสนาได้ศึกษาพระธรรมคำสอนของพระองค์ ก็เพราะอยู่บนแผ่นดินนี้ พืชพรรณธัญญาหารที่เกิดขึ้นมาได้ก็เพราะอาศัยดิน คุณทัศนีย์ยังกล่าวว่าเราสมควรที่จะเคารพบูชาดินเป็นเครื่องแสดงให้เห็นการรู้จักบูชาสิ่งที่ควรบูชา ซึ่งสิ่งที่เธอทำ เธอได้ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธองค์ที่กระทำด้วยปัญญารู้ว่าตนกำลังทำอะไร และทำไม จิตที่เป็นกุศลนี้ก็มีแรงมาจากการศึกษาพระธรรม ปฏิบัติสมาธิจนจิตละเอียดอ่อน และเนื่องด้วยกุศลกรรม เช่น ผู้เขียน

ได้กล่าวให้เห็นความเข้าใจในการละบาปของคุณทัศนีย์ เมื่อศึกษาพระธรรมนานเข้าก็เข้าใจและมองเห็นว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี ดังความว่า

"...การจะมีสมาธิที่ดีต้องมีศีลก่อน ศีลแปลว่า ความปกติของจิต คือ จิตนั้นต้องไม่คิดร้าย ไม่เบียดเบียนใคร ไม่โลภ เมื่อจิตมีความผ่องแผ้วนานเข้า ก็ย่อมชื่นบาน มั่นคง จึงมีสมาธิที่ดี ฉะนั้นถึงบอกว่าสติเป็นตัวคุมทำให้ศีลเป็นปกติ..."

(ทมยันตี, 2552, หน้า 123)

จากข้อความข้างต้น เมื่อคุณทัศนีย์ศึกษาพระธรรมมามากและต่อเนื่องก็มองเห็นว่าการกระทำทางกาย วาจา ใจ แบบใดเป็นกุศล หรือ อกุศล เมื่อเป็นกุศลผู้นั้นก็ถือว่าได้ปฏิบัติตามความปกติแห่งจิต หรือที่เรียกว่าศีล คือ ประกอบด้วยความถูกต้องแล้วทางกาย วาจาและใจ เมื่อกระทำสืบเนื่องไปเรื่อย ๆ ย่อมทำให้ดวงจิตมีความเจริญยิ่งขึ้นไป เช่นกันเมื่อกระทำตามแนวแห่งอกุศลหรือสิ่งไม่ดีแล้ว สิ่งเหล่านั้นก็จะชักนำจิตใจของผู้นั้นลงสู่ที่ต่ำ จิตที่เคยใสสว่างก็มืดมัวลงทุกขณะ ๆ เมื่อจิตลงสู่ฝ่ายต่ำแล้วผู้เขียนก็ได้แสดงให้เห็นหนทางที่จิตจะใสสว่างด้วยปัญญา คือ ต้องอาศัยการฟังพระสัจธรรม ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงอันเป็นการฟังธรรมตามกาล เช่นเมื่อครั้งหนึ่งที่ทุกคนเดินทางไปที่วัดหวังเพียงได้สดับพระสัจธรรมอันประเสริฐ ดังความว่า

"...คณะที่รวมกันหลายบ้านค่อนข้างเป็นกลุ่มโต หากเมื่อทุกคนมีจุดมุ่งหมายใคร่ฟังเทศน์ เหมือน ๆ กันหมด จึงมีการขยับขยายที่ให้แก่กันอย่างมีน้ำใจโดยเฉพาะจิตา..."

(ทมยันตี, 2552, หน้า 113)

จากข้อความข้างต้น ก็แสดงให้เห็นความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อพระรัตนตรัย มุ่งที่จะศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์โดยมีพระสงฆ์ เมื่อสดับพระธรรมซึ่งเป็นการกล่าวถึงความจริงของทุกสรรพสิ่งแล้ว ผู้ฟังก็มีความปรารถนาจะฟังให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปดังความรู้สึกของคุณทัศนีย์ว่า

"...'แม่เห็นจะต้องหัดฟังเทศน์ อย่างหลวงพ่อเทศน์จับใจ' คุณทัศนีย์ซาบซึ้งกับรสแห่งธรรมะเป็นครั้งแรก 'กรรมมีจริงนะ แม่กำลังคิดว่าจะหากบไปปล่อย'..."

(ทมยันตี, 2552, หน้า 144),

จากข้อความข้างต้นก็เป็นที่ประจักษ์ว่าพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อกล่าวในที่ทดเวลาใดย่อมน่าฟังเสมอ เพราะเหตุว่าเป็นคำสัจจริงของทุกสรรพสิ่ง ซึ่งก็ถือเป็นหน้าที่ของชาวพุทธที่จะต้องศึกษาพระธรรมให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ทั้งด้วยการสดับ หรือการอ่านย่อมนำความเห็นถูกมาสู่ตนเสมอ เมื่อมีปัญญาเห็นว่าสรรพสิ่งเป็นธรรม มีกาล วาระให้เกิดและดับสืบเนื่องไป ผู้นั้นก็จะพบความสุขทางใจเป็นบรมสุขแห่งธรรมสืบไป ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา ก็คือ เรื่อง ลายแทงในถ้ำแก้ว ผลงานของ

สะไบเมือง ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป เมื่อครั้งที่บุตรแห่งพราหมณ์หัสตะตั้งข้อสังเกตว่าเมื่อสตรีที่มาขอความช่วยเหลือให้ตนไปหาสมบัติในถ้ำ เป็นบุตรสาวแห่งนางเจลัมที่คอยวางแผนกำจัดตนทั้งสอง ก็ควรจะเดินหนีออกให้ห่าง ดังความว่า

"...ข้าแต่พ่อ...มาตรแม้นมิเป็นใจ หากนางคือบุตรนางเจลัมมีคนสนิทร้ายกาจตามพิฆาตปลิดชีพ ก็หาควรชิดใกล้..."

(สไบเมือง, 2549, หน้า 119)

จากข้อความข้างต้น บุตรชายของพราหมณ์มองเห็นว่าสตรีที่ร่วมทางกับตนเป็นบุตรแห่งนางเจลัม ซึ่งมีคนรับใช้คอยตามเพื่อปลิดชีวิตตนกับบิดา จึงมองว่าไม่ควรสมาคมด้วย จากคำกล่าวนั้นเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าพยายามที่จะออกห่างจากคนพาล ด้วยเหตุนี้ในขณะที่ตนเดินทางไปภูเขาวินธัยเพื่อหาสมบัติ ก็ตั้งสติคอยระวังภัยที่จะมาพร้อมกับคนติดตามของเธอเป็นอย่างมาก เมื่อหลีกหนีออกจากคนพาลแล้วพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็แนะให้คบหากับบัณฑิต ซึ่งพราหมณ์หัสตะก็ปฏิบัติตามธรรมข้อนี้เป็นอย่างดี ตอนพราหมณ์เดินทางมาหาสมบัติ แต่ที่จริงนั้นต้องการมาเพื่อสนทนาและเปลี่ยนทัศนคติกับบัณฑิตทั้ง ฤาษี นักปราชญ์ และพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังความว่า

"...'ดูก่อนนาง การที่เราตามนางมาเช่นนี้ ด้วยความหวังสองประการ ดังได้บอกกะนางแล้ว ลายแทงในถ้ำแก้วตามนิมิตของมารดานาง เป็นเพียงเหตุบังเอิญมี แต่เหตุที่ปรารถนาโดยแท้ได้แก่คำสอนเพิ่มพูน เกี่ยวด้วยประโยชน์ยิ่งใหญ่ของนรชน' พราหมณ์ชี้แจงแสดงอรรถกถาสืบไป การร่ายพระเวท การเรียนรู้คัมภีร์ มิว่ายาวเท่าใดก็ตาม แต่สิ่งหนึ่งที่ข้าหามีไม่ ก็คือ มิอาจก้าวล่วงไปสู่โลกอันบริสุทธิ์กว่านี้ได้ จึงอยากเดินทางไกล ไปสู่สำนักศาสดาองค์ใหม่ อยากสดับพระธรรมเทศนาที่โจษขานกันว่าประเสริฐยิ่ง..."

(สไบเมือง, 2549, หน้า 83)

จากข้อความข้างต้น พราหมณ์มิได้หวังจะมาหาสมบัติแต่อย่างใด แต่ต้องการมาศึกษา และสนทนากับนักปราชญ์หรือสมณะเพื่อความเข้าใจความจริงให้มากขึ้น ด้วยการปฏิบัติเช่นนี้เรื่อยมาที่ส่งผลให้พราหมณ์เป็นผู้รอบรู้ในศาสตร์วิชาอย่างหลากหลาย ทั้งยังมีแนวในการปฏิบัติตนที่เป็นสหวิทยาการ กล่าวคือ สามารถมองเห็นศาสตร์ทุกศาสตร์ ศาสนาทุกศาสนา เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์และมีจุดหมายเพื่อโน้มให้คนทำความดี อีกประการที่พราหมณ์ถือปฏิบัติสืบมา คือ เป็นที่พึ่งให้กับผู้ที่เดือดร้อน นอกจากจะเป็นทางแห่งกุศลธรรม ก็แสดงให้เห็นความใคร่ศึกษาของพราหมณ์ด้วย เช่นเดียวกับความใฝ่รู้และเรียนของนางนีลิกา ดังความว่า

"...นางชาตีแลดูนางอย่างสามิภักดิ์ ความรักนั้นท่วมท้น นางปรนนิบัติดูแลนีลิกามาแต่ปฏิสนธิ ประหนึ่งบุตรก็ว่าได้ นางไม่มีบุตรกับพากุจี นีลิกาจึงเสมอด้วยบุตรแห่งนาง

เฝ้าสั่งสอนศิลปะอย่างประณีตอันเป็นสมบัติที่เพศหญิงพึงมี ประกอบด้วยสติปัญญาของผู้เรียนนีลิกาพากเพียรต่อทุกสิ่ง ถ่องแท้ในวิทยาอันบิดาแลนางชาตีเป็นครู...”

(สไบเมือง, 2549, หน้า 140)

จากข้อความข้างต้น เห็นได้ว่านางนีลิกามีความใฝ่เรียนรู้ในวิชาความรู้ต่าง ๆ อันเป็นบาทแรกของการเป็นพหูสูต คือ ผู้ศึกษาโดยรอบ ทั้งนี้ก็ประกอบด้วยความเพียรของนางชาตีที่คอยเอาใจใส่ดูแลแก่นางเป็นอย่างดีและวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก็คือ เรื่อง สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม ผลงานของสุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป ผู้แต่งได้ยกคำสอนของพระพุทธเจ้าที่กล่าวถึงมูลเหตุแห่งความสุข 38 ประการ ดังข้อความที่ว่า

“...พระพุทธองค์ได้ตรัสมงคล 38 ประการ ดังนี้ คือ ไม่คบคนพาล 1 คบบัณฑิต 1 บูชาคนที่ควรบูชา 1 อยู่ในสิ่งแวดล้อมดี 1 ได้ทำความดีให้พร้อมไว้ก่อน 1 ตั้งตนไว้ชอบ 1 เล่าเรียนศึกษามาก 1 มีศิลปวิทยา 1 มีระเบียบวินัย 1 วาจาสุภาษิต 1 บำรุงมารดาบิดา 1 สงเคราะห์บุตร 1 สงเคราะห์ภรรยา 1 สงเคราะห์ญาติ 1 ประกอบการงานที่ไม่มีโทษ 1 เว้นจากความชั่ว 1 เว้นจากการดื่มน้ำเมา 1 ไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย 1 มีสัมมาคารวะ 1 อ่อนน้อมถ่อมตน 1 สันโดษ 1 กตัญญู 1 ฟังธรรมตามกาล 1 มีความอดทน 1 เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย 1 พบเห็นสมณะ 1 สนทนาธรรมตามกาล 1 มีความเพียรเผากิเลส 1 ประพฤติพรหมจรรย์ 1 เห็นอริยสัจ 1 ทำพระนิพพานให้แจ้ง 1 จิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม 1 จิตไม่เศร้าโศก 1 จิตไม่ปราศจากกิเลส 1 จิตเกษม 1 ทั้ง 38 ประการนี้ จัดเป็นมงคลอันสูงสุด มงคล คือ สิ่งที่ทำให้มีโชคดีหรือธรรมอันนำมาซึ่งความสุขความเจริญ...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555 หน้า 763–764)

ข้อความข้างต้น ผู้แต่งนวนิยายได้สอดแทรกให้เห็นหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ประสงค์ให้มนุษย์มีความสุขด้วยการคิดดี พูดดี และปฏิบัติดี ตามธรรมที่เรียกว่ามงคล ทั้ง 38 ประการ เพราะสิ่งเหล่านี้จะนำความเจริญให้แก่ผู้ปฏิบัติได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นแล้วผู้เขียนยังแสดงธรรมข้อ การไม่คบคนพาล เป็นมงคลอันประเสริฐ เพราะเมื่อใดสมาคมกับคนพาลแล้ว ย่อมนำความเสื่อมเสียสู่ชีวิตของตนด้วย เช่น คำสอนของพระเจริญแนะให้ญาติโยมปฏิบัติตามมงคลข้อที่ 1 คือ การไม่คบคนพาล ดังความว่า

“...‘หลวงพ่อจะให้ตอบเขาว่าอย่างไรครับ’

‘บอกให้ทำตามที่สามีเขาแนะนำนั่นแหละ โยมเห็นหรือยังว่า โทษของการคบคนพาลนั้นเป็นอย่างไร ไม่งั้นพระพุทธองค์จะทรงสอนหรือว่า อเสวนา จ พาลานำ ปณฺฑิตานญฺจ เสวนา–ไม่คบคนพาล คบบัณฑิต นี้ปรากฏอยู่ในมงคลสูตร’...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 763)

ข้อความข้างต้น พระเจริญแนะให้อุบาสก อุบาสิกาเห็นโทษของการคบคนพาลเป็นมิตร เพราะเหตุว่า อุปัทวะเหตุหรือเหตุให้เกิดความฉิบหาย ย่อมปรากฏแก่ชีวิตของตนด้วย จากตัวอย่างที่ยกมากล่าวข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแนะทางแห่งความเจริญให้กับชีวิตถึง 38 ประการ เป็นการยากยิ่งที่มนุษย์โดยมากจะปฏิบัติตามทั้งหมดได้ แต่ถึงกระนั้นเมื่อผู้ใดปฏิบัติได้บางข้อบางประการ ก็เป็นเครื่องที่จะแสดงให้เห็นว่า อนาคตเบื้องหน้าชนเหล่านั้นย่อมถึงความเจริญเป็นแน่ เมื่อเริ่มศึกษาและปฏิบัติได้เพียงข้อเดียวก็ถือว่าเป็นบาทฐานขั้นต้นให้จิตศึกษาและปฏิบัติตามธรรมข้ออื่นสืบไป เป็นการสั่งสมความรู้สืบเนื่องไปจนเป็นอุปนิสัยให้ถึงความเจริญทั้งกายและใจ

26. แนวคิดกาลามสูตร

กาลามสูตร พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2556, หน้า 19–20) เป็นหลักในการเชื่อไม่ให้งมงายไร้เหตุผล มี 10 ข้อ คือ อย่าปล่อยใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา, ด้วยการสืบ ๆ กันมา, ด้วยการเล่าลือ, ด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์, ด้วยตรรก, ด้วยการอนุมาน, ด้วยการตรึกตรองตามแนวเหตุผล, เพราะเข้ากันได้กับทฤษฎีของตน, เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าเชื่อ, เพราะนับถือว่าท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา,

จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่อง **นารีผล** พบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดง เช่น ครั้งหนึ่งพระเจริญบีบนวดให้หลวงพ่อแพ ในขณะนั้นก็เล่าเรื่องราวของแม่ชีท่านหนึ่งที่นำเด็กฝาแฝดที่พบนอกวัดมาเลี้ยงและคนส่วนมากก็กล่าวหาว่าแม่ชีมีลูก เมื่อเล่าจบพระเจริญก็กล่าวว่า

“...หลวงพ่อยังไม่ต้องเชื่อผมก็ได้นะครับ พระพุทธองค์ทรงตัดสินไว้ในกาลามสูตรว่า อย่าปลงใจเชื่อจนกว่าจะได้พิจารณาหาเหตุผลจนรู้ เข้าใจด้วยตนเองแล้วจึงค่อยเชื่อ ภิกษุอ่อนวัยกว่าพูดขณะทำหน้าที่นวดไปด้วย...”

(นารีผล, 2556, หน้า 573)

จากข้อความข้างต้น พระเจริญเข้าใจหลักธรรมข้อนี้เป็นอย่างดี ด้วยการอบรมสั่งสอนจากยายจ่างตั้งแต่ยังเป็นเด็ก เมื่อบวชเป็นพระก็ได้ถ่ายทอดหลักแห่งการตัดสินใจก่อนที่จะเชื่อเรื่องต่าง ๆ ให้แก่ภิกษุอื่นรวมทั้งญาติโยม ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือ เรื่องมักกะลีผล ผลงานของสุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป ครั้งหนึ่งยายจ่างเล่าเรื่องหลวงพ่อช้างให้เด็กชายเจริญฟังว่า หลวงพ่อช้างเล่าเรื่องป่าหิมพานต์และมักกะลีผลให้ยายฟัง เมื่อยายได้ฟังดังนั้นก็วางใจไม่เชื่อเสียทีเดียว พร้อมกับกล่าวว่า

“...ยายก็รับฟังเอาไว้ คนฉลาดนั้นเมื่อฟังอะไรเขาจะไม่เชื่อทันที ต้องคิดพิจารณาให้รอบคอบเสียก่อน และเขาก็ไม่ปฏิเสธทันทีอีกเหมือนกัน...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 172),

จากข้อความข้างต้น ยายจ่างได้ปฏิบัติตนตามหลักกาลามสูตร คือ เมื่อได้ฟังเรื่องใดก็ตาม อย่าพึ่งเชื่อในคำนั้น เพราะอาจจะเป็นคำจริงหรือเท็จก็ได้ เมื่อฟังแล้วก็ต้องใช้ปัญญาพิจารณาในความน่าจะเป็น และอย่าเพิ่งปฏิเสธเสียทีเดียวว่าเรื่องที่ตนไม่รู้จะไม่ใช้ความจริง เพราะเหตุว่าเรื่องป่าหิมพานต์ ความทั้งเรื่องเกี่ยวกับเทวดา เป็นโลกทิพย์มีความละเอียดจึงเป็นการยากที่คนทั่วไปจะมองเห็น ยกเว้นเสียแต่ผู้เพียรปฏิบัติทางจิตมาพอสมควรจึงสามารถมองเห็นได้ หรือเมื่อครั้งหนึ่งยายจ่างเล่าเรื่องราวของพระเวสสันดรให้เด็กชายเจริญฟัง เมื่อเขาฟังแล้วเขาก็ยังไม่เชื่อเสียทีเดียวและไม่ปฏิเสธเรื่องที่ฟังตามคำสอนของยาย ดังความว่า

"...'ทำไมพระอินทร์ต้องมาเนรมิตให้ด้วยละยาย' คนถามเริ่มจะสนใจแม้ไม่เชื่อเมื่อฟังอะไรเขาจะไม่เชื่อทันที และเขาก็ไม่ปฏิเสธทันทีอีกเหมือนกัน กลัวยายจะว่าเขาโง่..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 172)

ข้อความข้างต้น เด็กชายเจริญได้รับอิทธิพลคำสอนจากยายว่าเมื่อรับฟังสิ่งใดก็ตามอย่าพึ่งเชื่อและปฏิเสธ ให้พิจารณาดูเสียก่อน ด้วยเหตุนี้ที่ทำให้เด็กชายเจริญเมื่อโตเป็นหนุ่มจนเดินทางสู่เพศสมณะ ก็ยังใช้แนวคิดหรือหลักแห่งกาลามสูตรในการพิจารณาเรื่องต่าง ๆ และเมื่อปฏิบัติตามแล้วผู้นั้นก็เป็นคนมีเหตุผลในการมองเรื่องต่าง ๆ เช่นครั้งหนึ่งหนุ่มเจริญได้ฟังหลวงลุงเล่าเรื่องเกี่ยวกับนรก สวรรค์ เขาก็ยังไม่ปักใจเชื่อเสียทีเดียว หลวงลุงของเขาก็กล่าวว่า

"...ดีแล้วที่เจ้าคิดอย่างนั้น การเชื่ออะไรง่าย ๆ ไม่ใช่วิสัยของคนฉลาด หลวงลุงชอบคนที่เชื่อยากเพราะสอนง่าย ส่วนคนที่เชื่อง่ายนั้นสอนยาก ถ้าเจ้าอยากรู้เรื่องนรกสวรรค์เจ้าต้องพิสูจน์ด้วยตัวเอง แล้วหลวงลุงจะสอนวิธีพิสูจน์ให้..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 314)

ข้อความข้างต้น ผู้เป็นสมณะก็ต้องเทศนาแนวคิดกาลามสูตรให้ฆราวาสฟัง เพราะจะเป็นฐานแนวคิดในการเชื่อถือเรื่องต่าง ๆ ต้องประกอบด้วยเหตุผล ว่า สิ่งที่เชื่อนั้นมีมูลความจริงอย่างไร เป็นการพิจารณาตามหลักเหตุผล วรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือ เรื่องสัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม ผลงานของสุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป เมื่อครั้งหนึ่งท่านพระครูเจริญเล่าเรื่องราวของสตรีผู้หนึ่งที่เสียชีวิตลงเพราะกฎแห่งกรรม ท่านอธิบายว่า

"...'ตามหลักกรรม คนที่อายุสั้น เพราะเคยฆ่าสัตว์ตัดชีวิต โยมทองรินเคยไปฆ่าเข้าไว้ เจ้ากรรมนายเวรก็เลยตามมาทวง นี่เขาเล่าให้อาตมาฟังนะ'

'ถ้าเขาไม่ออกไปนอกวัดก็ไม่ต้องตายใช่ไหมครับ'

‘ถูกแล้ว เจ้ากรรมนายเวรเขามาดักรออยู่ ตอนโยมเขาข้ามถนนก็บังตาเอาไว้ไม่ให้เห็นรถบรรทุก’

‘ไม่น่าเชื่อเลยนะครับว่า จิตวิญญาณจะมีอยู่จริง นี่ถ้าไม่ใช่หลวงพ่อเล่าผมคงไม่เชื่อ’

‘ถึงจะเป็นอาตมา โยมก็อย่าเพิ่งเชื่อจนกว่าจะได้พิสูจน์ด้วยตัวเองเสียก่อน’...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 240)

ข้อความข้างต้น แม้นว่าทุกคนมองว่าพระเจริญเป็นพระสุปฏิปันโน ที่พร้อมแล้วด้วยวัตรปฏิบัติที่ดีงาม เมื่อท่านกล่าวสิ่งใดออกมา ทุกคนก็พร้อมที่จะเชื่อ เพราะเหตุว่าท่านไม่กล่าววาจาที่เป็นเท็จ แต่ตัวท่านเองก็มองตาแห่งปัญญาให้ทุกคนว่า อย่าเชื่อในสิ่งที่ตนพูดให้พิจารณาดูด้วยหลักเหตุผลตามความเป็นจริง แม้นตนจะเป็นอาจารย์ของเหล่าศาสนิกในวัดก็อย่าได้เชื่อถือ ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้ชาววัดเคารพท่านในข้อที่ท่านไม่หลงตัวเอง และมองว่าพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสิ่งสูงสุด หรือเมื่อครั้งหนึ่งครูชาลีเดินทางมาที่วัดป่ามะม่วงนำก้อนหินที่เพื่อนของตนนำมาจากครอบครัวหนึ่ง ที่เล่าว่าก้อนหินนี้สามารถพูดได้ ทั้งยังเข้าฝันว่าอยากมาปฏิบัติธรรมที่วัดป่ามะม่วง ด้วยเพื่อนของครูโดนคำขู่ว่าถ้าไม่ฝากตนมากับครูชาลีจะโดนหักคอ จึงฝากครูมาให้ท่านพระครูวัดป่ามะม่วง ท่านพระครูจึงถามว่า

“...‘ก้อนหินมาอยู่ที่บ้านครูได้กี่วันแล้ว’

‘คืนเดียวครับ ผมมาถึงเมื่อวานตอนค่ำ รุ่งเช้าก็นำมาที่นี่เลย’

‘แล้วเมื่อคืนมีใครมาเข้าฝันหรือเปล่า’

‘ไม่มีครับ ไม่มีเหตุการณ์ใด ๆ เกิดขึ้น’

‘แล้วครูเชื่อหรือเปล่า’

‘ผมยังไม่เชื่อครับ แต่ถ้ามีคนมาเข้าฝันเหมือนอย่างที่เพื่อนผมเล่าก็อาจจะเชื่อแล้วหลวงพ่อเล่าครับ หลวงพ่อเชื่อหรือเปล่า’ ก่อนตอบคำถาม ท่านพระครูใช้ เห็นหนอ ตรวจสอบเสียก่อน...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 270)

ข้อความข้างต้น แม้นว่าผู้ที่พบเห็นก้อนหินคนแรกกับเพื่อนของครูจะมีความฝันเกี่ยวเนื่องกับก้อนหิน จะเป็นเครื่องยืนยันความน่าจะเป็น แต่ครูชาลีก็ยังไม่เชื่อเสียทีเดียวและก็ไม่ได้ปฏิเสธว่าไม่จริง ด้วยอยากพิสูจน์ตนจึงนำก้อนหินนั้นมาหาท่านพระครู เมื่อท่านพระครูตรวจด้วยสมาธิแล้วก็พบว่าเป็นความจริงดังนั้น หากแม้นว่าครูไม่เชื่อแล้วกล่าวปฏิเสธเพื่อนของตนก็คงไม่ทราบว่าเรื่องเป็นมาอย่างไร และสิ่งเหล่านี้มีจริงหรือไม่

จากตัวอย่างที่ยกมาแสดง ก็เป็นเครื่องแสดงให้เห็นแล้วว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีความประสงค์ให้ทุกคนมีปัญญาในสิ่งที่จะเชื่อถือ แม้นจะเป็นเรื่องที่ฟังสืบต่อกันมาก็อย่าพึงเชื่อ

เรื่องที่เป็นข่าวลือก็อย่าพึงเชื่อ เรื่องที่อ้างเรื่องราวต่าง ๆ ในตำราหรือคัมภีร์ก็อย่าไปเชื่อ หรือแม้แต่เรื่องนั้นเป็นคำของพระศาสดา หรือครูอาจารย์ของเราก็อย่าไปเชื่อ ต้องพิจารณาให้เห็นเหตุผลเสียก่อน เป็นการใช้ปัญญาในการพิจารณานั่นเอง

27. แนวคิดโยนิโสมนสิการ

การพิจารณาโดยแยบคาย การใช้สัจธรรมในข้อนี้เพื่อให้ฆราวาสได้ใช้สติปัญญาในการพิจารณาไตร่ตรองก่อนที่จะเชื่อ ศรัทธา ปฏิบัติ เนื่องจากหลักธรรมเรื่องนี้เห็นว่าปัญญา เป็นความรู้ที่มนุษย์สามารถแก้ไขปัญหาใด ๆ ได้สำเร็จ แต่ทั้งนี้ผู้ใช้ปัญญาต้องมีสติไม่มีอคติ และปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมด้วย

จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่อง **มักกะลีผล** พบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ดังจะได้ยกตัวอย่างมาแสดง เช่น ครั้งหนึ่งยายจ่างเล่าเรื่องหลวงพ่อช้างว่าท่านเคยไปเห็นมักกะลีผลมา แต่เมื่อหนุ่มน้อยได้รับฟังดังนั้นแล้ว ก็สงสัยว่าจะมีความเป็นไปได้อย่างไร เพราะยายเคยเล่าว่ามักกะลีผลพระอินทร์สร้างขึ้นมาในสมัยพระพระเวสสันดร แต่บัดนี้หมดยุคพระเวสสันดรแล้วจะมีได้อย่างไร ดังความว่า

"...'ถ้าอย่างนั้นตอนหลวงพ่อช้างไปพบก็ไม่ได้เห็นมันออกดอกซีครับ เพราะพระนางมัทรีไม่ได้อยู่ที่นั้นแล้ว'

หนุ่มน้อยคิดตามหลักของเหตุผล 'ได้เห็นซี ตาแขกคนนั้นเล่าต่อ หลังจากที่ไม่มีพระนางมัทรีแล้ว ต้นมักกะลีผลก็ออกดอกทุกวัน'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 177)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่าเด็กชายเจริญได้พิจารณาถึงเหตุผลก่อนเชื่อถือเรื่องต่าง ๆ ที่ได้ยินได้ฟังมา

ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก็คือเรื่อง นารีผล ผลงานของสุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ ครั้งหนึ่งมีชาวบ้านมาเล่าเรื่องพระในถ้ำว่าเป็นผู้วิเศษ เมื่อลืมตามาแล้วจะลุกเป็นไฟ ให้ภิกษุสูงวัยฟัง เมื่อฟังแล้วก็กล่าวว่า

"...'มันก็น่าคิดนะ แต่อะไรที่เรายังพิสูจน์ไม่ได้ก็อย่าเพิ่งไปเชื่อหรือไม่เชื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง เอาไว้พิสูจน์ได้ว่าจริงค่อยเชื่อ หรือพิสูจน์ได้ว่าไม่จริงค่อยไม่เชื่อ' ภิกษุสูงวัยแสดงท่าทีต่อความเชื่อ..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 684)

ข้อความข้างต้น ภิกษุสูงวัยได้แนะให้ผู้ได้ฟังเรื่องต่าง ๆ ต้องฟังและพิจารณาด้วยปัญญา อย่างมีเหตุผล วรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือ เรื่อง สัตว์โลกย่อมเป็นไป ตามกรรม ผลงานของสุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ ครั้งหนึ่ง

พระบัวเฮียวได้ยินข่าวเรื่องพระสงฆ์ประพฤติตนไม่เหมาะสมจึงเรียนถามท่านพระครูเจริญว่าต่อไปศาสนาคงจะเสื่อมเป็นแน่ ท่านพระครูจึงกล่าวว่า

"...'ศาสนาไม่เสื่อมหรอก แต่คนเสื่อมจากศาสนา คือ คนบางกลุ่มบางพวกเมื่อเห็นพระทำตัวไม่ดี ก็เลยไปโทษว่าศาสนาเสื่อมนี่คนด้อยปัญญาจะคิดอย่างนี้ เพราะขาดโยนิโสมนสิการ'

'ขาดอะไรนะครับ' พระบัวเฮียวรู้สึกไม่คุ้นหูกับ ศัพท์ใหม่ที่ท่านพระครูใช้

'ขาดโยนิโสมนสิการ คือ ไม่รู้จักคิด ไม่มองสิ่งทั้งหลายด้วยปัญญา เลยทำให้เกิดมิจฉาทิฏฐิ โยนิโสมนสิการมีความสำคัญมากเพราะเป็นปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฏฐิ และเป็นต้นทางของความดีทั้งปวง คนที่มีโยนิโสมนสิการเขาจะแยกแยะได้ว่า ใครเป็นพระ ใครเป็นมารศาสนา เพราะฉะนั้นถึงเขาจะเห็นพระทำตัวไม่ดี เขาก็จะไม่เสื่อมจากศาสนา เพราะเขารู้ว่านั่น คือ มาร ไม่ใช่พระ'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 172 – 173)

จากข้อความข้างต้น พระครูเจริญได้แนะหลักในการพิจารณาถึงความจริงด้วยเหตุผล โดยใช้ปัญญาในการไตร่ตรองแก่พระบัวเฮียว ตัวอย่างที่ยกมานั้น ผู้แต่งได้สอดแทรกแนวคิดพุทธธรรมเรื่องการใช้สติปัญญาในการพิจารณาไตร่ตรอง ผู้มีความฉลาดเมื่อได้รับรู้เรื่องใดแล้วจะไม่เชื่อในทันที ต้องพิจารณาข้อมูลด้วยเหตุด้วยผลเสียก่อนจึงตัดสินใจด้วยปัญญา สิ่งเหล่านี้สามารถนำมาใช้ในวิธีคิดวิธีปฏิบัติของผู้คนได้ทุกยุคทุกสมัย

จากการศึกษาแนวคิดพุทธธรรมระดับพื้นฐานจากนวนิยายทั้งหมด 24 เรื่อง ทำให้ทราบว่านักเขียนสตรีกลุ่มหนึ่งก็มุ่งแสดงแนวคิดทางพุทธธรรมในงานเขียนของตนอย่างชัดเจน ขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งก็นำเอาแนวคิดบางแนวคิดมาสอดแทรกใส่งานเขียนของตน ทั้งหมดนั้นก็ล้วนแสดงให้เห็นว่าพระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี พบว่านวนิยายของสุทัสสา อ่อนค้อม ปรากฏแนวคิดทางพุทธธรรมมาเป็นลำดับต้น คือ เรื่อง **มักกะลีผล นารีผล** และ**สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม** ทั้งนี้ก็เพราะผู้เขียนมุ่งเน้นที่จะเสนอหลักพุทธธรรมทางพุทธศาสนาเป็นสำคัญ อีกประการผู้เขียนได้อิงชีวประวัติของพระเดชพระคุณพระธรรมสิงหบุราจารย์ หรือ หลวงพ่อจรัญ ฐิตธมฺโม แห่งวัดอัมพวัน สิงห์บุรี ชีวิตของท่านเกี่ยวข้องโดยตรงในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเป็นการปฏิบัติตามธรรมของพระพุทธองค์ คือ รู้ศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม และสั่งสอนธรรม

พุทธธรรมระดับกลาง

พุทธธรรมระดับกลางหรือสัมปรายิกัตถะ มีข้อย่อย 2 ประการ คือ สัมปรายิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 และกรรมจากการวิเคราะห์แนวคิดพุทธธรรมระดับกลาง

ในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง พบแนวคิดพุทธธรรม จำนวน 2 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดสัมปรายิกัตถะ และแนวคิดกรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แนวคิดสัมปรายิกัตถะ

สัมปรายิกัตถะ พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2556), หน้า 8 เป็นธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์เบื้องหน้า, หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นสูงสุดขึ้นไป ได้แก่ ความมีจิตใจเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมความดี ทำให้ชีวิตนี้มีค่าและเป็นหลักประกันชีวิตในภพหน้า ซึ่งจะสำเร็จได้ด้วยธรรม 4 ประการ ได้แก่ สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการบริจาค ถึงพร้อมด้วยปัญญา ประโยชน์ในโลกหน้า คือ ความสุขอันเนื่องมาจากการได้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ หลังจากที่ตายไปแล้ว หรือ ได้เป็นมนุษย์ผู้ถึงพร้อมด้วยโภคทรัพย์ เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่อง**มักกะลีผล** พบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ ครั้งหนึ่งหลวงตาซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดพรหมสาคร เป็นบุคคลที่มีบุญคุณกับยายจ่างและเด็กชายเจริญให้ได้เข้าเรียนในโรงเรียน ได้ละสังขารลงเพราะความไม่เที่ยงแห่งสังขาร ซึ่งการจากไปของท่านนั้นสร้างความทุกข์ให้กับลูกศิษย์หลายคนแต่ยายจ่างกลับมีความดีใจ เพราะเหตุว่ามีความศรัทธาในตัวท่าน คือขณะท่านดำรงชีวิตอยู่ท่านเป็นพระผู้ดำรงตนด้วยการศึกษาพระธรรม ปฏิบัติธรรมและสั่งสอนธรรม พร้อมกันนั้นเจ้าอาวาสวัดศรัทธาภิรมกล่าวว่าท่านดำรงด้วยธรรมแห่งพระโสดาบัน ดังความว่า

“...การจากไปของหลวงตายังความเศร้าโศกเสียใจให้บังเกิดขึ้นในหมู่ลูกหลานทุกถ้วนหน้า ด้วยรู้สึกขาดที่พึ่งพิงทางใจ มียายคนเดียวเท่านั้นที่มิได้แสดงอาการโศกเศร้าให้ปรากฏ ทั้งนี้เพราะยายรู้ว่าหลวงตา ไปดี เพราะสมภารวัดศรัทธาภิรมบอกยายว่า หลวงตาเป็นพระภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ 4 อันเป็นคุณสมบัติของพระโสดาบัน องค์ 4 นั้นได้แก่ ความเป็นผู้มั่นในพระพุทธเจ้าไม่เสื่อมคลาย 1 ความเป็นผู้มั่นในพระธรรมไม่เสื่อมคลาย 1 ความเป็นผู้มั่นในพระสงฆ์ไม่เสื่อมคลาย 1 และความเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ 1 ด้วยเหตุฉะนี้จึงเป็นผู้ละเสียได้ซึ่งสังโยชน์เบื้องต่ำ 3 อย่าง ได้แก่สักกายทิฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาส พระโสดาบันเป็นผู้เข้าถึงกระแสพระนิพพาน ตัดขาดจากอบายภูมิได้อย่างเด็ดขาด และจะเกิดในสุคติภูมิอีกไม่เกิน 7 ชาติ ก็จะบรรลุพระนิพพาน ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ยายจึงลงความเห็นว่าการจากไปของหลวงตาเป็นเรื่องที่น่ายินดีมากกว่าที่จะเป็นเรื่องเศร้า...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 97 –98)

ข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นศรัทธาอย่างสูงของยายจ่างที่มีต่อพระภิกษุที่ตนนับถือเชื่อว่าท่านเป็นพระผู้ปฏิบัติตามธรรมแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ปฏิบัติตนดีแล้วตามทางอันประเสริฐ เมื่อท่านละจากโลกนี้ไปแล้วก็ยังถึงพร้อมด้วยความศรัทธาว่าท่านเหล่านั้นย่อม

ไปสู่ภพที่ดีงาม เช่นกันกับความศรัทธาที่ยายจ่างมีต่อหลวงพ่อช้าง พระผู้ปฏิบัติดีและผู้ที่เล่าเรื่องป่าหิมพานต์พร้อมทั้งเรื่องราวของนารีผลให้ยายฟัง ด้วยความศรัทธาต่อบุคคลเมื่อท่านเล่าเรื่องราวใดออกมาก็มีความเชื่อในคำนั้น ทั้งนี้เพราะท่านเป็นบรรพชิตการที่จะกล่าววาจาอันเป็นเท็จ หรือเหลวไหลนั้นเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้

“...ยายไม่เคยคิดว่าท่านโกหก ยิ่งยายฟังจากหลวงพ่อช้างเล่า ยายก็ยิ่งเชื่อว่าต้องเป็นเรื่องจริง อีกอย่างยายก็เคยเห็นแขกคนที่เล่าเรื่องป่าหิมพานต์ให้หลวงพ่อช้างฟัง แล้วก็ชวนท่านไปเที่ยวที่นั่น...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 119)

ข้อความข้างต้น ยายจ่างศรัทธาต่อพระสงฆ์เป็นที่สุด เมื่อหลานชายกล่าววาจาเป็นทำนองล้อเล่น ตามประสาเด็ก ก็มักจะโดนยายกล่าวตำหนิอยู่เป็นประจำ อันความศรัทธาก็เป็นฐานแรกที่จะทำให้เราเข้าใจและศึกษาในเรื่องนั้นได้ลึกซึ้งขึ้น แต่ศรัทธานั้นต้องประกอบด้วยปัญญาการพิจารณาในเรื่องนั้น ๆ นอกจากความศรัทธาแล้วผู้เขียนก็แสดงให้ผู้อ่านเห็นถึงธรรมะอีกข้อ คือ ถึงพร้อมด้วยศีลอันเป็นหลักในการดำรงชีวิต เช่น ยายจ่างได้รักษาศีล 8 ในทุกวันพระ ดังความว่า

“...เมื่อคาดว่าบ้านอื่นเขาหลับนอนกันหมดแล้ว ยายกับหลานจึงลงมาช่วยกันขุดหลุมที่ใต้ถุนบ้าน ขุดเสร็จจึงนำไหบรรจุทองและเงินลงฝัง เอาดินกลบแล้วปรับดินให้เสมอกัน เอาขี้ควายยาทับเหมือนที่ยาลานข้าว จากนั้นเอากระพ้อมทับไว้อักชั้นหนึ่ง แล้วจึงพากันขึ้นบ้าน ยายเข้าห้องพระ ทำวัตรสวดมนต์แล้วจึงเข้านอน วันพระยายไม่ให้หลานชายนวด เพราะต้องการรักษาพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 195)

จากข้อความข้างต้น แม้นว่ายายจ่างจะไม่ได้ไปนอนที่วัดเพื่อรักษาศีล 8 ยายก็สามารถตั้งจิตที่จะประกอบคุณงามความดีที่บ้าน แสดงให้เห็นความเข้าใจว่าธรรมะเกิดขึ้นทุกที่ทุกขณะ ความดีจะกระทำในที่ใดก็เป็นความดีอยู่นั่นเอง เช่นกันความชั่วเมื่อทำอยู่ที่ใด แม้นในวัดก็เป็นความชั่วอยู่นั่นเอง

วรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือ เรื่อง **นารีผล** ผลงานของสุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ ผู้เขียนกล่าวถึงนายปุ่นผู้ถึงพร้อมด้วยการให้ทาน ซึ่งการให้ทานของเขานี้ เป็นการให้ทานเพื่อระลึกถึงภรรยาที่จากไป ดังการสนทนาของเขากับพระเจริญ ความว่า

“...เมื่อนวดข้าวเสร็จ ผมก็ขายไปส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งผมถวายวัดโดยนำไปก่อพระเจดีย์ข้าวเปลือก แล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้แม่สอิ้ง ทำเช่นนั้นแล้วก็ยังไม่หายคิดถึงลูกเมียตอนแต่งงานผมสร้างเรือนหอเป็นเรือนทรงไทยสองหลังติดกัน แต่พอเข้าตายผมก็ทนอยู่

เรือนไทยไม่ได้เพราะคิดถึงเขาเหลือเกิน จึงย้ายมาอยู่เรือนปั้นหยาที่เคยอยู่กับพ่อแม่ ต่อมาจึงรื้อเรือนหอไปสร้างกุฏิถวายวัด แล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้เขาอีกเป็นครั้งที่สอง ก็ยังไม่หายโศกเศร้า จึงไปปรึกษากับสมภารวัดเพื่อจะขอบวชสักหนึ่งพรรษา ก่อนแต่งงานกับแม่สะอิ้งผมเคยบวชมาแล้ว 3 พรรษา ทำวัตรเช้า–เย็น สวดปาฏิโมกข์ได้ แต่ไม่เคยเจริญวิปัสสนากรรมฐาน สึกออกมาแต่งงานแล้วผมก็ทำวัตรสวดมนต์ทุกวัน แม่สอิ้งเขาสวดมนต์ไม่เป็น ผมก็สวดเผื่อเขาเพราะรักเขามาก...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 68)

จากข้อความข้างต้น ผู้ที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนาเมื่อญาติในครอบครัวเสียชีวิตไปก็มักจะทำบุญกุศล โดยหวังว่าผลแห่งบุญนั้นจะถึงแก่ผู้ตาย เช่นเดียวกับนายปุ่นเมื่อภรรยาของเขาตาย ก็มีการให้ข้าวเป็นทาน พร้อมกันนั้นก็มีการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน สิ่งที่เขาได้ก็คือ ความสุขใจ อย่างน้อยพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เป็นที่พึ่งที่จะโยงจิตใจของเขาและภรรยาให้เนื่องด้วยกุศลต่อกัน นอกจากนั้นแล้วผู้เขียนยังแสดงให้เห็นความสำคัญของปัญญา เช่น พระเจริญเมื่อเข้าสู่เพศบรรพชิตแล้วได้ศึกษาพระธรรมของพระพุทธองค์ก็เกิดปัญญามองเห็นว่าโลกนี้เป็นรังแห่งความทุกข์ ดังการสนทนาของท่านกับพระปัญญาติสสะขณะนั่งรถไปหมู่บ้านคนไทในศรีลังกา ความว่า

“...‘สำหรับผม หากจะเกิดอีกครั้งก็ขอให้เป็นชาติสุดท้ายผมเบื่อการเวียนตายเวียนเกิด ไม่อยากเกิดอีกแม้ชาติเดียว คนทั้งหลายเขามักจะพูดกันว่า ถ้าเลือกเกิดได้เขาขอเกิดเป็นเศรษฐี แต่สำหรับผมถ้าเลือกได้ ขอเลือกไม่เกิดดีกว่า ท่านเชื่อไหมครับ ตั้งแต่เกิดมาผมยังไม่เคยพบกับความสุขที่แท้จริงเลยสักครั้ง ชีวิตผมลำบากมาตั้งแต่เด็ก เรียกว่าเป็นคฤหัสถ์ ทุกข์อย่างคฤหัสถ์พอมาเป็นบรรพชิตก็ทุกข์อย่างบรรพชิต ยิ่งเป็นสมภารเจ้าวัดก็ยิ่งทุกข์ผมผจญกับทุกข์มาโดยตลอด ไม่เคยมีความสุขเลย แต่ผมก็ว่าผมโชคดี เพราะถ้ามีความสุข ผมคงประมาทมัวเมา ติดใจไหลหลงอยู่ในความสุข ไม่เริงขวนขวายที่จะพาตัวออกจากวงจรแห่งสังสารวัฏแล้วก็จะเวียนตายเวียนเกิดอยู่อย่างนี้ไม่มีที่สิ้นสุด ผมเห็นว่าความทุกข์มีประโยชน์กว่าความสุขนะครับ หากเจ้าชายสิทธัตถะไม่ทรงเห็นความทุกข์ พระองค์ก็จะไม่ได้เป็นมหาบุรุษของโลก พวกเราก็จะไม่รู้จักพระพทธศาสนา ความทุกข์จึงมีประโยชน์ตรงนี้’

ท่านพระครูพรรณนาค่อนข้างยาว ยังมิทันที่ท่านปัญญาติสสะจะพูดว่ากระไร รถก็แล่นผ่านหุบเขาเข้ามาจอดอยู่หน้าลานกว้างที่ผู้คนนับร้อยมาชุมนุมกันอยู่...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 624 – 625)

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า พระเจริญได้สั่งสมปัญญาจากการพิจารณาตามธรรมแห่งพระพุทธองค์ เห็นว่าคนเราเมื่อเกิดมาแล้วก็ประสบกับความทุกข์ ทุกข์เพราะเกิด แก่ เจ็บป่วย ตาย อยากได้สิ่งนั้นสิ่งนี้ ความไม่พอใจต่อสิ่งที่มากระทบอารมณ์ล้วนเป็นทุกข์ทั้งสิ้น

เมื่อเห็นดังนั้นแล้วท่านก็ได้ตั้งความหวังว่าไม่อยากกลับมาเกิดอีก เพราะเหตุว่าเมื่อตัดการเกิดได้แล้ว แก่ เจ็บ และตาย ก็ไม่เกิด เพราะต้องประกอบด้วยปัญญาโดยแท้ที่ไม่หวังเกิด เพราะชนส่วนมากมักปรารถนาให้ตนเกิดในตระกูลที่ดี มีพร้อมด้วยลาภ ยศ สรรเสริญ แต่ลืมไปว่าสิ่งเหล่านั้นล้วนเป็นเครื่องที่ให้ติดข้องอยู่กับความทุกข์ทั้งสิ้น หรือการสนทนาของหลวงพ่อในป่าหรือหลวงพ่อดำซึ่งเป็นพระอาจารย์ของพระเจริญ กับพระเจริญเมื่อกล่าวให้ศิษย์เห็นความสำคัญของปัญญา เมื่อลูกศิษย์ถามว่าจะออกธุดงค์ในตอนไหน ดังความว่า

"...กราบเบญจางคประดิษฐ์สามครั้งและนั่งในที่อันสมควรแล้ว ภิกษุวัยสี่สิบห้าจึงถาม 'หลวงพ่อจะเดินธุดงค์คืนนี้หรือว่าจะรอให้สว่างเสียก่อนครับ'

'ทำไมต้องรอให้สว่าง'

'จะได้อาศัยแสงอาทิตย์ส่องทางครับ'

'เราไม่ต้องการแสงของดวงอาทิตย์ เธอจำไว้นะ นักปฏิบัติไม่จำเป็นต้องใช้แสงอาทิตย์เป็นเครื่องส่องทาง แสงแห่งปัญญานั่นต่างหากที่จะส่องสว่างให้เขาเดินทางไปถึงจุดหมายได้ พระพุทธองค์ตรัสว่า นตฺถิ ปญฺญาสมา อาภา–แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี เธอเห็นด้วยไหม'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 778–779)

ข้อความข้างต้น หลวงพ่อดำแนะให้เห็นว่าปัญญาเท่านั้นที่จะพาตนไปสู่จุดหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา เมื่อมีปัญญาแล้วแม้จะอยู่ในที่มืด ก็สามารมารถมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้ โดยเฉพาะความมืดมน คือ กิเลสที่เกาะกุมจิตใจให้หลงต่อความโลภ โกรธ หลง อันจะเป็นเหตุชักนำให้ไม่ถึงจุดหมายทางพระพุทธศาสนากล่าว คือ พระนิพพาน

จากตัวอย่างที่ยกมานั้น แสดงให้เห็นว่าธรรมทั้ง 4 ประการอันประกอบด้วยการถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา สามารถนำปุถุชนผู้หนาด้วยกิเลสให้เข้าถึงความปราศจากกิเลส เป็นที่น่าสังเกตว่าธรรมต่าง ๆ ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงมักประกอบด้วยปัญญา ทั้งนี้เพราะปัญญาเป็นสัมมาปัญญาที่ดำริแต่ทางแห่งกุศล เป็นดั่งแสงสว่างที่จะนำชนผู้ไม่รู้ ให้รู้ในความจริงที่มีอยู่ในโลกนี้

แนวคิดกรรม

กรรม มีความหมายเป็นกลาง ๆ คือ การกระทำ ยังไม่ถือว่าดีหรือชั่ว คำว่าการกระทำ (กรรม) หมายถึงการกระทำทุกอย่างที่แสดงออกจากตัวเรา เช่น การแสดงออกทางกาย (กายกรรม) ทางวาจา (วจีกรรม) และทางใจ (มโนกรรม)

จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่อง **นารีผล** พบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นถึงกรรมหรือการกระทำในทาง

พระพุทธศาสนาที่เป็นการกระทำอันหนักยิ่ง ที่เรียกว่าอนันตริยกรรม ดังการถามของพระเจริญกับความเข้าใจของอุบาสิกาท่านหนึ่งว่าด้วยเครื่องกรรม ดังความว่า

"...'กรรอะไรบ้างที่แก้ไม่ได้' ท่านทดสอบทั้งที่ทราบคำตอบดีอยู่แล้วจากการศึกษาปริยัติ'กรรมหนัก หรือที่เรียกภาษาธรรมว่า ครุธรรม มี 5 อย่าง ได้แก่ ฆ่าแม่ ฆ่าพ่อ ฆ่าพระอรหันต์ ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนพระโลหิตห้อขึ้น และยุยงสงฆ์ให้แตกกัน กรรม 5 อย่างนี้ลบล้างไม่ได้ เพราะเป็นอนันตริยกรรม ต้องชดใช้กรรมนั้นด้วยตัวเองจ้ะ'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 76)

ตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นว่าหากประกอบกรรมเหล่านี้แล้วย่อมแสดงให้เห็นว่าผู้นั้นมีจิตใจที่ต่ำมาก ในทางพุทธศาสนากล่าวว่าเมื่อผู้ใดก็ตามประกอบกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งใน 5 ข้อนี้ ด้วยการกระทำนั้นย่อมหนุนจิตของเขาลงสู่ที่ต่ำ เป็นทางที่ห้ามสวรรค์สมบัติและนิพพานสมบัติ เห็นได้จากตัวอย่างในครั้งพุทธกาล คือ พระเทวทัต ประกอบ อนันตริยกรรมถึง 2 อย่าง คือ กระทำให้นิ้วพระบาทแห่งพระศาสดาห้อพระโลหิต เมื่อครั้งที่พยายามกลิ้งก้อนหินลงจากเขาหมายจะปลงพระชนพระพุทธเจ้า แต่ก้อนหินนั้นกลับแตกเป็นเศษหินแล้วกระเด็นมาถูกพระองค์ กรรมอีกประการหนึ่ง คือ พยายามที่จะแยกสงฆ์ออกจากกัน ด้วยเหตุนี้ทำให้พระเทวทัตแม้นจะมีโอกาสเข้าใกล้พระศาสดาแต่มัวเมาด้วยกิเลสต้องไปเสวยทุกขเวทนาในนรกภูมิ หรือผู้เขียนเสนอให้เห็นกรรมที่เป็นกรรมทางความคิด เมื่อเราคิดดีก็ถือเป็นมโนกรรมฝ่ายดี แต่ถ้าเราคิดไม่ดีก็เป็นมโนกรรมฝ่ายไม่ดี เช่นเดียวกับสตรีผู้หนึ่งมาเล่าให้พระครูเจริญฟังด้วยเรื่องของบุรุษที่ไปมีเมียน้อยก็ควรได้รับโทษให้ถึงแก่ความตาย แล้วก็ถามพระครูว่าความคิดนี้จะเป็นบาปไหม แล้วท่านพระครูก็ตอบว่า

"...บาปซิโยม อย่าไปคิดอย่างนั้นเลย ใครเขาทำกรรมชั่วมันก็เรื่องของเขา อาตมาจะให้คตินะ โปรดจำไว้ว่า อย่าเอากิเลสของคนอื่นมาใส่ตัวอย่ารู้ความชั่วของคนอื่นแล้วมาใส่สมองวุ่นวายตัวเองเปล่า ๆ โยมจำไว้นะ ใครเขาทำชั่วก็ได้รับวิบากแห่งกรรมชั่วนั้นโดยที่เราไม่ต้องไปแช่งเขา ให้คิดเสียว่า สัตว์โลกย่อมเป็นกรรม นะโยมนะ..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 187),

ข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นความละเอียดของพระธรรม ว่ามีความละเอียดลึกซึ้งมาก ความคิดที่เกิดขึ้นสืบเนื่องกันแต่ละขณะมีความรวดเร็วมาก เมื่อจิตที่เป็นอกุศลเกิดขึ้นกับสตรีนี้ สติที่ระลึกได้ก็หวนให้ถามท่านพระครูว่าสิ่งที่คิดนั้นผิดหรือไม่ แสดงให้เห็นกุศลจิตที่เกิดขึ้นต่อจากอกุศล กุศลเมื่อเกิดสืบเนื่องกันก็สามารถหนุนจิตให้ประกอบแต่กุศลกรรมได้เช่นกันกับอกุศลเมื่อเกิดสืบเนื่องกันไปจนเป็นอุปนิสัยก็ยังให้อกุศลกรรมเกิดจนเป็นนิสัยได้เช่นกัน เช่นครั้งหนึ่งคุณนายแดงเมื่อเป็นมนุษย์ก็ประกอบแต่อกุศลกรรม เมื่อถึงคราววาระจิตสุดท้ายก็เกิดเป็นเปรต ครั้งหนึ่งเมื่อมีการทำบุญเปรตคุณนายแดงก็มาเข้าเด็กหญิง

อายุประมาณ 13–14 ปี และต้องการพบกับพระเจริญเพื่อขอบุญกุศลจากท่าน ท่านพระครูก็แสดงให้เห็นความเร็วแห่งกระแสจิตก่อนตายด้วยความละเอียดแห่งพระธรรม เมื่อเปรตคุณนายได้ฟังดังนั้น ก็กล่าวว่า

"...'ที่ดิฉันต้องเกิดเป็นเปรตก็เพราะตายขณะที่จิตมีโลภะ คนเราจะตายไปเกิดเป็นอะไรก็ขึ้นอยู่กับจิตตอนใกล้จะตายนี่แหละ ถ้าเป็นกรรมเขาเรียกว่า อาสันนกรรม หมายถึงกรรมที่ทำขณะกำลังจะตาย ถ้าตอนตายจิตมีโลภะจะไปเกิดเป็นเปรต จิตมีโทสะจะเกิดเป็นสัตว์นรก จิตมีโมหะจะเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน ดิฉันเพิ่งจะมารู้ตอนที่มาเป็นเปรตนี่แหละจ้ะ แต่ก่อนไม่รู้อะไร'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 229)

ข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นความไวของจิตที่สามารถเป็นได้ทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรมหากขาดสติ เมื่อขาดสติโดยมากแล้วจะจัดเข้าฝ่ายแห่งอกุศลเพราะเหตุว่าสั่งสมความไม่รู้และกิเลสมานาน เมื่อไม่ได้ขัดเกลากิเลสออกแล้วย่อมมีทุคติเป็นที่ไป ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือ เรื่อง มักกะลีผล ผลงานของสุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ การประกอบกุศลกรรมของหนุ่มเจริญที่ช่วยเหลือในกิจการงานของคุณยายที่กำลังจะรดน้ำกระชาย ซึ่งขณะนั้นเจริญมีแผลที่มือทั้งสองของเขา แต่ก็เต็มใจที่จะช่วยเหลือยาย ดังความว่า

"...'ยายไม่ต้อง ผมจะไปตักเอง'

'อย่าเลย ประเดี๋ยวแผลจะอักเสบนะไอ้หนู' ยายห้าม

'ไม่เป็นไรหรอกครับ ผมจะพยายามไม่ให้มันถูกน้ำ' ว่าแล้วก็หาบกระแต๋งคู่ชีพเดินไปยังแม่น้ำเจ้าพระยา ตักน้ำมาให้ยายรดกระชายสองแปลง ๆ ละสองหาบ

'ขอบใจมากหนูที่อุตสาห์ช่วยยายทั้ง ๆ ที่มือเจ็บ ขอให้จำเริญ ๆ เถิดพ่อคุณ' ยายให้ศีลให้พร..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 157)

ข้อความข้างต้น เจริญประกอบตนเป็นกุศลกรรม ช่วยเหลืองานคนอื่นด้วยความเต็มใจ คงด้วยเหตุนี้กระมังที่ทำให้เขาเป็นที่รักของคนอื่น ๆ นอกจากนั้นผู้เขียนได้สร้างตัวละครคือ พระเจริญ ซึ่งเป็นพระนักปฏิบัติธรรมเจริญวิปัสสนาภาวนาได้ คุณวิเศษ ที่เรียกว่าอภิญญา สามารถมองเห็นกรรมที่ก่อในอดีตชาติ ชาติปัจจุบัน และชาติในอนาคตได้ พระเจริญเห็นแม่เชิญศรีที่มีทั้งกรรมดีและกรรมชั่วคิดจะช่วยมารดาของตนให้พ้นจากกรรมชั่วที่นางได้ก่อไว้ ดังความว่า

"...พระเจริญ เห็น กรรมที่จะบังเกิดกับแม่เชิญศรีในชาตินี้อีกไม่นานหล่อนจะได้รับผลของเวรที่ทำของกรรมที่ก่อ และหากไม่ยอมอโหสิกรรมต่อกัน ก็จะตามติดไปทุกชาติ ท่านเห็น

จะต้องช่วยหล่อน มิใช่เพราะยึดติดกับภพหน้าหล่อนเคยเป็นมารดา หากช่วยเหลือเป็นหน้าที่ของสมณะ ที่พึ่งช่วยเหลือสัตว์โลก ถ้าแม่เจริญศรีได้เจริญวิปัสสนากรรมฐาน หล่อนพอจะทำให้กรรมนั้นบรรเทาบางเบาลงไปได้บ้าง และแทนที่จะเป็นเวรกรรมตามติดไปทุกชาติ ก็สามารถที่จะทำให้สิ้นสุดลงเสียแต่เพียงในชาตินี้ด้วยการอโหสิกรรมแก่กัน แต่การที่จิตจะถึงขั้นเลิกจองเวรจองกรรมก็ได้ หล่อนจะปฏิบัติได้ผลมากน้อยเพียงใดนั้น ก็ขึ้นอยู่กับความเพียรพยายามของหล่อนเอง...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 952)

ข้อความข้างต้น พระเจริญเห็นกรรมของแม่เชิญศรีในชาตินี้คิดจะช่วยให้นางพ้นจากกรรมด้วยการสอนให้นางปฏิบัติธรรมโดยการเจริญภาวนาแต่จะได้ผลหรือไม่เพียงใดขึ้นอยู่กับความเพียรพยายามของเธอเอง วรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือ เรื่องสัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม ผลงานของสุทัสสา อ่อนค้อม จะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ พระครูเจริญเจ้าอาวาสวัดป่ามะม่วงซึ่งเป็นพระปฏิบัติธรรมมองเห็นอดีตชาติและมองเห็นเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นกับตนในอนาคตว่าจะต้องตายเพื่อชดใช้กรรมชั่วที่ตนได้ก่อไว้ เจ้าอาวาสไม่แก้กรรม ไม่สะเดาะเคราะห์กลับใช้อุเบกขา ยอมชดใช้กรรมในชาตินี้เพราะไม่ต้องไปรับกรรมในชาติหน้า ดังความว่า

“...‘ที่อาตมาต้องตายในวันนี้เพราะกรรมที่เคยหักคอนกกับรับจ้างต้มเต่า ตอนยิงนกนั้นอยู่มัธยมสามอยู่กับยาย เวลาไปโรงเรียนก็ไม่เข้าเรียน แต่หนีครูไปยิงนกตกปลา แอบขโมยปืนแก๊ปของตาไป และอาตมาก็มีความสามารถในการก่อกรรมทำเข็ญมาก เรียกว่าทำบาปขึ้นยิงปืนแม่น เปรี้ยงเดียวนกกระสาร่วงลงมาเป็นร้อยเลย ใครอยากรู้เทคนิคการยิงก็มาถามได้เดี๋ยวอาตมาตายแล้วจะไม่มีใครบอก’

ท่านพระครูเจริญได้ชดใช้กรรมของท่านอย่างกล้าหาญที่สุด เมื่อเวลาสิบสองนาฬิกาสี่สิบห้านาที ของวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2521...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 950–953)

นอกจากนั้นผู้เขียนยังแสดงกรรมที่เป็นเครื่องอุปถัมภ์ อุปัตถัมภ์ภกรรม คือ บัวเฮียว หนุ่มไทยเชื้อสายเวียดนามเป็นผู้ที่มีกรรมอยู่ก่อนแล้ว คือ มีอาชีพฆ่าสัตว์ทุกวัน ต่อมาพูดปดกับพระภิกษุถือว่าได้กระทำบาป บัวเฮียวเกิดนิมิตให้มาแก้กรรมกับพระครูเจริญ เจ้าอาวาสวัดป่ามะม่วง แต่โดยเนื้อแท้แล้วเขาเป็นคนมีความรู้สึกผิดชอบชั่วดีจึงบังเกิดขึ้น เมื่อกุศลผลบุญแห่งปางก่อนดลใจให้มาพบกัลยาณมิตร บัวเฮียวได้บวชดำรงเพศเป็นบรรพชิตปฏิบัติธรรมด้วยการภาวนาเจริญสติปัฏฐาน 4 นับได้ว่าได้สะสมบุญสามารถแก้กรรมได้ ดังความว่า

"...'ฉันจะอธิบายสติปัฏฐาน 4 ให้เธอฟังอย่างคร่าว ๆ สติปัฏฐาน แปลว่า ที่ตั้งของสติ หมายถึง การตั้งสติกำหนดพิจารณากาย เวทนา จิต ธรรม' 'การปฏิบัติธรรมเป็นไปเพื่อละกิเลส คือ โลภะ โทสะ โมหะ แต่ถ้าเธอเอาไปใช้ในทางนั้นมันเป็นการเพิ่มกิเลส ผิดจุดประสงค์ที่แท้จริงของการปฏิบัติ'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 30–31)

จากหลักธรรมเรื่องสติปัฏฐาน 4 นั้น คือ การตั้งสติหรือความระลึกได้ รู้ตัวแล้วพิจารณาไตร่ตรองกาย เวทนา จิต และธรรม การปฏิบัติธรรมเพื่อละกิเลส คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ถ้าเอาไปเพิ่มในกิเลสก็จะผิดจุดประสงค์ของการปฏิบัติธรรม การปฏิบัติธรรมด้วยการละกิเลสจะทำให้วิบากกรรมลดลง การอโหสิกรรมให้กับเจ้ากรรมนายเวรจะทำให้การปฏิบัติธรรมของฆราวาสบรรลุผลเร็วขึ้น แต่สิ่งที่ให้อโหสิกรรมไม่ได้คือ ครุกรรม เป็นกรรมชั่วหรือบาปหนัก ดังความว่า

"...ส่วนกรรมบางอย่างก็อโหสิกรรมให้กันไม่ได้ เช่น กรรมที่เป็นครุกรรม หรือที่เรียกว่า อนันตริยกรรม ซึ่งมี 5 อย่าง คือ มาตุกรรม–ฆ่าแม่ ปิตุฆาต–ฆ่าพ่อ อรหันตฆาต–ฆ่าพระอรหันต์ โลหิตุปบาท–ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนพระโลหิตห้อขึ้น และสังฆเภท–การยุยงสงฆ์ให้แตกกัน ห้าอย่างนี้อโหสิให้กันไม่ได้ เพราะเป็นกรรมหนัก และไม่เปิดโอกาสให้กรรมอื่นมาแทนที่..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 30–31,81)

จากข้อความข้างต้น ผู้ประพันธ์ได้แสดงธรรมสอดแทรกในเรื่องให้แก่ผู้อ่านเพื่อจะได้เข้าใจหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หากบุคคลใดทำความดีมากพอ ความดีก็จะสนับสนุนให้เจริญมากขึ้น ส่วนกรรมชั่วที่ให้อภัยกันไม่ได้ คือ กรรมหนัก 5 อย่างที่ไม่สามารถอโหสิกรรมได้ คือ การฆ่าบิดา ฆ่ามารดา ฆ่าพระอรหันต์ ทำร้ายพระพุทธเจ้า และยุยงให้สงฆ์แตกแยกกัน หรือผู้เขียนกล่าวถึงกรรมแบบอุปฆาตกรรม หรือกรรมที่เป็นเครื่องตัดรอน ที่ตัวละครสะสมแต่ความชั่วมานาน กรรมชั่วจะเข้าไปตัดรอนผลแห่งความดี ก่อให้เกิดวิบากกรรม ป่วยเป็นอัมพาตช่วยตัวเองไม่ได้ นอนจมอยู่บนเตียงจนแผลเน่าเปื่อยเน่าเจาะกินเนื้อตัวส่งกลิ่นเหม็นไปทั่วห้อง พระครูเจริญได้เทศนาโปรดสัตว์ โยมปั่นเห็นภาพของตนในอดีตที่ตนละเลยไม่ปรนนิบัติบุพการี กรรมจึงตอบสนองตนในชาตินี้ เมื่อโยมปั่นสำนึกได้วิบากกรรม ความทุกข์ทรมานลดลงและตายอย่างสงบ ดังความว่า

"...'ก็มันจริง ๆ นี่นา หลวงพ่อเชื่อฉันเถิดจ้ะ ว่ามันกรรมของฉันเอง ฉันทำกรรมไว้กับแม่ ลูกก็เลยทำกับฉันเหมือนที่ฉันทำกับแม่ ฉันจะเล่าให้หลวงพ่อฟัง' นางหยุดหายใจลึก ๆ สองสามครั้งแล้วจึงเริ่มต้นเล่าด้วยเสียงแหบเครือ...

'หลวงพ่อฉันทรมานเหลือเกิน ช่วยฉันด้วย'

‘โยมเคยเข้ากรรมฐานมาแล้วไม่ใช่หรือ อาตมาจำได้นะว่าโยมเคยไปวัดป่ามะม่วงหลายวัน’

‘นั่นแหละ โยมก็เอาวิชานั่นแหละมาใช้’...จำไว้นะโยมวันนี้อาตมามาให้สติโยมหลายเรื่องด้วยกันและถ้าโยมปฏิบัติตามได้ โยมก็จะพ้นทุกข์ได้’...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 323-326)

จากข้อความข้างต้น ช่วยแสดงให้เห็นเหตุที่จะทำให้คนได้สำนึกในวิบากกรรมที่ตนได้สะสมมาจากอดีต การหมั่นสวดมนต์ภาวนาจะช่วยให้ความทุกข์ทรมานของผู้ป่วยลดลง เมื่อมีทุกข์ลดลง การจากโลกดีไปก็ย่อมไปสู่ที่ดี

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น แสดงให้เห็นแนวคิดของหลักเหตุผล และทุกอย่างที่ลงมือทำย่อมมีผลจากการกระทำนั้น ๆ เกิดตามมาเสมอ เช่นเมื่อเราทำความดี แน่นอนผลที่ได้ก็คือความดี เมื่อใดที่เราทำความชั่วก็ต้องได้รับผลชั่วแน่ ไม่เปลี่ยนแปลง

จากการศึกษาแนวคิดพุทธธรรมระดับกลางจากนวนิยายทั้งหมด 24 เรื่อง ทำให้ทราบว่านักเขียนสตรีส่วนมากมุ่งแสดงแนวคิดทางพุทธธรรมในงานเขียนของตนอย่างชัดเจน คือ เรื่อง **นารีผล มักกะลีผล**และ**สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม** ทั้งนี้เพราะผู้เขียนได้เขียนเรื่องราวอิงชีวประวัติของพระสงฆ์ ซึ่งก็เกี่ยวข้องโดยตรงกับพระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้เขียนได้ถ่ายทอดแนวคิดทางพุทธธรรมระดับกลางได้เป็นอย่างดี เมื่ออ่านแล้วสามารถนำมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตได้

พุทธธรรมระดับสูงสุด

พุทธธรรมระดับสูงสุดหรือปรมัตถะประกอบด้วยหลักธรรม 5 ประการ คือ พระรัตนตรัย, ไตรลักษณ์, ขันธ์ 5, อริยสัจ 4 และนิพพานจากการวิเคราะห์แนวคิดพุทธธรรมระดับพื้นฐานใน นวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง พบแนวคิดพุทธธรรมจำนวน 5 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดพระรัตนตรัย, แนวคิดไตรลักษณ์, แนวคิดขันธ์ 5, แนวคิดอริยสัจ 4 และแนวคิดนิพพาน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวคิดพระรัตนตรัย

แก้วอันประเสริฐ หรือแก้ว 3 ดวง ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่อง **มักกะลีผล** พบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ ครั้งหนึ่งเด็กชายเจริญกล่าวคำเป็นเชิงล้อเลียนถึงหลวงพ่อช้างซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่ยายจ่างเคารพ เมื่อยายได้ฟังดังนั้นก็กล่าวตำหนิหลานและสั่งสอน ดังความว่า

"...ไอ้หนู ยายขอเตือนเอ็งว่าอย่าได้พูดจ้วงจาบพระเจ้าแบบนั้น เอ็งพูดล่วงเกินยายได้ยายไม่ถือ แต่กับพระกับเจ้าเอ็งอย่าทำยังงั้น ท่านเป็นผู้ทรงศีลบริสุทธิ์ ควรแก่การกราบไหว้บูชา ไม่ควรที่เอ็งจะเอามาพูดเล่น..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 25)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความเคารพที่ยายจ่างมีต่อพระสงฆ์ซึ่งถือเป็นรัตนะประการที่ 3 แห่งพระรัตนตรัย คือสังฆรัตน มีความเคารพบูชาต่อสงฆ์ผู้ปฏิบัติดี ด้วยศรัทธาอันสูงยิ่ง แม้ได้ยินถ้อยคำที่ผู้อื่นกล่าววาจาในเชิงล้อเลียนโดยเฉพาะคนในครอบครัวของตนแล้ว ก็พยายามตักเตือน เพราะเหตุว่าเชื่อว่าคนที่กล่าววาจาล่วงเกินต่อพระผู้ปฏิบัติดีย่อมนำความหม่นหมองมาในจิตใจ แม้นพูดเล่น ๆ ก็ไม่สมควร ด้วยเหตุที่ยายจ่างมีความศรัทธาต่อพระรัตนตรัย เมื่อกล่าวถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ก็ยอมรับด้วยความเต็มใจและเป็นบุญของยายจ่างที่เกิดมาแล้วพบแต่กัลยาณมิตรที่ดีโดยเฉพาะมิตร คือ พระสงฆ์ เช่น เมื่อครั้งที่เด็กชายเจริญต้องเดินทางไปศึกษาต่อที่บางกอก ในคืนก่อนที่เขาจะเดินทางยายจ่างก็ได้สวดมนต์ซึ่งเป็นบทที่เจริญไม่เคยได้ยินมาก่อนเลย ส่วนยายก็กล่าวว่า หลวงพ่อใช้สวดในวันพิเศษเพื่อเอาฤกษ์เอาชัยให้กับหลานชาย ดังความว่า

"...'เพราะวันนี้ เป็นวันที่ยายต้องการให้แปลกไปจากวันอื่น ๆ น่ะซี่ หลวงพ่อท่านบอกว่า เอาไว้สวดในโอกาสสำคัญ ๆ เพื่อความสวัสดีมีชัย ก็วันนี้เอ็งจะเดินทางไปเรียนบางกอกนี่นา ยายจึงต้องสวดเอาฤกษ์เอาชัยไว้ก่อน'

'ก็ไหนยายสอนผมไม่ให้ถือฤกษ์ยาม เมื่อไรที่เราทำตัวดีเมื่อนั้นชื่อว่าฤกษ์ดี' คนเป็นหลานแย้ง

'ยายไม่ได้สอนนะ พระพุทธเจ้าท่านสอนต่างหาก นี่เอ็งจะมายกย่องให้ยายเป็นศาสดาหรือยังไง จ้างยายก็ไม่เล่นด้วย กลัวขี้กลากขึ้นหัว'

'ถ้าอย่างนั้นยายก็ไม่ได้ทำตามที่ท่านสอน เพราะยังถือฤกษ์ยามอยู่'

'ก็ไม่เชิงหรอกนะไอ้หนู เอ็งอย่าเข้าใจผิด อย่าหาว่ายายโง่เง่าแบบนั้น การที่เราสวดมนต์ก็เท่ากับเราทำดี เมื่อทำดีก็ฤกษ์ดี ถ้ายายงมงาย ป่านนี้ก็คงไปหาหมอมาทำขวัญให้เอ็งแล้วน่ะซี ยายไม่ใช่คนที่จะเชื่ออะไรง่าย ๆ เรื่องผีเจ้าเข้าทรงยายก็ไม่เชื่อ ยายเชื่อพระพุทธเจ้าองค์เดียว'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 266–267)

จากข้อความข้างต้น เห็นได้ชัดเจนว่ายายจ่างมีความเคารพในพระรัตนตรัยเป็นที่สุด เพราะเห็นจากคำกล่าวที่ว่า ฤกษ์ดีจะทำยามใดก็ดี ตนนั้นไม่ได้กล่าวแต่เป็นพระวาจาสัจแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมยังกล่าวด้วยว่าตนเชื่อคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นที่สุด นั่นก็แสดงให้เห็นความเชื่อและศรัทธาต่อรัตนตรัยดวงประเสริฐ หรือเมื่อครั้งหนึ่งพระเจริญ

ได้รับนิมนต์จากญาติโยมไปฉันภัตตาหารที่บ้าน นายผ่องซึ่งทำหน้าที่มัคนายกก็พาพุทธศาสนิกชนกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ดังความว่า

"...'ขอเชิญญาติโยมบูชาพระรัตนตรัยพร้อม ๆ กัน ผมจะว่าภาษาไทยก่อน ไม่ต้องว่าตาม ให้ว่าตามเฉพาะภาษาบาลี' จากนั้นเข้าจึงกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยด้วยเสียงกังวานน่าฟัง ความว่า

พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาของเราทั้งหลาย พระองค์ทรงไว้ซึ่งพระปัญญาคุณ ตรัสรู้ดีตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง ทรงไว้ซึ่งวิสุทธิคุณ ทรงหมดจดจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย ทรงไว้ซึ่งพระมหากรุณาธิคุณ ทรงสั่งสอนเวไนยนิกรทุกถ้วนหน้า เป็นนาถะอันเอกของโลก ข้าพเจ้าทั้งหลายขออภิวาทพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น

อรหำ สมฺมา สมฺพุทฺโธ ภควา พุทฺธำ ภควนฺตำ อภิวาเทมิ (กราบ)

พระธรรมคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นสัจธรรมอันประเสริฐ ทนต่อการพิสูจน์ทุกกาลทุกสมัย เป็นนิยานิกธรรมสามารถน้อมนำผู้ประพฤติปฏิบัติให้พ้นจากทุกข์ประสบสันติสุขได้จริง ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมนมัสการพระธรรมอันประเสริฐนั้น

สวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม ธมฺมำ นมสฺสามิ (กราบ)

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ปฏิบัติตรงแล้ว ปฏิบัติชอบแล้ว ปฏิบัติควร เป็นพยานในพระธรรมคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า ว่าปฏิบัติตามได้จริง และมีผลประเสริฐจริงเป็นศาสนาทายาทสืบต่ออายุพระพุทธศาสนามาตราบเท่าทุกวันนี้ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอนอบน้อมพระสงฆ์หมู่นั้น

สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ สงฺฆำ นมามิ (กราบ)..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 893–894)

จากข้อความข้างต้น นายผ่องกล่าวสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ ด้วยความเคารพอย่างสูงยิ่งในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือ เรื่อง นารีผล ผลงานของสุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ เมื่อครั้งหนึ่งมีภิกษุลูกวัดรูปหนึ่งมาปรึกษาพระเจริญด้วยเรื่องการจัดสร้างวัตถุมงคลว่าควรจะนิมนต์พระเกจิรูปใดบ้างมาทำพิธีพุทธาภิเษก ส่วนพระเจริญก็กล่าวว่า

"...อย่าให้ต้องยุ่งยากขนาดนั้นเลย เพียงเธอกับฉันสองรูปมานั่งบริกรรมก็พอ เราสร้างเพื่อแจกญาติโยมไว้เป็นพุทธานุสติ มิใช่เพื่อความขลังความศักดิ์สิทธิ์แต่ประการใด เอาละเธอไปจัดการตามขั้นตอนก็แล้วกัน ฉันมีผงสมเด็จฯโตที่ได้มาจากหลวงปู่นาคจะแบ่งให้ส่วนหนึ่ง พูดถึงตรงนี้ทำให้ฉันนึกได้ ตอนฉันไปศรีลังกาได้ดินจากวัดพระเขี้ยวแก้วมากำหนึ่ง ฉันอธิษฐานขออนุญาตนำมาเป็นที่ระลึก เพราะดินแดนแห่งนี้เป็นที่ที่พระพุทธองค์เคยเสด็จมา..."

สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 731)

จากข้อความข้างต้น มนุษย์บางกลุ่มยังมีความเชื่อและปัญญาที่ไม่ถูกต้อง จำเป็นต้องอาศัยวัตถุอื่นที่สามารถเป็นที่พึ่งของตนได้ ด้วยเหตุนี้พระเจริญจึงจัดสร้างพระเครื่องเพื่อเป็นพุทธานุสติ กล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือ เอาวัตถุเพื่อเชื่อมจิตใจให้โน้มสู่ความสงบ อันเป็นการระลึกถึงพระพุทธเจ้า ซึ่งในการจัดสร้างนั้นพระเจริญก็ไม่หวังที่จะนำพระสงฆ์รูปอื่นมาเจริญพระพุทธมนต์เพื่อพุทธาภิเษก เพราะท่านมองว่า ดินที่ท่านนำมาจากวัดพระธาตุเขี้ยวแก้ว ประเทศศรีลังกา มีความวิเศษและมหัศจรรย์ในตนอยู่แล้ว และพระเครื่องก็เป็นเพียงเครื่องระลึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือเป็นพุทธานุสติ หรือเมื่อครั้งหนึ่งหลวงพ่อดำหรือหลวงพ่อในป่าได้กล่าวข้อธรรมซึ่งเป็นสัจจะว่าด้วยความเสื่อมแห่งพระพุทธศาสนาแก่พระเจริญ ดังความว่า

“...ไม่มีใครทำลายพระพุทธศาสนาได้ เพราะพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์บริสุทธิ์หมดจด ไม่มีใครจะมาทำให้แปดเปื้อนได้ ในอนาคตจะมีนักบวชพวกหนึ่งที่พยายามจะตั้งตนเป็นศาสดาแข่งกับพระพุทธเจ้า แล้วก็จะมีพวกมิจฉาทิฐิยอมตนเป็นสาวก พวกเขาต้องการจะครองโลกเพราะอำนาจของโลภะและอวิชชาชักนำไป แต่ในที่สุดเขาก็ไปไม่รอด เมื่อกรรมของเขาปรากฏเขาก็จะทุกข์ทนหม่นไหม้ ร้อนรนกระวนกระวายจนหาความสุขมิได้เลย นี่เป็นวิบากของกรรมในชาตินี้...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 793)

จากข้อความข้างต้น หลวงพ่อดำช่วยแสดงให้เห็นสัจธรรมอันเป็นความจริงที่มีประจำโลก ว่าพระพุทธศาสนานั้นมีพระธรรมอันเป็นสัจจะสูงสุด ไม่มีใครสามารถทำลายพระศาสนาได้และศาสนาก็ไม่มีวันเสื่อม นอกเสียจากตัวบุคคลเท่านั้นที่จะเสื่อมจากธรรม วรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือ เรื่อง จิตา ผลงานของทมยันตี ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ การกล่าวถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในความตรึกในธรรมของคุณทัศนีย์ พร้อมกันนั้นก็แสดงให้เห็นสัจจะ คือ ความจริงของธรรมะ ดังความว่า

“...ธรรมะไม่ต้องรอให้ใครสอนใครพูด
ตนเองนั้นแหละสอนตนเอง
แล้วใครเล่าที่รู้ ตนแหละรู้ !
ในสิ่งที่ตน รู้เอง จะก่อให้เกิดความเชื่อมั่น มนุษย์อย่าบอกว่าตนเชื่อใคร เพราะความเชื่อสูงสุด คือ เชื่อตนเองด้วยเหตุนี้แม้แต่พระพุทธเจ้าจึงทรงสั่งสอนว่า
อย่าเชื่อใคร ฟังแล้วพิจารณา จึงเชื่อ !
เพราะนั่น คือ รากเหง้าแห่งศรัทธา...”

(ทมยันตี, 2552, หน้า 221)

ข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่าธรรมะ คือ สิ่งที่มีอยู่จริงทั้งดีและไม่ดี เมื่อผู้ศึกษาโดยปริยัติและปฏิบัติมากขึ้น ชัดเจนขึ้น ย่อมทราบแน่ว่าธรรมนั้นไม่ได้อยู่ในสิ่งนอกกายเพียงเท่านั้น แต่ธรรมที่เกิดขึ้นทุกขณะถือเป็นสัจธรรมที่มีอยู่จริง เมื่อสั่งสมปัญญามาเป็นอย่างดีแล้วก็ย่อมรู้ว่าธรรมะอยู่ทุกที่ ไม่ต้องมีคนมาบอก หรือสอน เมื่อมองเห็นสัจธรรมเช่นนั้นแล้วคำพูดของคนอื่นก็ไม่ใช่สรณะอันสูงสุดของเราเลย ผู้เขียนก็ได้แสดงให้เห็นว่าแม้นคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเองก็อย่าพึ่งเชื่อ เพราะเหตุว่าพระองค์ทรงแสดงหลักแห่งการเชื่อไว้ในกาลามสูตรแล้ว เมื่อปัญญาถึงพร้อมย่อมรู้ตัวออก บอกตัวได้ รู้ผิดชอบชั่วดี ดังความว่า

“...ความสงบ ใจเย็น เป็นอันดับต้น

ความเมตตาเพิ่มมากจนเห็นชัด

กระแสแห่งธรรมเป็นกระแสเย็น เมื่อใดกระแสนั้นหลั่งไหลผ่าน จิตจะรับกระแสนั้นแผ่ซ่านไปทั่ว เมื่อใดที่ไร้กังวล เมื่อใดที่ไม่มีความกลุ้ม เพราะการทำบาป ธรรมชาติของจิตย่อมสงบนี้เองย่อมทำให้สามารถไตร่ตรองความผิด–ถูก ดี–ชอบด้วยปัญญา...”

(ทมยันตี, 2556, หน้า 398)

จากข้อความข้างต้น ผู้เขียนชี้ให้เราเห็นว่าพระธรรมคำสอนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้เมื่อปฏิบัติตามทางแห่งสัมมาทิฏฐิแล้วย่อมนำมาซึ่งความเย็น อันหมายถึงความสุข ความอิ่มใจมาสู่กายและใจของเราได้ทุกขณะ เมื่อปฏิบัติตามทางที่ถูกด้วยปัญญาอันชอบแล้ว ก็จะนำไปสู่หนทางที่ถูกต้องเช่นกันเมื่อเราปฏิบัติตามธรรมอันเป็นมิจฉาทิฏฐิแล้ว ก็จะนำความทุกข์เศร้า เกาะกุมจิตใจของตนได้ นอกจากนั้นผู้เขียนยังแสดงให้ผู้อ่านเห็นถึงความรัก อันเป็นธรรมะประเภทหนึ่ง ที่จะนำจิตให้ไหลไปสู่ทางแห่งอกุศล ดังความว่า

“...เพราะ รัก จึงโลภไปหมดทุกสิ่ง

โลภ แล้วจะโกรธเมื่อสูญเสีย

โลภ ได้มาเท่าไหร่ก็ไม่พอ จะหลงใหลได้ปลื้มเรื่อยไป

วาง รัก เมื่อใดตัว โลภ โกรธ หลง จะค่อยหลุดเป็นลำดับไป รัก คือ ยางเหนียวร้อยรัด ไม่ว่าจะรักใครแม้กระทั่งรักตนเอง...คุณทัศนีย์ใช้ธรรมะเป็นโอสถ ใช้การพิจารณาให้รู้เท่าทันเป็นสติ...”

(ทมยันตี, 2552 หน้า 589)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นความสืบเนื่องของธรรมะที่มีความเร็วมาก เมื่อรักปรากฏก็จะเป็นฐานให้ธรรมข้ออื่นเกิดตาม กล่าวคือ เมื่อรักเกิดความโลภก็ปรากฏ และเมื่อสิ่งนั้นสูญเสียไปก็จะเกิดความโกรธ โกรธเพราะความหลงว่าเป็นของเรา เช่นเราเห็นเสื้อผ้าสวย ๆ เราก็อยากได้ เมื่อได้มาแล้วเมื่อสิ่งนั้นเสียหายก็จะเกิดความโกรธและเกิดความเสียดาย

เพราะเหตุว่าหลงยึดว่าเป็นของเรา หรือแม้แต่ร่างกายซึ่งเป็นการประกอบเข้าของธาตุทั้งสี่ ขันธ์ทั้งห้า ก็ยึดและหลงว่าเป็นของเรา

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น นักเขียนสตรีพยายามที่จะแทรกแนวคิดว่าด้วยพระรัตนตรัย ซึ่งเป็นเสาหลักที่สำคัญทำให้เกิดพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาแห่งการรู้ตื่นและเบิกบาน รัตนดวงแรก คือ พุทธรัตนะ พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพระบารมีมาอย่างเต็มเปี่ยม แล้วทรงค้นพบสัจธรรมที่มีประจำโลกด้วยปัญญาที่สั่งสมมาอย่างแจ่มแจ้งในทุกเรื่อง และทรงแสดงธรรมแก่เหล่าเวไนยสัตว์น้อยใหญ่ให้รู้ตาม รัตนดวงที่สอง คือ ธัมมรัตนะ คือ ทุกสิ่งที่มีอยู่จริงไม่ว่าจะเป็นกุศลธรรม อกุศลธรรม และอภยากตธรรม และรัตนประการสุดท้าย คือ สังฆรัตนะ คือ ผู้ปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ตรงแล้ว งามแล้ว ตามวิถีแห่งสมณเพศ ชนหมู่มากเมื่อเกิดควาทุกข์ใจ เสียใจขาดที่พึ่งก็มักเอาภูเขาบ้าง ป่าไม้บ้างเป็นที่พึ่งแห่งตน แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแนะว่าเมื่อใครถือเอาสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งแล้วก็ไม่สามารถบรรเทาซึ่งความทุกข์ใดได้เลย แต่หากถือเอาพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งแล้วย่อมนำออกจากความทุกข์ได้

2. แนวคิดไตรลักษณ์

ไตรลักษณ์ เป็นสัจธรรมของพุทธศาสนากล่าวถึงกฎธรรมชาติ หรือกฎแห่งธรรมดา ประกอบด้วย อนิจจัง (อนิจจตา) ทุกขัง (ทุกขตา) และ อนัตตา จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องบุญบรรพ์ พบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ เกิดเหตุอุทกภัยขึ้นภายในพระบรมมหาราชวังทางด้านสนามไชย มหาดเล็กเข้ามากราบทูลสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว แสดงให้เห็นถึงหลักสัจธรรมทั้ง 3 ดังความว่า

"...'ขอเดชะ ไฟไหม้พระพุทธเจ้าข้า ขอเดชะ'

สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงผุดลุกขึ้นยืนตกพระราชหฤทัย ข้าราชการที่หมอบเฝ้าอยู่ทั้งนั้นต่างก็พากันลืมตัว ลุกจากท่าหมอบชะเง้อชะแง้ขึ้นดู แม้พระที่นั่งจะอยู่ไหลมาทางด้านตะวันตกก็ยังมองเห็นเพลิงและควันไฟพลุ่งปลิวขึ้นสู่ท้องฟ้าได้ถนัด ด้วยเพลิงลุกฮือขึ้นตรงหอกลองแล้วลุกลามไปทั่วอาณาบริเวณสองฟากคลองคูเมืองเดิมครั้งกรุงธนบุรี บัดเดี๋ยวเดียวลุกฮือไปถึงสะพานช้างบ้านหม้อ มอดไหม้วังเจ้านาย บ้านเรือนขุนนางและราษฎร ซึ่งสร้างด้วยไม้หลังคามุงจากแล้วยังโดนลมหมุน อันเกิดจากความร้อนแรง โหมไปทางโน้นทางนี้ น่ากลัวนัก..."

(ศรีฟ้า ลดาวัลย์, 2550, หน้า 136)

ข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นสัจธรรมที่มีอยู่คู่กับโลกได้เป็นอย่างดี วัตถุที่ถูกมนุษย์สร้างขึ้นก็ต้องถูกทำลายลงด้วยไฟ เพราะความไม่เที่ยงแท้ของสรรพสิ่งสิ่งที่เคยมีก็ถูกทำลายไป เมื่อเกิดไฟไหม้ขึ้นในมหาราชวัง ก็สร้างความทุกข์เศร้าให้กับคนทั้งหลาย เมื่อมวลไฟ

เหล่านั้นทำลายทุกอย่างสิ่งที่เคยมีก็ไม่มีก็เป็นอนัตตา ไม่มีตัวตนอยู่แล้ว ซึ่งธรรมทั้ง 3 ข้อนี้เกิดขึ้นสืบเนื่องกันอยู่ตลอดเวลา หยาบบ้างละเอียดบ้างแล้วแต่ว่าผู้ใดจะมีปัญญามองเห็นเท่านั้น เช่นเดียวกับการดับสังขารของพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอาภรณ์ พระเจ้าลูกยาเธอ พระราชธิดา และเจ้าพระยาบดินทรเดชา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่เที่ยงของสังขาร ดังความว่า

"...เพลานั้นพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอาภรณ์ ซึ่งกำลังรับพระราชอาญาคุมขังอยู่นั้น ให้บังเอิญประชวรพระโรคไข้ป่วงขึ้นอีกองค์หนึ่ง ประชวรอยู่เพียงวันสองวัน ก็สิ้นพระชนม์อย่างรวดเร็ว ดังเช่น พระเจ้าลูกยาเธอ พระราชธิดา และเจ้าพระยาบดินทรเดชานั้น..."

(ศรีฟ้า ลดาวัลย์, 2550, หน้า 323–324),

ข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสังขาร เมื่อเกิดมาก็เกิดมาด้วยความไม่เที่ยง เพราะเหตุว่ามีเหตุและปัจจัยที่วิญญาณของสัตว์เข้ามาปฏิสนธิในครรภ์แห่งมารดา หากมีความเที่ยงแท้แล้วไม่มีทางที่วิญญาณจะถือปฏิสนธิได้เลย เมื่อเกิดมาก็ถูกหล่อเลี้ยงด้วยความไม่เที่ยงของร่างกาย คือ ต้องอาศัยอาหาร น้ำ เครื่องอุปโภค บริโภค ในการบำรุงและป้องกันสังขารขันธ์นี้ให้ดำรงอยู่ เมื่อกาลล่วงไปบางคนอาจถูกเบียดเบียนด้วยโรคา พยาธิก็แสดงให้เห็นถึงความไม่เที่ยง จนวาระสุดท้ายของสรรพสัตว์มาถึง คือ ความไม่เที่ยงแท้แห่งจิตวิญาณเมื่อจิตดับสังขารและวิญญาณก็ตัดขาดออกจากกันก็มีความไม่เที่ยงครอบงำอยู่นั่นเอง นอกจากนั้นแล้วก็มีความทุกข์และไม่มีตัวตนเกิดสลับเนื่องไปอยู่ตลอดเวลา เช่นเดียวกับการมองเห็นหลักไตรลักษณ์ของพระยาราชสุภาวดี ที่กล่าวกับแพทย์ในที่ประชุมด้วยเรื่องโรคาที่กำลังเบียดเบียนท่าน ดังความว่า

"...โรคซึ่งเกิดอยู่ในกายนั้นก็มีแต่เท่านี้ แลจะเป็นอย่างไรมากกว่านี้ขึ้นไปอีก พิเคราะห์ดูก็ยังไม่เห็น

ท่านผู้ใดเป็นแพทย์เป็นหมอแลมีสติปัญญาน้ำจิตประกอบด้วยเมตตากรุณาจงคิดอ่านช่วยเยียวยาโรคข้าให้หายสักครั้งหนึ่งเถิด ข้าจะให้ส่วนกุศลซึ่งข้าได้ทำบุญให้ทานไว้ในพระพุทธศาสนา แลการกุศลต่าง ๆ อีกเป็นที่สุด (แม้) จนได้ให้ทาน ข้าวนก ข้าวกากิน ให้ท่านกึ่งหนึ่ง

หนังสืออันนี้ถ้าท่านผู้ใดเห็นได้อ่านแล้ว ถ้าเห็นเหลือสติปัญญาซึ่งจะเยียวยาโรคข้าให้หายได้ ก็จงจำเริญพระไตรลักษณ์ว่า นามรูปำ อนิจฺจำ นามรูปำ ทุกขำ นามรูปำ อนตฺตา จะมีผลานิสงส์แก่ตนเป็นอันมาก..."

(ศรีฟ้า ลดาวัลย์, 2550, หน้า 323 – 324)

จากข้อความข้างต้น พระยาราชสุภาวดีได้ตั้งใจเผื่อไว้ว่าเมื่อโรคภัยที่ท่านกำลังประสบไม่หายขาด ก็ถือว่าเป็นความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และอนัตตา เมื่อท่านได้ตั้งความคิดเห็นเช่นนั้นแล้วย่อมละอัตตาความเป็นตน ความคิดที่ยึดว่าร่างกายนี้เป็นของตนก็ลดลงด้วย

ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือเรื่อง **นารีผล** ผลงานของสุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ ครั้งหนึ่งพระครูเจริญได้ประจักษ์ในลักษณะทั้ง 3 ประการ ไม่เพียงแต่ชีวิตของมนุษย์เท่านั้นแม้ทุกสรรพสิ่งก็อยู่ภายใต้กฎนี้เช่นกัน ดังความว่า

“...นับตั้งแต่ขุดศพขึ้นมาทำการฌาปนกิจและนำอังคารไปลอยยังแม่น้ำเจ้าพระยา ต้นมะขามกายสิทธิ์ก็เฉาลง ๆ อย่างเห็นได้ชัด พระเจริญอยากรู้ว่าเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น จึงแผ่เมตตาไปดูต้นมะขามในคืนวันหนึ่ง แล้วท่านก็ได้ทราบว่าสาเหตุที่ต้นมะขามเหี่ยวเฉาลงและตายสนิทในอีกสองปีข้างหน้า เพราะเทพยดาที่สิงสถิตอยู่ได้พากันย้ายออกไปในคืนที่ขุดศพนั่นเอง สมภารวัดป่ามะม่วงได้ประจักษ์ในไตรลักษณ์ คือ ลักษณะ 3 ประการ แห่งสังขารธรรมทั้งหลาย อันได้แก่ อนิจจตา–ความเป็นของไม่เที่ยง ทุกขตา–ความเป็นทุกข์ และ อนัตตตา–ความเป็นของไม่ใช่ตน ดังมะขามกายสิทธิ์ต้นนี้ ซึ่งแม้จะอายุตั้งพันกว่าปีก็ยังต้องมีวันสิ้นสุด...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 246)

ข้อความข้างต้น พระครูเจริญเกิดความเข้าใจที่เพิ่มมากขึ้นมาทุกอย่างนั้นหนีไม่พ้นกฎแห่งไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่มีตัวตน เมื่อมองเห็นเช่นนั้นแล้วการครองเพศสมณะก็ราบรื่นและไม่คิดจะสึกออกจากเพศนักบวช เพราะเหตุว่ามองเห็นสัจจะด้วยปัญญาที่สั่งสมมาอย่างดีแล้ว นอกจากนั้นก็เป็นเครื่องที่ให้ลด ละมิจฉาทิฐิอันเป็นอกุศลธรรมออกเสียได้ และมุ่งหน้าสู่ทางสายเอกตามมรรควิธีทั้ง 8 เพื่อสู่จุดหมายสูงสุดกล่าวคือพระนิพพาน หรือเมื่อครั้งหนึ่งข่าวลือว่าด้วยเรื่องความเสียหายของพระครูเจริญก็แพร่กระจายออกไปโดยผู้ไม่หวังดีและเสียประโยชน์จากท่าน ที่แต่ก่อนข่าวแพร่กระจายไปมากต่อมากเมื่อนานวันเข้าเรื่องราวต่างก็จางลง ดังความว่า

“...ภายใต้ดวงอาทิตย์นี้ไม่มีอะไรแน่นอน สรรพสิ่งเกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วก็ดับไปตามกฎของไตรลักษณ์อันเป็นสัจธรรม และสัจธรรมนี้มิมีวันผันเปลี่ยน ไม่ว่ากาลเวลาจะพ้นผ่านล่วงเลยไปนานเพียงใดก็ตาม เช่นเดียวกับข่าวลือเกี่ยวกับท่านพระครูที่แพร่ระบือไปทั้งจังหวัดครั้นเวลาผ่านไปไม่นานก็ค่อย ๆ ซาเสียงลงกระทั่งเงียบหายไปในที่สุด...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 568)

จากข้อความข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวแห่งความจริงที่สร้างความสุขความสบายใจมาสู่ผู้นั้น หรือเรื่องราวแห่งทุกข์ใจ เศร้าใจ ไม่พอใจผู้นั้นเอง เมื่อเวลาผ่านไปเรื่องราวเหล่านั้นก็จางลง ๆ ก็ผ่านไป เพราะอยู่ภายใต้หลักสัจธรรมทั้ง 3 เมื่อใครก็ตามที่มองเห็นทุกเรื่องเป็นเพียงธรรมะที่เกิดขึ้นแต่ละขณะ เมื่อมีเกิดก็มีดับ ก็จะทำให้ผู้นั้นมองเห็นความจริง สามารถทำใจต่อสิ่งที่เกิดได้ เมื่อมีสุขก็ไม่ดีใจจนเกินไป หรือแม้เมื่อประสบกับความ

ทุกข์ก็ไม่ติดอยู่กับทุกข์นั้นจนไม่เป็นอันทำอะไร เมื่อครั้งหนึ่งมีภิกษุถามพระเจริญว่าท่านจะสึกเมื่อไหร่ พระครูเจริญได้ฟังดังนั้นจึงตอบว่า

"...ในโลกนี้ไม่มีอะไรเที่ยงแท้แน่นอนหรอกท่านมหา เพราะฉะนั้นผมจึงพูดไม่ได้ว่าจะสึกหรือไม่ เพราะถ้าผมบอกว่าจะสึกแล้วเกิดไม่ได้สึก หรือบอกว่าไม่สึก แต่วันหนึ่งเกิดต้องสึก ก็จะกลายเป็นว่าผมพูดเท็จ ฉะนั้นจึงขอไม่ตอบ แต่จะบอกเทคนิคที่ท่านอยากรู้ คือ การทำให้คนสลบโดยไม่ตายนั้นต้องตีด้วยไม้คมแฝก..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 696)

จากข้อความข้างต้น พระเจริญมองเห็นความไม่เที่ยงของทุกสรรพสิ่งด้วยปัญญาแล้ว ก็ย่อมเข้าใจในธรรมที่มีอยู่คู่โลก

วรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือ เรื่อง**ใต้เงาตะวัน** ผลงานของปิยพร ศักดิ์เกษม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป ผู้เขียนได้บรรยายให้เห็นความทุกข์ของปารีณาผ่านสีหน้าของเธอ ซึ่งแสดงให้เห็นหลักธรรมข้อทุกข์ ดังความว่า

"...ดวงหน้าเรียวละมุนขาวเผือดราวกับแผ่นกระดาษ ริมฝีปากอิ่มซึ่งมักมีรอยละมุนอยู่เสมอนั้นบัดนี้เม้มสนิท ดวงตาสีน้ำตาลใสสวยเบิกกว้างเปี่ยมไปด้วยวิ่แววของความเชื่อมั่นจริงจัง..."

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2543, หน้า 88)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความทุกข์ของปารีณา เมื่อเธอทราบว่าพ่อของเธอถูกกล่าวหาว่ายักยอกเงินของบริษัทและเธอก็มั่นใจว่าจะไม่เป็นเช่นนั้นแน่นอน ด้วยความข้อนี้เองที่ทำให้ปารีณาเกิดความทุกข์ใจต่อเรื่องราวที่เกิดขึ้น อันความทุกข์นั้นก็แสดงออกมาผ่านสีหน้าและท่าทางของเธอ เมื่อเธอทราบดังนั้นเธอก็พยายามค้นหาหลักฐานที่จะบอกว่าพ่อของเธอไม่ได้ทำเช่นที่คนอื่นคิด เมื่อเธอยังไม่พบหลักฐานที่แน่ชัด กรณ์ซึ่งเป็นคนที่พาเธอตามหาความจริงก็เสดงความคิดเห็น ดังความว่า

"...คนที่พยายามอธิบายอ้อมค้อมและนุ่มนวลมองหน้าสบตาน้องชายอย่างอึดอัดใจและฝ่ายนั้นก็ดูเหมือนจะรู้สึกถึงความผิดปกติบางอย่างเมื่อจ้องมองเงี่ยหูฟังด้วยใจจดจ่อเช่นกัน

'...รีน่า...ถ้าเราไม่พบอะไรมากไปกว่านี้...มันก็เหมือนกับว่าท่านอยู่ในห้องตามลำพัง แล้วกินยาพวกนั้นด้วยความสมัครใจ...และตั้งใจ...'

ร่างบางในอ้อมแขนของกานต์สะดุ้งขึ้นสุดตัว ดวงหน้าแดงก่ำแล้วกลับซีดเผือด ปารีณากรีดเสียงเข้าใส่อย่างที่ไม่เคยทำกับใครมาก่อนในชีวิต..."

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2543, หน้า 80 – 81)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นแรงกดดันอันเป็นความทุกข์ที่สะสมอยู่ในจิตใจของปารีณาเป็นอย่างมาก เมื่อมันเต็มอยู่ในใจของเธอพอถึงเวลาก็ประทุออกมาผ่านการกระทำ

ที่ผิดวิสัยจากสิ่งที่เธอมี เมื่อความทุกข์เข้าครอบงำแล้วก็ทำให้จิตของผู้นั้นเศร้าหมอง หม่นมัว มองไม่เห็นทางออก ของปัญหา แต่เมื่อพิจารณาด้วยหลักแห่งสัจธรรมทั้ง 3 ประการนี้แล้ว ย่อมมองเห็นว่า โลกก็ถูกครอบงำด้วยสิ่งเหล่านั้นนั่นเอง จากตัวอย่างที่ยกมาแสดงนั้น ได้แสดงให้เห็นความเป็นอนิจจังหรือความไม่เที่ยง ไม่มีอะไรแน่นอนกล่าวได้ว่า ทุกขัง ความทุกข์ทั้งทางกายและใจ อนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน ผ่านทุกข้อความ ตัวอักษร ล้วนมาจากความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะสื่อธรรมะให้แก่ผู้อ่านไม่ประมาท หากวันใดที่มนุษย์ประสบกับปัญหาเยี่ยงตัวละครในนวนิยายเหล่านั้น ตัวละครทุกตัวจะเป็นตัวอย่างให้ผู้คนในชีวิตจริงจะได้ตระหนักและเข้าใจในความเป็นจริงทุกสิ่ง รวมทั้งสะกิดใจให้ยอมปล่อยวาง ถอดถอนการยึดมั่นและถือมั่นในบางสิ่งบางอย่างลงได้ ชีวิตผู้นั้นจะพบแต่ความสงบสุขอย่างแท้จริง

3. แนวคิดขันธ์ 5

ขันธ์ หมายถึง กอง, พวก, หมวด, หมู่, ลำตัว: หมวดหนึ่ง ๆ ของรูปธรรมและนามธรรมทั้งหมดที่แบ่งออกเป็น 5 กอง คือ รูปขันธ์ กองรูป เวทนาขันธ์ กองเวทนา สัญญาขันธ์ กองสัญญา สังขารขันธ์ กองสังขาร วิญญาณขันธ์ กองวิญญาณ เรียกรวมว่า เบญจขันธ์ (ขันธ์ 5)

จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่อง **ใต้เงาตะวัน** พบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือผู้เขียนได้สะท้อนให้เห็นว่าในแต่ละขณะที่เรามีสติรู้ตัวมักจะเกิดอารมณ์ความรู้สึกหรือที่เรียกว่าเวทนาอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นสุขเวทนา คือ อารมณ์ของความสุข ทุกขเวทนาหรืออารมณ์ของความทุกข์และอสุขมทุกขเวทนา อารมณ์ที่เป็นกลาง ๆ ไม่สุขและไม่ทุกข์ เช่นการแสดงความสุขของกลิกา ดังความว่า

“...ทำทีครุ่นคิดก่อนตัดสินใจทั้งที่ความจริงเด็กหญิงก็เก็บความดีใจและโล่งอกโล่งใจของตนเองไม่มิด...กลิกาวางหนังสือในมือลง แล้วจับตามองผู้แก่วัยกว่าที่ลุกผละจากไปด้วยความสนิทใจและยิ่งผ่อนคลายมากขึ้น...”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2543, หน้า 252)

จากข้อความข้างต้น ผู้เขียนได้สร้างให้ตัวละครมีความสุข ซึ่งก็เป็นความสุขตามประสาเด็ก เช่นกันกับความสุขของปารีณาที่หลังจากตามหาหลักฐานการตายของพ่อเธอมานานหลายปี เธอทราบความจริงก็ทำให้เธอมีความสุขและสามารถนอนหลับได้อย่างเป็นปกติ ดังความว่า

“...กรณ์กับเสื้อของเขาออกจากห้องไปแล้วหลายนาที ปารีณาจึงลุกขึ้นอาบน้ำแล้วเข้านอนได้และคืนนี้ก็คือคืนแรกหลังมรณกรรมของพ่อที่เธอสามารถหลับลงอย่างสบายใจอย่างเป็นสุขและอบอุ่นยิ่งนัก...”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2543, หน้า 528)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความสุขใจของปารีณา หลังจากที่เธอตามหาหลักฐานการตายของพ่อของเธอ คนก็ต่างกล่าวหาว่าพ่อเธอนั้นยักยอกเงินของบริษัทแล้วพยายามฆ่าตัวตาย เป็นเหตุให้เธอต้องสืบหาหลักฐานต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในช่วงเวลานั้นเธอต้องใช้ความอดทนเป็นอย่างมากทั้งต่อการหาหลักฐานและความทุกข์ที่เกิดในจิตใจของเธอ เมื่อหลักฐานที่เธอหามาถึงจุดจบแล้วก็ทำให้เธอมีความสุขเป็นอย่างยิ่ง เป็นสุขที่ทำให้จิตใจเคยอ่อนล้ากลับมากระชุ่มกระชวย เมื่อมีความสุขทางใจแล้วก็ย่อมส่งผลไปถึงกายให้เบิกบานตามด้วย

ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือ เรื่อง **จิตา** ผลงานของทมยันตี ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ ผู้เขียนพยายามบอกให้เห็นเวทนาทั้งสุขและทุกข์ซึ่งเป็นธรรมที่มีประจำอยู่ทุกขณะเมื่อมีสุขและทุกข์เกิดขึ้นเมื่อใด สภาพธรรมะเหล่านั้นก็อยู่ได้ไม่นานย่อมแปรสภาพเป็นอย่างอื่นเมื่อถึงกาลเวลา เช่นเดียวกับการกล่าวถึงความทุกข์ก็ต้องอยู่ภายใต้กฎแห่งไตรลักษณ์เช่นกัน ดังความว่า

“...เพื่อนทุกข์มหาศาลเพราะยามทุกข์ เวลา...ดูจะเนิ่นนาน ผิดกับยามสุข เวลามักจะชั่วแวบ สุข ทุกข์ ต่างเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดา

วันนี้ทุกข์เกิด มากมายยิ่งใหญ่
พรุ่งนี้ทุกข์แก่ เพราะเคยชิน ค่อยยอมรับ
ท้ายสุดทุกข์ ก็เจ็บ ตาย หายไปสิ้น

จะสุข ทุกข์ วนเวียนเป็นวัฏจักร เป็นอนิจจังไม่เที่ยงเพราะคุณลักษณะแห่งโลก คือ ‘แปรเปลี่ยน’ ตลอดเวลา เมื่อสิ่งใดแปรเปลี่ยน ใครยึดมั่นได้บ้าง ?...”

(ทมยันตี, 2552, หน้า 177–178)

จากข้อความข้างต้น แม้นความสุขและความทุกข์เกิดขึ้น ย่อมดำรงอยู่ตามเหตุปัจจัย และวาระสุดท้าย คือ ดับสูญไป ล้วนเวียนเกิดเวียนดับเช่นนี้ตลอดเวลา และเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เหตุแห่งความสุขและความทุกข์ก็หนีไม่พ้นตัณหาหรือความอยาก อันประกอบด้วยภวตัณหา คือ อยากมีอยากเป็น เมื่อมีแล้วเป็นแล้วก็ทำให้เกิดความสุข วิภาวะตัณหา คือความไม่อยากมี ไม่อยากได้ ไม่อยากเป็น เมื่อสิ่งนั้นเกิดขึ้นแล้วก็ทำให้เกิดความทุกข์ เมื่อมีสุขก็ติดอยู่กับความสุขที่ได้ ไม่ต้องการให้ความสุขนั้นจากไป แต่ก็ไม่สามารถเป็นเช่นนั้นได้เลยเพราะเหตุว่า เมื่อสิ่งใดเกิดขึ้นแล้ว ย่อมตั้งอยู่ตามเหตุปัจจัย และสุดท้ายคือดับสลายเปลี่ยนเป็นอารมณ์อื่นหรือเวทนาอื่นตามมา อันมีสุข ทุกข์ และอารมณ์กลาง ๆ ไม่สุขหรือทุกข์ นอกจากเวทนาที่ผู้เขียนต้องการสื่อให้ผู้อ่านทราบแล้ว ยังปรากฏธรรมะข้อสัญญาขันธ์ คือ ความจำได้หมายรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ เมื่อจารวีได้พิจารณาด้วยเรื่องเซลล์ในร่างกาย เธอก็นึกถึงองค์

ความรู้ที่เธอได้รับทราบมาแล้วในอดีตด้วยเรื่องนี้ และพิจารณาเห็นถึงการเกิดและดับสืบเนื่องกันของจิต ดังความว่า

"...ระหว่างพูด ย้อนความจำ จารวีเองก็รำลึกได้ 'นั่นซิถ้าเซลล์ในร่างกายคนตายแล้วเกิดใหม่ ขณะนี้เซลล์ในร่างกายเรา ก็ไม่ใช่เซลล์ตอนแรกเกิด เราก็ต้องไม่ใช่คนเก่า แล้วตรงไหนล่ะตัวเราจริง ๆ ต่อไปเซลล์ขณะนี้จะตายหมด เซลล์เกิดใหม่ต้องไม่ใช่เราตอนนี้ เราคือใคร อยู่ตรงไหน ?'..."

(ทมยันตี, 2552, หน้า 446)

ข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นความสืบเนื่องการเกิดและดับของเซลล์ในร่างกายที่เกิดดับอย่างรวดเร็วซึ่งในแต่ละวันทางวิทยาศาสตร์ก็กล่าวว่าเซลล์ในร่างกายเกิดและดับไปหลายล้านเซลล์ซึ่งการเกิดดับนั้นในแต่ละคนก็มีต่างกัน เพราะเหตุว่าแต่ละคนมีจริตและการดำเนินตนที่ต่างกัน แต่สิ่งที่เกิดดับอย่างรวดเร็วมาก คือ จิต เช่น เมื่อตากระทบรูป การเห็นก็ปรากฏ เมื่อปรากฏแล้วตัวอยู่ชั่วขณะ และในขณะนั้นเสียงก็มากระทบหู เกิดการได้ยิน เมื่อได้ยินปรากฏ ความเห็นก็ดับไปเปลี่ยนเป็นได้ยินมาแทน เมื่อได้ยินปรากฏก็ตั้งอยู่ชั่วขณะ และเมื่อขณะนั้นกลิ่นมากระทบจมูกความรู้สึกได้กลิ่นก็ปรากฏส่วนการได้ยินก็ดับ และเปลี่ยนสภาพของจิตที่รับกระทบอยู่ตลอดเวลา เช่นเดียวกับความจำได้หมายรู้หรือสัญญาที่จารวีเคยรับฟังมาแล้ว เมื่อถึงเวลาที่กล่าวถึงเรื่องประเภทนี้ความจำก็ปรากฏขึ้น แต่สัญญาก็อยู่ภายใต้กฎแห่งไตรลักษณ์ เมื่อเกิดแล้วก็มีดับไป ที่เห็นได้ชัดเจน คือ เรื่องราวบางเรื่องเราก็ลืมไปเสียแล้ว นอกจากนั้นแล้วผู้เขียนก็กล่าวถึงวิญญาณขันธ์ ดังความว่า

"...วิญญาณ จริงแท้แปลตามคำ คือ วิ หมายถึง ต่าง ๆ และญาณ คือ รู้ วิญญาณ คือ ตัวรู้ อันเป็น พลัง อย่างหนึ่ง พลังที่กำหนดให้ เชื้อ ของมนุษย์จากจุดเล็กสุดงอกเป็นศีรษะแขน ขา..."

(ทมยันตี, 2552, หน้า 222)

ข้อความข้างต้น ผู้เขียนได้กล่าวให้ผู้อ่านทราบว่าวิญญาณหมายถึงตัวรู้ ซึ่งหมายถึงสภาพธรรมมะที่รู้อารมณ์ ซึ่งก็หมายถึงจิตนั่นเอง เมื่อเรามองเห็นตากระทบสิ่งที่เห็นก็เกิดจิตรู้สิ่งที่เห็น หรือจักขุวิญญาณ เมื่อได้ยินเสียงก็เกิดโสตวิญญาณ เป็นจิตรู้เสียงที่ปรากฏซึ่งก็ต้องอาศัยปัจจัยให้เกิดด้วย เช่นคนตาบอดย่อมไม่มีจิตรู้ภาพเพราะเหตุว่าปัจจัยที่เป็นตัว รับภาพ คือ ตาไม่มี เช่นเดียวกับคนหูหนวกย่อมขาดจากโสตวิญญาณ คือ การได้ยินเสียงเพราะขาดปัจจัย

วรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมาก็คือเรื่อง หยาดน้ำค้างพันปี ผลงานของชมัยพร แสงกระจ่าง ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นสุขเวทนาที่สายน้ำและสามีประสบ เธอมีความสุขใจและดีใจเป็นอย่างยิ่งที่จะมีลูกตามที่ใจปรารถนา ดังความว่า

“...เราสองคนทนสาวน้อยผู้ทิ้งก่อนวันอันสมควรได้ทุกอย่าง ไม่ว่าเธอจะมีพฤติกรรมเช่นไร วันที่สาวน้อยใจแตกเจ็บท้องคลอดลูกเป็นวันแห่งความสดใสของชีวิตโดยแท้ เราสองคนตื่นเต้นยิ่งกว่าแม่จริงของเด็ก ดิฉันกับสามีนั่งจับมือกันอยู่หน้าห้องคลอดตั้งแต่ห้าทุ่ม

‘เด็กชายแน่นอน’ สามีดิฉันบอก เรารู้ผลอัลตราซาวด์เด็กอยู่แล้ว แต่คุณหมอก็บอกเอาไว้ว่าอาจผิดพลาดได้เหมือนกัน เรานั่งจับมือกันจนกระทั่งเช้า หมอจึงออกมาบอกว่า

‘เด็กผู้ชายครับ’

สามีของดิฉันร้องไชโยออกมาดังลั่น เขาดีใจจนหน้าแดง ในขณะที่ดิฉันก็อดดีใจไม่ได้เมื่อเห็นเขาดีใจ...”

(ชมัยพร แสงกระจ่าง, 2557, หน้า 18–19)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นความสุขของสายน้ำและสามี ทั้งสองไม่มีลูกด้วยกัน เพราะฉะนั้นสิ่งที่เธอสามารถทำได้ คือ ต้องหาสตรีมาอุ้มบุญให้กำเนิดลูกให้เธอ เมื่อถึงวันครบกำหนดปรากฏว่าเธอได้ลูกสมใจ และข่าวยินดีก็เพิ่มมาเป็นรอบที่สองเมื่อเขาได้ลูกชาย ข่าวนี้ก็สร้างความดีใจให้กับสามีเป็นอย่างยิ่ง แสดงให้เห็นสุขเวทนาได้อย่างชัดเจน หรือการแสดงความทุกขเวทนาของสายน้ำเมื่อได้จดหมายเชิญจากทางโรงเรียนด้วยเรื่องผลการเรียนของลูกชายของเธอ ดังความว่า

“...‘ครูบอกว่า แม่ไปก็ดี’

‘หา’ ดิฉันร้องพร้อมกับหยิบซองขึ้นมา มองดูจ่าหน้า คุณสายน้ำ นานขวัญใจ ผู้ปกครองนายทอง นานขวัญใจ อย่างงง ๆ ก่อนจะหยิบกรรไกรขึ้นมาตัดซอง และหยิบจดหมายออกมาเปิดอ่าน กระดาษแผ่นนั้นเป็นจดหมายจากโรงเรียนของลูกชายถึงผู้ปกครอง ดิฉันเริ่มตาลายตรงที่มีข้อความ ด้วยนายทอง นานขวัญใจ มีผลการเรียนอยู่ในเกณฑ์ลดลง...

ลูกชายมีผลการเรียนอยู่ในเกณฑ์ไม่ดี ต้องมีการปรับปรุงจึงขอเรียนเชิญผู้ปกครองไปพบคุณครูที่ปรึกษา นี่เป็นครั้งแรกที่ดิฉันต้องก้าวออกมาเจอคนอื่นในสังคม ด้วยกิจกรรมอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการขึ้นศาลและข้อสำคัญมันเป็นเรื่องคอขาดบาดตายของเราเอง ดิฉันไม่กล้ามองหน้าลูกชาย หรืออาจจะไม่อยากมอง ทำไมหนอ แม่ก็มีปัญหาอยู่แล้ว ทำไมลูกจะต้องมาก่อปัญหาให้แม่ด้วย...”

(ชมัยพร แสงกระจ่าง, 2557, หน้า 53)

ข้อความข้างต้น สายน้ำต้องเผชิญกับความทุกข์ที่เกิดขึ้น ลำพังชีวิตของเธอก็ประกอบด้วยความทุกข์อยู่แล้ว คือ ต้องคดีลักสมบัติซึ่งเป็นเครื่องราชฯ ของแผ่นดิน เมื่อมาทราบว่าทางโรงเรียนเชิญไปพบด้วยเรื่องผลการเรียนของลูกชายที่ตกต่ำ เป็นความทุกข์

ที่ยากที่คนอื่นจะเข้าใจ เพราะเหตุว่าเมื่อบุตรนำข่าวที่เป็นความสุขมาสู่ตน ตนเองก็มีความสุขตามด้วย เช่นกันเมื่อบุตรนำข่าวที่เป็นทุกข์มาสู่พ่อแม่ก็เป็นทุกข์ตามด้วยเช่นกัน

จากตัวอย่างที่ยกมา ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นหลักขันธ์ 5 อันเป็นธรรมะที่มีอยู่ในกายเรา เริ่มจากรูปขันธ์อันกินความถึงสิ่งที่จับต้องได้เป็นรูป เวทนา คือ ความรู้สึกจากอารมณ์อันมีความสุข ทุกข์ และอารมณ์กลาง ๆ สัญญา คือ ความจำได้หมายรู้ในสิ่งทั้งปวง สังขาร คือ ส่วนที่เรียกว่าตัวตนของผู้นั้น และวิญญาณ คือ เครื่องรู้ทางประสาททั้งหก คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ และสภาพธรรมะเหล่านั้นก็อยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ คือ ไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลง และดับสูญ เช่นเมื่อรูปกายเกิด รูปกายก็ตั้งอยู่ และเมื่อถึงเวลารูปกายนั้นก็ดับไปตามเหตุปัจจัยนั้น นี่เป็นสัจจะที่มีอยู่ประจำโลกไม่เว้นแม้ทุกข์อยู่ก็ต้องเกิดและดับสืบเนื่องไปตามเหตุปัจจัยนั้น

4. แนวคิดอริยสัจ 4

อริยสัจ เป็น ความจริงอันประเสริฐ มี 4 ประการ คือ ทุกข์ คือ ความตั้งอยู่ได้ไม่นาน คือเปลี่ยนแปลงไป สมุทัย คือ สาเหตุของการเกิดความทุกข์หรือความเปลี่ยนแปลง นิโรธ คือ หนทางที่จะทำให้ทุกข์นั้นดับไป และประการสุดท้าย คือ มรรคเป็นทางในการดับทุกข์เป็นหนทางอันประเสริฐในการดับแล้วซึ่งความทุกข์ จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องมักกะลีผล พบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ ครั้งหนึ่งพระเจริญเดินทางไปศึกษาวิชาอาคมจากหลวงพ่อเดิมที่นครสวรรค์ ครั้งนั้นเป็นเวลาที่หลวงพ่ออาพาธต้องฉันยาสมุนไพรที่มีรสขม ด้วยเหตุนี้ท่านถึงกล่าวว่าสังขารธรรมนี้เป็นตัวทุกข์ เป็นมากมองเห็นความทุกข์ด้วยปัญญา ดังความว่า

“...‘นิมนต์หลวงพ่อฉันยาก่อนเถิดครับ’ หลวงพ่อพูนจึงยกถ้วยชาขึ้นดื่ม แล้วบ้วนน้ำลายลงกระโถนพลางบ่น

‘ยาไทยนี่มันขมเหลือเกิน แต่ก็ยังดีกว่าทนปวด สังขารนี่มันทุกข์จริงๆ นะเธอนะ ฉันคงจะละมันไปเสียที นี่ก็ตั้งใจว่าจะอยู่ต่อไปอีกสองวันพระ เธอมาช่วยงานศพฉันด้วยนะ’ พูดเหมือนเป็นเรื่องธรรมดา

‘หลวงพ่อพูดจริงหรือพูดเล่นครับ’ พระหนุ่มใจหายวาบ...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556 หน้า 675)

จากข้อความข้างต้น หลวงพ่อเดิมชี้ให้พระเจริญเห็นความทุกข์ที่เป็นสิ่งสากลและมีประจำร่างกายหรือสังขารธรรมทั้งปวง เมื่อเราเกิดมาต้องพบกับความแก่ ความเจ็บป่วยอยู่เสมอ ซึ่งอาการเจ็บป่วยที่มีประจำร่างกายก็เป็นความทุกข์ทางกาย หากบุคคลใดมองไม่เห็นธรรมะข้อนี้แล้วเมื่อประสบกับตนก็จะทุกข์โทรมนัสเป็นอย่างยิ่ง ผิดกับหลวงพ่อเดิมที่ได้สั่งสมปัญญามาเป็นอย่างดีแล้ว เห็นแจ้งซึ่งพระธรรมคำสอนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงมาดีแล้ว พิจารณาด้วยปัญญาที่สั่งสมมาดีแล้วก็ทราบว่าสิ่งที่เกิดขึ้นมันก็เป็นเช่นนั้นเองตามเหตุปัจจัย

และมีปัญญาที่ไม่กลัวซึ่งความตายเลย ผิดกับพระเจริญเมื่อหลวงพ่อเดิมพูดในเชิงจะละสังขาร จิตใจก็ฝ่อ หมดกำลังใจอันเป็นความทุกข์ทางใจที่ศิษย์มีต่ออาจารย์ และเมื่อหลวงพ่อเดิมทราบวันมรณภาพขอท่านแล้วก็ถามลูกวัดว่าน้ำในสระมีพอใช้หรือไม่ ก็ได้รับทราบว่าน้ำแห้งสระหมดแล้ว ท่านจึงสำรวมจิตเป็นสมาธิแล้วเจริญอาโปกสิน คือ กสินน้ำ เป็นเหตุให้ในไม่ช้าฝนก็ตกลงมา แสดงให้เห็นถึงการเอื้อประโยชน์แก่พหุชนเป็นอย่างดี เมื่อฝนหยุดตกท่านก็ละสังขาร ดังความว่า

"...'น้ำในสระพอกินพอใช้กันหรือเปล่า' หลานชายวัยสิบหกเศษตอบว่า

'ไม่พอหรอกครับหลวงปู่ มันแห้งขอดถึงก้นสระแล้ว ในสองสามวันนี้หากฝนไม่ตกคงต้องอดน้ำกันแน่'

'เอาละ ถ้าเช่นนั้นพวกเจ้าช่วยกันแต่งตัวให้ข้าหน่อย แต่งให้ครบทั้งสบง จีวร และสังฆาฏิ' เณรเหว่า พระเจริญและลูกหลานที่เป็นหลานผู้ชายจึงช่วยกันครองไตรจีวรให้ท่าน จากนั้นภิกษุชราจึงนอนหลับตา มือสองข้างประนมมือไว้ที่อกปากขมุบขมิบเพราะสวดภาวนาคาถา เจริญอาโปกสิณเพื่อเรียกฝน ท่านบริกรรมอยู่ประมาณสิบนาที เมฆฝนก็ก่อตัวขึ้นจนดำมืดไปหมด ไม่นานฝนก็ตกลงมาอย่างหนักจนน้ำเต็มสระ และเมื่อฝนขาดเม็ดภิกษุวัย 103 ปีก็ขาดใจ พวกลูกหลานที่เป็นผู้หญิงส่งเสียงร้องไห้ระงม ที่เป็นผู้ชายก็ตาแดง ๆ เหมือนจะร้องไห้ หลวงพ่อเดิมท่านเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของลูกหลาน ก็ย่อมเป็นธรรมดาที่พวกเขาจะโศกเศร้าเสียใจในมรณกรรมของท่าน..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 676–677)

จากข้อความข้างต้น เมื่อหลวงพ่อเดิมมรณภาพลง ทำให้ลูกศิษย์เกิดความทุกข์ใจเศร้าใจเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะพระคุณที่ท่านทำต่อวัดนั้นมีมากมายมหาศาล ท่านเป็นภิกษุผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีเมตตาทั้งต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย เป็นธรรมดาเมื่อท่านละสังขารไปแล้ว ลูกศิษย์จะโอดครวญในคุณความดีของท่าน เป็นดั่งว่าหมดแล้วเสาหลักที่ตนจะยึดถือและบูชา หากแม้นว่ากายสังขารท่านจะละไปแล้ว แต่เสียงที่ท่านเคยพร่ำสอน ข้อธรรมที่ท่านสั่งสอนทุกคนก็เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้ทุกคนปฏิบัติตามทางแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยความศรัทธายิ่ง ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือ เรื่อง **นารีผล** ผลงานของสุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ ความทุกข์ใจที่แม่ชีเจียนประสบ ดังความว่า

"...'ท่านสมภารฉันเห็นจะอยู่วัดนี้ไม่ไหวแล้ว รำคาญแม่ชีแดงเหลือเกิน' แม่ชีเจียนรายงานพระเจริญในเช้าวันหนึ่ง

'แกไปทำอะไรให้ล่ะ โยมถึงจะอยู่ไม่ไหว' ท่านถามทั้งที่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร

‘แกก่อกวนเขาไปหมด’ ฉันทั้งอดทั้งทนจนทนไม่ไหวแล้วเพื่อนฉันอีกสามคนเขาเลยให้ฉันมารายงานท่านสมภาร เห็นจะต้องไปหาวัดใหม่เสียแล้ว...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 245)

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความทุกข์ทางใจที่แม่ชีเจียนมีต่อเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน แสดงให้เห็นว่าแม้จะเข้าไปปฏิบัติธรรม แต่เมื่อขาดปัญญาก็ไม่สามารถให้จิตของตนเจริญงอกงามขึ้นได้ เพราะเหตุว่าจิตเป็นส่วนที่สำคัญมากแม้นกายจะป่วยแต่จิตใจดีชีวิตก็ดีได้ และเมื่อขณะไปปฏิบัติธรรมก็ไม่เข้าใจเลยว่าธรรมะคืออะไร เมื่อความโกรธเกิดขึ้นมองเห็นหรือไม่ เมื่อความโลภ และความหลงเกิดมองเห็นหรือไม่ หรือสักแต่ว่ายึดติดว่าเป็นเราไปปฏิบัติธรรม เมื่อยึดว่าเป็นเราแล้ว ความทุกข์ที่เข้ามากระทบอายตนะภายในทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ก็เป็นความทุกข์ของเราด้วยเช่นกัน เมื่อเราหลงยึดในตัวตนมากความทุกข์ก็จะมากด้วย เช่นกันเมื่อเราสั่งสมปัญญามาเป็นอ่างดีแล้ว และพิจารณาว่าสังขารธรรมนี้ประกอบด้วยธาตุทั้งสี่มีรูปและนาม มีจิตและเจตสิกเกิดดับสืบเนื่องไปเท่านั้น ก็สามารถคลายความยึดมั่นว่าเป็นเราลงได้ นอกจากความทุกข์ของมนุษย์จะมีมากแล้ว พระเจริญยังแสดงให้เห็นว่าหากใครยังไม่บรรลุธรรมขั้นพระอรหันต์ก็ย่อมมีความทุกข์จรมาสู่ตนเองเสมอ เมื่อครั้งหนึ่งนงแต้มมาถามพระเจริญว่า เมื่อท่านละสังขารไปแล้วท่านจะไปเกิดบนสวรรค์หรือไม่ ซึ่งท่านก็ตอบนางว่า

“ไม่เป็นหรอกโยม เทวดงเทวดา เพราะไม่ว่าจะเกิดเป็นอะไรทุกข์ทั้งนั้น เป็นมนุษย์ก็ทุกข์อย่างมนุษย์ เป็นเทวดาก็ทุกข์อย่างเทวดา เป็นพรหมก็ทุกข์อย่างพรหม ไม่ต้องเกิดแหละดีที่สุด”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 145),

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงปัญญาที่พระเจริญสั่งสมมาดีแล้วด้วยการศึกษาพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อมีการเกิดแล้ว สิ่งที่เป็นผลพ่วงมาด้วย คือ ความแก่ ความเจ็บ และความตายอันเป็นทุกข์อย่างยิ่งทั้งต่อตนเองและผู้อื่น กล่าวคือเมื่อมีชีวิตก็ทุกข์ด้วยโรคาพยาธิที่จรสู่ร่างกาย หากตายไปผู้เป็นญาติก็เกิดความทุกข์ใจต่อการจากไปของเขาเหล่านั้น หากจะตัดปัญหาความทุกข์ออกไปก็คือการไม่เกิดอีก เพราะถ้าเกิดเป็นเทวดาหรือพรหมก็ล้วนมีทุกข์แทบทั้งสิ้น แต่มีบุคคลใดที่จะชี้แนะได้ถึงหนทางการไม่กลับมาเกิดนอกจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่หนทางที่ท่านแสดงนับว่าเป็นเรื่องยากที่จะเข้าถึง ทั้งนี้เพราะเราสั่งสมความไม่รู้มาหลายชาติ ต้องอาศัยการศึกษาพระธรรม สดับซึ่งธรรมเป็นประจำก็จะลดอัตตาความเป็นเราลงไปได้ด้วยการสั่งสมกุศลเจตนา กุศลปัญญาทีละน้อย ๆ เมื่อเหตุปัจจัยพร้อมแล้วแสงสว่างก็จะปรากฏสามารถเข้าถึงกระแสแห่งอรหันตมรรค อรหันตผล ซึ่งเป็นจุดสูงสุดในทางพระศาสนา เป็นธรรมที่ประเสริฐกว่าธรรมทั้งหลาย

วรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือ เรื่อง**จิตา** ผลงานของทมยันตี ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ เมื่อการจากไปของลูกน้อยคือจิตามาถึง ทำให้ทศพรและจารวีผู้เป็นพ่อและแม่ต้องทุกข์ใจเป็นที่สุด ดังความว่า

"...ในความเป็นชายของทศพรย่อมเข้มแข็งทางจิตมากกว่า ผู้เป็นสามีแตะแขนภรรยาอ่อนโยนมากด้วยความรู้สึกแห่งการสูญเสียร่วมกัน 'จี' เสียงเรียกขานประโลมใจของผู้เป็นแม่ที่ย่อมแหลกสลาย ทุกคนหากรู้ว่า ลูกน้อยจะต้องจากไปในทุกข์ถึงที่สุด อาการปริเวทนาการจะไม่เหลือ จารวีมีแต่น้ำตาไหลพราก เงียบงัน อาการสะอึกอยู่แต่ในอก เจ็บร้าวไปทั่ว ลำคอตีบตัน..."

(ทมยันตี, 2552, หน้า 566)

ข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นความรักและความทุกข์ที่พ่อแม่มีต่อลูกสาวของตน เมื่อจิตาต้องจากไปตามคำพยากรณ์ของเธอ ถึงแม้นว่าเขาทั้งสองจะรู้มาก่อนล่วงหน้าแล้วว่าวันนี้เวลานี้ลูกสาวจะจากเขาไปแต่จะมีคนใหม่มาแทนที่เขา แต่พ่อแม่ไม่ปรารถนาอย่างนี้เลย เขายังรักจิตาอยู่เสมอ แม้กระนั้นก็ไม่ช่วยให้จิตากลับมา เพราะแต่ละบุคคลก็ทำกรรมมาต่างกัน มีวาระของชีวิตที่ต่างกัน และอีกนัยยะหนึ่งก็แสดงให้เห็นว่าทศพรและจารวีต้องสั่งสมปัญญาในการรู้จักสภาพธรรมะที่เกิดดับสืบเนื่องกันไป เมื่อเกิดแล้ว ตั้งอยู่และสุดท้ายก็ดับไปตามเหตุปัจจัยนั้นๆ ทั้งสองยึดว่าจิตาเป็นของตนเมื่อจิตาจากไปก็เกิดความทุกขเวทนาเป็นอย่างมาก แต่จะมีธรรมข้อใดเล่าที่จะให้ปุถุชนออกจากห้วงแห่งความทุกข์ได้นอกจากอริยมรรคหรือทางแห่งพระอริยเจ้าที่เดินไปสู่อิสระแห่งกิเลสทั้ง 8 สาย ซึ่งผู้เขียนก็ได้กล่าวถึงทางทั้งแปดนั้น ดังความว่า

"...ทางอันเดินไปสู่ความสงบ มีอยู่แล้ว สั่งสอนกันไว้แล้ว แม้มิหวังเดินไปสู่กระแสพระนิพพาน แค่ปฏิบัติให้เกิดสุขก็กระทำกันได้

มรรคแปด หนทางแปดสาย !

ใครก็ตามให้รู้ตัวอยู่ในใจเสมอว่า ตนมีความเห็นชอบ คือ เห็นทางดี ถูกต้อง มีความคิด การพูด การกระทำ อาชีพและพยายามชอบ ท้ายสุดกระทำให้มีสติชอบ..."

(ทมยันตี, 2552, หน้า 288)

ข้อความข้างต้น ทางอันประเสริฐทั้งแปดสายประกอบด้วย ความเห็นชอบ ความคิดชอบ การพูดชอบ การกระทำชอบ ประกอบอาชีพชอบ พยายามชอบ มีสติชอบ และสมาธิชอบ ทางทั้งแปดนี้เป็นทางให้กุศลธรรมเกิด เมื่อกุศลธรรมเกิดสิ่งที่เป็นอกุศลกรรมก็น้อยลง ประกอบกับการสั่งสมเห็นความจริงตามปัญญาก็สามารถเข้าสู่ดินแดนแห่งความเกษมกล่าวคือ พระนิพพาน ที่ปราศจากความสุขและทุกข์ทั้งปวง

จากตัวอย่างที่ยกมาแสดงข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นว่านักเขียนสตรีพยายามสื่อให้เห็นหลักธรรมข้ออริยสัจธรรม คือ ความจริงอันประเสริฐทั้งสี่ประการ อันเป็นธรรมที่จะนำมนุษย์ออกจากความทุกข์ เป็นแนวทางให้ผู้ปฏิบัติมองเห็นต้นตอหรือสาเหตุของความทุกข์ด้วยเหตุผลและปัญญา นอกจากนั้นพระองค์ก็ยังแสดงให้เห็นว่าหนทางที่จะพาออกจากทุกข์นั้นมีแน่ โดยแบ่งเป็น 8 ทาง คือ สัมมาทิฏฐิ ความเห็นถูก ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ สัมมาวาจา คำพูดชอบ สัมมากัมมันตะ การงานชอบ สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพ สัมมาวายามะ ความเพียร สัมมาสติ การระลึกชอบ สัมมาสมาธิ ความตั้งมั่น เมื่อใครปฏิบัติตามด้วยปัญญาอันชอบแล้วย่อมถึงที่สุดแห่งกิเลสสืบไป

5. แนวคิดนิพพาน

นิพพาน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2556, หน้า 166) คือ การดับกิเลสและกองทุกข์ เป็นโลกุตรธรรม และเป็นจุดหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่อง **มักกะลีผล** พบหลักธรรมข้อนี้มากที่สุด ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ ครั้งหนึ่งยายจ่างชี้ให้เห็นถึงการเวียนเกิดเวียนตาย และสิ่งที่สามารถหยุดวัฏฏะนี้ได้ก็คือพระนิพพาน ดังความว่า

“...เรื่องมันยาวนะไอ้หนู เรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิดมันซับซ้อนและลึกซึ้งมาก ชีวิตหนึ่งต้องเวียนตายเวียนเกิดไม่รู้กี่หมื่นกี่แสนชาติเพราะกรรม บรรลุพระนิพพานเมื่อใดเมื่อนั้นจึงจะหยุดเกิดหยุดตายกัน

เรื่องพระเวสสันดรนี่เริ่มมาตั้งแต่สมัยพระวิปัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 173)

จากข้อความข้างต้น พระนิพพานเท่านั้นที่จะหยุดภพชาติแห่งความทุกข์ทั้งหลาย แต่หนทางที่จะสู่พระนิพพานนั้นยากนัก หากไม่เริ่มศึกษาพระธรรมเสียตั้งแต่เดี๋ยวนี้การถึงกระแสแห่งพระนิพพานก็เป็นเรื่องยาก ซึ่งการถึงซึ่งพระนิพพานนอกจากจะอาศัยมรรควิธีทั้ง 8 แล้วการเจริญสติปัฏฐานก็เป็นทางสำคัญเช่นกัน ดังความว่า

“...ในมัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ พระไตรปิฎกเล่มที่ 12 ข้อ 131 หน้า 303 มีพุทธวจนะที่แสดงให้เห็นความสำคัญของสติปัฏฐาน 4 ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางเอก เพื่อความบริสุทธิ์หมดจดของเหล่าสัตว์ เพื่อข้ามพ้นความโศกและความคร่ำครวญ เพื่อความอัสดงแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุโลกุตรมรรค เพื่อการกระทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน คือ สติปัฏฐาน 4 ...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 838)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าหนทางที่จะสู่พระนิพพาน ผู้นั้นต้องมีอุปนิสัยอมรมมาแล้วซึ่งความถูกต้องของจิตและต้องเป็นสัมมาปฏิบัติ เป็นการยากยิ่งที่จะเข้าสู่พระนิพพาน

เพราะเหตุว่าหากเกิดความอยากจิตนั้นก็เป็นอกุศล และย่อมห่างไกลจากปรมัตธรรมนั้นแน่นอน แต่ต้องเป็นผู้เริ่มศึกษาและทำความเข้าใจไปทีละน้อยเพื่อลดอัตตาความเป็นเราลงไป เมื่อกระทำให้มากเจริญให้มากแล้วแม้ไม่ปรารถนาสิ่งนั้นก็ย่อมปรากฏแก่ผู้ปฏิบัติเอง เป็นสิ่งที่รู้ได้ด้วยตนเอง ผู้ปฏิบัติเท่านั้นถึงจะรู้

ในส่วนของวรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือ เรื่อง นารีผล ผลงานของสุทัสสา อ่อนค้อม ซึ่งจะยกตัวอย่างมาพอสังเขป คือ ครั้งหนึ่งพระเจริญถามนางสอิ้งในความเข้าใจเกี่ยวกับการเจริญวิปัสนากรรมฐาน ซึ่งนางก็แสดงความเข้าใจ ดังความว่า

“...กรรมฐานเป็นกุศลกรรมขั้นสูงสุดที่เรียกว่า ภาวนามัย ถ้าผู้ปฏิบัติสำเร็จมรรค ผล ถึงขั้นสูงสุดที่เรียกว่า อรหัตตมรรค อรหัตตผลก็จะไม่ต้องเกิดอีก เรียกว่า บรรลุพระนิพพาน บุคคลผู้นั้นได้ชื่อว่า พระอรหันต์ รองจากพระอรหันต์เรียกว่า พระอนาคามี คือ ผู้สำเร็จอนาคามิมรรค อนาคามิผล หากตายจากโลกมนุษย์ก็จะไปเกิดเป็นพรหมในชั้นสุทธาวาส ซึ่งมี 5 ชั้น ได้แก่ อวหา อตัปปา สุทัสสา สุทัสสี และ อกนิฏฐา ต่ำกว่าพระอนาคามี คือ พระสกทาคามีและพระโสดาบัน ตามลำดับ พระโสดาบันและพระสกทาคามีอาจเกิดในโลกมนุษย์หรือโลกสวรรค์ก็ได้ผู้ที่สำเร็จมรรค ผล ตั้งแต่พระโสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผลขึ้นไปถือว่าตัดขาดจากอบายภูมิได้อย่างเด็ดขาด จะไม่ไปเกิดเป็นสัตว์นรก เปรต อสุรกาย หรือสัตว์เดรัจฉาน...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 73–74)

ข้อความข้างต้น นางสอิ้งได้อธิบายในความเข้าใจของเธอด้วยการเจริญวิปัสสนาว่าเป็นฐานเบื้องต้นให้เกิดความเข้าใจที่แจ่มชัดในการเข้าสู่ธรรมขั้นสูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป เมื่อปฏิบัติจนเป็นนิสัยแล้ว ภูมิแห่งพระโสดาบันซึ่งเป็นพระอริยบุคคลขั้นแรกก็ปรากฏแก่ผู้นั้น สูงขึ้นไปคือสกทาคามี ตามด้วยพระอนาคามี และถึงธรรมขั้นเกษม คือ พระอรหันตผล ซึ่งเป็นผู้ปราศจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งปวง ไม่สุขและทุกข์กล่าวคือพระนิพพาน ดั่งครั้งหนึ่งมีเทวดามาสนทนากับพระครูเจริญด้วยเรื่องการสู่ธรรมอันเกษม เทวดากล่าวว่าพระครูเจริญจะไม่ได้ เกิดอีก เพราะเหตุว่าหมดสิ้นเยื่อใยยางแห่งกิเลสแล้ว ผิดกับตนที่ยังต้องข้องอยู่ด้วยโลกนี้ ดังความว่า

“...พระคุณเจ้าจะไม่ได้ไปทั้งสวรรค์และนรก เพราะพระคุณเจ้ามีคุณธรรมสูงเกินกว่าที่จะไปเกิดเป็นเทพยดา จิตของพระคุณเจ้าพ้นแล้วจากนรกและสวรรค์ มีที่หมายอย่างเดียว คือ พระนิพพาน กระผมขออนุโมทนาที่พระคุณเจ้าจะได้ตัดขาดจากวัฏสงสาร ส่วนกระผมยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่อีกนาน โชคดีที่ได้มาอยู่วัดนี้ เพราะทำให้กระผมเกิดความเบื่อหน่ายในการเวียนว่ายตายเกิด การเกิดเป็นทุกข์ดังที่พระพุทธองค์ตรัสสอน เกิดเป็นมนุษย์ก็ทุกข์อย่างมนุษย์ เป็นเทวดาก็ทุกข์อย่างเทวดา ยิ่งถ้าเกิดเป็นสัตว์นรกก็ยิ่งทุกข์หนักเข้าไปอีก

กระผมสงสารคนที่ทำชั่ว ประพฤติผิดศีลธรรม เขาคงไม่รู้ว่าเมื่อตายจากโลกมนุษย์แล้วจะต้องไปชดใช้กรรม ถูกทรมานอย่างสาหัสสากรรจ์อยู่ในเมืองนรก รู้สึกว่ากระผมจะพูดมากไปหน่อย ขอกราบนมัสการลา ขออำนวยพรให้พระคุณเจ้าจงบรรลุมรรค ผล นิพพาน โดยเร็วเทอญ...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 260–261)

ข้อความข้างต้น เทวดากล่าวอวยพรให้พระเจริญสำเร็จซึ่งมรรคผลนิพพาน ซึ่งเป็นทางสูงสุดที่สมณะในพุทธศาสนาปรารถนาอย่างมาก ทุกชีวิตอาจจะทราบว่าสิ่งสูงสุดมากที่สุด คือ พระนิพพาน แต่หนทางที่จะไปสู่พระนิพพานนั้นยากแสนยาก เพราะต้องสั่งสมความรู้พร้อมรู้ยิ่งซึ่งพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์มาด้วยปัญญาอันชอบแล้ว ถึงจะสัมผัสอมตธรรมนั้นได้ อย่างเช่นคำที่หลวงพ่อเกษมกล่าวกับพระเจริญด้วยเรื่องเอาชีวิตเพื่อแลกกับธรรม ดังความว่า

“...การบรรลุธรรมต้องเอาชีวิตแลกเลยนะท่านพระครู เราต้องยอมตายจึงจะได้ธรรมะ ผมจึงเห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่ามรรค ผล นิพพานอยู่เลยความตายไปนิดเดียว...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 903)

ข้อความข้างต้น พระเกษมต้องเอาชีวิตเข้าแลกกับธรรมะที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง ซึ่งเป็นการเดิมพันด้วยชีวิต เมื่อเลยขั้นคำว่าตายแล้ว จิตย่อมไร้ซึ่งความกลัวอีกต่อไป เช่นกันเมื่อได้ลิ้มรสแห่งนิพพานแล้วจิตย่อมปราศจากซึ่งกิเลสทั้งปวง วรรณกรรมที่ปรากฏหัวข้อธรรมะที่มีลำดับรองลงมา คือ เรื่อง**จิตา** ผลงานของทมยันตี คือ ผู้เขียนได้กล่าวถึงพระนิพพาน ดังความว่า

“...นิพพาน คือ การดับกิเลสทั้งสิ้น ทั้งปวง...”

(ทมยันตี, เล่ม 2552, 496),

ข้อความข้างต้น ทมยันตีชี้ให้เห็นว่าคำว่านิพพานนั้นแปลว่าการดับกิเลสทั้งปวง เป็นภาวะที่ปราศจากโลภะ โทษะ โมหะ ซึ่งเป็นธรรมะข้างอกุศลกรรม และปราศจากแล้วซึ่งความพอใจในบุญกุศล หรือบาปอกุศลทั้งปวง

จากตัวอย่างพุทธธรรมที่ยกมาข้างต้นนั้น ทำให้เห็นว่านักเขียนสตรีแต่ละท่านพยายามนำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามานำเสนอแก่ผู้อ่าน บางเรื่องก็นำธรรมมะมาเป็นส่วนหลักในการเขียนเรื่อง แต่บางเรื่องก็นำธรรมะส่วนย่อยมานำเสนอแก่ผู้อ่านด้วยกลวิธีการเขียนที่แพรวพราวด้านวรรณศิลป์ทำให้ผู้อ่านไม่รู้สึกเบื่อในการอ่านนวนิยาย ถึงแม้บางเรื่องจะเน้นพุทธธรรมมากไป แต่ถ้ามีจิตศรัทธา มุ่งมั่นที่จะอ่านนวนิยายกลุ่มนี้ย่อมนำความสุขใจให้แก่ผู้อ่านอย่างแน่นอน ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับสติปัญญา วัยและประสบการณ์ชีวิตของผู้อ่านแต่ละคนว่าจะรับสารแห่งพุทธธรรมได้มากน้อยต่างกัน ทั้งยังพบว่า นวนิยายของสุทัสสา อ่อนค้อม ก็ยังมีการกล่าวถึงพุทธธรรมขั้นสูงอยู่ เพราะเหตุว่าผู้เขียนต้องการนำเสนอ

ธรรมะที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงในงานเขียนของตน อีกประการผู้เขียนได้เขียนนวนิยายอิงประวัติของพระสงฆ์ ซึ่งเป็นสังฆรัตนะที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอย่างแน่นอน

บทที่ 5

วรรณศิลป์ในองค์ประกอบของนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี

การวิจัยในบทนี้เป็นการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยข้อที่สอง ซึ่งกำหนดไว้ว่าเพื่อวิเคราะห์การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในองค์ประกอบนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีนั้น หลังจากที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้ว จึงนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ในประเด็นกลวิธีการสร้างสรรค์องค์ประกอบในนวนิยาย 5 ประเด็นหลัก คือ กลวิธีการสร้างสรรค์โครงเรื่อง กลวิธีการสร้างสรรค์มุมมองการเล่าเรื่อง กลวิธีการสร้างสรรค์ตัวละคร กลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนา และกลวิธีการสร้างสรรค์ฉาก ซึ่งผู้วิจัยได้ปรับประยุกต์ใช้กลวิธีการสร้างสรรค์องค์ประกอบในนวนิยายจากนักวิชาการต่าง ๆ ดังนี้ กุหลาบ มัลลิกะมาส (2538, หน้า 101–102); เจตนา นาควัชระ (2521, หน้า 21–27); ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2522, หน้า 21–41); วิทย์ ศิวะศริยานนท์ (2544, หน้า 289–342); อิรวดี ไตลังคะ (2546, หน้า 15–32); และธัญญา สังขพันธานนท์ (2538, หน้า 105–113)

ผลการวิเคราะห์กลวิธีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในองค์ประกอบนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีที่พบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยมี 5 ประเด็น คือ

1. กลวิธีการสร้างสรรค์โครงเรื่อง
2. กลวิธีการสร้างสรรค์มุมมองการเล่าเรื่อง
3. กลวิธีการสร้างสรรค์ตัวละคร
4. กลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนา
5. กลวิธีการสร้างสรรค์ฉาก

กลวิธีการสร้างสรรค์โครงเรื่อง

การสร้างโครงเรื่องเป็นการลำดับเหตุการณ์ที่ผู้แต่งกำหนดไว้เป็นแนวทางในการดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ โดยเริ่มจากการอธิบายสถานการณ์ในการเริ่มเรื่อง แล้วจึงมีการผูกปมเป็นเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างสัมพันธ์และเป็นเหตุเป็นผล จนปัญหาค่อย ๆ คลี่คลายและนำไปสู่จุดจบของเรื่อง สำหรับกลวิธีการสร้างสรรค์โครงเรื่องในนวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง นั้นได้แบ่งการวิเคราะห์โครงเรื่องออกเป็น 3 ลักษณะ คือ การเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่อง และการปิดเรื่อง ซึ่งปรากฏผลการวิเคราะห์ดังนี้

1. การเปิดเรื่อง เป็นจุดเริ่มต้นของเรื่องซึ่งถือว่าเป็นตอนสำคัญที่จะดึงดูดความสนใจของผู้อ่านให้ติดตามเรื่องราวต่อไป จากการศึกษานวนิยายทั้ง 24 เรื่อง พบว่า ผู้แต่งนวนิยายใช้กลวิธีนำเสนอ 6 ลักษณะ ได้แก่ การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายฉาก เหตุการณ์ และตัวละคร จำนวน 10 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 41.66 การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายประกอบการใช้บทสนทนา จำนวน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 4.17 การเปิดเรื่องด้วยการพรรณนา จำนวน 6 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 25 การเปิดเรื่องด้วยการใช้นาฏการ จำนวน 4 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 16.67 การเปิดเรื่องด้วยการใช้ถ้อยคำคมคาย จำนวน 1 เรื่องคิดเป็นร้อยละ 4.17 และการเปิดเรื่องโดยการใช้รูปแบบจดหมาย จำนวน 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 8.33 ดังนี้

ตาราง 1 แสดงการวิเคราะห์การเปิดเรื่องนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี

กลวิธีการเปิดเรื่อง	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
1. การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายฉาก เหตุการณ์ และตัวละคร	10	41.66
2. การเปิดเรื่องด้วยการพรรณนา	6	25.00
3. การเปิดเรื่องด้วยการใช้นาฏการ	4	16.67
4. การเปิดเรื่องโดยการใช้รูปแบบจดหมาย	2	8.33
5. การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายประกอบการใช้บทสนทนา	1	4.17
6. การเปิดเรื่องด้วยการใช้ถ้อยคำคมคาย	1	4.17
รวม	**24**	**100**

จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการเปิดเรื่องด้วยการบรรยายฉาก เหตุการณ์ และตัวละครของเรื่องเป็นที่นิยมมากที่สุด รองลงมา คือ การเปิดเรื่องด้วยการพรรณนา การเปิดเรื่องด้วยการใช้นาฏการ การเปิดเรื่องโดยการใช้รูปแบบจดหมายพบได้น้อย และพบน้อยที่สุด

คือ การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายประกอบการใช้บทสนทนา และการเปิดเรื่องโดยการใช้รูปแบบจดหมาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายฉาก เหตุการณ์ และตัวละคร เป็นการบรรยายตัวละคร ฉาก หรือบรรยากาศของเรื่อง ซึ่งผู้แต่งมักเริ่มเล่าเรื่องเรื่อย ๆ แล้วค่อย ๆ ทวีความเข้มข้นของเรื่องขึ้นตามลำดับ การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายพบมากที่สุด จำนวน 10 เรื่อง คือ นวนิยายเรื่อง **ฌาน** ของทมยันตี, นวนิยายเรื่อง **นารีผล** ของสุทัสสา อ่อนค้อม, นวนิยายเรื่อง **มักกะลีผล** ของสุทัสสา อ่อนค้อม, นวนิยายเรื่อง **สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม** ของสุทัสสา อ่อนค้อม, นวนิยายเรื่อง**ผู้ดี** ของดอกไม้สด, นวนิยายเรื่อง**รัตนโกสินทร์** ของ ว.วินิจฉัยกุล, นวนิยายเรื่องหญิงคนชั่ว ของก.สุรางคนางค์, นวนิยายเรื่อง **www.คุณย่า.com** ของดวงใจ, นวนิยายเรื่อง **บุญบรรพ์** ของศรีฟ้า ลดาวัลย์, นวนิยายเรื่อง **จิตา** ของทมยันตี และนวนิยายเรื่อง **หยาดน้ำค้างพันปี** ของชมัยภร แสงกระจ่าง ดังตัวอย่าง

การเปิดเรื่องในนวนิยายเรื่อง**ฌาน** ใช้กลวิธีการเปิดเรื่องด้วยการบรรยายฉากที่เกิดขึ้น ซึ่งในเรื่องผู้แต่งบรรยายแสงยามเย็นที่ส่องกระทบเทือกเขา ดังข้อความต่อไปนี้

“...เทือกเขาอันติดกันเป็นพืด ยอดลดหลั่นสูง ๆ ต่ำ ๆ งามวิจิตรด้วยลำแสงสุดท้ายแห่งสุริยาทิตย์ สาดส่องเป็นลำทะลุหมอกเมฆเป็นชั้น ๆ ยอดอันสูงที่สุดนั้นอาบสีกุหลาบอ่อนแก่ไล่ลงมาจนแลขอบสีม่วง และสีเทาตามหลืบหินทึบ...”

(ทมยันตี, 2554, หน้า 1)

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ฉากดังกล่าวเป็นเหตุการณ์สำคัญของเรื่องเพราะเนื้อเรื่องเหตุการณ์ต่าง ๆ การดำเนินชีวิตของตัวละครเกี่ยวข้องกับสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขา การเปิดเรื่องดังกล่าวจึงช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจและเห็นสภาพบรรยากาศของเรื่อง

นวนิยายเรื่อง **นารีผล** มีการเปิดเรื่องด้วยการบรรยายฉากและสถานที่ คือ วัดป่ามะม่วง อันเป็นสถานที่สำคัญในการดำเนินเรื่องของตัวละครและเป็นวัดที่พระครูเจริญตัวละครเอกของเรื่องเป็นเจ้าอาวาสวัด ความว่า

“...วัดป่ามะม่วงอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของวัดพรหมบุรีห่างจากวัดพรหมบุรีออกไปประมาณ 5 กิโลเมตร วันที่พระเจริญเดินทางมารับตำแหน่งรักษาการเจ้าอาวาสนายหล่อซึ่งบัดนี้กลายเป็นเศรษฐีชื่อดังของอำเภออินทร์บุรี ได้นำเรือโดยสารมาบริการ 3 ลำ แม่ประยงค์ภรรยาก็มาด้วย ญาติโยมที่เป็นลูกศิษย์กรรมฐานต่างพร้อมใจกันมาส่ง พร้อมทั้งให้สัญญาว่าจะตามมาเป็นลูกศิษย์ที่วัดป่ามะม่วง เพราะที่วัดพรหมบุรีนั้น เมื่อไม่มีพระเจริญเสียองค์เดียว การสอนกรรมฐานก็เป็นอันต้องยุติ สำหรับสามเณรทองดี...ท่านไม่มีความสามารถในการสอนญาติโยม อีกประการหนึ่งเพราะท่านอายุยังน้อยและเป็นเพียง

สามเณร ญาติโยมจึงไม่ศรัทธาปสาทะ มิหนำซ้ำยังแอบค่อนขอดลับหลังว่าท่านเป็นเด็กเมื่อวานซืน ไม่ควรมาสั่งสอนคนเฒ่าคนแก่ผู้ซึ่งเห็นโลกมานาน มีประสบการณ์มากกว่า...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 1)

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ฉากข้างต้นเป็นฉากสำคัญที่ช่วยปูพื้นทำให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่องได้อย่างแจ่มชัด เนื่องจากฉากวัดป่ามะม่วงเป็นฉากหลักที่ตัวละครดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง หากไม่มีการกล่าวถึงฉากนี้ในเบื้องต้นจะทำให้โครงเรื่องไม่สมเหตุสมผล

ส่วน ธรรมนิยายชุดสัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรมเรื่อง **มักกะลีผล** ใช้กลวิธีการเปิดเรื่องด้วยการบรรยายฉากบ้านหลังใหญ่ที่มีเนื้อที่กว้างขวางท่ามกลางต้นไม้และดอกไม้นานาชนิด ดังที่ปรากฏต่อไปนี้

“...เรือนปั้นหยาหลังใหญ่ตั้งตระหง่านกลางดงไม้ร่มครึ้ม พืชยืนต้นมีมะม่วง มะปราง ขนุน น้อยหน่า และละมุด แผ่กิ่งก้านสาขาอย่างเสรี ด้วยเนื้อที่กว้างขวางพอที่จะไม่ต้องแย่งกันชูลำต้นขึ้นจนสูงเสียดฟ้า ทางด้านหลังซึ่งติดกับลำน้ำเจ้าพระยาใช้ปลูกพืชสวนครัวนานาชนิด มีตั้งแต่ ฟัก แฟง แตงกวา ไปจนถึงตะไคร้ กระชาย มะกรูด มะนาว ส่วนหน้าบ้านนั้นทำเป็นแปลงปลูกไม้ดอกจำพวกบานชื่น บานไม่รู้โรย กุหลาบ มะลิวัลย์ มะลิซ้อน และดาวเรือง กำลังออกดอกสะพรั่งด้วยเป็นฤดูเข้าพรรษา...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 1)

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ฉากดังกล่าวเป็นฉากสำคัญในเรื่อง หากไม่เปิดเรื่องด้วยฉากดังกล่าวผู้อ่านจะไม่เข้าใจเนื้อเรื่องได้ชัดเจน เนื่องจากนวนิยายเรื่องนี้นำเสนอเรื่องราวชีวิตในวัยเด็กของพระครูเจริญ ฉากดังกล่าวจึงมีความสำคัญ คือ เป็นฉากที่ตัวละคร ในเรื่องส่วนใหญ่ดำเนิน มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน

ในนวนิยายเรื่อง **สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม** มีการเปิดเรื่องด้วยการบรรยายตัวละครเอกของเรื่อง ในด้านกิจวัตรประจำวัน สถานภาพของตัวละคร อันเป็นการเกริ่นนำให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครเอกของเรื่อง ดังตัวอย่างข้อความ

“...กิจวัตรประจำวันของพระครูท่าน คือ ตื่นนอนตั้งแต่ตีสี่ แล้วปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานไปจนถึงหกโมงเช้า จากนั้นจึงออกบิณฑบาตโปรดสัตว์ให้ชาวบ้านร้านถิ่นได้มีโอกาสสร้างคุณงามความดีด้วยการบริจาคทาน เพื่อขจัดความตระหนี่เหนียวแน่นออกไปจากจิตใจ พระครูท่านถือว่า การเจริญวิปัสสนากรรมฐาน เป็นข้อวัตรปฏิบัติที่สำคัญเป็นลำดับแรก พระภิกษุสามเณรทุกรูปที่อาศัยอยู่ในวัดป่ามะม่วงแห่งนี้จะต้องปฏิบัติทุกวัน เพื่อขัดเกลากิเลสเครื่องเศร้าหมองในตัวให้ลดน้อยลง...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 1)

จากการศึกษาสรุปได้ว่า การเปิดเรื่องในลักษณะดังกล่าวเป็นการเปิดเรื่องด้วยการบรรยายแนะนำตัวละครเอก คือ พระครูเจริญ ท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดป่ามะม่วง เป็นพระนักปฏิบัติกรรมฐาน ที่มีบทบาทหน้าที่สมกับเป็นพระสงฆ์ในบวรพุทธศาสนา ผู้วิจัยพิจารณาว่า การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายตัวละคร จะเป็นการปูพื้นผู้อ่านได้รู้จักตัวละครและเชื่อมโยงหรือทำความเข้าใจโครงเรื่องชัดเจนขึ้น ผลการวิเคราะห์พบว่า นวนิยายเรื่อง **ผู้ดี** ผู้แต่งเปิดเรื่องโดยการบรรยายในลักษณะของการบรรยายฉากหรือสถานที่ รวมไปถึงบรรยากาศต่าง ๆ ในเรื่องให้ผู้อ่านได้รับทราบเป็นเบื้องต้นก่อน ซึ่งเป็นการให้เกริ่นให้ผู้อ่านทราบว่าฉากที่อยู่ในเรื่องเป็นสถานที่ใด ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้อ่านทราบและกระตุ้นความสนใจให้ติดตามเรื่องราวที่จะเกิดขึ้นในเรื่องลำดับต่อไป ดังตัวอย่างที่ปรากฏในเรื่องดังนี้

“...รถยนต์เก๋งใหญ่ ใหม่ที่สุด งามที่สุดในสมัย เคลื่อนจากหน้าตึกโดยปราศจากอาการกระทบกระเทือน จนดูคล้ายกับลำเรือลอยเรื่อยมาตามกระแสน้ำ สตรีสาวผู้มีลักษณะเหมาะสมกับความ ‘หรู’ ของรถทุกสิ่งทุกประการ เบือนหน้าไปยิ้มและโบกมือให้ชายหนุ่มรุ่นน้องผู้เป็นน้อง แล้วยานยนต์ก็เลี้ยวออกประตูบ้านไป...”

(ดอกไม้สด, 2514, หน้า 1)

จากการศึกษาสรุปได้ว่า การเปิดเรื่องดังกล่าวมีความสอดคล้องกับเนื้อหาของเรื่อง เนื่องจากเนื้อเรื่องต้องการนำเสนอถึงวิถีชีวิต ความคิดของคนที่จัดอยู่นชนชั้นผู้ดี ฉากที่บรรยายข้างต้นจึงปรากฏทรัพย์สิน อสังหาริมทรัพย์ที่ประเมินค่ามิได้ ตลอดจนบรรยายหรือกล่าวถึงตัวละครสำคัญของเรื่องที่มีฐานะ สมกับเป็นผู้มีอันจะกิน นวนิยายเรื่องรัตนโกสินทร์ มีการเปิดเรื่องโดยการกล่าวถึงช่วงเวลาในยุคสมัยนั้นคล้ายกับการเขียนที่พบในพงศาวดาร นอกจากนี้ยังมีการบรรยายถึงบรรยากาศ บ้านเรือน ในยุคสมัยนั้น ดังตัวอย่างข้อความปรากฏในเรื่อง

“...ปีฉลูสัปตศก จุลศักราช ๑๑๖๗ ตรงกับ พ.ศ.๒๓๔๘ ปีที่ ๒๔ ในแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชรามาธิบดี รัชกาลที่หนึ่งแห่งรัตนโกสินทร์

อากาศในยามพลบค่ำค่อยคลายจากความระอุอ้าวในตอนกลางวันลงบ้างแล้ว ลมร้อนที่เคยเป่ามาจากท้องฟ้าสีน้ำเงินครามไร้เมฆหมอกในตอนบ่ายเปลี่ยนเป็นลมเย็นโชยเฉื่อยมาพร้อมกับน้ำในลำคลองที่เพิ่มระดับสูงขึ้นในตอนค่ำ แลเป็นละลอกน้อย ๆ ไหวตัวอยู่ในแสงจันทร์ข้างขึ้นใกล้คืนเพ็ญ

แสงตะเกียงวอมแวมขึ้นเหมือนหิ่งห้อยหลายร้อยตัวพร้อมใจกันมาเกาะอยู่สองข้างฝั่งคลองวัดสามปลื้ม เมื่อแสงแดดเลือนลับไปจากขอบฟ้า ชาวบ้านก็ได้อาศัยแสงตะเกียงน้ำมันมะพร้าวบ้าง น้ำมันปลาบ้าง จุดให้ความสว่างในบ้านเรือนแทน ถ้าเป็นบ้านผู้มีฐานะดีก็มีเทียนไขที่สั่งมาจากเมืองจีน โดยมากยามค่ำนี้จะเป็นเวลาพักผ่อนของเจ้าของบ้าน

ถ้าไม่นั่งกินข้าวปลาอาหารมีลูกเมียพร้อมหน้าคอยปรนนิบัติ ก็เป็นเวลาที่เพื่อนฝูงสนิทสนมจะแวะมาเยือนเพื่อสนทนากันเป็นที่บันเทิงใจก่อนจะลากลับไปในยามดึก..."

(ว.วินิจฉัยกุล, 2530, หน้า 1)

จากการศึกษาสรุปได้ว่า การเปิดเรื่องดังกล่าวเป็นการให้ข้อมูลผู้อ่านทราบถึงยุคสมัยในเนื้อเรื่องที่ตัวละครดำเนินอยู่คือช่วงใด จึงทำให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่อง และโครงเรื่องเป็นลำดับแรก สะท้อนว่าผู้เขียนเปิดเรื่องอย่างสมเหตุสมผล

นวนิยายเรื่อง **หญิงคนชั่ว** มีการเปิดเรื่องโดยการบรรยายฉากและเหตุการณ์โดยเป็นการบรรยายถึงบรรยากาศยาม ค่ำคืนภายในบริเวณสถานีรถไฟ ดังตัวอย่างข้อความปรากฏในเรื่อง

"...แสงสว่างของโคมฉายดวงมหึมาพุ่งกราดมาแต่ไกล เบื้องหลังแสงสว่างนั้นในชั้นแรกผู้ที่อยู่ไกลจะแลเห็นแต่เพียงเงาดำมะเมื่อมมีลูกไฟดวงเล็ก ๆ พุ่งขึ้นเบื้องบนอากาศอันมืดครึ้มคล้ายดอกไม้ไฟ แต่ต่อมาภาพนั้นก็ปรากฏให้เด่นชัดในสายตาว่า เป็นหัวรถจักรอันได้นำขบวนรถโบกี้อันยาวเหยียดใกล้เข้ามา เสียงล้อเหล็กกระทบกับรางและเสียงข้อเสียที่กำลังทำหน้าที่กังวานก้องมาแต่ไกล เจ้าพนักงานในรถเปิดหวูดให้อาณัติสัญญาณ และค่อยลดฝีจักรให้เบาลงทีละน้อย ๆ แสงสว่างจากโคมฉายกราดแสงอ่อนมากระทบป้าย 'หัวหิน' อีกครั้งแล้วก็ดับหายไปพร้อมกับรถจักรได้พาขบวนเข้าเทียบชานชาลาสถานีโดยเรียบร้อย มีเสียงจ้อกแจ้กในทุกขบวนที่มีไฟสว่าง ผู้โดยสารบางคนชะโงกหน้าออกมาจากหน้าต่างรถอย่างงัวเงีย สำหรับผู้ที่จะโดยสารจากสถานีไปก็เตรียมขึ้น ที่จะลงก็หอบของพะรุงพะรังห่วงหน้าห่วงหลัง เวลา 21 นาฬิกา เป็นเวลารถด่วนกรุงเทพ–ปาดังเบซาร์ทำให้เกิดเสียงอึงอลโกลาหลเสียงตะโกนโหวกเหวกอย่างไม่น้อยเลย..."

(ก.สุรางคนางค์, 2531, หน้า 1–2)

จากการศึกษาสรุปได้ว่า การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายฉากสถานีรถไฟซึ่งเป็นฉากสำคัญ คือ เป็นจุดที่บอกที่มาที่ไปของตัวละครหญิงสาวคนหนึ่ง ที่ต้องเดินทางไปประกอบอาชีพขายบริการ โดยทางรถไฟดังนั้น หากขาดการบรรยายฉากนี้ในตอนเปิดเรื่องอาจทำให้ผู้อ่านไม่เข้าใจเนื้อเรื่องและตัวละครได้อย่างชัดเจน ผลการวิจัยพบว่า นวนิยายเรื่อง **www.คุณย่า.com** ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยการบรรยายตัวละคร โดยให้ตัวละครในเรื่องเป็นผู้เล่าซึ่งก็คือ ธร หลายชายคุณย่าวิทูในลักษณะนิสัย พฤติกรรม ความนึกคิด ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครในเรื่องว่ามีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร ดังข้อความต่อไปนี้

"...ผมเรียกสุภาพสตรีวัยหกสิบปีทั้งสี่คนนั้นว่า 'ย่า'

ย่าแท้ ๆ คือ แม่ของพ่อผม คือผู้หญิงผมสีเทาเหลือบฟ้าอ่อน ใส่ชุดผ้าไหมไทยสีเทาอ่อน กำลังนั่งพิงหมอนอย่างแสนสบายบนเก้าอี้หวายบุนวมตัวใหญ่ที่ตั้งอยู่เป็นหมู่

ใต้ต้นไม้ใหญ่ ส่วนผู้หญิงวัยใกล้เคียงกันอีกสามคน...บางคนผมดำ...บางคนมีผมสีน้ำตาลอ่อน ...ที่นั่งอยู่ในกลุ่มเดียวกันนั้น คือ เพื่อนนักเรียนร่วมห้องรุ่นเดียวกันกับย่าของผม ตั้งแต่สมัยชั้นอนุบาล

ผมบอกคุณอย่างนี้ คุณคงไม่ค่อยจะเชื่อผม แต่ผมสาบานได้ว่า ผมไม่ได้พูดโกหกเลย ย่าของผมกับเพื่อนเก่าเพื่อนแก่ของท่านที่เรียนมาด้วยกันจนจบชั้นมัธยมบริบูรณ์ทั้งสามคนนั้น ยังคงคบหากันมาจนถึงทุกวันนี้

แต่ที่แน่ ๆ ก็คือ ตั้งแต่ผมโตขึ้นมาจนเป็นหนุ่มเต็มตัว ผมเห็นย่ามีเพื่อนร่วมรุ่นที่สนิทสนมไปมาหาสู่กันบ่อย ๆ อยู่ 5 คน คนที่ 5 คือ ย่าเสาว์ เพิ่มมาเข้ากลุ่มประจำไม่นาน หลังจากสามีเกษียณอายุในตำแหน่งเอกอัครราชทูต แล้วกลับมาอยู่ในเมืองไทยเป็นการถาวร

สองปีที่แล้ว เพื่อน 5 คนของย่าหายหน้าไป 2 คน คือ ย่าดาถึงแก่กรรมไปด้วยโรคมะเร็ง ตั้งแต่อายุไม่ถึง 60 ส่วนย่าแคลร่าต้องพยาบาลลุงบ๊อบ สามีที่นอนเป็นอัมพาตอยู่บนเตียง...ผมถูกสอนให้เรียกเพื่อนของย่าทุกคนว่า ‘ย่า’...”

(ดวงใจ, 2544, หน้า 9–10)

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ธร หลานชายของคุณย่าวิทู กำลังแนะนำถึงตัวละครหลักของเรื่องคือคุณย่า และผองเพื่อน ว่ามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างไร นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงลักษณะเด่นทางกายภาพของตัวละคร เช่น สีผม ฐานะ อาชีพ เครื่องแต่งกาย ผู้วิจัยพิจารณาว่า การเปิดเรื่องรูปแบบดังกล่าว จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาและขอบเขตของเรื่องชัดเจนยิ่งขึ้น

นวนิยายเรื่อง**บุญบรรพ์** ผู้แต่งมีการเปิดเรื่องโดยการบรรยายซึ่งเป็นการกล่าวถึงช่วงเวลาในยุคสมัยนั้นคล้ายกับการเขียนที่พบในพงศาวดาร นอกจากนี้ยังมีการบรรยายถึงบรรยากาศ สภาพบ้านเรือน ในยุคสมัยนั้น ดังตัวอย่างข้อความปรากฏในเรื่อง

“...ล่วงเลยเพลาย่ำค่ำไปสักสองชั่วยาม ลำคลองบางกอกใหญ่มืดและเงียบสงบ ทว่าสองฟากฝั่งตั้งแต่ปากคลองไปนั้น ยังพอมองเห็นเรือนแพและเรือจอดอยู่หน้าเรือนหน้าแพเป็นระยะแน่นหนากว่าครั้งที่ยังเป็นเมืองธณบุรีศรีมหาสมุทร บนเกาะบางกอก เมืองหน้าด่านของกรุงศรีอยุธยา ก็ตั้งแต่สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวขุนหลวงตากท่านทรงสถาปนาขึ้นเป็นราชธานีนามกรุงธนบุรีได้ 4–5 ปีมานี้แหละ คลองนี้ได้มีผู้คนอพยพมาอยู่กันหนาแน่นขึ้นรวมทั้งพวกจีนบรรดาที่รู้จักคุ้นเคยในพระพุทธเจ้าอยู่หัวที่เรียกกันว่าพวกจีนหลวง ก็ได้รับพระราชทานที่ทางให้อยู่ลึกเลยเข้าไปข้างในคลอง ไม่ห่างจากพระราชวังเท่าใดนักด้วย...”

(ศรีฟ้า ลดาวัลย์, 2556, หน้า 10)

จากการศึกษาสรุปได้ว่า การเปิดเรื่องข้างต้นเป็นการปูพื้นให้ผู้อ่านได้เห็นโครงเรื่องว่า เนื้อเรื่องตัวละครดำเนินอยู่ในยุคใด สถานที่ การเปิดเรื่องดังกล่าวจึงมีความสำคัญในการที่จะช่วยให้เข้าใจเนื้อเรื่องชัดเจนขึ้น

การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายฉากและเหตุการณ์ยังปรากฏในนวนิยายเรื่องจิตา ซึ่งเป็นการเกริ่นให้ผู้อ่านทราบว่าฉากที่อยู่ในเรื่องเป็นสถานที่ใดเพื่อให้ผู้อ่านเกิดการติดตามเรื่องในลำดับต่อไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“...ห้องชุดชั้นดีแห่งนั้นจะเล็ก หากจัดส่วนให้เหมาะสม งดงาม ห้องกลางใหญ่ด้านหน้าจัดเป็นห้องรับแขก ตกแต่งด้วยชุดหวายสีขาว บุผ้าฝ้ายสีเขียวทำให้เกิดความรู้สึกร่มรื่น เข้าชุดกับตะกร้าหวายสานพ่นสีขาว บรรจุต้นไม้เทียมสีขาวออกลูกระย้าย้อยเป็นส้มลูกนิด ๆ สีส้มเจิดจ้าแถมมีนกตัวจ้อยขนสีแดงเกาะแฝงใกล้รังอันทำเทียมจากใยพลาสติก ลึกเข้าไปกั้นด้วยตารางไม้สีโอ๊กอ่อน เบื้องหลังเป็นโต๊ะอาหารแยกสองชิ้น ทว่าใกล้ข้างฝาจัดโต๊ะทำงาน ตลอดจนผนังแบ่งเป็นชั้นวางหนังสือเต็มส่วนในสุดของห้อง คือ บานกระจกเลื่อนปิดไปสู่ลานแคบ ๆ ที่เจ้าของจงใจจัดเป็นสวนไม้กระถางรวมทั้งไม้แขวนต่างระดับ ที่ช่วยให้ห้องชุดบนตึกสูงมีสภาพใกล้ธรรมชาติมากยิ่งขึ้น...”

(ทมยันตี, 2552, หน้า 1)

นอกจากนี้ การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายฉากและเหตุการณ์ยังปรากฏในนวนิยายเรื่อง**หยาดน้ำค้างพันปี** โดยผู้เขียนนำเสนอเหตุการณ์ตอนที่นางสายน้ำ นานขวัญใจไปให้ความต่อศาลยุติธรรมเพราะถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้เกี่ยวข้องกับคดีปลอมแปลงสมบัติแผ่นดิน การบรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ต้องการให้ผู้อ่านเข้าใจภาวะอารมณ์ความตื่นกลัวในอำนาจของศาลอย่างท่วมท้นของตัวละคร ดังข้อความบรรยายเหตุการณ์และกิริยาอาการของนางสายน้ำ นานขวัญใจ ว่า

“...ดิฉันเป็นใครบางคนที่ตัวเล็กเกินกว่าที่ท่านจะจำได้ วันที่เจอท่านครั้งแรกดิฉันจำได้ว่าดิฉันเต็มไปด้วยความตื่นกลัวสุดประมาณ เพราะท่านไม่เหมือนใครที่ดิฉันได้พบเจอมาก่อนเลย ท่านอยู่บนบัลลังก์ และไกลเกินกว่าที่ดิฉันจะกล้ามอง ดิฉันได้เพียงแต่ก้มหน้านิ่ง มองดูมือของตัวเองที่สั่นระริกฟังเสียงของหัวใจตัวเองที่เต้นแรงราวกับจะพังออกมานอกออกเสียงที่ท่านเรียกชื่อจำเลยเต็มไปด้วยความมีอำนาจ ชัดเจนและทรงพลัง มือของดิฉันสั่นมากกว่าเดิม ทุกคนยืนขึ้นยืนยันตัวเอง พอถึงหมายเลขของดิฉัน รู้สึกเหมือนลมร้อนพัดพรูมาที่ตัวของดิฉัน มือเย็นเฉียบและใจสั่นระรัว ‘...นางสายน้ำ นานขวัญใจ...’

ดิฉันค่อย ๆ ลุกขึ้นยืน ขาอ่อนล้า ไร้แรงราวกับว่าจะอ่อนพับลงไป ณ นาทีนั้นจนกระทั่งท่านเลยไปเรียกชื่อจำเลยคนอื่นแล้ว แต่ดิฉันก็ยังไม่สามารถนั่งลงได้ ท่านต้องหันมาบอกว่า ‘จำเลยที่ 13 นั่งลงได้’ ดิฉันรู้สึกว่าน้ำเสียงที่ท่านบอกดิฉันนั้นมัน คือ ความเมตตาอันสุด

ประมาณ ไม่ดุและอาจจะเวทนาอยู่นิดหน่อยด้วยซ้ำไป แต่กระนั้น วันนั้นดิฉันก็ยังไม่กล้าเหลือบตาดูท่านให้เต็มตาแม้แต่ครั้งเดียว...”

(ชมัยภร แสงกระจ่าง, 2557, หน้า 13)

จากการศึกษาสรุปได้ว่า มีข้อสังเกตบางประการว่ากลวิธีการเปิดเรื่องด้วยการบรรยายฉากและเหตุการณ์ดังกล่าวนี้มิได้บรรยายอย่างรวบรัดตรงไปตรงมา แต่ใช้กลวิธีการพรรณนาอารมณ์และความคิดของตัวละครอย่างละเอียดและแจ่มชัด โดยใช้การเปรียบเทียบให้เห็นจินตภาพที่ชัดเจน

จากการวิเคราะห์การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายฉาก เหตุการณ์ และตัวละคร ผู้วิจัยมีข้อสังเกตบางประการว่ากลวิธีการเปิดเรื่องดังกล่าวนี้มิได้บรรยายอย่างรวบรัดตรงไปตรงมา แต่ใช้กลวิธีการพรรณนาอารมณ์และความคิดของตัวละครอย่างละเอียดและแจ่มชัดโดยใช้การเปรียบเทียบให้เห็นจินตภาพที่ชัดเจน

1.2 การเปิดเรื่องด้วยการพรรณนา เป็นกลวิธีการเปิดเรื่องด้วยเป็นการถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดของผู้แต่งวรรณกรรมประกอบการบรรยาย อธิบายเหตุการณ์ สถานที่ พฤติกรรมตัวละครให้เกิดภาพพจน์อย่างละเอียดทั้งภาพ เสียง การเคลื่อนไหวที่มีความประณีต ตลอดจนมุ่งหมายโน้มน้าวจิตใจของผู้อ่านให้คล้อยตาม และเข้าใจเรื่องราวที่ผู้แต่งนำเสนอ จากการศึกษาพบว่าผู้เขียนใช้การเปิดเรื่องด้วยการพรรณนาทั้งหมด 6 เรื่อง คือ นวนิยายเรื่อง **น้ำเล่นไฟ** ของกฤษณา อโศกสิน, นวนิยายเรื่อง **ชามี** ของทมยันตี, นวนิยายเรื่อง **มายา** ของทมยันตี, นวนิยายเรื่อง **ลายแทงในถ้ำแก้ว** ของสไบเมือง, นวนิยายเรื่อง **เสียงแห่งมัชฌิมยาม** ของสไบเมือง และนวนิยายเรื่อง **คู่กรรม** ของทมยันตี ดังต่อไปนี้

ผลการวิจัยพบว่านวนิยายเรื่อง ชามี มีการเปิดเรื่องด้วยการพรรณนาฉากเหตุการณ์ และสภาพโดยรวมขณะที่พระสมณเจ้าสิ้นพระชนม์ อันเป็นฉากสำคัญของเรื่องเพราะหลังจากท่านสิ้นแล้วท่านจะจุติใหม่ในร่างของนักบวชสตรีชื่อชามี ดังข้อความว่า

“...แสงสว่างจากตะเกียงน้ำมันหอมบนแท่นไม้เพียงดวงเดียวเท่านั้นไม่สามารถกระจ่างไปทั่วห้องอันทึบทึมได้ นอกจากทอต้อง ‘ร่าง’ อันคลุมด้วยจีวรสีทองมิดชิดเพราะความหนาวเย็น ท่าทีทรงสมาธิอยู่บนเบาะสี่เหลี่ยม หากคางเกือบชิดอกศีรษะที่โกนเกลี้ยงเส้นผมสั้น ขาวโพลน โดยรอบ ‘ร่าง’ เป็นวงกลมมีเงาดำของผู้แวดล้อม ทว่าเสมือนรูปปั้น เพราะไม่มีเสียงเสียดสีของภูษาถ้าเคลื่อนไหวไม่มีกระทั่งเสียงทอดถอนของลมหายใจ

ความสงบ สงัด ดำรงเนิ่นนาน

สรรพสิ่งดุจหยุดนิ่งเป็นนิรันดร์

‘ร่าง’ บนเบาะสี่เหลี่ยม หลังคดค้อมลง จีวรสีทองระริกนิด ๆ ชั้นแรกร่างนั้นเอียงไปทางขวาเล็กน้อย แต่ก็กลับตั้งตรงใหม่ อีกชั่วครู่จึงเอียงลงอีกครั้ง คราวนี้มิได้ดำรงตนได้อีก ไกลออกไปมีเสียงขาน

‘ดาวประจำชีวิตพุ่งสู่ทิศตะวันออกเฉียงใต้’

และแล้วภายในห้องก็มีเสียงขานรับ

‘พระมหาสมณะสิ้นพระชนม์’

เสียงเคลื่อนไหวบังเกิด เงาดำ ๆ หมอบราบลง เสียงสวดมนตร์กังวานพร้อมกันจากหอสูงของมหาวิหาร กระจายลงสู่ชั้นล่าง รับกันเป็นทอด ๆ

นภากาศที่พร่างพรายด้วยดารา พลันสลัวหลุบหลู่น้ำค้างเย็นพรูผล็อย เสียงระฆังเหง่งหง่าง จากมหาวิหารสู่วิหารที่รายเรียง ปลุกผู้คนให้ตื่นน้อมตัวลงถวายสักการสวดมนตร์ถวายแด่..มหาสมณะผู้เสด็จจากไป

แต่..จะเสด็จกลับมาในชาติภพใหม่...”

(ทมยันตี, 2552, หน้า 1–2)

ผู้วิจัยพิจารณาว่า ฉากดังกล่าวเป็นเหตุการณ์สำคัญและเชื่อมโยงทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงความเป็นมาความเป็นไปของตัวละคร เพราะฉากดังกล่าวเป็นส่วนที่แสดงจุดสิ้นสุดบทบาทของตัวละครตัวหนึ่ง คือ พระมหาสมณเจ้า และเป็นจุดเริ่มต้นของตัวละครสำคัญของเรื่องอีกตัวคือ ชามี

นอกจากนั้นยังปรากฏในนวนิยายเรื่อง **มายา** ที่มีการเปิดเรื่องด้วยการพรรณนาฉาก เหตุการณ์ สภาพธรรมชาติขณะฝนตก ฟ้าแลบฟ้าร้อง ฉากนี้เป็นฉากสำคัญที่ตัวละครเอกของเรื่อง คือ เด็กชายลึกลับชื่ออติรูป ซึ่งกำเนิดมาพร้อมกับสายฟ้า ความว่า

“...สายฝนที่กระหน่ำลงมาอย่างหนัก ทำให้ทุกทิศขาวมัวราวกับม่านน้ำตกเทลงมา บางคาบบางคราสายฟ้าจะวะวาบเป็นเส้นจากขอบฟ้าด้านหนึ่งจรดขอบฟ้าอีกด้านหนึ่ง ครั้นแล้วก็มีเสียงคำรามเลื่อนลั่นกระทั่งกระเทือนไปทั่ว อีกหลายครั้งสายฟ้าสว่างโรจน์จนแลเห็นหมู่เมฆดำทึบที่ละลิบลิ่วสับสนอยู่เบื้องบนราวกับ

‘อำนาจ’ อะไรบางอย่างกำลังสัประยุทธ์กันอย่างดุเดือด ‘อำนาจ’ เหล่านั้นเปลี่ยงประกายครั้งแล้วก็ครั้งเล่ามิยอมพ่ายแพ้กัน...”

(ทมยันตี, 2550, หน้า 1)

ผู้วิจัยพิจารณาว่า ฉากที่ปรากฏข้างต้น เป็นฉากที่ผู้เขียนแสดงถึงที่มาของตัวละครสำคัญในการดำเนินเรื่องอย่าง อติรูป หากขาดฉากนี้หรือไม่กล่าวไว้ในตอนต้นเรื่องอาจทำให้ผู้อ่านไม่เข้าใจตัวละครและการดำเนินเรื่องได้แจ่มชัด

การเปิดเรื่องในนวนิยายเรื่อง **ลายแทงในถ้ำแก้ว** ใช้วิธีการเปิดเรื่องด้วยการพรรณนาฉากบรรยากาศเวลาช่วงเช้าบริเวณศาลาอาศรมของหัสตะ ดังที่ปรากฏต่อไปนี้

"...ฤดูน้ำค้างเพิ่งเริ่มต้น สายลมเบาเย็นรำเพยพัดเพียงอ่อน ๆ พาเอากลิ่นดินแลหญ้าผสมกลิ่นน้ำอ้อยที่พฤกษะเทลงผสมกับข้าวยาคู หอมตลบไปทั่วบริเวณบรรณศาลาในเขตอาศรมสถานของหัสตะ ดวงจันทร์ยามชุนหปักษ์ใกล้ลาจากโค้งฟ้าแสงอันตราตรูราวเงาแห่งกระจก ยังคงทอทาบลงอาบร่างมาณพวัยยี่สิบปี ผู้ตื่นนิทราตั้งแต่โมงต้นแห่งปัจฉิมยาม เดือนเด่นลอยดวงสว่าง สง่าอยู่เหนือเทือกเขาวินธัยอันพาดขวางท่ามกลางชมพูทวีปคั่นระหว่างภาคเหนือแลภาคใต้..."

(สไบเมือง, 2549, หน้า 9)

ตัวอย่างการเปิดเรื่องข้างต้น เป็นการเปิดเรื่องด้วยการพรรณนาฉากศาลาอาศรมของหัสตะ ซึ่งเป็นฉากสำคัญที่ตัวละครในเรื่องดำเนิน มีปฏิสัมพันธ์ และมีเหตุการณ์สำคัญของเรื่องเกิดขึ้น การเปิดเรื่องด้วยการนำเสนอฉากข้างต้นจะทำให้ผู้อ่านเข้าถึงเนื้อหาได้อย่างชัดเจน นวนิยายเรื่อง เสียงแห่งมัชฌิมยาม พบว่า มีการเปิดเรื่องด้วยการพรรณนาภาพฉากสถานที่ ธรรมชาติ ในบริเวณบ้านของตัวละครเอก ซึ่งเป็นบ้านของเศรษฐีโกกิละ ดังตัวอย่างข้อความ

"...ยามลมพัดสะบัดโบก...ป่าสิมพลีอันสะพรั่งด้วยพุ่มแดงฉานลานตาต่างแกว่งไกวไหวเอน ดุจระลอกคลื่นในมหาสมุทรที่แสงอาทิตย์อัสดงทอดทาบอาบไล้ประหนึ่งเปลวทองเบื้องหลังแดนไพร ทิวาวันเริ่มเรื่อเรือง ไขรัศมีโอภาสแผ่คลุมไปทั่วปริมณฑลทิฆัมพร ปรากฏขอบเข้มและคิ้วโค้ง รวมทั้งคมหยักแห่งบรรพตาอันสูงเยี่ยมเทียมโพยม หมู่ไม้เขียวยืนตรงแตกกิ่งก้านสาขา แลดูเป็นพืดตระการตาค้ำอยู่เหนือป่าหลังเรือนชานบ้านใหญ่ของเศรษฐีโกกิละ...นายช่างทอง..."

(สไบเมือง, 2549, หน้า 9)

ผู้วิจัยพิจารณาว่า ฉากดังกล่าวเป็นฉากที่มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นฉากที่แสดงให้เห็นบทบาท สถานภาพของตัวละครสำคัญอย่าง จารุธารา ว่าเป็นลูกสะใภ้ในตระกูลเศรษฐีผู้หนึ่ง การเปิดเรื่องในฉากข้างต้นจะช่วยเชื่อมโยงให้ผู้อ่านเห็นถึงความสัมพันธ์ของปัญหาความขัดแย้งในเรื่อง คือ ภัตตะหนุ่มนายกองเกวียนมีใจสิเนหาต่อจารุธารา จึงลักพาตัวนางไป ทั้ง ๆ ที่ทราบอยู่ว่านางมีสามีแล้ว เหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้บทบาทในการเป็นภรรยาและลูกสะใภ้ของตระกูลเศรษฐีโกกิละนายช่างทองต้นหมดไป เนื่องจากไม่เชื่อในความบริสุทธิ์ของจารุธารา จึงเห็นได้ว่า การเปิดเรื่องดังกล่าวจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจโครงเรื่องชัดเจนขึ้น

และยังปรากฏในนวนิยายเรื่อง **คู่กรรม** มีการเปิดเรื่องด้วยการพรรณนาฉากบรรยากาศและสถานที่ คือ ยามเช้าบริเวณบ้านริมน้ำเจ้าพระยา อีกทั้งยังพรรณนาลักษณะตัวละครเอกของเรื่อง คือ อังศุมาลิน ความว่า

"...อากาศในยามเช้าตรู่ต้นฤดูหนาวนั้นค่อนข้างเยียบเย็น จนบังเกิดเป็นหมอกควันปกคลุมไปทั่ว น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาเจิ่งล้น เพราะเป็นฤดูน้ำหลาก เรือแพที่กำลังแล่นขึ้นล่องเห็นภาพเพียงเงาสลัว ๆ อยู่ในหมอก แล้วก็ลับหายไป บ้านเรือนทั้งสองฟากถูกปกคลุมด้วยหมอกควันจาง ๆ จนเป็นเงาตะคุ่ม ๆ

เสียงน้ำแตกกระจาย ขณะที่ร่าง ๆ หนึ่งดำมาโผล่ขึ้นโดยกะทันหัน ผมเปียกลีบยาวรุงรัง ใบหน้าขาวซีดริมฝีปากเขียวเพราะความหนาว จนกระทั่งเมื่อห่อปากพ่นลมออกมากลายเป็นควันสีขาวเป็นทางยาว เสียงเรียกดังแว่ว ๆ ทำให้ร่างนั้นเกาะบันไดชะเง้อขึ้นมองไปทางสะพานยาว ซึ่งทอดมาจากตัวบ้านตั้งอยู่ในหมู่ไม้มองเห็นเพียงหลังคาทรงสูงเลือน ๆ พ้นทิวไม้ดำทะมึนขึ้นมาเป็นเงา ๆ

'ยายอัง...ยายอัง...'..."

(ทมยันตี, 2512, หน้า 5-6)

ผู้วิจัยพิจารณาว่าการเปิดเรื่องในการพรรณนาฉาก บรรยากาศ และสถานที่ข้างต้น เป็นการปูพื้นให้เห็นโครงเรื่องว่า เรื่องคู่กรรม เป็นเรื่องราวของผู้คนที่อยู่ในบริเวณภาคกลางแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยา และฉากการดำเนินชีวิตของตัวละครมักผูกพันกับสายน้ำ ดังจะเห็นได้จากการที่อังศุมาลิน นางเอกของเรื่องอาบน้ำชำระร่างกายในแม่น้ำเจ้าพระยา

1.3 การเปิดเรื่องด้วยการใช้นาฏการ เป็นนวนิยายที่ใช้วิธีการเปิดเรื่องโดยใช้นาฏการ กล่าวคือเป็นการเปิดเรื่องโดยการแสดงให้เห็นเหตุการณ์ที่ปรากฏขึ้นต่อหน้า จากการศึกษาพบว่ามีการเปิดเรื่องด้วยการใช้นาฏการจำนวน 3 เรื่อง คือ นวนิยายเรื่อง**ใต้เงาตะวัน** ของ ปิยะพร ศักดิ์เกษม, นวนิยายเรื่อง**ความมืดแห่งคูหาทอง** ของสไบเมือง และนวนิยายเรื่อง**เขาชื่อกานต์** ของสุวรรณี สุคนธา ผู้แต่งนำเสนอความเคลื่อนไหว หรือกิริยาอาการของตัวละครให้ผู้อ่านได้เห็นบุคลิกภาพ พฤติกรรม และอุปนิสัยของตัวละครเพื่อนำไปสู่ปมปัญหาของเรื่อง กลวิธีการเปิดเรื่องลักษณะนี้มุ่งหมายจะสร้างจุดสนใจให้ผู้อ่านอยากติดตามเรื่องราวอย่างต่อเนื่องว่าการแสดงพฤติกรรมตัวละครเกิดจากปัจจัยใดบ้าง และจะก่อให้เกิดผลอะไรตามมา ดังตัวอย่าง

นวนิยายเรื่อง **ใต้เงาตะวัน** ใช้กลวิธีการเปิดเรื่องด้วยการใช้นาฏการ คือ การเปิดเรื่องโดยการแสดงให้ผู้อ่านเห็นพฤติกรรมของตัวละคร ซึ่งในเรื่องนี้ผู้แต่งเปิดเรื่องด้วยพฤติกรรมของตัวละครซึ่งนำไปสู่ปมปัญหาของเรื่อง ซึ่งปรากฏดังนี้

“...เขานั่งคุกเข่าอยู่กับพื้น ความละเอียดลออออันเป็นนิสัยประจำตัวทำให้รู้จักกำหนดจดจำตำแหน่งเดิมของโต๊ะกระจกตัวเล็กไว้ให้มั่นใจก่อนจะเริ่ม ‘งาน’ เมื่อแน่ใจแล้วว่าไม่พลาด เขาก็เลื่อนโต๊ะตัวที่หมายตาไว้ออกจากตำแหน่งเดิมของมัน...ท่ามกลางความมืดครึ้มสลัวเลือนของห้องที่ปิดมิดชิด เขาเทยาแคปซูลสีสวยลงบนโต๊ะกระจก ความประณีตรอบคอบคือ สิ่งที่เห็นได้ชัดจากการปฏิบัติทุกขั้นตอน เริ่มจากการค่อยแกะแคปซูลยาออกจากกันเทผงสีขาวรวมกันไว้ในถุงพลาสติกใส ก่อนค่อยใช้ปลายมีดคมกริบกรีดซองกระดาษ...ทั้งกลิ่นทั้งสีของสิ่งที่อยู่ภายในทำเอาเขาเกือบอาเจียน... ปลายนิ้วของเขามั่นคงขึ้นเมื่อเคาะสิ่งที่อยู่ในซองลงไปในแคปซูลยาที่เปิด อ้าบดอัดจนแน่นเรียบทุกเม็ดแล้วประกบเก็บไว้ดังเดิม...

เขาก้าวออกจากห้องด้วยจิตใจที่สงบและปลดปลง...เก็บงำความขมขื่นสึกซึ้งกับความโศกเศร้ารุนแรงไว้ในส่วนลึก...ความคิดที่ถูกดึงขึ้นมาเพื่อปลอบใจตนเองก็คือความคิดมั่นใจว่าทุกอย่างที่ละทิ้งไว้เบื้องหลังเรียบร้อย แนบเนียน...ยกเว้นก็แต่ยาแคปซูลสีสวยซึ่งซุกตัวอยู่ระหว่างรอยต่อของผืนพรม...อยู่รอเวลาและผู้มาค้นพบ !...”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542, หน้า 1–3)

จากการศึกษาสรุปได้ว่า การเปิดเรื่องดังกล่าว เป็นการนำเสนอให้เห็นลักษณะของตัวละครเอก คือ กรณ์ซึ่งเป็นเด็กอายุเจ็ดขวบ เขาล้มป่วยเป็นไข้เลือดออก มารดาจึงต้องคอยดูแลเขาอย่างใกล้ชิดจนทำ การเปิดเรื่องจึงเป็นการบรรยายพฤติการณ์ของตัวละครขณะที่เจ็บป่วย การดูแลรักษาตนเอง ฉากดังกล่าวเป็นฉากที่มีความสำคัญในการปูพื้นให้ผู้อ่านทราบความเป็นมาความเป็นไปของตัวละคร

นอกจากนี้ยังปรากฏในนวนิยายเรื่อง **ความมืดแห่งคูหาทอง** เป็นนวนิยายที่ใช้วิธีการเปิดเรื่องโดยใช้นาฏการ กล่าวคือเป็นการเปิดเรื่องโดยการแสดงให้เห็นเหตุการณ์ที่ปรากฏขึ้นต่อหน้า คือ เหตุการณ์ที่เศรษฐีปาระกำลังสิ้นอายุไข ดังที่ปรากฏต่อไปนี้

“...ลำดับกาลปัจจุบันสมัยกำลังเยี่ยมเยือน แผ่สิริรังสีทั่วแผนพื้นนภาภาคแลพสุธาดล

ยามนั้น ลมปราณของเศรษฐีปาระก็ค่อย ๆ แผ่วลง ดุจใยฝ้ายที่กำลังหลุดจากเครื่องกรอสัปตะผู้หมอยาผินหน้ามาทางวิภูษณะแลมาลาตีผู้ลูกชายแลลูกสะใภ้ใหญ่พลางกระซิบ

‘บิดาท่านกำลังจะถึงกาลสิ้นอายุ ณ บัดนี้’ ทั้งบุตรคนโต คนรอง สะใภ้แลหลานได้ฟัง จึงต่างพร้อมใจกันกระทำอัญชลี...”

(สไบเมือง, 2549, หน้า 9)

จากการศึกษาสรุปได้ว่าการเปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์นี้ เป็นการปูพื้นให้ผู้อ่านเห็นเหตุการณ์ที่เกี่ยวเนื่องกับตัวละครสำคัญ ลักษณะนิสัย พฤติกรรม รวมทั้งความเป็นมาเป็นไปของตัวละครและเหตุการณ์ก่อนที่จะมีการพัฒนาต่อไป

ผลการศึกษากลวิธีการสร้างสรรค์โครงเรื่องในนวนิยายเรื่อง **เขาชื่อกานต์** พบว่า ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยการใช้นาฏการ อันเป็นการเปิดเรื่องโดยที่ผู้แต่งกล่าวถึงความเคลื่อนไหวหรือการแสดงกิริยาอาการของตัวละคร โดยในเรื่องได้ใช้การเต้นรำของตัวละครเป็นฉากเปิดเรื่อง ดังที่ปรากฏต่อไปนี้

“...วอลซ์ เริ่มต้น อย่างอ่อนหวานและเศร้าสร้อย ฟังดูง่ายดาย แต่มีอะไรลึกล้ำอยู่ในจังหวะเพียงเท่านั้น อาจเป็นท่วงทำนองที่ควรร่าเริงแต่เศร้าก็ได้

หฤทัยฮัมเพลงไปด้วยขณะที่เต้นรำ นัยน์ตางดงามนั้นแพรวพราว ไม่เศร้าสร้อยอย่างทำนองเพลงเลย หฤทัยจำเนื้อเพลงได้อย่างกระท่อนกระแท่น ได้แต่ร้องเพลงตามนักร้องชายซึ่งยืนอยู่หน้าไมโครโฟนเท่าที่จับใจความได้เท่านั้น เขาร้องเสียงสูงราวกับจะบอกความในใจให้รับรู้กันทั่วไป หฤทัยหมุนตัวไปตามท่วงทำนองเพลง หล่อนชอบวอลซ์ และเพิ่งจะนึกติดใจเพลงนี้เป็นครั้งแรก วอลซ์ที่ชอบเป็นเพลงโบราณเสียส่วนมาก และจะเล่นด้วยท่วงทำนองที่ไม่อาจเต้นรำได้ มีหลายเพลงที่เคยซื้อแผ่นเสียงสะสมไว้ในสมัยที่เป็นนักศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย แบบที่เรียกว่า ไลท์มิวสิค หฤทัยไม่เคยชอบเพลงอื่นนอกจากเพลงเบา ๆ ฟังแล้วเพลิน ประเภทซิมโฟนีแล้วหฤทัยปฏิเสธโดยสิ้นเชิง...”

(สุวรรณี สุคนธา, 2513, หน้า 1)

ผู้วิจัยพิจารณาว่า ฉากดังกล่าวเป็นการเปิดเรื่องที่มีความสำคัญเนื่องจากปรากฏตัวละครเอกของเรื่อง หฤทัย ซึ่งเป็นตัวละครสำคัญในการดำเนินเรื่องเขาชื่อกานต์ นอกจากนี้ยังปรากฏการบรรยายลักษณะและรสนิยมของตัวละครไว้ด้วย อันเป็นการปูพื้นให้ผู้อ่านเข้าใจตัวละครมากขึ้น

1.4 การเปิดเรื่องโดยรูปแบบจดหมาย การเปิดเรื่องด้วยวิธีนี้เป็นการเปิดเรื่องด้วยการกำหนดให้ตัวละครเอกของเรื่องอ่านจดหมายของตัวละครสำคัญของเรื่องอีกตัวที่เขียนถึง อันเป็นการสร้างปมของเรื่องตั้งแต่เริ่มต้น เพราะข้อความในจดหมายมักเป็นภารกิจสำคัญที่ตัวละครในเรื่องต้องทำให้สำเร็จหรือสานต่อเจตนารมณ์เจ้าของจดหมาย พบจำนวน 2 เรื่อง คือ นวนิยายเรื่อง จดหมายจากเมืองไทย ของโบตั๋น และ นวนิยายเรื่อง ผู้ใหญ่ลีกับนางมา ของกาญจนา นาคนันท์

ผลการศึกษาพบว่านวนิยายเรื่องจดหมายจากเมืองไทยใช้วิธีการเปิดเรื่องด้วยการใช้รูปแบบจดหมาย ดังที่ปรากฏต่อไปนี้

“...กราบเท้าแม่ที่เคารพยิ่งของลูก

กว่าแม่จะได้รับจดหมายฉบับนี้ ลูกก็คงถึงเมืองไทยเรียบร้อยแล้วลูกยังไม่แน่ใจว่าจะได้ส่งจดหมายฉบับนี้ในวันใดเวลาใด ลูกอาจจะต้องส่งจดหมายฉบับนี้จากเมืองไทยเลยก็ได้ ถ้าเป็นเช่นนั้นลูกจะเขียนเล่าเรื่องเมืองไทยและคนที่ลูกได้พบมากราบเท้าแม่อีกฉบับหนึ่ง...”

(โบตั๋น, 2514, หน้า 13)

ผู้วิจัยพบว่า การเปิดเรื่องดังกล่าวเป็นการเปิดเรื่องที่มีความสัมพันธ์กับโครงเรื่อง เนื่องจากเนื้อความในจดหมายเป็นเสมือนเข็มทิศชี้แนวทางการดำเนินเรื่อง เนื่องจากเนื้อความในจดหมายส่วนใหญ่มักเป็นภารกิจสำคัญที่ตัวละครตัวหนึ่งต้องการชี้แจงหรือบอกให้ตัวละครเอกในเรื่องกระทำการใดการหนึ่ง

นอกจากนั้นยังปรากฏในนวนิยายเรื่อง **ผู้ใหญ่ลีกับนางมา** ที่มีการเปิดเรื่องด้วยการใช้รูปแบบจดหมาย จากเรื่องเป็นการเขียนจดหมายระหว่างคุณยายวันกับหลายสาวชื่อมา เนื้อความในจดหมายคุณยายวันได้เขียนจดหมายสั่งลาหลานสาว โดยยกที่นาและบ้านสวนให้กับหลานสาว โดยมีความมุ่งหมายอยากให้นางมากลับมาใช้ชีวิตที่ไร่นามากกว่าในกรุงเทพ ความว่า

“...ถึงแม่มาผู้เป็นหลาน

แม่มาคงจะได้รับจดหมายนี้เมื่อยายตายเสียแล้ว ยายได้เขียนฝากผู้ใหญ่ลีไว้ถ้ายายตายเขาจะส่งให้หลานเอง ยายเชื่อใจเขามาก จึงหลับตาตายโดยไม่มีห่วงอะไรเลย ถึงอย่างไรผู้ใหญ่ลีจะต้องทำทุกอย่างตามประสงค์ของยายแม่มายะ ไร่นาและบ้านของยายคงไม่มีใครแย่งหลานไปได้ ยายต้องการให้แม่มาไปอยู่ไปทำแทนยาย แต่ชีวิตสำรวยในกรุงเทพฯ คงจะทำให้หลานรังเกียจที่นาของยาย ถ้าหลานไม่ต้องการมันจงขายให้ผู้ใหญ่ลีเสีย...

ยายตายอย่างมีความสุข แม่มาไม่ต้องร้องไห้ให้ยาย ยายอยากให้แม่มามาอยู่ที่นี่และมีความสุขอย่างยายบ้างแต่นั่นแหละ ยายไม่หวังอะไรมากนักจากคนอื่น แต่ละคนมีกรรมเป็นของตน ตามใจนะ จะอยู่เองหรือจะขาย...”

(กาญจนา นาคนันทน์, 2555, หน้า 17)

ผู้วิจัยพิจารณาว่า การเปิดเรื่องดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับโครงเรื่องทั้งหมด โดยตัวละครตัวหนึ่งเขียนจดหมายถึงตัวละครอีกตัวซึ่งมีความสำคัญให้มาปฏิบัติหรือกระทำอะไรบางอย่างตามเจตนารมณ์ การเปิดเรื่องลักษณะนี้จึงเป็นการปูพื้นเรื่องและเชื่อมโยงให้ผู้อ่านเข้าใจองค์รวมของนวนิยายทั้งหมด

1.5 การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายประกอบการใช้บทสนทนา เป็นกลวิธีการเปิดเรื่องโดยผู้เขียนจะต้องใช้ถ้อยคำโต้ตอบที่น่าสนใจ และบทสนทนานั้นจะต้องเชื่อมโยงกับเรื่องราวต่อไป จากการศึกษาพบว่าปรากฏเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่องกาฬปักษี ของสไบเมือง กล่าวคือ ผู้แต่งเปิดเรื่องโดยการบรรยายฉากหรือสถานที่ให้ผู้อ่านทราบว่ามีเหตุการณ์อะไร

เกิดขึ้นในเรื่อง เรื่องเกิดขึ้นที่ใด และใช้บทสนทนาของตัวละครมาไว้ในตอนต้นเรื่อง เพื่อดึงดูดให้ผู้อ่านสนใจติดตามเรื่องราว ที่จะเกิดขึ้นในเรื่อง ดังตัวอย่างที่กล่าวถึงบทสนทนาระหว่างอาจารย์ปุริสะ นักพรตผู้มีเมตตาธรรม เตมาส และนาคพลา ลูกศิษย์ การเปิดเรื่องดังกล่าวจึงช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจ และรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของตัวละคร คุณลักษณะนิสัยเบื้องต้นของตัวละคร ความว่า

"...นาคพลาเหลือบแลไปสบตากับอาจารย์ปุริสะทันทีที่เตมาสกล่าวจบ

'หวังว่าท่านคงมิชอบใจไอ้บ่าวนี่มากกว่าข้าพเจ้าจนถึงแก่มอบของที่ระลึกอย่างวิเศษให้มัน แต่มิให้ข้าพเจ้าดอกหนา'

บุรุษวัยกว่าห้าสิบ หนวดเครายาวลงมาจรดระหว่างอก เหลือบมองหน้าสบตานาคพลาสงบนิ่ง หากมิตอบว่ากระไรในสิ่งมิควรตอบ โดยฐานะอาจารย์นั้นย่อมต้องมีวาจาชอบทุกกาละ มิควรลุแก่โทสะใด ๆ เนื่องด้วยมิว่าวรรณะกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ต่างก็นับถือเขาเป็นปูชะนียาจารย์ชั้นผู้ใหญ่ โดดเด่นกว่าผู้ใดในนครคันธาระอันอุดมด้วยนักปราชญ์ราชบัณฑิตแห่งนี้..."

(สไบเมือง, 2550, หน้า 1)

1.6 การเปิดเรื่องด้วยการใช้ถ้อยคำคมคาย คือ การใช้ถ้อยคำภาษาที่คมคายสร้างความฉงนแก่ผู้อ่าน เพื่อดึงดูดให้ผู้อ่านอยากติดตามอ่านทันทีที่ได้อ่านข้อความในตนเปิดเรื่องจึงเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์อีกรูปแบหนึ่งที่นักเขียนสตรีนำเสนอ พบเพียงเรื่องเดียว คือ นวนิยายเรื่อง **วัฏจักรชีวิต** ของสุทัสสา อ่อนค้อม ดังข้อความต่อไปนี้

"...หากไม่เกิดอุบัติเหตุร้ายแรงเช่นนี้ ท่านพระครูก็คงยังไม่ซาบซึ้งใจ ในเพื่อนแท้แลเพื่อนตาย ซึ่งก็คือ สติสัมปชัญญะ เพราะในเวลานี้ท่านไม่มีใคร ไม่ว่าเพื่อนฝูงหรือพ่อแม่พี่น้อง มีแต่สติสัมปชัญญะ ที่ฝึกไว้ดีแล้วด้วยการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน เพิ่งตระหนักชัดในบัดนี้เองว่าคนอื่นไม่ใช่เพื่อนตาย คนอื่นเป็นที่พึ่งไม่ได้ มีแต่สติสัมปชัญญะเท่านั้นที่ท่านจะพึ่งพาอาศัยได้..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 1)

จากข้อความข้างต้นสรุปได้ว่า เป็นการเปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่สืบเนื่องจากธรรมะนิยายเรื่อง สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม กล่าวคือ พระครูเจริญประสบอุบัติเหตุรถคว่ำ ซึ่งในตอนท้ายของเรื่องผู้อ่านอาจพิจารณาว่าพระครูเจริญมรณภาพไปแล้ว แต่เรื่องวัฏจักรชีวิต เปิดเรื่องด้วยฉากที่พระเจริญเกิดอุบัติเหตุ แต่ท่านยังไม่ถึงคาด เพราะบุญกุศลที่ช่วยเหลือฆราวาส ลูกศิษย์ และด้วยสมาธิปัญญาจากการเจริญกรรมฐาน ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการเปิดเรื่องนอกจากจะเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้น ยังเชื่อมโยงสู่เนื้อหาของเรื่องในลำดับต่อไป

2. การดำเนินเรื่อง การดำเนินเรื่องเป็นการสร้างความน่าสนใจใคร่รู้ ให้ผู้อ่านชวนติดตาม ซึ่งกลวิธีการดำเนินเรื่องนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การสร้างความขัดแย้งในเรื่อง และการลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง

2.1 การสร้างความขัดแย้ง คือปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวเอกของเรื่อง อาจเป็นปัญหาที่มีความรุนแรงที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือมีผลกระทบต่อชีวิตของตัวเอกของเรื่อง ซึ่งนักเขียนต้องมีความสามารถในการสร้างปมปัญหาอย่างสมเหตุสมผล ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ผู้เขียนมีการสร้างความขัดแย้งไว้ 8 ลักษณะ คือ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ จำนวน 3 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 12.5 ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร จำนวน 11 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 45.83 ความแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ควบคู่กับความขัดแย้ง มนุษย์กับธรรมชาติ จำนวน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 4.17 ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรม และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสังคม จำนวน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 4.17 ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรม จำนวน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 4.17 ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสังคม ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และความขัดแย้งภายในจิตใจตัวละคร จำนวน 3 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 12.5 ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรม จำนวน 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 8.33 และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและสังคม และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรม จำนวน 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 8.33 ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 2 กลวิธีการสร้างความขัดแย้งในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี

กลวิธีการสร้างความขัดแย้ง	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
1. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์	3	12.50
2. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร	11	45.83

ตาราง 2 (ต่อ)

กลวิธีการสร้างความขัดแย้ง	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
3. ความแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ควบคู่กับความขัดแย้งมนุษย์กับธรรมชาติ	1	4.17
4. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรม และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสังคม	1	4.17
5. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรม	1	4.17
6. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสังคม ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ละความขัดแย้งภายในจิตใจตัวละคร	3	12.5
7. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรม	2	8.33

ตาราง 2 (ต่อ)

กลวิธีการสร้างความขัดแย้ง	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
8. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและสังคม และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรม	2	8.33
รวม	24	100

จากตารางที่ยกตัวอย่างมาข้างต้นนี้จะสังเกตได้ว่า ผู้เขียนนิยมใช้ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละครมากที่สุด รองลงมา คือ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสังคม ส่วนความขัดแย้งที่พบได้น้อยคือความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และความขัดแย้งภายในจิตใจตัวละคร ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรม และความขัดแย้งที่พบได้น้อยที่สุด คือ ความแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ควบคู่กับความขัดแย้ง มนุษย์กับธรรมชาติ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรม และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสังคมความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรม และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและสังคม และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.1 นวนิยายที่มีความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ คือ ความขัดแย้งที่อาจเกิดจากความคิดความเห็น ความต้องการไม่ตรงกัน หรือขัดผลประโยชน์กัน พบจำนวน 3 เรื่อง คือ นวนิยายเรื่อง **คู่กรรม** ของทมยันตี, นวนิยายเรื่อง **ผู้ดี** ของดอกไม้ และนวนิยายเรื่อง **จิตา** ของทมยันตี ส่วน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง **คู่กรรม** ผู้เขียนใช้กลวิธีการสร้างความขัดแย้งในเรื่องเพียงลักษณะเดียว คือ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ กล่าวคือ เป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร มักเกิดขึ้นได้ จากความแตกต่างด้านความรู้สึก ความนึกคิดที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง พบมากที่สุดในเรื่องดังตัวอย่างเหตุการณ์ที่โกโบริไม่พอใจที่อังศุมาลินมีส่วน

รู้เห็นกับการดักทำร้ายเขากับหมอโยชิ จึงปรากฏบทสนทนาที่แสดงความขัดแย้งระหว่างกัน ความว่า

"...'เข้าแล้วรึ' เสียงนั้นค่อยข้างแหบแห้ง พลางยกศีรษะขึ้น แต่แล้วก็กลับทิ้งลงบนหมอนอย่างอ่อนแรง

'หมอล่ะ ?'

'หมอไปเอายาที่อู่ เดี๋ยวคงกลับมาอีก'

'ทำไมไม่รอ จะได้กลับไปพร้อมกันเสียเลย'เขาบ่นเบา ๆ ในขณะที่หญิงสาวถอยออกห่าง

'คุณไม่สบาย จับไข้ทั้งคืนจนหมอแทบไม่ได้นอน'

'ผมโชคดีไปหน่อย แต่คงทำให้มีคนผิดหวังไปหลายคนเชียวล่ะ'

'คุณหมายความว่ายังไง ?' 'หมายความว่า ผมไม่ตายอย่างที่ใคร ๆ คิดน่ะซิ' ประโยคที่สวนตอบมาทันทีทันควัน ทำให้อังศุมาลินตวัดชายมุ้งขึ้นอย่างลืมตัว

'ใครที่คุณว่าน่ะ หมายถึงใคร ?' ริมฝีปากได้รูปสวยแห้งผากปรากฏรอยยิ้มนิด ๆ

'คุณรู้อะไร ๆ หลายอย่างดีนี่นะ ทำไมจะต้องให้ผมพูดด้วย ?'

'คุณคิดว่าฉันรู้อะไร'

'คุณรู้ใช่ไหมล่ะว่าใครดักทำผมกับหมอ คุณรู้ตลอดจนว่าเขาจะดักทำร้ายผมที่ไหนเมื่อไหร่'

'ผมรู้แต่ว่าคุณเกลียดผม แต่ไม่คิดว่า คุณจะเกลียดผมมากจนถึงกับจะอยากให้ผมตาย คุณจะช่วยบอกผมที่ได้ไหมว่าคุณเกลียดผมเรื่องอะไร'

อังศุมาลินทิ้งชายมุ้งลงทันทีทันควัน พลางนั่งตัวแข็งในขณะที่เสียงนั้นคงพูดต่อไป ด้วยสำเนียงราบเรียบเป็นปกติ...อังศุมาลินรู้สึกเหมือนกับจะหายใจไม่ออก ได้แต่กัดริมฝีปากจนรู้สึกเจ็บ

'คุณเกลียดผมลึกซึ้งเหลือเกิน เกลียดโดยที่ผมยังไม่รู้ตัวว่าทำผิดอะไร หากความเกลียดนั้นมาจากเหตุผลระหว่างประเทศ คุณก็รู้ว่าทั้งคุณทั้งผม เลือกอะไรไม่ได้'

'แต่' อังศุมาลินอึกอัก

โกโบริหัวเราะเบา ๆ

'คุณหาข้อแก้ตัวไม่ได้หรอก ทั้งคุณเองก็เป็นคนนับถือตัวเองเกินกว่าที่จะพูดเพราะ ๆ เพียงเพื่อให้ผมสบายใจ เป็นอันว่าผมรู้แล้วกันว่าคุณเกลียดผม จนกระทั่งถึงผมจะถูกฆ่าตายก็คงไม่แปลก'

'คนไทยเราไม่เคยใจดำถึงแค่นั้น !'

‘เพราะเหตุนี้หรือ คุณถึงได้วิ่งไปช่วยก่อนที่เราจะถูกซ้ำ’ สำเนียงนั้นเกือบจะมีริ้วรอยตัดพ้ออย่างน้อยใจ หญิงสาวผุดลุกขึ้นยืนตอบเรียบ ๆ ว่า

‘คุณจะเข้าใจอย่างไรก็ตาม ดิฉันบอกได้แต่ว่า ดิฉันเสียใจจริง ๆ’...”

(ทมยันตี, 2512, หน้า 279–282)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นฉากที่โกโบริกำลังตัดพ้อ ประชดประชันแสดงความน้อยใจที่อังศุมาลินรู้เห็นเป็นใจกับเหตุการณ์ที่เขาถูกทำร้าย อีกทั้งในบทสนทนา ยังสะท้อนให้เห็นถึงความละอายใจของอังศุมาลินให้ผู้อ่านรับรู้ได้อย่างแจ่มชัด ผู้วิจัยพิจารณาว่า การที่เรื่องคู่กรรมปรากฏความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เพียงลักษณะเดียว เนื่องจากโครงเรื่องนำเสนอถึงปัญหาสงครามโลกครั้งที่ 2 ผลของสงครามก่อให้เกิดความคิดที่มีความขัดแย้งต่อกัน ดังเช่น คนไทยกับญี่ปุ่น แม้ว่าประเทศไทยจะอนุญาตให้ญี่ปุ่นมาตั้งฐานทัพ ในประเทศไทยได้ แต่ก็มีคนบางกลุ่มไม่เห็นด้วยและเกลียดชังคนญี่ปุ่น ดังเช่น อังศุมาลิน ซึ่งเป็นตัวละครเอกสำคัญในการดำเนินเรื่อง ซึ่งมีความเกลียดชังโกโบริ ซึ่งเป็นนายทหารชาติญี่ปุ่น

หรือในนวนิยายเรื่อง **ผู้ดี** ผู้เขียนใช้กลวิธีการสร้างความขัดแย้งในเรื่อง คือ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ กล่าวคือ เป็นความขัดแย้งที่ผู้แต่งสร้างเรื่องราวหรือเหตุการณ์ให้เกิดขึ้นระหว่างตัวละครกับตัวละครด้วยกันเอง ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้จากความแตกต่างด้านความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือสิ่งเดียวกันก็ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“... ‘เราไปกันเถอะค่ะ คุณแม่คะ ไปจันทบูร เอาตาอ๊อดกับยายแป๋วไปด้วย’

‘อ้าว ก็ไหนว่าห่วงน้องโตเท่ากับห่วงน้องเล็กยังไงล่ะ’

‘เรามีสตางค์พอแล้วไม่ต้องห่วง หนูจะเอามาลีฝากคุณอาหมูไว้ เอามาณพฝากเจ้าคุณพลวัตฯ เราไปกันสี่คนแม่ลูก ยายพร้อมด้วย ถ้าแกจะไป’

‘แหม แม่หนู บทจะง่ายก็ดูช่างง่ายเหลือเกินเทียวนะ ทำไม สตางค์เกี่ยวกับการห่วงน้อง หรือ ไม่ห่างอย่างไร’

‘หนูถือว่า เวลาเราจนเราต้องพยายามที่สุดที่จะไม่พึ่งใคร เวลามี เราพึ่งเขาได้ เพราะเรามีโอกาสที่จะตอบแทนเขา หนูต้องรับกับคุณแม่ตรงๆ ค่ะ เวลาที่คุณแม่ชวนหนู หนูอยากไปแทบใจขาด แต่หนูไม่อยากง้อคุณอา แล้วก็เงินค่าเรืออีก หนูรู้ว่าคุณแม่จะออกให้หนู แต่ว่า...คุณแม่จะโกรธจะว่าหนูก็ตามใจเถอะ หนูไม่อยากให้ออก แต่เดี๋ยวนี้หนูมีเงินก้อนใหญ่อยู่ในมือ เพราะหนูไม่ต้องส่งให้พี่ชาย หนูจะออกค่าเรือเอง แล้วเอาเงินให้อาปลั่งเป็นค่าอาหารมาลีด้วย หนู’

‘หนูจะทำอย่างนั้นไม่ได้’ คุณแสขัดขึ้นโดยเร็ว

‘เรื่องเงินเรื่องทองพูดกับผู้ใหญ่อย่างนั้นไม่ได้ ท่านจะหาว่าดูถูก’

‘ก็เราไม่ได้ตั้งใจจะดูถูกนี่คะ’ ชั่วแต่เราไม่อยากเบียดเบียนเท่านั้นเอง...”

(ดอกไม้สด, 2514, หน้า 607–608)

จากตัวอย่างข้างต้น สะท้อนให้เห็นยังทำให้เห็นสัจธรรมที่ว่า ความขัดแย้งระหว่างบุคคลไม่จำเพาะว่าจะเกิดขึ้นแต่กับคนที่อยู่ในชนชั้นกลาง ชนชั้นล่างเท่านั้น แต่ชนชั้นสูงที่เรียกว่าผู้ดีนั้น ก็ไม่อาจหลีกพ้น ดังตัวอย่างความขัดแย้งทางความคิดของคุณแสกับวิมล ผู้เป็นมารดา และลูกสาว

2.2.2 นวนิยายที่มีความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างตัวละครกับตัวละครด้วยกันเอง อีกทั้งยังมีความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจหรือจิตใต้สำนึกของตัวละครเกิดขึ้นรวมอยู่ด้วย จากการศึกษาพบว่า นวนิยายที่มีการสร้างความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร ปรากฏจำนวน 11 เรื่อง คือ นวนิยายเรื่อง**ใต้เงาตะวัน** ของปิยะพร ศักดิ์เกษม, นวนิยายเรื่อง**ชามี** ของทมยันตี, นวนิยายเรื่อง**นารีผล** ของสุทัสา อ่อนค้อม, นวนิยายเรื่อง**www.คุณย่า.com** ของดวงใจ, นวนิยายเรื่อง**กาฬปักษี** ของสไบเมือง, นวนิยายเรื่อง**น้ำเล่นไฟ** ของกฤษณา อโศกสิน, นวนิยายเรื่อง**มายา** ของทมยันตี, นวนิยายเรื่อง**มักกะลีผล** ของสุทัสา อ่อนค้อม, นวนิยายเรื่อง**สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม** ของสุทัสา อ่อนค้อม, นวนิยายเรื่อง**เขาชื่อกานต์** ของสุวรรณี สุคนธา และนวนิยาย**ผู้ใหญ่ลีกับนางมา** ของกาญจนา นาคนันท์ ดังตัวอย่าง

กลวิธีการสร้างความขัดแย้งในนวนิยายเรื่อง**ใต้เงาตะวัน** ผู้แต่งใช้กลวิธีสร้างความขัดแย้งเพื่อให้นวนิยายเกิดความน่าสนใจใน 2 ลักษณะได้แก่

ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างตัวละครกับตัวละครด้วยกันเอง ซึ่งในนวนิยายเรื่องนี้ปรากฏความขัดแย้งดังตัวอย่างในตอนที่กรณ์อายุเจ็ดขวบ เขาล้มป่วยเป็นไข้เลือดออก มารดาจึงต้องคอยดูแลเขาอย่างใกล้ชิดจนทำให้ติดไข้เลือดออกไปด้วย ซ้ำแล้วยังเกิดเชื้อไวรัสแทรกซ้อนกินถึงเยื่อหุ้มสมองจนเสียชีวิต เกียรติไม่เคยโทษลูกชายคนเล็ก แต่ทุกครั้งที่เขาเห็นหน้าลูกกลับทำให้เขารู้สึกเจ็บปวดที่ละเลยภรรยาและเมื่อเด็กชายขาดความอ่อนโยนของมารดาคอยกล่อมเกลา ความคิดของเด็กชายในเวลานั้นจึงพยายามเรียกร้องความสนใจก่อวีรกรรมไม่ซ้ำเรื่องในแต่ละวัน จนทำให้ผู้เป็นพ่อตัดสินใจส่งลูกชายคนเล็กไปเรียนเมืองนอก และด้วยความที่ถูก “เนรเทศ” ไปอยู่เมืองนอกเสียนานจนแทบจะตัดขาดกันจึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกรณ์และเกียรติไม่ดีเท่าที่ควร

อีกหนึ่งความขัดแย้งซึ่งเป็นความขัดแย้งหลักของเรื่อง คือ ฉายผู้เป็นบุคคลที่กรณ์และครอบครัวไว้วางใจที่สุดเสียชีวิตลง อีกทั้งยังเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่ายักยอกเงินในบริษัทแต่ปารีณาไม่เชื่อ เธอสงสัยว่าพ่อของเธอถูกใส่ร้ายและถูกฆ่ากรรม

ส่วน**ความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร**นั้นเป็นกลวิธีการแต่งเพื่อให้เรื่องดำเนินไปอย่างน่าสนใจ โดยให้ตัวละครมีความรู้สึกสับสนและต่อสู้กันภายในจิตใจของตัวละคร เป็นภาวะที่ตัวละครต้องตัดสินใจ ดังเช่นในตอนที่กรณ์ต้องตัดสินใจระหว่างกานต์ผู้เป็นพี่ชายคนเดียวของเขา ซึ่งเขาก็ไม่อาจทิ้งพี่ชายคนเดียวให้รับผิดได้ กับความจริงที่ถูกต้องซึ่งผู้แต่งสร้างตัวละครกรณ์ให้จนมุม ไม่มีทางเลือก

ผลการศึกษานวนิยายเรื่อง**ชามี** ผู้เขียนใช้กลวิธีการสร้างความขัดแย้งในเรื่อง 2 ลักษณะ ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร กล่าวคือ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร มักเกิดขึ้นได้จากความแตกต่างด้านความรู้สึก ความนึกคิดที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และพบมากที่สุดในเรื่องดังตัวอย่างเหตุการณ์ที่แม่ แสดงความคิดเห็นไม่สอดคล้องกับเท็มปาเรื่องที่จะให้ชามีทานข้าวน้อย เพราะชามีมีร่างบอบบาง ดูไม่แข็งแรงเหมือนเด็กในนาครกาสาคนอื่นที่อ้วนท้วนหน้ากลม ดังตัวอย่าง

“...ชามี ผอม บาง ทำให้คนเป็นแม่ไม่สบายใจ เด็กชาวกาสาที่สมบูรณ์ต้องอ้วน กลม ถ้าหน้าหนาวผิวแก้มจะแตกแดง พอเริ่มร้อนจะคัน แม่พยายามจะให้ชามีกิน มาก ๆ

‘นักบวชต้องผอม’ เท็มปา ครูสมจารย์บอกเช่นนั้น‘แต่ชามียังเล็ก’

‘แม่เดือดร้อน ขวนขวาย ปรุงยาให้ชามีเสมอ ถ้าเป็นนมเปรี้ยวกับน้ำผึ้งเจ้าตัวจะยอมกินโดยดี แต่ถ้าเป็นอย่างอื่นจะแอบทิ้ง’...”

(ทมยันตี, 2552, หน้า 49)

และความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร เป็นความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร ซึ่งจะทำให้เนื้อเรื่องดำเนินไปอย่างน่าสนใจ โดยให้ตัวละครเกิดความสับสนและต่อสู้กันภายในจิตใจ ภาวะดังกล่าวตัวละครต้องตัดสินใจ เช่น ชามีจะต้องเดินทางไปพำนักที่มหาวิหารกับนักบวช เพื่อฝึกจิต ฝึกกาย ให้บริสุทธิ์สมกับเป็นร่างจุติใหม่ของพระมหาสมณเจ้าผู้ล่วงลับ แม่ของชามีจึงเกิดความขัดแย้งและสับสนภายในใจ ความคิดหนึ่งอยากให้ลูกไปเพราะจะได้มีความรู้ ก้าวหน้า และมีสมณศักดิ์สูงขึ้นไป แต่ก็ไม่อยากให้ไป ความว่า

“...คนเป็นแม่เคยพยายามละวาง แต่บัดนี้ได้รับรู้ ตนยังละหรือวางไม่ได้จริงเพราะหัวใจมีทั้งความอยากและไม่อยาก

‘ไม่อยาก’ ...ให้ชามีผ่านการทดสอบ

‘อยาก’...ให้ชามีทรงสมณศักดิ์สูงขึ้นไป หัวใจแม่ยื้อแย่งกัน จนแม่ต้องเข้าสมาธิ การเริ่มต้นรวมสมาธิ ต้องเริ่มด้วยความรัก...”

(ทมยันตี, 2552, หน้า 67)

สำหรับนวนิยายเรื่อง**นารีผล** ผู้เขียนใช้กลวิธีการสร้างความขัดแย้งในเรื่อง 2 ลักษณะ ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร มักเกิดขึ้นได้จากความแตกต่างด้านความรู้สึก ความนึกคิดที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และพบมากที่สุดในเรื่อง ดังตัวอย่างเหตุการณ์ที่ความขัดแย้งระหว่างพระภิกษุ ดังหลวงตาอ้อนพระผู้มีทิฐิ ไม่พอใจที่พระครูเจริญมาเป็นเจ้าอาวาสวัดป่ามะม่วงเพราะเห็นว่าตนเองเหมาะสมกว่า ในช่วงแรกแม้ว่าพระครูเจริญจะพยายามผูกมิตรสักเพียงใด ก็ไม่ได้รับไมตรีกลับในทุกครั้ง ดังตัวอย่าง

"...ตกค่ำพระเจริญจัดการนำธูปเทียนแพใส่พานไปกราบหลวงตาอ้อน เมื่อท่านขึ้นไปบนกุฏิ ภิกษุวัยเจ็ดสิบเศษกำลังนั่งสูบยาเส้นมวนด้วยใบตองแห้งอยู่ในห้องของท่าน ครั้นเห็นภิกษุหนุ่มถือพานเดินเข่าเข้ามาหาก็ทำเมินหน้า นึกชังตั้งแต่รู้ว่าจะมารักษาการเจ้าอาวาสที่วัดนี้ ทั้งที่ตำแหน่งดังกล่าวควรที่จะเป็นของท่านผู้ซึ่งแก่พรรษากว่า คิดอกุศลว่าเจ้าพระหนุ่มรูปนี้จะต้องมีเส้นสายใหญ่โตเป็นแน่แท้

'หลวงตาครับ กระผมพระเจริญ ฐิตธมฺโม จากวัดพรหมบุรีมารายงานตัวครับ ทางการเขาส่งกระผมให้มาประจำการที่วัดนี้'...พูดจบท่านวางพานไว้ทางขวามือและกราบสามครั้ง หลวงตาอ้อนยังคงนั่งเฉยไม่พูดไม่จับ หลังพิงข้างฝา ขาเหยียดตรงไปข้างหน้าตามสบาย พระหนุ่มรู้สึกอึดอัดที่อีกฝ่ายไม่ยอมพูดจาด้วย ในที่สุดจึงพูดขึ้นว่า

'หลวงตาจะไม่กล่าวต้อนรับกระผมสักสองคำหรือครับ' หลวงตาวัยเจ็ดสิบเศษพูดห้วน ๆ ว่า

'ข้าไม่มีอะไรจะกล่าว เสร็จธุระของแกแล้วก็กลับไปได้' ภิกษุหนุ่มถูกไล่ทางอ้อม ดังนั้นท่านจึงก้มกราบสามครั้งแล้วจึงลุกออกมา..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 10–11)

ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ยังปรากฏในตอนที่หลวงตาเฟื่องและพระครูเจริญได้สนทนากัน หลวงตาเฟื่อเกิดทิฐิริษยาในความสูงส่งและรุ่งเรืองของพระเจริญ จึงมีฉากที่แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างกัน ความว่า

"...'ท่านคือหลวงตาเฟื่องใช่ไหมครับ'

'ครับ และท่านคือพระเจริญจากวัดพรหมบุรี ที่จะมารักษาการเจ้าอาวาสวัดนี้ใช่หรือเปล่า' เมื่อท่านตอบว่าใช่ หลวงตาเฟื่องจึงคุกเข่าแล้วกราบท่านสามครั้งอย่างไม่เต็มใจนัก เหตุเพราะถูกทิฐิพระ ยุยงว่า เด็กเมื่อวานซืนที่ถูกส่งให้มาปกครองเรา...

...'หลวงตาบวชมากี่พรรษาแล้วครับ' พระหนุ่มเริ่มการสนทนา มัคนายกบอกท่านว่าหลวงตาเฟื่องเพิ่งบวชได้พรรษาเดียว แต่คงจะดีกว่าหากว่าได้ฟังจากปากเจ้าตัวอีกครั้ง

‘เกือบสองพรรษาแล้ว ผมเป็นข้าราชการบำนาญพอปลดเกษียณได้สองปีเมียเขาก็ให้มาบวช’ ครั้งจะพูดความจริงว่าเมียไล่ให้มาบวชก็เกรงจะอับอายขายหน้านี่ถ้าสังขารไม่เสื่อมมีหรือจะยอมให้เมียมาบงการชีวิต

‘หรือครับ เห็นทายกบอกว่าท่านเป็นตำรวจมาก่อน’

‘ครับ ผมเป็นจ่าสิบตำรวจ’ น้ำเสียงบ่งบอกความภาคภูมิคิดว่าอย่างไรเสียก็คงดีกว่าพระหนุ่มซึ่งดูหน้าตาท่าทางแล้วคงจบไม่เกิน ป.4 พระเจริญดูเหมือนจะรู้ความในใจของคู่สนทนา เพราะท่านพูดขึ้นว่า

‘ถ้าผมไม่ชิงลาออกเสียก่อน ป่านนี้ก็คงเป็นร้อยตำรวจโทหรือไม่ก็ร้อยตำรวจเอก’ ท่านมิได้พูดปด เพราะถ้าอดทนเรียนต่อไปจนจบก็จะเป็นดังเช่นที่พูด ได้ยินดังนั้น ฝ่ายที่ถือตนว่าเลอเลิศกว่าถึงกับหน้าจ๋อยลงไปถนัด คิดว่ายศจ่าสิบตำรวจนั้นสูงกว่าใคร ๆ ในตำบลนี้แล้วเชียว เจ้าเด็กเมื่อวานซืนกลับสูงส่งกว่า เพราะเป็นถึงนายร้อยตำรวจ แล้วความริษยาก็รุมเร้าดวงจิตเมื่อคิดไปว่าคนที่ตนเห็นเป็นเด็กเมื่อวานซืนนั้นแท้จริงแล้ว กลับสูงส่งกว่า เลยรู้สึกเหมือนตัวเองกลายเป็นคนต่ำต้อยด้อยค่าน่าอดสูนัก

‘ผมเห็นจะต้องขอตัว รู้สึกปวดหัวหนึบ ๆ สงสัยจะอาพาธผมไปละ’ พูดจบก็กราบปลก ๆ สามครั้งแล้วลุกออกไป พระหนุ่มมองตามจนอีกฝ่ายเดินหายไปในความมืดจึงลุกขึ้นจากอาสนะตั้งใจจะขึ้นไปชั้นบนก็พอดีสามเณรเดินเข้ามานั่งคุกเข่า แล้วกราบสามครั้งแนะนำตัวเองว่า

‘กระผมสามเณรเฉลียวครับ ต้องขออภัยที่มิได้ไปต้อนรับท่านสมภาร กระผมเห็นหลวงตาท่านไม่ไปก็เลยไม่กล้า ประเดี๋ยวจะมาหาว่ากระผมทำเกินหน้าเกินตาท่านสมภารอย่าได้ถือโทษโกรธเคืองกระผมเลยนะครับ’...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 12–13)

ส่วนความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร เป็นความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร ซึ่งจะทำให้เนื้อเรื่องดำเนินไปอย่างน่าสนใจ โดยให้ตัวละครเกิดความสับสนและต่อสู้กันภายในจิตใจ ภาวะดังกล่าวตัวละครต้องตัดสินใจ เช่น ตอนที่พระครูเจริญเดินทางไปธุดงค์ในป่า และพบอุปสรรคมากมาย แม้ว่าท่านจะเป็นพระที่บำเพ็ญเพียรมาพอสมควรแต่ในตอนที่ช้างโขลงตกมันกำลังวิ่งเข้ามาเพื่อจู่โจม ท่านก็เกิดอาการหวาดกลัว ไม่มีสติบ้างแต่ก็พยายามข่มจิตใจให้มีสมาธิและแก้ไขปัญหาสำเร็จ ดังตัวอย่าง

“...ขณะที่พระธุดงค์วันสิ่สิบห้ากำลังนั่งภาวนาอยู่ในกลด เสียงสวบสาบก็ดังใกล้เข้ามาตามด้วยเสียงร้องแปร๋น ๆ สติบอกว่าช้างโขลงใหญ่กำลังเดินเข้ามาหาท่าน เป็นช้างป่าดุร้ายสามารถทำลายทุกอย่างที่ขวางหน้าให้ราบคาบได้ในพริบตา

‘หลวงพ่อครับช่วยผมด้วย’ ท่านตั้งจิตระลึกถึงหลวงพ่อเดิม บันดลเสียงหลวงพ่อเดิมก็มากระซิบอยู่ข้างหู

‘ช้างป่าโขลงนี้ดุร้ายมาก สวดฉัททันตปริตรสามจบเร็วเข้า’ สมภารวัดป่ามะม่วงจึงแผ่เมตตาไปยังหัวหน้าช้างซึ่งเดินนำหน้า เป็นเวลาเดียวกับที่โขลงช้างเดินมาประชิดติดกลดของท่านพอดี !

เทวดาประจำช้างซึ่งสถิตอยู่ในจ่าฝูงได้รับกระแสเมตตาจากพระธุดงค์ที่นั่งอยู่ในกลดก็ร้องสั่งบริวารให้หยุดทันที ดังนั้นแทนที่จะเหยียบย่ำสิ่งที่ขวางหน้าให้แหลกลาญตามวิสัยของช้างป่าที่กำลังตกมัน ช้างโขลงนั้นกลับพากันเดินเลี่ยงกลดพระธุดงค์ไปอย่างเป็นระเบียบ สมภารวัดป่ามะม่วงจึงรอดชีวิตจากการถูกช้างเหยียบมาได้ด้วยประการฉะนี้...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 807–811)

นอกจากนี้นิยายเรื่อง **www.คุณย่า.com** ยังปรากฏใช้กลวิธีการสร้างความขัดแย้งในเรื่อง 2 ลักษณะเช่นกัน คือ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ดังตัวอย่างเหตุการณ์ที่ความขัดแย้งทางความคิดระหว่างรัตนาและทรงสิทธิ์ผู้เป็นลูกชาย กล่าวคือ ทรงสิทธิ์เป็นคนที่ไม่มีความรับผิดชอบ ใช้เงินฟุ่มเฟือย ทั้ง ๆ ที่ตนเองกำลังจะมีลูก ทำให้รัตนาไม่พอใจเป็นอันมากเมื่อเขามาขอยืมเงิน ดังตัวอย่างบทสนทนา

“...เมื่อฉันออกจากห้องแม่ เพื่อจะไปทำสาคูเปียกให้ตามที่แม่ต้องการ ทรงสิทธิ์ลูกชายฉันก็เดินลงมาจากชั้นบน เขาแต่งตัวเรียบร้อยในชุดทำงาน

‘อ้าว แม่นึกว่าไปทำงานแล้ว ทำไมไปสายล่ะลูก’

‘ตื่นสาย’ เขาตอบห้วน ๆ แล้วพูดต่ออย่างรวดเร็ว

‘แม่มีสักพันนึงไหม ยืมหน่อย สิ้นเดือนจะใช้ให้ อีก 3–4 วัน เท่านั้น’

‘โอ๊ย...ไม่มีหรอก ฉันมีติดตัวอยู่ไม่กี่ร้อย ประเดี๋ยวก็จะไปตลาด ไม่พอด้วยซ้ำ เงินของเราไปไหนหมดล่ะ’ ฉันร้องเสียงดัง ใจขุ่นขึ้นมาทันที

‘น่า แม่ แปดร้อยก็ได้ ผมไม่มีติดกระเป๋าสักบาท จะไปทำงานได้อย่างไร ไม่มีเงินเติมน้ำมันรถด้วย’

‘แกนี่ นิสัยไม่เปลี่ยนเลยนะ ใช้เงินเดือนกันอย่างไร ไม่เคยเหลือถึงสิ้นเดือน นี่ลูกก็จะคลอดออกมาแล้ว แล้วจะเอาอะไรกินกัน’

หน้าตาของฉันตอนนั้น คงใกล้เคียงกับนางยักษ์ร้ายที่อยากจะกินสัตว์ตรงหน้าเป็นภักษาหาร และเสียงของฉันก็จะต้องแผดสนั่นไปทั่วบ้านเล็ก ๆ ของเรา

แม่อย่ามัวแต่พูดมาก จะรีบไป ห้าร้อยก็ได้ ไหว้ทีเถอะ แม่...”

(ดวงใจ, 2544, หน้า 101)

จากตัวอย่างข้างต้น เป็นบทสนทนาที่นำเสนอให้เห็นความขัดแย้งในชีวิตจริงของมนุษย์ผ่านตัวละคร โดยเป็นความขัดแย้งระหว่างบุพการีกับบุตร ซึ่งเหตุการณ์ลักษณะนี้ปรากฏขึ้นจริงและพบเห็นได้ในสังคม สะท้อนให้เห็นว่าผู้เขียนเชื่อมโยงประสบการณ์ในชีวิตประจำวันมาสร้างสรรค์เรื่องเพื่อความสมจริง

และความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร ดังในตอนที่รัตนาทราบข่าวว่าทรงสิทธิ์ลูกชายขับรถชนชายสูงอายุคนหนึ่ง จนต้องชดใช้ค่าเสียหายจำนวนเงินหลายแสนบาท ทำให้รัตนาวิตกกังวลเป็นอันมาก เพราะสถานะทางการเงินของครอบครัวไม่ดี เธอลังเลเป็นอันมากที่จะไปขอความช่วยเหลือจากวิทูเพื่อนรัก ทั้งที่เธอไม่คิดจะไปรบกวนเพื่อนเลย แต่ปัญหารุมเร้าทำให้รัตนาต้องตัดสินใจ ดังตัวอย่าง

“...วิทู แม่เพื่อนเก่าเพื่อนแก่ผู้แสนร่ำรวย และใจกว้างเป็นแม่น้ำของฉันเคยเสนอที่จะส่งเสียให้เขาไปเรียนหลักสูตรธุรกิจสั้น ๆ ในประเทศเพื่อนบ้านที่พูดภาษาอังกฤษเขาก็ไม่สนใจ แต่ถึงจะสนใจ ฉันก็คงไม่ยอมรับข้อเสนอนั้น จะว่าฉันหยิ่งในศักดิ์ศรีก็คงจะใช่...

‘แม่คะ แม่คะ’ ลงมาพูดกับสิทธิ์หน่อยเถอะค่ะ ไปขับรถชนคนเขา

‘ตายจริง...ถึงตายหรือเปล่า...’

...ฉันรู้สึกเสียใจขึ้นมาทันทีที่ได้ทำหูทวนลมต่อคำพูดของเขาในวันนั้น ฉันรีบคว้าหูโทรศัพท์พูดกับทรงสิทธิ์ เพื่อจะได้รู้เรื่องทั้งหมด

ทรงสิทธิ์เล่าเรื่องย่อ ๆ ว่า มีชายสูงอายุคนหนึ่งข้ามถนนที่ไม่ใช่ทางม้าลาย ทั้ง ๆ ที่เห็นว่ารถของเขากำลังแล่นมาค่อนข้างเร็ว เขาไม่คิดว่าชายผู้นั้นจะตัดสินใจข้ามในขณะนั้น จึงถูกรถของเขาเฉี่ยวลงไปกองทรุดอยู่ริมทาง

...เมื่อมีการเจรจากัน ชายผู้นั้นพร้อมญาติโยมได้ติดต่อเรียกให้มาสัญญาว่าจะไม่เอาความ ถ้าได้รับเงินค่าทำขวัญสองแสนบาท...ในหัวของฉันมรภาพตัวเลขปรากฏพลันวัน ความรู้สึกวูบวาบเมื่อกี้ เปลี่ยนเป็นทั้งวาบหวิว จนฉันแทบทรงตัวไว้ไม่อยู่ ต้องเกาะโต๊ะโทรศัพท์ไว้แน่น

...เสียงทรงสิทธิ์เร่งเร้าว่า คนเจ็บต้องการเงินค่าทำขวัญก่อนภายในเวลาเร็วที่สุด...ฉันแทบลืมไปว่าขณะนั้น แม่ของตัวเองนอนแบ็บอยู่ในกองสิ่งปฏิกูลที่ส่งกลิ่นเหม็นอบอวนไปทั่วห้อง ในหัวมีแต่ความคิดพลุ่นพล่านกลับไปกลับมาว่าจะหาเงินก้อนไหนมาขัดตาทัพช่วยทรงสิทธิ์ ก่อนที่เงินก้อนของตัวเองจะเบิกออกมาได้ แล้วชื่อของวิทูก็แวบเข้ามาในสมองอย่างช่วยไม่ได้

ฉันวางหูโทรศัพท์จากทรงสิทธิ์แล้ว แต่ยังยืนลังเลอยู่หลายนาที ก่อนที่จะยกหูขึ้นอีก เพื่อหมุนเลยหมายของวิทู...”

(ดวงใจ, 2544, หน้า 36)

ส่วนนวนิยายเรื่อง**มายา** ปรากฏผลการศึกษาเรื่องความขัดแย้งใน 2 ลักษณะ คือ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เห็นได้จากตอนที่นักฟิสิกส์เพื่อนชายของรินทร ได้ไปบรรยายถึงพลังวิญญาณและคลื่นจิต แต่กลับถูกเย้ยหยันจากผู้ฟัง ความว่า

"...ด็อกเตอร์ทางฟิสิกส์เริ่มถูกเยาะหยัน 'ด็อกเตอร์เพี้ยน' หากเมื่อใดก็ตามบุรุษในชุดขาวผิวผ่องด้วยราศีอันฉายชัดจากภายใน ผมปล่อยยาวหยักศกเป็นคลื่นสวยก้าวขึ้นบรรยาย น่าแปลก ทุกคนมักนิ่งฟัง จะมีบ้างที่เพื่อนเก่า ๆ พึมพำ

มันเป็นฤาษีไปตั้งแต่เมื่อไหร่วะนี่

ทฤษฎีทางฟิสิกส์ถูกยกมาอธิบาย 'พลังวิญญาณและคลื่นจิต'

...'ไอ้เพี้ยนเอ๊ย เอามาผสมกันจนได้' หากคำบรรยายยากจะหาจุดโต้เถียงได้ สื่อมวลชนเคยสัมภาษณ์..."

(มายา, 2550, หน้า 480–481)

ในขณะที่ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ปรากฏในตอนที่เกิดเหตุการณ์ฝนตกฟ้าร้อง สร้างความตระหนกตกใจแก่แพทย์หญิงอนงค์เป็นอันมาก ผลจากการตกใจสะท้อนให้เห็นความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เนื่องด้วยมนุษย์ทุกคนตระหนักดีกว่าในขณะที่ฝนตกฟ้าร้อง ฟ้าแลบหากเดินออกไปภายนอกบ้านอาจได้รับอันตรายได้ ดังนั้นจึงเป็นเหมือนอุปสรรคต่อมนุษย์ทั้งในการดำเนินชีวิตและความปลอดภัย ความว่า

"...สายฝนที่กระหน่ำลงมาอย่างหนัก ทำให้ทุกทิศขาวมัวราวกับม่านน้ำตกเทลงมา บางคาบบางคราสายฟ้าจะวะวาบเป็นเส้นจากขอบฟ้าด้านหนึ่งจรดขอบฟ้าอีกด้านหนึ่ง ครั้นแล้วก็มีเสียงคำรามเลื่อนลั่นกระทั่งกระเทือนไปทั่ว อีกหลายครั้งสายฟ้าสว่างโรจน์ จนแลเห็นหมู่เมฆดำทึบที่ละลิบลิ่วสับสนอยู่เบื้องบนราวกับ 'อำนาจ' อะไรบางอย่างกำลังสัประยุทธ์กันอย่างดุเดือด 'อำนาจ' เหล่านั้นเปล่งประกายครั้งแล้วก็ครั้งเล่ามิยอมพ่ายแพ้กัน

สายฟ้าวาบเจิดจ้ากว่าทุกครั้ง

เมฆดำแยกเป็นช่องโล่งตลอดราวกับปลิงเปิดจากสวรรค์สู่พิภพ

สตรีที่นั่งก้มหน้าอยู่กับโต๊ะทำงานต้องใช้มือปิดตา คาดว่าเสียงฟ้าผ่าจะตามมาหากแสงเจิดจ้าบาดตายิ่ง รุ่งโรจน์อยู่ชั่วพัก แล้วก็พลันวูบลง ไร้เสียงคำราม...

เพราะความห่วงใยทำให้ต้องลุกจากโต๊ะทำงาน เดินผ่านออกไปห้อยภายนอกอันมืดครึ้ม

'ต้อย ต้อย'

แพทย์หญิงอนงค์เรียกแม่สาววันรุ่นไปตลอดทาง ทว่าไม่มีเสียงขานับ...

แสงเจิดจ้า ขาวปนเขียว คล้ายสว่างขึ้นต่อหน้า มือแพทย์หญิงอนงค์ยังค้างอยู่ที่ลูกบิดประตูอันเปิดไว้ครึ่ง ๆ ขณะที่รีบหลับตาฝนโรยลงมาเป็นสาย แต่ไร้สุ้มเสียง ใด ๆ

โลกสว่าง เขียวนวล หากเงียบสงบ

แพทย์หญิงอนงค์ลืมตา ริมฝีปากยังมีคำเรียกขานครึ่ง ๆ

‘ต้อย’ สำเนียงนั้นขาดหาย...กลางสายฝน เด็กตัวเล็กยืนตากฝนเดียวดาย ทีท่าคล้ายงุนงงต่อสภาพของตนเอง

‘อ้าว...’ ผู้เป็นเจ้าของบ้านออกอุทาน

‘ลูกใครล่ะนี่’...”

(ทมยันตี, 2550, หน้า 1–3)

และผลการศึกษานวนิยายเรื่องผู้ใหญ่ลีกับนางมา ผู้เขียนใช้กลวิธีการสร้างความขัดแย้งในเรื่อง 2 ลักษณะเช่นเดียวกัน ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร มักเกิดขึ้นได้จากความแตกต่างด้านความรู้สึกความนึกคิดที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง พบมากที่สุดในเรื่องดังตัวอย่างเหตุการณ์ที่ลีนวัตรไม่พอใจที่ประดิษฐ์เดินทางมาหามาลินี เขากังวลจึงทำให้เขาโกรธและต่อว่ามาลินี ความขัดแย้งดังกล่าวเกิดด้วยเพราะอารมณ์หึงหวง ความว่า

“...มาลินีจะกลับไปทำทองหยอดต่อ แต่ลีนวัตรไม่ยอม วลัยและสมรได้งานที่ถูกใจในวงของหวาน คือ ช่วยเขาตีไข่ มีทั้งไข่ขาวและไข่แดงที่แยกออกจากกันแล้วกำลังรอคนช่วยตีอยู่อีกหลายหม้อลีนวัตรขยิบตาชวนคู่หมั้นปลีกตัวออกไปห่างจากผู้คนพอที่จะพูดเรื่องส่วนตัวได้โดยไม่มีใครได้ยิน มาลินีรู้สึกใจไม่ดีไปตลอดทาง ไม่ทราบว่าเธอจะถูกเล่นงานสถานใด มันเป็นความผิดของเธอด้วยหรือในการที่มีคู่รักคนหนึ่ง เขาโกรธเธอไปติดต่อกับผู้หญิงคนใหม่ แล้วหวนกลับมาหาเธออีกครั้งหนึ่ง...

‘คุณมา !’ ลีนวัตรเอ่นขึ้น แต่ดูเหมือนมันดังอย่างที่สุด

มาลินีสะดุ้งโหยง พอรู้สึกตัวรีบสั่นศีรษะ และขานรับโดยเร็ว

‘ไอ้เจ้าประดิษฐ์เขามาทำไม ?’

‘โธ่ ลีคะ คุณอย่าทำเสียงดุอย่างนั้นไม่ได้หรือคะ มากลัวแทบจะขาดใจตายอยู่แล้ว’ มาลินีอ้อนวอนเขาด้วยเสียงที่แทบจะจำไม่ได้ว่าเป็นเสียงตนเอง อะไรหรอทำให้เธอเรียกเขาว่า ลี เฉย ๆ และเรียกตนเองว่า มา ตั้งแต่หมั้นกันมาแล้วลีนวัตรเคยขอร้องให้เธอพูดกับเขาอย่างนี้ แต่มาลินียังนึกละอายใจอยู่ไม่กล้าพูด ทั้ง ๆ ที่ใจจริงอยากจะพูดกับเขาด้วยถ้อยคำที่หวานที่สุดและเพราะที่สุด

แต่ดูเหมือนเขายังไม่ทันสังเกต ตั้งหน้าขู่เธอต่อไปว่า

‘กลัวใคร กลัวเจ้าประดิษฐ์หรือกลัวผู้ใหญ่ลี’

‘กลัวทั้งสองคนนั่นแหละ’

‘งั้นตอบคำถามให้ดี ๆ เจ้าประดิษฐ์มาทำไม’

‘ไม่ทราบค่ะ’

‘ต้องทราบ’ เขาบีบมือเธอจนเจ็บไปหมด

‘โอ๊ะ ! ทราบค่ะ–ทราบ คุณอย่าบีบมือฉันซิคะ มันเจ็บนี่นา’

‘มือใคร ที่ผมบีบอยู่นี่’

‘มือของฉันสิคะ’

‘ตอบใหม่ มือของใครกันแน่’

‘มือของมาค่ะ’ เธอรีบแก้ไขให้ถูกใจเขาโดยเร็ว และพอเธอพูดจบ เขาก็คลายมือออก แต่ยังไม่ยอมปล่อย คงกลัวเหมือนกันว่า ถ้าเธอวิ่งหนีไปเสียดื้อ ๆ เขาจะทำอะไรเธอได้

‘ทราบว่ายังไง บอกมาเร็ว’

‘ประดิษฐ์เขาคงจะต้องการมาคืนดีกับมาอีกค่ะ แต่เรายังไม่ได้พูดกันดอกค่ะ วลัยกระซิบบอกเท่านั้น’

‘คุณนึกเสียดายบ้างไหม ?’

‘โธ่ ลีคะ ประดิษฐ์กับมาไม่ได้คบกันเพียงสองวันนี่คะ’

‘หมายความว่ายังไง’

‘หมายความ–เอ้อ–เอ้อ’

‘ยังรักกับมันอยู่ใช่ไหม’ เขารีบแนะให้ ตั้งใจจะประชดประชันมากกว่า

‘ใช่ค่ะ’ มาลินีตกหลุมพรางของเขาด้วยไม่ทันคิดให้รอบคอบ

‘ดีละ–งั้นจะไม่มีการบวชในวันพรุ่งนี้อย่างแน่นอน’

‘ว้าย–แล้วคุณจะเลิกล้มงานง่าย ๆ อย่างงั้นหรือคะ คนมาออกเต็มบ้านอย่างนี้อย่าเลิกเลยค่ะ บวชเถอะ สงสารป้าปุยจะอายคนแย่’

‘ผมไม่เลิกล้มงานหรอก เพียงแต่ไม่บวชเท่านั้น’

‘อ้าว แล้ว...’

‘ผมจะประกาศเปลี่ยนเป็นงานแต่งงาน ผมไม่ยอมปล่อยตัวคุณให้ไอ้เจ้าประดิษฐ์คนนั้นอย่างแน่นอน ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้น ผมจะไม่ยอมให้โอกาสมันตั้งสามเดือนในระหว่างอยู่ในพรรษานั่น ให้ใครหัวเราะเยาะเล่นได้ง่าย ๆ คุณเข้าใจรึยัง’...”

(กาญจนา นาคนันทน์, 2555, หน้า 373–375)

จากตัวอย่างข้างต้นไม่เพียงแต่นำเสนอถึงความขัดแย้งระหว่างมาลินีและลีนวัตรแล้ว ยังรวมไปถึงความขัดแย้งระหว่างลีนวัตรกับประดิษฐ์อีกด้วย แม้ว่าประดิษฐ์จะไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์แต่เขาก็เป็นต้นเหตุที่ทำให้มาลินีและลีนวัตรผิดใจกัน

ส่วนความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร เป็นความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร ซึ่งจะทำให้เนื้อเรื่องดำเนินไปอย่างน่าสนใจ โดยให้ตัวละครเกิดความสับสน

และต่อสู้กันภายในจิตใจ ภาวะดังกล่าวตัวละครต้องตัดสินใจ เช่น ตอนที่มาลินีและประดิษฐ์ทะเลาะกัน เกือบทุกครั้งมาลินีต้องเป็นฝ่ายงอนง้อ บางครั้งเธอถึงกับต้องอยากเลิกกับเขาจริง ๆ แต่ก็ไม่อาจทำได้ ทำให้ต้องโทรไปขอคืนดีเสมอ สิ่งเหล่านี้ คือ ความขัดแย้งที่อยู่ภายในจิตใจที่มาลินีต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังตัวอย่าง

"...คำแนะนำของวลัยตรงกับความคิดของเธออยู่แล้ว มาลินีจึงตัดสินใจโทรศัพท์ไปยังที่ทำงานของประดิษฐ์ทันทีที่มีโอกาสว่าง

ประดิษฐ์รับโทรศัพท์ของเธอด้วยเสียงเนือย ๆ ไม่สมกับที่ไม่ได้พบกันมาหลายวัน จนมาลินีอดน้อยใจไม่ได้ เขาไม่สนใจว่าตลอดเวลาที่ไม่ได้พบกันนั้นเธอมีทุกข์สุขอย่างไรบ้าง

'มีธุระอะไรเรอะ ?' เสียงของเขาดังมาตามสาย

มาลินีพยายามกลั้นความน้อยใจอย่างสุดกำลังตอบว่า 'ค่ะ' มีธุระอยากจะปรึกษาประดิษฐ์นิดหน่อย

'ว่ามาซิ'

'เรื่องมันยาวค่ะดิษฐ์ขา คุณพอมีเวลาว่างบ้างไหม'

'เย็น ๆ เลิกงานแล้วไหม ?'

'ได้ค่ะ เราจะพบกันที่ไหนคะ'

'ผมจะไปรับ คุณคอยอยู่แถวที่ทำงานนั่นแหละ'

'ขอบคุณค่ะ' พอเธอพูดเพียงนี้ทางโน้นก็วางหูทันที

มาลินีแอบเช็ดน้ำตา แล้วก็กลับมานั่งที่..."

(กาญจนา นาคนันทน์, 2555, หน้า 113)

2.2.3 นวนิยายที่มีความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ควบคู่กับความขัดแย้ง มนุษย์กับธรรมชาติ ปรากฏในนวนิยายเรื่อง **ลายแทงในถ้ำแก้ว** ของสไบเมือง ซึ่งปรากฏกลวิธีการสร้างความขัดแย้ง 2 กลวิธี คือ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เป็นความขัดแย้งที่ตัวละครต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติ เช่น สัตว์ร้าย ฝนฟ้าอากาศ ล้วนเป็นธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถควบคุมได้ ซึ่งปรากฏในตอนที่ม้าตัวที่มีนางเจลัมผูกติดอยู่เกิดตื่นพยศ เพราะสัมผัสพิษไข้ของนางเจลัม จึงทำให้ทั้งนางพากุจีและนางเจลัมติดอยู่บนหลังม้าที่วิ่งบุกเข้าป่าไผ่ถูกหนามแหลมขูดขีดเนื้อ สุดท้ายทำให้นางพากุจีตัดสินใจพานางเจลัมกระโดดลงจากหลังม้ากลิ้งตกลงมา ศีรษะกระแทกโขดหินข้างทาง เลือดไหลอาบร่างตั้งแต่ใบหน้าจรดปลายเท้าจนหมดสติ ดังที่ปรากฏต่อไปนี้

. “...สาวน้อยเพ่งพิศอาการม้าพลางคำนึง ม้าตัวนี้ผิดจากม้าตัวอื่นตื่นง่าย เพียงสัมผัสอาการไข้มารดา แม้เมื่อนางลูบไล้อาชาก็ยังโยกยกกายขึ้นลงแสดงอาการมิยินดี

‘พากุจีจงเปลี่ยนม้ากะอัสนะ’

ยังมิทันคนสนิทขยับกาย อาชาก็โผนเผ่นพาพากุจีอันมีนางเจลัมผูกติดวิ่งออกจากที่ราวลมพัดท่ามกลางความสงัดมืดมิดแห่งราตรี...

...อัสดาตัวพยศโผนเผ่นมิหยุดยั้ง แม้บังคับเพียงใดก็มิอาจรั้งได้ จนพากุจีอ่อนแรง ปล่อยไปตามยถากรรม ม้าพุ่งไปเบื้องหน้าครั้นแล้ววกเลี้ยวบุกเข้าสู่ป่าไผ่อันเป็นทางดินแคบรกชัฏ ลัดเข้าวนาทันใด พากุจีโน้มกายหลบหนามแหลมจากลำไม้อันพราวสะพรั่งหนามทั้งนั้นขูดขีดนางเจลัมเป็นริ้วรอย นับตั้งแต่ศีรษะตลอดไหล่ หลังถูกปลายไม้ทิ่มแทงสติแห่งนางคืนมาเพียงครึ่งกลาง เลือนรางเผลอไผลครึ่งตื่นครึ่งหลับ กระนั้นก็ยังเจ็บแปลบแสบเนื้อ แต่นางมิอาจเปล่งเสียง ได้แต่จุกแน่เสียดร้าวราวจะขาดใจ...

...ความกลัวจู่โจมเข้าจับจิตจนมิคิดสิ่งใดได้ ฉับพลันนั้นเองพากุจีจึงหักใจโจนลงจากหลังอัสดร พาเอานางเจลัมผู้ผูกติดอยู่กับแผ่นหลังกลิ้งลงมา ศีรษะกระแทกโขดหินข้างทาง โลหิตไหลรินอาบร่างตั้งแต่ใบหน้าจรดปลายเท้า สิ้นสติสมประดีทันใด...”

(สไบเมือง, 2549, หน้า 122–123)

ในขณะที่ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เป็นความขัดแย้งที่ผู้แต่งสร้างเหตุการณ์ให้เกิดขึ้นระหว่างตัวละครกับตัวละครด้วยกันเอง ซึ่งความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ที่ปรากฏในเรื่อง ลายแทงในถ้ำแก้ว เกิดขึ้นเนื่องจากความแตกต่างทางด้านความคิด ระหว่างนางเจลัมผู้เป็นหมออาถรรพณ์ที่กลัวว่าวิทยาการแห่งคัมภีร์พระเวทจะข่มอำนาจของจิตที่นางเชื่อมั่นว่าตนเองแก่กล้ากับพราหมณ์หัสตะ ผู้เป็นพราหมณ์โดยกำเนิด ดำรงวงศ์ตระกูลด้วยการปฏิบัติตนถูกต้องตามหลักธรรมทุกประการ

2.2.4 นวนิยายที่มีความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรม และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสังคม ปรากฏในเรื่อง **ฌาน** ของทมยันตี เพื่อให้เรื่องดำเนินไปตามโครงเรื่องที่วางไว้ ทำให้เนื้อเรื่องมีสนุกสนาน น่าสนใจ ชวนติดตาม ซึ่งความขัดแย้งที่ปรากฏในเรื่องมี 2 ความขัดแย้ง คือ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรม เป็นความขัดแย้งที่ผู้แต่งสร้างให้ตัวละครประสบกับเคราะห์กรรมของชีวิตในลักษณะต่าง ๆ ตัวละครจะต้องเผชิญและต่อสู้กับปัญหาในชีวิตเพื่อความอยู่รอดและดำรงชีวิตได้ต่อไป ซึ่งความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรมนี้ปรากฏในตอนเริ่มเรื่องเมื่อตัวละครเอก (มัน, ไอ้ตัวเล็ก, ใจแก้ว) ถูกแม่เสือคาบมาเพื่อเป็นอาหารแต่ก็ถูกฤๅษีช่วยไว้และ

ว่ายวานให้แม่เสือนำไปเลี้ยง ทำให้มันมีกิริยาอาการ ตลอดจนวิถีชีวิตตามอย่างพ่อแม่พี่น้องของมัน แต่แล้วฤาษีก็เป็นผู้อบรมสั่งสอนและให้มันเรียนรู้ว่ามันไม่ใช่ “เสือ” แต่มันคือ “คน”

และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสังคม เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์กับสาเหตุภายนอก ซึ่งในนวนิยายเรื่อง ฌาน ปรากฏความขัดแย้งนี้ คือ เป็นความขัดแย้งระหว่างใจแก้วซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนของผู้ที่ปฏิบัติธรรม การฝึกฝนจิต จนสามารถบรรลุฌาน ในขณะที่ด็อกเตอร์สัทมนเป็นตัวแทนของความเป็นจริงที่เชื่อว่าทุกสิ่งสามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิทยาศาสตร์ ซึ่งท้ายที่สุดแล้วด็อกเตอร์สัทมนก็ยอมรับว่าวิทยาศาสตร์ไม่สามารถพิสูจน์เรื่องนี้ได้จึงทำให้ด็อกเตอร์สัทมนสนใจอยากที่จะเรียนรู้การฝึกจิตจนสามารถเข้าสู่ฌานได้

2.2.5 นวนิยายที่มีความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรม พบในเรื่อง**วัฏจักรชีวิต** ของ สุทัสสา อ่อนค้อม ขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เป็นความขัดแย้งที่ผู้แต่งสร้างเหตุการณ์ให้เกิดขึ้นระหว่างตัวละครกับตัวละครด้วยกันเองซึ่งเกิดขึ้นจากความแตกต่างด้านความรู้สึกและนึกคิดที่มีต่อเรื่องหรือสิ่งเดียวกัน ดังตัวอย่างความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ที่ปรากฏระหว่างนายแพทย์สมมิ่งกับหลวงพ่อหลังจากประสบอุบัติเหตุจนคอหักแต่เมื่อขับรถตกท้องร่องคอก็ติดขึ้นมาทันที ซึ่งจากเหตุการณ์นี้หมอไม่เชื่อว่าหลวงพ่อจะหายเพราะไม่ตรงกับทฤษฎีที่ได้ร่ำเรียนมา ดังที่ปรากฏความขัดแย้งดังนี้

“...‘สงสัยหลวงพ่อจะปวดมากจนเพ้อ’ ถึงได้พูดอะไรแปลก ๆ มีอย่างที่ไหน คนหายใจทางสะดือได้ มันขัดกับหลักวิทยาศาสตร์ที่ผมเรียนมา’ หมอวัยกลางคนเริ่มจะรู้สึกหงุดหงิด

‘อาตมาไม่ได้เพ้อและอาตมาก็มีสติสัมปชัญญะอยู่ตลอดเวลา อาตมารู้นะว่าคุณหมออยากให้อาตมาตาย เพราะมันจะได้ตรงกับทฤษฎีที่คุณหมอเรียนมา แต่อาตมาจะบอกคุณหมอว่าอาตมาจะยังไม่ตาย จะไม่ยอมตายตอนนี้’

‘เป็นไปไม่ได้หรอกครับหลวงพ่อ ก็ผลเอกซเรย์ออกมาว่าหลวงพ่อกระดูกคอขาดแล้ว จะอยู่ต่อไปได้อย่างไร’ นายแพทย์วัยกลางคนรู้สึกสับสน ถ้าท่านพระครูไม่มรณภาพก็แสดงว่าสิ่งที่เขาเรียนมานั้นไม่ถูกต้อง...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 12–13)

ทั้งนี้ ยังปรากฏ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรม เป็นกลวิธีที่ผู้แต่งสร้างให้ตัวละครประสบกับเคราะห์กรรมของชีวิตในลักษณะต่าง ๆ ตัวละครจะต้องเผชิญและต่อสู้กับปัญหาในชีวิตเพื่อความอยู่รอดและดำรงชีวิตได้ต่อไป ดังที่ปรากฏในธรรมนิยายเรื่อง วัฏจักรชีวิต เช่น ในตอนที่ 19 กรรมจากทำแท้ง เป็นทุกข์ของสองสามีภรรยาที่มีอาชีพ

เป็นหมอแต่ลูกสาวและลูกชายที่คลอดออกมาเป็นง่อยเหมือนกันหมดทั้งสามคน ทั้งสองไม่สามารถใช้วิชาความรู้ที่ร่ำเรียนมานั้นช่วยลูกได้เลย จึงมาให้หลวงพ่อช่วยเหลือ ซึ่งหลวงพ่ออธิบายว่าการที่หมอได้ลูกพิการนั้นเป็นเพราะทำกรรมที่เป็นอกุศล คือ การเปิดคลินิกรับทำแท้งจึงเป็นเหตุให้ลูกออกมาพิการ หลวงพ่อจึงได้แนะให้เข้ากรรมฐานเจ็ดวันและแผ่เมตตาอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับคนที่คุณหมอทำลายชีวิตเขา ดังตัวอย่างที่ปรากฏต่อไปนี้

"...'หมายความว่าการที่หมอได้ลูกพิการเพราะคุณหมอทำกรรมที่เป็นอกุศล พระพุทธองค์ตรัสสอนว่า 'กรรมย่อมเกิดจากผู้กระทำเหมือนสนิมเหล็กเกิดจากเหล็ก' ถ้าคุณหมอไม่ได้ทำกรรมมาอย่างนี้ เรื่องอย่างนี้ก็จะไม่เกิดขึ้นกับคุณหมอ'

'...ผมผิดหรือ ผมช่วยเขานะครับท่าน การช่วยคนอื่นให้พ้นจากความทุกข์เป็นความผิดด้วยหรือ อย่างสองรายที่ผมเพิ่งช่วยไปน่ะ รายนึงเขาท้องกับ ผอ.เกิดเมีย ผอ.ฟ้องขึ้นมา เขาก็ต้องถูกไล่ออกจากราชการ อีกรายเด็กถูกพ่อเลี้ยงข่มขืนจนท้องผมก็ต้องช่วย ผมผิดด้วยหรือ' เขาย้ำท่านพระครูจึงพูดด้วยเสียงปกติว่า 'ตามใจ คุณหมอไม่เชื่ออาตมาก็ตามใจ แต่จำคำของอาตมาไว้นะ คุณหมอจะต้องมีลูกห้าคน ถ้าคุณหมอไม่เลิก ลูกอีกสองคนที่จะมาเกิดก็จะต้องพิการเหมือนพวกพี่ ๆ ลูกสาวที่เพิ่งคลอดเมื่อสองเดือนที่แล้วหัวยาวออกมาเลยใช่ไหมล่ะ' ถ้อยคำของท่านทำให้ภรรยาของนายแพทย์ถึงกับร้องไห้กระซิก ๆ..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 202-203)

2.2.6 นวนิยายที่มีปมปมขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสังคม ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และความขัดแย้งภายในจิตใจตัวละคร

เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์กับสาเหตุภายนอกเป็นต้นว่า การที่มนุษย์ต้องสู้ภัยที่เกิดจากธรรมชาติ สังคม สัตว์ รวมถึงผู้เป็นเจ้าศาสนา สิ่งที่ไม่มีตัวตน เช่น ภูตผีปีศาจ หรือชะตากรรมอื่น ๆ (เครือฟ้า คุ้มแก้ว, 2533, 74) รวมทั้งความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร จากการศึกษาพบจำนวน 3 เรื่อง คือ นวนิยายเรื่อง **เสียงแห่งมัชฌิมยาม** ของสไบเมือง, นวนิยายเรื่อง **ความมืดแห่งคูหาทอง** ของสไบเมือง และนวนิยายเรื่อง **รัตนโกสินทร์** ของ ว.วินิจฉัยกุล ตัวอย่างเช่น ผลการวิจัยพบว่าเรื่อง เสียงแห่งมัชฌิมยาม ผู้เขียนใช้กลวิธีการสร้างความขัดแย้งในเรื่อง 3 ลักษณะ ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและสังคม ผลการศึกษาพบว่า ตัวละครในเรื่องมีความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้าและภูตผี เห็นได้จาก ภัตตะ ซึ่งเป็นตัวเอกสำคัญในการดำเนินเรื่อง ปมเรื่องทุกอย่างเกิดขึ้นเพราะเขาไม่เชื่อฟังคำสอนของโรปนะ ชายชราผู้นับถือในคุณธรรม และเทพเจ้า การที่ภัตตะไม่เชื่อในบาปบุญหรือเวรกรรม ทั้งที่ทราบดีว่าจารุธารามีสามีอยู่อยู่กลับแย่งชิงมาโดยไม่สนใจในคำห้ามปรามของโรปนะ แม้กระทั่งโยคีที่ทรงศีล ดังตัวอย่างที่ภัตตะกล่าวแสดงความขัดแย้งต่อเทพเจ้า ความว่า

“...จำไว้ให้ดี ภัตตะ ยามใด มนุษย์หลีกเลี่ยงความเคารพเทวะ ขาดการเชื่อฟัง หยาบกระด้าง เพียรดึงดันทำสิ่งที่เทวะไม่ทรงยินดีให้ทำ เจ้าจงรู้ไว้เถิดว่า รูปกายอันงดงามพละกำลังอันเข้มแข็ง แลสติปัญญาที่เจ้ามีอยู่พอตัว ก็จะพลันสิ้นสูญวิบัติไปในที่สุด

‘คำก็เทวะ สองคำก็เทวะ มีสิ่งอื่นใดที่ยิ่งใหญ่กว่าเทวะของท่านหรือหาไม่ !’ ภัตตะส่งเสียงอย่างขัดเคือง...”

(สไบเมือง, 2549, หน้า 37)

ผลการนำเสนอความขัดแย้งข้างต้นสะท้อนให้เห็นระบบความคิดความเชื่อของตัวละครในเรื่องผูกพันกับ เทพเจ้า และวิญญาณ โดยมีความเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะบันดาลทุกสิ่งได้ ในขณะเดียวกันก็สามารถมอบความวิบัติมาสู่มนุษย์ได้เช่นกันหากไม่เคารพหรือลบหลู่

ส่วนความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร มักเกิดขึ้นได้จากความแตกต่างด้านความรู้สึก ความนึกคิดที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ดังตัวอย่างข้างต้นปรากฏถ้อยคำที่แสดงถึงความขัดแย้งทางความเชื่อเรื่องเทพเจ้าของโรปนะ กับ ภัตตะ อย่างไรก็ตามยังปรากฏความขัดแย้งของตัวละครอีกหลายประเด็น ส่วนใหญ่แล้วผู้วิจัยพบว่า ภัตตะเป็นตัวละครที่สร้างความขัดแย้งกับตัวละครอื่นในเรื่อง โดยเป็นสาเหตุที่ทำให้ครอบครัวผู้อื่นเกิดความวิบัติ เห็นได้จาก ชีวิตคู่ของจารุธาราต้องเลิกราเพราะภัตตะลักพาตัวนางไป ทำให้โกญจาผู้เป็นสามี รวมถึงเศรษฐี โกกิละ และนางสุมนาผู้เป็นพ่อแม่ไม่เชื่อใจในความบริสุทธิ์พรหมจรรย์ถึงกับขับไล่นางออกจากบ้าน ตัวอย่างความขัดแย้งของภัตตะกับตัวละครอื่นปรากฏในบทสนทนาต่อไปนี้

“...‘นับแต่บัดนี้ เขาจะไม่เป็นสามีเจ้าอีกต่อไป’ ภัตตะกล่าวหนักแน่นพลางแนบดวงหน้าลงเคล้าคลึงกับลำคออันหอมกรุ่นด้วยกลิ่นรสสุคนธ์

‘เจ้าจะต้องเป็นภริยาข้าอย่างที่เคยเป็นเมื่อชาติปางก่อน’

‘เจ้าช่างเป็นชายชาติโจรที่กักขฬะนัก’ นางบริภาษขณะหยุดดิ้น เพราะไม่ว่าจะดิ้นเพียงไหน ก็มิอาจพ้นรั้วเหล็กอันแข็งแกร่งที่โอบกระหวัดรัดรึงอยู่นี้ได้

‘ไม่สมกับรูปร่างล่ำสันทะมัดทะแมง’ แลหน้าตาคมคายฉลาดเฉลียวที่เราเคยนึกนิยามแรกเห็นนั้นเลย การกระทำของเจ้าดุจพวกจัณฑาลที่หาแผ่นดินเหยียบมิได้เรานี้รังเกียจนัก แม้นว่าเนื้อเจ้ากับเนื้อเราจะแนบสนิทดั่งเนื้อเดียวกัน แต่อย่าฟึงหวังเลยว่าใจเราจะเฉียดใกล้คนชั่วต่ำทราม เช่นเจ้า...”

(สไบเมือง, 2549, หน้า 47–48)

จากข้อความข้างต้น ปรากฏบทสนทนาที่แสดงความขัดแย้งระหว่างภัตตะกับจารุธารา โดยภัตตะพยายามกอดรัดเพื่อหวังจะได้นางจารุธาราเป็นภรรยา

แต่นางขัดขืนกล่าวถ้อยวาจาอันขัดแย้งออกมา สะท้อนให้เห็นว่าผู้เขียนใช้กลวิธีการดำเนินเรื่องแบบขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน

"...'ถ้าเช่นนั้น จงไปจากบ้านข้า กลับไปยังโคตรตระกูลของเจ้าโดยเร็ว... ไอ้คนถ่อยผู้เฒ่าคุมกองเกวียนยังจอดเกวียนอยู่หน้าบ้าน นั่นแหละ...จงไปกับมันพร้อมยานีพี่เลี้ยงของเจ้า' สามีนางประกาศิตด้วยเจ็บใจพลางผลุนผลันไปจากห้อง...

นางพลางคารวะทั้งสองแล้วกลับออกมารวบรวมเสื้อผ้า

ขณะนั้นโกญจาก็ก้าวเข้ามาในห้อง

'เงินทองของมีค่า เครื่องประดับทุกชิ้นของเจ้า ไม่ว่าเป็นของข้าหรือของที่ติดเจ้ามาจากบ้านเจ้า จงวางกองไว้ อย่าได้ขนกับตัวเจ้าเป็นอันขาด !' เขาออกคำสั่งด้วยหน้าตาดุดัน

'แม้เจ้าจะเป็นธิดาเศรษฐี มีศักดิ์เสมอตระกูลของข้าก็ตาม แต่เมื่อเจ้ามาเป็นภริยาข้า ก็เฉกเช่นเจ้าเป็นทาสี ข้าวของของเจ้าที่มี ข้าจักริบไว้ทุกอัน'..."

(สไบเมือง, 2549, หน้า 82–83)

จากบทสนทนาข้างต้นปรากฏความขัดแย้งของตัวละครระหว่างโกญจากับจารุธารา โดยโกญจาผู้เป็นสามีแสดงความโกรธเคืองไม่พอใจจารุธาราที่ถูกภัตตะลักตัวไปโดยไม่แน่ใจว่านางตกเป็นภรรยาของภัตตะหรือนางยังบริสุทธิ์ใจกับตนอยู่หรือไม่ บทสนทนาดังกล่าวเป็นบทสนทนาที่มีเจตนาตัดรอนต่อว่าจารุธารา อันสะท้อนให้เป็นบทบาทสตรีที่ถูกลดทอนคุณค่าอย่างไรเหตุผล

และความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร เป็นความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร ซึ่งจะทำให้เนื้อเรื่องดำเนินไปอย่างน่าสนใจ โดยให้ตัวละครเกิดความสับสนและต่อสู้กันภายในจิตใจ ภาวะดังกล่าวตัวละครต้องตัดสินใจ เช่น เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นตัวละครจะสับสน เพราะใจหนึ่งต้องการทำ แต่อีกใจหนึ่งต่อต้านไม่ต้องการทำ ซึ่งผู้เขียนจะนำเสนอโดยบรรยายให้เข้าใจกระแสสำนึกที่เน้นความรู้สึกภายในจิตใจของตัวละคร จากการศึกษาพบว่า ตัวละครภัตตะ ได้รับการนำเสนอให้เห็นถึงความขัดแย้งภายในจิตใจ ตอนที่โรปนะ เตือนว่าจารุธาราหญิงสาวที่ภัตตะหมายปอง เป็นหญิงมีสามีแล้ว แต่ภัตตะก็ไม่เชื่อและยังยืนหยัดที่จะรักนางต่อไป ทั้ง ๆ ที่ความเป็นจริงแล้วเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ดังตัวอย่าง

"...'โรปนะ วานบอกข้าด้วยเถิดว่าโกกิละเศรษฐีมีบุตรสาวชื่อไร' เขาละล่ำละลักไต่ถาม

'ดูก่อนภัตตะ เจ้าได้ข่าวเท็จนี้มาจากที่ใด โกกิละช่างทองมีบุตรชายเพียงผู้เดียวนาม โกญจา'

‘แล้วนางนั้น นางงามหยาดเยิ้มดั่งฟ้าส่งลงมาเกิด ในเกวียนโน้น ผู้ร่วมเดินทางกับสุมนา ภริยาโกกิละคือผู้ใด’

‘ชะรอยจะเป็นลูกสะใภ้เศรษฐีเป็นแน่แท้’ ทันทีที่สิ้นคำ ภัตตะมีอันเป็นฟุบหน้ากับฝ่ามือ ‘จริงดังนั้นแล้ว ข้าพเจ้าแลเห็นสินทูรปรากฏอยู่ตรงหว่างคิ้วนาง’

ภัตตะนึกในใจ เพียงแต่เขาดื้อดึงร้องว่า

‘ไม่จริง ! ไม่มีร่องรอยใดบอกว่านางแต่งงานแล้ว...ไม่จริง...โรปนะ’...”

(สไบเมือง, 2549, หน้า 17)

2.2.7 นวนิยายที่มีความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรม จากการศึกษาพบในนวนิยาย 2 เรื่อง **หญิงคนชั่ว** ของ ก.สุรางคนางค์ และเรื่อง**หยดน้ำค้างพันปี** ของชมัยภร แสงกระจ่าง ตัวอย่างเช่น

การสร้างความขัดแย้งในนวนิยายเรื่องหยาดน้ำค้างพันปี ของชมัยภร แสงกระจ่าง ผู้เขียนนำเสนอปมขัดแย้ง 3 ลักษณะ คือ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ หมายถึง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างตัวละครกับตัวละคร เกิดจากความแตกต่างด้านความคิดที่มีต่อเรื่องหรือสิ่งเดียวกัน ความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ ความชอบธรรม การเอารัดเอาเปรียบ เป็นต้น ในนวนิยายเรื่องนี้สร้างภาวะขัดแย้งระหว่างตัวละครเอกกับตัวละครอื่น ๆ หลายประการ อาทิ ความขัดแย้งระหว่างสายน้ำกับบุคคลภายนอก และบุคคลภายในครอบครัว

ความขัดแย้งระหว่างสายน้ำกับบุคคลภายนอก เพราะไม่ได้รับความยุติธรรม และถูกกล่าวหาว่ามีส่วนเกี่ยวข้องในการปลอมแปลงและขโมยสมบัติแผ่นดิน จนเกิดเป็นเรื่องราวใหญ่โต ทำให้เธอพยายามต่อสู้กับคดีความดังกล่าว ความขัดแย้งนี้เป็นบททดสอบความอดทนและความมานะของสายน้ำรวมทั้งคนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดี สะท้อนให้เห็นถึงวิธีคิดและการแก้ปัญหาการเอาตัวรอดของแต่ละบุคคลที่ซับซ้อนและหลากหลาย

นอกจากนี้ยังมีความขัดแย้งระหว่างสายน้ำกับบุคคลภายในครอบครัว คือสามี และบุตรชาย กล่าวคือ สามีและลูกทำอะไรมิค่อยได้ตามที่เธอต้องการ เช่น สามีไปทำงานที่ต่างจังหวัด ปล่อยให้เธอและลูกอยู่ตามลำพัง จนเธอรู้สึกขาดคนเคียงข้าง ส่วนบุตรชายมักประพฤติตนผิดทั้งด้านการเรียน การแสดงออกต่าง ๆ

ในขณะที่ ความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร หมายถึง ตัวละครจะมีความรู้สึกสับสนและต่อสู้กันภายในจิตใจของตัวละคร เป็นภาวะที่ตัวละครต้องตัดสินใจ ดังเช่น เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นตัวละครจะสับสน เพราะใจหนึ่งต้องการทำ แต่อีกใจหนึ่งต่อต้าน

ไม่ต้องการทำ ผู้เขียนนำเสนอโดยบรรยายให้เข้าใจกระแสสำนึกที่เน้นความรู้สึกนึกคิดภายในจิตใจของตัวละคร

ในนวนิยายเรื่องนี้สายน้ำ นานขวัญใจ ซึ่งเป็นตัวละครเอก มีความขัดแย้งภายในจิตใจของตนเอง คือความทุกข์ระทมใจระหว่างการอดทนสู้คดีความนานกว่า 20 ปี ประกอบกับการเผชิญปัญหาของของคนในครอบครัวและผู้คนรอบข้าง ความขัดแย้งที่แฝงในความรู้สึกของตัวละครทำให้ผู้อ่านสนใจติดตาม ตลอดจนความข่มใจ อดทนต่อภาวะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรม เป็นกลวิธีที่ผู้แต่งสร้างให้ตัวละครประสบกับเคราะห์กรรมของชีวิตในลักษณะต่าง ๆ ตัวละครจะต้องเผชิญและต่อสู้กับปัญหาในชีวิตเพื่อความอยู่รอดและดำรงชีวิตได้ต่อไป ในนวนิยายเรื่องนี้เสนอว่าการที่จะต้องเผชิญกับความทุกข์ทั้งที่เธอไม่ได้เป็นผู้ก่อขึ้นและความทุกข์ที่เธอได้สร้างขึ้นมาเป็นเวลายาวนานกว่า 20 ปี ทำให้บทบาทของตัวละครโดดเด่นยิ่งขึ้น และยังทำให้เห็นคุณธรรมจริยธรรมของตัวละครด้านความอดทนและการไตร่ตรองแก้ปัญหาต่าง ๆ

ความขัดแย้งนี้เป็นการหน่วงเรื่องให้น่าสนใจ ตลอดจนทำให้เห็นพัฒนาการของเรื่องตั้งแต่ปมปัญหา สาเหตุ การแก้ปัญหา ที่ปรากฏในเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างหลากหลาย

2.2.8 นวนิยายที่มีความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและสังคม และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรม

พบในเรื่อง จดหมายจากเมืองไทย ของโบตั๋น กล่าวคือ **ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์** ปรากฏความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ในเรื่องตอนที่ตันส่วงอู๋เกิดความรู้สึกไม่ชอบคนไทย เขาจึงพยายามเลี้ยงลูกแบบคนจีนปลูกฝังค่านิยมแบบเก่า ๆ จึงทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างตันส่วงอู๋และลูก ๆ จนทำให้ลูกชายเกิดความรู้สึกต่อต้านการเลี้ยงดูของพ่อจนทำให้ไปอยู่กับหญิงโสเภณี

ส่วนความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและสังคม เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่ไม่มีตัวตน ซึ่งในเรื่องจดหมายจากเมืองไทยนั้น ปรากฏความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและสังคม คือ ตันส่วงอู๋ชายชาวจีนที่เดินทางมาอยู่อาศัยและทำงานที่เมืองไทย มีความขยันขันแข็งแต่เขากลับเกลียดคนไทยจนไม่ค้าขายให้กับคนไทยเพราะเขาคิดว่าคนไทยเป็นคนขี้เกียจ ชอบเอาเปรียบผู้อื่นโดยเฉพาะคนต่างชาติที่ถูกมองว่ามาอาศัยแผ่นดินไทยทำมาหากิน เขาจึงหันไปค้าขายกับคนจีนด้วยกันแทน

และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรม เป็นกลวิธีที่ผู้แต่งสร้างให้ตัวละครประสบกับเคราะห์กรรมของชีวิตในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งในเรื่องนั้นผู้แต่งได้สร้างความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรมคือเม่งจูลูกสาวคนสุดท้องของตันส่วงอู๋ถูกพ่อเกลียดตั้งแต่เด็ก ๆ เพราะเกิดมาเป็นลูกสาวและตอนที่ภรรยาของตันส่วงอู๋กำลังท้องนางเกิดล้มจึงทำให้ต้องคลอดเม่งจูก่อนกำหนดและไม่สามารถมีลูกได้อีก ตันส่วงอู๋เชื่อว่าเม่งจูเป็นตัวอัปมงคล แต่แล้วเมื่อโตขึ้นเม่งจูมีความขยันขันแข็งช่วยพ่อแม่ทำงานอีกทั้งยังแต่งงานกับคนไทยที่เป็นคนดีมีความรู้และเลี้ยงดูตันส่วงอู๋ตอนแก่ชราจึงทำให้ตันส่วงอู๋คลายทิฐิลง

ผู้วิจัยพิจารณาว่า การที่ผู้แต่งนำความขัดแย้งลักษณะเดียวรวมถึงความขัดแย้งหลายลักษณะดังที่กล่าวมาแล้วนั้น มาใช้ในงานเขียน สะท้อนให้เห็นว่าผู้เขียนเชื่อมโยงอารมณ์พื้นฐานของมนุษย์ที่ปรากฏอยู่ในสังคมมาสอดแทรกใส่ในเนื้อเรื่องเป็นการทำให้งานเขียนมีความน่าสนใจ ติดตาม และจัดได้ว่าเป็นลีลาการประพันธ์อีกรูปแบบหนึ่งของนวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของไทย

3. การลำดับเหตุการณ์ คือ เหตุการณ์ในเรื่องเป็นการเล่ารายละเอียดของเรื่องที่ดำเนินไปตามโครงเรื่องที่วางไว้ และขยายความให้เรื่องยาวขึ้น โดยจัดวางเหตุการณ์ พฤติกรรมและการกระทำต่าง ๆ ตามวิธีการต่อไปจนเรื่องอวสาน จากการศึกษานวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง ปรากฏกลวิธีการลำดับเหตุการณ์จำนวน 3 กลวิธี คือ การลำดับเหตุการณ์แบบปฏิทินพบจำนวน 22 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 91.66 การดำเนินเรื่องโดยลำดับเหตุการณ์ย้อนหลัง พบจำนวน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 4.17 และการลำดับเหตุการณ์แบบเป็นลางให้มีการคาดคะเนพบจำนวน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 4.17 ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 3 การลำดับเหตุการณ์ในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี

การลำดับเหตุการณ์	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
1. ลำดับเหตุการณ์แบบปฏิทิน	22	91.66
2. ลำดับเหตุการณ์ย้อนหลัง	1	4.17
3. ลำดับเหตุการณ์แบบเป็นลางให้มีการคาดคะเน	1	4.17
รวม	24	100

จากตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้เขียนนิยมใช้การลำดับเหตุการณ์แบบปฏิทินมากที่สุด และใช้ลำดับเหตุการณ์ย้อนหลัง และลำดับเหตุการณ์แบบเป็นลางให้มีการคาดคะเนน้อยที่สุด ดังนี้

3.1 กลวิธีการลำดับเหตุการณ์แบบปฏิทิน คือการเริ่มเรื่องในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนตามด้วยเหตุการณ์ที่เกิดถัดๆไปตามลำดับจนจบเรื่อง จากการศึกษาพบจำนวน 22 เรื่อง คือ นวนิยายเรื่อง**จดหมายจากเมืองไทย**, นวนิยายเรื่อง**มักกะลีผล**, นวนิยายเรื่อง**ลายแทงในถ้ำแก้ว**, นวนิยายเรื่อง**ความมืดแห่งคูหาทอง**, นวนิยายเรื่อง**ใต้เงาตะวัน**, นวนิยายเรื่อง**มายา**, นวนิยายเรื่อง**คู่กรรม**, นวนิยายเรื่อง**สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม**, นวนิยายเรื่อง**ผู้ใหญ่ลีกับนางมา**, นวนิยาย**เรื่องวัฏจักรชีวิต** นวนิยายเรื่อง**นารีผล**, นวนิยายเรื่อง**ฌาน**, นวนิยายเรื่อง**เสียงแห่งมัชฌิมยาม**, นวนิยายเรื่อง**น้ำเล่นไฟ**, นวนิยายเรื่อง**เขาชื่อกานต์**, นวนิยายเรื่อง**หญิงคนชั่ว**, นวนิยายเรื่อง**กาฬปักษี**, นวนิยายเรื่อง**บุญบรรพ์**, นวนิยายเรื่อง**จิตา**, นวนิยายเรื่อง**ชามี**, นวนิยายเรื่อง**หยาดน้ำค้างพันปี** และนวนิยายเรื่อง**ผู้ดี** ดังตัวอย่างต่อไปนี้

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง **ชามี** ปรากฏการใช้กลวิธีในการดำเนินเรื่องด้วยการลำดับเหตุการณ์แบบปฏิทินเป็นหลักโดยในตอนต้นกล่าวถึงเหตุการณ์ตอนที่พระสมณเจ้าสิ้นพระชนม์ หลังจากนั้นผู้เขียนกล่าวถึงเหตุการณ์ตอนที่เครื่องบินตก และเท็มปานักบวชแห่งนาครกาสา มาพบทารกที่รอดชีวิตจากเครื่องบินตก และเชื่อว่าเด็กคนนี้คือร่างจุติของพระมหาสมณเจ้าผู้สิ้นพระชนม์ เมื่อเท็มปานำทารกคนนี้มาที่มหาวิหาร ต่างตกใจว่าร่างจุติของพระมหาสมณเจ้าทำไมจึงเป็นเพศหญิง คณะนักบวชจึงต่างเห็นพ้องให้เท็มปานำทารกผู้นี้ไปเลี้ยงดูจนรู้ความแล้วจึงนำมาทดสอบความเป็นพระมหาสมณเจ้า ทารกน้อยผู้นี้ได้รับขนานนามในชื่อว่า “ชามี” ถูกเลี้ยงดูอย่างทะนุถนอมในความดูแลจากมารดาของเท็มปา เมื่อชามีเติบใหญ่ขึ้น เท็มปาได้พาชามีเข้ามหาวิหารและฝึกปฏิบัติจนบรรลุธรรม ในตอนท้ายเรื่องชามีเจ็บป่วยกะทันหันและจากไปในที่สุด

เช่นเดียวกับในนวนิยายเรื่อง **นารีผล** ปรากฏการใช้กลวิธีในการดำเนินเรื่องด้วยการลำดับเหตุการณ์แบบปฏิทินเป็นหลักโดยในตอนต้นกล่าวถึงตอนที่พระครูเจริญได้เดินทางมารักษาการเจ้าอาวาสวัดป่ามะม่วง ตามเจตนารมณ์ของมหาห้อง เจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ ทั้งนี้พระครูเจริญไม่ได้รับการต้อนรับอย่างจริงใจจากหลวงตาอ้อน หลวงตาอ้อนและเณรรูปอื่น ๆ ภายในวัด ภายหลังท่านเอาชนะจิตใจทิฐิของพระเหล่านั้นได้ เหตุการณ์ถัดมาพระครูเจริญได้พบกับญาติโยมและเรื่องประหลาดหลายเรื่องไม่ว่าจะเป็นการกลับชาติมาเกิด การพบเทวดา พบวิญญาณ พบเปรต การถูกฟ้าผ่าจนหูหนวก การถูกเจ้ากรรมนายเวรมาตาม

เอาชีวิต การได้รับพระราชทานสมณศักดิ์จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นพระครูสัญญาบัตร การเดินทางไปประชุมองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกที่ประเทศศรีลังกา โดยในตอนนี้ท่านได้พบนารีผล หรือการเดินทางธุดงค์ไปในป่าดงพญาเย็นแล้วพบหลวงพ่อดำ และทั้งสองท่านเดินทางธุดงค์ไปโปรดสัตว์ที่ประเทศพม่า จนเสร็จภารกิจจึงกลับวัดป่ามะม่วงในตอนท้ายเรื่อง

นอกจากนี้ในนวนิยายเรื่อง **เสียงแห่งมัชฌิมยาม** ของ สไบเมือง ปรากฏการใช้กลวิธีในการดำเนินเรื่องด้วยการลำดับเหตุการณ์แบบปฏิทิน เป็นการลำดับเหตุการณ์จากจุดเริ่มต้นไปตามเวลาจนกระทั่งถึงจุดสิ้นสุดของเรื่อง โดยในตอนต้นเรื่องกล่าวถึงครอบครัวเศรษฐีช่างทองชื่อ โกกิละ มีภรรยาชื่อ สุมนา มีบุตรชายชื่อ โกญจา และสะใภ้ชื่อ จารุธารา ครอบครัวนี้อยู่อย่างมีความสุข จนกระทั่งโกกิละและสุมนา อยากอุ้มหลานจึงแนะนำให้จารุธารา ไปขอพรต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เทวาลัย ระหว่างเดินทางได้เกิดพายุฟ้าฝนโหมกระหน่ำทำให้จารุธาราต้องหยุดพักกลางทาง ระหว่างนั้นจารุธาราได้พบกลับภัตตะ บุตรนายกองเกวียนที่มีหน้าที่เร่ขายของป่าตามเมืองต่าง ๆ เกิดหลงรักจารุธารา แม้ว่าจะทราบดีว่าจารุธารามีคู่ครองอยู่แล้ว แต่ภัตตะก็ไม่ล้มเลิกความคิด หากลอุบายจนชิงตัวนางมาครอบครอง แต่จารุธาราผู้ซื่อสัตย์ขัดขืน จนในที่สุดโกญจาตามมาชิงตัวนางคืน และทำร้ายภัตตะจนถึงแก่ความตาย เมื่อโกญจาได้ตัวจารุธารากลับคืน ก็ไม่เชื่อใจว่านางยังบริสุทธิ์อยู่หรือไม่ เศรษฐีโกกิละ นางสุมนา และโกญจาผู้เป็นสามีจึงขับไล่นางออกจากบ้าน ในบั้นปลายจารุธาราจึงละทางโลกเข้าสู่ทางธรรม นอกจากเหตุการณ์ในเรื่องจะดำเนินไปตามปฏิทิน โดยแสดงให้เห็นพฤติกรรมของตัวละครแต่ละตัว จนเกิดความขัดแย้ง และจุดคลี่คลายของเรื่อง แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยยังพบว่า ผู้เขียนมีการใช้กลวิธีการลำดับเหตุการณ์ของเรื่องที่เกิดขึ้นต่างสถานที่แบบสลับไปมา เช่นฉากตอนที่ภัตตะฝันเพราะพิษบาดแผล ว่าตนเองได้ไปยังดินแดนที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ ในขณะเดียวกันก็มีการสลับไปยังเหตุการณ์ปัจจุบันขณะ ดังตัวอย่าง

“...วาระนั้น...ดวงจิตของหนุ่มนายกองเกวียนก็บังเกิดความเอิบอาบซาบซ่านทั่วไป...ขณะที่ทอดสายตาผ่านพุ่มไม้ใบบังสู่อุทยานรมณีย์เบื้องหน้า ณ ที่นั้น พระบรมศาสดาประทับอยู่เหนืออาสนะพร้อมหมู่อริยสงฆ์ แวดล้อมด้วยพราหมณ์และคฤหบดีมากมายนับไม่ถ้วน จนบริเวณอุทยานเนืองแน่นแทบจะหาที่ว่างมิได้ ภัตตะฉวยโอกาสทันใดนั้น เล็งแลพระบวรรูปสิริโสภาคแห่งพระภควันตบพิตรหลายต่อหลายอึดใจ พระผู้มีพระภาคเจ้า กอรปด้วยพระคุณานุภาพอันประเสริฐยิ่งนัก

‘ภัตตะเอย’ เสียงหนึ่งดังแผ่ว ๆ อยู่ริมหู เมื่อลืมตาขึ้นจึงได้เห็นดวงหน้าโรปนะผู้เฒ่า กำลังก้มต่ำด้วยแววตาห่วงใยสุดประมาณ

เจ้าพร่ำเพ้อด้วยพิษไข้ ดิ้นรนร่ำร้องเอ่ยถึงพระมหาบุรุษองค์ใดหรือ...”

(สไบเมือง, 2549, หน้า 87–88)

3.2 การลำดับเหตุการณ์ย้อนหลังสลับไปมา คือ เริ่มเรื่องเมื่อเหตุการณ์สำคัญยุติแล้วจึงเล่าย้อนหลัง จากการศึกษานวนิยายเรื่อง **www.คุณย่า.com** ปรากฏการใช้กลวิธีในการดำเนินเรื่องด้วยการลำดับเหตุการณ์ย้อนหลัง สลับไปมา ส่วนมากเป็นเป็นการเล่าถึงความเป็นมาของเหตุการณ์หรือพฤติกรรมต่าง ๆ ของตัวละคร เพื่อให้ผู้อ่านทราบภูมิหลังของตัวละคร และมีการเล่าสลับไปมาระหว่างเหตุการณ์ในอดีตกับปัจจุบัน เห็นได้จากตอนที่เสาวภาคย์เล่าถึงชีวิตตัวเองเมื่อครั้งยังเป็นสาว ดังความว่า

"...เมื่อตอนสาว ๆ งบประมาณของฉันมีจำกัดมาก พ่อมีภรรยาและลูกหลายคน แม่ของฉันได้รับเงินเดือนจากพ่อน้อยมาก แต่ท่านก็อุตส่าห์ส่งเสียให้ฉันได้เรียนจบโรงเรียนคอนแวนต์ และเข้ามหาวิทยาลัยต่อ จนจบได้รับปริญญาตรี...ฉันเรียนตัดเย็บเสื้อผ้าจากโรงเรียนคอนแวนต์และจากแม่ แม่ฉันเคยเป็นทั้งช่าง ฝีมือพอใช้ได้ เราแม่ลูกสองคนจึงช่วยกันเย็บเสื้อผ้าหารายได้เพิ่ม รวมทั้งตัดเย็บให้ตัวเองด้วย...

...หลังแต่งงาน ฉันเย็บเสื้อผ้าให้ตัวเองอีกหลายปี เมื่อครั้งติดตามสามีไปต่างประเทศในตำแหน่งต่ำ ๆ ฉันก็เย็บเสื้อผ้าใส่เอง จนกระทั่ง 8 ปีหลังที่ศักดาได้เป็นทูตจริงติดต่อกัน 2 ประเทศ และสายตาของฉันเริ่มมองไม่เห็นถนัดเหมือนตอนสาว ๆ ฉันจึงหันมาซื้อเสื้อสำเร็จรูป..."

(ดวงใจ, 2544, หน้า 86)

3.3 กลวิธีการดำเนินเรื่องโดยการสร้างความใคร่รู้เรื่องต่อไป คือ การที่ผู้เขียนเล่าเรื่องแบบเป็นลางให้ผู้อ่านคาดคะเนได้ว่าจะมีเหตุการณ์อะไรสักอย่างเกิดขึ้นต่อไป ซึ่งปรากฏในนวนิยายเพียงเรื่องเดียว คือ นวนิยายเรื่องใต้เงาตะวัน ของปิยะพร ศักดิ์เกษม ผู้แต่งจะลำดับเหตุการณ์เริ่มจากจุดวิกฤตของเรื่องคือเปิดเรื่องด้วยการบรรยายตัวละครตัวหนึ่งที่กำลังจะตายจากการถูกยาพิษ จากนั้นจึงทิ้งเหตุการณ์นั้นไว้ให้ผู้อ่านเกิดความใคร่รู้ว่าจะมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นตามมาจากนั้นผู้แต่งจึงเริ่มต้นลำดับเหตุการณ์ตามแบบปฏิทิน

3.3.1 การปิดเรื่อง คือ การนำเสนอจุดจบของเรื่องซึ่งเป็นบทสรุปเหตุการณ์และการกระทำต่าง ๆ ที่ตัวละครได้รับ จากการศึกษานวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง ปรากฏกลวิธีการปิดเรื่องจำนวน 4 กลวิธี ได้แก่ การปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรม จำนวน 15 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 62.50 การปิดเรื่องแบบโศกนาฏกรรม จำนวน 6 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 25 การปิดเรื่องแบบทิ้งปมปัญหา จำนวน 2 เรื่องคิดเป็นร้อยละ 8.33 และการปิดเรื่องแบบเหมือนจริง จำนวน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 4.17 ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 4 กลวิธีการปิดเรื่องในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี

กลวิธีการปิดเรื่อง	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
1. การปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรม	15	62.50
2. การปิดเรื่องแบบโศกนาฏกรรม	6	25.00
3. การปิดเรื่องแบบทิ้งปมปัญหา	2	8.33
4. การปิดเรื่องแบบเหมือนจริง	1	4.17
รวม	24	100

จากตารางข้างต้นจะสังเกตได้ปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรมพบได้มาในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี รองลงมา คือ การปิดเรื่องแบบโศกนาฏกรรม การปิดเรื่องแบบทิ้งปมปัญหาพบได้น้อย และพบการปิดเรื่องแบบเหมือนจริงได้น้อยที่สุดในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) **การปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรม** คือ ผู้แต่งปิดเรื่องโดยให้ตัวละครเอกของเรื่องได้รับความสุขก่อนการจบเรื่อง ผลการศึกษาพบการการปิดเรื่องการปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรม จำนวน 15 เรื่อง คือ นวนิยายเรื่อง**รัตนโกสินทร์**, นวนิยายเรื่อง**มักกะลีผล**, นวนิยายเรื่อง**ลายแทงในถ้ำแก้ว**, นวนิยายเรื่อง**ความมืดแห่งคูหาทอง**, นวนิยายเรื่อง**ใต้เงาตะวัน**, นวนิยายเรื่อง**มายา**, นวนิยายเรื่อง**ผู้ใหญ่ลีกับนางมา**, นวนิยายเรื่อง**วัฏจักรชีวิต**, นวนิยายเรื่อง**นารีผล**, นวนิยายเรื่อง**ฌาน**, นวนิยายเรื่อง**wwwคุณย่า.com**, นวนิยายเรื่อง**น้ำเล่นไฟ**, นวนิยายเรื่อง**กาฬปักษี**, นวนิยายเรื่อง**บุญบรรพ์**, นวนิยายเรื่อง**หยาดน้ำค้างพันปี** ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในนวนิยายเรื่องรัตนโกสินทร์พบว่า ผู้แต่งมีกลวิธีในการปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรม กล่าวคือ ผู้แต่งปิดเรื่องโดยให้ตัวละครเอกของเรื่องได้รับความสุขก่อนการจบเรื่อง โดยการใช้ปมปัญหาสุดท้ายของเรื่อง คือ การที่เพ็งคลอดลูกคนที่สี่เป็นผู้หญิง ทำให้เพ็งกังวลว่าสามีจะต้องมีภรรยาเพิ่มเพื่อให้กำหนดลูกชาย แล้วแม่ของสามีก็เข้ามาทำให้ความกังวลของเพ็งที่มีอยู่กลายเป็นความจริง โดยแม่ของสามีให้เพ็งร่วมมือด้วยเพื่อหาภรรยาอีกคนให้แก่ฟัก เพ็งร่วมมือด้วยความเศร้าใจ แต่ผู้แต่งก็ได้กำหนดให้ปมปัญหานี้จบลงด้วยการให้ฟักปฏิเสธการมีภรรยาอีกคนที่แม่และเพ็งหาให้พร้อมกับยอมรับการมีลูกสาวโดยไม่เห็นเป็นความทุกข์ใจ และที่สำคัญ คือ ฟักยังยืนยันในความรักที่มั่นคงที่มีต่อเพ็งเพียงคนเดียว ดังข้อความต่อไปนี้

"...'แม่เพ็งลืมไปแล้วหรือว่าพี่สาบานว่าจะไม่มีเมียอื่นนอกจากแม่เพ็ง' ฟักถามเรียบ ๆ

เป็นอันว่าสามียังจำได้ ใจที่ห่อเหี่ยวลงเหลือนิดเดียวค่อยแช่มชื่นขึ้น แม้เพียงเล็กน้อยก็ไม่ผิดอะไรกับน้ำที่หยดลงบนดินแห้งผากจนแตกระแหง

'คุณพระเคยพูดว่า ตราบใดที่ยังมีฉันอยู่ คุณพระก็จะไม่มีเมียอื่น' แม่เพ็งค่อยๆ ทวนคำพูดอย่าง ระมัดระวัง ถ้าหากว่าไม่บังคับให้ดี เสียงหล่อนคงจะสั่นเครือมากกว่านี้

'แต่ฉันมาอยู่เสียทางนี้ก็ไม่ผิดคำสาบาน คุณพระไม่ได้ชื่อว่ามีเมียสองต้องห้ามหรือถ้าคุณพระจะมีมากกว่าแม่เอิบก็ไม่ผิดอะไร'

'หล่อนจะให้พี่เลี่ยงคำสาบานด้วยวิธีนี้นะหรือแม่เพ็ง' ฟักถามด้วยเสียงราบเรียบ 'ไม่ได้นึกหรือว่าสาบานก็คือสาบาน เมื่อพี่สาบานกับแม่เพ็งพี่ไม่ได้คิดจะหลบเลี่ยงบิดพลิ้วทีหลัง ถึงหล่อนจะหาข้อแก้ตัวให้พี่ได้พี่ก็ยังละอายอยู่ดี'

คราวนี้คำตอบทั้งปวงหายไปจากแม่เพ็ง ถ้าพูดกันอย่างตามจริงแล้วหล่อนแทบจะกลั้นหายใจฟังคำพูดของสามีด้วยซ้ำไป

'พี่ไม่ได้กลัวว่าจะต้องตายด้วยคมหอกคมดาบ พี่เคยบอกแม่เพ็งแล้ว เมื่อพูดอะไรไป พี่ก็หมายความอย่างที่พูด...เราเป็นผัวเมียกันมาหลายปีแล้ว ยามสุขเคยร่วมสุขกันมา ยามแม่เพ็งมีทุกข์จะให้พี่สุขอยู่คนเดียว พี่ว่าไม่ถูกต้องนัก ไม่อย่างนั้นเขาจะว่าทำไมว่าผัวเมียต้องร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกัน'

ดินที่แห้งแล้งแตกระแหงเมื่อครู่ ค่อย ๆ ชุ่มชื้นขึ้นมาด้วยน้ำใส แล้วน้ำนั้นก็ล้นออกมาทางดวงตาของแม่เพ็งโดยไม่อาจหักห้ามไว้ได้

'แต่ว่าคุณแม่ของคุณพระ'

'พี่รู้ว่าแม่หวังดีอยากจะได้หลานชาย แต่เรื่องอย่างนี้พี่ว่าเป็นเรื่องบุญเรื่องกรรม ใครจะรู้ ถึงมีเมียน้อย พี่อาจจะมีลูกสาวอีกก็ได้ หรือต่อไปแม่เพ็งอาจจะมีลูกชาย พี่ยังไม่อยากใจเร็วด่วนได้'

แม่เพ็งไม่อาจจะพูดอะไรต่อไปได้อีก หล่อนเลื่อนตัวลงจากตั่ง แล้วก้มกราบสามเหมือนอย่างคืนแรกที่เข้าห้องหอกัน

การกราบนี้มิใช่เป็นการกราบขอบคุณหรือแสดงความยำเกรง หากเป็นการกราบด้วยความรักและนับถือจิตใจของอีกฝ่ายหนึ่งอย่างเต็มเปี่ยม ไม่มีสิ่งใดเคลือบแคลงอีกเลย แม่เพ็งเพิ่งจะรู้ว่าหล่อนแต่งงานมาหลายปีแล้วก็จริง เพิ่งประจักษ์ถึงน้ำใจส่วนลึกสุดที่ฟักมีต่อหล่อนในวันนี้เอง ..."

(ว.วินิจฉัยกุล, 2530, หน้า 976–977)

และการปิดเรื่องในนวนิยายเรื่อง **นารีผล** ปรากฏว่าผู้เขียนใช้กลวิธีปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรม อันเป็นการปิดการเดินเรื่องที่ตัวละครมีความสุข ความสมหวังและความสำเร็จของตัวละคร (เครือฟ้า คุ้มแก้ว, 2533, หน้า 140) จากเรื่องจะเห็นได้ว่าตัวละครเอกในการดำเนินเรื่องคือพระครูเจริญ แม้ว่าในช่วงต้นจะมีเหตุการณ์ร้าย ๆ เกิดขึ้นกับท่าน ไม่ว่าจะเป็นการป่วยเจ็บท้อง การโดนฟ้าผ่าจนหูหนวก สารพันปัญหาของญาติโยม ที่นำมาให้ท่านต้องแก้ไข แต่ในท้ายที่สุดท่านก็ผ่านพ้นมาได้และได้ทำภารกิจที่มุ่งหวังไว้สำเร็จ คือการได้เดินทางไปประชุมองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกที่ประเทศศรีลังกา โดยพระครูเจริญมีความมุ่งหมาย 5 ประการสำหรับการเดินทางครั้งนี้ ได้แก่ ขอให้ได้นมัสการพระเขี้ยวแก้ว ได้นมัสการต้นพระศรีมหาโพธิ์ ได้พบนารีผล ได้ไปดูหมู่บ้านคนไทย ซึ่งท่านได้ทำสำเร็จในตอนท้ายเรื่องท่านได้ออกธุดงค์ไปในป่าดงพญาเย็นและพบพระในป่า คือ หลวงพ่อดำ และได้บำเพ็ญเพียร ฝึกสมาธิ ฟันฝ่าอุปสรรคภายในป่า และเดินทางไปยังเมืองพม่าได้โปรดสัตว์ช่วยเหลือมนุษย์ให้พบทางสว่าง รวมทั้งเดินทางไปนมัสการมหาเจดีย์ชเวดากอง จนเสร็จภารกิจจึงกลับวัดป่ามะม่วง เมื่อกลับมาถึงท่านฝันเห็น หลวงพ่อพระพอง ผู้เป็นบิดา โดยท่านมาลาลูกชายเพื่อไปบำเพ็ญเพียรต่อยังเทวโลก และเมื่อพระครูเจริญตื่นขึ้นมาจึงทราบว่าเรื่องในความฝันนั้นคือความจริงเป็นอันจบเรื่องนารีผล ดังตัวอย่างเหตุการณ์ในตอนท้ายเรื่อง

"...วันพระขึ้นสิบห้าค่ำ เวลาประมาณตีสาม ท่านพระครูฝันเห็นหลวงพ่อของท่าน พระพองมาบอกพระลูกชายว่าท่านจะไปบำเพ็ญบารมีต่อในเทวโลก จึงมาลาลูกชาย

'หลวงพ่อปฏิบัติถึงไหนแล้วครับ' ท่านพระครูถามหลวงพ่อของท่านในฝัน

'ผมเข้าถึงกระแสแล้ว ปิดอบายภูมิได้แล้ว ฝากท่านดูแลโยมแม่ของท่านด้วย ส่วนเรื่องศพผม หลวงพ่อช่อท่านคงจัดการตามหน้าที่ ผมขอลา...' ภาพนั้นหายไป ท่านพระครูตื่นเพื่อบำเพ็ญสมณกิจ ท่านรู้ว่าเรื่องในฝันนั้นเป็นจริงทุกประการ..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 962)

นวนิยายเรื่อง **มายา** ผู้แต่งต้องการนำเสนอถึงสัจธรรมให้แก่ตัวละคร รวมถึงผู้อ่านในเรื่องว่าของทุกอย่างบนโลกนี้คือมายา ไม่มีสิ่งใดที่อยู่ค้ำฟ้า ทุกคนต้องเดินทางกลับบ้าน ซึ่งบ้านในที่นี้คือ โลกหลังความตาย แม้ว่าการจบเรื่องนี้ตัวละครไม่ได้อยู่ด้วยกัน ไม่สมหวัง แต่ในทางกลับกันจะพบว่า ตัวละครทุกตัวได้รับรู้ถึงสัจธรรมในข้อนี้ ซึ่งเป็นเสมือนว่าได้รับรู้ถึงความสุข ความสงบที่แท้จริง ความว่า

"...โลก เป็นมายา สรรพสิ่งเป็นมายาโลภเท่าใด ใครเคยคดโกงเอาไปจากโลกได้เหนื่อยยากสะสม หาเท่าใดท้ายสุดต้องวาง ต้องคืนแก่โลกหยุดเถิดมนุษย์ ! มองสรรพสิ่งให้เป็นมายาวางที่ใดจะเป็นสุข เบา เท่าวางที่ใจ..."

(ทมยันตี, 2550, หน้า 483)

การปิดเรื่องในนวนิยายเรื่อง **ฌาน** ใช้กลวิธีการปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรมเพราะเป็นการจบเรื่องโดยที่ตัวละครเอกประสบความสำเร็จเนื่องจากในตอนท้ายของเรื่องไอ้ตัวเล็กได้บรรลุฌานจนสามารถนำไปช่วยเหลือและบรรเทาความทุกข์ให้กับผู้อื่นได้

เช่นเดียวกับการปิดเรื่องในเรื่อง **ลายแทงในถ้ำแก้ว** ใช้กลวิธีการปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรม เพราะหลังจากที่นางเจลัมป่วยและตกจากหลังม้าจนสลบไป นางฝันถึงพระพุทธเจ้าและสำนึกถึงความผิดที่ได้ทำไว้กับสองพราหมณ์พ่อลูก เมื่อนางฟื้นขึ้นนางจึงบอกกับนีลิกาและคนอื่น ๆ ว่าจะเลิกเป็นหมออาถรรพณ์ และจะร่วมขบวนกับพราหมณ์สองพ่อลูกไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า

การปิดเรื่อง**ความมืดแห่งคูหาทอง** ใช้กลวิธีการปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรม คือทำให้ผู้อ่านรู้สึกมีความสุขเนื่องจากในตอนจบนั้นอรรธจักรสามารถตัดนางปวาลีออกไปจากจิตใจได้และจะแต่งงานสร้างครอบครัวกับนางวัลยาโมลี ดังที่ปรากฏต่อไปนี้

"... 'เจ้าเป็นมาณพผู้อุดมด้วยธรรม วัลยาโมลีโชคดียิ่งนัก' วิภูษณะย้ำกล่าว อรรธจักรปลดเปลื้องจิตกิริยาแห่งนางปวาลีออกจากใจตนได้แล้ว จึงมีแต่ความสว่างเบิกบาน พร้อมสำหรับการวิวาห์อันจะมาถึงเมื่ออาการของนางกลับคืนปกติเหมือนเคย

'ข้าแต่ลุง ข้าหวังตั้งครอบครัวเป็นปึกแผ่นสืบไป...เป็นหมอผู้ช่วยทุกข์ร้อนมหาชน' อรรธจักรตอบคำ 'ดำเนินรอยตามเยี่ยงอย่างบิดา ด้วยการเป็นที่พึ่งแก่ผู้ยากไร้ แลปราโมทย์ด้วยธรรมะแห่งพระพุทธองค์'

ขณะนั้น สรรพสัตว์ทั้งหลายต่างก็ปีติโสมนัส เมื่อได้สดับถ้อยของมนุษย์แม้เพียงหนึ่ง ซึ่งเจริญด้วยจิตอันมุ่งสงเคราะห์มหาชน..."

(สไบเมือง, 2549, หน้า 164–165)

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง**กาฬปักษี** พบว่า ผู้แต่งมีกลวิธีในการปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรม กล่าวคือ เป็นการคลี่คลายปัญหาต่าง ๆ ให้แก่ตัวละคร ตัวละครมีความสุข สมหวังและประสบความสำเร็จ ทำให้ผู้อ่านรู้สึกมีความสุข สมหวัง และซาบซึ้งกับเรื่องที่ได้อ่านตอนจบของเรื่อง ดังข้อความต่อไปนี้

"...'จงรำลึกถึงกรรมทั้งเก่าแลใหม่ของเจ้า' อาจารย์ปุริสะกล่าวพลางหันไปทางภิกษุมีอายุ

‘จริงฤาไม่เจ้าข้า...บุคคลทำกรรมใดมิว่าดีฤาชั่ว ย่อมได้รับผลจากกรรมนั้น...’

‘จริงดังท่านว่า’ ภิกษุมีอายุเจริญภาวนา แผ่เมตตาทุกลมหายใจ หวังให้ชายนี้ผุดขึ้นจากปลักตม ดำรงชีพอย่างสมควร

‘ข้าพเจ้าหวนคิดทุกโมงยามหนอแล จึงมีแต่ความทุกข์ล้นพ้น’

‘บัดนี้ เจ้าคงรู้แล้วกระมังว่า เมื่อเจ้าถูกปล้นนั้นเป็นฉันใด ถูกทำร้ายจน บาดเจ็บปางตายเป็นไฉน’

เจ้าชายจัตตา ปุลินแลโทลาเหลือบสบตากันแลกัน อาจารย์มาช่วยทันการทีเดียวหนอ

‘ฉะนั้น ข้าจึงขอให้เจ้าไปเฝ้าพระศาสดา ถ้าเจ้าได้สดับพระธรรมเทศนาของพระองค์ จักได้ดำรงตนยืนนานแลเชื่อในสงสารของมนุษย์ หยุดก่อกรรมทำเข็ญผู้อื่น’

เตมาสได้ฟังก็ร้องไห้โฮใหญ่ แต่ใจก็ชื่นขึ้นมาก

‘ข้าพเจ้าขอรับปากอาจารย์บัดนี้ ข้าพเจ้าจักไปเฝ้ามหามุนีพุทธเจ้า’ เพียงจบคำเท่านั้น เสียงกาฬาก็แหลมยาวดังกังวาน หมู่ปักษาแห่งขุนเขาพร้อมใจกันร้องระเบ็งเซ็งแซ่ราวแห่กันมา ทั่วทั้งท้องฟ้าคามืดค่ำ

นาคพรากระทำอัญชลีอาจารย์ปุริสะ...ได้ยินนางผู้นั่งถัดเขาไปพึมพำว่า

‘กาฬายินดีที่นายท่านไม่ดื้อดึง คงจักถึงกุศลในมิช้า’

ภิกษุมีอายุทวีความอิ่มเอิบในเมื่อคิดถึงภัยแห่งสังสารวัฏ

พระศาสดาตรัวไว้แม้นานเพียงใดก็จริงแท้แลถ้วนทั่ว

‘ก็กรรมชั่วอันบุคคลทำแล้ว ยังไม่ให้ผล เหมือนน้ำนมที่รีดในขณะนั้นยังไม่แปรไป บาปกรรมย่อมตามเผาคนพาล เหมือนไฟอันเถ้ากลบไว้ฉะนั้น’...”

(สไบเมือง, 2550, หน้า 139–140)

การปิดเรื่องในนวนิยายเรื่อง มักกะลีผล ใช้วิธีการปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรม เนื่องจากถึงแม้ว่ายายจะจากไปและสร้างความเสียใจให้กับพระเจริญแต่สุดท้ายแล้วก็ไม่อาจทำให้ความตั้งใจที่จะสร้างบุญกุศลของพระเจริญลดน้อยลง ดังที่ปรากฏต่อไปนี้

“...หลังจากโยมยายถึงแก่กรรมได้สองปี พระเจริญก็ได้รับคำสั่งจากกรมศาสนาให้ไปรักษาการเจ้าอาวาสที่วัดป่าเจ้ามะม่วง เพราะเจ้าอาวาสองค์เดิมถึงแก่มรณภาพด้วยโรคฝีในท้อง พระหนุ่มรู้สึกยินดีที่จะได้ย้ายวัด...

พระเจริญคิดว่าท่านจะสร้างวัดป่ามะม่วงให้เป็นสำนักสอนวิปัสสนากรรมฐานที่มีชื่อเสียงเหมือนวัดมหาธาตุท่าพระจันทร์นั่นเทียว...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 965)

ในนวนิยายเรื่อง**วัฏจักรชีวิต** ใช้การปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรม เป็นการจบเรื่องแบบมีความสุข ความสมหวัง ดังที่ในเรื่องนั้นตอนจบหลวงพ่อได้ทราบว่าพระบัวเฮียวได้เข้าถึงความเป็นผู้ไม่เกิดอีกทำให้หลวงพ่อเกิดความรู้สึกปิติที่จะได้พบศิษย์ร่วมอาจารย์ ดังที่ปรากฏต่อไปนี้

"...'ก่อนไปอินเดียจะให้พบศิษย์ที่เราให้กรรมฐานจำได้ไหมเราเคยบอกว่าเราให้กรรมฐานเพียงสามคน รู้หรือยังว่ามีใครบ้าง' เป็นเสียงของหลวงพ่อในป่าที่ท่านเคยคุ้น

'หลวงพ่อเคยบอกว่า คนแรกคือสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีหรือที่คนส่วนใหญ่รู้จักท่านในนามพระเจ้าตากสิน คนที่สองคือผม ตอนนั้นผมยังไม่รู้ว่าคนที่สามคือใคร แต่ตอนนี้ผมรู้แล้ว'

'ใครล่ะ'

'พระบัวเฮียวครับ'

'ถูกแล้ว ตอนนี้พระบัวเฮียวอยู่กับเรา แล้วก็เข้าถึงความเป็นผู้ไม่เกิดอีก แต่ไม่เก่งเท่าเธอตรงที่สอนคนอื่นไม่ได้ เพราะรู้ได้เฉพาะตน จึงตั้งสำนักอย่างเธอไม่ได้'

'ผมจะได้พบองค์ไหนครับ' ถามอย่างยินดียิ่ง

'ทั้งสององค์' แล้วเสียงก็หายไป บรรพชิตวัยห้าสิบเศษรู้สึกปิตินักที่จะได้พบศิษย์ร่วมอาจารย์..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 557)

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง**น้ำเล่นไฟ** ผู้แต่งมีกลวิธีในการปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรม กล่าวคือ เป็นการคลี่คลายปัญหาต่าง ๆ ให้แก่ตัวละคร ตัวละคร มีความสุข สมหวังและประสบความสำเร็จ ทำให้ผู้อ่านรู้สึกมีความสุข สมหวัง และซาบซึ้งกับเรื่องมีได้อ่านตอนจบของเรื่อง ดังข้อความต่อไปนี้

"... 'ข้าสบายใจที่ทุกย่างสำเร็จอย่างที่ตั้งใจ คือ เดินตามแนวพระราชดำริ' นายดัดบอกหลานชายด้วยสีหน้าเบิกบาน

'ก็อย่างที่เอ็งว่านั่นแหละดี คือ น้ำนี่ถ้าไม่ได้แสงไฟ ก็ไม่เกิดประกายระยิบระยับจริงไหม...'

ความทรงจำของนายดัดยังดีมาก หลานพูดเรื่องใดไว้เขาจะจำได้ทุกประโยค

ครั้นแล้วดินดีก็เดินกลับไป...ไปสู่พ่อแม่ลูกผู้กำลังหว่านข้าว

...เขาเดินเข้าไปใกล้หล่อน พลางก้มลงดูเมล็ดพันธุ์ข้าวในกระบุงที่เอวหล่อน ก่อนจะช้อนมันขึ้นมาด้วยฝ่ามือของเขา แกล้งหล่อนเสียอย่างนั้น

‘เธอก็เอาข้าวจากกระบุงฉันไปหว่านมั่งซี’

เขาแลเห็นผิวหน้าหล่อนแดงจัดขึ้นกว่าที่แดงอยู่แล้วเพราะต้องกระไอแดดเงาขอบงอบคลุมเงาในดวงตาที่แปลไม่ออกว่ายังขังอยู่หรือไม่ หรือในบัดนี้ความขังกำลังแปรสภาพเป็นอื่นที่น่าชื่นใจกว่า ชื่นใจทั้งหล่อนและเขา เร้าใจทั้งเขาและหล่อน คื่นระทึกไปด้วยกันหรืออย่างไร...”

(กฤษณา อโศกสิน, 2553, หน้า 563-564)

การปิดเรื่องในนวนิยายเรื่อง**ใต้เงาตะวัน** ใช้กลวิธีการปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรม กล่าวคือ หลังจากปัญหาการตายของฉายถูกคลี่คลายออกไป ปารีณายอมรับในการตายของฉายซึ่งเหมือนอย่างที่เขายอมรับความผิดพลาดของพ่อ ยอมรับความเป็นมนุษย์ว่าแท้จริงนั้นมนุษย์ คือ ปุถุชนไม่มีใครสมบูรณ์แบบ และในความเป็นมนุษย์นั้นยังมีความเปราะบางอยู่ และความเปราะบางนั้นอาจเป็นช่องโหว่ให้ความผิดพลาดเกิดขึ้นได้ และสุดท้ายปารีณาก็เปิดใจยอมรับกรณ์ผู้คอยอยู่เคียงข้าง

ในนวนิยายเรื่อง **www.คุณย่า.com** ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้เขียนใช้กลวิธีปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรม อันเป็นการปิดการเดินเรื่องที่ปัญหาในเรื่องคลี่คลาย ทำให้ผู้อ่านรู้สึกมีความสุข สมหวัง ซาบซึ้ง ในความสำเร็จของตัวละคร ดังในตอนท้าย วิทูมีความสุขมากที่ ลูกหลาน เพื่อนฝูง คนสนิท ประสบความสำเร็จ ในหน้าที่การงาน กิจการ ‘www.คุณย่า.com’ ประสบความสำเร็จ ขยายสาขาไปอีกหลายสาขา ฉากจบของเรื่องเป็นตอนที่ตัวละครทุกตัวมีความสุข สมหวัง และประสบความสำเร็จ แม้ว่าวิทูจะมีปัญหาเรื่องโรคภัยเข้ามาในชีวิต แต่ก็ไม่ย่อท้อหรือสิ้นหวัง กลับทำตัวมีความสุข การปิดเรื่องดังกล่าวช่วยให้ผู้อ่านตระหนักถึงหลักสัจธรรมข้อหนึ่งว่า ความสุขและความทุกข์เป็นของคู่กัน ไม่มีใครสมบูรณ์แบบทั้งหมด ดังข้อความในตอนท้าย ความว่า

“...ฉันไม่ยอมให้อาการเจ็บเสียดที่ปรากฏขึ้นมาอีก ทำลายรอยยิ้มบนใบหน้าของฉันเลย...ทำไงได้ล่ะ...ฉันมีความสุขจนล้นปรี่อยู่ในอก จนกลบความเจ็บปวดทั้งหลายทั้งปวงนี่นา ฉันยิ้มกับตัวเองอย่างสวยที่สุด ขณะที่ก้าวขึ้นรถอย่างกระปรี้กระเปร่า...”

(ดวงใจ, 2544, หน้า 804)

นวนิยายเรื่องผู้ใหญ่ลีกับนางมา จากเรื่องจะเห็นได้ว่าตัวละครเอกอย่างมาลินีและลีนวัตรครองรักกันอย่างมีความสุข อีกทั้งความมุ่งหมายของคุณยายผู้ล่วงลับที่อยากจะให้หลานสาวกลับมาดำรงชีพบนผืนนาอันอุดมสมบูรณ์ก็สมประสงค์ นวนิยายเรื่องนี้จึงจบด้วยการที่ตัวละครทุกตัวมีความสุข ความว่า

“...คุณมาครับ ผมน่ะมีแต่ตัวกับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านซึ่งมีเงินเดือน 80 บาทเท่านั้นนะ คุณคิดดูให้ดี ไร่นาสาโท เงินทองอะไรของผมไม่มีสักนิดเดียว ทำงานได้

เงินเดือนเท่าไหร่แม่เก็บหมด ผมมีธุระก็ขอมาใช้สอยตามสมควร คุณนึกดูนะ จดทะเบียนสมรสกับผมแล้ว คุณมีแต่เสียเปรียบบ ทรัพย์สินของคุณจะกลายเป็นสินบริคณห์ เพราะฉะนั้นผมจะไม่ขอร้องคุณอีกจนกว่าผมจะมีอะไรอีกเท่าเทียมคุณแล้ว

'งั้นมาขอร้องคุณเองค่ะ ตกลงวันนี้เราจะไปอำเภอกันนะคะ ตัวคุณคือ สมบัติอันมีค่าที่สุดของมา เอาตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านกับเงินเดือน 80 บาทของคุณโยนทิ้งเลยเสียก็ได้ มาไม่ต้องการสักนิดเดียว'

ลีนวัตรยืนงง เหมือนไม่แน่ใจว่าเขาได้ยินจริงหรือเปล่า เขาจึงถามว่า

'คุณพูดว่าไงนะ'

มาลินีหัวเราะเสียงแจ่มใส แข่งกับเสียงนกร้องบนกิ่งมะขามริมลานว่า

'มารักคุณ–ผู้ใหญ่ลี ไม่ได้รักทรัพย์สมบัติของคุณ คราวนี้เข้าใจหรือยังคะ'

'เข้าใจครับ คุณมา'

'งั้นก็ขึ้นเรือนเถิดค่ะ รีบทานข้าว แล้วเราจะได้ไปอำเภอ แล้วก็เยี่ยมไอ้เสือเพื่อนของคุณ'

'ทำไมต้องรีบไปแต่เช้านักล่ะคุณ'

'มากลัวคุณจะเปลี่ยนใจ ไม่ยอมจะจดทะเบียนสมรสกับมาน่ะซิคะ เพราะมาหลวมตัวเข้าไปมากแล้ว'

แล้วทั้งคู่ก็หัวเราะ จูงมือกันเดินขึ้นเรือน ผู้ใหญ่ลีอยากจะอุ้มเธอแต่ไม่ได้เพราะกีดคนอื่น ๆ ตื่นแล้วกำลังทำงานต่าง ๆ ตามหน้าที่ของตน ถึงกระนั้นก็ยังแอบชำเลืองมองดูคู่หนุ่มสาวอยู่ไม่วาย ลีนวัตรอยากจะพาเจ้าสาวของเขาหนีสายตาคนอื่นไปให้ไกลสุดโลก ! ..."

(กาญจนา นาคนันทน์, 2555, หน้า 589)

นวนิยายเรื่อง**หยาดน้ำค้างพันปี** ใช้การปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรม กล่าวคือ กลวิธีการปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรม เป็นการคลี่คลายปัญหาให้แก่ตัวละคร ทำให้ผู้อ่านรู้สึกมีความสุข สมหวัง ซาบซึ้ง เมื่ออ่านเรื่องตอนจบ

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง**บุญบรรพ์** พบว่า ผู้แต่งมีกลวิธีในการปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรม กล่าวคือ เป็นการคลี่คลายปัญหาต่าง ๆ ให้แก่ตัวละคร ตัวละครมีความสุข สมหวังและประสบความสำเร็จ ทำให้ผู้อ่านรู้สึกมีความสุข สมหวัง และซาบซึ้งกับเรื่องที่ได้อ่านตอนจบของเรื่อง ดังข้อความต่อไปนี้

"...ส่วนสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ นั้น เป็นที่นิยมยินดีของคนเป็นอันมากว่าอยู่ยงคงกระพันชาตรี เป็นต้น ท่านก็ไม่ได้ทรงรังเกียจอย่างหนึ่งอย่างใด ซ้ำมอบให้ว่าทหาร

ปืนใหญ่ปืนน้อย คือ กรมกองแก้วจินดา...ฯลฯ...ครั้งหนึ่ง โดยความนิยมนับถือ มีผู้อาสาไปเกลี้ยกล่อมพวกลาวเป็นกองนอกขึ้นในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ ถ้าจะจับเอาว่าเป็นขบถขึ้นในเวลานั้นก็จับได้ แต่ท่านก็หาได้ทรงเช่นนั้นไม่ ให้พิจารณาเอาแต่ตัวผู้ซึ่งไปเกลี้ยกล่อมนั้นประหารชีวิตเสีย...ฯลฯ

มาจนถึงบั้นปลายที่สุดเมื่อจวนจะสวรรคต ใช่ว่าท่านจะไม่มีพระราชประสงค์จะให้พระราชโอรสสืบสันติวงศ์เมื่อใด หากแต่ท่านไม่มั่นพระทัยในพระราชโอรสของท่านว่าองค์ใดอาจจะรักษาแผ่นดินไว้ เพราะท่านรักแผ่นดินมากกว่าพระราชโอรส จึงได้ทรงมอบคืนแผ่นดินให้แก่เสนาบดี ก็เพื่อประสงค์จะให้เลือกเชิญทูลกระหม่อม ซึ่งท่านเห็นปรากฏอยู่แล้วว่า ทรงพระสติปัญญาสามารถจะรักษาแผ่นดินได้ ขึ้นรักษาแผ่นดินต่อไป

นี่ก็เป็นการแสดงให้เห็นพระราชหฤทัยว่า ตันพระบรมวงศ์ของเราย่อมรักษาแผ่นดินมากกว่าลูกหลานในส่วนตัว...ฯลฯ...”

(ศรีฟ้า ลดาวัลย์, 2549, หน้า 419)

2) **กลวิธีการปิดเรื่องแบบโศกนาฏกรรม** คือ การจบเรื่อง โดยให้ตัวละครเอกประสบความผิดหวัง สูญเสีย ล้มเหลวในชีวิต พลัดพรากจากกัน และร้ายแรงที่สุดคือการจบด้วยความตาย พบจำนวน 6 เรื่อง คือ นวนิยายเรื่อง **ชามี** ของทมยันตี, นวนิยายเรื่อง **เสียงแห่งมัชฉิมยาม** ของสไบเมือง, นวนิยายเรื่อง **สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม** ของสุทัสสา อ่อนค้อม, นวนิยายเรื่อง **คู่กรรม** ของทมยันตี, นวนิยายเรื่อง **หญิงคนชั่ว** ของ ก. สุรางคนางค์ และนวนิยายเรื่อง **เขาชื่อกานต์** ของสุวรรณี สุคนธา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผลการวิเคราะห์การปิดเรื่องในนวนิยายเรื่อง **ชามี** พบว่า ผู้เขียนใช้กลวิธีปิดเรื่องแบบโศกนาฏกรรม อันเป็นการปิดการเดินเรื่องที่ตัวละครต้องเผชิญเหตุการณ์ที่ทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์รู้สึกผิดหวังและเศร้าโศกไปตามเรื่องราวของตัวละครจากเรื่องจะเห็นได้ว่า ตัวละครเอกคือ ชามี หลังจากบรรลุธรรมแล้ว ในตอนท้ายเรื่องเกิดเจ็บป่วยกะทันหันและจากไปอย่างรวดเร็ว สร้างความเศร้าโศกให้กับจุงปะ ครอบครัว และประชาชนเป็นอันมาก ความว่า

“...วิหารธรรมปกคลุมทั้งนาคร และแล้วก็มีข่าวใหญ่ตามมา...ชามีล้มเจ็บ...กล่าวกันว่าชามีสั่งให้ตามจุงปะเข้าพบ...

...จุงปะได้เห็นการจากไปของคุรุสมณาจารย์แล้ว และบัดนี้จะเห็นการจากไปอันยิ่งใหญ่กว่า จึงได้แต่เงียบงัน

‘เราจะเดินทางในฤดูใบไม้ร่วง’ จุงปะน้อมรับเงียบ ๆ ประโยคสุดท้ายของชามีก่อนที่จุงปะจะถอยออกมา...”

(ทมยันตี, 2552, หน้า 366–368)

ผู้วิจัยพิจารณาว่า หากมองในทางโลกจะพบว่า นวนิยายเรื่องนี้ปิดเรื่องแบบโศกนาฏกรรม ในทางกลับกัน เมื่อมองในทางธรรม นวนิยายเรื่องนี้จบเรื่องด้วยสุขนาฏกรรม เพราะพระพุทธศาสนาสอนว่าทุกสิ่งไม่มีความจีรังยั่งยืน ทุกสิ่งล้วนแตกดับ เสื่อมสลาย เห็นได้ว่าจากเรื่อง พระมหาสมณเจ้าหรือชามีแม้จะเป็นผู้ทรงบารมี แต่ก็หลีกหนีความตายไม่พ้น

3) กลวิธีการปิดเรื่องแบบทิ้งปมปัญหาไว้ให้ผู้อ่านพิจารณา คือ การจบแบบทิ้งเหตุการณ์หรือปัญหาให้ผู้อ่านหาคำตอบเอง จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาพบการปิดเรื่องแบบทิ้งปมปัญหา จำนวน 2 เรื่อง คือ นวนิยายเรื่อง **จิตา** ของทมยันตี และนวนิยายเรื่อง **ผู้ดี** ของดอกไม้สด ดังต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง **“จิตา”** มีโครงเรื่องเกี่ยวกับ จิตา เด็กหญิงซึ่งเป็นลูกสาวคนเดียวของทศพรและจารวี ถึงแม้ว่าจิตาจะมีอายุยังไม่ถึงวัยเข้าเรียนอนุบาล แต่เธอก็เป็นเด็กฉลาด มีความเป็นผู้ใหญ่กว่าวัยของเธอ แต่สิ่งที่จิตามีไม่เหมือนใครก็คือ เธอมีพลังจิตที่พิเศษ เมื่อเริ่มแรกก็ดูเหมือนว่าเธอจะใช้พลังจิตที่พิเศษนั้นเพื่อความต้องการเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ต่อมก็เปลี่ยนพลังจิตนั้นเป็นการช่วยเหลือผู้คนและน้อมนำญาติ เช่น ป้า ลูกพี่ลูกน้อง คนใกล้ชิดหรือคนทั่วไป โดยเฉพาะคุณย่าทัศนีย์ให้เข้าสู่หลักพระธรรม จากการศึกษาพบว่า ผู้แต่งมีกลวิธีในการปิดเรื่องแบบทิ้งปมปัญหาไว้ให้ผู้อ่านคิดหาคำตอบ กล่าวคือ การจบเรื่องในลักษณะนี้เป็นการจบเรื่องแบบไม่ได้บอกโดยตรงว่าเรื่องราวจะเป็นอย่างไรในที่สุด หรือใช้วิธีทิ้งปมหรือข้อคิดไว้ให้ผู้อ่านได้คิดตามและค้นหาคำตอบเอง ดังตัวอย่างที่ปรากฏในเรื่องดังนี้

“...จารวีแน่ใจว่าเธอมิได้ ‘ฝัน’ เธอกับทศพรยืนอยู่ข้างเตียงจิตาจริงๆ ลูกน้อยอยู่ในชุดขาวระยับคลับคล้ายมีรัศมีเรืองรองห่อหุ้ม ท่าเหยียดเท้าตรง มือประสานบนอกชินตา หาก...

...งามผิวประไพผ่อง กลทาบสุภาพรรณ

งามแก้มแฉล้มฉัน พระอรุณแอร่มละลาน...

รัศมีแห่งมนุษย์ผ่านไปแล้ว จิตวิญญาณเจิดจ้าฉายชัด เงาระยับดุจละอองดาวค่อยเคลื่อนออกช้าๆ จากร่างที่นอนเหยียดยิ่งลอยสูงจากร่างเท่าใด ความเจริญโรจน์ยิ่งทวีคูณ

เงา...ดุจเหลียวมองผู้ที่ยืนตัวแข็งทั้งคู่ อ่อนโยน

กระแสอบอุ่น อ่อนหวาน ทอซ่าน

จารวี ‘รู้ชัด’ เงานั้นอำลา ! ละอองระยับ รุ่งเรืองรอบตัว จากนั้นพุ่งวาบเป็นประกาย เจิดจรัสบาดตา จารวีตะโกนลั่นห้อง

‘จี ! จิตา !’

ทศพรพรวดลุกจากโซฟา ถลันเข้าไปในห้องนอน...เหมือน ‘ภาพ’ ที่เขา ‘เห็น’ จิตาเหยียดยาวบนเตียงเล็กๆ งดงามดุจรูปปั้นฝีมือเลอเลิศ ไม่ต้องแตะก็รู้ เธอก้าวล่วงไปบนมรรคาที่จะกลับสู่บ้าน คุณทัศนีย์มองแสงสว่างโรจน์ที่พุ่งเป็นสายผ่านไป จิตสงบรับรู้ถึงความละเอียดและรัศมีแห่งจิตวิญญาณอันเป็นพลังงานสมบูรณ์... จิตเท่านั้นที่เป็นใหญ่ เป็นประธานทุกข์ขันแห่งกายหยาบแตกหัก กลับคืนสู่ธาตุเดิม พลังแห่งจิตเท่านั้นยังคง

มนุษย์รู้จักสิ่งอื่นทั่วถ้วน หาก ‘กาย’ ตนสิหารู้ไม่ สิ่งใดเล่าซ่อนอยู่ สิ่งใดเล่าทรงอานุภาพ วัฏฏะ วนเวียน เกิด–ดับ เพราะจิตที่ข้องด้วยตัณหายึดเหยี่ยว และกิเลสนำให้เศร้าหมอง วางเถิด...วางทุกสิ่ง

ในความว่าง จะมีพลังมหาศาล
กุญแจที่จะไขพลังนั้นมาใช้ มีประการเดียว
จิตา !...”

(ทมยันตี, 2552, หน้า 640)

ผลการศึกษาการปิดเรื่อง จะพบว่า ผู้เขียนปิดเรื่องโดยให้ผู้อ่านคิดหาคำตอบเอาว่า จิตา คือใคร มีตัวตนหรือไม่ และเหตุไฉนจิตาจึงมีพลังวิเศษ อีกทั้ง ทำไมจิตาเมื่อถึงวาระสุดท้ายไม่ได้จากไปเหมือนมนุษย์คนอื่น

รวมทั้งในนวนิยายเรื่อง**ผู้ดี** ปรากฏว่า ผู้แต่งมีกลวิธีในการปิดเรื่องแบบทิ้งปมปัญหาไว้ให้ผู้อ่านคิดหาคำตอบ กล่าวคือ การจบเรื่องในลักษณะนี้เป็นการจบเรื่องแบบไม่ได้บอกโดยตรงว่าเรื่องราวจะเป็นอย่างไรในที่สุด หรือใช้วิธีทิ้งปมหรือข้อคิดไว้ให้ผู้อ่านได้คิดตามและค้นหาคำตอบเอง ซึ่งเป็นอีกกลวิธีหนึ่งที่สร้างความน่าสนใจให้แก่งานเขียน โดยในตอนท้ายกล่าวถึงตอนที่พระยาพลวัตฯ ได้ยินเสียงเพลงฝรั่งที่ให้คติ ปรัชญา ผลจากเพลงดังกล่าวส่งผลให้เขาเกิดความคิดที่มองโลกในแง่ดี เห็นถึงสัจธรรมของชีวิต แต่ผู้เขียนไม่ได้อธิบายไว้อย่างเด่นชัดเจนว่า พระยาพลวัตฯ คิดเห็นอย่างไร ดังตัวอย่างที่ปรากฏในเรื่อง ดังนี้

“...เสียงเพลงฝรั่ง คำอังกฤษ ดังมาจากบ้านใกล้ ได้ยินถนัดชัดเจน
When skies are cloudy and grey
It’s only grey for a day
Just remember sunshine always follows the rain.
‘ไม่เลว’ พระยาพลวัตฯ รำพึง ยิ้มอย่างเบื่อหน่ายปรากฏที่

ริมฝีปาก นึกชมปรัชญาอันตื้น ง่าย แต่ก็เป็นปรัชญา เป็นคติที่ทำให้เห็นความจริงแห่งธรรมชาติของโลกและชีวิตมนุษย์ได้ชัด เช่นเดียวกับความมืดมัวย่อมมีความสว่างแจ่มใสเป็นคู่ปรับอารมณ์อันเศร้าของมนุษย์ ย่อมจะได้ความพึงพอใจเป็นเครื่องแก้...บ้านเล็กที่ปิดอยู่มิใช่จะปิดตลอดชั่วนิรันดร เพียง 50 วันเป็นอย่างช้า ความมีชีวิตจิตใจจะคืนสู่บ้านนั้นอีก ต้นไม้ใบไม้จะ

ชุ่มชื่นเหมือนอย่างที่เคย และ...และ เมื่อนั้นแสงทองภายหลังพายุฝน จะปรากฏแก่จิตพระยาพลวัตฯ ! ! ...”

(ดอกไม้สด, 2514, หน้า 621–622)

4) การปิดเรื่องแบบเหมือนจริง ปรากฏในนวนิยายเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่องจดหมายจากเมืองไทย ของโบตั๋น กล่าวคือ การปิดเรื่องแบบเหมือนชีวิตจริง คือ ผู้แต่งใช้วิธีการปิดเรื่องแบบไม่จบ ซึ่งที่กล่าวว่าจดหมายจากเมืองไทยใช้การปิดเรื่องเหมือนจริง เพราะในตอนจบของเรื่องนี้ตันส่วงอู๋เขียนจดหมายหามารดาเล่าเรื่องราวที่เขายอมรับว่าความมีน้ำใจของคนไทยที่เขาคิดว่ามันไร้ประโยชน์นั้นแท้จริงแล้วมันมีค่ามากกว่าเงินทองและเขาจะรอคำตอบของอั้งบ๊วยว่าจะยอมแต่งงานกับเขาหรือไม่ ดังปรากฏต่อไปนี้

“...แม้จะยังไม่ทราบว่าอั้งบ๊วยจะรับหรือปฏิเสธ ลูกก็เตรียมการในชีวิตไว้แล้ว เม่งจูรับว่าจะช่วยพูดให้ เธอแน่ใจว่าน้าสาวจะไม่ปฏิเสธแน่ ลูกก็คิดเช่นนั้น ชีวิตของลูกคงมีความหมายขึ้นเป็นแน่ ถ้าลูกยังอยู่ที่บ้านเมืองเก่าชีวิตคงอับเฉา ลูกไม่เคยลืมแม่และบ้านของเราแต่คนเราก็ต้องต่อสู้ชีวิตและพบของใหม่ ไม่อาจจำเจอยู่ได้กับการกินทำงานแล้วก็นอนสืบพันธุ์ และใช้ชีวิตที่แสนเรื่อยเฉื่อย ลูกได้พบเห็นโลก ได้รู้จักและเข้าใจคนชาติอื่น ได้เผชิญชีวิตที่สุขบ้างทุกข์บ้าง ค่อยรู้สึกว่าใช้ชีวิตคุ้มค่ากับที่เกิดมา

ลูกยังไม่มีข่าวดีจะเล่าให้แม่ฟัง จะต้องเตรียมตัวเตรียมใจกับคำตอบของอั้งบ๊วย และจะต้องเตรียมการดำเนินชีวิตใหม่ ถึงอย่างไรลูกก็คิดถึงแม่ที่รักจนชั่วชีวิต...”

(โบตั๋น, 2514, หน้า 525–526)

โดยสรุปกลวิธีการสร้างสรรค์โครงเรื่องในนวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี พบว่า ผู้แต่งมีการเปิดเรื่อง ดำเนินเรื่อง และปิดเรื่องหลากหลายกลวิธี บางเรื่องมีความสอดคล้องและแตกต่างกันไปตามรูปแบบเนื้อหาของเรื่อง ทั้งนี้เนื่องจาก การปิดเรื่อง การเปิดเรื่อง หรือการดำเนินเรื่องเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันไป จะเห็นได้ว่า นวนิยายบางเรื่องแม้ว่าจะจบลงด้วยโศกอนาฏกรรม แต่ด้วยแนวคิดพระพุทธศาสนาเป็นแก่นสำคัญของนวนิยาย การจบเรื่องลักษณะนี้ช่วยทำให้แนวคิดของพระพุทธศาสนาเรื่องความไม่จีรังของสรรพสิ่งเด่นชัดขึ้นมา อีกทั้งรูปแบบการดำเนินเรื่องนับเป็นส่วนที่ทำให้เรื่องดำเนินไปอย่างน่าสนใจบางเรื่องดำเนินไปตามลำดับของเหตุการณ์ตามปฏิทิน บางเรื่องมีการย้อนสลับเหตุการณ์ไปมาเพื่อความซับซ้อนของเรื่องราว ส่งผลให้ผู้อ่านเกิดความฉงน สงสัยและใคร่ติดตาม หรือ การเปิดเรื่องบางเรื่องมีการเปิดเรื่องด้วยฉาก หรือนำเสนอให้เห็นถึงตัวละครที่มีความสำคัญต่อเรื่อง ซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่งที่ช่วยปูพื้นให้ผู้อ่านเกิดความรู้ความเข้าใจเนื้อเรื่องและองค์ประกอบของเรื่องในเบื้องต้น

กลวิธีการสร้างสรรค์มุมมองการเล่าเรื่อง

มุมมองการเล่าเรื่อง คือ วิธีการเล่าเรื่องของนักเขียนหรือผู้แต่ง ซึ่งจะเป็นผู้กำหนดหรือเลือกว่าจะเล่าเรื่องโดยผ่านสายตาหรือ “มุมมอง” ของใคร มุมมองจึงหมายถึงการเลือกใช้ผู้เล่าเรื่อง (Narrator) ของนักเขียน ดังนั้น มุมมองการเล่าเรื่องจึงเป็นองค์ประกอบทางวรรณศิลป์ที่ผู้เขียนสร้างสรรค์ทำให้ผลงานมีความโดดเด่น น่าสนใจ ผลการวิเคราะห์กลวิธีการสร้างสรรค์มุมมองการเล่าเรื่องในนวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีจำนวน 24 เรื่อง พบกลวิธีการเล่าเรื่อง ใน 2 ลักษณะ คือ กลวิธีการเล่าเรื่องแบบผู้แต่งเป็นผู้รู้แจ้ง จำนวน 21 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 87.5 และกลวิธีการเล่าเรื่องแบบใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่ง จำนวน 3 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 12.5 ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 5 กลวิธีการสร้างสรรค์มุมมองการเล่าเรื่องในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี

กลวิธีการสร้างสรรค์มุมมองการเล่าเรื่อง	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
1. กลวิธีการเล่าเรื่องแบบผู้แต่งเป็นผู้รู้แจ้ง	21	87.5
2. กลวิธีการเล่าเรื่องแบบใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่ง	3	12.5
รวม	**24**	**100**

จากตารางข้างต้นสรุปได้ว่าในการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีนั้น ผู้เขียนนิยมใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบผู้แต่งเป็นผู้รู้แจ้ง และใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่งค่อนข้างน้อย ดังรายละเอียดดังนี้

1. กลวิธีการเล่าเรื่องแบบผู้แต่งเป็นผู้รู้แจ้ง

ผู้ประพันธ์เป็นผู้รู้แจ้งเพียงวิธีเดียวโดยจะไม่แสดงว่าตัวละครใดเป็นผู้เล่าหรือบรรยาย แต่จะบรรยายไปตามเรื่องที่ตัวละครมีพฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเหตุการณ์และความรู้สึกนึกคิดภายในใจของตัวละครแต่ละตัว ซึ่งผู้เขียนจะล่วงรู้ทุกสิ่งเกี่ยวกับตัวละคร ซึ่ง วิธีดังกล่าวเป็นวิธีที่ผู้เขียนสมมุติว่าตนเองเป็นผู้รู้แจ้งเห็นจริง ซึ่งจากผลการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาพบกลวิธีการเล่าเรื่องแบบผู้แต่งเป็นผู้รู้แจ้ง จำนวน 21 เรื่อง คือ นวนิยายเรื่อง **มายา**, นวนิยายเรื่อง**นารีผล**, นวนิยายเรื่อง**คู่กรรม**, นวนิยายเรื่อง**มักกะลีผล**, นวนิยายเรื่อง**ลายแทงในถ้ำแก้ว**, นวนิยายเรื่อง**ความมืดแห่งคูหาทอง**, นวนิยายเรื่อง**ใต้เงาตะวัน**,นวนิยายเรื่อง**สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม**, นวนิยายเรื่อง**ผู้ใหญ่ลีกับนางมา**, นวนิยาย**เรื่องวัฏจักรชีวิต**, นวนิยายเรื่อง**ฌาน**, นวนิยายเรื่อง**เสียงแห่ง**

มัชฌิมยาม, นวนิยายเรื่อง**น้ำเล่นไฟ**, นวนิยายเรื่อง**เขาชื่อกานต์**, นวนิยายเรื่อง**รัตนโกสินทร์**, นวนิยายเรื่อง**หญิงคนชั่ว**, นวนิยายเรื่อง**กาฬปักษี**, นวนิยายเรื่อง**บุญบรรพ์**, นวนิยายเรื่อง**จิตา**, นวนิยายเรื่อง**ชามี** และนวนิยายเรื่อง**ผู้ดี** ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง **มายา** ผู้เขียนใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบผู้ประพันธ์เป็นผู้รู้แจ้งเพียงวิธีเดียวโดยจะไม่แสดงว่าตัวละครใดเป็นผู้เล่าหรือบรรยาย แต่จะบรรยายไปตามเรื่องที่ตัวละครมีพฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเหตุการณ์และความรู้สึกนึกคิดภายในใจของตัวละครแต่ละตัว ซึ่งผู้เขียนจะล่วงรู้ทุกสิ่งเกี่ยวกับตัวละคร ซึ่ง วิธีดังกล่าวเป็นวิธีที่ผู้เขียนสมมุติว่าตนเองเป็นผู้รู้แจ้งเห็นจริง เห็นได้จากตัวอย่างข้อความต่อไปนี้

“...แพทย์หญิงอนงค์เรียกแม่สาววัยรุ่นไปตลอดทาง ทว่า...ไม่มีเสียงขานรับความเป็นแพทย์โสดมาเกือบครึ่งของชีวิตทำให้เคยคุ้นต่อบ้านอันเงียบเหงา ไร้ผู้คน...”

(ทมยันตี, 2550, หน้า 2)

ข้อความดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะที่ผู้เขียนสามารถล่วงรู้ถึงกิริยาอาการรวมทั้งสถานภาพทางครอบครัวของตัวละคร

ในนวนิยายเรื่อง **นารีผล** พบว่าผู้เขียนใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบผู้ประพันธ์เป็นผู้รู้แจ้งในเหตุการณ์ วันเวลา พฤติกรรม ความนึกคิดของตัวละครในเรื่อง ซึ่งวิธีดังกล่าวเป็นวิธีที่ผู้เขียนสมมุติว่าตนเองเป็นผู้รู้แจ้งเห็นจริง เห็นได้จากตัวอย่างข้อความต่อไปนี้

“...อุปนิสัยอย่างหนึ่งของพระเจริญ คือ เป็นผู้ที่ชอบศึกษาหาความรู้ เมื่อหลวงบุตเรศบำรุงการกับหลวงสมานวนกิจมาเยือนถึงวัด ท่านจึงถือโอกาสซักถามความรู้เกี่ยวกับวนศาสตร์ ซึ่งคุณหลวงทั้งสองก็ยินดีและเต็มใจที่จะถวายความรู้ สนทนาปราศรัยกันจนเป็นที่พอใจแล้ว บุรุษวัยใกล้เจ็ดสิบทั้งสองจึงลากลับ

บ่ายวันพระ หลังจากสอบอารมณ์ให้ญาติโยมที่มาปฏิบัติกรรมฐานเสร็จแล้ว เจ้าอาวาสวัดป่ามะม่วงก็เดินกลับกุฏิเพื่อสรงน้ำ เด็กชายสำริดกำลังเดินเข้ามากุฏิเช่นกัน...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 244)

จากการวิเคราะห์จะพบว่า ผู้เขียนล่วงรู้ถึงการกระทำ บุคลิก นิสัยของตัวละครโดยบรรยายถึงลักษณะของพระครูเจริญว่าเป็นผู้ที่ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ และ ยังบรรยายถึงพฤติกรรมของท่านในการเป็นครูสอนกรรมฐานแก่ญาติโยม

ตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นถึงว่าผู้ประพันธ์ล่วงรู้ทุกสิ่งเกี่ยวกับตัวละคร ไม่ว่าจะเป็นการบรรยายถึงสภาพเหตุการณ์ อารมณ์ความรู้สึก การประกอบอาชีพหรือความสำเร็จของตัวละคร ปรากฏดังนี้

“...พันตำรวจโทชน อินทนา รู้สึกผิดหวังที่ไม่พบท่านพระครูเขาตั้งใจจะมากราบลาท่านเพื่อเดินทางไปรับตำแหน่งผู้บังคับกองสถานีตำรวจภูธรอำเภอชะอวดในอีกสามวันข้างหน้า

พระมหาบุญบอกเขาว่าท่านพระครูไปนครราชสีมา ยังไม่ทราบว่าจะกลับเมื่อไร นายตำรวจวัยห้าสิบลาพระมหาบุญแล้วเดินไปยังรถจิ๊ปที่จอดอยู่หลังกุฏิ ครั้นเห็นรถแทกซี่แล่นเข้าประตูวัดมาก็ภาวนาขอให้เป็นรถของท่านพระครู รถแท็กซี่จจอดห่างรถจิ๊ปราวห้าวา นายวิกโก้ลงมาเปิดประตูให้ผู้เป็นอาจารย์ นายตำรวจดีใจนัก รีบเดินเข้าไปคุกเข่าลงกับพื้นแล้วกราบท่านสามครั้ง...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 384)

หรือในนวนิยายเรื่องคู่กรรม จากการศึกษาพบว่าผู้เขียนใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบผู้ประพันธ์เป็นผู้รู้แจ้ง โดยจะบรรยายไปตามเรื่องที่ตัวละครมีพฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเหตุการณ์และความรู้สึกนึกคิดภายในใจของตัวละครแต่ละตัว ซึ่งผู้เขียนจะล่วงรู้ทุกสิ่งเกี่ยวกับตัวละคร เห็นได้จากตัวอย่างข้อความต่อไปนี้

“...ภายในสวนค่อนข้างเยือกเย็น แม้หมอกควันจะจางลงไปมากแล้ว ตามพุ่มไม้ใบหญ้ามีน้ำค้างเกาะพราว พอกิ่งใบกระทบร่างของเธอหยาดน้ำก็ร่วงพรู เสียงเหล็กเสียงค้อนกระทบกันดังลั่น เพราะถัดบริเวณสวนไปเป็นอู่ต่อเรือเล็ก ๆ ของเอกชน บริเวณหลังท้องร่องเริ่มมีหญ้าขึ้นประปราย บางร่องมีรอยลอกเลนขึ้นรดโคนต้นส้มไปเกือบตลอดแล้ว หญิงสาวถอนใจยาว การลอกท้องร่องนี่อีกเหมือนกันน่าจะเป็นงานของผู้ชาย แต่แม่ก็พยายามทำเองวันละเล็กละน้อย แม้เธอจะขอร้องให้แม่จ้างเขาบ้างแต่แม่ก็ไม่ยอม เพราะว่า

‘มันหลายสตางค์นะลูก แม่พอจะทำเองได้’

อังศุมาลินหมายใจไว้ว่า วันนี้เถอะจะลงช่วยแม่ลอกท้องร่องเสียหน่อย จำปาต้นใหญ่ท้ายสวนทิ้งใบเหลือแต่กิ่งก้าน หญิงสาวอดยิ้มกับตัวเองไม่ได้ เพราะเมื่อไม่กี่วันมานี้เองยายลงสวนแล้วกลับขึ้นไปบ่นนักหนา...”

(ทมยันตี, 2512, หน้า 25)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า ผู้เขียนล่วงรู้ไปถึงบรรยากาศภายในและภายนอกสวนของ อังศุมาลิน อีกทั้งยังทราบถึงพฤติกรรม ความคิด และอารมณ์ของตัวละครอีกด้วย

ผลการศึกษามุมมองแบบผู้ประพันธ์รู้แจ้งยังปรากฏในนวนิยายเรื่อง ผู้ดี ที่ผู้แต่งล่วงรู้ทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับตัวละครแล้วนำมาบรรยายได้อย่างครบถ้วนและสมจริงตามที่ต้องการนำเสนอ ไม่ว่าจะเป็นสภาพธรรมชาติ สภาพวัตถุ เหตุการณ์ ความคิด กิจวัตรประจำวัน เห็นได้จากตัวอย่างที่ปรากฏในเรื่อง ที่บรรยายถึงกิจวัตรในตอนเช้าของตัวละครในเรื่อง ที่มีลักษณะนิสัยขี้เซา ตื่นสาย ไม่กระปี้กระเป่า แม้ว่านาฬิกาปลุกจะปลุกตามเวลาที่ตั้งแต่เธอก็ยังไม่สนใจ ฉากดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าผู้เขียนล่วงรู้พฤติกรรม ความคิด ของตัวละคร ดังข้อความ

"...กริ๋ง ! เสียงนาฬิกาปลุกบนโต๊ะเล็กข้างเตียงนอนดังขึ้น หญิงสาวที่หลับสนิทอยู่บนเตียงขยับตัวและลืมตาขึ้นทันใด และก็ในทันใดนั้นเหมือนกันหล่อนชักผ้าห่มขึ้นคลุมศีรษะ ชุกมือเข้าซอกคอ จะหลับต่อให้สบาย แต่.....กริ๋ง ! เสียงนั้นยังลอดเนื้อผ้ามาเข้าช่องโสตได้อีก หญิงสาวตะแคงศีรษะ กดหูเข้ากับหมอน หูข้างที่ไกลหมอน ก็ยังรับเสียงต่อไป... ปัดผ้ากระเด็นไปทางหนึ่ง ลืมตาแต่เพียงครึ่งเดียว แหวกมุ้งปราดเอื้อมมือจับเข็มห้ามเสียง หดมือกลับเข้าในมุ้ง ชุกศีรษะเข้ากับหมอนหลับตาแน่นลงทันที..."

(ดอกไม้สด, 2514, หน้า 25)

ในนวนิยายเรื่อง **รัตนโกสินทร์** ก็ปรากฏใช้กลวิธีในการเล่าเรื่องแบบผู้แต่งเป็นผู้รู้แจ้งและเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นตามลำดับปฏิทิน โดยเริ่มต้นจาก พ.ศ. 2348 เรื่อยไปจนถึงปลายรัชกาลที่ 3 นอกจากนี้ผู้แต่งยังเลือกใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบเล่าย้อนหลังและสลับไปมากับเหตุการณ์ในส่วนที่เป็นประวัติความเป็นของบรรพบุรุษของตัวละครและเหตุการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น ทำให้ผู้อ่านไม่เกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายและมีความรู้สึกคล้อยตามกับตัวละครว่าเป็นคนในยุคสมัยนั้นจริง ๆ มีการพูดคุย มีอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมสมจริงเช่นเดียวกับคนจริง ๆ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างข้อความต่อไปนี้

"...เจ้าของบ้านเป็นชายผิวขาวรูปร่างค่อนข้างสูงใหญ่ แม้แต่งกายแบบจีน นุ่งกางเกงแพร ไว้หางเปีย แต่ว่ามารยาทที่แสดงออกนั้นเรียบร้อยอย่างไทย ลุกนั่งบนพื้นได้อย่างคล่องแคล่วเคยชิน ส่วนผู้เป็นแขกเป็นชายหนุ่มวัยอ่อนกว่าไม่กี่ปี เค้าหน้าแบบจีน นัยน์ตาเรียวผิวขาวละเอียด แต่แทนที่จะแต่งกายแบบจีน กลับนุ่งโจงกระเบน ตัดผมทรงหลักแจวแบบคนไทยทุกกระเบียดนิ้ว ถึงกระนั้นภาษาที่ใช้พูดกันก็คือภาษาจีนแต้จิ๋วอย่างชำนาญ เช่นเดียวกับเจ้าของภาษาพึงพูดกัน

'เจ้ากลับมาจากเมืองจีนเที่ยวนี้เร็วกว่าที่พี่คิดไว้' เจ้าของบ้านปราศรัย 'ไปเที่ยวนี้เป็นอย่างไรบ้าง เห็นทีจะได้ของตอบแทนมาโขอยู่'

'จักรพรรดิประทานแพรมาให้ถึง ๑๑๐ ม้วนคราวนี้' อีกฝ่ายหนึ่งตอบ 'ไม่รวมของอื่นที่ท่านราชทูตได้มาอีกมากมาย เรียกได้ว่าคุ้มเหนื่อยเลยละพี่'

'แล้วได้แวะที่เมืองบรรพบุรุษของเราหรือเปล่าเล่า น้องชาย'

ทั้งสองเป็นญาติลูกพี่ลูกน้องใช้แซ่เดียวกัน แม้มีสายเลือดจีนแต่ก็ถือกำเนิดในเมืองไทย มีมารดาเป็นคนไทยด้วยกันทั้งคู่ ต่างกันแต่ว่าญาติผู้พี่ เมื่อเจริญวัยขึ้นได้ยึดอาชีพสืบต่อมาจากบิดา จนบัดนี้มีกิจการทำเตาหลอมและเตาสูบขายอยู่ใกล้วัดสามปลื้ม ฐานะร่ำรวยถึงขึ้นเจ้าสัวหรือที่เรียกกันในสมัยนั้นว่า เจ๊สัว ส่วนญาติผู้น้องสมัครใจเข้ารับราชการจึงได้เป็นขุนพจนาพิจิตร ตำแหน่งท่องสื่อประจำอยู่กรมท่าซ้าย อยู่ใต้บังคับบัญชาของพระยาโชฎึกราชเศรษฐี..."

(ว.วินิจฉัยกุล, 2530, หน้า 3-4)

นอกจากนั้นยังปรากฏในนวนิยายเรื่อง**ผู้ใหญ่ลีกับนางมา** พบว่าผู้เขียนเป็นผู้รู้แจ้ง โดยจะบรรยายไปตามเรื่องที่ตัวละครมีพฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเหตุการณ์และความรู้สึกนึกคิดภายในใจของตัวละครแต่ละตัว เห็นได้จากตัวอย่างข้อความต่อไปนี้

"...ตอนบ่ายมาลินีได้ชวนแขกของเธอไปที่บ้านผู้ใหญ่ลีเพื่อช่วยกันทำงาน ประดิษฐ์ขอตัวพักผ่อนอยู่บ้านของมาลินีตามลำพังบนเรือน เด็กชายนิดและเด็กหญิงน้อยเล่นกันอยู่ข้างล่าง พวกลูกจ้างนอกนั้นไปอยู่บ้านงานกันทั้งหมด

มาลินีจะกลับไปทำทองหยอดต่อ แต่ลีนวัตรไม่ยอม วลัยและสมรได้งานที่ถูกใจในวงของหวาน คือ ช่วยเขาตีไข่ มีทั้งไข่ขาวและไข่แดงที่แยกออกจากกันแล้ว กำลังรอคนช่วยตีอยู่อีกหลายหม้อ ลีนวัตรขยิบตาชวนคู่หมั้นปลีกตัวออกไปห่างจากผู้คนพอที่จะพูดเรื่องส่วนตัวได้โดยไม่มีใครได้ยิน มาลินีรู้สึกใจไม่ดีไปตลอดทาง ไม่ทราบว่าเธอจะถูกเล่นงานสถานใด มันเป็นความผิดของเธอด้วยหรือในการที่มีคู่รักคนหนึ่ง เขาโกรธเธอไปติดต่อกับผู้หญิงคนใหม่แล้วหวนกลับมาหาเธออีกครั้งหนึ่ง...

'คุณมา !' ลีนวัตรเอ่นขึ้น แต่ดูเหมือนมันดังอย่างที่สุด

มาลินีสะดุ้งโหยง พอรู้สึกตัวรีบสั่นศีรษะ และขานรับโดยเร็ว

'ได้เจ้าประดิษฐ์เขามาทำไม ?'

'โธ่ ลีคะ คุณอย่าทำเสียงดุอย่างนั้นไม่ได้หรือคะ มากลัวแทบจะขาดใจตายอยู่แล้ว' มาลินีอ้อนวอนเขาด้วยเสียงที่แทบจะจำไม่ได้ว่าเป็นเสียงตนเอง แอะไรหรอทำให้เธอเรียกเขาว่า ลี เฉย ๆ และเรียกตนเองว่า มา ตั้งแต่หมั้นกันมาแล้วลีนวัตรเคยขอร้องให้เธอพูดกับเขาอย่างนี้ แต่มาลินียังนึกละอายใจอยู่ไม่กล้าพูด ทั้ง ๆ ที่ใจจริงอยากจะพูดกับเขาด้วยถ้อยคำที่หวานที่สุดและเพราะที่สุด..."

(กาญจนา นาคนันทน์, 2555, หน้า 373–374)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า ผู้เขียนล่วงรู้ไปถึง พฤติกรรม ความคิด และอารมณ์ของมาลินีและลีนวัตร ว่าไม่สบายกายไม่สบายใจเรื่องที่ประดิษฐ์กลับเข้ามาเพื่อที่จะขอคืนดีมาลินี

2. กลวิธีการเล่าเรื่องแบบใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่ง

กลวิธีการเล่าเรื่องโดยให้ตัวละครสำคัญในเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่อง อาจเป็นตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่องของตนเองให้ผู้อ่านรับทราบ ซึ่งการการศึกษาพบว่าผู้เขียนใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่ง จำนวน 3 เรื่อง คือ นวนิยายเรื่อง **www. คุณย่า.com** ของดวงใจ นวนิยายเรื่อง หยาดน้ำค้างพันปี ของชมัยภร แสงกระจ่าง และนวนิยายเรื่อง จดหมายจากเมืองไทย ของโบตั๋น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผลการศึกษากลวิธีการเล่าเรื่องหรือเทคนิคเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่องแบบใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่ง ปรากฏในนวนิยายเรื่อง จดหมายจากเมืองไทย โดยให้ตัวละครสำคัญในเรื่องเป็น

ผู้เล่าเรื่อง อาจเป็นตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่องของตนเองให้ผู้อ่านรับทราบ ซึ่งในนวนิยายเรื่องนี้ ผู้แต่งใช้กลวิธีการเล่าโดยให้ตันส่วงอู๋ซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่องของตนเองผ่านทางจดหมายจากเมืองไทยส่งไปให้มารดาที่จีนฟังโดยตันส่วงอู๋ใช้คำแทนตนเองว่า “ลูก” ดังที่ปรากฏต่อไปนี้

“...ลูกไม่ได้ติดต่อแม่เสียเกือบเดือน เพราะงานที่รุมกันเข้ามา งานยุ่งไม่ทำให้หนักใจเท่าใด เรื่องยุ่ง ๆ ของมนุษย์น่าเบื่อกว่ามากมายนัก มนุษย์ที่คิดว่าตัวเป็นคนประเสริฐแท้จริงเลวมีข้อบกพร่องหลายประการ

แม่คงจำได้ที่ลูกเล่าเรื่องล้องว่นทงป่วย และลูกพยายามฝึกอั้งบ๋วยขึ้นมาแทน ได้มีปฏิกิริยาในหมู่คนงานจริง ๆ ตามที่กิมคาด อั้งบ๊วยได้พยายามแก้ปัญหาด้วยตัวเองแต่ไม่สำเร็จ และลูกดูจะลุกลามออกไปทุกที จนลูกทำไม่ได้ต้องใช้ความเด็ดขาดเข้าจัดการ...”

(โบตั๋น, 2514, หน้า 193)

ผลการวิจัยยังพบในนวนิยายเรื่อง **www.คุณย่า.com** ซึ่งผู้เขียนจะกำหนดให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่องของตนเองให้ผู้อ่านได้รับทราบ โดยใช้คำว่า ผม ฉัน เป็นผู้เล่าเรื่องแสดงถึงเหตุการณ์หรือข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง ดังตัวอย่างในตอนที่ ธร เล่าถึงคุณย่าตัวเอง เพื่อนของย่า ในด้านลักษณะนิสัย และพฤติกรรม ดังตัวอย่าง

“...**ผม**เรียกสุภาพสตรีวัยหกสิบปีทั้งสี่คนนั้นว่า ‘ย่า’

ย่าแท้ ๆ คือ แม่ของพ่อ**ผม** คือผู้หญิงผมสีเทาเหลือบฟ้าอ่อน ใส่ชุดผ้าไหมไทยสีเทาอ่อน กำลังนั่งพิงหมอนอย่างแสนสบายบนเก้าอี้หวายบุนวมตัวใหญ่ที่ตั้งอยู่เป็นหมู่ใต้ต้นไม้ใหญ่

ส่วนผู้หญิงวัยใกล้เคียงกันอีกสามคน...บางคนผมดำ...บางคนมีผมสีน้ำตาลอ่อน .....ที่นั่งอยู่ในกลุ่มเดียวกันนั้น คือ เพื่อนนักเรียนร่วมห้องรุ่นเดียวกันกับย่าของผม ตั้งแต่สมัยชั้นอนุบาล

ผมบอกคุณอย่างนี้ คุณคงไม่ค่อยจะเชื่อ**ผม** แต่**ผม**สาบานได้ว่า **ผม**ไม่ได้พูดโกหกเลย ย่าของ**ผม**กับเพื่อนเก่าเพื่อนแก่ของท่านที่เรียนมาด้วยกันจนจบชั้นมัธยมบริบูรณ์ทั้งสามคนนั้น ยังคงคบหากันมาจนถึงทุกวันนี้...

...แต่ที่แน่ ๆ ก็คือ ตั้งแต่**ผม**โตขึ้นมาจนเป็นหนุ่มเต็มตัว **ผม**เห็นย่ามีเพื่อนร่วมรุ่นที่สนิทสนมไปมาหาสู่กันบ่อย ๆ อยู่ 5 คน คนที่ 5 คือ ย่าเสาว์ เพิ่มมาเข้ากลุ่มประจำไม่นานหลังจากสามีเกษียณอายุในตำแหน่งเอกอัครราชทูต แล้วกลับมาอยู่ในเมืองไทยเป็นการถาวร

สองปีที่แล้ว เพื่อน 5 คนของย่าหายหน้าไป 2 คน คือ ย่าดาถึงแก่กรรมไปด้วยโรคมะเร็ง ตั้งแต่อายุไม่ถึง 60 ส่วนย่าแคลร่าต้องพยาบาลลุงบ๊อบ สามีที่นอนเป็นอัมพาตอยู่บนเตียง...**ผม**ถูกสอนให้เรียกเพื่อนของย่าทุกคนว่า ‘ย่า’...”

(ดวงใจ, 2544, หน้า 9–10)

ในนวนิยายเรื่อง**หยาดน้ำค้างพันปี** นี้กำหนดให้สายน้ำตัวละครเอกเป็นผู้เล่าเรื่องด้วยการเล่าเรื่องที่เรียบง่ายและเปิดเผยเหมือนเป็นการเล่าเรื่องสู่กันฟังของผู้ที่รู้จักมักคุ้นกัน ในช่วงต้นของเรื่องจึงมีอยู่หลายครั้งที่สายน้ำเล่าเรื่องราวด้วยอารมณ์ประชดประชันและต้องการที่จะฟ้องผู้อ่านในเรื่องที่เกิดขึ้นกับเธอ

มุมมองการเล่าเรื่องที่ปรากฏไม่เพียงแต่เป็นกลวิธีสำคัญที่ทำให้ตัวเรื่องมีความน่าสนใจแล้ว ยังเป็นสิ่งที่สะท้อนลีลาการเขียนของนักเขียนสตรี จะเห็นได้ว่าจากกลุ่มตัวอย่างนวนิยายอิงพระพุทธศาสนาทั้ง 24 เรื่อง ปรากฏมุมมองการเล่าเรื่องเพียง 2 ลักษณะ ได้แก่ มุมมองการเล่าเรื่องแบบผู้ประพันธ์เป็นผู้รู้แจ้ง และ การเล่าเรื่องแบบใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่ง ซึ่งชี้ให้เห็นว่าลีลาการเล่าเรื่องดังกล่าวเป็นสิ่งที่นักเขียนสตรีในกลุ่มตัวอย่างถนัดและใช้รังสรรค์งานเขียนของตนเอง แม้ว่านักเขียนแต่ละคนก็มีทัศนะหรือความคิดในการสร้างสรรค์เรื่องราวในงานเขียนที่แตกต่างกันมี อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยที่พบชี้ให้เห็นว่า นักเขียนสตรีต่างมีระบบคิดในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมสอดคล้องสัมพันธ์กัน

กลวิธีการสร้างสรรค์ตัวละคร

ตัวละคร คือ องค์ประกอบสำคัญในการดำเนินเรื่องที่ผู้แต่งสร้างสรรค์ให้มีอารมณ์ นิสัย ความคิด และบทบาทที่แตกต่างกันไป ผู้วิจัยพบว่าตัวละครผู้มีบทบาทในเรื่องทุกตัวจัดอยู่ในประเภทตัวละครหลายลักษณะ โดยเป็นตัวละครที่มีบุคลิกลักษณะหลายด้าน อารมณ์ความรู้สึกจะไม่คงที่เปลี่ยนไปตามเหตุการณ์ประสบการณ์ หรือตามเงื่อนไขเวลาหรือยุคสมัย ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับสภาพชีวิตจริงของมนุษย์ ผลการศึกษากลวิธีการสร้างสรรค์ตัวละครในนวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี พบว่ามีการสร้างตัวละคร 4 ลักษณะ คือ ตัวละครเอก พบจำนวน 24 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 100 ตัวละครปฏิปักษ์ พบจำนวน 17 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 70.83 ตัวละครสนับสนุน 24 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 100 และตัวละครเป็นผู้เล่าเรื่อง พบจำนวน 3 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 12.50 ดังนี้

ตาราง 6 กลวิธีการสร้างสรรค์ตัวละครในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี

กลวิธีการสร้างสรรค์ตัวละคร	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
1. ตัวละครเอก	24	100
2. ตัวละครปฏิปักษ์	17	70.83
3. ตัวละครสนับสนุน	24	100
4. ตัวละครเป็นผู้เล่าเรื่อง	3	12.50

จากตารางข้างต้นกล่าวได้ว่าผู้แต่งใช้กลวิธีการสร้างสรรค์ตัวละคร โดยในนวนิยายทุกเรื่องนั้นจะต้องมีการสร้างสรรค์ตัวละครเอกเช่นเดียวกับตัวละครสนับสนุน ส่วนการสร้างตัวละครปฏิปักษ์นั้นพบได้มากในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี และผู้แต่งสร้างให้ตัวละครเป็นผู้เล่าเรื่องนั้นพบได้น้อย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. ตัวละครเอก

คือ ตัวละครที่เป็นศูนย์กลางของเรื่อง และมีบทบาทในเหตุการณ์หลักหรือสำคัญของเรื่อง มักจะมีบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยที่น่าชื่นชม ถ้าเป็นตัวละครชาย เรียกว่า “พระเอก” (hero) ถ้าเป็นตัวละครหญิง เรียก “นางเอก” (heroine) นอกจากนี้ยังมีตัวละครเอกที่มีบุคลิกภาพที่ไม่น่าชื่นชมหรือหยาบคาย เรียก “พระเอกแสร้งร้าย” (antihero) เป็นตัวละครเอกที่ภายนอกเป็นคนโหดร้าย หยาบคาย แต่จะมีเนื้อแท้ที่ดีซ่อนอยู่ภายในจิตใจที่ผู้แต่งจะค่อย ๆ เผยให้ผู้อ่านได้ประจักษ์คือ ตัวละครที่มีนิสัยประจำตามลักษณะของตัวละคร จึงทำให้ตัวละครเหล่านั้นมีลักษณะนิสัยอย่างเดียว จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีพบตัวละครเอกในนวนิยายทั้งหมด 24 เรื่อง ดังตัวอย่างตัวละครเอกต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง**ชามี** ปรากฏตัวละครสำคัญที่ใช้ในการดำเนินเรื่องคือ ชามี เป็นเด็กหญิงที่รอดชีวิตและถูกพบโดยนักบวช ความจริงแล้วชามีคือร่างจุติใหม่ของพระมหาสมณเจ้า ชามีเติบโตขึ้นในความดูแลจากมารดาของเท็มปา ชามีจึงเปรียบได้กับลูกแท้ ๆ เมื่อชามีเติบโตขึ้น เท็มปาจึงมารับเข้าไปพำนักยังมหาวิหารแห่งนาครกาสา และฝึกปฏิบัติจนบรรลุ และได้รับการยอมรับจากนักบวชและชาวกาสาในฐานะพระมหาสมณเจ้า

นวนิยายเรื่อง**สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม** ปรากฏตัวละครสำคัญที่ใช้ในการดำเนินเรื่องคือ พระครูเจริญ เป็นเจ้าอาวาสวัดป่ามะม่วง เป็นพระนักปฏิบัติ เคร่งครัดในศีลในธรรม ตัวละครตัวนี้จัดว่ามีลักษณะหลายบุคลิก เพราะแม้ว่าจะเป็นพระ ซึ่งทราบดีว่าพระอาจต้องสำรวมกาย วาจา และใจให้สงบ ละความโกรธ บางครั้งท่านก็ไม่สามารถควบคุมอารมณ์บางประการได้ ด้วยเหตุที่ว่าท่านคือมนุษย์ปุถุชนทั่วไป จึงอาจแสดงออกซึ่งกิริยา วาจาเช่นเดียวกับฆราวาสทั่วไป ดังตัวอย่างตอนที่ท่านเจรจากับพระบัวเฮียว ท่านรำคาญกำคำถามหรือคำพูดย้อนไปย้อนมาของบัวเฮียวทำให้บางครั้งท่านต้องดุบ้าง แต่มีเจตนาก็หวังดี นอกจากนี้ผลการศึกษา ยังพบว่าตัวละครพระครูเจริญมีลักษณะนิสัยหลายบทบาท บางครั้งก็ขรึม บางครั้งก็ดุ บางครั้งก็มีพฤติกรรมที่ทีเล่นทีจริง แต่พฤติกรรมที่ปรากฏต่างล้วนแฝงไปด้วยความจริงใจ และความปรารถนาดีทั้งสิ้น

เช่นเดียวกับในนวนิยายเรื่อง**ผู้ดี** ปรากฏตัวละครสำคัญที่ใช้ในการดำเนินเรื่อง คือ วิมล หญิงสาวผู้มีความเพียบพร้อมจนใครหลายคนอิจฉา เพราะได้รับการอบรมสั่งสอนจากคุณแสผู้เป็นมารดาเลี้ยงตั้งแต่เด็ก ๆ และเพราะได้รับการอบรมสั่งสอนมาอย่างดีจึงส่งผลให้

วิมลสามารถปรับตัวและเลี้ยงดูคนในบ้านได้ ซึ่งผู้เขียนกำหนดให้ตัวละครวิมลเป็นตัวละครที่มีความสมบูรณ์แบบและมีความเป็นปุถุชนเนื่องจากสามารถปรับนิสัยและบุคลิกภาพได้เมื่อยามคับขัน ซึ่งแตกต่างจากสุดใจที่มีลักษณะนิสัยที่คงเดิมคือตัวละครมีนิสัยเพียงด้านเดียวตั้งแต่ต้นเรื่องจนจบเรื่อง **วิมล** เป็นหญิงสาวที่มีกิริยามารยาทที่เรียบร้อย อ่อนโยน รักนวลสงวนตัว ถูกสอนเสมอว่านอกจากบิดาแล้วห้ามให้ชายใดแตะเนื้อต้องตัวอีกเป็นอันขาด หลังจากที่บิดาเสียชีวิตทำให้ชีวิตของวิมลกลับพลิกผันจากที่เคยมีเงินทองให้ใช้มากมายกลับขาดแคลนเพราะบิดาไม่เหลือสมบัติไว้ให้เลยมิหนำซ้ำยังทิ้งภาระไว้ให้วิมลต้องส่งเสียพี่ชายที่เรียนอยู่ต่างประเทศอีก แต่สุดท้ายวิมลก็สามารถเลี้ยงดูคนในบ้านได้และทำให้เห็นว่าการจะเป็นผู้ดีนั้นไม่ใช่แค่การมีฐานะร่ำรวยหรือมีชาติตระกูลดีเท่านั้นแต่ผู้ดีจะต้องดีพร้อมทั้งกิริยามารยาท ความคิด รวมทั้งความมีคุณธรรมด้วย

นวนิยายเรื่อง**รัตนโกสินทร์** ปรากฏตัวละครสำคัญที่ใช้ในการดำเนินเรื่อง คือ ฟัก ชายหนุ่มที่ได้รับการศึกษาเพื่อให้ได้เป็นขุนนางในสมัยนั้น ไม่ว่าจะจะเป็นการศึกษาเล่าเรียนเขียนอ่านจนแตกฉานทั้งภาษาไทยและภาษาจีน ได้เรียนรู้และฝึกฝนเรื่องกิริยามารยาทตามธรรมเนียมทั้งไทยจีน รวมทั้งด้านการใช้อาวุธต่าง ๆ และยังมีความรู้เรื่องกฎหมาย วรรณกรรม ขนบธรรมเนียมสำคัญต่าง ๆ จากพระราชพินิจจัยที่ส่งเสริมให้ฟักผู้เป็นเพียง “ลูกหลานจีน” มีความก้าวหน้าในชีวิตราชการได้เป็นอย่างดี ด้วยความที่เป็นคนซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ และใช้ธรรมะเป็นหลักในการดำเนินชีวิตจึงทำให้ฟักไม่มีภรรยารองเหมือนขุนนางอื่น ๆ ในยุคเดียวกัน ลักษณะภายนอก ฟัก มีรูปร่างสูงล่ำสันแข็งแรง ผิวค่อนข้างขาวละเอียดแบบจีนผสมมอญ คิ้วดกเข้ม ตาคม รูปปากยิ้มน้อย ๆ เป็นคนฉลาดเฉลียว และได้รับการศึกษาสมบูรณ์แบบตามที่ควรจะได้รับ เพื่อการเป็นขุนนางของชายสมัยนั้น มีลักษณะนิสัยที่กล้าหาญ มีเมตากรุณา เป็นคนใฝ่ดี มีมานะ เมื่อเกิดความผิดหวังก็ไม่ท้อถอยหมดกำลังใจ เป็นคนมีสติรู้จักคิดพิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผล มองโลกในมุมกว้างเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีสัจจะ รักษาคำพูด มีความเที่ยงธรรมและซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ใช้ธรรมะเป็นหลักในการดำเนินชีวิต

นอกจากนี้ตัวละครเอกในนวนิยายเรื่อง**ผู้ใหญ่ลีกับนางมา** คือ ลีนวัตรหรือผู้ใหญ่ลีและมาลินี ซึ่งผู้แต่งใช้วิธีการดำเนินเรื่องโดยกำหนดให้ตัวละครหลักทั้งสองนี้มีความขัดแย้งกัน ทางฝ่ายผู้ใหญ่ลีเป็นตัวแทนของชาวชนบทที่มีความรักและหวงแหนในแผ่นดินเกิดและรักธรรมชาติ ส่วนมาลินีเป็นตัวแทนของชาวกรุงที่ตีค่าที่ดินเป็นเพียงทรัพย์สมบัติและรักความสะดวกสบาย ซึ่งความขัดแย้งกันของตัวละครทั้งสองนั้นทำให้ในท้ายที่สุดแล้วมาลินีกลับกลายเป็นตัวละครที่มีการเปลี่ยนแปลงตัวเองสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมสามารถสานต่อเจตนารมณ์ของยายและเป็นเกษตรกรในชนบท ซึ่งแตกต่างจากประดิษฐ์ ซึ่งเป็น

ตัวละครที่มีลักษณะนิสัยที่คงเดิมคือมีนิสัยเพียงด้านเดียวตั้งแต่ต้นเรื่องจนจบเรื่อง เจ้าชู้และต้องการที่นาของมาลินีไปขายเพื่อได้ใช้ชีวิตอย่างหรูหรา

2. ตัวละครปฏิปักษ์

คือ ตัวละครที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกับตัวละครเอก สร้างความขัดแย้งในเรื่อง จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีพบตัวละครปฏิปักษ์จำนวน 17 เรื่อง คือ นวนิยายเรื่อง **กาฬปักษี**, นวนิยายเรื่อง **ลายแทงในถ้ำแก้ว**, นวนิยายเรื่อง **จดหมายจากเมืองไทย**, นวนิยายเรื่อง **มักกะลีผล**, นวนิยายเรื่อง **ความมืดแห่งคูหาทอง**, นวนิยายเรื่อง **ใต้เงาตะวัน**, นวนิยายเรื่อง **คู่กรรม**, นวนิยายเรื่อง **wwwคุณยา.com**, นวนิยายเรื่อง **ผู้ใหญ่ลีกับนางมา**, นวนิยายเรื่อง **เสียงแห่งมัชฌิมยาม**, นวนิยายเรื่อง **น้ำเล่นไฟ**, นวนิยายเรื่อง **เขาชื่อกานต์**, นวนิยายเรื่อง **รัตนโกสินทร์**, นวนิยายเรื่อง **หญิงคนชั่ว**, นวนิยายเรื่อง **บุญบรรพ์**, นวนิยายเรื่อง**หยาดน้ำค้างพันปี**, นวนิยายเรื่อง**ผู้ดี** ดังตัวอย่างตัวละครเอกต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง**กาฬปักษี** พบตัวละครที่สร้างความขัดแย้งในเรื่อง คือ เตมาส บุตรชายเศรษฐีใหญ่ เป็นนายของนาคพลา และเป็นศิษย์ที่อาจารย์ปุริสะเอือมระอา มีความโง่เขลา ไม่ยินดีในธรรม ไม่ต้องการพบพระศาสดา เร่งวันเร่งคืนแต่จะกลับบ้าน ด้วยหมายปองในตัวของจันทิกา จัดเป็นตัวละครสำคัญที่ส่งผลให้เรื่องมีความขัดแย้ง เตมาสจัดเป็นตัวละครที่อยู่ฝั่งอธรรมไม่เชื่อมั่นในคุณงามความดีเหมือนนาคพลา เตมาสจึงเป็นตัวละครที่สะท้อนด้านมืดในจิตใจของมนุษย์

นวนิยายเรื่อง**ลายแทงในถ้ำแก้**ว ตัวละครนางเจลัม เป็นหมออาถรรพณ์ เพราะความอยากได้ในสมบัติจึงทำให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ขึ้น เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดเรื่องราวขึ้นมา เป็นตัวละครที่มีหลายลักษณะ มีบุคลิกภาพของตัวเองไม่คงที่จะเปลี่ยนไปตามเหตุการณ์ที่ตัวละครประสบซึ่งในเรื่องนั้นปรากฏให้เห็นว่านางเจลัมผู้ที่เคยคิดชั่วฆ่าผู้อื่นแต่ตอนท้ายนางก็คิดได้กลับตัวกลับใจ

เช่นเดียวกับตัวละคร สน ในนวนิยายเรื่อง**รัตนโกสินทร์** เป็นหลานสมุหพระกลาโหม เป็นชายหนุ่มรูปร่าง หน้าตาคมขำ มีกิริยาท่าทางไว้ตัว ไม่นอบน้อม เพราะถือว่าตนเองเป็นลูกหลานขุนนางชั้นผู้ใหญ่ จึงทำตัวเกะกะเกเรระรานคนอื่นเรื่อยไป ลักษณะนิสัยเช่นนี้ทำให้สนไม่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานและชีวิตครอบครัว แม้ว่ามีโอกาสได้เป็นมหาดเล็ก ก็ต้องได้รับโทษและออกมาอยู่บ้านเฉย ๆ เพราะวิวาทกับมหาดเล็กด้วยกัน นอกจากนี้ยังเป็นคนเจ้าชู้มากและไม่รับผิดชอบ ถึงจะมีช้องเป็นภรรยาก็ไม่ยกย่องให้เป็นภรรยาเอก เพราะคอยหาคนที่คิดว่าเหมาะกว่าอยู่ร่ำไป จนในที่สุดก็ไม่มีครอบครัวที่แท้จริง

ในบั้นปลายชีวิตสนติดฝิ่นจนร่างกายซูบผอมมอมแมม และเมื่อสิ้นบุญเจ้าพระยามหาเสนาสมุหพระกลาโหมสนก็เคว้งคว้างไม่มีที่พึ่งพิง เดียวดายไร้ญาติมิตรและลูกเมีย

นวนิยายเรื่องความมืดแห่งคูหาทอง ปรากฏตัวละครปฏิปักษ์ คือ นางมาลาตี ภรรยาของวิภูษณะลูกชายคนโตของเศรษฐีปาระ ด้วยความละโมบโลภมากไม่ต้องการแบ่งทรัพย์สมบัติครึ่งหนึ่งของเศรษฐีปาระ จึงเป็นผู้คิดแผนการเพื่อยึดครองสมบัติทั้งหมดและเป็นต้นเหตุของเหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้น ลักษณะตัวละคร นางมาลาตี เป็นหญิงผู้มีความละโมบโลภมากไม่ต้องการแบ่งทรัพย์สมบัติครึ่งหนึ่งของเศรษฐีปาระให้กับกัปปิยะน้องชายของวิภูษณะสามีตัวเอง เป็นผู้มีเล่ห์เหลี่ยมรอบตัว ช่างเจรจาหว่านล้อมจนทำให้วิภูษณะตายใจและเป็นผู้คิดแผนการเพื่อยึดครองสมบัติทั้งหมด

3. ตัวละครสนับสนุน

คือ ตัวละครที่เป็นผู้ช่วยตัวละครเอกและช่วยสนับสนุนบทบาทของตัวเอกให้เด่นชัดขึ้น จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีพบตัวละครสนับสนุนจำนวนทั้งหมด 24 เรื่อง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง**ชามี** ตัวละครแม่ เป็นมารดาของเท็มปาและชามี เป็นตัวละครสนับสนุนที่มีบทบาททำให้ชามีประสบความสำเร็จ ตั้งแต่การรับมาเลี้ยงดู เนื่องจากชามีเป็นเด็กทารกที่อยู่ในครอบครัวที่ประสบเคราะห์กรรมบนเครื่องบิน พ่อกับแม่ของชามีตายหมดเหลือรอดเฉพาะชามี เท็มปานักบวชแห่งมหาวิหารนครกาสา ได้รับมอบหมายให้เดินทางมาตามหาร่างจุติของพระมหาสมณเจ้า และเชื่อว่าทารกชามีคือร่างใหม่ของพระองค์จึงนำกลับมหาวิหาร แต่เมื่อทราบว่าทารกผู้นี้เป็นสตรี ก็ต่างวิตกและวิพากษ์วิจารณ์กันต่าง ๆ นานา โดยในช่วงแรกคณะนักบวชยังไม่ยอมรับในตัวชามี เท็มปาจึงนำทารกชามีไปฝากไว้กับแม่ของตน เมื่อเธอเห็นทารกชามีจึงเกิดความเอ็นดูและเลี้ยงดูฟูมฟักเป็นเสมือนลูกของตนเอง สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นคุณธรรมของตัวละครตัวนี้ว่าเป็นผู้ที่มีจิตใจที่สูงส่ง มีคุณธรรม แม้ว่าชามีไม่ใช่ลูกแท้ ๆ แต่เธอก็รักและจริงใจกับเด็กคนนี้เสมือนประหนึ่งว่าเป็นลูกของตนเอง ดังตอนที่ชามีถูกน้ำมันลวก เธอก็รีบปฐมพยาบาลให้โดยด่วน นอกจากนี้เมื่อรู้ว่าชามีจะต้องไปฝึกตนเป็นนักบวชที่วิหารก็ห่วงใย และคิดถึงว่าลูกจะอยู่อย่างไร กินอย่างไร และเป็นห่วงสุขภาพลูก

นวนิยายเรื่อง**ความมืดแห่งคูหาทอง** ปรากฏตัวละครสนับสนุน คือ วิภูษณะ เป็นลูกชายคนโตของเศรษฐีปาระ เป็นผู้จัดการมรดกทั้งหมด แต่เนื่องด้วยเชื่อคำพูดของมาลาตีและมักคล้อยตามไปกับคำพูดของนางจึงทำให้ ไม่มีความหนักแน่น จึงทำให้เกิดเรื่องราวต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งในตัวละครวิภูษณะนั้นจัดให้อยู่ในประเภทตัวละครหลายลักษณะ เพราะในอีกด้านหนึ่งวิภูษณะก็มีความรักต่อครอบครัวมาก ยังรู้บาปบุญคุณชั่วรู้สึกละอายใจกับสิ่งที่ภรรยาทำกับครอบครัวของกัปปิยะ

เช่นเดียวกับนวนิยายเรื่อง**มักกะลีผล** ปรากฏตัวละครสนับสนุนคือ ยายจวง เป็นตัวละครรองซึ่งมีบทบาทสำคัญในเรื่องเพราะเป็นผู้เลี้ยงดู อบรม และปลูกฝังให้พระเจริญเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ซึ่งเห็นได้จากการที่ยายจะนิมนต์พระมาเทศน์มหาชาติที่บ้านปีละสองครั้ง แล้วยายก็จะเกณฑ์ลูกหลานให้มาฟังและหลานคนไหนชอบหนีไปวิ่งเล่นยายก็จะผูกขาไว้กับเสาเรือนและคนที่ถูกผูกขาเป็นประจำก็คือเด็กชายแกละ ซึ่งตัวละครนี้จัดว่าอยู่ในตัวละครประเภทน้อยลักษณะ เพราะมีพฤติกรรมคงเส้นคงวาไม่เปลี่ยนแปลงถูกปลูกฝังให้ฟังเทศน์มาตั้งแต่เด็กจนทำให้ยายสามารถจดจำมหาเวสสันดรชาดกทั้ง 13 กัณฑ์ได้หมด

นวนิยายเรื่อง**หญิงคนชั่ว** ปรากฏตัวละครสนับสนุนคือ สมร เป็นผู้หญิงโสเภณีที่ประสบชะตากรรมไม่ต่างไปจากรื่น อาจจะเนื่องด้วยความจำเป็นเช่นเดียวกัน สมรเป็นตัวละครที่ผู้เขียนต้องการสะท้อนให้เห็นว่าเป็นผู้ที่มีสถานภาพต่ำต้อย ถูกสังคมประณามหยามเหยียดจากอาชีพที่ทำ แต่เป็นผู้ที่มีจิตใจงดงาม มีความเห็นอกเห็นใจ ยินดีและเต็มใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

4. ตัวละครเป็นผู้เล่าเรื่อง

คือ คนที่ถ่ายทอดเรื่องราวมาสู่ผู้อ่าน อาจเป็นนักประพันธ์ หรือตัวละครในเรื่องก็ได้ ซึ่งจากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีพบจำนวน 3 เรื่อง คือ นวนิยายเรื่อง**จดหมายจากเมืองไทย** นวนิยายเรื่อง**หยาดน้ำค้างพันปี** และนวนิยายเรื่อง**www.คุณย่า.com** ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง **จดหมายจากเมืองไทย** โดยให้ตัวละครสำคัญในเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่อง อาจเป็นตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่องของตนเองให้ผู้อ่านรับทราบ ซึ่งในนวนิยายเรื่องนี้ ผู้แต่งใช้กลวิธีการเล่าโดยให้ตันส่วงอู๋ซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่องของตนเองผ่านทางจดหมายจากเมืองไทยส่งไปให้มารดาที่จีนฟังโดยตันส่วงอู๋ใช้คำแทนตนเองว่า “ลูก”

นวนิยายเรื่อง **www.คุณย่า.com** ซึ่งผู้เขียนจะกำหนดให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่องของตนเองให้ผู้อ่านได้รับทราบ โดยใช้คำว่า ผม ฉัน เป็นผู้เล่าเรื่องแสดงถึงเหตุการณ์หรือข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง ดังตัวอย่างในตอนที่ธร เล่าถึงคุณย่าตัวเองเพื่อนของย่า ในด้านลักษณะนิสัย และพฤติกรรม

นวนิยายเรื่อง**หยาดน้ำค้างพันปี** นี้กำหนดให้สายน้ำตัวละครเอกเป็นผู้เล่าเรื่องด้วยการเล่าเรื่องที่เรียบง่ายและเปิดเผยเหมือนเป็นการเล่าเรื่องสู่กันฟังของผู้ที่รู้จักมักคุ้นกัน

ในช่วงต้นของเรื่องจึงมีอยู่หลายครั้งที่สายน้ำเล่าเรื่องราวด้วยอารมณ์ประชดประชันและต้องการที่จะฟ้องผู้อ่านในเรื่องที่เกิดขึ้นกับเธอ

โดยสรุปการสร้างสรรค์ตัวละครในนวนิยายทั้ง 24 เรื่อง สรุปได้ว่า นวนิยายทุกเรื่องผู้เขียนสร้างตัวละครเป็นตัวละครแบบหลายลักษณะเพราะสามารถเห็นบุคลิกภาพและอุปนิสัยของตัวละครในหลายด้าน มีความเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์ที่ตัวละครประสบ อาทิ เรื่อง**ใต้เงาตะวัน**, เรื่อง**ชามี**, เรื่อง**นารีผล**, เรื่อง **www.คุณย่า.com** ตัวอย่างเช่น การสร้างตัวละครในนวนิยายเรื่องวัฏจักรชีวิต ผู้ประพันธ์สร้างตัวละครให้หลวงพ่อเจริญเจ้าอาวาสวัดป่ามะม่วงเป็นเป็นตัวละครเอกเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในเรื่อง คอยชี้นำและหาทางออกให้กับผู้ที่มาขอความช่วยเหลือ เป็นตัวละครแบบหลายลักษณะ ทำให้ผู้อ่านสามารถมองเห็นลักษณะแบบพลวัต ซึ่งตัวละครหลวงพ่อเจริญนั้นมีบุคลิกและนิสัยที่คล้ายกับสภาพชีวิตจริงของมนุษย์ หรือ เรื่อง **วัฏจักรชีวิต** ปรากฏวิธีการนำเสนอตัวละครโดยผู้เขียนกำหนดให้ตัวละครพูดหรือแสดงพฤติกรรม ซึ่งวิธีการนี้ผู้เขียนจะกำหนดให้ตัวละครแนะนำตัวเอง โดยให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่องของตนเองโดยใช้คำว่า ผม ดิฉัน หนู ข้าพเจ้า ฯลฯ เป็นผู้เล่าเรื่องเหตุการณ์หรือข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับตนเอง

กลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนา

บทสนทนา คือ การพูดโต้ตอบกันระหว่างตัวละครในเรื่อง การใช้บทสนทนาของตัวละครช่วยให้เรื่องเกิดความสมจริง และยังช่วยดำเนินเรื่องแทนการบรรยายของผู้แต่ง ทำให้วิธีการนำเสนอเรื่องไม่ซ้ำซากหน้าเบื่อ และชวนให้ติดตามอ่านต่อไป จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีพบกลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนา จำนวน 4 ลักษณะ คือ กลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนาที่มีลักษณะสมจริง จำนวน 8 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 33.33 กลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อบอกลักษณะและอุปนิสัยของตัวละคร จำนวน 12 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 50 กลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อเสนอข้อคิดและคติธรรม จำนวน 3 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 12.50 กลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อดำเนินเรื่อง จำนวน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 4.17 ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 7 กลวิธีการสร้างบทสนทนาในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี

กลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนา	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
1. กลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนาที่มีลักษณะสมจริง	8	33.33
2. กลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อบอกลักษณะและอุปนิสัยของตัวละคร	12	50.00

ตาราง 7 (ต่อ)

กลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนา	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
3. กลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อเสนอข้อคิดและคติธรรม	3	12.50
4. กลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อดำเนินเรื่อง	1	4.17
รวม	**24**	**100**

จากตารางข้างต้นสังเกตได้ว่ากลวิธีการสร้างบทสนทนาในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี ผู้เขียนนิยมสร้างบทสนทนาเพื่อบอกลักษณะและอุปนิสัยของตัวละครมากที่สุด รองลงมาคือการสร้างสรรค์บทสนทนาที่มีลักษณะสมจริง พบกลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อเสนอข้อคิดและคติธรรมได้น้อย และมีการสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อดำเนินเรื่องน้อยที่สุด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. กลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนาที่มีลักษณะสมจริง

ผู้แต่งมีกลวิธีในการสร้างสรรค์บทสนทนาในลักษณะสมจริง กล่าวคือ ผู้แต่งมีการใช้ภาษาพูดเพื่อสร้างสรรค์เป็นบทสนทนาของตัวละครในเรื่องที่มีลักษณะสมจริงเหมือนการพูดคุยของมนุษย์ คือ มีการเว้นจังหวะให้คู่สนทนาได้พูดคุยโต้ตอบกัน ทำให้เรื่องราวดูมีความสมจริงมากยิ่งขึ้น จากการศึกษาพบกลวิธีในการสร้างสรรค์บทสนทนาในลักษณะสมจริง จำนวน 8 เรื่อง คือ นวนิยายเรื่อง**เขาชื่อกานต์** นวนิยายเรื่อง **www.คุณย่า.com** นวนิยายเรื่อง**หยาดน้ำค้างพันปี** นวนิยายเรื่อง**ผู้ดี** นวนิยายเรื่อง**คู่กรรม** นวนิยายเรื่อง**จิตา** นวนิยายเรื่อง**หญิงคนชั่ว** และนวนิยายเรื่อง**น้ำเล่นไฟ** ดังที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องต่างๆ ดังนี้

นวนิยายเรื่อง**เขาชื่อกานต์** โดยผู้แต่งใช้กลวิธีในการสร้างสรรค์บทสนทนาในลักษณะสมจริง กล่าวคือ ใช้บทสนทนาของตัวละครที่ใช้ภาษาพูดที่สมจริง เหมาะสมสอดคล้องกับอุปนิสัยของตัวละคร และเหมือนชีวิตของผู้คนทั่วไป ดังบทสนทนาระหว่าหฤทัย แม่ชั้นและเชื้อ ที่แสดงให้เห็นว่าทั้งสามคนมีการพูดคุยสอดแทรกโต้ตอบกันจึงทำให้บทสนทนานี้มีความเหมือนจริง ดังบทสนทนาต่อไปนี้

"...'แล้วแม่หนูนี่ชื่ออะไรนะ' แม่หนูของหฤทัยม้วนอายไปมา เมื่อถูกถามชื่อ

'บอกคุณซิ' แม่ชั้นคะยั้นคะยอลูกสาว แต่เมื่อเห็นไม่ได้ผลแน่แล้วจึงตอบเสียเอง 'ชื่ออีเชื้อ'

'จะทำงานอยู่ที่นี่เช้าไปเย็นกลับ หรือว่าอยู่ที่นี่เลย'

'ก็สุดแท้แต่คุณ'

‘สะดวกอย่างไหนละจ๊ะ’

‘ให้อยู่กับคุณก็ดี ค่ำ ๆ คืน ๆ จะได้ใช้สอยมันได้ นอนในครัวนี่ก็ได้’

‘ห้องโน้นดีกว่า’ หฤทัยชี้ห้องติดกับครัวซึ่งตรงกับหน้าห้องน้ำ

‘กลัวไหม นอนคนเดียว’

‘กลัวอาไร้’ ผู้เป็นแม่รีบตอบ ‘ถ้ากลัวให้อีมานอนเป็นเพื่อนก็ได้’

‘ว่าไง จะอยู่ได้ไหม คุณเขาถาม’ ได้อยู่ใกล้ ๆ ผู้หญิงสวย ๆ อย่างนี้ทำไมจะไม่เอา เด็กเชื้อคิดในใจ

‘ว่างล่ะ เป็นใบ้ไปแล้วรึเอ็ง’ แม่ชั้นตะหวาดลูกสาว

‘อยู่จ้ะ’

‘กลัวดอกพิกุลจะร่วง’ แม่ชั้นเอ็ด ‘กว่าจะพูดออกมาได้’...”

(สุวรรณี สุคนธา, 2540, หน้า 154–155)

นวนิยายเรื่อง **www.คุณย่า.com** ซึ่งเป็นตอนที่เธียร ลูกชายคุณย่าวิทูเสนอเรื่องการให้คนเช่าตึก ซึ่งวิทูได้กำชับลูกชายว่า ไม่อยากให้เอากำไรจากลูกค้ามากนัก บทสนทนานี้แสดงให้เห็นว่า วิทูเป็นคนที่มีความไม่โลภมาก เห็นใจเพื่อนมนุษย์ และไม่คิดโกง ต่างกับเธียรผู้เป็นลูกชายที่มุ่งแสวงหาแต่กำไร จากบทสนทนาข้างต้นเป็นการสร้างสรรค์บทสนทนาในลักษณะสมจริง โดยการใช้ภาษาพูดที่สมจริง คล้ายกับการพูดคุยสนทนากันของคนในชีวิตประจำวัน ดังบทสนทนาต่อไปนี้

“...เวลานี้เศรษฐกิจขาลง ถ้ามีคนอยากเช่าจริง เราก็ให้เช่าไปเสียเลยดีไหมครับแม่ ยิ่งเช่าเหมาหมดตึกทั้งตึกอย่างนี้ เราก็หาอยู่ไม่ใช่หรือ จะได้ไม่ต้องมาแยกบริหารแต่ละยูนิตให้เปลืองแรงงาน เรื่องซ่อมนั่นน่ะ ผมว่ายังไง ๆ เราก็ต้องซ่อมอยู่แล้ว สถานทูตเช่ามาเสียหลายปี ดีดัก ยังไม่เคยซ่อมใหญ่เลย

‘งั้นก็สั่งให้เขาซ่อมไปก่อนซิ แล้วลองกำหนดราคาใหม่ ดูซิว่าญี่ปุ่นเขาจะสู้ราคาไหม ลูกดูอย่าให้สูงจนดูหน้าเลือดเกินไปนะเธียร’

‘โธ่ แม่ครับ ค่าเช่าอาคารทุกแห่งของเรารู้กันไปทั่วว่า ราคาต่ำกว่าตลาดจนเกือบไม่มีว่างเลย’...”

(ดวงใจ, 2544 หน้า 121)

นวนิยายเรื่อง**หยาดน้ำค้างพันปี** โดยผู้แต่งสร้างสรรค์บทสนทนาตัวละครโดยการที่ใช้ภาษาพูดที่มีลักษณะสมจริงเหมือนการพูดคุยของมนุษย์ มีความเหมาะสมสอดคล้องกับอุปนิสัยของตัวละครตามธรรมชาติ เหมือนชีวิตจริงของผู้คนทั่วไป เช่น มีลักษณะการเว้นจังหวะให้คู่สนทนาได้พูดสอดแทรก โต้ตอบกันตามฐานะของตัวละครในเรื่อง ทำให้เรื่องราวดูมีความสมจริงมากยิ่งขึ้น ดังบทสนทนาต่อไปนี้

"...ใครจะรู้หรือไม่ดิฉันไม่สนใจ สามีของดิฉันรู้ดีที่สุด แต่ดิฉันไม่สามารถเรียกเขามาเป็นพยานได้ คุณศรุตม์ ทนายบอกดิฉันว่า 'พยานที่เป็นคนใกล้ชิด ศาลไม่รับฟังหรอก'

'ถึงรับฟังก็น้ำหนักน้อย' ทนายว่า

'ทำไมคุณต้องสั่งทำเลียนแบบ'

'อ้าว...ก็ฉันชอบ'..."

(ชมัยภร แสงกระจ่าง, 2557, หน้า 15)

นวนิยายเรื่อง**คู่กรรม** ผู้แต่งสร้างสรรค์บทสนทนาของตัวละครโดยการที่ใช้ภาษาพูดที่มีลักษณะสมจริงเหมือนการพูดคุยของมนุษย์ โดยเป็นบทสนทนาที่โกโบริกำลังตัดพ้อประชดประชันแสดงความน้อยใจที่อังศุมาลินรู้เห็นเป็นใจกับเหตุการณ์ที่เขาถูกทำร้าย อีกทั้งในบทสนทนายังสะท้อนให้เห็นถึงความละอายใจของอังศุมาลินให้ผู้อ่านรับรู้ได้อย่างแจ่มชัด

"...'เข้าแล้วรึ'เสียงนั้นค่อยข้างแหบแห้ง พลางยกศีรษะขึ้น แต่แล้วก็กลับทิ้งลงบนหมอนอย่างอ่อนแรง

'หมอล่ะ ?'

'หมอไปเอายาที่อู่ เดี๋ยวคงกลับมาอีก'

'ทำไมไม่รอ จะได้กลับไปพร้อมกันเสียเลย' เขาบ่นเบา ๆ ในขณะที่หญิงสาวถอยออกห่าง

'คุณไม่สบาย จับไข้ทั้งคืนจนหมอแทบไม่ได้นอน'

'ผมโชคดีไปหน่อย แต่คงทำให้มีคนผิดหวังไปหลายคนเชียวล่ะ'

'คุณหมายความว่ายังไง ?'

'หมายความว่า ผมไม่ตายอย่างที่ใคร ๆ คิดน่ะซิ'

ประโยคที่สวนตอบมาทันทีทันควัน ทำให้อังศุมาลินตวัดชายมุ้งขึ้นอย่างลืมตัว

'ใครที่คุณว่าน่ะ หมายถึงใคร ?'

ริมฝีปากได้รูปสวยแห้งผาก ปรากฏรอยยิ้มนิด ๆ

'คุณรู้อะไร ๆ หลายอย่างดีนี่นะ ทำไมจะต้องให้ผมพูดด้วย ?'

'คุณคิดว่าฉันรู้อะไร'

'คุณรู้ใช่ไหมล่ะว่าใครดักทำผมกับหมอ คุณรู้ตลอดจนว่าเขาจะดักทำร้ายผมที่ไหนเมื่อไหร่...'

'ผมรู้แต่ว่าคุณเกลียดผม แต่ไม่คิดว่า คุณจะเกลียดผมมากจนถึงกับจะอยากให้ผมตาย คุณจะช่วยบอกผมทีได้ไหมว่า คุณเกลียดผมเรื่องอะไร'

อังศุมาลินทิ้งชายมุ้งลงทันทีทันควัน พลางนั่งตัวแข็งในขณะที่เสียงนั้นคงพูดต่อไปด้วยสำเนียงราบเรียบเป็นปกติ...

อังศุมาลินรู้สึกเหมือนกับจะหายใจไม่ออก ได้แต่กัดริมฝีปากจนรู้สึกเจ็บ

‘คุณเกลียดผมลึกซึ้งเหลือเกิน เกลียดโดยที่ผมยังไม่รู้ตัวว่าทำผิดอะไร หากความเกลียดนั้นมาจากเหตุผลระหว่างประเทศ คุณก็รู้ว่าทั้งคุณทั้งผม เลือกอะไรไม่ได้’

‘แต่...’ อังศุมาลินอึกอัก

โกโบริหัวเราะเบา ๆ

‘คุณหาข้อแก้ตัวไม่ได้หรอก ทั้งคุณเองก็เป็นคนนับถือตัวเองเกินกว่าที่จะพูดเพราะ ๆ เพียงเพื่อให้ผมสบายใจ เป็นอันว่าผมรู้แล้วกันว่าคุณเกลียดผม จนกระทั่งถึงผมจะถูกฆ่าตายก็คงไม่แปลก’

‘คนไทยเราไม่เคยใจดำถึงแค่นั้น !’

‘เพราะเหตุนี้หรือ คุณถึงได้วิ่งไปช่วยก่อนที่เราจะถูกซ้ำ’ สำเนียงนั้นเกือบจะมีริ้วรอยตัดพ้ออย่างน้อยใจ หญิงสาวผุดลุกขึ้นยืนตอบเรียบ ๆ ว่า

‘คุณจะเข้าใจอย่างไรก็ตาม ดิฉันบอกได้แต่ว่า ดิฉันเสียใจจริง ๆ’...”

(ทมยันตี, 2512, หน้า 279–282)

นวนิยายเรื่อง**ผู้ดี** ผู้แต่งสร้างสรรค์บทสนทนาตัวละครโดยการที่ใช้ภาษาพูดที่มีลักษณะสมจริงเหมือนการพูดคุยของมนุษย์ กล่าวคือ มีการเว้นจังหวะให้คู่สนทนาได้พูดคุยโต้ตอบกัน ทำให้เรื่องราวดูมีความสมจริงมากยิ่งขึ้น ดังบทสนทนาต่อไปนี้

“...‘เธอรู้ไหม คุณจงรักเขาแต่งงานเมื่อไหร่ ?’

‘วันที่ 12 สิงหาคมค่ะ’

‘12 สิงหา !’ วิมลทวนคำดัง ‘ตาย ! แล้วเราล่ะ เมื่อไหร่ถึงจะได้แต่งกัน ?’

‘อย่างเร็วก็เดือนกันยา’ มาลีตอบ มองพี่สาวด้วยความสงสัยเล็กน้อย

วิมลนิ่งไปขณะหนึ่ง แล้วเงยหน้าขึ้นพูดเป็นจริงปรารภ

‘เราแต่งเสียก่อนไม่ได้หรือแต่งเสียต้นเดือนหน้าหรือปลายเดือนนี้’

‘เดือนนี้เดือน 8 ใครเขาแต่งกันมั่งล่ะ’ คุณแสพูดแกมหัวเราะ

‘ทำไมคะ เดือนคู่ทำไมถึงจะแต่งไม่ได้ นายจงรักแต่งเดือนคี่ ยิ่งร้ายใหญ่’

‘คู่ 8 นี่เขาไม่แต่ง เพราะยังงั้นเขาแต่งกันข้างขึ้นเดือน 9 ข้างแรมก็แต่งไม่ได้’

วิมลถอนใจ ‘ฮื้อ ! ธรรมเนียมต่างๆ นี่ช่างกีดขวางไปหมดทุกอย่าง’ หล่อนว่า...”

(ดอกไม้สด, 2480, หน้า 610–611)

นวนิยายเรื่อง**จิตา** โดยผู้แต่งสร้างสรรค์บทสนทนาของตัวละครโดยการที่ใช้ภาษาพูดที่มีลักษณะสมจริงเหมือนการพูดคุยของมนุษย์ กล่าวคือ มีการเว้นจังหวะให้คู่สนทนาได้พูดคุยโต้ตอบกัน ทำให้เรื่องราวดูมีความสมจริงมากยิ่งขึ้น ดังบทสนทนาต่อไปนี้

“....‘แม่...แม่...’ คราวนี้เด็กหญิงเอ๋ วิ่งหน้าเริ่ดเข้ามาบ้าง

‘ไอ้เอกมันเล่นเป็นพ่อมดเสียเอง’

‘อ้าว ทำอะไร ?’บุตรสาวทีท่าตื่นเต้น ‘มันปิดตา อ่านหนังสือได้’

‘หือ ไปเล่นที่ไหน ?’ คำถามกังวลกลัวประวัติซ้ำรอย

‘ตรงระเบียง ไม่ใช่ที่ศาลา คุณยายยังดูมันเลย’

‘ดี’ คุณเอื้อยเบาใจเพราะมารดาอยู่ด้วย ‘ไหนไปดูซิ’คุณเอื้อยออกจากห้อง โดยมีบุตรสาวจูงแกมลาก

‘เอ้า...ใครมา ?’ คุณทัศนีย์ถามหลานชายที่นั่งปิดตาด้วยผ้าผืนใหญ่ พันรอบศีรษะอยู่ท่ามกลางวงลูกสมุนเก่า

‘แม่กะนังเอ๋’ คำตอบทันควัน

‘ทำไมรู้ ?” พี่สาวแว้ด เพราะถูกเรียก ‘นัง’

‘แม่หอม จำน้ำหอมได้ นังเอ๋เหม็น !’

เด็ก ๆ หัวเราะชอบใจ ขณะที่ ‘นังเอ๋’ เขกหัวน้องชายอย่างแสนแค้น

‘ไอ้บ้านี่ เอ้า...แกอ่านนี่ให้แม่ฟัง’ ผู้เป็นพี่คว้าหนังสือบนโต๊ะยัดใส่มือให้ เด็กชายเอกยกสูงเสมอหน้าผาก

‘อ่านไม่ออกว่ะ !’ เท่านั้นทุกคนก็เฮ

‘มันภาษาฝรั่งโว้ย ใครจะอ่านออกวะ !’...”

(ทมยันตี, 2552, หน้า 434)

นวนิยายเรื่อง**หญิงคนชั่ว** โดยผู้แต่งมีกลวิธีในการสร้างสรรค์บทสนทนาในลักษณะสมจริง เป็นการใช้บทสนทนาของตัวละครที่ใช้ภาษาพูดที่สมจริง คล้ายกับการพูดคุยสนทนากันของคนในชีวิตประวัน มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับอุปนิสัยของตัวละคร ดังบทสนทนาต่อไปนี้

“...เขายิ้มเมื่อได้ยินคำทักทาย โยนหมวกลงไปบนเก้าอี้ยาว ถอดเสื้อฝนออกสะบัดแรง ๆ กางคร่อมไว้กับเก้าอี้ ก้มมองดู เสื้อนอกแพรฝรั่งเศสและกางเกงแพรดำ เห็นเปียกนิดหน่อย แล้วจึงเดินเข้าไปในห้องที่หญิงเจ้าของบ้าน เชิญนั่งลงบนเสื่อตรงหน้าหญิงนั้น ถามขึ้นว่า

‘ไง ป้า สบายดีหรือ ?’

‘ค่ะ ก็เรื่อย ๆ คุณล่ะ หมู่นี้ไม่เห็นมาเที่ยวบ้างเลย หายไปหลายวัน’

ยกเชี่ยนหมากออกมาตั้ง ‘ถอดเสื้อนอกเสียก่อนซี คุณก้อ ทำเป็นคนไม่เคยมาไปได้’...”

(ก.สุรางคนางค์, 2530, หน้า 14)

นิยายเรื่อง**น้ำเล่นไฟ** โดยผู้แต่งมีกลวิธีในการสร้างสรรค์บทสนทนาในลักษณะสมจริง เป็นการใช้บทสนทนาของตัวละครที่ใช้ภาษาพูดที่สมจริง คล้ายกับการพูดคุยสนทนากันของคนในชีวิตประวัน ดังบทสนทนาต่อไปนี้

"...'จำได้ไหมล่ะดวง จำตลาดของเราได้ไหม' นายดัดถามลูกสาวผู้เกาะแขนข้างขวา ดินดีขนาบข้างซ้าย ดำกลและฉานตามหลังท่ามกลางเสียงหัวเราะทักทาย

'ท่านออกมาได้แล้วหรือคะวันนี้'

'แข็งแรงดีแล้วนะครับ'

'ไม่เห็นคุณตาซะนานเลย'นายดัดก็ได้แต่ยิ้มพยักอย่างแจ่มใส พลางตอบ

'เพิ่งออกมาวันสองวันนี้เอง ขาแข้งมันไม่ค่อยดี กำลังใจก็ไม่ค่อยมี'

'อย่างท่านยังไม่มีกำลังใจแล้วใครจะมีล่ะครับ' พ่อค้าอาหารทะเลหัวเราะกว้าง..."

(กฤษณา อโศกสิน, 2553, หน้า 71)

2. กลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อบอกลักษณะและอุปนิสัยของตัวละคร

คือ กลวิธีในการสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อบอกลักษณะและอุปนิสัยของตัวละคร เพื่อให้เนื้อเรื่องมีความสมจริง ผู้อ่านสามารถทราบถึงลักษณะนิสัยในคอของตัวละครได้อย่างชัดเจน จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี พบจำนวน 12 เรื่อง คือ นวนิยายเรื่อง**ชามี**, นวนิยายเรื่อง**มายา**, นวนิยายเรื่อง**ฌาน** นวนิยายเรื่อง**ลายแทงในถ้ำแก้ว**, นวนิยายเรื่อง**ความมืดแห่งคูหาทอง**, นวนิยายเรื่อง**นารีผล**, นวนิยายเรื่อง**สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม**, นวนิยายเรื่อง**วัฏจักรชีวิต**, นวนิยายเรื่อง**รัตนโกสินทร์**, นวนิยายเรื่อง**จดหมายจากเมืองไทย**, นวนิยายเรื่อง**ใต้เงาตะวัน**, และนวนิยายเรื่อง**ผู้ใหญ่ลีกับนางมา**, ดังที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

นวนิยายเรื่อง**ชามี** โดยเป็นบทสนทนาระหว่างชามีและแม่ โดยชามีอยากเดินทางไปภูเขาเพื่อไปเก็บดอกไม้แต่แม่ปฏิเสธ เนื่องจากเวลาที่จะอยู่กับลูกเริ่มน้อยลงแล้ว เพราะชามีต้องเข้าไปอยู่ใน มหาวิหารเพื่อฝึกตนให้เหมาะสมกับเป็นพระมหาสมณะที่จุติขึ้นใหม่ การสร้างสรรค์บทสนทนาดังกล่าวแสดงให้เห็นความรักของแม่ที่มีต่อลูก ธรรมชาติของแม่ที่ผูกพันไม่อยากให้ลูกจากไปไหน ดังบทสนทนาต่อไปนี้

"...ชามีไม่รู้เลยว่า มารดายืนอยู่หน้าเรือน จนมีเสียงเรียก

'ชามี' จึงหันไป วันนี้อากาศดี อบอุ่น แต่ดวงหน้าแม่ขาวราวหนาวจัด

'ไปขึ้นภูเขากันหรือยัง ?' คำถามตื่นเต้น

'อย่าเลย' คำปฏิเสธค่อยผิดปกติ 'อยู่บ้านกันดีกว่า'

‘ทำไมวันนี้อากาศดีออก ?’

‘เวลาที่จะอยู่บ้านด้วยกันน้อยลงแล้ว’...”

(ทมยันตี, 2552, หน้า 56–57)

นวนิยายเรื่อง**มายา** ในฉากที่อติรูปพึ่งกลับมาจากงานนิทรรศการ เมื่อกลับมาถึงแม่ต้อย สาวใช้ประจำบ้านของแพทย์หญิงอนงค์ เดินมาต้อนรับอติรูปด้วยความเอ็นดู จะเห็นได้ว่าบทสนทนาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าแม่ต้องเป็นคนที่มีความจริงใน รักใคร่เอ็นดูอติรูป เป็นคนที่ร่าเริงแจ่มใส และยังเป็นผู้ที่ชอบของมีค่า มีราคา ซึ่งเป็นกลวิธีที่ผู้แต่งสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อทำให้ตัวละครเป็นมนุษย์ที่มีชีวิตจิตใจ รูปร่างหน้าตา อุปนิสัยใจคอและอารมณ์ความรู้สึกเหมือนกับมนุษย์ ดังบทสนทนาต่อไปนี้

“...‘พอท่านให้มาเปิดประตู คุณก็มา ไปไหนมาคะ สนุกไหมคะ’

‘ของฝาก’ คนตอบกลับพูดคนละทาง

‘คะ’ แม่คนช่างซักยืนงง ‘ของฝาก’ ที่ยื่นมาตรงหน้าแกว่งไกวอยู่ในมือผู้ยืนอยู่นิ่ง ๆ ไม่ก้าวมาหาแม้แต่ก้าวเดียว

‘สายสร้อย...อุ๊ย สายสร้อย...ทองจริง ๆ หรือคะ’ คำถามจะเอาให้แน่

‘ทำไมจะให้ของไม่จริง’ คำถามย้อนกลับพิศวงเช่นกัน

‘การจะให้อะไรใครทุกอย่างต้องจริง แม้แต่คำพูดยังจริง’

‘โอ๊ยขอบคุณค่ะ’ ยิ่งรู้ว่าจริงยิ่งตื่นเต้น ‘แหม อยากจูบคุณจัง’ นาน ๆ หรอกจะมีคนได้เห็นอติรูปยิ้มจริง ๆ และคนพูดก็หัวเราะ

‘แต่ไม่เอาหรอก เดี๋ยวไฟช็อต’ ประโยคนี้ตรงความจริงมิมีปัญหาใดอื่น เพราะยามอติรูปเป็น ‘เด็ก’ แม่ต้อยเคยมองอย่าง

‘มันเขี้ยว’...”

(ทมยันตี, 2546, หน้า 262)

นวนิยายเรื่อง**ฌาน** โดยผู้แต่งสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อบ่งบอกลักษณะและอุปนิสัยของตัวละคร เป็นกลวิธีที่ผู้แต่งทำให้ตัวละครมีความคล้ายเคียงกับมนุษย์ ดังที่ปรากฏในบทสนทนาระหว่างไอ้ตัวเล็กกับพ่อแม่พี่น้อง ซึ่งบทสนทนาแสดงให้เห็นว่าครอบครัวของมันนั้นรักไอ้ตัวเล็กถึงแม้ว่ามันจะแตกต่างจากตัวอื่นก็ตาม ดังบทสนทนาต่อไปนี้

“...‘ไอ้ตัวเล็กมันแก่’

‘ไม่ใช่’ แม่เสีย ปลอบโยน ‘นาน ๆ เคยมีพวกเราตัวขาว ไม่มีลาย’

‘แต่มันต้องมีขนขาว ทำไมไอ้ตัวเล็กขนยาวแต่บนหัวมัน ?’ พี่มันเยาะเย้ยเล่น แต่พอเห็นตาแสดงความเสียใจในความอัปลักษณ์ของตัวเอง หัวใหญ่ ๆ ก็จะเบียดเสียดสีกับหัวมันปลอบโยน

‘ไม่เป็นไร เจ้าเป็นไอ้ตัวเล็กสีขาว หายาก’...”

(ทมยันตี, 2554, หน้า 45)

นวนิยายเรื่อง**ลายแทงในถ้ำแก้ว** โดยผู้แต่งสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อบ่งบอกลักษณะและอุปนิสัยของตัวละคร ชื่อพากุจีที่มีความจงรักภักดีต่อนายของตน ดังบทสนทนาต่อไปนี้

“...‘ข้าแต่เทพ ข้าแต่ฟ้าดิน...จงเมตตาข้าพเจ้ากับนาย...ขอให้ปลอดภัยรอพ้น’

‘นาย...ข้าแต่นาย...’ คนสนิทร้อง ครั้งนี้มิดังสักเท่าไรเนื่องด้วยสิ้นแรง

‘ข้าแต่นาย...จงอภัยให้ข้าด้วย’

‘ข้าจักพานายพ้นภูเขา หาเรือนพักแรมให้จงได้’ ว่าแล้วพากุจีจึงจับนางเจลัมพาดบ่ามานะเดินต่อไป

‘เทพเจ้าข้า ขอเกวียนให้ข้าสักเล่ม’

‘ข้าแต่เทพ...อิทธิปาฏิหาริย์อันมาทางอากาศ จงมาทางแผ่นดินแลแผ่นน้ำ มาทางผืนป่า จงมาจากทุกทิศทุกทาง ช่วยนายข้าแลตัวข้าให้หลุดพ้นมรณะ’...”

(สไบเมือง, 2549, หน้า 132–133)

นวนิยายเรื่อง**ความมืดแห่งคูหาทอง** โดยผู้แต่งสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อบ่งบอกลักษณะและอุปนิสัยของตัวละคร ดังเช่น ในตอนที่มาลาตีสนทนากับวิภูษณะเรื่องสมบัติทั้งหมดของเศรษฐีปาระทำให้ผู้อ่านทราบถึงนิสัยใจคอ ความโลภมาก ไม่ต้องการแบ่งทรัพย์สมบัติครึ่งหนึ่งของเศรษฐีปาระให้กับครอบครัวของกัปปิยะผู้เป็นน้องชายของสามี ดังบทสนทนาต่อไปนี้

“...‘ข้าแต่พี่’ นางทรุดกายลงนั่งเคียง พลางเปล่งเสียงจำนรรจ์ด้วยร้อนรนยิ่ง

‘ห้องเก็บทรัพย์สามห้องที่อยู่ชั้นล่างนั้น มิใช่ที่ที่เหมาะควรอย่างใดเลย’

‘หากไม่เหมาะดังเจ้าว่า...พรุ่งนี้ เราและกัปปิยะก็น่าจะหารือกันถึงเรื่องแบ่งสรรสมบัตินี้ให้เสร็จสิ้นไป’

‘พี่เอย’ มาลาตีวิงวอน ‘แม้นบิดาจะออปากเช่นนั้น ก็ใช่ว่าเราจะต้องทำตามเสมอไป แท้จริง หากพี่ยังอืดอัดขัดข้องมิอาจตัดรอนกัปปิยะผู้น้องได้ ก็ชอบที่พี่จะแบ่งทรัพย์เหล่านี้ออกเป็นสิบส่วน ลูกหลานทั้งเก้าแห่งเราก็จะได้มีส่วนในทรัพย์นี้ทั่วกันแต่หากพี่ยังดื้อดึง หวังปฏิบัติคำบิดาแล้วไซร้ กัปปิยะและลูกเมียก็จะได้ตำแหน่งเศรษฐีในนิคมคามนี้แทนพี่เป็นแน่’...”

(สไบเมือง, 2549, หน้า 21–22)

นวนิยายเรื่อง**นารีผล** โดยผู้แต่งใช้กลวิธีในการสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อบอกลักษณะและอุปนิสัยของตัวละคร โดยกล่าวถึงเหตุการณ์ตอนที่พระครูเจริญนิ่งเฉยไม่ได้ที่ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้เจ้าหน้าที่มาดูดทรายบริเวณลำน้ำหลังวัด จนตลิ่งทรุด และศาลา

อาจพังถล่มได้ จึงเดินทางไป ขอความอนุเคราะห์จากผู้ว่าฯ โดยให้เลิกดูดทราย เนื่องจากการกระทำดังกล่าวส่งผลให้ทางวัดเกิดความเดือดร้อน แต่ก็ไม่เป็นผล เพราะผู้ราชการจังหวัดผู้นี้เป็นคนที่โลภมาก เห็นเงินทองสำคัญกว่าความถูกต้อง และความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ดังบทสนทนาข้างต้นที่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะนิสัยและตัวตนของตัวละครได้เป็นอย่างดี ซึ่งสะท้อนเห็นได้ว่าผู้แต่งใช้กลวิธีในการสร้างสรรค์บทสนทนาได้เป็นอย่างดี โดยการใช้ภาษาเพื่อสื่อบุคลิกลักษณะตัวละครผ่านบทสนทนาได้อย่างสมจริงและน่าติดตาม ดังบทสนทนาต่อไปนี้

"...'ท่านผู้ว่า อาตมาขอบิณฑบาตเถอะนะ วัดจะพังอยู่แล้วเลิกดูดทรายได้ไหม' สมภารพูดกับผู้ว่าอย่างตรงไปตรงมา

'พังท่านก็ย้ายวัดไปซิ' คือคำตอบของคนเป็นเจ้าเมือง พระเจริญต้องกำหนดโกรธหนอ โกรธหนอ แล้วจึงพูดต่อ

'ท่านพูดง่าย ๆ มันไม่ใช่ม้วนเสื่อจากตรงนี้แล้วไปปูที่จวนท่านนี่นา ตลิ่งพังจวนจะถึงศาลาอยู่แล้ว ขอให้เห็นใจญาติโยมเขาบ้าง ถ้าศาลาพังเขาจะไปปฏิบัติที่ไหน' ท่านขอความเห็นใจ

'จะไปปฏิบัติที่ไหนก็ช่าง ถึงอย่างไรผมก็ไม่ยอมเลิกเพราะเงินมันดี ปีหน้าผมก็จะเกษียณแล้ว ต้องสะสมเงินทองไว้ให้มาก ๆ ลูกหลานจะได้ไม่ทิ้งขว้างในยามชรา' คือ เหตุผล

'อาตมาเพิ่มจะรู้เดี๋ยวนี้เองว่าท่านเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม เอาละเมื่อท่านไม่ทำตามที่อาตมาขอร้อง อาตมาก็จะกลับละ แต่ขอเตือนท่านไว้ก่อนว่าเวรกรรมนั้นมีจริง สักวันกรรมของท่านจะต้องปรากฏ'

'ผมไม่กลัวหรอกครับ ถ้าจะกลัวก็คงกลัวจนอย่างเดียวอย่างอื่นผมไม่กลัว' บุรุษผู้มืดบอดพูดด้วยอวิชชา..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 218)

นวนิยายเรื่อง**สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม** โดยเป็นเหตุการณ์ตอนที่นางทองรินเข้ามาปรึกษาปัญหาชีวิตกับพระครูเจริญ ในระหว่างนั้นนางบุญรับอดีตแม่ครัวเดินเข้ามาระหว่างที่นางทองรินเดินกลับพอดี ก็เกิดหมั่นไส้ ไม่ชอบพอนางทองรินโดยที่สาเหตุเล็กน้อย คือ เดินส่ายก้น จากบทสนทนาข้างต้นสะท้อนให้เห็นความสมจริงด้านการใช้ภาษากับบุคลิกของตัวละคร ชี้ให้เห็นว่านางบุญรับเป็นบุคคลที่ไม่มีเหตุผล เอาอารมณ์เป็นที่ตั้ง ไม่ฟังแม้กระทั่งคำสอนของพระสงฆ์ และอาจบ่งบอกถึงความไม่รู้จักกาลเทศ หรือความเหมาะสมของการใช้ภาษาระหว่างคู่สนทนาที่แตกต่างกัน ดังบทสนทนาต่อไปนี้

"...'โยมมีอะไรจะถามอีกไหม ถ้าไม่มีก็กลับไปปฏิบัติที่กุฏิได้ พรุ่งนี้อาตมาจะไปงานแต่งงานหลานที่โคกสำโรง...อย่าลืมว่าห้ามออกนอกบริเวณวัดโดยเด็ดขาด เอาละ ไปได้แล้ว' นางทองรินกราบภิกษุทั้งสองแล้วจึงลุกออกมา นางบุญรับมองตามพลาง ขว้างค้อนใส่

'หมั่นไส้' นางขบเขี้ยวเคี้ยวฟันพูด

'ไปหมั่นไส้อะไรเขาเล่า ข้าไม่เห็นเขาไปทำอะไรให้แกสักหน่อย' กับคนคุ้นเคยท่านจะใช้คำว่า 'ข้า' และ 'แก'

'ก็ฉันเกลียดมัน ดูมันเดินเข้านั่น ตูดบิดไปมาน่าทุเรศจริงจริ๊ง' นางบุญรับไม่ฟังเสียง...

'นี่แน่ะแม่บุญรับนับวิชา รู้ตัวหรือเปล่า แกน่ะจะเดินตูดบิดน่าเกลียดยิ่งกว่าเขาเสียอีก แล้วยังจะมีหน้าไปว่าคนอื่นเขา' ท่านตั้งใจสอนนางบุญรับทางอ้อม หากฝ่ายนั้นหารู้ตัวไม่

'แล้วมันเกี่ยวอะไรกับหลวงพี่ล่ะ ฉันจะเดินยังไงมันก็เรื่องของฉัน' อดีตแม่ครัวฝีมือเอกพูดงอน ๆ..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 222)

นวนิยายเรื่อง**วัฏจักรชีวิต** โดยผู้แต่งใช้กลวิธีในการสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อบอกลักษณะและอุปนิสัยของตัวละครชื่อขุนทอง ซึ่งทำให้ผู้อ่านทราบถึงลักษณะและอุปนิสัยของตัวละครขุนทองว่าเป็นชายหนุ่มที่มีความรักในเพศเดียวกัน ชอบพูดสอดแทรกแม้เป็นเรื่องที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับตนเองก็ตาม ดังบทสนทนาต่อไปนี้

"...'หลวงลุงจะไม่แนะนำให้หนูรู้จักกับลูกศิษย์สุดหล่อหน่อยหรือฮะ ไม่ยักรู้ว่าหลวงลุงของขุนทองไปแอบมีลูกศิษย์หล่อ ๆ เอาไว้' คำพูดของขุนทองทำให้นายต่ออายจนหน้าแดง ท่านพระครูจึงปรามหลานชายว่า

'น้อย ๆ หน่อยเจ้าขุนทองไป เอ็งออกไปข้างนอกได้แล้ว ไว้ข้าจะใช้ค่อยให้สมชายไปตาม'

'ให้หนูนั่งฟังด้วยไม่ได้หรือ ต่อไปหนูไม่พูดก็ได้ จะนั่งฟังเงียบ ๆ' เขาต่อรอง ..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 47)

นอกจากนี้บทสนทนาที่พบบ่อยในเรื่อง**วัฏจักรชีวิต** คือการใช้บทสนทนาเพื่อเสนอข้อคิดและคติธรรม ซึ่งปรากฏในตอนที่หลวงพ่อสนทนากับตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง เช่น ตัวอย่างตอนที่หลวงพ่อสอนพลเอกพชิเรื่องของคนที่ทำกรรมอกุศลดังปรากฏต่อไปนี้

'แล้วคนที่ทำกรรมอกุศล เช่น ฆ่าคนอื่นที่ไม่ใช่พ่อแม่ ต้องตกนรกไหมครับ' พลเอกพชิพยายามตะล่อมเข้าสู่เรื่องของตน

'ต้องตกแน่นอน การละเมิดศีลห้า ไม่ว่าจะเป็นข้อใด ต้องตกนรกทั้งนั้น อาตมาสงสารคนไทยที่นับถือพระพุทธศาสนาแต่ละเมิดศีลได้ทุกข้อ คนแบบนี้มีตั้งครึ่งค่อนประเทศ

บางคนก็เป็นมิจฉาทิฐิ บอกว่านับถือพุทธต้องตกนรก เลยเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอื่นที่เขาสามารถล้างบาปได้ เป็นอย่างนี้ก็มาก'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 260)

นวนิยายเรื่อง**รัตนโกสินทร์** โดยผู้แต่งใช้กลวิธีในการสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อบอกลักษณะและอุปนิสัยของตัวละครชื่อช้อง ซึ่งทำให้ผู้อ่านทราบถึงลักษณะและอุปนิสัยของช้องว่าเป็นผู้หญิงที่มีความทะเยอทะยานและไม่พอใจในสิ่งที่ตนมีหรือที่เรียกว่าไม่รู้จักพอนั่นเอง ดังบทสนทนาต่อไปนี้

"...'ไปเป็นทนายรับใช้อีกละซี พี่ฟักนี่เป็นยังไงนะ ไม่คิดจะเป็นอะไรให้มากกว่านี้บ้างเชียวหรือ'

คราวนี้อีกฝ่ายหนึ่งชะงัก ออกจะรู้สึกผิดขึ้นมาบ้างรำไร

'ทำไมพูดอย่างนั้นล่ะ' ฟักถามเสียงแข็งขึ้นมาบ้าง หากความรักทำให้ไม่อยากมีเรื่องขัดใจกับหล่อน จึงพยายามอธิบายต่อไปว่า 'พี่ไปอยู่กับคุณลุง ท่านคงจะชุบเลี้ยงให้เป็นขุนนางขึ้นมาบ้าง ตอนแรกนี้ก็คงจะได้ติดหน้าตามหลังท่านไปก่อน แต่ว่าไม่ดีหรือ แม่ช้อง ? ท่านถึงกับออกปากขอตัวพี่ไปเองทีเดียว'

สีหน้าฉงนฉงายระคนไม่พอใจของแม่ช้องเปลี่ยนไป พรายยิ้มค่อยผุดขึ้นที่ดวงตาและริมฝีปากบอกความชื่นชมและสมใจ น้ำเสียงสะบัดอย่างแง่งอนเมื่อครูเปลี่ยนไปเป็นอ่อนหวานกว่าเดิม

'ท่านสมิงท่านขอให้พี่ฟักไปอยู่ด้วยหรือ ถ้าอย่างนั้นพี่ฟักคงจะได้เป็นใหญ่เป็นโตง่ายหน่อย แล้วพี่ฟักจะไปเมื่อไหร่'

'ผู้ใหญ่ท่านให้ไปเมื่อไหร่ก็คงเมื่อนั้นแหละ'..."

(ว.วินิจฉัยกุล, 2530, หน้า 196)

นวนิยายเรื่อง**จดหมายจากเมืองไทย** โดยผู้แต่งใช้กลวิธีในการสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อบอกลักษณะและอุปนิสัยของตัวละคร โดยนำเสนอในบทสนทนาขณะที่เม่งจูต่อรองกับตันส่วงอู๋ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเม่งจูมีความเป็นผู้หญิงสมัยใหม่ มีความมุ่งมั่นต้องการศึกษาเล่าเรียน ใฝ่หาความรู้มากกว่าเป็นช่างเย็บผ้าหรือเป็นแม่ค้า ดังบทสนทนาต่อไปนี้

"... 'ลูกจะไม่กลับบ้านหรือ' ลูกเริ่มต้นอย่างเงอะงะเต็มที

'ถ้าพ่ออนุญาตให้ลูกอยู่กับน้า'

'พ่อไม่อนุญาต'

'ลูกก็จะมาค้างที่นี่อาทิตย์ละห้าวัน อยู่บ้านเพียงสองวันก็พอแล้ว'

'พ่อไม่อนุญาตอีกนั่นแหละ ลูกต้องอยู่บ้านนาน ๆ มาหาน้าที'

‘ไม่ล่ะพ่อ นอกจากว่าพ่อจะอนุญาตให้ลูกเรียนหนังสือ ลูกไม่อยากเป็นคนโง่ ลูกรับรองได้ว่าลูกจะทำงานให้พ่ออย่างดีที่สุด ช่วยทำบัญชี ช่วยขายของ ทำงานทุกอย่าง ขอเพียงแต่ให้ลูกได้เรียน ลูกไม่คิดว่าลูกจะอยากเป็นช่างตัดเสื้อหรือแม่ค้าจริง ๆ ลูกอยากเป็นนักบัญชีนั่งทำบัญชีร้านค้าใหญ่ ๆ ลูกชอบใช้ลูกคิด ชอบคิดเงินแต่ลูกก็อยากอ่านหนังสือเก่ง ๆ ลูกคิดดูแล้ว ถ้าไปเรียนกลางคืนอย่างพี่ เว่งคิมพ่อก็คงไม่อนุญาต เพราะลูกเป็นผู้หญิง กลับบ้านค่ำ ๆ มืด ๆ ไม่ได้ ลูกก็มีความรู้ทางหนังสือน้อยไป พ่อแก้ไม่มีเวลาจะสอนลูกเพราะต้องทำงาน พ่ออาจจะแนะนำให้ลูกเรียนด้วยตัวเอง แต่วิชาบางอย่างต้องการครูนี่พ่อ’...”

(โบตั๋น, 2514, หน้า 183–184)

นวนิยายเรื่อง**ใต้เงาตะวัน** โดยผู้แต่งสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อสื่อถึงลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพของตัวละคร ซึ่งเป็นกลวิธีที่ผู้แต่งทำให้ตัวละครมีรูปร่างหน้าตา อุปนิสัยใจคอ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดและมีชีวิตจิตใจเหมือนมนุษย์ ดังบทสนทนาระหว่างกาลิกาและกรณ์ที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของกาลิกา เด็กสาววัยรุ่นที่มีความทะเล้น ช่างพูด มีความคิดเป็นของตัวเอง ดังบทสนทนาต่อไปนี้

“...‘เข้ามาตั้งแต่เมื่อไหร่ ยายก๋า’

‘มาเมื่อเห็น’...

‘นี่! มาเงียบ ๆ อย่างนี้อันตรายนะแก ถ้าฉันเดินออกมาตัวเปล่า จะว่ายังไง ยายก๋า’

‘ก็ไม่ว่ายังไง’ เด็กหญิงยืนยันเสียงใส

‘เขาจะไม่พูดอะไรสักคำ...ดูอย่างเดียวเลย !’...

‘แม่เขาดีอกดีใจว่า พ่อเลิกกับรายนั้นแล้ว...ที่ไปเที่ยวกัน คราวนี้พ่อก็เป็นคนหาทัวร์ ออกเงินให้ด้วยนะคะ...แม่เขาว่าถึงยังไงพ่อก็ต้องเอาใจใส่ ยกย่อง เทิดทูนเขาในฐานะเมียคนเดียว’

‘นี่คือสิ่งที่ต้องทำเหรอคะ ? ยอมให้เขาไปโน่นไปนี่ แล้วก็คอยดีใจเวลาเขากลับมาดูแล เอาอกเอาใจเรา ก๋าว่า ไม่ใช่...ถ้าก๋าเป็นแม่นะ จะไม่มีวันมานั่งยิ้มหวานไม่รู้ไม่ชี้อยู่อย่างนี้หรอก พ่อไปมีเอ๊าะ ๆ เราก็จะออกไปมีมั่ง !’

‘เฮ้ย !’ คนมีศักดิ์เป็นพี่อุทาน...”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542, หน้า 22–26)

นวนิยายเรื่อง**ผู้ใหญ่ลีกับนางมา** ซึ่งเป็นบทสนทนาที่มาลินีโทรไปงอนง้อประดิษฐ์ แต่ก็ไม่ได้รับมิตรภาพกลับคืน ผู้วิจัยพิจารณาว่าบทสนทนาในเรื่องมีความสมจริงและสื่อให้เห็นถึงอารมณ์ ความรู้สึกตลอดจนความคิดของตัวละครได้อย่างชัดเจน ดังบทสนทนาต่อไปนี้

“...คำแนะนำของวลัยตรงกับความคิดของเธออยู่แล้ว มาลินีจึงตัดสินใจโทรศัพท์ไปยังที่ทำงานของประดิษฐ์ทันทีที่มีโอกาสว่าง

ประดิษฐ์รับโทรศัพท์ของเธอด้วยเสียงเนือย ๆ ไม่สมกับที่ไม่ได้พบกันมาหลายวัน จนมาลินีอดน้อยใจไม่ได้ เขาไม่สนใจว่าตลอดเวลาที่ไม่ได้พบกันนั้นเธอมีทุกข์สุขอย่างไรบ้าง

'มีธุระอะไรเรอะ ?' เสียงของเขาดังมาตามสาย

มาลินีพยายามกลั้นความน้อยใจอย่างสุดกำลังตอบว่า 'ค่ะ' มีธุระอยากจะปรึกษาประดิษฐ์นิดหน่อย"

'ว่ามาซิ'

'เรื่องมันยาวค่ะดิษฐ์ขา คุณพอมีเวลาว่างบ้างไหม'

'เย็น ๆ เลิกงานแล้วไหม ?'

'ได้ค่ะ เราจะพบกันที่ไหนคะ'

'ผมจะไปรับ คุณคอยอยู่แถวที่ทำงานนั่นแหละ'

'ขอบคุณค่ะ' พอเธอพูดเพียงนี้ทางโน้นก็วางหูทันที

มาลินีแอบเช็ดน้ำตา แล้วก็กลับมานั่งที่..."

(กาญจนา นาคนันทน์, 2555, หน้า 113)

3. กลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อเสนอข้อคิดและคติธรรม

คือ กลวิธีในการสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อเสนอข้อคิดและคติธรรมแก่ผู้อ่าน โดยการสอดแทรกไว้ในบทสนทนา จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี พบจำนวน 3 เรื่อง คือ นวนิยายเรื่อง**เสียงแห่งมัชฌิมยาม** นวนิยายเรื่อง**กาฬปักษี** และนวนิยายเรื่องม**ักกะลีผล** ตัวอย่างจากนวนิยายเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

นวนิยายเรื่อง**เสียงแห่งมัชฌิมยาม** ซึ่งผู้แต่งได้สร้างสรรค์บทสนทนาขึ้นเพื่อเสนอข้อคิดและคติธรรม โดยกล่าวถึงเหตุการณ์ตอนที่ภัตตะกับโรปนะกล่าวแสดงความคิดเห็นตอบโต้กัน โดยโรปนะแสดงเจตนาให้ภัตตะเลิกล้มความคิดที่เสน่หาต่อจารุธารา เพราะเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมเพราะนางมีคู่ครองอยู่แล้ว บทสนทนาของโรปนะ สะท้อนให้เห็นว่าโรปนะเป็นบุคคลที่มีความดีงาม มีคุณธรรมเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ต่างกับภัตตะที่เป็นบุคคลทะเยอทะยาน ดื้อรั้น อยากได้ในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่ฟังความคิดเห็นหรือคำเตือนของผู้อื่น ซึ่งบทสนทนาข้างต้นทำให้เนื้อเรื่องมีความสมจริง ผู้อ่านได้ทราบถึงลักษณะนิสัยในคอของตัวละคร อีกทั้งยังเห็นถึงข้อคิดและคติธรรมที่ผู้แต่งต้องการที่จะนำเสนอได้อีกด้วย ดังบทสนทนาต่อไปนี้

"...'ดูก่อนภัตตะ เกิดเป็นชายต้องต่อสู้แม้นกับใจตนเอง' ผู้เฒ่าเตือน 'ดับราคะเสียได้ ย่อมเสื่อมสิ้นความเดือดร้อนด้วยประการนานา แม้นเทพผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ยามเมื่อแย่งยื้อเทวีกันแลกัน ยังบันดาลให้สามโลกเร่าร้อนลุกเป็นไฟ...ภัตตะเอย เจ้ายังอยู่ในวัยหนุ่ม ยังจะพบเห็นนางงามผู้เหมาะสมแก่เจ้าอีกมากมาย สตรีผู้เป็นสมบัติของบุรุษอื่น เจ้ามิพึงบังควรใฝ่ฝันถึง...'

...‘ข้ามิใช่ผู้หลุดพ้นดอก โรปนะ จึงจะสามารถคุมใจมิให้หลงรักสิ่งที่น่ารักเช่นนาง’ ภัตตะกล่าวอย่างดื้อดึง...

...‘ข้ารักนางนั้น อยากได้นาง โปรนะ’ เขากำหมัดแน่นทุบลงพื้นกระดาน ตะเบ็งเสียงแข่งกับสายฝน ‘วรรณะแพศย์ของเราเสมอกัน หากข้าไม่ได้นางมาครอบครอง ข้าขอตาย !’...”

(สไบเมือง, 2549, หน้า 18)

นวนิยายเรื่อง**กาฬปักษี** ผู้แต่งสร้างสรรค์บทสนทาระหว่างตัวละครเพื่อเสนอข้อคิดและคติธรรมโดยการสอดแทรกไว้ในบทสนทนาระหว่างปุริสะและนาคพลา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงข้อคิดและคติธรรมที่ผู้อ่านสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“...ปุริสะต้องเรียกมาดุว่าครั้งแล้วคราวเล่า ดุว่าหนักเข้า ศิษย์ต่างเมืองก็ย้อนว่า

‘จักให้ค่าเล่าเรียนอาจารย์อีกพันกหาปณะทองคำได้ฤาไม่ เป็นค่ามิให้ปริปากบ่น’

อาจารย์ใคร่ไล่เตมาสออกหลายหนแล้ว แต่นาคพลาก็ขอไว้

‘ถ้าท่านไล่นายไป ข้าพเจ้าคงต้องไปกะนาย เสียดายความรู้ที่เพิ่งได้เพียงกึ่งเดียว’ จริงดังพระศาสดาตรัสไว้เทียวหนอ

เมื่อใดบัณฑิตบรรเทาความประมาทด้วยความไม่ประมาท เมื่อนั้นบัณฑิตนั้นขึ้นสู่ปัญญาเพียงดังปราสาท ไม่เศร้าโศก ย่อมพิจารณาเห็นหมู่สัตว์ผู้มีความเศร้าโศก

ปราชญ์ย่อมพิจารณาเห็นคนพาลทั้งหลายได้ เหมือนคนยืนอยู่บนยอดเขามองเห็นชนผู้ยืนอยู่บนพื้นดินได้ฉะนั้น...”

(สไบเมือง, 2550, หน้า 15)

นวนิยายเรื่อง**มักกะลีผล** ผู้แต่งสร้างสรรค์เพื่อเสนอข้อคิดและคติธรรมโดยการสอดแทรกและแสดงแนวคิดของตนที่มีต่อเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น เพื่อแสดงถึงทรรศนะและให้คติธรรมที่ผู้อ่านสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตได้ ดังบทสนทนาต่อไปนี้

“...‘เรื่องสมบัติยายไม่ต้องห่วงหรอกครับรับรองว่าผมจะเป็นคนดูแลให้ดีที่สุด ไม่ต้องให้พวกป้า ๆ ลุง ๆ ต้องมาเป็นภาระยายสั่งพวกเขาไว้เลยนะครับว่าอย่าให้มายุ่งกับผม’ เด็กชายชิงพูดกันท่าไว้ก่อน

‘อย่าพูดอย่างนั้นซีหลาน เพราะมันทำให้เห็นความโลภที่อยู่ในจิตใจของเอ็ง เรื่องสมบัติพัสถานเป็นของนอกกายตายไปก็เป็นของคนอื่น เอาติดตัวไปไม่ได้ สิ่งที่มนุษย์จะเอาติดตัวไปได้ตอนตาย คือบุญกับบาปเท่านั้น เอ็งจำไว้นะไอ้หนู’...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 9)

4. กลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อดำเนินเรื่อง

คือ กลวิธีที่ผู้แต่งใช้ในการสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อใช้ในการดำเนินเรื่อง ทำให้ผู้อ่านทราบว่าเนื้อเรื่องดำเนินไปอย่างไรตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของสตรีพบเพียงเรื่องเดียว คือ นวนิยายเรื่อง บุญบรรพ์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"...'เชิญเสด็จไปข้างไหน ใครมาเชิญพระองค์ไป' พระอัครมเหสีหอกลางรับส่งถามโดยเร็ว พระทัยเต้นระรัว

'ไม่ทราบพุจ้ะค่ะ ฟ้าเห็นแต่ท่านขึ้นประทับแคร่ แล้วเขาหามแคร่ไป' พระเจ้าน้านางเธอรับสั่งว่า

'สมเด็จเจ้าพระยาฯ ยกทัพกลับข้ามฟากมาแต่เพลาบ่ายเมื่อวานนี้ คงจะตัดสินความพระยาสวรรค์สงบแล้ว ท่านที่ทรงผนวชเห็นจะเสด็จไปพบกับสมเด็จเจ้าพระยาฯ นั่นแนะ'

สดับคำพระเจ้าน้านางแล้ว พระอัครมเหสีก็ยังพระทัยรอน ๆ หวั่นไหวไฉนสมเด็จเจ้าพระยาฯ มิไปเข้าเฝ้า ดูเห็นผิดทีนัก...

พระทัยสังหรณ์รอน ๆ มาแต่เมื่อคืนนี้แล้ว จะมีฝ่ายหน้าผู้ใดเข้ามาส่งข่าวแม้สักคนเดียวก็หาไม่ เพิ่งจะเห็นหน้าตาเจ้าฟ้าโอรสเจ้าหญิงฉิมแต่ผู้เดียวนี้ กรมหลวงบริจาภักดีฯ ซ้ำโอรสว่า

'เจ้าเห็นแน่รึ ว่าพระราชบิดาเสด็จประทับแคร่ไปจากโบสถ์'

'เห็น...ฟ้าแอบดูอยู่' หยุดนิดหนึ่งก่อนเล่าต่อ

'ฟ้าออกมาจากโบสถ์ ตั้งตะวันที่พระองค์รามลักษณ์เข้าไปเฝ้าพระราชบิดา เพลานั้นฟ้ายังอยู่ด้วยในโบสถ์ พระองค์รามลักษณ์ทูลให้พระราชบิดาลาผนวชออกมาสู้กับเขา ท่านยังไม่ทรงยอม ท่านว่าสิ้นบุญท่านแล้ว บ้านเมืองจักเป็นของสมเด็จเจ้าพระยาฯ กับพระยาเสือสองพี่น้อง รับสั่งว่าหากไม่ตายให้ฟ้าฝากตัวกับเขา'

หยิบประคำกระดาษเลขยันต์ลงรักปิดทองที่คล้องพระศออยู่ยกขึ้นให้ดู

'ประคำนี้ พระราชบิดาพระราชทานคล้องคอให้ฟ้า'พระเจ้านางเธอพึมพำว่า

'ประคำสายนี้ทรงติดพระองค์เรื่อยมา'

'แล้วยังไรอีก เจ้ารู้เห็นยังไรอีก' กรมหลวงบริจาภักดีฯ เร่งโอรส

'พระองค์รามลักษณ์เข้าไปกราบทูล ท่านไม่ทรงยอมลาผนวช แล้วเจ้าก็ออกมาจากที่ประทับเลยทีเดียวรึยังไร'

'ฟ้ายังอยู่ที่นั่น จนเขารบกัน ยิงกันเสียงปืนดังปึงปังไฟไหม้ลุก มีคนเข้ามาในโบสถ์หลายคน ฟ้าเป็นเด็กอยู่คนเดียว เจ้าคุณจักรีกับเจ้าคุณธิเบศร์จูงฟ้าออกมาข้างนอก บอกให้ฟ้าไปหาแม่ ฟ้าเป็นห่วงพระราชบิดา ไม่ได้ไปไหน เหวยข้าวกับพวกลูกศิษย์วัด เขาปิดประตูโบสถ์หมดตั้งตะคืนที่สู้รบกัน คืนที่ไฟไหม้ฟ้าไม่เห็นพระราชบิดาอีกเลย กระทั่งเมื่อคืนนี้ดึกที่เขาหามแคร่มาเชิญเสด็จพระราชบิดาไปจากโบสถ์ จึงได้เห็นพระองค์ตะห่าง ๆ'

‘มีผู้ใดตามเสด็จบ้าง’ พระอัครมเหสีซักไซ้...”

(ศรีฟ้า ลดาวัลย์, 2550, หน้า 52–53)

จากตัวอย่างที่แสดงไว้ทั้งหมดข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า นวนิยายทั้ง 24 เรื่อง ผู้แต่งมีกลวิธีในการสร้างสรรค์บทสนทนาใน 4 ลักษณะ คือ การสร้างสรรค์บทสนทนาที่มีลักษณะสมจริง, การสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อบอกลักษณะและอุปนิสัยของตัวละคร, การสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อเสนอข้อคิดและคติธรรม และการสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อดำเนินเรื่อง ซึ่งจากกลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนาทั้ง 4 ลักษณะที่ผู้แต่งนวนิยายได้เลือกใช้นี้ส่งผลดีแต่เนื้อเรื่อง กล่าวคือ ทำให้เนื้อเรื่องมีความสมจริง ผู้อ่านทราบว่าเนื้อเรื่องดำเนินไปอย่างไรตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง อีกทั้งยังทราบถึงบุคลิกและลักษณะนิสัยในคอของตัวละครในเรื่อง นอกจากนี้ยังทำให้ผู้อ่านเห็นถึงข้อคิดและคติธรรมที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอให้ผู้อ่านได้รับรู้และสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อีกด้วย

กลวิธีการสร้างสรรค์ฉาก

ฉาก หมายถึง สถานที่และเวลาที่เกิดเหตุการณ์ตามเนื้อเรื่อง ฉากจะมีส่วนช่วยให้ผู้อ่านทราบถึงบรรยากาศของเรื่อง อีกทั้งยังมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของตัวละครอีกด้วย จากการศึกษานวนิยายทั้ง 24 เรื่อง สามารถสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ 3 ลักษณะ คือ ประเภทของฉาก กลวิธีการนำเสนอฉาก และบทบาทหน้าที่ของฉาก ได้ดังนี้

1. ประเภทของฉาก

จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง ผู้วิจัยพบว่าประเภทของฉากที่พบมี 4 ประเภท ได้แก่ ฉากที่เป็นช่วงเวลาหรือยุคสมัย จำนวน 4 เรื่อง, ฉากที่เป็นสภาพการดำเนินชีวิตของตัวละคร จำนวน 4 เรื่อง, ฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ จำนวน 10 เรื่อง และ ฉากที่เป็นธรรมชาติ จำนวน 6 เรื่อง ซึ่งสามารถอธิบายและยกตัวอย่างได้ดังนี้

ตาราง 8 ประเภทของฉากในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี

ประเภทของฉาก	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
1. ฉากที่เป็นช่วงเวลาหรือยุคสมัย	4	16.66
2. ฉากที่เป็นสภาพการดำเนินชีวิตของตัวละคร	4	16.66
3. ฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์	10	41.68
4. ฉากที่เป็นธรรมชาติ	6	25.00
รวม	**24**	**100**

จากตารางข้างต้นสังเกตได้ว่าประเภทของฉากในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี ผู้เขียนนิยมใช้ฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์มากที่สุด รองลงมาคือฉากที่เป็นธรรมชาติ และใช้ฉากที่เป็นช่วงเวลาหรือยุคสมัยและฉากที่เป็นสภาพการดำเนินชีวิตของตัวละครน้อยที่สุด ดังต่อไปนี้

1.1 ฉากที่เป็นช่วงเวลาหรือยุคสมัย จะเป็นสิ่งที่ช่วยดำเนินเรื่อง พัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตัวละครและสถานที่ต่าง ๆ ตลอดจนส่งผลกระทบและเชื่อมโยงเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีพบการใช้ฉากที่เป็นช่วงเวลาหรือยุคสมัย จำนวน 4 เรื่อง คือ นวนิยายเรื่องรัตนโกสินทร์ นวนิยายเรื่อง**ชามี** นวนิยายเรื่อง**นารีผล** นวนิยายเรื่อง**คู่กรรม** ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง**รัตนโกสินทร์** ซึ่งเป็นฉากที่มีการบรรยายถึงฉากที่แสดงถึงช่วงเวลาหรือยุคสมัยในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ซึ่งในช่วงเวลาหรือยุคสมัยนั้นประเทศไทยยัง ไม่มีไฟฟ้าใช้ ประชาชนโดยทั่วไปมีการใช้ตะเกียงเพื่อให้แสงสว่างแทนการใช้ไฟฟ้า ส่วนคนที่มีฐานะดีก็อาจจะมีการใช้เทียนไขที่สั่งซื้อมาจากประเทศจีน ดังตัวอย่างฉากต่อไปนี้

“...อากาศในยามพลบค่ำค่อยคลายจากความระอุอ้าวในตอนกลางวันลงบ้างแล้ว ลมร้อนที่เคยเป่ามาจากท้องฟ้าสีน้ำเงินครามไร้เมฆหมอกในตอนบ่ายเปลี่ยนเป็นลมเย็นโชยเฉื่อยมาพร้อมกับน้ำในลำคลองที่เพิ่มระดับสูงขึ้นในตอนค่ำ แลเป็นละลอกน้อยๆ ไหวตัวอยู่ในแสงจันทร์ข้างขึ้นใกล้คืนเพ็ญ

แสงตะเกียงวอมแวมขึ้นเหมือนหิ่งห้อยหลายร้อยตัวพร้อมใจกันมาเกาะอยู่สองข้างฝั่งคลองวัดสามปลื้ม เมื่อแสงแดดเลือนลับไปจากขอบฟ้า ชาวบ้านก็ได้อาศัยแสงตะเกียงน้ำมันมะพร้าวบ้าง น้ำมันปลาบ้าง จุดให้ความสว่างในบ้านเรือนแทน ถ้าเป็นบ้านผู้มีฐานะดีก็มีเทียนไขที่สั่งเข้ามาจากเมืองจีน...”

(ว.วินิจฉัยกุล, 2530, หน้า 1)

นวนิยายเรื่อง**ชามี** โดยกล่าวถึงฉากที่เป็นดินแดนที่ราบสูงอยู่บริเวณหลังคาโลกแถบเอเชียกลาง ประเทศอินเดีย ทิเบต ผู้วิจัยพิจารณาว่า การสร้างฉากดังกล่าวมีความสมเหตุสมผล เพราะมีฉากในเรื่องส่วนใหญ่นำเสนอฉากในฤดูหนาว สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ ดังตัวอย่างฉากต่อไปนี้

“...เมื่อพ้นประตูมหาวิหารออกมา ถนนหินจะลาดต่ำลงเรื่อย ๆ ที่ราบสูงในหุบเขาเบื้องล่างคือนาครใหญ่แห่งกาสา นาครทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดียและตะวันตกของทิเบต นาครที่ถูกลืมเลือน และไม่ปรากฏในแผนที่ เพราะส่วนหนึ่งถูกกัตมัณฑุแบ่งแยกอีกบางส่วนเนปาลครอบครอง นาครกาสาแห่งราชวงศ์มัลละเล็กลงเป็นลำดับ เล็กจนแผนที่

ไม่แสดงอาณาเขต หากสำหรับคนพื้นเมืองในอินเดีย เนปาล และทิเบต ยังกล่าวถึงตำนานนาครอันศักดิ์สิทธิ์...”

(ทมยันตี, 2552, หน้า 18–19)

นวนิยายเรื่อง**นารีผล** เป็นฉากที่บรรยายถึงสถานที่หรือเหตุการณ์ที่อยู่ในประเทศไทย ช่วงปีพุทธศักราช 2500 เพราะมีการระบุวันที่ในเนื้อเรื่อง รวมทั้งกล่าวถึงสถานที่สำคัญในประเทศไทยดังเช่นป่าดงพญาเย็น อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา สถานีรถไฟชุมทางบ้านพาชี เป็นต้น ดังตัวอย่างฉากต่อไปนี้

“วันที่ 14 ตุลาคม 2514 ท่านพระครูตื่นตั้งแต่ตีสี่เช่นเคย ปฏิบัติกรรมฐานเป็นเวลาสองชั่วโมง แล้วจึงแผ่เมตตาและอุทิศส่วนกุศลให้เจ้ากรรมนายเวร ทันใดนั้นก็มีเสียงดังขึ้นที่ข้างหู ‘วันนี้ใช้หนี้เต่า วันนี้ใช้หนี้เต่า’...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 511)

นวนิยายเรื่อง**คู่กรรม** ซึ่งเป็นฉากที่บรรยายถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากปรากฏฉากที่พรรณนาถึงเสียงเครื่องเตือนภัยทางอากาศ เครื่องบินรบ สร้างความตื่นตระหนกให้กับประชาชน

“...เสียงสัญญาณเตือนภัยทางอากาศคงโหยหวนกึกก้องไปในความมืดกระชากกระชั้นเร่งร้อน ราวกับจะเตือนให้ทุกชีวิตหนีเอาตัวรอด เสียงเครื่องบินที่กระหึ่มเต็มท้องฟ้า ยิ่งก่อให้เกิดความรู้สึกสั่นสะท้านเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ อังศุมาลินตลบชายมุ้งขึ้น พลิกตัวลงจากเตียงคว้าเสื้อแขนยาว ซึ่งแขวนไว้ใกล้มือ ทุกครั้งที่เข้านอนมาสวมพลางเปิดประตูห้องร้องเรียกมารดาอย่างเร่งร้อน

“...‘แม่คะ แม่..แม่คะ’

‘จ้ะ..จ้ะ แม่รู้แล้ว แม่ให้คุณยายใส่เสื้อก่อน’

...เสียงเครื่องบินกระหึ่มก้องราวกับเต็มท้องฟ้า ไฟฉายเริ่มกวาดเป็นลำตัดกันไปมา พร้อมกับเสียงปืนต่อสู้อากาศยานระเบิดขึ้นแต่ไกล หญิงสาวประคองผู้เป็นยายคลำลงไปบนบันไดสูงชันนั้นช้า ๆ พลางปลอบแทบไม่ขาดปากว่า...”

(ทมยันตี, 2512, หน้า 430–432)

1.2 ฉากที่เป็นสภาพการดำเนินชีวิตของตัวละคร คือ ฉากที่นำเสนอถึงแบบแผน กิจวัตรการดำเนินชีวิตของตัวละคร ชุมชน หรือสังคม ฉากประเภทนี้จะช่วยสะท้อนให้เห็นภาพเหตุการณ์รวมทั้งตัวละครให้เด่นชัด จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีพบ ฉากที่เป็นสภาพการดำเนินชีวิตของตัวละคร จำนวน 4 เรื่อง คือ นวนิยายเรื่อง**ชามี** นวนิยายเรื่อง**มายา** นวนิยายเรื่องรั**ตนโกสินทร์** และนวนิยายเรื่อง**ผู้ใหญ่ลีกับนางมา** ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในนวนิยายเรื่อง**ชามี** โดยกล่าวถึงฉากเมืองกาสา ดินแดนที่อยู่ระหว่างทิเบต เนปาล อินเดีย สภาพภูมิประเทศแถบนั้นมีอากาศที่หนาวเหน็บ พลังงานความร้อนจึงมีความสำคัญมาก และแต่ละครอบครัวมักจะมีเตาผิงอยู่ในบ้าน ดังข้อความต่อไปนี้

"...ห้องกลางของบ้านเป็นห้องเอนกประสงค์ ในฤดูหนาวเตาผิงจะต้องจุดไฟตลอดเวลา เด็ก ๆ จะนอนรวมกันรอบเตานี้ ยกเว้นชามีจะต้องนอนในห้องพระประจำบ้านบนเบาะยาวเล็กเท่าตัว แม้แต่การนอนก็ถูกจัดให้นอนนิ่ง ๆ แทบจะไม่ให้เปลี่ยนท่านอน..."

(ทมยันตี, 2552, หน้า 46)

นวนิยายเรื่อง**มายา** โดยเป็นฉากที่บรรยายสภาพการดำเนินชีวิตของตัวละครที่บรรยายถึงบรรยากาศภายในห้องอาหารบ้านแพทย์หญิงอนงค์ โดยนอกจากจะนำเสนอให้เห็นถึงข้าวของเครื่องใช้ บรรยากาศแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมด้านอาหาร เห็นได้จากฉากดังกล่าวปรากฏอาหาร เช่น ขนมปัง นม ข้าว ซาลาเปา โรตี เป็นต้น ดังข้อความต่อไปนี้

"...ดวงไฟสว่างจ้า โป๊ะผ้าสีแดง เขียวเหลือง ห้อยต่างระดับทำให้แสงจับเฉพาะโต๊ะอาหารทำด้วยไม้สนสีขาว เก้าอี้แบบเดียวกันบุผ้าฝ้ายต่างสี ทำให้มุมห้องอาหารชิดหน้าต่างมีสีสันขึ้น ต้นไม้ประดิษฐ์ในกระถางหวายมีส้มลูกเล็ก ๆ ระย้า นกตัวน้อยจับกิ่งไม้ตรงนั้นตรงนี้

เด็กชายเผ้ามองอาหารบนโต๊ะอย่างสนใจ แม้ตรงหน้าจะมีจาน ช้อนส้อมครบพร้อมทั้งตักข้าวไว้เรียบร้อย แต่เด็กชายก็มิได้แตะ

'จะกินขนมปังหรือ' มันน่ารำคาญที่ต้องถามเองเออเองแพทย์หญิงผู้เป็นเจ้าของบ้านลุกไปเปิดตู้เย็นหยิบขนมปังแผ่นหนึ่งมาวางปากจานให้ เด็กชานก้มลงมองแต่ไม่แตะ

'ข้าวก็ไม่กิน ขนมปังก็ไม่กิน นมก็ไม่กิน กินอะไรล่ะ' อาหารหลักในโลกอันมนุษย์ทุกเชื้อชาติรู้จัก กินได้เหมือนกันมีเท่านี้

'คงไม่กินซาลาเปา เอ...หรือลูกแขกกินโรตีเหรอ' แต่แขกก็กินข้าวเป็นในความมืดดวงตาคู่นั้นค่อยเป็นสีดำเข้มขึ้น เด็กชายมิได้มีทีท่าว่าหิวโหย มีแต่ริ้วรอยครุ่นคิด..."

(ทมยันตี, 2546, หน้า 17–18)

นวนิยายเรื่อง**รัตนโกสินทร์** ซึ่งเป็นฉากที่บรรยายถึงการดำเนินชีวิตของตัวละครที่เป็นคนในยุคสมัยรัตนโกสินทร์ที่มีความผูกพันกับแม่น้ำลำคลอง ใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทาง และขนบธรรมเนียมการต้อนรับแขกที่มาเยือนไทย ดังข้อความต่อไปนี้

"...บุรุษผู้หนึ่งนั่งเรือใช้ฝีพายสี่คน ล่องมาตามลำน้ำ เมื่อใกล้ศาลา ฝีพายก็คัดท้ายเรือ เข้าเทียบขั้นบันไดให้บุรุษนั้นก้าวขึ้นก่อน ส่วนเรืออีกลำที่ตามหลังมาด้วยเป็นเรือบรรทุกข้าวของต่างๆ ใส่หีบหนังบ้าง หีบกำปั่นบ้างมาด้วยหลายใบ คนในเรือก็พากันแบกหีบ

เหล่านั้นตามขึ้นไปเป็นขบวน ส่วนบ่าวที่เหลือเมื่อนายขึ้นไปแล้วก็พายเรือแอบเลี่ยงไปจอดอีกท่าน้ำถัดไป ซึ่งเป็นท่าน้ำข้องบ้านเดียวกัน แต่ว่าไม่มีศาลา คงมีแต่บันได้ท่าน้ำ สำหรับคนในบ้านมาซักผ้าและตักน้ำไว้ใช้ประจำวัน แล้วครู่ต่อมาก็พากันขึ้นไปบนพื้นดินจุดไฟริบหรี่เล่นกำถั่วกันเป็นที่ครึกครื้น

ผู้เป็นแขกนั่งคอยอยู่บนพรมที่ปูลาดเอาไว้เพียงครู่เดียวเจ้าของบ้านก็ออกมาต้อนรับอย่างกระตือรือร้น ระหว่างนั้นคนในบ้านคลานนำกาน้ำชาและถ้วยมาวางให้ ที่ขาดไม่ได้คือเชี่ยนหมาก ...”

(ว.วินิจฉัยกุล, 2530, หน้า 2–3)

นวนิยายเรื่อง**ผู้ใหญ่ลีกับนางมา** โดยผู้แต่งได้นำเสนอให้เห็นสภาพการดำเนินชีวิตในเมืองหลวงของตัวละครในเรื่องอย่างประดิษฐ์และมาลินี แม้ว่ามาลินีจะรับราชการแต่ด้วยการอยู่ในเมืองใหญ่ ค่าครองชีพสูง ทำให้เธอต้องหาอาชีพเสริมอย่างการเดินแบบ แต่ประดิษฐ์ ไม่เห็นด้วยเพราะเป็นอาชีพที่ไม่มั่นคง โดยในประเด็นนี้ทำให้ทั้งสองมีความเห็นไม่ตรงกันอยู่บ่อยครั้ง ดังข้อความต่อไปนี้

“...ประดิษฐ์เป็นข้าราชการชั้นตรี เขาและเธอชอบพอกันตั้งแต่เธอยังเรียนไม่จบ พอจบแล้วเขาได้วิ่งเต้นฝากฝังให้เธอได้ทำงานที่นี่...เรื่องที่ทะเลาะกันก็คือ ประดิษฐ์ไม่ยอมให้เธอลาออกจากงานปัจจุบันนี้ เขาอ้างว่างานเดินแบบเสื้อไม่ใช่งานยั่งยืนสำหรับสตรีที่คิดจะแต่งงานกับเขา เขาไม่มีความสามารถเลี้ยงครอบครัวได้แต่ลำพังคนเดียวได้อย่างแน่นอน เธอจะต้องช่วยเขาบ้าง...”

(กาญจนา นาคนันทน์, 2555, หน้า 230)

1.3 ฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ คือฉากที่เป็นอาคารบ้านเรือน วัตถุข้าวของเครื่องใช้ที่มนุษย์เป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้นมา และแวดล้อมตัวละครในเรื่อง นอกจากนี้แล้ว ฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ยังเป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนของตัวละครก็ได้ เช่น ไม้เท้าเป็นตัวแทนของความชรา ตุ๊กตากับผู้หญิง เคียวกับชาวนา เป็นต้น จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี พบว่าผู้เขียนใช้ฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์จำนวน 10 เรื่อง คือ นวนิยายเรื่อง **จิตา** นวนิยายเรื่อง **ใต้เงาตะวัน**, นวนิยายเรื่อง **ผู้ดี**, นวนิยายเรื่อง **น้ำเล่นไฟ**, นวนิยายเรื่อง **เขาชื่อกานต์**, นวนิยายเรื่อง **www.คุณย่า.com**, นวนิยายเรื่อง **ชามี**, นวนิยายเรื่อง **นารีผล**, นวนิยายเรื่อง**สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม**, นวนิยายเรื่อง **รัตนโกสินทร์**, ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง**จิตา** เป็นฉากที่บรรยายถึงสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ภายในบ้านพักของตัวละครเอก ไม่ว่าจะเป็นชุดโต๊ะรับแขก ตะกร้าหวาย โต๊ะอาหาร โต๊ะทำงาน ชั้นวางหนังสือเต็มสวนไม้กระถางและไม้แขวนต่างระดับ เป็นต้น นอกจากฉากดังกล่าวจะเป็นฉากในลักษณะของสิ่งประดิษฐ์แล้ว ฉากข้างต้นยังสามารถแสดงถึงสภาพการดำเนินชีวิตของตัวละครได้อีกด้วย กล่าวคือ เป็นการบรรยายหรือนำเสนอให้ผู้อ่านให้ถึงสภาพแวดล้อมที่เป็นที่อยู่อาศัยของ

ตัวละครในเรื่อง อีกทั้งฉากที่เกี่ยวข้องกับบ้านนี้ยังถือได้ว่าเป็นมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวละคร เป็นสถานที่ในการลำดับเหตุการณ์ในเรื่องด้วย ดังข้อความต่อไปนี้

"...ห้องชุดชั้นดีแห่งนั้นแม้จะเล็ก หากจัดสัดส่วนได้เหมาะสม งดงามห้องกลางใหญ่ด้านหน้าจัดเป็นที่รับแขก ตกแต่งด้วยชุดหวายสีขาว บุผ้าฝ้ายสีเขียว ทำให้เกิดความรู้สึกร่มรื่น เข้าชุดกับตะกร้าหวายสานพ่นสีขาว บรรจุต้นไม้เทียมสีขาว ออกลูกระย้าย้อยเป็นส้มลูกนิด ๆ สีส้มเจิดจ้าแถมมีนกตัวจ้อยขนสีแดงเกาะแฝงใกล้รังอันทำเทียมจากใยพลาสติกสึกเข้าไปกั้นด้วยตารางไม้สีโอ๊กอ่อน เบื้องหลังเป็นโต๊ะอาหารแยกสองชิ้น ทว่าใกล้ข้างฝาจัดโต๊ะทำงาน ตลอดจนผนังแบ่งเป็นชั้นวางหนังสือเต็ม ส่วนในสุดของห้องคือบานกระจกเลื่อนเปิดไปสู่ลานแคบ ๆ ที่เจ้าของจงใจจัดเป็นสวนไม้กระถางรวมทั้งไม้แขวนต่างระดับ ที่ช่วยให้ห้องชุดบนตึกสูงมีสภาพใกล้ธรรมชาติมากยิ่งขึ้น..."

(ทมยันตี, 2552, หน้า 1)

นวนิยายเรื่อง **ชามี** ซึ่งเป็นการบรรยายฉากมหาวิหารในเรื่อง จะเห็นได้ว่าพื้นที่สัมพันธ์กับสถานภาพของตัวละคร โดยนักบวชที่มีสมณะสูงจะได้พำนักอยู่บนชั้นที่สูงกว่านักบวชที่มีสมณะต่ำกว่า ดังข้อความต่อไปนี้

"...ด้านหลังหอสูงแห่งมหาวิหารเป็นหลังคาเรียบ ณ ที่นี้นักบวชผู้ทรงศักดิ์ชั้นสูงเท่านั้นจะขึ้นมาพินิจดวงดาราเบื้องบน 'อ่าน' เหตุการณ์ที่ผันแปร ทั้งชะตามนุษย์ ชะตาแผ่นดิน ชะตาโลก ทว่าระยะนี้สิ่งที่ต้องตรวจอย่างถ้วนถี่...

...ชั้นล่างสุดของมหาวิหารแบ่งเป็นห้องพักเล็ก ๆ สำหรับนักบวชบรรดาศักดิ์รอง ๆ ลงมา หากสำหรับวิหารอื่น นักบวชที่นี่ยังทรงบรรดาศักดิ์สูงกว่าอยู่นั่นเอง..."

(ทมยันตี, 2552, หน้า 6–12)

นวนิยายเรื่อง**นารีผล** เป็นฉากที่กล่าวถึงสังคมไทยในสมัยที่การคมนาคมติดต่อกันได้สะดวก ดังปรากฏฉากที่บรรยายถึงยานพาหนะสำคัญสมัยนั้น คือ รถไฟ ดังข้อความต่อไปนี้

"...นายหล่อขับรถไปส่งท่านพระครูและนายวิกโก้ที่สถานีรถไฟชุมทางบ้านพาชี เพื่อที่ท่านกับลูกศิษย์ชาวต่างชาติจะได้ต่อรถไฟไปยังนครราชสีมา..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 364)

นวนิยายเรื่อง**สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม** ดังฉากกล่าวถึงสังคมไทยในสมัยที่วิวัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีเริ่มเข้ามาในประเทศ สังเกตได้จากในตอนที่ครูใหญ่จากนครสวรรค์นำรถมาถวายพระครูเจริญเพื่อใช้สอยตามอัธยาศัย ดังข้อความต่อไปนี้

"...'ผมบอกภรรยาและลูก ๆ ว่า หลวงพ่อรับนิมนต์ไปเทศน์ตามที่ต่าง ๆ อยู่เสมอ ถ้ามีรถไว้ใช้สักคันก็จะสะดวกขึ้น ผมเลยบอกจะซื้อรถตู้ถวายหลวงพ่อ พวกเขาช่วยกัน

ลงขันมา ซื้อรถแล้วยังมีเงินเหลือสำรองเป็นค่าน้ำมันอีกสองหมื่น’ พูดจบก็ถวายเงินสดและทะเบียนรถพร้อมลูกกุญแจแด่ท่านเจ้าอาวาส ท่านพระครูรับประเคนแล้วให้ศีลให้พรตามธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติ คนทั้งหมดรวมทั้งพระบัวเฮียวต่างพากันอนุโมทนาสาธุการ...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 111)

นวนิยายเรื่อง**รัตนโกสินทร์** ซึ่งเป็นฉากที่บรรยายความวิจิตรสวยงาม ความยิ่งใหญ่ของพระบรมมหาราชวัง และแสดงให้เห็นถึงการว่าราชการของพระเจ้าแผ่นดินในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ที่เจ้านายและขุนนางต้องเข้าเฝ้ารับพระบรมราชโองการในบริเวณพระมหาราชวัง ดังข้อความต่อไปนี้

“...ฟักไม่มีวันลืมครั้งแรกที่ตนเองมีโอกาสเข้าไปในสถานที่อันเป็นหัวใจของแผ่นดิน แม้เวลาล่วงเลยผ่านไปหลายสิบปี...

‘เหลียวมองรอบ ๆ ด้วยความตื่นตาตื่นใจ ครั้งนี้เองเพิ่งจะได้เข้ามาเห็นก่อนหน้านี้ได้แต่พายเรือผ่าน เห็นแต่กำแพงวังกับยอดปราสาทที่เด่นเป็นสง่าอยู่นั้น คือ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท งามตระการราวกับวิมานจตุรมุข พร้อมด้วยลวดลายแกะสลักประดับอย่างที่เขาว่ากันว่างามทัดเทียมพระที่นั่งแต่ครั้งกรุงเก่าทีเดียว เพราะระดมช่างฝีมือดีทั้งช่างใหม่และช่างเก่าที่เหลือรอดมาได้หลังกรุงแตกมาช่วยกันสร้าง เมื่อสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นมา’

พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทที่นี่เอง... ฟักยังจำได้... เป็นที่ประดิษฐานพระบรมศพของพระเจ้าอยู่หัวแผ่นดินต้น คุณพระราชพินิจฉัยเคยเล่าให้ฟัง ส่วนสถานที่ที่พระเจ้าอยู่หัวแผ่นดินนี้เสด็จออกว่าราชการก็คงจะเป็นตรงโน้น จวนจะถึงอยู่แล้วท้องพระโรงที่เขาเรียกกันว่าพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยนั่นอย่างไร ฟักชะลอฝีเท้าอีกครั้งเมื่อเห็นตุ๊กตาจีนตัวมหึมาสองตัวซึ่งเฝ้าอยู่ขนาบหน้าประตูท้องพระโรง อ้อ เห็นจะเป็นอับเฉาสำเภา จากเมืองจีนกระมัง เจ้ายักษ์จีนสองตัวนี่จะเป็นตัวเสี้ยวกางอย่างที่เจ้าสัวเคยเล่าตำนานให้ฟังหรือเปล่าก็ไม่รู้ ที่บ้านของฟักมีตุ๊กตาหิน หน้าตาคล้าย ๆ กันอย่างนี้หลายตัว แต่ว่าขนาดย่อมกว่ามาก เพียงเท่าคนธรรมดา นายสำเภาเขาเอามาให้หลายครั้งหลายคราวด้วยกัน เลยเอาไว้ยืนเฝ้าพุ่มไม้ในลานสวนบ้าง เฝ้าประตูหน้าบ้าง ตุ๊กตาบางตัวก็เป็นสิงโตจีนตัวเล็กน่ารัก มีแก้วกลิ้งอยู่ในปากชวนให้อยากล้วงออกมาเล่น รอบท้องพระโรง ฟักมองเห็นไม้ดัดรูปต่าง ๆ ตั้งอยู่เรียงรายรองรับด้วยกระถางลายครามตั้งอยู่บนกี๋ลายคราม อีกทีหนึ่ง เพียงมองผ่าน ๆ ไม่ทันสังเกตว่าดัดเป็นทรงอะไรบ้าง แต่ก็ชักติดใจเพราะว่าฟักมีนิสัยรักสิ่งที่ประณีตสวยงามและต้องใช้ความอดทนอย่างการเล่นไม้ดัด นึกในใจว่าจะต้องหาโอกาสพิจารณาให้ละเอียดให้จงได้...

จากที่ที่ฟักนั่งอยู่นี้ แม้ว่าบังด้วยไม้ดัด แต่ก็พอมองลอดเข้าไปเห็นภายในบ้างเหมือนกัน มองเห็นท้องพระโรงปูลาดด้วยพรมนุ่มตลอด ผนังและเสาล้วนเขียนลวดลาย

แกมทองอย่างงดงามสมกับเป็นท้องพระโรง ตอนนั้นมีขุนนางคลานกันเข้าไปหมอบประจำที่กันมากแล้ว จนเกือบจะเต็ม มองดูไม่รู้ว่าใครเป็นใคร

ฟักไม่ได้เป็นคนเดียวที่นั่งแอบบังหลังไม้ดัดอยู่ ทนายหนุ่ม ๆ และลูกหลานที่ติดหน้าตามหลังขุนนางท่านอื่น ๆ ก็คลานกันมานั่งอยู่แถวนั้นเหมือนกัน เพราะว่าต่างคนต่างยังไม่ได้มีตำแหน่งหน้าที่อะไร จึงไม่อาจจะคลานเข้าไปหมอบเฝ้าในท้องพระโรงได้...

ไกลออกไปฟักมองเห็นพระมหาเศวตฉัตรแลเด่นเป็นสง่า พอเห็นก็เดาได้ว่าพระแท่นที่ประทับขณะเสด็จออกว่าราชการตั้งอยู่ตรงนั้นเอง แต่ก็ยังไม่เห็นการเคลื่อนไหวอย่างใดแถวนั้น เห็นแต่ว่าถัดออกมา ขุนนางยังทยอยคลานเข้าไปเรื่อย ๆ จนเกือบจะเต็ม

'จวนจะเสด็จออกแล้วละ' เพื่อนหนุ่มที่ชวนคุยอยู่เมื่อครู่กระซิบบอก 'ฉันพอกะเวลาจากเงาแดดได้'..."

(ว.วินิจฉัยกุล, 2530, หน้า 285–289)

1.4 ฉากที่เป็นธรรมชาติ คือฉากที่เป็นสภาพแวดล้อมของตัวละคร เช่น ทิวทัศน์ ทะเล ภูเขา ทุ่งโล่ง ป่าเปลี่ยว รวมไปถึงการตกแต่งภายในบ้านเรือนหรืออาคารต่าง ๆ จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีพบว่าผู้เขียนใช้ฉากที่เป็นธรรมชาติจำนวน 6เรื่อง คือ นวนิยายเรื่อง **ชามี**, นวนิยายเรื่อง **นารีผล**, นวนิยายเรื่อง **คู่กรรม**, นวนิยายเรื่อง **ผู้ใหญ่ลีกับนางมา**, นวนิยายเรื่อง **ความมืดแห่งคูหาทอง**, นวนิยายเรื่อง **ฌาน**, นวนิยายเรื่อง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง**ชามี** มีการบรรยายถึงสภาพธรรมชาติในสวน ในป่า วิหาร รวมถึงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้ "เช้าวันนี้อากาศดีอีกแล้ว แดดอ่อน ๆ ทอกระจ่าง หลังคามหาวิหารส่วนเป็นที่พำนักมหาสมณะหุ้มด้วยทองคำจึงจรัสเรืองอุไร ในขณะส่วนอื่น ๆ เป็นสีเขียวด้วยดีบุก และต่ำลงมาเป็นแผ่นไม้ ความกว้างใหญ่ของมหาวิหารเท่ากับภูเขาทั้งลูก กำแพงรอบจึงเสริมแต่งจากก้อนหิน เฟิร์น และดอกไม้ป่าสามารถแซมสะพรั่ง"

(ทมยันตี, 2552, หน้า 16)

นวนิยายเรื่อง**นารีผล** ที่กล่าวถึงฉากหรือบรรยากาศในต่างประเทศ คือ ประเทศศรีลังกา ซึ่งเป็นตอนที่พระครูเจริญเดินทางไปประชุมองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์ โดยได้บรรยายสถานที่สำคัญของประเทศศรีลังกาเอาไว้หลายแห่งด้วย ดังข้อความต่อไปนี้

"...รถบัสใช้เวลาวิ่งประมาณชั่วโมงเศษถึงเมืองอรุราธปุระ เนื่องจากศรีลังกาเป็นเกาะไม่ใหญ่นัก การเดินทางจากเมืองหนึ่งไปยังอีกเมืองหนึ่งจึงใช้เวลาไม่นาน ทั้งการจราจรก็ไม่ติดขัดเพราะรถยนต์มีน้อย คนที่จะซื้อรถยนต์ได้จะต้องอยู่ในระดับเศรษฐี และต้องซื้อด้วยเงินสด ไม่มีระบบผ่อนส่งเหมือนในเมืองไทยที่คนนิยมใช้ก่อนผ่อนทีหลัง...

ต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่เมืองอนุราธปุระ มิได้มีลักษณะเป็นต้นหากเป็นกิ่งขนาดใหญ่ เพราะพระภิกษุณีสัฆมิตตา พระธิดาของพระเจ้าอโศกมหาราชทรงนำกิ่งมาจากต้นโพธิ์ตรัสรู้ที่พุทธคยา ประเทศอินเดีย เมื่อประมาณปี ป.ศ. 236...นับเป็นต้นไม้เก่าแก่ที่สุดในระวัติศาสตร์ที่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 601)

นวนิยายเรื่อง**คู่กรรม** เป็นการบรรยายถึงสภาพธรรมชาติ ท้องฟ้า สภาพภูมิอากาศ การเกิดสงคราม หรือภายในบริเวณบ้านเรือนของประชาชนคนทั่วไปในเรื่อง ดังข้อความต่อไปนี้

"...อากาศในยามเช้าตรู่ต้นฤดูหนาวนั้นค่อนข้างเยียบเย็น จนบังเกิดเป็นหมอกควันปกคลุมไปทั่ว น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาเจิ่งล้น เพราะเป็นฤดูน้ำหลาก เรือแพที่กำลังแล่นขึ้นล่องเห็นภาพเพียงเงาสลัวๆ อยู่ในหมอก แล้วก็ลับหายไป บ้านเรือนทั้งสองฟากถูกปกคลุมด้วยหมอกควันจาง ๆ จนเป็นเงาตะคุ่ม ๆ..."

(ทมยันตี, 2511, หน้า 5)

จากตัวอย่างที่แสดงไว้ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า นวนิยายทั้ง 24 เรื่อง ส่วนใหญ่ผู้แต่งจะมีกลวิธีการสร้างสรรค์ฉาก 4 ประเภท คือ ฉากที่เป็นช่วงเวลาหรือยุคสมัย, ฉากที่เป็นสภาพการดำเนินชีวิตของตัวละคร, ฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ และ ฉากที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งฉากทั้ง 4 ประเภทนี้มีส่วนช่วยในการสร้างอรรถรสให้แก่ผู้อ่านและและทำให้เนื้อเรื่องมีความสมจริงมากยิ่งขึ้น

2. กลวิธีการนำเสนอฉาก

จากการศึกษานวนิยายทั้ง 24 เรื่อง จากการศึกษาพบว่าผู้แต่งมีการใช้กลวิธีการนำเสนอฉากใน 3 กลวิธี คือ การสร้างฉากที่ทำให้เกิดจินตนาการ การสร้างฉากที่ให้สีสันชีวิตชีวา อารมณ์และความรู้สึก และการสร้างฉากที่เป็นสัญลักษณ์ ดังตัวอย่างของฉากปรากฏในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 การสร้างฉากที่ทำให้เกิดจินตนาการ คือการนำเสนอฉากที่ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการ และรับรู้ถึงความรู้สึกของตัวละคร ดังตัวอย่างในนวนิยายเรื่อง**นารีผล** ดังฉากที่บรรยายเหตุการณ์ตอนที่พระครูเจริญเดินทางธุดงค์ไปในป่า ตกกลางคืน ได้มีเสียงเปรตร้องโหยหวนมาขอส่วนบุญท่าน เป็นการนำเสนอฉากที่ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการ และรับรู้ถึงความรู้สึกของตัวละครที่เป็นเปรตว่ามีความทรมานมากเพียงใด นอกจากนี้ฉากข้างต้นยังนำเสนอให้ผู้อ่านเห็นถึงคุณงามความดีคือสิ่งล้ำค่าแท้จริงที่ทุกคนต้องการครอบครอง ดังตอนที่เปรตขึ้นมาขอส่วนบุญจากพระครูเจริญ ฉากดังกล่าวจึงจัดว่าเป็นฉากสัญลักษณ์แห่งความเมตตา ความเอื้อเฟื้อที่ผู้มีบุญมอบแก่ผู้ยากไร้ ดังข้อความต่อไปนี้

“...อากาศเริ่มเย็นลง ๆ กระทั่งภิกษุที่นั่งอยู่ในกลดรู้สึกหนาวและแล้วท่านก็ได้ยินเสียงร้องโหยหวนของผู้ที่ดูเหมือนกำลังอยู่ในความทุกข์ทรมาน สติบอกว่าเป็นเสียงเปรตมาขอส่วนบุญ ท่านจึงนั่งหลับตา บริกรรมคาถา ...เพียงสามจบ เสียงร้องโหยหวนก็หายไป แสดงว่าพวกเขาได้รับส่วนบุญส่วนกุศลกันถ้วนทั่วสมกับที่บากหน้ามาขอกองทัพเปรตล่าถอยไปแล้ว ภิกษุวัยสี่สิบห้ายังมิรู้ว่ากองทัพอะไรจะมาผจญอีก ท่านระลึกถึงบทสวดพุทธชัยมงคลคาถาทั้งแปดบท ซึ่งกล่าวถึงเหตุการณ์ที่พระพุทธองค์ทรงผจญกับอุปสรรคนานาประการ แต่ก็ทรงได้ชัยชนะทุกครั้ง ในที่สุดท่านก็ตกลงใจได้ว่าจะต้องสวดบทพาหุงมหากา เพื่อเป็นกำลังใจในอันที่จะต่อสู้กับอุปสรรค...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 806–807)

นวนิยายเรื่อง**สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม** เป็นฉากที่บรรยายถึงนรกสวรรค์ดังที่พระบัวเฮียวได้ไปพบ เป็นการนำเสนอฉากที่ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการ สร้างสีสันให้แก่งานเขียน ตลอดจนบรรยายความรู้สึกของตัวละครได้อย่างชัดเจน รวมทั้งฉากสวรรค์ที่มีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่เปรียบเป็นสัญลักษณ์แห่งคุณธรรม คุณงามความดี ดังความว่า

“...แล้วท่านก็ล่องลอยออกจากเมืองนรกไปเมืองสวรรค์ เยี่ยมเยียนสวรรค์เสียทุกชั้น ตั้งแต่จาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี ปรนิมมิตวสวัตตี ได้เห็นเทพบุตรเทพธิดาเหาะไปมาอยู่ในอากาศรูปร่างสวยสดงดงาม มีเครื่องประดับทำด้วยเพชรนิลจินดาส่องแสงเป็นประกายวูบวาบ...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 51)

2.2 การสร้างฉากที่ให้สีสัน ชีวิตชีวา อารมณ์และความรู้สึก คือ การนำเสนอฉากที่ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการคล้อยตาม และยังเป็นการสร้างสีสัน สร้างชีวิตชีวา ให้แก่งานเขียน ตลอดจนถ่ายทอดความรู้สึกให้ผู้อ่านรับรู้และเข้าใจความรู้สึกตามที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอ ดังเช่นในนวนิยายเรื่อง**รัตนโกสินทร์** เป็นฉากที่บรรยายถึงบรรยากาศยามค่ำบริเวณคลองวัดสามปลื้ม ซึ่งเป็นดังข้อความต่อไปนี้

“...อากาศในยามพลบค่ำค่อยคลายจากความระอุอ้าวในตอนกลางวันลงบ้างแล้ว ลมร้อนที่เคยเป่ามาจากท้องฟ้าสีน้ำเงินครามไร้เมฆหมอกในตอนบ่ายเปลี่ยนเป็นลมเย็นโชยเฉื่อยมาพร้อมกับน้ำในลำคลองที่เพิ่มระดับสูงขึ้นในตอนค่ำ แลเป็นละลอกน้อย ๆ ไหวตัวอยู่ในแสงจันทร์ข้างขึ้นใกล้คืนเพ็ญ

แสงตะเกียงวอมแวมขึ้นเหมือนหิ่งห้อยหลายร้อยตัวพร้อมใจกันมาเกาะอยู่สองข้างฝั่งคลองวัดสามปลื้ม เมื่อแสงแดดเลือนลับไปจากขอบฟ้า ชาวบ้านก็ได้อาศัยแสง

ตะเกียงน้ำมันมะพร้าวบ้าง น้ำมันปลาบ้าง จุดให้ความสว่างในบ้านเรือนแทน ถ้าเป็นบ้านผู้มีฐานะดีก็มีเทียนไขที่สั่งเข้ามาจากเมืองจีน..."

(ว.วินิจฉัยกุล, 2530, หน้า 1)

2.3 การสร้างฉากที่เป็นสัญลักษณ์ คือ การสร้างฉากที่เป็นสัญลักษณ์ตัวแทนของตัวละครหรือสิ่งอื่น ดังตัวอย่างในนวนิยายเรื่อง **ฌาน** โดยปรากฏในฉากตอนที่ใจแก้วเห็นฝูงปลาแหวกว่ายในน้ำ โดยการเปรียบกระแสน้ำเป็นสัญลักษณ์ของกรรมที่ไม่รู้จักจบสิ้น ส่วนปลานั้นก็เปรียบเสมือนจิตที่วนเวียนในกรรม เพราะธรรมชาติ คือ ธรรมะ ล้วนสอนให้เข้าใจในกระแสที่แปรเปลี่ยนตลอดเวลา เมื่อไม่มีกิเลสจิตก็ย่อมไม่เบียดเบียนดิ้นรนนั่นเอง ดังข้อความต่อไปนี้ "ในความเงียบ เสียงน้ำไหลรินชัด มันเดินอ้อมม่านหินออกไป ก็เหมือนกับในถ้ำหลวงปู่ มีธารน้ำใต้ดินไหลผ่าน น้ำใสเย็นจัด หากมีปลาแหวกว่ายเป็นฝูง ชนิดหนึ่งเกล็ดวาวับเป็นสีน้ำเงิน อีกชนิดหนึ่งเกล็ดเป็นสีทอง เมื่อก้มลงล้างจานดิน ปลาฝูงนั้นก็ว่ายเข้ามาถึงมือไอ้ตัวเล็กช้อนชมชูดูทีละตัว" (ทมยันตี, 2554, หน้า 196)

นวนิยายเรื่องมายา ซึ่งเป็นฉากที่รินทรและนักฟิสิกส์เพื่อนสนิท ได้เห็นภาพอีกมิติหนึ่งที่พรรณนาถึงเหตุการณ์การบูชาเทวะ โดยฉากดังกล่าวนอกจากจะสร้างจินตนาการให้กับผู้อ่านและให้อารมณ์และความรู้สึกแก่ตัวละครแล้ว ยังเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความบริสุทธิ์ ความยิ่งใหญ่ ความนอบน้อมและการเคารพบูชาต่อเทพเจ้าได้อีกด้วย ดังข้อความต่อไปนี้

"... 'ริน' ผู้เป็นเพื่อนชายเรียกเบา ๆ 'เราไม่ได้อยู่...'

'เราอยู่ในโลกนี่แหละ' รินทรตอบทันที น้ำเสียงสงบ รับรู้ภาพตรงหน้าแจ่มชัด

'มิติแห่งเวลาต่างหากเหลื่อมซ้อนกัน เรากำลังได้เห็นอีกมิติหนึ่ง' เสียงมโหระทึกทึกทึบเป็นจังหวะคลับคล้ายขบวนเคลื่อนใกลเข้ามา ขบวนยาวเหยียดระยับด้วยละอองนวลลอยเลื่อนเงียบกริบ มีแต่ดนตรีหวานแว่ว ยานุมาศกลางขบวนระยิบเก็จก่องแก้ว

'เรากำลังได้ดูการบูชามหาเทวะ' รินทรบอกได้ทันที

'เราลุกไปดูใกล้ ๆ ได้ไหม' ผู้เป็นเพื่อนชวน หากพอสิ้นประโยค คนพูดหุบปาก เพราะภาพที่ 'อยากเห็น' ร่างชัดเจน ราวกับไปยืนจ้องมองระยะประชิด

'ร่าง' ที่นั่งบนยานุมาศทรงขาวตลอด..."

(ทมยันตี , 2546, หน้า 469)

นวนิยายเรื่องสัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม เป็นการนำเสนอฉากดินแดนนรก เป็นดินแดนที่เป็นสัญลักษณ์แห่งความชั่วร้าย ความเจ็บปวดทรมาน เป็นดินแดนแห่งความไม่สงบด้วยเสียงหวีดร้องแห่งความเจ็บปวด ดังที่พระบัวเฮียวได้ไปพบโยมบิดาที่กำลังถูกน้ำร้อนกรอกปาก เพราะชดใช้กรรมที่เคยปลิดชีพสัตว์ ภาพเหตุการณ์ดังกล่าวสร้างความเศร้าสลด

เป็นอันมาก พระบัวเฮียวจึงวอนขอให้ยมบาลปล่อยโยมบิดาของตน แต่ก็ไม่เป็นผล ดังข้อความต่อไปนี้

"...พระบัวเฮียวเพลิดเพลินในสุขกระทั่งลืมแม้องค์บริกรรมเมื่อไม่กำหนดพอง–ยุบ สติก็เผลอไผล จิตจึงฟุ้งซ่านล่องลอยไปในภาวะนั้นท่านเห็นตัวเองลอยอยู่กลางนภากาศ...เสียงไพเราะกระซิบข้างหูว่า

'ท่านสำเร็จแล้ว ท่านสำเร็จแล้ว ไปซิท่องเที่ยวไป อยากไปไหนได้ทุกแห่งหน'

'ถ้าอย่างนั้นฉันอยากไปนรก ช่วยพาฉันไปหน่อย'

'ไม่ต้องพา ท่านไปเองได้เพียงแค่นึกก็ถึงแล้ว'

'จริงหรือ เอาละ ถ้าอย่างงั้นฉันนึกอยากไปเมืองนรก' แล้วท่านก็รู้สึกว่าตัวเองล่องลอยไปถึงเมืองนรก เห็นยมบาลกำลังตักน้ำที่กำลังเดือดอยู่ในกระทะทองแดงกรอกปากบิดา ท่านจึงพูดกับยมบาลว่า

'ท่านยมบาล อาตมาจะพาไปเที่ยวเมืองสวรรค์ ขอให้ช่วยโยมของบิดาของอาตมาขึ้นมาจากนรกด้วยเถิด คนที่ท่านกำลังเอาน้ำร้อนกรอกปากอยู่นั่นแหละ คือโยมบิดาของอาตมา

'หลวงพี่ที่เคารพ นับประสาอะไรที่จะช่วยโยมบิดาของหลวงพี่ได้เล่า แม้แต่แม่ยายผมยังช่วยไม่ได้ ช่วยไม่ได้จริง ๆ ภรรยาเขาก็ขอร้องมา บอกให้ช่วยแม่ด้วยนะพี่นะ นึกว่าสงสารแก'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 50)

จากตัวอย่างที่แสดงไว้ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า นวนิยายทั้ง 24 เรื่องผู้แต่งมีกลวิธีการนำเสนอฉากที่โดดเด่น 3 กลวิธี คือ การสร้างฉากที่ทำให้เกิดจินตนาการ, การสร้างฉากที่ให้สีสัน ชีวิตชีวา อารมณ์และความรู้สึก และ การสร้างฉากที่เป็นสัญลักษณ์ ซึ่งกลวิธีการนำเสนอฉากทั้ง 3 กลวิธีนี้ เป็นการนำเสนอฉากที่มีผลทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการคล้อยตามเนื้อเรื่องได้เป็นอย่างดี และยังเป็นการสร้างสีสัน สร้างชีวิตชีวาให้แก่นวนิยายแต่ละเรื่องด้วย นอกจากนี้ยังเป็นการถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึกให้ผู้อ่านรับรู้และเข้าใจได้ตามที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอ

3. บทบาทหน้าที่ของฉาก

บทบาทหน้าที่ของฉากเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำเนินเรื่องและการกระทำหรือพฤติกรรมของตัวละคร นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างบรรยากาศในเรื่อง นำเสนอแนวคิดหลัก ความหมายและองค์ประกอบอื่น ๆ ทำให้นวนิยายเรื่องนั้น ๆ มีความสมบูรณ์ โดดเด่นและน่าสนใจมากยิ่งขึ้น จากการศึกษาบทบาทหน้าที่ของฉากที่ปรากฏในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีพบว่า ผู้เขียนมีการสร้างสรรค์บทบาทหน้าที่ของฉาก 4 ลักษณะ คือ ฉากที่มี

ผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร ฉากที่มีความเหมาะสมกับสถานภาพของตัวละคร ฉากที่มีผลต่อบุคลิกภาพของตัวละคร และฉากที่ให้บรรยากาศแก่เรื่อง ดังนี้

3.1 ฉากที่มีผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร เป็นฉากที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องหรือมีอิทธิพลกับความคิด อารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร ดังตัวอย่างที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

นวนิยายเรื่องมายา ซึ่งเป็นฉากตอนที่อติรูปกลับมาจากงานนิทรรศการโบราณคดี และได้ซื้อของมาฝากต้อยสาวใช้ในบ้าน ซึ่งสร้างความประทับใจ ปลาบปลื้มใจ และตื่นเต้นให้กับหล่อนเป็นอันมาก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"...'พอท่านให้มาเปิดประตู คุณก็มา ไปไหนมาคะ สนุกไหมคะ'

'ของฝาก' คนตอบกลับพูดคนละทาง

'คะ' แม่คนช่างซักยืนงง 'ของฝาก' ที่ยื่นมาตรงหน้าแกว่งไกวอยู่ในมือผู้ยืนอยู่นิ่ง ๆ ไม่ก้าวมาหาแม้แต่ก้าวเดียว

'สายสร้อย...อุ๊ย สายสร้อย...ทองจริง ๆ หรือคะ' คำถามจะเอาให้แน่

'ทำไมจะให้ของไม่จริง' คำถามย้อนกลับพิศวงเช่นกัน

'การจะให้อะไรใครทุกอย่างต้องจริง แม้แต่คำพูดยังจริง'

'โอ๊ยขอบคุณค่ะ' ยิ่งรู้ว่าจริงยิ่งตื่นเต้น 'แหม อยากจูบคุณจัง' นาน ๆ หรอกจะมีคนได้เห็นอติรูปยิ้มจริง ๆ และคนพูดก็หัวเราะ

'แต่ไม่เอาหรอก เดี๋ยวไฟช็อต'ประโยคนี้ตรงความจริงมิมีปัญหาใดอื่น เพราะยามอติรูปเป็น 'เด็ก' แม่ต้อยเคยมองอย่าง

'มันเขี้ยว'..."

(ทมยันตี, 2550, หน้า 262)

นวนิยายเรื่องนารีผล ดังฉากที่บรรยายถึงตอนที่พระครูเจริญเดินทางไปธุดงค์ในป่า และได้พบกับอุปสรรคมากมาย เช่นตอนที่ ช้างป่าโขลงใหญ่ตกมันมากำลังกรูเข้ามาที่จะทำร้าย ฉากเหล่านี้สร้างความตื่นตระหนกและความกลัวต่อท่านเป็นอันมาก ความว่า

"...ขณะที่พระธุดงค์วัยสี่สิบห้ากำลังนั่งภาวนาอยู่ในกลด เสียงสวบสาบก็ดังใกล้เข้ามาตามด้วยเสียงร้องแปร๋น ๆ สติบอกว่าช้างโขลงใหญ่กำลังเดินเข้ามาหาท่านเป็นช้างป่าดุร้ายสามารถทำลายทุกอย่างที่ขวางหน้าให้ราบคาบ

'ตายจริง เมื่อกี้เราก็ลืมสวด ฉัททันตปริตร เพราะไม่คิดว่าจะมาเจอช้าง จะทำอย่างไรดี สวดตอนนี้ก็คงไม่ทันการแล้ว' ท่านวิตกเพราะ เห็นหนอ บอกว่าโขลงช้างกำลังเดินใกล้เข้ามา ท่านคิดถึงหลวงพ่อดำ ทำอย่างไรจะให้หลวงพ่อดำมาช่วย พลันก็นึกถึงถ้อยคำที่อาจารย์สั่งไว้ว่าให้นึกถึงสิ่งที่สมเด็จฯ โต สอนคิดถึงท่าน ท่านก็คิดถึงเรา ยามหน้าสิ่วหน้าขวาน

เช่นนี้ อาจารย์ที่จะช่วยท่านได้คือหลวงพ่อเดิมผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาคชศาสตร์ให้กับท่านนั่นต่างหาก

'หลวงพ่อครับช่วยผมด้วย' ท่านตั้งจิตระลึกถึงหลวงพ่อเดิม บัดดลเสียงหลวงพ่อเดิมก็มากระซิบอยู่ข้างหู..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 808-809)

นวนิยายเรื่องรัตนโกสินทร์ เป็นฉากที่บรรยายถึงสภาพอากาศที่หนาวเย็นเมื่อครั้งที่เจ้าสัวทางไปเมืองจีนเพื่อคาราวะบรรพบุรุษ ซึ่งมีผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร คือ ให้อารมณ์ความรู้สึกของคนที่คิดถึงบ้าน ความเหงาและความคิดถึง

"...อากาศภายนอกหนาวเย็นอย่างที่คนรับใช้ว่า แต่เมื่อเข้ามาอยู่ภายในห้องความเย็นนั้นเกือบไม่ลดลงเลย เพราะว่าเก๋งจีนเก่าทรุดโทรม ภายในอับและชื้นไม่เหมาะกับการพักอาศัย โดยเฉพาะคนที่ชินกับอากาศร้อนอย่างเจ้าสัวรู้สึกว่าเย็นชื้นจนแขนขาเหมือนเป็นตะคิวขึ้นมาเสียให้ได้ คลี่ผ้านวมออกห่มแล้วก็ยังไม่หายหนาว..."

(ว.วินิจฉัยกุล, 2530, หน้า 39)

3.2 ฉากที่มีความเหมาะสมกับสถานภาพของตัวละคร เป็นฉากที่บรรยายถึงสถานที่ บรรยากาศ สภาพแวดล้อม ข้าวของเครื่องใช้ ที่สามารถบ่งบอกความเป็นอยู่ของตัวละครที่เหมาะสมกับสถานภาพของตัวละคร อันได้แก่ อายุ อาชีพ การศึกษา เพศ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตัวละคร ดังตัวอย่างที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ข้อความข้างต้น เป็นตัวอย่างจากนวนิยายเรื่องรัตนโกสินทร์ เป็นฉากที่บรรยายถึงสภาพบ้านเรือนของเจ้าสัว แสดงถึงฐานะของเจ้าสัวที่เป็นตัวละครหลักของเรื่องได้อย่างชัดเจน ดังข้อความต่อไปนี้

"...บ้านหลังหนึ่งในจำนวนนี้สร้างอยู่ติดลำคลอง มีศาลาท่าน้ำรูปเก๋งจีนแลเห็นเป็นเครื่องหมายได้แต่ไกล และสร้างกำแพงล้อมไว้อีกสามด้านเว้นไว้แต่ด้านคลอง ตัวบ้านนั้นสร้างแบบจีนที่นิยมกันอยู่คือมีลานกว้างอยู่ตรงกลาง ก่อนถึงตัวตึกใหญ่ และมีตึกเล็กเป็นเรือนบริวารอยู่สองข้างซ้ายขวาล้อมลานนั้นเอาไว้ หากว่าแขกนั่งเรือมาถึงศาลา ก็จะขึ้นจากเรือเดินตัดผ่านลานที่ปูด้วยกระเบื้องลูกฟูกแผ่นใหญ่เย็นสบายเท้ายิ่งนัก ตรงมาถึงตัวตึกก็จะเห็นนอกชานปูด้วยกระเบื้องเช่นกันก่อนจะถึงยกพื้นขึ้นสู่ห้องโถงที่เปิดกว้างให้ลมโกรกสบาย ตกแต่งด้วยโคมแบบจีน แต่ว่าไม่ใช้โต๊ะหรือเก้าอี้อย่างจีน หากแต่ปูพรมนั่งกันบนยกพื้น ซึ่งเช็ดถูไว้สะอาดตามแบบการต้อนรับอย่างไทยๆ นั่นเอง..."

(ว.วินิจฉัยกุล, 2530, หน้า 2)

นวนิยายเรื่อง**ชามี** ซึ่งเป็นตอนที่ชามีเล่าถึงความภาคภูมิใจในความคิดและการกระทำของแม่ โดยชี้ให้เห็นว่าแม่ของคนเป็นคนที่มีจิตใจเมตตา รักชีวิตของผู้อื่น ดังเช่น ดรี

ซึ่งเป็นจามรีที่เลี้ยงไว้ในบ้าน ชามีได้ดื่มนมจากจามรีตัวนี้เสมอ ตั้งแต่เล็กจนโต ชามีเล่าว่าหากวันไหนแม่ตนเองได้ข่าวว่าจะมีการนำจามรีไปฆ่า แม่จะนำเงินไปไถ่ชีวิตจามรีเหล่านั้นเท่าที่จะมากได้ สะท้อนให้เห็นว่าสถานทางเศรษฐกิจของครอบครัวชามี อยู่ในเกณฑ์ดี จึงสามารถที่จะนำเงินไปซื้อจามารีได้ ดังข้อความต่อไปนี้

"...แม่เอาใจใส่ต่อสรรพสิ่งจริง ๆ แม่เอาใจใส่ต่อ 'โซโม' คือ ลูกผสมระหว่างวัวกับจามรีอย่างดียิ่ง

'เพราะเขาให้นมแก่เรานี่ลูก'

แม่ดูแล 'ดรี' ซึ่งเป็นจามรีตัวเมียด้วยเหตุผล

'เพราะดรีเป็นผู้หญิงเหมือนแม่'

พวกกินเนื้อสัตว์จะกินเนื้อดรีด้วย เวลาใครเอาดรีออกขายเพื่อฆ่า แม่จะส่งคนไปเที่ยวตามซื้อมาให้มากที่สุดที่จะมากได้ ถ้ามากเกินกว่าจะซื้อได้ แม่จะร้องไห้ชามีดีใจที่ไม่กินเนื้อสัตว์เพราะเนื้อสัตว์พวกนี้ มาจากน้ำตาของแม่..."

(ทมยันตี, 2552, หน้า 65–66)

นวนิยายเรื่องมักกะลีผล เป็นฉากที่บรรยายถึงบ้านสามกระไดของหลวงธาราและคุณหญิงห่วง(ปู่และย่าของนายเจริญ) ซึ่งหลังจากที่นายเจริญจบชั้นมัธยมต้นก็ถูกส่งมาอยู่ที่บ้านหลวงธาราเพื่อศึกษาชั้นมัธยมปลาย ซึ่งการที่ผู้แต่งบรรยายลักษณะบ้านสามกระไดของหลวงธาราทำให้ทราบว่าหลวงธารานั้นเป็นบ้านผู้ดีมีฐานะร่ำรวยผู้หนึ่ง ดังข้อความต่อไปนี้

"...บ้านหลวงธาราเป็นเรือนแฝดสามหลังติดกัน ตั้งอยู่ริมคลองบางแวก ชาวบ้านแถวนั้นพากันเรียกว่า 'บ้านสามกระได' เพราะมีบันไดขึ้นลงบ้านถึง 3 ทิศ คือ ทิศเหนือ ทิศใต้ และทิศตะวันออก เป็นบ้านทรงไทยที่ใหญ่ที่สุดและสวยงามที่สุดในตำบลนั้น..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 9)

นวนิยายเรื่องนารีผล ซึ่งฉากที่บรรยายถึงจริยวัตรที่งดงามของ พระครูเจริญ ที่แม้ว่าจะได้รับตำแหน่งจากทางการให้มารักษาการเจ้าอาวาส ก็ไม่ลืมที่จะต้องไปไหว้พระภิกษุที่อาวุโสกว่า สะท้อนให้เห็นถึงความนอบน้อมในหมู่พระสงฆ์ โดยผู้ที่มีอายุมากกว่า ย่อมต้องได้รับการเคารพจากผู้ที่มีอายุน้อยกว่า ทั้งนั้น ฉากดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นถึงเป็นฉากที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ เนื่องจากปรากฏคำที่ใช้กับพระสงฆ์ ซึ่งเป็นคำบอกสถานที่ ข้าวของเครื่องใช้ หรือตำแหน่ง เช่น กุฏิ ธูปเทียนแพ เจ้าอาวาส ภิกษุ หลวงตา วัด เป็นต้น ดังข้อความต่อไปนี้

"...ตกค่ำพระเจริญจัดการนำธูปเทียนแพใส่พานไปกราบหลวงตาอ้อน เมื่อท่านขึ้นไปบนกุฏิ ภิกษุวัยเจ็ดสิบเศษกำลังนั่งสูบยาเส้นมวนด้วยใบตองแห้งอยู่ในห้องของท่าน ครั้นเห็นภิกษุหนุ่มถือพานเดินเข่าเข้ามาหาก็ทำเมินหน้า นึกชังตั้งแต่รู้ว่าจะมารักษาการ

เจ้าอาวาสที่วัดนี้ ทั้งที่ตำแหน่งดังกล่าวควรที่จะเป็นของท่านผู้ซึ่งแก่พรรษากว่า คิดอกุศลว่าเจ้าพระหนุ่มรูปนี้จะต้องมีเส้นสายใหญ่โตเป็นแน่แท้

'หลวงตาครับ กระผมพระเจริญ ฐิตธมฺโม จากวัดพรหมบุรีมารายงานตัวครับทางการเขาส่งกระผมให้มาประจำการที่วัดนี้'

...พูดจบท่านวางพานไว้ทางขวามือและกราบสามครั้ง หลวงตาอ้อนยังคงนั่งเฉยไม่พูดไม่จบ หลังพิงข้างฝา ขาเหยียดตรงไปข้างหน้าตามสบาย พระหนุ่มรู้สึกอึดอัดที่อีกฝ่ายไม่ยอมพูดจาด้วย ในที่สุดจึงพูดขึ้นว่า..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 10–11)

นวนิยายเรื่อง **ผู้ใหญ่ลีกับนางมา** เป็นฉากที่บรรยายถึงสถานภาพของตัวละครคือ คุณนายวัน เห็นได้จากวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้สร้างที่อยู่อาศัยล้วนทำมาจากไม้สักทอง ซึ่งเป็นไม้หายากและมีราคาแพง นอกจากนี้ ในฉากดังกล่าวยังบรรยายถึงทรัพย์สินตลอดจนบริวาร สะท้อนให้เห็นว่าคุณนายวันเป็นผู้ที่มีสถานะทางการเงินมั่นคงและร่ำรวย ดังข้อความต่อไปนี้

"...บ้านอันกว้างใหญ่ของคุณยายปิดเงียบไม่มีมนุษย์ออกมาพูดกับเธอเลยสักคนเดียว มาลินีทรุดตัวลงนั่งที่ม้าไม้ต่อเป็นม้านั่งหกเหลี่ยมใต้ต้นมะขามใหญ่ มองดูบ้านแบบแปลกของคุณยายแล้วรู้สึกหนาวใจขึ้นมาทันที

บ้านของคุณนายวันไม่มีใครเหมือนเลยในคลองนั้นเป็นบ้านทรงกลมสร้างด้วยไม้สักทั้งหลัง หลังคามุงจากตรงกลางใส่กระจกสีต่าง ๆ เพื่อให้สว่าง เรือนนี้แบ่งเป็นสองตอน คือ ตรงกลางเป็นที่อยู่และเก็บของมีค่าของเจ้าของบ้าน ตรงที่ชายคาลาดลงมาลดพื้นให้ต่ำลงโดยรอบบ้าน กั้นฝามีหน้าต่างเปิดออกได้รอบบ้าน พื้นเรือนชั้นล่างสูงจากพื้นดินประมาณสองศอก กองฟางสามกองใหญ่ตั้งอยู่ริมที่ลานนวดข้าว แสดงว่าปีนี้คุณยายคงจะทำนาได้ผลไม่น้อยนัก ยุ้งข้าวซึ่งตั้งอยู่อีกด้านหนึ่งของลานนวดข้าวคงจะมีข้าวเกือบเต็มยุ้ง คุณยายของเธอไม่จำเป็นจะต้องรีบร้อนขายข้าวในฤดูเก็บเกี่ยว

...คุณยายเก็บข้าวของท่านไว้ขายในโอกาสที่เหมาะ ๆ เสมอ แต่น่าประหลาดผู้คนของท่านพากันหายไปไหนหมด แม่แต่ควายสักตัวเธอก็มองหาไม่พบ สมัยก่อนโน้นคุณยายมีลูกจ้างยี่สิบคน มีควายสักห้าสิบตัว โรงควายของท่านโตเกือบเท่าสถานีหัวลำโพง เพราะท่านมีที่นาถึงสามร้อยกว่าไร่..."

(กาญจนา นาคนันทน์, 2555, หน้า 29)

3.3 ฉากที่มีผลต่อบุคลิกภาพของตัวละคร เป็นฉากสามารถสะท้อนให้เห็นบทบาทหรือพฤติกรรมของตัวละครหนึ่ง ๆ ได้ ดังตัวอย่างที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องต่าง ๆ

จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีพบฉากที่มีผลต่อบุคลิกภาพของตัวละคร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นวนิยายเรื่องเสียงแห่งมัชฌิมยาม ดังฉากเหตุการณ์ตอนที่โกญจา พาคนรับใช้มาตามชิงตัวกลับคืน จารุธาราเกรงว่าภัตตะจะเป็นอันตราย แม้ว่าจะโกรธที่ถูกเขาลักพาตัวมา แต่ด้วยจิตสำนึกที่ดีงาม จึงรีบบอกให้ภัตตะหลบซ่อนตัว และยอมให้ภัตตะจูบลา สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความโอบอ้อมอารี รู้จักให้อภัยซึ่งเป็นบุคลิกภาพที่เป็นแบบอย่างของสตรี ดังข้อความว่า

"...'โกญจา' นางลุกขึ้นชะเง้อชะแง้ไปยังความมืดที่เริ่มมีแสงพริบพราวส่องลอดประปราย

'เจ้าหนุ่มเอ๋ย...สามีนางตามมาแล้ว ชีวิตเจ้าจะอยู่รอดไปจนถึงตะวันขึ้นอีกคราหนึ่งหรือ' นักบวชเริ่มกระวนกระวายด้วยความสงสารชายแปลกหน้ายิ่ง...

...'รีบขึ้นไปซ่อนตัวบนกิ่งประดู่เถิดภัตตะ' นางคะยั้นคะยอแลยอมให้เขากอดจูบล่ำลาเป็นครั้งสุดท้าย...แลดูจนกระทั่งเขาไต่ทางลาดลงไปพร้อมนักบวช หายไปในความมืด..."

(สไบเมือง, 2549, หน้า 71)

นวนิยายเรื่องนารีผล ดังเหตุการณ์ตอนที่คุณนายสายบัว พาร้อยโทกอบบุญผู้เป็นบุตรชาย มากราบพระครูเจริญเพื่อจะนำมาฝากเป็นศิษย์และบวชให้ถูกต้องตามประเพณี แต่ร้อยโทกอบบุญเป็นผู้ที่ไม่ศรัทธาหรือเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แล้เมื่อบวชเป็นพระภิกษุแล้วก็ไม่ปฏิบัติตามกฎของการเป็นเนื้อนาบุญของพระพุทธเจ้า กลับแสวงหาความสุขทางโลกกับสตรี ทั้งที่ตัวเองและหญิงผู้นั้นมีคู่ครองอยู่แล้ว จากตัวอย่างนอกจากจะชี้ให้เห็นถึงบุคลิกภาพของพระครูเจริญว่าเป็นผู้ที่รักษาศีลเคร่งครัด สมกับเป็นผู้สืบทอดพระศาสนาให้ดำรงอยู่ โดยไม่ปล่อยให้พระศาสนาถูกทำลายจากบุคคลบางกลุ่ม เห็นได้จากการที่ท่านทนไม่ได้ที่พระกอบบุญทำผิดศีลล่วงละเมิดสีกาตุ่ม จึงต้องไปอบรมสั่งสอน ดังข้อความต่อไปนี้

"...พระกอบบุญ ผมขอร้องเถอดนะ เลิกทำในสิ่งที่ไม่ดีไม่งามเสียที นึกว่าเห็นแก่พระศาสนาเถอะ

'ผมทำผิดอะไรหรือครับสมภาร' บุรุษนุ่งห่มกาสาวพัสตร์ย้อนถาม นึกชังน้ำห้าสมภารรูปนี้ตั้งแต่วันแรกที่พบ หากไม่กลัวว่ามารดาจะตัดออกจากกองมรดกก็คงไม่ยอมมาบวชอยู่ที่วัดนี้

'ก็ท่านกำลังทำอะไรอยู่ล่ะ ยังจะมาถาม หรือว่าท่านมืดบอดถึงขนาดแยกไม่ออกว่าอะไรดี อะไรชั่ว'

'ดีหรือชั่วมันก็ของสมมุติกันทั้งนั้นแหละครับ ผมไม่ยึดไม่ติดอะไรทั้งนั้น' พูดราวกับว่าตัวเองบริสุทธิ์หลุดพ้นแล้ว...

‘...ขอโทษนะที่อาตมาต้องพูดตรง ๆ โยมก็มีลูกมีสามีแล้วไม่ใช่หรือ ทำไมถึงทำอย่างนี้ล่ะ’

‘ลูกผัวก็อยู่ส่วนลูกผัวซิจ๊ะสมภาร ตัวใครตัวมัน อะไรที่ทำให้ฉันมีความสุขฉันก็จะทำ’ หล่อนพูดอย่างไม่ยี่หระ

‘จริงอย่างที่น้องตุ่มเขาพูดนั่นแหละครับสมภาร ผมกับเขาตกลงกันแล้ว เราต่างพอใจซึ่งกันและกัน แล้วมันผิดที่ตรงไหน’ ผู้ชายหลงผิดว่า...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 221–222)

3.4 ฉากที่ให้บรรยากาศแก่เรื่อง เป็นฉากที่เกี่ยวกับสถานที่บรรยากาศ เวลา ยุคสมัยที่มีหน้าที่และบทบาท ทำให้เรื่องมีความสมจริง ตื่นเต้น มีอารมณ์เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง ทำให้เนื้อเรื่องมีความเป็นเอกภาพ ผู้อ่านเกิดอารมณ์ร่วม จากการศึกษานิยายอิงพุทธศาสนา พบว่าผู้เขียนใช้ฉากที่ให้บรรยากาศแก่เรื่อง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นวนิยายเรื่องชามี เป็นฉากที่บรรยายถึงสภาพอากาศโดยทั่วไปของเรื่องว่าเป็นช่วงฤดูหนาว และเต็มไปด้วยหิมะ รวมทั้งยังนำเสนอถึงบทบาทหรือกิจวัตรของตัวละครหรือผู้คนในเรื่องในการทำความสะอาดหิมะที่ปกคลุมบริเวณทางเดิน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“...เมื่อหิมะหยุดตก งานที่จะต้องทำเป็นสิ่งแรก คือ กวาดหิมะจากทางเดิน แม้กระทั่งรอบวิหาร เพื่อมิให้แข็งตัวเป็นกำแพงน้ำแข็งโอบรอบ อันจะทำให้หนาวเย็นยิ่งขึ้น ‘ไม้กวาด’ คือ กิ่งไม้เล็กๆ มัดรวมกัน หิมะที่ดูเป็นปุยขาว พอเริ่มทับถมจะต้องใช้แรงกวาดมากมาย และต่อให้หนาวเท่าหนาวมิช้าก็ได้เหงื่อ ชามีก้มหน้าก้มตาทำงานเงียบ ๆ ขณะจุงปะกวาดไปบ่นไป...”

(ทมยันตี, 2552, หน้า 186)

นวนิยายเรื่องสัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม ดังฉากที่บรรยายสภาพของพระครูเจริญขณะที่ถูกรถชน ซึ่งผู้เขียนมีการใช้คำที่ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพและเกิดอารมณ์ร่วมกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่อง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“...ขณะนั้นรถทัวร์ของบริษัททันจิต วิ่งแซงรถคันอื่นมาด้วยความเร็วสูงถึง 130 กิโลเมตรต่อชั่วโมง คนขับมองไม่เห็นรถสองแถวที่เปิดไฟเลี้ยวขวาอยู่ข้างหน้า จึงชนโครมเสียงดังก้องราวกับฟ้าถล่ม ร่างของภิกษุวัยห้าสิบเศษ กระเด็นออกจากตัวรถในลักษณะถลาร่อนดุจเดียวกับนกที่ถูกยิง ร่างของท่านลอยละลิ่วไปตกลงบนพื้นถนน ห่างจากตัวรถถึงยี่สิบวา คอหักพับลงมาถึงราวนม หนังศีรษะเปิดตั้งแต่หน้าผากถึงท้ายทอย ท่านพระครูเจริญได้ชดใช้กรรมของท่านอย่างกล้าหาญที่สุด เมื่อเวลาสิบสองนาฬิกาสี่สิบห้านาที ของวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2521...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 952–953)

นวนิยายเรื่องนารีผล ดังฉากที่บรรยายเหตุการณ์ตอนที่พระครูเจริญธุดงค์อยู่ในป่าดงพญาเย็น ท่านได้พบกับอุปสรรคมากมาย ได้ยินเสียงเปรตมาของส่วนบุญ โขลงช้างตกมัน นางเสือสมิงที่จ้องทำร้าย แต่ท่านรอดมาได้ด้วยการบริกรรมคาถา แผ่เมตตาอุทิศส่วนกุศลไปให้ ดังฉากที่บรรยายถึงเหตุการณ์ดังกล่าว ผู้เขียนใช้ภาษาบรรยายฉากมีความสมเหตุสมผล ทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ร่วม และเห็นภาพได้อย่างชัดเจน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“...อากาศเริ่มเย็นลง ๆ กระทั่งภิกษุที่นั่งอยู่ในกลดรู้สึกหนาวและแล้วท่านก็ได้ยินเสียงร้องโหยหวนของผู้ที่ดูเหมือนกำลังอยู่ในความทุกข์ทรมาน สติบอกว่าเป็นเสียงเปรตมาขอส่วนบุญ ท่านจึงนั่งหลับตา บริกรรมคาถา...เพียงสามจบ เสียงร้องโหยหวนก็หายไป แสดงว่าพวกเขาได้รับส่วนบุญส่วนกุศลกันถ้วนทั่วสมกับที่บากหน้ามาขอ...

...ขณะที่พรธุดงค์วันสี่สิบห้ากำลังนั่งภาวนาอยู่ในกลด เสียงสวบสาบก็ดังใกล้เข้ามาตามด้วยเสียงร้องแปร๋น ๆ สติบอกว่าช้างโขลงใหญ่กำลังเดินเข้ามาหาท่าน เป็นช้างป่าดุร้ายสามารถทำลายทุกอย่างที่ขวางหน้าให้ราบคาบได้ในพริบตา

‘หลวงพ่อครับช่วยผมด้วย’ ท่านตั้งจิตระลึกถึงหลวงพ่อเดิม บันดลเสียงหลวงพ่อเดิมก็มากระซิบอยู่ข้างหู

‘ช้างป่าโขลงนี้ดุร้ายมาก สวดฉัททันตปริตรสามจบเร็วเข้า...’สมภารวัดป่ามะม่วงจึงแผ่เมตตาไปยังหัวหน้าช้างซึ่งเดินนำหน้า เป็นเวลาเดียวกับที่โขลงช้างเดินมาประชิดติดกลดของท่านพอดี!เทวดาประจำช้างซึ่งสถิตอยู่ในจ่าฝูงได้รับกระแสเมตตาจากพระธุดงค์ที่นั่งอยู่ในกลดก็ร้องสั่งบริวารให้หยุดทันที ดังนั้นแทนที่จะเหยียบย่ำสิ่งที่ขวางหน้าให้แหลกลาญตามวิสัยของช้างป่าที่กำลังตกมัน ช้างโขลงนั้นกลับพากันเดินเลี่ยงกลด พระธุดงค์ไปอย่างเป็นระเบียบ สมภารวัดป่ามะม่วงจึงรอดชีวิตจากการถูกช้างเหยียบมาได้ด้วยประการฉะนี้...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 807–811)

นวนิยายเรื่องรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นฉากที่บรรยายภาพบ้านเรือนของผู้คนในยุคสมัยรัตนโกสินทร์บริเวณคลองวัดสามปลื้ม ที่ได้ชื่อว่าเป็นหมู่บ้านหรือเป็นชุมชนของคนจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยในยุคสมัยนั้น ดังนี้

“...สองฟากคลองวัดสามปลื้มนี้ได้ชื่อว่าเป็นหมู่บ้านชาวจีน ซึ่งย้ายมาจากหมู่บ้านเดิมระหว่างวัดสลักกับวัดโพธิ์ตั้งแต่ก่อนจะสร้างพระบรมมหาราชวัง บ้านเรือนแถบนี้จึงมีอยู่ไม่น้อยที่มิได้เป็นเรือนไม้ฝาสำหรวด หลังคามุงกระเบื้องไม้อย่างบ้านเรือนราษฎรทั่วไป หากเจ้าของบ้านนิยมที่จะก่อสร้างถือฮิฐฉาบปูนตามเค้าบ้านพ่อเมืองแม่ของบรรพบุรุษของตน หลังคาก็ใช้กระเบื้องลอนจากเมืองจีน ส่วนขนาดใหญ่โตโอ่อ่า หรือว่าเล็กย่อมลงมาแค่ไหนย่อมขึ้นอยู่กับฐานะของเจ้าบ้านแต่ละคน

บ้านหลังหนึ่งในจำนวนนี้สร้างอยู่ติดลำคลอง มีศาลาท่าน้ำรูปเก๋งจีนและเห็นเป็นเครื่องหมายได้แต่ไกล และสร้างกำแพงล้อมไว้อีกสามด้านเว้นไว้แต่ด้านคลอง ตัวบ้านนั้นสร้างแบบจีนที่นิยมกันอยู่คือมีลานกว้างอยู่ตรงกลาง ก่อนจะถึงตัวตึกใหญ่ และมีตึกเล็กเป็นเรือนบริวารอยู่สองข้างซ้ายขวาล้อมลานนั้นเอาไว้...”

(ว.วินิจฉัยกุล, 2530, หน้า 2)

จากตัวอย่างที่แสดงไว้ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ฉากมีบทบาทหน้าที่และเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำเนินเรื่องและการกระทำหรือพฤติกรรมของตัวละครทั้ง 24 เรื่อง โดย ฉากมีบทบาทหน้าที่ใน 4 ลักษณะ คือ ฉากที่มีผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร คือ ฉากที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องหรือมีอิทธิพลกับความคิด อารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร ฉากที่มีความเหมาะสมกับสถานภาพของตัวละคร คือ ฉากที่บรรยายถึงสถานที่ บรรยากาศ สภาพแวดล้อม ข้าวของเครื่องใช้ ที่สามารถบ่งบอกความเป็นอยู่ของตัวละครที่เหมาะสมกับสถานภาพของตัวละคร อันได้แก่ อายุ อาชีพ การศึกษา เพศ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตัวละคร ฉากที่มีผลต่อบุคลิกภาพของตัวละคร คือ ฉากสามารถสะท้อนให้เห็นบทบาทหรือพฤติกรรมของตัวละครหนึ่งๆ ได้ ฉากที่ให้บรรยากาศแก่เรื่อง คือ ฉากที่เกี่ยวกับสถานที่ บรรยากาศ เวลา ยุคสมัยที่มีหน้าที่และบทบาท ทำให้เรื่องมีความสมจริง ตื่นเต้น มีอารมณ์เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง ทำให้เนื้อเรื่องมีความเป็นเอกภาพ ผู้อ่านเกิดอารมณ์ร่วมกับตัวละครและเหตุการณ์ในเรื่อง

นอกจากนี้ฉากมีบทบาทหน้าที่และมีความสำคัญในด้านการสร้างบรรยากาศให้เกิดขึ้นในเรื่อง ช่วยในการนำเสนอแนวคิดหลัก ความหมายและองค์ประกอบ อื่น ๆ ทำให้นวนิยายเรื่องนั้น ๆ มีความสมบูรณ์ โดดเด่นและน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

บทที่ 6

วรรณศิลป์ทางภาษาในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี

การวิจัยในบทนี้เป็นการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยข้อที่สอง คือ เพื่อวิเคราะห์การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี เป็นการวิเคราะห์ลักษณะวรรณศิลป์ทางภาษาในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีที่คัดเลือกมาเป็นกลุ่มตัวอย่างทั้ง 24 เรื่อง ว่านวนิยายเหล่านี้ปรากฏกลวิธีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ทางภาษาอย่างไร

จากการวิเคราะห์ข้อมูลกลวิธีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ทางภาษาในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี พบกลวิธีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ 2 ลักษณะ ได้แก่

1. กลวิธีการสร้างสรรค์ภาษาวรรณศิลป์ระดับคำ
2. กลวิธีการสร้างสรรค์ภาษาวรรณศิลป์ระดับข้อความ

กลวิธีการสร้างสรรค์ภาษาวรรณศิลป์ระดับคำ

ภาษาวรรณศิลป์ระดับคำ คือ การใช้คำเป็นเครื่องมือทางวรรณศิลป์ในการประพันธ์นวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบกลวิธีการสร้างสรรค์ภาษาวรรณศิลป์ระดับคำ 8 ลักษณะ ได้แก่ การหลากคำ การใช้คำเพื่อเสียงสัมผัส การใช้คำสูง การใช้คำสร้างจินตภาพ การใช้คำเลียนเสียง การใช้คำซ้ำ การซ้ำคำ และ การใช้คำซ้อน มีรายละเอียดดังนี้

1. การหลากคำ คือ การนำคำที่มีรูปเขียนต่างกันแต่มีความหมายเหมือนกันมาใช้ในบทประพันธ์เดียวกันหรืออยู่ในตำแหน่งที่ใกล้เคียงกัน เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซากในการใช้คำ

จากการศึกษานวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง สะท้อนให้เห็นลีลาภาษาในการเลือกสรรคำมาใช้สร้างวรรณกรรมที่หลากหลาย ดังจะยกตัวอย่างต่อไปนี้

ในนวนิยายเรื่อง **เสียงแห่งมัชฌิมยาม** สไบเมืองนำเอาการหลากคำมาใช้ในการประพันธ์ ดังความว่า

“...**พระพุทธองค์**เป็นบรมครูของข้าพระพุทธเจ้า ข้าพระพุทธเจ้าเป็นสาวกแห่งพระพุทธองค์...”

แล้วอุรุเวลกัสสปก็เหาะขึ้นสู่อากาศสูงเท่าหนึ่งลำต้นตาล เมื่อกลับลงมา ก็ได้กราบแทบพระยุคลบาทครั้งหนึ่ง เหาะขึ้นไปอีกสูงสองลำต้นตาล กลับลงมากราบพระบาท**พระบรมศาสดา**เจ้าทุก ๆ ครั้ง รวมได้เจ็ดครั้งด้วยกัน

"...**สมเด็จพระบรมศาสนาจารณ์**จึงตรัสว่า

ตถาคตจะได้ทรมานอุรุเวลกัสสปแต่ในกาลบัดนี้หามิได้ ในอดีตกาลก่อนหน้าตถาคตก็ได้ทรมานท่านผู้นี้มาแล้ว

...สมเด็จพระเจ้ากรุงมคธจึงกราบทูล

ข้าแต่พระองค์**ผู้ทรงสวัสดิภาค** กาลเมื่อข้าพระองค์ยังเป็นราชกุมารอยู่นั้น ได้ตั้งจิตปรารถนาไว้ 5 ประการเป็นสำคัญ หนึ่งนั้น ข้าพระองค์ปรารถนาซึ่งราชสมบัติอันมหาชนพร้อมใจกันเฉลิมฉลอง สอง คือ เมื่อ**พระสัพพัญญูเจ้า**ได้พระบรมโพธิญาณแล้ว ขอจงเสด็จมาสู่แว่นแคว้นของข้าพระองค์ก่อนเขตคามอื่นใด คำรบสามนั้นเล่า ขอให้ข้าพระองค์ได้ไปสู่สำนักแห่งพระบรมศาสดา ส่วนคำรบที่สี่ ขอให้**พระผู้พิชิตมาร**ตรัสพระสัทธรรมเทศนาโปรด คำรบสุดท้าย ขอให้ข้าพระบาทจงซึมซาบธรรมะแห่ง**พระพุทธสรรเพชญ์**..."

(สไบเมือง, 2549,หน้า 103-104)

จากตัวอย่างข้างต้นปรากฏรูปภาษาที่หมายถึงพระพุทธเจ้าอยู่หลายคำได้แก่ "พระพุทธองค์", "พระบรมศาสดา", "สมเด็จพระบรมศาสนาจารณ์", "ตถาคต", "ผู้ทรงสวัสดิภาค", "พระสัพพัญญูเจ้า", "พระผู้พิชิตมาร", "พระพุทธสรรเพชญ์" รูปภาษาเหล่านี้แม้ว่าจะเขียนต่างกันแต่ความหมายเหมือนกันทุกประการ จากการศึกษาพบว่าคำที่นำมาใช้เรียกพระพุทธเจ้านั้นเกิดจากการนำคำบอกคุณลักษณะ สถานภาพ และความสามารถมาใช้ สะท้อนให้เห็นกลวิธีการสร้างสรรค์ภาษาวรรณศิลป์ของนักเขียนสตรีประเภทการหลากคำ ซึ่งทำให้งานเขียนเกิดความน่าสนใจยิ่งขึ้น

เช่นเดียวกับในนวนิยายเรื่อง**มายา** ทมยันตีใช้กลวิธีการหลากคำเพื่ออ้างถึงอติรูปผู้เป็นตัวละครเอกของเรื่อง ดังความว่า

"...**เด็กชาย**ตัวเล็กคล้ายตุ๊กตาสลักผีมือเยี่ยม เพียงแต่**ตุ๊กตา**ตัวนั้นมีชีวิต ผิวขาวปนเขียวที่อาจจะซีดเพราะความหนาว

'ซีดจนเขียวแล้วไหมล่ะ กางกุ้งกางเกงก็ไม่นุ่ง รอเดี๋ยว'..เจ้าตัวเปิดประตูห้องน้ำชั้นล่าง ในตู้มีผ้าเช็ดตัวสำรองจึงคว้าผืนบนสุดออกมา ...

'**หนู**' เสียงที่หลุดออกมาแหบแห้งแทบไม่เป็นภาษา 'บ้านอยู่ไหน'

ดวงหน้าเรียว เสลา คงเฉยเมย คิ้วดำแกมเขียวขมวดนิด ๆ ทีท่าฉงน งุนงง ไม่สนใจกับคำถาม..."

(ทมยันตี, 2551, หน้า 4-5)

จากข้อความข้างต้นปรากฏการหลากคำ ซึ่งเห็นได้จากรูปคำที่อ้างถึง อติรูป ตัวละครเอกของเรื่อง ได้แก่คำว่า “เด็กชาย” “ตุ๊กตา” “หนู” “ดวงหน้าเรียวเสลา” ซึ่งสังเกตได้ว่า คำที่นำมาใช้อ้างถึงอติรูปเป็นคำนามคำสรรพนาม รวมถึงคำคุณศัพท์บอกลักษณะ การนำคำเหล่านี้ไม่เพียงแต่ทำให้งานเขียนน่าสนใจแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นความสามารถในการเลือกสรรคำของผู้เขียน

นอกจากการหลากคำเพื่อใช้อ้างถึงตัวละครที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว จากการศึกษายังพบว่าในนวนิยายเรื่อง **ผู้ใหญ่ลีกับนางมา** ผู้เขียนจะใช้วิธีการเรียกขานตัวละครไม่ซ้ำจากที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังความว่า

“...คุณมาครับ **ผม**น่ะมีแต่ตัวกับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านซึ่งมีเงินเดือน 80 บาท เท่านั้นนะ คุณคิดดูให้ดี ไร่นาสาโท เงินทองอะไรของผมไม่มีสักนิดเดียว ทำงานได้เงินเดือนเท่าไหร่แม่เก็บหมด ผมมีธุระก็ขอมาใช้สอยตามสมควร คุณนึกดูนะ จดทะเบียนสมรสกับผมแล้ว คุณมีแต่เสียเปรียบ ทรัพย์สินของคุณจะกลายเป็นสินบริคณห์ เพราะฉะนั้นผมจะไม่ขอร้องคุณอีกจนกว่าผมจะมีอะไรอีกเท่าเทียมคุณแล้ว

‘งั้นมาขอร้องคุณเองค่ะ ตกลงวันนี้เราจะไปอำเภอกันนะคะ ตัวคุณคือสมบัติอันมีค่าที่สุดของมา เอาตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านกับเงินเดือน 80 บาทของคุณโยนทิ้งเลยเสียก็ได้ มาไม่ต้องการสักนิดเดียว’

ลีนวัตรยืนงง เหมือนไม่แน่ใจว่าเขาได้ยินจริงหรือเปล่า เขาจึงถามว่า ‘คุณพูดว่า ไงนะ’

มาลินีหัวเราะเสียงแจ่มใส แข่งกับเสียงนกร้องบนกิ่งมะขามริมลานว่า

‘มารักคุณ–ผู้ใหญ่ลี ไม่ได้รักทรัพย์สมบัติของคุณ คราวนี้เข้าใจหรือยังคะ’

‘เข้าใจครับ คุณมา’

‘งั้นก็ขึ้นเรือนเถิดค่ะ รีบทานข้าว แล้วเราจะได้ไปอำเภอ แล้วก็เยี่ยมไอ้เสือเพื่อนของ**คุณ**’

‘ทำไมต้องรีบไปแต่เช้านักล่ะคุณ’

‘**มา**กลัวคุณจะเปลี่ยนใจ ไม่ยอมจะจดทะเบียนสมรสกับมาน่ะซิคะ เพราะมาหลวมตัวเข้าไปมากแล้ว’

แล้วทั้งคู่ก็หัวเราะ จูงมือกันเดินขึ้นเรือน **ผู้ใหญ่ลี**อยากจะอุ้มเธอแต่ไม่ได้เพราะกีดคนอื่น ๆ ตื่นแล้วกำลังทำงานต่างๆ ตามหน้าที่ของตน ถึงกระนั้นก็ยังแอบชำเลืองมองดู**คู่หนุ่มสาว**อยู่ไม่วาย ลีนวัตรอยากจะพา**เจ้าสาว**ของเขาหนีสายตาคนอื่นไปให้ไกลสุดโลก !...”

(กาญจนา นาคนันท์, 2547, หน้า 589)

จากข้อความข้างต้นนวนิยายเรื่อง ผู้ใหญ่ลีกับนางมาปรากฏกลวิธีทางวรรณศิลป์ประเภทการหลากคำเห็นได้จากผู้เขียนไม่ใช้คำเดิมในการพูดหรือกล่าวถึง พระเอก คือ “ลีนวัตร”,“มาลินี” แต่คำเดียว ยังมีคำว่า “มา” (คำแทนตัวมาลินี) “ผม” (คำแทนตัวลีนวัตร) “ผู้ใหญ่ลี” “คู่หนุ่มสาว” (มาลินีและลีนวัตร) “เจ้าสาว” (มาลินี) และ “คุณ” (มาลินีและลีนวัตร) การที่ผู้แต่งใช้คำที่หลากหลายโดยไม่ใช้คำเดิมเนื่องจากคำแต่ละคำที่ใช้ต่างมีความหมาย และความสัมพันธ์กันในบริบทการสื่อสาร เช่น การที่ผู้เขียนให้มาลินี ใช้คำแทนตัวว่า “มา” ก็เพื่อแสดงความผูกพันรักใคร่กับลีนวัตร หรือ ผู้เขียนใช้คำว่า “ผู้ใหญ่ลี” ก็เพื่อแสดงให้เห็นตำแหน่งหรือสถานภาพของลีนวัตรว่า เขามีอาชีพอะไร หรือ ใช้คำว่า “เจ้าสาว” แทนชื่อมาลินี ก็เนื่องด้วยผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นว่าความรักความสัมพันธ์ระหว่างลีนวัตรและมาลินี ว่าเป็นความรักที่มั่นคงสมควรใช้ชีวิตร่วมกัน

ผลการศึกษากลวิธีการสร้างสรรค์ภาษาวรรณศิลป์ระดับคำ ประเภทการหลากคำในนวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี ปรากฏว่า ลักษณะการหลากคำส่วนใหญ่เป็นการหลากคำในส่วนของชื่อตัวละคร ทั้งนี้พิจารณาว่า ผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เนื้อความในงานเขียนเกิดความน่าสนใจ ไม่ซ้ำซาก อีกทั้งการหลากคำยังมีความสอดคล้องหรือขึ้นอยู่กับบริบทสถานการณ์ของตัวละคร รวมถึงสถานภาพของตัวละครด้วย

2. การใช้คำเพื่อเสียงสัมผัสภาษากับความงามทางวรรณศิลป์เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กัน ในภาษาไทยเป็นภาษาที่มีความงามไม่ว่าจะเป็นเสียง ทำนอง คำ หรือความหมาย วรรณศิลป์ที่โดดเด่นในภาษาไทยลักษณะหนึ่งคือ เรื่องของการสัมผัสในคำ ซึ่งจำแนกได้ 2 ประเภท คือ สัมผัสสระ และสัมผัสพยัญชนะ การใช้คำเพื่อสัมผัสจึงเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ประเภทหนึ่งที่นักเขียนสตรีนำมารังสรรค์ผลงานนวนิยายอิงพระพุทธศาสนา ดังนี้

2.1 สัมผัสสระเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่กวีมักใช้เพื่อให้เกิดความสละสลวยในถ้อยคำ โดยเป็นคำที่ประสมสระเสียงเดียวกันมีมาตราตัวสะกดเดียวกันมาคล้องจองกัน

จากการศึกษานวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี ปรากฏการใช้คำเพื่อเสียงสัมผัสสระในทุกเรื่อง ดังตัวอย่าง คือ

การใช้สัมผัสสระในนวนิยายเรื่อง**มายา**มีคำสัมผัสสระ เอีย ในคำว่า เงียบ กับ เชียบ ดังความว่า “วิญญาณถูกขโมยอย่างน่าละอาย อย่าง**เงียบเชียบ**ปานรูปเงา บุรุษในชุดขาวย่างเข้ามา ผู้เป็นมารดาแหงนหน้ามอง ดวงตายาวสีประหลาดมักจ้องลึกลงไปในดวงตาดุจ ‘อ่าน’ ความคิด” (ทมยันตี,2551, หน้า 61)

ในนวนิยายเรื่อง**เสียงแห่งมัชฌิมยาม**มีคำสัมผัสสระ เอีย ในคำว่า เยี่ยม กับ เทียม ดังความว่า “รวมทั้งคมหยักแห่งบรรพตาอันสูง**เยี่ยมเทียม**โพยม หมู่ไม้เขียวยืนตรงแตกกิ่งก้านสาขา” (สไบเมือง,2549, หน้า 9),

และนวนิยายเรื่อง**หญิงคนชั่ว**มีการใช้คำสัมผัส สระ อา ในคำว่า ตาย ดังความว่า “**ต๊ายตาย** ! มิน่าเล่าจึงได้คบชู้” (ก.สุรางคนางค์,2531, หน้า 125)

จากการศึกษาว่า การใช้คำสัมผัสสระจากตัวอย่างข้างต้น ได้แก่ เงียบเชียบ เยี่ยมเทียมต๊ายตาย!นอกจากจะทำให้เนื้อความมีความสละสลวย คล้องจอง แล้วยังพบว่าการซ้ำเสียงสระในคำยังส่งผลต่อความหมายในบริบทด้วย เช่น ต๊ายตาย!สะท้อนให้เห็นอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครว่า ประหลาดใจต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง นอกจากนี้จากการศึกษายังพบว่ารูปภาษาที่มีการสัมผัสสระบางคำ ยังมีการสัมผัสพยัญชนะร่วมอยู่ด้วยในคำเดียว

2.2 สัมผัสพยัญชนะ เป็นการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ระดับคำ โดยเป็นคำที่ประสมด้วยเสียงพยัญชนะเดียวกันอยู่ในตำแหน่งที่ใกล้เคียงกัน มีทั้งสัมผัสชิดและสัมผัสคั่น

จากการศึกษานวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี ปรากฏการใช้คำเพื่อเสียงสัมผัสสระในทุกเรื่อง ดังตัวอย่าง คือ

การใช้สัมผัสพยัญชนะในนวนิยายเรื่อง **มายา** มีการเล่นสัมผัสพยัญชนะ ก ในคำว่า เกิน, กิจ, การ, ก้าว และก่าย ความว่า “ลูกชายรู้อย่างไรว่าใครเป็น ‘เจ้าของ’ แม่ไม่ถาม...บางอย่าง**เกินกิจการ**ที่โลกพึง**ก้าวก่าย**” (ทมยันตี, 2551, หน้า 41),

ในนวนิยายเรื่อง **ฌาน** ความว่า มีการเล่นสัมผัสพยัญชนะ ค ในคำว่า คลับ, คล้าย, คลับ และ คลา ดังความว่า “มันได้ยินเสียงแปลก**คลับคล้ายคลับคลา**จะรู้ แล้วกลิ่นเหม็นก็โชยมา เหมือนกลิ่นซากสัตว์เน่า หากแปลกกว่า” (ทมยันตี, 2552, หน้า 99)

ในนวนิยายเรื่อง **จิตา** ความว่า มีการเล่นสัมผัสพยัญชนะ ค ในคำว่า คน, คิด, คง และคิด ดังความว่า “**คนคิดคงคิด**อักษรเท่าที่ตัวต้องการคนอื่น ๆ เงียบกริบ จารวีเข้าไปชะโงกดู...ช้อนบนโต๊ะต่อหน้าต่อตาเด็ก ๆ ทุกคนราวกับมีชีวิตเพราะค่อย ๆ บิด งอโค้งท้ายสุดเป็นตัวอักษรคงเหมือนที่เจ้าตัวต้องการ” (ทมยันตี, 2552, หน้า 65)

ผลการศึกษาพบว่า ผู้เขียนมีการสร้างวรรณศิลป์สัมผัสเสียงพยัญชนะในคำเพื่อความสวยงามในเนื้อหา อีกทั้งยังช่วยให้เนื้อความ ตลอดจนการตีความหมายของผู้อ่านชัดเจนขึ้น จากตัวอย่างปรากฏอยู่หลายคำ ได้แก่ เกินกิจการ ก้าวก่าย คลับคล้ายคลับคลา และคนคิดคงคิด ซึ่งอาจสรุปได้ว่า รูปภาษาที่มีการสัมผัสพยัญชนะส่วนใหญ่เป็นคำบอกสภาพลักษณะ กิริยาอาการ ความคิดของตัวละคร รวมทั้งสิ่งไม่มีชีวิตหรือธรรมชาติ ซึ่งการใช้คำ

เหล่านี้ทำให้งานเขียนเกิดความน่าสนใจ และมีความหลากหลายด้านการใช้ภาษา ตลอดจนสะท้อนให้เห็นความสามารถของนักเขียนสตรีในการเลือกเฟ้นคำมาใช้ในงานของตน

3. การใช้คำสูงคำที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤตและภาษาเขมร ซึ่งได้รับการยอมรับนับถือมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยว่าเป็นภาษาสูง เพราะเป็นภาษาที่ใช้ในศาสนา ทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ และใช้เป็นคำราชาศัพท์ด้วย

จากการศึกษาลักษณะการใช้คำสูงในนวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง พบว่า คำสูงที่ปรากฏส่วนใหญ่สัมพันธ์กับแวดวงพระพุทธศาสนา ดังตัวอย่าง เช่น

การใช้คำสูงในนวนิยายเรื่อง**วัฏจักรชีวิต** โดยใช้คำว่า “พระพุทธองค์” คือ พระพุทธเจ้า, “ตรัส” คือ การกล่าว, “สรรพสิ่ง” คือ ทุกอย่าง, “กฎไตรลักษณ์” คือ กฎแห่งความเป็นจริง อันประกอบด้วย “อนิจจัง” คือ ความไม่เที่ยง, “ทุกขัง” คือ ความทุกข์ และ “อนัตตา” คือ ความไม่มีตัวตน ความว่า “หลวงพ่อครับ **พระพุทธองค์ตรัส**สอนไว้ชัดเจนมากว่า**สรรพสิ่ง**ในจักรวาลล้วนตกอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติหรือ**กฎไตรลักษณ์** คือ **อนิจจตาทุกขตา** และ**อนัตตตา**พูดตามภาษาชาวบ้านว่า สิ่งทั้งหลายมันเป็น**อนิจจังทุกขังอนัตตา**” (สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 233)

ในนวนิยายเรื่อง**กาฬปักษี**มีการใช้คำว่า “ทอดทัศนา” คือการมอง “ทอทาบ” คือ แสงดวงอาทิตย์ส่องลงมากระทบแม่น้ำความว่า “เช้าตรู่ผ่านไป ภิกษุหนุ่มสี่รูปออกบิณฑบาตในหมู่บ้านแลกลับมาฉันอาหารเรียบร้อยแล้ว ภิกษุหนุ่มจึงเดินออกไป**ทอดทัศนา**แม่น้ำสินธุที่**แสงอาทิตย์ทอทาบ**เป็นประกาย ปักษีน้อยใหญ่โผผินบินร่อนเหนือยอดไม้ ส่งเสียงก้องชายไพร” (สไบเมือง, 2549, หน้า 61)

ในนวนิยายเรื่อง**บุญบรรพ์**มีการใช้คำว่า “สมเด็จกรมพระอมรินทรามาตย์” และ “สมเด็จพระอัยยิกา” คือ ยศตำแหน่งและชื่อคน, “ทรงพระชรา” คือ แก่, “พระชนมายุ” คือ ปี, “พรรษา” คือ ปี, “พระแท่นบรรทม” คือ เตียง, “พระราชสำนักหลังพระที่นั่งพิมานรัตยา” “พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท”“ พระตำหนักตึก” คือ ชื่ออาคาร และ “พระราชพิธีบรมราชาภิเษก” คือ การแต่งตั้ง ความว่า

“...ขณะนั้น**สมเด็จกรมพระอมรินทรามาตย์สมเด็จพระอัยยิกาทรงพระชรา**นักแล้ว **พระชนมายุ**ถึง 88 **พรรษา** มักเสด็จประทับแต่บน**พระแท่นบรรทม** อันเป็นพระแท่นกว้างเตี้ย อยู่ภายใน**พระราชสำนักหลังพระที่นั่งพิมานรัตยา** หมู่เดียวกันกับ**พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท**ชาววังเรียกพระตำหนักที่ประทับว่า **พระตำหนักตึก**หลัง**พระราชพิธีบรมราชาภิเษก**แล้ว”

(ศรีฟ้า ลดาวัลย์, 2550, หน้า 16)

ผลการศึกษาวรรณศิลป์ระดับคำประเภทการใช้คำสูง พบว่า มีการใช้คำสูงที่สัมพันธ์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา คำราชาศัพท์ ทั้งที่เป็นคำยืมที่มาจากภาษาเขมร และภาษาบาลีสันสกฤต ทั้งนี้เนื่องด้วยกลุ่มตัวอย่างนวนิยายส่วนใหญ่เป็นนวนิยายอิงพระพุทธศาสนาตลอดจนบางเรื่องมีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย จึงทำให้ปรากฏการใช้คำสูงลักษณะนี้อยู่เป็นจำนวนมาก อีกทั้ง การที่คำสูงส่วนใหญ่มาจากภาษาบาลีสันสกฤต เพราะว่าเป็นภาษาที่มีความศักดิ์สิทธิ์ น่าเกรงขาม การนำรูปภาษาเหล่านี้มาใช้ในงานเขียน จึงทำให้งานเขียนมีความสมบูรณ์ สอดคล้องกับเนื้อหา และสถานภาพของตัวละครเรื่อง ทั้งนี้คำสูงที่ปรากฏมักใช้กับตัวละครที่เป็นพระพุทธเจ้า พระภิกษุ พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนาง เช่นภิกษุ บิณฑบาตพระพุทธองค์กฎไตรลักษณ์ อนิจจตา ทุกขตา พระแท่นบรรทมพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เป็นต้น

4. การใช้คำสร้างจินตภาพ หมายถึง คำที่บ่งลักษณะ ขนาด แสง สี เสียง ปริมาณ และอาการ คำที่ทำให้เกิดภาพนี้ เป็นคำที่มีคุณค่าอย่างยิ่งในงานเขียน

จากการศึกษาวรรณศิลป์ด้านคำสร้างจินตภาพในนวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี ปรากฏการใช้คำสร้างจินตภาพอย่างเด่นชัด ทั้งนี้เนื่องด้วยผู้เขียนต้องการนำเสนอสภาพเหตุการณ์ องค์ประกอบต่าง ๆ ของเรื่อง ให้ผู้อ่านเข้าใจและรับรู้ชัดเจน ดังตัวอย่าง ต่อไปนี้

การใช้คำสร้างจินตภาพในนวนิยายเรื่อง**มายา**ปรากฏการใช้คำแสดงจินตภาพด้วยการอธิบายให้ผู้อ่านรับรู้และเข้าใจในลักษณะ รูปร่าง หน้าตา พฤติกรรมของอติรูป ตัวละครเอกของเรื่อง จากตัวอย่างปรากฏคำแสดงภาพหลายคำ ได้แก่ ดวงหน้าเรียว เสลา เฉยเมย คิ้วดำ เขียว ขมวด ฉงน และงุนงง ดังความว่า “**ดวงหน้าเรียว เสลา** คง**เฉยเมย** **คิ้วดำ**แกม**เขียวขมวด**นิด ๆ ทีท่า**ฉงน งุนงง** ไม่สนใจกับคำถาม” (ทมยันตี, 2551, หน้า 5)

หรือคำแสดงจิตนภาพที่สะท้อนให้เห็นรูปลักษณ์ของรินทร นักข่าวสาวเพื่อนของอติรูป ซึ่ง ปรากฏถ้อยคำแสดงจินตนาการให้ผู้อ่านทราบถึงลักษณะ รูปร่าง บุคลิกของรินทร หลายคำดังรูปภาษาที่ขีดเส้นใต้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า รินทรเป็นหญิงสาวที่มีรูปร่างผอม มีบุคลิกที่กระฉับกระเฉง มั่นใจในตนเอง สมกับมีอาชีพเป็นนักข่าว ตลอดจนมีทักษะการใช้ภาษาอังกฤษในระดับดีมาก พิจารณาได้จากรูปคำที่ว่า “**น้ำไหลไฟดับ**” ดังความว่า “**ร่างผอม** **บางสะพายกล้องเดินหน้าเริ่ด**เข้ามาตามช่องทางเดินแถบอาเขตของโรงแรม **ท่าก้าวยาว** ๆ มั่นใจในตนเองเป็นอย่างยิ่ง ทีท่าคล่องสมงานในหน้าที่ แถมเจ้าตัวยังหยุดทักทายนักข่าวต่างประเทศด้วยภาษาอันคล่องดุจ**น้ำไหลไฟดับ**” (ทมยันตี, 2551, หน้า 105)

เช่นเดียวกับในนวนิยายเรื่อง**รัตนโกสินทร์** ผู้แต่งใช้คำแสดงจินตภาพบรรยายบรรยากาศในช่วงยามเย็นไว้ ดังความว่า “ความขมุกขมัวเมื่อครู่กลายเป็นความมืดคล้ำเหลือแต่เพียงลำแสงสุดท้ายของดวงอาทิตย์พาดยาวเป็นริ้วสีแดงคล้ำ ประดุจรอยแผลเลือดแห้งกรัง” (ว.วินิจฉัยกุล, 2530, หน้า 331)

จากข้อความข้างต้นนี้ ปรากฏการใช้คำแสดงจินตภาพของความมืดมัวบรรยากาศยามเย็นช่วงพระอาทิตย์ตก ตลอดจนสีและแสงของพระอาทิตย์ ได้แก่ ความขมุกขมัวความมืดคล้ำลำแสงพาดยาวเป็นริ้วสีแดงคล้ำรอยแผลเลือดแห้งกรัง นอกจากนี้จากการศึกษาพบว่าในนวนิยายเรื่อง**เสียงแห่งมัชฌิมยาม**ผู้แต่งได้ใช้คำแสดงภาพไว้อย่างเด่นชัดอีกเรื่องหนึ่ง ดังเช่นในตอนที่ผู้แต่งบรรยายให้เห็นรูปลักษณะของฝูงเปรต ความว่า

“...ฝูงเปรตเหล่านี้ผายผอมเพราะหาอาหารกินไม่ได มีแตหนังหุมกระดูก ตาลึกกลวง ผมยาว รุยร่ายลงมาปรกปาก กลิ่นตัวเหม็นเนาเหม็นสาบชวนสะอิดสะเอียนคลื่นเหียนยิ่ง เมื่อลอยขึ้นมาจนถึงขอบเขา ก็ส่งเสียงรองครวญครางดังกระหึ่มนาสะพรึงกลัว สองมือขวักไขวอยูในอากาศลุกขึ้นแลว ลมลง แล้วลุกขึ้นร่ารองโหยหวน ตะกายอยู่ตรงสายตาภัตตะผู้กำลังเฝ่านาง...”

(สไบเมือง, 2549, หน้า 67)

จากข้อความข้างต้น เป็นฉากตอนที่ฝูงเปรตผุดขึ้นมาจากดินแดนนรก โดยปรากฏคำแสดงจินตภาพหลายคำที่แสดงให้เห็นสภาพของเปรต ตั้งแต่ลักษณะทางกายภาพ รูปร่าง กลิ่น พฤติกรรม ความรู้สึก ได้แก่ คำว่า “**ผ่ายผอม**”, “**หนังหุ้มกระดูก**”,“**ตาลึกกลวง**”, “**รุ่ยร่าย**”, “**กลิ่นตัวเหม็นเน่าเหม็นสาบชวนสะอิดสะเอียนคลื่นเหียน**”, **“ลอย”**, “**ก็ส่งเสียงรองครวญครางดังกระหึ่มน่าสะพรึงกลัว**”, “**โหยหวน**” และ“**ตะกาย**” รูปคำเหล่านี้ต่างช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพของเปรต ว่ามีลักษณะอย่างไร

จากตัวอย่างที่แสดงไว้ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ผู้แต่งได้มีการใช้คำที่แสดงจินตภาพในนวนิยายทั้งนี้ก็เพื่อช่วยขยายให้ผู้อ่านเห็นภาพกิริยาอาการ บุคลิกลักษณะ พฤติกรรม อารมณ์ความรู้สึก น้ำเสียง ท่าทางการแสดงออกต่าง ๆ ของตัวละครทั้งที่เป็นมนุษย์ สัตว์ หรืออมนุษย์ ตลอดจนฉากหรือสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่องได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่า ภาษาเปรียบเทียบ เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่ผู้เขียนมักนำมาใช้เพื่อให้เกิดจินตภาพ

5. การใช้คำเลียนเสียง คือ การใช้คำที่เกิดจากการเลียนเสียงมนุษย์ ธรรมชาติ วัตถุ สิ่งของ เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าในเนื้อเรื่องได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังความว่า “การใช้คำเลียนเสียงในนวนิยายเรื่อง**ผู้ดี**ดังข้อความต่อไปนี้ “*กริ๋ง* ! เสียงนาฬิกาปลุกบนโต๊ะเล็กข้างเตียงนอนดังขึ้น” (ดอกไม้สด, 2514, หน้า 25)

จากข้อความข้างต้นปรากฏการใช้รูปคำเพื่อเลียนเสียงของนาฬิกาปลุก ซึ่งจากการใช้คำเพื่อเลียนเสียงข้างต้นช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจในเนื้อเรื่องและมองเห็นภาพเหตุการณ์ที่กำลังดำเนินไปและเกิดขึ้นในเรื่องได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น นอกจากการเลียนเสียงวัตถุสิ่งของแล้ว จากการศึกษาพบว่าในนวนิยายเรื่อง**ชามี**ทมยันตี มีการใช้คำเลียนเสียงมนุษย์ด้วย ดังข้อความต่อไปนี้ "...'*โอ๊ย...โอย*...ทำไมน้ำมันร้อน ?' เจ้าตัวเจ้าปัญหากระโดดโหยงขึ้นมาริมฝั่ง..." (ทมยันตี,2552, หน้า 122)

ในนวนิยายเรื่อง**วัฏจักรชีวิต** ความว่า "*เอ๊ะ*.เมื่อกี้หลวงตาบอกว่ารถคว่ำคอหักหรือครับ" (สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 47)

ในนวนิยายเรื่อง**บุญบรรพ์**ความว่า "*โอ๊ย*...สวยจริง สนุกจริง เกิดมาไม่เคยเห็นแม่เจ้าเอ๋ย...อยากมีตาสักสิบตายี่สิบตาจะได้ดูให้อิ่ม" (ศรีฟ้า ลดาวัลย์, 2550, หน้า 27)

ในนวนิยายเรื่อง**นารีผล**ความว่า "ไปดูไอ้มั่งก่อนไม่ดีหรือครับ มันนอน*ครางฮือ ๆ* อยู่ที่บ้าน" (สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 79)

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้น ปรากฏการใช้รูปคำที่เลียนเสียงมนุษย์ ซึ่งจากการใช้คำเลียนเสียงข้างต้นช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจในเนื้อเรื่องและความรู้สึกของตัวละครในเรื่องที่กำลังบ่งบอกถึงความรู้สึกร้อนได้ชัดเจนและเข้าใจมากยิ่งขึ้น

จากตัวอย่างที่แสดงไว้ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า นวนิยายทั้ง 24 เรื่อง ผู้แต่งได้มีการใช้คำเลียนเสียงทั้งที่เกิดจากการเลียนเสียงมนุษย์ ธรรมชาติและวัตถุ สิ่งของในนวนิยายทั้งนี้ก็เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจในเนื้อเรื่องได้ชัดเจน และเข้าถึงความรู้สึกของตัวละครในเรื่องได้มากยิ่งขึ้น

6. การใช้คำซ้ำ คือ การเลือกซ้ำคำเดียวกันในตำแหน่งที่ต่อเนื่องกันเพื่อเน้นความหมาย หรืออาจทำให้ความหมายเปลี่ยนไปบ้างตามลักษณะคำซ้ำ อีกทั้งผู้แต่งยังอาจเลือกใช้คำซ้ำซึ่งเกิดจากการซ้อนหรือซ้ำอักษรลงหน้าศัพท์จากการกร่อนเสียงของคำซ้ำก็ได้ การใช้คำลักษณะนี้นอกจากจะเป็นการเน้นความให้เด่นขึ้นแล้ว ยังได้ความไพเราะในเสียงของคำอีกทางหนึ่งด้วย

จากการศึกษานวนิยายของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง พบว่ามีการใช้คำซ้ำทุกเรื่อง ดังตัวอย่างที่จะยกมาเพียงสังเขป ดังนี้

นวนิยายเรื่อง**ผู้ใหญ่ลีกับนางมา**ปรากฏการใช้คำซ้ำคือคำว่า ตาย ที่แสดงการอุทานของตัวละครในเรื่อง เป็นการเน้นความให้เด่นขึ้นแล้วยังส่งผลให้ผู้อ่านเข้าใจและทราบถึงอารมณ์และความรู้สึกของตัวละครในเรื่องที่กำลังแสดงออกอยู่ในขณะนั้น ดังความว่า "**ต๊าย–ตาย** !" มาลินีอุทาน ใบหน้าเรื่อขึ้นมาทันที "แล้วได้ผลไหมพี่ใบ" เธอต้องถามต่อไปเพราะอยากรู้เต็มที..." (กาญจนา นาคนันท์, 2547, หน้า 423)

ในเรื่อง**ผู้ดี**ก็ปรากฏการใช้ว่า นั่นซี ซ้ำกัน เพื่อเน้นความให้เด่นชัด และยังส่งผลให้ผู้อ่านเข้าใจและทราบถึงอารมณ์และความรู้สึกของตัวละครในเรื่องได้ ดังความว่า “**นั่นซี นั่นซี**” พระยาบริหารฯ สอดขึ้น... (ดอกไม้สด,2514, หน้า 35)

หรือจากเรื่อง**จิตา** ผู้แต่งเลือกใช้คำซ้ำที่เกิดจากการซ้อนหรือซ้ำอักษรแล้วกร่อนเสียงของคำซ้ำนั้น การใช้คำซ้ำในลักษณะนี้จะเป็นการเน้นความให้เด่นชัดขึ้นแล้ว ยังทำให้ได้ความไพเราะในเสียงของคำอีกอีกด้วย ดังความว่า “เราเป็นผู้ใหญ่แล้วแม่เอื้อยจะเอาเรื่องเด็กเล่นกันมาพูดมันไม่งาม จะมาว่าลูกเขาเป็น**ยังงั้น ยังงี้** หยิกเล็บมันก็เจ็บเนื้อ ยายจีแกเป็นหลานแท้ ๆ” (ทมยันตี, 2552, หน้า 83)

ในส่วนของนวนิยายเรื่อง**รัตนโกสินทร์** ผู้เขียนใช้คำซ้ำเพื่อแสดงกิริยาอาการและความรู้สึกของตัวละครในเรื่อง ซึ่งจากการใช้คำซ้ำนี้จะใช้เพื่อเน้นความให้เด่นชัดขึ้น และส่งผลให้ผู้อ่านเข้าใจและเห็นถึงกิริยาอาการของตัวละครที่กำลังแสดงออก นอกจากนี้ยังทำให้ทราบถึงอารมณ์และความรู้สึกของตัวละครในเรื่องด้วย ความว่า “...ฟักก็ต้องลง**คลาน คลาน**อย่างที่ทำเป็นมาตั้งแต่เล็กนั่นแหละ **รำคาญ**ก็**รำคาญขัน**ก็**ขัน** เพราะจะพูดกันตามจริง แม่พลับก็เคยตีฟักมาหลายครั้งเรื่องการคลาน**ปราด ๆ** จนก้นโด่ง จนโตเป็นหนุ่มแล้วยังต้องมาเจอพี่สาวดุเข้าอีก...” (ว.วินิจฉัยกุล, 2530, หน้า 132)

และเรื่อง **ใต้เงาตะวัน** มีการใช้คำซ้ำเพื่อแสดงกิริยาอาการและบุคลิกของตัวละครในเรื่อง ซึ่งจากการใช้คำซ้ำนั้นจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจและทราบถึงบุคลิกลักษณะนิสัยของตัวละครในเรื่องได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ความว่า

“...กรณ์บุ่มบ่าม ปากเบา เป็นคนที่ผู้หลักผู้ใหญ่อย่างเกียรติและฉายต้องคอยดูแลป้องกันไม่ให้ ‘ทำป่วน’ ขึ้นในวงสนทนาริมฝีปากบางของเขามีเอาไว้เม้มและปล่อยวาจา**โพล่ง ๆ** เสียดสีผู้คน...ขณะที่กานต์นุ่มนวล ละเอียดลออ รอบคอบและอดทน มักมีรอยละมุนอย่างคนใจดีประดับอยู่บนริมฝีปากหยักเต็มเสมอ...” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2543, หน้า 10)

จากตัวอย่างที่แสดงไว้ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า นวนิยายทั้ง 24 เรื่อง ส่วนใหญ่ผู้แต่งจะใช้คำซ้ำเพื่อให้เน้นย้ำความหมายของเรื่องหรือสิ่งที่กล่าวถึง และใช้คำซ้ำเพื่อแสดงกิริยาอาการและความรู้สึกของตัวละครในเรื่อง ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการเพื่อเน้นความหมายหรืออาจทำให้ความหมายเปลี่ยนไปบ้างตามลักษณะคำซ้ำนั้น หรือในบางครั้งผู้แต่งก็มีการใช้คำซ้ำที่เกิดจากการซ้อนหรือซ้ำอักษรลงหน้าศัพท์จากการกร่อนเสียงของคำซ้ำด้วย ซึ่งการใช้คำลักษณะนี้นอกจากจะเป็นการเน้นความหมายให้เด่นขึ้นตามหลักการของคำซ้ำแล้ว ยังทำให้เนื้อเรื่องมีความไพเราะในด้านเสียงของคำด้วย

7. การซ้ำคำ คือ การเลือกใช้คำหรือวลีเดียวกันในตำแหน่งที่ต่างกัน และมีความหมายเดียวกันทุกตำแหน่ง การซ้ำคำนี้นอกจากจะเกิดความไพเราะทางเสียงแล้ว ยังช่วยเน้นคำและความหมายให้น่าสนใจยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

จากการศึกษานวนิยายของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง พบว่าทุกเรื่องมีการใช้การซ้ำคำทุกเรื่องดังตัวอย่างที่จะยกมาเพียงสังเขป ดังนี้

นวนิยายเรื่อง **มักกะลีผล** ปรากฏการซ้ำคำ คำว่า "**นินทา**" ในตำแหน่งที่ต่างกันและมีความหมายเดียวกันทุกตำแหน่ง ซึ่งจากการซ้ำคำนี้นอกจากจะทำให้ข้อความและเนื้อเรื่องมีความสละสลวยแล้ว ยังช่วยเน้นคำและความหมายให้น่าสนใจและสื่อความหมายที่ลึกซึ้งได้มากยิ่งขึ้น ดังความว่า "...เราห้ามการ**นินทา**ไม่ได้ คนที่พูดมากก็ถูก**นินทา** คนพูดปานกลางก็ถูก**นินทา** คนพูดน้อยก็ถูก**นินทา** คนไม่พูดเลยก็ยังถูก**นินทา** การ**นินทา**มันมีมาแต่ครั้งอดีตแล้วก็จะยังมีต่อไปในอนาคต "ฉันถือเป็นเรื่องธรรมดาจ้ะ..." (สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 51)

ในเรื่อง**จดหมายจากเมืองไทย**ปรากฏการซ้ำคำ คำว่า "**ตากแดด**" ในตำแหน่งที่ต่างกันและมีความหมายเดียวกันทุกตำแหน่ง ซึ่งจากการซ้ำคำนี้นอกจากจะทำให้ข้อความและเนื้อเรื่องมีความสละสลวยแล้ว ยังช่วยเน้นให้เรื่องราวน่าสนใจได้มากยิ่งขึ้น ดังความว่า "เฮ่อ ฉันตัวดำปี๋ ไม่น่าเป็นลูกจีนเลย" ก้มมองตัวเอง "ยังกะ**ตากแดด**มาตลอดปี พวกคนไทยที่ทำสวนเคยมาซื้อของที่นี่ตัวดำปี๊ด พวกนั้น**ตากแดด**มากจึงดำ ฉันอยู่แต่ในร่มยังดำ ถ้า**ตากแดด**อย่างพวกนั้นคงดูไม่ได้เลย" (โบตั๋น, 2542, หน้า 90)

หรือนวนิยายเรื่อง **ผู้ดี** ก็ปรากฏการซ้ำคำ คำว่า "**เคารพ**" ซึ่งช่วยเน้นคำและความหมายให้น่าสนใจและสื่อความหมายของคำว่าเคารพ และ การทำความเคารพหรือการเคารพได้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น ดังความว่า "ในครั้งกระนั้นเมื่อนายชวนยืนขึ้นคำนับ หรือพนมมือไหว้ผู้ใด เขาทำเพื่อเป็นกิริยาแสดงว่า 'ฉันเห็นท่านแล้วท่านสบายดีหรือ' หาได้ทำความ**เคารพ**ด้วยความรู้สึก**เคารพ**โดยใจจริงไม่..." (ดอกไม้สด, 2514, หน้า 383)

ในส่วนของนวนิยายเรื่อง**หญิงคนชั่ว** มีการซ้ำคำ คำว่า "**ชั้นสูง**" ดังความว่า "...คนที่เจริญแล้ว คือ คนที่รู้จักเข้าสมาคม**ชั้นสูง**ได้ และพวก**ชั้นสูง**นี่เองที่เป็นพวกเก็บความรู้สึกเก่งกว่าพวกที่ไม่เจริญ..." (ก.สุรางคนางค์, 2531, หน้า 498)

และเรื่อง**สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม**ปรากฏการซ้ำคำ คำว่า “**หนู**” ซึ่งจากการซ้ำคำนี้เป็นการซ้ำคำเพื่อเน้นย้ำถึงตัวละครในเรื่องส่งผลช่วยให้ผู้อ่านรับรู้และเข้าใจเนื้อเรื่องชัดเจนและส่งเสริมเรื่องราวมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ความว่า “**หนู**มีความสุข **หนู**รวย สามี**หนู**รวย สามี**หนู**ดี ลูก**หนู**ดี” (สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า796)

จากตัวอย่างที่แสดงไว้ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า นวนิยายทั้ง 24 เรื่อง ส่วนใหญ่ผู้แต่งจะใช้การซ้ำคำในตำแหน่งที่ต่างกันและคำนั้น ๆ ที่ถูกใช้ซ้ำจะมีความหมายเดียวกันในทุกตำแหน่ง ซึ่งจากการซ้ำคำนี้นอกจากจะทำให้ข้อความและเนื้อเรื่องมีความความสละสลวยแล้ว ยังช่วยให้เนื้อเรื่องมีความน่าสนใจและสามารถสื่อความหมายกับผู้อ่านได้อย่างลึกซึ้งมากอีกด้วย

8. การใช้คำซ้อน คือ การนำคำเดี่ยวที่มีความหมายหรือเสียงใกล้เคียงกันมาซ้อนกันแล้วเกิดความหมายใหม่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

จากการศึกษานวนิยายของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง พบว่าทุกเรื่องมีการใช้คำซ้อนในทุกเรื่อง ดังตัวอย่างที่จะยกมาเพียงสังเขป ดังนี้

นวนิยายเรื่อง **ผู้ดี** ผู้เขียนใช้คำซ้อนเพื่อความหมาย เนื่องจากการใช้คำซ้อนเพื่อความหมายจะเป็นการช่วยเน้นย้ำให้ผู้อ่านเข้าใจสาระสำคัญที่ผู้แต่งต้องการจะสื่อสาร คือ คำว่า **“ขึงขัง-มั่นคง-เด็ดเดี่ยว”** เป็นการใช้คำซ้อนเพื่อแสดงให้ผู้อ่านเห็นถึงบุคลิกลักษณะของตัวละครได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังความว่า “ซึ่งบางขณะก็ดูซื่อบริสุทธิ์คล้ายหน้าของเด็กไร้เดียงสา แต่บางขณะก็ดู**ขึงขังมั่นคงเด็ดเดี่ยว** แม้นเหมือนกับหน้าของคนหนุ่มที่อ่อนโยนแต่ทว่าบึกบึน” (ดอกไม้สด, 2514, หน้า 284)

ในเรื่อง **ผู้ใหญ่ลีกับนางมา** มีการใช้คำซ้อนเพื่อความหมายที่แสดงกิริยาอาการของตัวละครในเรื่อง ใช้คำซ้อน คำว่า **“ยื้อ-ยุด-ฉุด”** นอกจากจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายของคำซ้อนแล้วยังทำให้เป็นเกิดความหมายใหม่ที่แสดงถึงกิริยาอาการของตัวละครได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังความว่า “...สตรีทั้งสองเพื่อนร่วมเดินทางคือ วลัยและสมรจริงดังคาดทั้งสองนั้นเข้า**ยื้อยุดฉุด**มือ แย่งกันพูดแทบไม่หายใจ...” (กาญจนา นาคนันท์, 2547, หน้า 355)

หรือเรื่อง **มายา** ก็ใช้คำซ้อนเพื่อความหมาย ซึ่งใช้คำซ้อน คำว่า **“บาง-เบา”** จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจและรับรู้ถึงความบางเบาของหมอกควันได้ชัดเจนขึ้น ความว่า “...กระแสเสียงสาธยายใกล้เข้าไปทุกที...อิติ ศิวัมปาทยาทิ ภิรรัจเยตะ ! ในหมอกควันขาวคล้ายม่าน**บางเบา** ค่อยคลี่คลายร่างสูง ตรง ในชุดขาวยะยับนั่งนิ่ง...” (ทมยันตี, 2551, หน้า 278)

ในนวนิยายเรื่อง**หญิงคนชั่ว**ก็ใช้คำซ้อนเพื่อความหมายที่แสดงถึงบุคลิกลักษณะของตัวละครที่เป็นเจ้าของช่องโสเภณี โดยใช้คำว่า **“เล่ห์กล-มารยา”** และ **“ดุร้าย-เหี้ยมโหด”** จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจและทราบถึงบุคลิก ลักษณะนิสัยใจคอของตัวละครในเรื่องได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ความว่า

“...ใบหน้านั้นคม แฝง**เล่ห์กล**และ**มารยา**ไว้ในดวงตาที่**ดุร้ายเหี้ยมโหด** ริมฝีปากจะยื่นเพราะจุกยาฝอยก้อนกลมไว้นอกแนวฟัน คอสั้นรับกับร่างอันอ้วนเทอะทะ เสื้อผ้าไม่บอกว่าเป็นคนร่ำรวยเท่าใดนัก เสียงที่หัวเราะและพูดทัดทานนั้น สามารถทำให้ใจของหญิงบ้านนอกที่นั่งอยู่ตรงหน้าเต้นแรงด้วยความพรั่นใจ...” (ก.สุรางคนางค์, 2531, หน้า 55)

และในเรื่อง **ชามี** ปรากฏการใช้คำซ้อนคำว่า **“รอ-คอย”** และ **“อด-ทน”** นอกจากจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายของคำซ้อนแล้ว ยังทำให้คำซ้อนนั้นความหมายที่ชัดเจน ลึกซึ้ง และให้ความรู้สึกกับผู้อ่านได้อย่างชัดเจน ความว่า “...การ**รอคอย**ต้อง**อดทน**ยิ่งนักบวชผู้ทรงศักดิ์จากชั้นสูงสุดจนต่ำสุดในมหาวิหารต้องสวดมนต์ต่อไป รอจนกว่าข่าวจะมาถึง...” (ทมยันตี, 2552, หน้า 7)

จากตัวอย่างที่แสดงไว้ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า นวนิยายทั้ง 24 เรื่อง ส่วนใหญ่ผู้แต่งมีการใช้คำซ้อน โดยการนำคำเดี่ยวที่มีความหมายหรือเสียงใกล้เคียงกันมาซ้อนกันแล้วเกิดเป็นความหมายใหม่หรือซ้อนกันเพื่อให้มีความหมายที่ชัดเจนมากขึ้น ซึ่งจากการใช้คำซ้อนในนวนิยายส่งผลให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายของคำซ้อนทราบถึงบุคลิกลักษณะของตัวละคร และเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่องได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังทำให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายได้อย่างชัดเจนและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาการใช้วรรณศิลป์ระดับคำจากนวนินายของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง สามารถสรุปได้ ดังนี้

ตาราง 9 วรรณศิลป์ระดับคำจากนวนิยายของนักเขียนสตรี

นวนิยายอิงพุทธศาสนา	วรรณศิลป์ระดับคำ							
	หลากคำ	คำเสียงสัมผัส	คำสูง	คำสร้างจิตนภาพ	คำเลียนเสียง	คำซ้ำ	ซ้ำคำ	คำซ้อน
กาฬปักษี	44	69	78	15	1	46	25	15
เขาชื่อกานต์	26	65	56	20	1	55	26	20
ความมืดแห่งคูหาทอง	54	58	52	23	1	45	29	12
คู่กรรม	35	66	45	26	1	59	28	23
จดหมายจากเมืองไทย	25	70	36	20	1	54	50	20
จิตา	54	75	44	19	1	80	25	29
ฌาน	69	76	45	15	1	65	26	20
ชามี	36	74	55	20	5	68	24	24
ใต้เงาตะวัน	54	72	45	23	1	70	35	25
นารีผล	45	58	56	25	4	56	32	26
น้ำเล่นไฟ	55	59	40	25	1	58	35	20
บุญบรรพ์	65	68	86	26	1	54	26	25
ผู้ดี	60	65	34	21	1	82	44	31
ผู้ใหญ่ลีกับนางมา	68	52	33	11	1	86	34	29
มายา	70	78	30	23	1	45	30	25
มักกะลีผล	54	63	35	25	1	59	56	26
รัตนโกสินทร์	50	58	85	21	1	75	36	25
ลายแทงในถ้ำแก้ว	35	54	45	22	1	58	20	12
วัฏจักรชีวิต	45	40	75	20	3	56	25	16
สัตว์โลกย่อมเป็นไป-ตามกรรม	55	45	50	12	1	45	39	21
เสียงแห่งมัชฌิมยาม	85	66	44	13	1	56	20	13
หญิงคนชั่ว	24	76	25	16	1	34	40	25
หยาดน้ำค้างพันปี	35	58	31	19	1	25	30	26
www.คุณย่า.com	55	43	29	18	1	45	20	15

กลวิธีการสร้างสรรค์ภาษาวรรณศิลป์ระดับข้อความ

ภาษาวรรณศิลป์ระดับข้อความ คือ การใช้ภาษาระดับข้อความเป็นเครื่องมือทางวรรณศิลป์ในการประพันธ์นวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบกลวิธีการสร้างสรรค์ภาษาวรรณศิลป์ระดับข้อความ 4 ลักษณะ ได้แก่การใช้โวหาร การใช้ภาพพจน์ การใช้ลีลาภาษาวรรณคดี และการใช้รสวรรณคดี มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. การใช้โวหารการใช้โวหารเป็นชั้นเชิงการใช้สำนวนภาษาในการประพันธ์วรรณกรรม เพื่อให้เกิดความไพเราะสละสลวยของถ้อยคำ สื่ออารมณ์และความคิดได้ประณีตลึกซึ้ง ในการวิเคราะห์การใช้โวหารของนักเขียนสตรี สามารถจำแนกชนิดโวหารออกเป็น 5 ชนิด ได้แก่ บรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร เทศนาโวหาร สาธกโวหาร และอุปมาโวหาร มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 บรรยายโวหาร เป็นการใช้โวหารที่ใช้ภาษาเรียบง่าย ไม่อธิบายในรายละเอียดให้มากจนเกินไป เมื่ออ่านแล้วเข้าใจได้ทันที เนื่องจากบรรยายโวหารถือเป็นโวหารพื้นฐานของงานเขียนจึงทำให้โวหารประเภทนี้ปรากฏมากกว่าโวหารชนิดอื่น จากการศึกษาพบว่า ผู้แต่งมีการใช้บรรยายโวหารในลักษณะต่าง ๆ คือ บรรยายกิริยา อาการบรรยายอารมณ์ความรู้สึก บรรยายบรรยากาศ บรรยายบุคลิกลักษณะ และบรรยายเหตุการณ์ ซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้

1.1.1 บรรยายกิริยาอาการ ในนวนิยายเรื่อง**ผู้ดี** ของดอกไม้สดใช้บรรยายโวหารมาบรรยายกิริยาหรือการกระทำต่าง ๆ ผ่านตัวละคร ดังจะเห็นจากเหตุการณ์ที่นายจุ้ยซึ่งเป็นคนขับรถให้วิมลผู้เป็นนาย เดินทางมารับสุดใจผู้เป็นเพื่อนของเธอ กิริยาที่นายจุ้ยทำในฐานะคนใช้ต้องคอยทำตามคำบัญชาของผู้เป็นนาย ดังตัวที่ปรากฏในเรื่องความว่า “เสียงแตรไฟฟ้าดังเป็นกังวานยาวขึ้นทันใด แล้วนายจุ้ยลงจากที่นั่งด้วยท่าทางระมัดระวังกิริยาตามแบบคนใช่ผู้เคยอยู่ในบ้านขุนนางมานานปี และไปยืนสำรวมอยู่ข้างรถเตรียมพร้อมที่จะฟังบัญชาต่อไป” (ดอกไม้สด, 2480, หน้า 4) จากข้อความข้างต้น ผู้แต่งได้บรรยายให้เห็นว่านายจุ้ยเมื่อลงจากที่นั่งแล้วก็แสดงความสำรวมต่อวิมลผู้เป็นนายเพื่อรอคำสั่ง ทำให้มองว่าผู้เขียนนอกจากจะบรรยายเฉพาะอาการของตัวละครแล้ว ก็ยังแทรกสิ่งที่คนใช้พึงกระทำต่อคนเป็นนาย

นอกจากนั้นดอกไม้สดยังปลุกชีวิตให้พระยาอมรรัตน์แสดงอาการที่ทำให้คนอ่านมองเห็นภาพ เมื่อครั้งหนึ่งพระยาอมรฯ ได้จัดงานเลี้ยงซึ่งเป็นงานวันเกิดของวิมลขึ้นที่บ้านแล้วเชิญแขกผู้มีเกียรติมาที่บ้านของตนโดยเฉพาะพระยาบริหารธนกิจพร้อมด้วย

คุณหญิงบริหารธนกิจผู้เป็นภริยา โดยการจัดงานในครั้งนี้คงมีความนัยแห่งฐานะและยศตำแหน่งซ่อนอยู่ในมโนสำนึกของพระยาอมรฯ เมื่อท่านผู้จัดงานได้เสนอนามผู้จัดโต๊ะให้แขกฟังด้วยอาการต่อไปนี้ “ท่านเจ้าของบ้านเสนอนามผู้จัดโต๊ะแก่แขกทั้งสองแล้วกระพริบตาถี่ขึ้น เป็นอาการสำแดงความตั้งใจคอยสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ชายหนุ่มมองเห็นอาการนั้นได้ถนัดและรู้สึกว่าตนก็คอยเช่นเดียวกับท่าน ครั้นสิ่งที่คอยอยู่ไม่ปรากฏขึ้นทันใจ ท่านเจ้าคุณก็ส่งความใจร้อนออกมาตรง ๆ” (ดอกไม้สด, 2480, หน้า 33) จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นอาการที่พระยาอมรรัตน์กระพริบตาด้วยความถี่ เช่นเดียวกับชายหนุ่มที่กำลังรอคอย ทำให้ผู้อ่านมองเห็นการแสดงกิริยาอาการของตัวละครได้ดียิ่งขึ้น

หรือเมื่อครั้งที่คุณวงซึ่งเป็นภรรยาผู้หนึ่งของพระยาอมรรัตน์ ได้ยินคนใช้ของตนเล่าให้ฟังว่า นางพร้อมกล่าวนินทาคุณวงเมื่อครั้งที่เธอนำคนใช้คนใหม่มาอยู่ด้วย ว่าคนใช้คนนั้นจะอยู่ได้นานสักเท่าได้เพราะคุณวงมีนิสัยที่เขียนด้วยมือ ลบด้วยตีน เมื่อคุณวงรู้ดังนั้นก็เรียกนางพร้อมมาหา ดังความว่า

“...หลังจากที่ได้เรียกนางพร้อมมาบริภาษ จนนางพร้อมขึ้นเสียงเถียงจนคุณวงตบเอานางพร้อมเข้าทีหนึ่งแล้ว พอเจ้าคุณกลับจากธุระอย่างหนึ่งมาถึงบ้าน คุณวงมิได้รั้งรอ รีบเล่าเรื่องให้ฟังอย่างเดือดแค้น ท่านเจ้าคุณฟังเรื่องยังไม่ตลอดดี และยังไม่มีเวลาจะวินิจฉัย นางพร้อมก็ปราดเข้ามาอีกคนหนึ่ง ยกถาดวิสกี้โซดามาตั้งให้เจ้าคุณด้วย ในถาดมีถ้วยแก้วสองใบ และนางพร้อมรีบพูดว่า

‘คุณตบดิฉันเจ้าค่ะ’...”

(ดอกไม้สด, 2480, หน้า 152)

จากข้อความข้างต้น ผู้แต่งได้บรรยายอาการของคุณอรและนางพร้อมได้อย่างเห็นภาพ เห็นอารมณ์ความรู้สึกที่ทั้งสองมีต่อกัน กิริยาที่คุณวงทำคือการตบนางพร้อมซึ่งเป็นคนใช้ เมื่อสามีกลับมาก็เล่าเรื่องราวที่เกิดด้วยความโมโห เช่นกันเมื่อนางพร้อมเดินเข้ามาหาเจ้าคุณก็กล่าวกลับว่าคุณวงตบตนเช่นกัน บทบรรยายที่กล่าวมาแสดงให้เห็นความมีชั้นเชิงทางวรรณศิลป์ของผู้เขียนที่สามารถถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกผ่านตัวละครอย่างสมจริง

ทั้งนี้ยังพบอีกว่าในนวนิยายเรื่อง **ผู้ใหญ่ลีกับนางมา** ได้มีการใช้โวหารแบบบรรยายอธิบายกิริยาอาการอย่างเช่นในตอนที่มาลินีซึ่งเป็นตัวละครเอกจากเรื่อง เดินทางมาอยู่บ้านนา เป็นเหตุให้เด็กชายปี๊ดวิ่งมารายงานกับลีนวัตร ดังความว่า “เด็กชายตัวดำเป็นมันด้วยเหงื่อวิ่งไปรายงานชายหนุ่ม ซึ่งกำลังแต่งโน่นเติมนี่อยู่รอบ ๆ รถแทร็กเตอร์คันเล็กของเขา”

(กาญจนา นาคนันท์, 2555, หน้า 27) จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า กาญจณา นาคนันทน์ ใช้โวหารแบบบรรยายอธิบายกิริยาของปี๊ดที่กำลังวิ่ง

นอกจากนี้แล้วผลการศึกษายังพบว่าสุวรรณี สุคนธา ได้บรรยายกิริยาอาการของตัวละครในเรื่อง **เขาชื่อกานต์** ตอนเปิดเรื่องในฉากที่หฤทัยซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่องนี้กำลังเต้นรำ ดังความว่า “หฤทัยฮัมเพลงไปด้วยขณะที่เต้นรำ นัยน์ตางดงามนั้นแพรวพราว ไม่เศร้าสร้อยอย่างทำนองเพลงเลย” (สุวรรณี สุคนธา, 2540,หน้า 2) จากข้อความที่ยกมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งมีการใช้โวหารแบบบรรยายมากล่าวถึงกิริยาท่าทางที่ตัวละครต่าง ๆ ในเรื่องกำลังกระทำเพื่อทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพได้อย่างชัดเจนและทำให้นวนิยายมีความสมจริงมากยิ่งขึ้น

1.1.2 บรรยายอารมณ์ ความรู้สึกการบรรยายอารมณ์ความรู้สึก เป็นการบรรยายที่มุ่งให้ผู้อ่านเห็นว่าอารมณ์ของตัวละครตัวเป็นอย่างไรบ้าง ซึ่งทมยันตีก็มีการนำโวหารชนิดนี้มาใช้ในเรื่อง **คู่กรรม** เมื่อวนัมมาส่งอังศุมาลินที่บ้านของเธอ ก่อนกลับวนัสก็กล่าววาจาที่แสดงออกมาจากหัวใจอันแสดงความรักต่อหญิงสาว ซึ่งหลังจากนี้ไปแล้ววนัสต้องไปเรียนต่อที่ต่างประเทศ จะมีโอกาสมาสนทนาเช่นนี้อีกหรือ ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้อังศุมาลินเกิดความเศร้าใจอยู่บ้าง แต่เมื่อนึกถึงกิริยาที่ฝ่ายชายทำท่าท่างอย่างคนหนุ่ม ทำให้เธอเกิดความรู้สึกมีความสุข ดังความว่า

“...เรือบตลำเล็กค่อย ๆ เคลื่อนจากท่าเสียงพายกระทบน้ำเป็นจังหวะจวบจนหายไปในความมืด หญิงสาวหันกลับไปตามทางเดิมอย่างช้า ๆ ความรู้สึกอบอุ่นจากการเกาะกุมยังฝังแน่นอยู่ในความทรงจำ อังศุมาลินอดยิ้มอย่างขัน ๆ ไม่ได้เมื่อนึกถึงท่าทำหนุ่มของผู้ที่เคยเป็นทั้งพี่ทั้งเพื่อนเล่นมาแต่เล็กแต่น้อย...”

(ทมยันตี, 2512, หน้า 92)

เหตุการณ์ที่แสดงความรู้สึกของตัวละครอีกตอนหนึ่งในเรื่อง **คู่กรรม** เกิดขึ้นเมื่อครั้งที่น้ำได้ท่วมสวนผลไม้ ในที่หลังบ้านของอังศุมาลิน ส่งผลให้ต้องตัดต้นสะเดาทิ้ง หลังจากที่แม่ของเธอแจ้งว่าจะตัดต้นสะเดาเพราะได้รับความเสียหายจากน้ำท่วม ความคิดแรกที่ผ่านเข้ามาในมโนสำนึกของเธอคือ อารมณ์แห่งความเสียใจ ต้นสะเดาต้นนี้หลายครั้งที่มันเป็นพยานแห่งความสุขให้เธอและวนัส แต่บัดนี้ต้องโดนโค่นเสียแล้ว สร้างความเศร้าใจให้เธออย่างมาก ดังความว่า

“...ประโยคสุดท้ายทำให้หญิงสาวพยายามกลืนก้อนแข็ง ๆ ในลำคออย่างลำบาก...ที่โคนต้นสะเดานั้นเมื่อไม่นานมานี้ หนุ่มน้อยรูปร่างล่ำสัน แข็งแรง ยังยืนตะโกนยั่วเย้าเธออย่างสนุกสนาน บัดนี้ เขาจะอยู่แห่งหนตำบลใดหนอ จะมีความสุขหรือทุกข์ร้อนแค่ไหน...อังศุมาลินพยายามปัดภาพนั้นออกจากความคิดโดยเร็ว...”

(ทมยันตี, 2512, หน้า 134)

การบรรยายถึงอารมณ์ความรู้สึกภายในของตนเอง ของชมัยพร แสงกระจ่าง ใน**หยาดน้ำค้างพันปี** ก็มีความน่าสนใจและทำให้ผู้อ่านเห็นชัดว่าคนที่คิดเป็นอย่างไร ดังความว่า

ทุกครั้งที่มีคนเสียชีวิต ดิฉันจะมองดูนางสุขาวดีด้วยความรู้สึกชิงชังเขาเหล่านั้นล้วนทำงานในบริษัทสมบัติประดิษฐ์ บริษัทที่ทำให้ใครหลายคนมาติดต่อกับดักชีวิตจนกระดิกตัวไม่ได้ เราต่างติดอยู่ในกับดักและหมดความอยากรู้จักในฐานะมนุษย์พึงรู้จักเพื่อนมนุษย์ด้วยกันไปโดยปริยายโดยเฉพาะอย่างยิ่งนางสุขาวดี คนที่ใคร ๆ เรียกว่าเป็นหัวหน้าใหญ่ เธอเป็นเจ้าของบริษัทสมบัติประดิษฐ์ แต่งหน้าสวยงาม ตีผมโป่ง ใส่ชุดผ้าไหมเรียนร้อยอลังการ แต่ดิฉันกลับไม่อยากรู้จักเธอเลยแม้แต่น้อย (ชมัยภร แสงกระจ่าง, 2557, หน้า 31)

นอกจากนี้ในนวนิยายเรื่อง**ผู้ดี** ของดอกไม้สดได้ใช้บรรยายโวหารเพื่อกล่าวถึงอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร เพื่อให้ผู้อ่านเกิดสุนทรียภาพในการเสพงานของตน โดยการใช้บรรยายโวหารเพื่อทำให้นวนิยายมีความสมจริงมากยิ่งขึ้น เช่น เมื่อครั้งที่สุดใจกล่าวตัดพ้อในเชิงน้อยใจว่าตนกับวิมลมีความต่างกันทั้งทางรูปลักษณ์ภายนอกและโอกาสที่ตนควรจะได้ ในบางครั้งบิดาของเธอก็ตำหนิว่าให้ทำตัวอย่างอติธรรมกับน้อง เธอจึงกล่าวกระทบว่าปู่เองก็ยุติธรรมกับบิดาของตน ท่านจึงเป็นอย่างนั้น กล่าวคือ มีชีวิตที่ไม่ค่อยสบายนัก เมื่อวิมลได้ยินดังนั้นก็แสดงความรู้สึก ดังความว่า

“...สีหน้าของผู้ฟังเริ่มแสดงความรู้สึกไม่พอใจสำหรับวิมล คุณปู่ คือเทวดาทรงคุณอันประเสริฐ แต่วิมลได้เติบโตขึ้นในสมัยหลังจากสมัย คุณปู่ หลายสิบปี ทั้งเป็นผู้ได้รับการศึกษาแล้วอย่างดีด้วย ก็เป็นธรรมดาที่หล่อนจะเห็นคุณปู่ เป็นผู้ทำถูกในทุก ๆ สิ่งเสียทั้งหมดหาได้ไม่ ดังนั้นหล่อนจึงไม่เอ่ยปากคัดค้านคำพูดที่ได้ฟังแล้ว...”

(ดอกไม้สด, 2480, หน้า 14)

จากข้อความข้างต้น ทำให้เห็นว่าวิมลแสดงความรู้สึกที่ไม่พอใจต่อคำกล่าวของสุดใจผ่านสีหน้า เพราะเธอรู้ดีว่าไม่ว่าใครก็ตามล้วนมีความผิดพลาดกันได้ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาในโลก อีกประการหนึ่ง ความไม่พอใจหรือไม่ชอบใจใส่สิ่งที่ตนไม่ต้องการก็ถือว่าเป็นเหตุปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ความทุกข์เกิดขึ้น ซึ่งความทุกข์นี้เองที่เป็นตัวการทำให้จิตเราเศร้าหมอง ซึ่งผู้แต่งได้บรรยายถึงอารมณ์ของวิมลซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่อง ดังความว่า

“...ความหวังประการหนึ่งของวิมลละลายไปในเวลาอันสั้น...วิมลรู้สึกใจหวิวดังจะเป็นลม เมื่อบุรุษสวมเครื่องแบบสีกากี มีขีดขาวที่ข้อมือ นำหมายและสำเนาฟ้องมาส่งให้หล่อน ด้วยความมานะอย่างแรงกล้า หล่อนฝืนสีหน้าให้ชื่น เซ็นชื่อรับหมาย แล้วส่งใบรับรับให้แก่นักการ พร้อมกับกล่าวคำขอบใจด้วยกิริยาอันเป็นปกติ...”

(ดอกไม้สด,2480, หน้า 442)

จากข้อความข้างต้น เมื่อบุรุษไปรษณีย์นำหมายและสำเนาฟ้องมาให้แก่เธอ ก็เป็นเหตุให้เธอเกิดอาการต่าง ๆ ภายใจจิตใจแทบจะเป็นลม ความทุกข์ที่เธอประสบนั้นใหญ่หลวง แต่ด้วยสติและขันติต่อเหตุการณ์นั้นทำให้เธอสามารถระงับอารมณ์ของเธอ ซึ่งผู้อ่านบางคนเมื่อเคยพบกับเหตุการณ์เช่นวิมลก็คงทราบแน่ว่ามันเป็นความทุกข์มากที่ตนประสบ

1.1.3 บรรยายบรรยากาศในนวนิยายเรื่อง**ผู้ดี** ของดอกไม้สดกล่าวถึงบรรยากาศหรือฉากที่ปรากฏในเรื่องได้ด้วยการใช้โวหารแบบบรรยายบรรยากาศมานำเสนอเพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นว่าฉากที่กำลังปรากฏเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นการมองโดยใช้จิตนาการของผู้อ่านเอง เช่น การบรรยายสภาพบรรยากาศภายในบ้านของพระยาอมรรัตน์ราชสุภิทผู้เป็นบิดาของวิมลตัวละครเอกในเรื่อง ดังความว่า

“...ตึกที่อยู่ของเจ้าคุณพระยาอมรรัตน์ราชสุภิทนั้นได้ ถูกดัดแปลงแก้ไขมาแล้ว หลายคราวโดยไม่ถึงแก่รื้อและปลูกใหม่ เป็นแต่เพียงเพิ่มเติม เปลี่ยนแปลงตามใจชอบของเจ้าของบ้าน จนในปัจจุบันนี้ห้องรับแขก ห้องนั่งเล่น ห้องรับประทานอาหารได้เป็นห้องที่งามทันสมัยดีที่สุด ในเวลากลางวันห้องเหล่านั้นย่อมโปร่งและสว่างไสวด้วยแสงอาทิตย์...”

(ดอกไม้สด, 2480, หน้า 30)

จากข้อความข้างต้นทำให้ผู้อ่านมองเห็นว่าบ้านที่เจ้าคุณพระยาอมรรัตน์ราชสุภิตอยู่มีการเพิ่มเติมแก้ไขจากเจ้าของบ้านมาแล้ว ผู้เขียนจึงได้บรรยายถึงสภาพภายในห้องรับแขก ที่มีการเปลี่ยนแปลงมีความสวยงามยิ่งขึ้นกว่าเดิม

อีกทั้งสุวรรณี สุคนธา ยังได้ใช้โวหารบรรยายบรรยากาศในนวนิยายเรื่อง**เขาชื่อกานต์** ไว้อย่างเด่นชัดเมื่อครั้งที่หมอกานต์กับหฤทัย ซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่องไปซื้อชุดกาแฟในตลาด ผู้เขียนได้บรรยายภาพตลาดไว้ ดังข้อความต่อไปนี้

“ตลาดของอำเภอนี้เป็นห้องแถวโกโรโกโส หันหน้าเข้าหากัน ด้านหลังติดแม่น้ำ อีกด้านหนึ่งเป็นพุ่มชัฏรกเรื้อและแอ่งน้ำสกปรกที่ไม่มีทางระบาย ห้องแถวที่ติดแม่น้ำก็ใช้แม่น้ำนั้นเองเป็นที่ทิ้งขยะ และเศษของต่าง ๆ รวมทั้งส้วมซึมก็ฝังท่อลงไปใกล้แม่น้ำอีกด้วย”

(สุวรรณี สุคนธา, 2540, หน้า123)

นอกจากนี้การใช้โวหารในการบรรยายบรรยากาศยังปรากฏเด่นชัดในนวนิยายเรื่อง**ใต้เงาตะวัน** ในตอนที่ปิยะพร ศักดิ์เกษมบรรยายบรรยากาศของปราสาทคาริสบรูกในเรื่องใต้เงาตะวัน ดังข้อความว่า

“...ปราสาทคาริส บรูก คือปราสาทหินสีน้ำตาลเก่าแก่ที่อยู่บนยอดเขากรณ์ต้องพารถแล่นวกวนขึ้นสู่ที่สูงครู่ใหญ่ทีเดียวกว่าอาคารหลังใหญ่เก่าแก่นั้นจะปรากฏ

แก่สายตา หลักฐานที่เอ่ยอ้างถึงปราสาทแห่งนี้มีมาตั้งแต่ศตวรรษที่สิบสอง มันเป็นทั้งป้อมค่ายซึ่งใช้เป็นหน้าด่านในการต่อสู้กับชนชาติต่าง ๆ ที่มารุกรานนับตั้งแต่พวก ไวกิ้ง นอร์แมน ฝรั่งเศส จนกระทั่งในยุคหลังก็ถูกใช้เป็นที่คุมขังพระเจ้าชาร์ลส์ที่ 1 ในปีคริสต์ศักราช 1647...”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542, หน้า 585)

1.1.4 บรรยายบุคลิก ลักษณะการใช้โวหารบรรยายบุคลิก ลักษณะเป็นการบรรยายลักษณะบุคลิกของตัวละคร เช่นในเรื่อง**ผู้ใหญ่ลีกับนางมา**ผู้เขียนได้บรรยายให้เห็นความใจดีมีเมตตาของคุณนายวัน อันเป็นบุคลิกภายในของตัวละครตัวนี้ ที่มีต่อลีนวัตรหรือผู้ใหญ่ลี ดังความว่า

“...แต่ตลอดเวลา คุณนายได้เอื้อเฟื้อเขามาก เช่นช่วยเหลือค่าเสื้อผ้า ค่าหนังสือและให้เงินสำหรับใช้สอยบ้างบางโอกาส เช่นในเวลาปิดภาคเรียนเขากลับมาและได้ช่วยเหลือทำการงานให้คุณนายวัน พอเขาจะกลับเรียนต่อท่านก็ให้เงินสำหรับเป็นค่าขนม บางครั้งเขาเห็นว่าท่านให้มากเกินไปจะคืนท่านเสียบ้างท่านหัวเราะและบอกว่า ‘พ่อลีไม่รู้หรือว่า ฉันรวย ไม่รู้จะให้ใครช่วยใช้เงิน พ่อลีช่วยเอาไปใช้หน่อยเถอะ นึกว่าเอื้อเฟื้อ’ นั่นคือวิธีแจกเงินของท่าน...”

(กาญจนา นาคนันท์, 2555, หน้า96)

จากข้อความข้างต้น ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นคุณลักษณะอย่างหนึ่งของของคุณนายวันที่มีความเมตตาต่อลีนวัตร และนอกจากนั้นแล้วคุณนายก็มีความเมตตาก็ทั้งคนและสัตว์ในหมู่บ้านจนเป็นที่ทราบโดยทั่วไปของชาวบ้าน อันเป็นคุณลักษณะที่ควรปฏิบัติ หรือเมื่อตอนที่ผู้แต่งบรรยายลักษณะของผู้ใหญ่ลี ดังความว่า

“...ผู้ใหญ่ลีของเธอวันนี้ท่าทางสดชื่นมาก ถึงแม้จะแต่งตัวเชย ๆ อย่างชาวนาธรรมดา คือ กางเกงขาก๊วยสีดำยาวพอเลยเข่า สามเสื้อกุยเฮงผ้าป่านสีดำ มีผ้าขาวม้าตาหมากรุกสีเขียวสลับแดงเคียนเอว ปล่อยชายทั้งสองห้องลงมาข้างหน้า ใบหน้านวลและหวีผมเรียบแปล้ ใส่น้ำมันจนเป็นเงาแลเห็นรอยผมหยิกหยักศกน้อย ๆ ได้ถนัดตา...”

(กาญจนา นาคนันท์, 2555, หน้า322)

ในงานเขียนของดอกไม้สด อย่างนวนิยายเรื่อง**ผู้ดี** ก็นิยมใช้บรรยายโวหาร เพื่อแจ้งแก่ผู้อ่านให้เห็นบุคลิก ลักษณะของตัวละครผ่านอักษรว่าตัวละครแต่ละตัวมีภูมิหลังทางกายภาพ และทัศนคติอย่างไร เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพของตัวละครได้ชัดเจนและจำตัวละครนั้นได้โดยตลอด เช่น กล่าวถึงลักษณะทางกายภาพของคุณแสซึ่งเป็นมารดาของวิมลตัวละครเอกในเรื่อง ดังความว่า

“...คุณแสเป็นคนผิวเนื้อดำแดงรูปร่างสูงโปร่ง ลักษณะเป็นคนแก่มารยาทท่วงทีก็ต้องกับลักษณะนั่งเก้าอี้ได้ถนัดและเรียบร้อยเท่ากับนั่งบนพื้นห้อง เดินงาม

เท่ากับที่คลานได้อย่างกระฉับกระเฉง ชอบการอ่านหนังสือ หรือกล่าวและฟังการสนทนาในเรื่องกว้าง ๆ ทั่วไปมากกว่าที่จะนั่งเคร่งอยู่กับการฝีมือ...”

(ดอกไม้สด, 2480, หน้า 114)

จากข้อความข้างต้นทำให้ผู้อ่านได้ข้อมูลส่วนตัวของคุณแสซึ่งเป็นแม่ของวิมลได้แล้วในเบื้องต้น ว่าเป็นคนอย่างไร หรือในตอนที่บรรยายให้เห็นบุคลิกและลักษณะนิสัยของท่านเจ้าคุณอมรรัตน์ฯ ซึ่งเป็นพ่อของวิมล ดังข้อความต่อไปนี้

“...ท่านเจ้าคุณอมรรัตน์ฯ มีนิสัยเป็นไทยแท้ทุกประการ และประการสำคัญที่สุดก็คือ รักความหรูหราโอ่โถงอย่างยิ่งยวด ขึ้นชื่อว่างานทั้งหลาย ไม่ว่างานมงคลหรืออมิใช่ ไม่ว่างานรื่นเริงหรืองานโศก งานส่วนตัวหรืองานราชการ แม้ท่านผู้นี้เป็นเจ้าภาพ งานน้อยจะกลายเป็นงานใหญ่ งานใหญ่จะกลายเป็นงานมโหฬาร งานจะกลายเป็นงานครึกครื้น แต่ความหรูหราในสายตาพระยาอมรรัตน์ฯ ต่างกับความหรูหราในสายตาของผู้อื่นอยู่บ้าง ท่านเจ้าคุณผู้นี้เทิดความงามด้วยศิลปอันตระการตาไว้เหนือความหรู และจะพอใจยกงานหนึ่งงานใดว่าหรูแท้ก็ต่อเมื่อศิลปอันวิจิตร สำแดงความเด่นชัด อยู่ในงานนั้นด้วย...”

(ดอกไม้สด, 2480, หน้า 31)

ทมยันตีก็สามารถถ่ายทอดลักษณะของตัวละครผ่านโวหารแบบบรรยายได้อย่างสนใจในนวนิยายเรื่อง**คู่กรรม** เช่น ในตอนที่ทมยันตีกล่าวถึงบุรุษผู้หนึ่งที่อยู่บนเรือของทหารญี่ปุ่น ความว่า

“...ใบหน้าที่โผล่ขึ้นมานั้นค่อยข้างขาวตัดกับรอยเขียว ๆ ที่แก้มและริมฝีปากเป็นปื้น ดวงตาเรียวยาว รี เป็นประกายอย่างขัน ๆ ผมเกรียนตัดสั้นคล้ายเด็กนักเรียน...”

(ทมยันตี, 2512, หน้า 140)

นอกจากมีการใช้โวหารบรรยายให้เห็นบุคลิกของตัวละครแล้ว ผู้เขียนยังใช้บรรยายโวหารอธิบายอารมณ์และภูมิหลัง เพื่อให้เห็นบุคลิกและลักษณะของตัวละคร ดังที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง**เขาชื่อกานต์** ในตอนที่โตมรรู้ว่าหฤทัยจะไปอยู่กับหมอกานต์ ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายอารมณ์และภูมิหลังของตัวละครไว้ ดังข้อความต่อไปนี้

“...เสียงของเขาเศร้าสร้อยจนหฤทัยออกจะสงสาร ปกติโตมรเป็นคนสนุกสนานรื่นเริง เป็นคนเด่นในหมู่เพื่อนฝูงใจคอกว้างขวางกับเพื่อนและสตรีที่เขาใกล้ชิดด้วย หฤทัยคบกับโตมรมานาน ตั้งแต่ยังเรียนอยู่จนกระทั่งจบ หล่อนเคยคิดว่าเขาจะขอแต่งงาน แต่โตมรก็คือโตมรคนเก่า ไม่จริงจังต่อชีวิต ใช้ชีวิตอย่างบุคคลเจ้าสำราญ ด้วยเงินที่พอแม่หาไว้ให้ และเขานำไปลงทุนในกิจการบางอย่างบ้างซึ่งมันทำให้เขามากพอที่จะสบายไปชั่วชีวิต

ใคร ๆ ก็ว่าโตมรจะต้องแต่งงานกับหฤทัย แต่โตมรไม่เคยไปบ้านหฤทัยเลย เขาจะส่งหล่อนที่หน้าบ้านและนัดรับ เขาไม่เคยรู้จักกับมารดาของหล่อน ช่างต่างกับกานต์เสียเหลือเกิน..."

(สุวรรณี สุคนธา, 2540, หน้า 32–33)

1.1.5 บรรยายเหตุการณ์การใช้บรรยายโวหารมาบรรยายให้ผู้อ่านเห็นภาพในส่วนของเหตุการณ์ต่าง ๆ ถือว่าเป็นพื้นฐานในงานเขียน ดังเช่นในนวนิยายเรื่อง**คู่กรรม** ของทมยันตี ได้มีการนำโวหารมาใช้ในรูปแบบของการบรรยายเหตุการณ์ต่าง เช่น ทมยันตีกล่าวถึงเหตุการณ์ที่วนัสและอังศุมาลินอยู่ในมหาวิทยาลัย ดังข้อความว่า

"...วนัสเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย คณะวิศวกรรมศาสตร์ ก่อนที่อังศุมาลินจะเข้าศึกษาในคณะอักษรศาสตร์ถึงสองปี เช้า ๆ วนัสมักจะนั่งเรือจากบ้านมารับหญิงสาวข้ามฟากไปขึ้นรถไปมหาวิทยาลัยด้วยกันทุกเช้า จนเป็นที่กล่าวขวัญกันทั่ว ฝ่ายชายไม่ตอบรับหรือปฏิเสธข่าวนี้ และอังศุมาลินเองก็มาสนใจกับข่าวใด ๆ นอกขากถือเอาความคุ้นเคยเป็นเรื่องใหญ่ จึงไม่มีใครทราบว่าข่าวลือนั้นจะเป็นประการใด..."

(ทมยันตี, 2512, หน้า 3)

เช่นเดียวกับการบรรยายเหตุการณ์การเดินทางของตันส่วงอู๋เมื่อครั้งที่เขานั่งเรือมาเพื่อเสี่ยงโชคหางานทำที่เมืองไทย ในนวนิยายเรื่อง**จดหมายจากเมืองไทย** ซึ่งโบตั๋นได้เขียนบรรยายโดยให้ตันส่วงอู๋ตัวละครเอกเขียนจดหมายถึงมารดาที่อยู่เมืองจีนเพื่อบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ดังข้อความต่อไปนี้

"...ทะเลเรียบไม่มีพายุแต่ลูกก็เมาคลื่น เรือเดินทะเลลำใหญ่ราวกับตำบลโผวเล้งทั้งตำบลจุคนได้เป็นพัน ๆ ไม่เอียงหรือโคลงเคลงเลย ไม่น่าที่จะเมาคลื่น แต่พวกเราเมาคลื่นกันทุกคน แต้เส็งสบายดีที่สุด เขาอาเจียนเล็กน้อย ในวันแรกเท่านั้นเขาจึงมีโอกาสหัวเราะเยาะลูก..."

(โบตั๋น, 2514, หน้า 129)

นอกจากนี้ดอกไม้สดยังนิยมใช้การบรรยายโวหารมากล่าวถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในนวนิยายเรื่อง**ผู้ดี** เพื่อช่วยให้เรื่องราวดำเนินไปอย่างรวดเร็วและมีความราบรื่น เช่น ในตอนที่พระยาอมรรัตน์ได้เชิญแขกมาบ้าน วิมลผู้เป็นบุตรสาวจึงมีหน้าที่จัดแจงที่นั่งเพื่อต้อนรับแขกของบิดา ดอกไม้สดเลี่ยงที่จะกล่าวโดยละเอียดในเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นแต่ใช้วิธีการบรรยายโดยรวบรัดให้ผู้อ่านรู้ว่าวิมลจะทำอะไรบ้าง ดังความว่า

"...ก่อนอื่นเจ้าหล่อนจะต้องแต่งตัว แล้วก็ลงไปตักบาตรพระสงฆ์เป็นจำนวน 22 รูป ต่อจากนั้นจะต้องจัดบ้าน จัดห้อง และจัดการอื่นเพื่อรับรองแขกซึ่งท่านบิดาของหล่อนได้เชิญให้มาในค่ำวันนี้..."

(ดอกไม้สด, 2480, หน้า 27)

จากข้อความข้างต้นเหตุการณ์ได้ดำเนินไปอย่างรวดเร็วผ่านข้อความเพียงไม่กี่บรรทัดก็ทำให้ผู้อ่านเห็นว่าวิมลทั้ง จัดบ้าน จัดห้อง และอย่างอื่นเพื่อรับของแขกของบิดา เช่นเดียวกับเหตุการณ์ในงานศพของพระยาอมรรัตน์ฯ ในวันที่ 3 ดอกไม้สดได้ใช้บรรยายโวหารบรรยายเหตุการณ์ไว้อย่างเด่นชัด ดังข้อความต่อไปนี้

"...วันที่สาม นับจากวันที่พระยาอมรรัตน์ฯ วายชนม์ในตอนเช้า เมื่อพระสงฆ์ที่สวดพระธรรมหน้าศพในตอนกลางคืนได้ฉันเช้าเสร็จและกลับไปแล้ว ผู้ที่มาช่วยงานอยู่ทุกวัน มีพระบริบาลฯ กับอุดม เป็นต้น ก็รีบไปกระทรวง คงเหลือแต่คุณหญิงบริหารฯ คุณวง นางบริบาลฯ และบุตรีอีก 3 คน ยังนั่งสนทนอยู่ในห้องศพกับมาลี..."

(ดอกไม้สด, 2480, หน้า 183)

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้นผู้แต่งได้บรรยายให้เห็นเหตุการณ์งานศพวันที่ 3 ของการจากไปของพระยาอมรรัตน์ฯ ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับข้อความที่แล้ว คือ บรรยายให้จบความในไม่กี่บรรทัดก็สามารถบอกเล่าเรื่องราวได้อย่างชัดเจน

จากตัวอย่างทั้งหมดที่ยกมาข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า การใช้บรรยายโวหารของผู้แต่ง สามารถสื่อให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญในด้านการแต่งนวนิยาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเลือกสรรคำและโวหารมาใช้ประกอบการถ่ายทอดเรื่องราวและสื่อความหมายเพื่อทำให้ผู้อ่านเห็นภาพและเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของตัวละครได้เป็นอย่างดี

1.2 พรรณนาโวหารเป็นการใช้โวหารที่ต้องใช้ชั้นเชิงทางวรรณศิลป์มากกว่าบรรยายโวหาร กล่าวคือ โวหารชนิดนี้ต้องให้ความละเอียดของสิ่งที่กำลังกล่าวถึง ใช้ภาษาที่สละสลวย ซึ่งผู้อ่านจะมองเห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จากการศึกษาพบว่า ผู้แต่งนวนิยายมีการใช้พรรณนาโวหารในลักษณะต่างๆ คือ พรรณนากิริยา อาการ พรรณนาอารมณ์ความรู้สึก พรรณนาบรรยากาศ พรรณนาบุคลิกลักษณะ และพรรณนาเหตุการณ์ พอสรุปได้ดังนี้

1.2.1 พรรณนากิริยา อาการเป็นการเขียนอย่างมีชั้นเชิงทางภาษาวรรณศิลป์ โดยผู้เขียนจะชี้ให้เห็นถึงกิริยา อาการลักษณะต่างๆของตัวละคร ตัวอย่างเช่นในนวนิยายเรื่อง**จดหมายจากเมืองไทย**โบตั๋นได้พรรณนาถึงกิริยาและอุปนิสัยที่แข็งกระด้างของหมุยเอ็งสตรีที่ตันส่วงอู๋หลงรัก ดังข้อความต่อไปนี้

"...'ตามใจซี ของ ๆ ฉัน ฉันไม่ให้เธอ แม่มาว่าฉันไม่ได้ดอก' ลูกมองหน้าหญิงทั้งสองนิ่งอยู่ ออกกลัวความใจเย็นของหมุยเอ็ง

ผู้หญิงคนนี้หน้าตาสวย แต่ใจกระด้างแข็ง ไม่มีสะทกสะท้านกลัวใครจะจับผิดได้เลย ลูกรักคนผิดหรือเปล่านะ แม่จ๋า..."

(โบตั๋น, 2514, หน้า119)

เช่นเดียวกับดอกไม้สด ได้ใช้การพรรณนางานเขียนของตนในนวนิยายเรื่อง**ผู้ดี** โดยชี้ให้เห็นกิริยาอาการลักษณะต่าง ๆ ดังจะเห็นได้ชัดในตอนที่วิมลกำลังสังเกตกิริยาที่สุดใจกำลังแต่งหน้า หวีผม แล้วใส่น้ำมันลงที่ผม ซึ่งทำให้เห็นกิริยาที่สุดใจกระทำได้อย่างชัดเจน ดังข้อความต่อไปนี้

"...วิมลนิ่งฟังโดยดุษณียภาพ ตาจับดูวงคิ้วของญาติ ซึ่งเจ้าของได้ทำไว้เป็นรูปโค้งดังวงพระจันทร์ครึ่งซีก สุดใจทิ้งแท่งดำลง หยิบหวีขึ้นหวีผม แล้วใส่น้ำมันแล้วหวีอีก แล้วจัดด้วยนิ้วมือให้รอยคลื่นที่ได้ดัดไว้ ในระยะนั้นหล่อนเบือนหน้ามาดูวิมลนิดหนึ่ง พอสบตากันแล้วก็หันกลับไปทางกระจกดังเก่า ยิ้มมีลักษณะอันอธิบายยาก..."

(ดอกไม้สด, 2480, หน้า 8 – 9)

หรือที่ปรากฏได้เด่นชัดอีกตอนหนึ่งในนวนิยายเรื่อง**ผู้ดี**ตอนวาระสุดท้ายของพระยาอมรรัตน์ฯ ขณะที่กำลังจะตายสิ้นลมหายใจผู้แต่งใช้ภาษาแบบพรรณนาถึงพระยาอมรรัตน์ในสภาพที่ใกล้สิ้นลมหายใจและลาจากโลกนี้ไปในที่สุด แสดงให้เห็นถึงสัจธรรมของโลกมนุษย์ ในความไม่เที่ยงแท้ยั่งยืนของสังขารได้อย่างเห็นภาพและสร้างอารมณ์สะเทือนใจ และความรู้สึกคล้อยตามที่ผู้แต่งได้พรรณนาไว้ ดังข้อความต่อไปนี้

"...อนิจจาวิมล ? หล่อนไม่เคยรู้จักลักษณะของมนุษย์เมื่อดวงชีวิตกำลังจะออกจากร่าง ในร่างกายคนป่วย เส้นประสาททุกส่วน ที่ดิ้นรน ต่อสู่อย่างเคร่งเครียดอยู่เมื่อครู่ก่อนได้ยุบยอบลงพร้อมกันจนสิ้นแล้ว

คงเหลือแต่ประสาทที่คอยังเต้นตุบ ๆ พอเห็นเป็นเงา ๆ เป็นร่องรอยแห่งการต่อสู้ฉากสุดท้าย ดวงตาแห้งเหือด ไม่มีแวว...และเมื่อถึงที่สุด แห่งที่สุดอันแท้จริง

เมื่อวิมลเงยหน้าขึ้นจากอกท่านบิดา ก็เห็นความสงบเรียบร้อยปรากฏอยู่ในวงหน้าของท่าน นั้นคือลักษณะอันแสดงว่าสายใยระหว่างชีวิตกับร่างกายได้ขาดสนิทแล้วอย่างที่จะต่อคืนอีกไม่ได้ !..."

(ดอกไม้สด, 2480, หน้า 163)

นอกจากนวนิยายเรื่องที่กล่าวมาข้างต้นแล้วยังพบว่าในนวนิยายเรื่อง**คู่กรรม**ทมยันตี ก็ได้ใช้วิธีการพรรณนากิริยาของตัวละครเช่นเดียวกัน ดังตัวอย่างที่ทมยันตีพรรณนาถึงกิริยาของอังศุมาลินขณะอยู่ในห้องดังข้อความต่อไปนี้

"...หญิงสาวก้าวเข้าไปในห้อง พลางหันไปงับประตูไว้ตามเดิม สะบัดผ้าห่มที่คลุมอยู่ออกจากตัว พาดไว้ที่พนักปลายเตียง ผ้านุ่งด้ายหลอดสีเขียวอ่อน สลับด้วยทางยาวสีขาวที่กระโจมอกอยู่ขับให้เห็นผิวขาวซีด มองดูคล้ายหินอ่อนแต่เกลี้ยงเกลา มือเรียวซีดเอื้อมไปแตะขวดแก้วเจียระไนบนโต๊ะ..."

(ทมยันตี, 2512, หน้า 15)

1.2.2 พรรณนาอารมณ์ ความรู้สึกเป็นการนำโวหารแบบพรรณนามาใช้แสดงอารมณ์ ความรู้สึกเพื่อทำให้ตัวละครมีความสมจริงยิ่งขึ้น เช่น ในนวนิยายเรื่อง **หญิงคนชั่ว** ความรู้สึกของรื่นหลังจากที่เธอตั้งท้องกับวิทย์แล้ว หลังจากนั้นวิทย์ก็ไม่ได้มาพบเธอตามที่นัด ความรู้สึกคิดถึงจึงแล่นเข้ามาแทนที ทำให้รื่นเกิดความรู้สึกเศร้าใจเป็นที่สุด ดังข้อความต่อไปนี้

"...รื่นหน้าสลดซีดไม่มีสีเลือด เกาะขอบหน้าต่างพยุงตัวไว้ ในเวลาค่ำคืนอย่างนี้ คืนที่เขาเคยมาหาหล่อน มาแอบอิงเย้าหยอก ป่านนี้เขาไปสนุกสนานร่าเริงอยู่ที่ไหนกับหญิงที่มีคุณสมบัติ รูปสมบัติและความบริสุทธิ์ผุดผ่องดีกว่าหล่อนกระมัง

ถูกแล้วเขาควรได้หญิงชนิดนั้นไว้เป็นภรรยา ชีวิตของเขาจะรุ่งโรจน์ต่อไป ไม่อับเฉาเศร้าหมองเหมือนกับที่เขาจะพาคนชั่วช้าสามานย์อย่างหล่อนไปเลี้ยง ซ้ำลูกที่เกิดจากหญิงคนนั้น ก็จะได้รับความนิยมชมชอบว่าเป็นเชื้อสายของตระกูล อดินันทน์อย่างแท้จริง ผิดกับลูกน้อย ซึ่งเดี๋ยวนี้หล่อนเป็นผู้ให้กำเนิดจะเกิดมาดูโลก พร้อมด้วยถ้อยคำอันร้าวรานหัวใจตามมาด้วยว่า 'ลูกไม่มีพ่อ' หรือ 'ลูกที่เกิดมาจาก นางบำเรอ นางโสเภณี'

น้ำตารื่นไหลลงอาบหน้าเป็นทาง สุดแสนที่จะหักห้ามใจ..."

(ก.สุรางคนางค์, 2530, หน้า 89)

เช่นเดียวกับการพรรณนาอารมณ์ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง**ผู้ดี** เมื่อครั้งที่วิมลยืนรับลมที่หน้าต่างประกอบกับบรรยากาศที่เย็นสบาย ซึ่งเป็นบรรยากาศที่วิมลชอบมาก ส่งผลให้เธอคิดถึงเรื่องราวที่ผ่านมาด้วยความสุขใจบ้างในบ้างครั้ง มีความเสียดายในบางครั้ง ดังข้อความต่อไปนี้

"...วิมลลุกจากเก้าอี้ไปยืนเยี่ยมหน้าต่าง ลมเย็นเฉียบพัดมาโดยแรง หญิงสาวยืดตัวและหันหน้ารับลมด้วยความพอใจ ยามดึกเป็นยามที่ต้องใจวิมลเสมอ และความหนาวในยามดึกก็เป็นสิ่งที่หล่อนชอบนักหนา ในขณะนี้จิตใจของหล่อนปลอดโปรงและอ่อนละมุน เป็นขณะที่ความเมตตาอารีต่อเพื่อนมนุษย์มักจะแล่นเข้าสิงสู่โดยเร็ว พิศวงนิด ๆ เสียดายหน่อย ๆ และพอใจมากในคำมั่นของตนที่ได้ให้แก่อุดมเมื่อ 2–3 ชั่วโมงก่อน เพื่อบำรุงหัวใจเขา..."

(ดอกไม้สด, 2480, หน้า 98)

นอกจากนั้นแล้วยังพบว่าในนวนิยายเรื่อง**เขาชื่อกานต์** ยังมีการใช้พรรณนาเพื่อแสดงอารมณ์ ความรู้สึกของตัวละครเช่นเดียวกันดังในตอนที่หมอกานต์จับแขนของหฤทัยที่กำลังจะเซล้ม แต่ด้วยมโนธรรมในใจจึงต้องปล่อยมือของเธอ ผู้เขียนพรรณนาแทนความรู้สึกไว้ดังนี้

"...หล่อนไม่พูดอะไรเลย ได้แต่ขอบใจแล้วก็นิ่งไป นัยน์ตาเหม่อดูฝน เขาแอบชำเลืองดูเห็นขนตาดกยาว และขนคิ้วซึ่งแพรวพราวไปด้วยละอองฝน ในวินาทีนั้นเขาอยากเป็นกวี จะได้ชมละอองเล็ก ๆ ที่ติดพราวอยู่ให้เหมาะใจเท่าที่นัยน์ตาเขาได้เห็นอยู่ในขณะนั้น..."

(สุวรรณี สุคนธา, 2540, หน้า135)

1.2.3 พรรณนาบรรยากาศเป็นการใช้โวหารแบบพรรณนากล่าวถึงบรรยากาศหรือฉากที่ปรากฏในเรื่อง เช่น บทเริ่มต้นเรื่องในนวนิยายเรื่อง**รัตนโกสินทร์** มีการพรรณนาบรรยากาศในยามพลบค่ำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของผู้คนในสมัยนั้น ดังข้อความต่อไปนี้

"...อากาศในยามพลบค่ำค่อยคลายจากความระอุอ้าวในตอนกลางวันลงบ้างแล้ว ลมร้อนที่เคยเป่ามาจากท้องฟ้าสีน้ำเงินครามไร้เมฆหมอกในตอนบ่ายเปลี่ยนเป็นลมเย็นโชยเฉื่อยมาพร้อมกับน้ำลำคลองที่เพิ่มระดับสูงขึ้นในตอนค่ำ แลเป็นละลอกน้อย ๆ ไหวตัวอยู่ในแสงจันทร์ข้างขึ้นใกล้คืนเพ็ญ แสงตะเกียงวอมแวมขึ้นเหมือนหิ่งห้อยหลายร้อยตัวพร้อมใจกันมาเกาะอยู่สองข้างฝั่งคลองวัดสามปลื้ม เมื่อแสงแดดเลื่อนลบไปจากขอบฟ้า ชาวบ้านก็ได้อาศัยแสงตะเกียงน้ำมันมะพร้าวบ้าง น้ำมันปลาบ้าง จุดให้ความสว่างในบ้านเรือนแทน ถ้าเป็นบ้านผู้มีฐานะดีก็มีเทียนไขที่สั่งเข้ามาจากเมืองจีน โดยมากยามค่ำนี้จะเป็นเวลาพักผ่อนของเจ้าของบ้าน ถ้าไม่นั่งกินข้าวปลาอาหาร มีลูกเมียพร้อมหน้าคอยปรนนิบัติ ก็เป็นเวลาที่เพื่อนฝูงสนิทสนมจะแวะมาเยือนเพื่อสนทนากันเป็นที่บันเทิงใจก่อนจะลากลับไปในยามดึก..."

(ว.วินิจฉัยกุล, 2530, หน้า 1)

เช่นเดียวกับ ก.สุรางคนางค์ ที่สามารถพรรณนาให้ผู้อ่านเห็นภาพรถไฟที่กำลังวิ่งตรงมาสู่จุดหมายชานชลาหัวหินในตอนเริ่มต้นเรื่องนวนิยายเรื่อง**หญิงคนชั่ว** ดังข้อความต่อไปนี้

"...แสงสว่างของโคมฉายดวงมหึมาพุ่งกราดมาแต่ไกลเบื้องหลังแสงสว่างนั้น ในชั้นแรกผู้ที่อยู่ไกลจะแลเห็นแต่เพียงเงาดำมะเมื่อมมีลูกไฟดวงเล็ก ๆ พุ่งขึ้นไปเบื้องบนอากาศอันมืดครึ้มคล้ายดอกไม้ไฟ แต่ต่อมาภาพนั้นก็ปรากฏให้เด่นชัดในสายตาว่าเป็นหัวรถจักรอันได้นำรถโบกี้อันยาวเหยียดใกล้เข้ามา เสียงล้อเหล็กกระทบกับรางและเสียงข้อเสียที่กำลังทำหน้าที่กังวานก้องมาแต่ไกล เจ้าพนักงานในรถเปิดหวูดให้อาณัติสัญญาณและคอยลดฝีจักรให้เบาลงทีละน้อย ๆ แสงสว่างจากโคมฉายกราดแสงอ่อนมากระทบป้าย 'หัวหิน'..."

(ก.สุรางคนางค์, 2530, หน้า 2)

นอกจากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว จากการศึกษายังพบว่านวนิยายของทมยันตีใช้การพรรณนาบรรยากาศที่โดดเด่น เช่น ในนวนิยายเรื่อง**มายา** ทมยันตีใช้วิธีการ

พรรณนาให้เห็นบรรยากาศสายฝนที่กระหน่ำลงมาพร้อมด้วยเสียงฟ้าร้องอย่างหนักก่อนที่เด็กน้อยนามอติรูปซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่องจะถือกำเนิดขึ้น ดังข้อความที่ปรากฏต่อไปนี้

"...สายฝนกระหน่ำลงมาอย่างหนัก ทำให้ทุกทิศขาวมัวราวกับม่านน้ำตกเทลงมา บางคาบบางคราสายฟ้าจะวะวาบเป็นเส้นจากขอบฟ้าด้านหนึ่งจรดขอบฟ้าอีกด้านหนึ่ง ครั้นแล้วก็มีเสียงคำรามเลื่อนลั่นกระทั่งกระเทือนไปทั่ว อีกหลายครั้งสายฟ้าสว่างโรจน์ จนแลเห็นหมู่เมฆดำทึบที่ละลิบลิ่วสับสนอยู่เบื้องบนราวกับ อำนาจ อะไรบางอย่างกำลังสัประยุทธ์กันอย่างดุเดือด อำนาจ เหล่านั้นเปล่งประกายครั้งแล้วครั้งเล่ามิยอมพ่ายต่อกัน สายฟ้าเจิดจ้ากว่าทุกครั้งเมฆดำแยกเป็นช่องโล่งตลอดราวกับปล่องเปิดจากสวรรค์สู่พิภพ..."

(ทมยันตี, 2546, หน้า 1)

1.2.4 พรรณนาบุคลิก ลักษณะ เป็นการใช้โวหารแบบพรรณนาเพื่อแจ้งให้เห็นถึงบุคลิกและลักษณะทั้งภายนอกและภายในของตัวละคร เช่น ลักษณะของปารีณาจากนวนิยายเรื่อง**ใต้เงาตะวัน**ที่ผู้เขียนใช้การพรรณนารูปลักษณ์ของเธอหลังจากอาบน้ำเสร็จ ดังข้อความต่อไปนี้

"...ผมที่เปียกชื้นถูกหวีเสยไปเบื้องหลังเปิดให้เห็นหน้าผากโค้งงามและดวงหน้าเรียวซึ่งดูอ่อนละมุนด้วยผิวสะอาดบางใสปราศจากการตกแต่งใด ๆ ริมฝีปากอิ่มตึงเป็นสีระเรื่อตามธรรมชาติ รับกับดวงตาสีน้ำตาลแจ่มกระจ่างในหน่วยตากว้าง..."

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542, หน้า 336)

การพรรณนาให้เห็นบุคลิกลักษณะยังเห็นได้ชัดในนวนิยายเรื่อง**ผู้ดี** เช่น ในตอนที่นายจงรักมองดูวิมล ซึ่งดอกไม้สดใช้วิธีพรรณนาให้เห็นถึงรูปร่างลักษณะทางกายภาพตลอดจนความเปลี่ยนแปลงภายในใจของตัวละครที่สะท้อนผ่านสีหน้า แววตาที่ไม่สดใสเช่นในอดีต ดังข้อความต่อไปนี้

"...เขานิ่งมองดูหล่อนอนอยู่ครู่หนึ่งมองดูทั่วร่างของหล่อนโดยไม่คิดที่จะปิดบังความเจตนา เสื้อผ้าที่หล่อนสวมเป็นสีดำทั้งตัวทำให้ดูร่างของหล่อนเล็กและบางเป็นอันมาก และสีดำนั้นขับผิวของหล่อนให้ขาวเด่นขึ้นอย่างประหลาด ดวงตาของหล่อนค่อนข้างจะร่วงโรย ประกายรุ่งโรจน์งดงามไม่เด่นชัดเหมือนแต่ก่อน แต่กระนั้นจงรักผงกศีรษะช้า ๆ และพูดกับตัวเองในใจ 'สวยน้อยลง แต่มีเสน่ห์มากขึ้น'..."

(ดอกไม้สด, 2480, หน้า 224 – 225)

เช่นเดียวกับทมยันตีที่ใช้การพรรณนาอธิบายลักษณะภายนอกของอังศุมาลิน ในเรื่อง**คู่กรรม** ดังความว่า

"...อังศุมาลินทรุดตัวลงบนขอนไม้ใกล้ ๆ รวบผมที่ลุ่ยลงมาปรกต้นคอกลับขึ้นไปใช้กิ๊บเสียบไว้พอกันรำคาญ ผมยาวที่ถักเปียไว้รอบศีรษะ ทำให้เห็นดวงหน้าขาวนวลคล้ายหินอ่อน ความร้อนทำให้แก้มและริมฝีปากเป็นสีชมพูจาง ๆ..."

(ทมยันตี, 2512, หน้า 139)

อีกทั้งในนวนิยายเรื่อง**มายา**ทมยันตีก็ใช้วิธีการพรรณนาให้เห็นลักษณะภายนอกของตัวละคร เช่น ในตอนที่ทมยันตีได้พรรณนาลักษณะตัวละครที่มีอาชีพนางแบบดังข้อความว่า

"...สตรีร่างบางระหงจนเกือบเรียกได้ว่าผ่ายผอม ในชุดกางเกงยีนส์ฟอก แถมมีรอยขาด ปริ เสื้อเชิ้ตขาวแขนยาวตัวโคร่งแม้จะถลกแขน ผูกชาย ก็ยังคล้ายหุ่นไล่กาอยู่นั้นเอง ดวงหน้าแหงนเงยดูสไลด์ที่ยกส่องกับแสงสว่าง ส่วนด้านข้างเรียวเสลาผมยาวที่รัดหนังสติ๊กไว้ลวก ๆ แบบหางม้าแกว่งไกว สิ่งที่น่าดู คือ ความเกลี้ยงของผิวคล้ายแพรปราศจากเครื่องสำอาง..."

(ทมยันตี, 2546, หน้า 100)

1.2.5 พรรณนาเหตุการณ์เป็นการกล่าวให้ผู้อ่านได้เห็นรายละเอียดของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น ในนวนิยายเรื่อง**ผู้ดี**ในตอนที่วิมลมาพร้อมกับนายจุ้ยคนขับรถ เพื่อมารับสุดใจไปงานเลี้ยง ดอกไม้สดพรรณนาให้เห็นถึงภาพของวัตถุ คือ รถยนต์ที่เป็นเครื่องแสดงฐานะของผู้เป็นเจ้าของ รถยนต์ที่หรูหราราคาแพงย่อมมีประสิทธิภาพมากกว่ารถยนต์เก่า ดังความว่า

"...รถยนต์เก๋งใหญ่ ใหม่ที่สุด งามที่สุดในสมัย เคลื่อนจากหน้าตึก โดยปราศจากการกระทบกระเทือน จนดูคล้ายกับลำเรือที่ลอยเรื่อยมาตามกระแสน้ำ สตรีสาวผู้มีลักษณะเหมาะสมกับความ หรู ของรถทุกสิ่งทุกประการ เปือนหน้าไปยิ้มและโบกมือให้ชายรุ่นหนุ่มผู้เป็นน้อง แล้วยานยนต์ก็เลี้ยวออกประตูบ้านไป

แล่นมาตามถนนโรยกรวด ซึ่งมีลักษณะคล้ายขนมครก ไกลจากความเหมาะสมกับสัณฐานของรถแต่เพิ่มคุณค่าของรถให้มากขึ้น ในเมื่อคนขับได้หวนนึกถึงรถคันเก่าอันตนเคยถือพวงมาลัย ขับไปมาตามถนนแถบพญาไทนี้หลายปี จนไม่อาจลืมความกระแทกเสียได้ง่าย ๆ ..."

(ดอกไม้สด, 2480, หน้า 3–4)

ในนวนิยายเรื่อง**จิตตา** นั้นพบว่าทมยันตีนิยมนำเอาวิธีการพรรณนาเหตุการณ์มาใช้ เช่น ในตอนหนึ่งเมื่อครั้งที่มีผู้คนเข้าไปทำบุญในวัดพร้อมเดินเข้าศาลาปฏิบัติธรรมเพื่อหาหลวงปู่ทมยันตีได้พรรณนาเหตุการณ์ไว้ ดังนี้

“...น่าแปลก...ช่วงระยะสั้นคนภายนอกเริ่มทยอยกันเข้ามา ราวกับช่วงระยะเวลาก่อนหน้านั้นถูกอะไรบางอย่างปิดกั้นไว้ พวกผู้ชายเข้ามาถอนแก้วน้ำชาเตรียมให้พระให้พรลา งานทุกอย่างลื่นไหลไปตามพิธีการ ทุกคนคล้ายจะลืมว่าช่วงระยะเวลาหนึ่งขาดตอนไป หลวงปู่กลับเงียบ เฉย ขยับที่นั่งที่ท่าสงบสำรวมที่ผู้สังเกตเท่านั้นจะเห็นชัด...ดุจสงฆ์ทรงสมณศักดิ์สวดถวายพระพรผู้ทรงศักดิ์...”

(ทมยันตี, 2552, หน้า 61)

จากการศึกษาการใช้โวหารพรรณนาเหตุการณ์นั้นยังพบว่าปรากฏในนวนิยายของสไบเมือง เช่น ในนวนิยายเรื่อง**ลายแทงในถ้ำแก้ว**ปรากฏในตอนที่นางเจลัมแลพากุจีจับพราหมณ์หัสตะและบุตรเดินทางมาจนถึงหน้าผาเพื่อผลักทั้งสองตกหน้าผา ดังข้อความต่อไปนี้

“...ร่างของท่านพราหมณ์หัสตะแลพฤกษะลอยละลิ่วผ่านอากาศเวิ้งว้างด้วยหทัยของผู้หมายชนมฤตยูโดยมิชิงชังผู้ใดไม่หมกมุ่นต่อความพยามยามบาทไม่กล่าวอาฆาตนางเจลัมแลพากุจีพราหมณ์ทำสมาธิอย่างมั่นคงดำรงสติหนักแน่นแม้ลมหายใจสุดท้าย...กายของพราหมณ์ผ่านความเย็นฉ่ำแห่งราตรีที่ฝนเพิ่งขาดเม็ดเมื่อมินานตกลงสู่ยอดไม้สูงใหญ่ดกหนาอันพาดขดด้วยเถาวัลย์ลำดับนั้นพราหมณ์หัสตะพลันรู้สึกว่าตนกระแทกกับของแข็งแล้วนิ่งอยู่มิได้หล่นเลยลงสู่เบื้องล่างท่ามกลางความมืดไร้ดาราท่ามกลางความเฉียบชาทั่วสรรพางค์พราหมณ์ได้ยินบุตรชายดิ้นรนอยู่แค่เอื้อมพร้อมร้องเรียก...”

(สไบเมือง, 2549, หน้า 113)

นอกจากนี้ยังปรากฏวิธีการพรรณนาเหตุการณ์ไว้อย่างเด่นชัดในนวนิยาย เรื่อง**บุญบรรพ์**ซึ่งศรีฟ้า ลดาวัลย์ได้พรรณนาถึงสภาพของไฟกำลังไหม้ได้อย่างเห็นภาพและได้อารมณ์ ดังข้อความต่อไปนี้

“...แม้พระที่นั่งจะอยู่ไกลมาทางด้านตะวันตกก็ยังมองเห็นเปลวเพลิงและควันไฟพลุ่งปลิวขึ้นสู่ท้องฟ้าไดถนัด ด้วยเพลิงลุกฮือขึ้นตรงหอกลองแล้วลุกลามไปทั่วอาณาบริเวณสองฟากคลองคูเมืองเดิมครั้งกรุงธนบุรี บัดเดี๋ยวเดียวลุกฮือลงไปทั่วอาณาบริเวณสองฟากคลองคูเมืองเดิมครั้งกรุงธนบุรีบัดเดี๋ยวเดียวลุกฮือลงไปถึงสะพานช้างบ้านหม้อมอดไหม้วังเจ้านาย บ้านเรือนขุนนางและราษฎรซึ่งสร้างด้วยไม้หลังคามุงจากแล้วยังโดนลมหมุน อันเกิดจากความร้อนแรง โหมไปทางโน้นทางนี้ น่ากลัวนัก...”

(ศรีฟ้า ลดาวัลย์, 2550, หน้า 136)

จากตัวอย่างทั้งหมดที่ยกมาข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า การใช้พรรณนาโวหารของผู้แต่ง สามารถสื่อให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญในด้านการแต่งนวนิยาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเลือกสรรคำและโวหารมาใช้ประกอบการถ่ายทอดเรื่องราวและสื่อความหมาย

เพื่อทำให้ผู้อ่านเห็นภาพและเกิดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดที่คล้อยตามไปกับตัวละครและเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

1.3 เทศนาโวหาร

เทศนาโวหารเป็นโวหารที่มีจุดมุ่งหมายหลักในการสั่งสอน ให้ข้อคิดที่ดีงามแก่ผู้อ่าน เช่นในนวนิยาย**เรื่องสัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม**ปรากฏในตอนที่มีพระภิกษุรูปหนึ่งถามปัญหากับท่านพระครูเจริญ วัดป่ามะม่วง พระครูเจริญแสดงธรรมและให้ข้อคิดกับพระรูปนั้นไปว่า ใครก็ตามเมื่อทำความดี ขณะนั้น เวลานั้นดีแน่นอน หรือเมื่อเวลาใดที่ทำความชั่ว ขณะนั้น เวลานั้นก็ชั่วแน่นอน ดังข้อความต่อไปนี้

"...'หลวงพ่อครับ ผมเคยฟังมาว่า ท่านเจ้าคุณบางองค์ค้ายาเสพติด จริงหรือเปล่าครับ'

ท่านพระครูเลยตอบเป็นการเทศนานอกธรรมาสน์ ดังความว่า

'อย่าคิดอะไรมาก ตั้งหน้าตั้งตาเจริญกรรมฐานไปดีกว่า บางครั้งการรู้อะไรมาก ๆ มันก็เป็นภัยกับตัวเราเอง คิดเสียว่า ชั่วช่างชีดีช่างสงฆ์ พระพุทธองค์ตรัสสอนไว้ว่า สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม บุคคลหว่านพืชเช่นไรย่อมได้ผลเช่นนั้น นี่เป็นสัจธรรม'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 2)

เช่นเดียวกับในนวนิยายเรื่อง**คู่กรรม** ทมยันตีได้ใช้เทศนาโวหารในตอนที่อังศุมาลินได้เห็นชาวสวนบางคนที่คุ้นเคยกับเหล่าทหารญี่ปุ่น เมื่อทหารเหล่านั้นมาซื้อผลไม้ก็มีการแถมให้เพื่อเป็นการแสดงน้ำใจไมตรีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เมื่ออังศุมารินทราบดังนั้นจึงแสดงความเห็นว่า จะให้เขาเพื่ออะไร ในเมื่อเวลาปลูกกว่าจะได้ผลต้องใช้เวลาและอาศัยการดูแลแต่ฝ่ายมารดามีความเห็นต่างและกล่าวในเชิงสั่งสอน ดังความว่า

"...เขาอยู่ใกล้ ๆ เราก็ต้องมีน้ำใจกันมั่งซิลูกเขามาดี เราดีไป จะได้ไม่มีเรื่อง เขาเป็นทหารถืออาวุธ ถ้าเราบาดหมางน้ำใจกับเขา เราก็มีแต่จะเสียเปรียบ ของนิด ๆ หน่อย ๆ เขาเอาไปกินเราก็ได้บุญ

แต่ดูวันก่อนไม่รู้ใครเอาน้ำตาลมาวางทิ้งไว้ให้ถุงหนึ่ง ขาวดีเสียด้วย ตอนนี้น้ำตาลทรายแพงยังกับอะไรดีแถมเป็นสีรำเสียอีก นั่นก็เพราะเรามีน้ำใจต่อเขา..."

(ทมยันตี, 2512, หน้า192)

ในนวนิยายเรื่อง**หยาดน้ำค้างพันปี** ก็ปรากฏการใช้เทศนาโวหารอย่างเด่นชัดในตอนที่สายน้ำ ซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่อง หาทางสงบโดยการเข้าวัด หลวงพ่อจึงยื่นหินมาให้เธอจับไว้ แล้วสอนเรื่องการปล่อยวาง ดังความว่า

"...'เอาไป' เสียงหลวงตาว่า ดิฉันงันงง รับมาแล้วก็ก้มลงกราบ ทำท่าจะถอยกลับ แต่ท่านกลับว่า

‘เดี๋ยว อย่าเพิ่งไป...หนักมั้ย’ ดิฉันรู้สึกแปลกใจ ก้อนหินทั้งก้อนทำไมจะไม่หนัก ดิฉันนึกก่อนจะตอบท่านว่า ‘หนักเจ้าค่ะ’

‘ชอบมั้ย’ ท่านถามอีก ดิฉันสังเล ไม่รู้ว่าหลวงตามาไม้ไหน ไม่รู้จะตอบว่าอะไร ‘ตอบจริง ๆ เลยนะ ตามความรู้สึก เข้าวัดมาแล้วต้องถือศีลห้า

‘ไม่เจ้าค่ะ’ ดิฉันตอบ

‘ดี จริงใจดี’ ท่านว่า ‘ไม่ชอบก็ไม่ต้องเอาไป...วางไว้ที่นี่แหละ’...”

(ชมันพร แสงกระจ่าง, 2557, หน้า 262)

จากตัวอย่างทั้งหมดที่ยกมาข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า การใช้เทศนาโวหารของผู้แต่ง สามารถสื่อให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญในด้านการแต่งนวนิยาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเลือกสรรคำและโวหารมาใช้ประกอบการถ่ายทอดเรื่องราวและสื่อความหมายเพื่อนำมาใช้สั่งสอนและให้คติธรรม เพื่อให้ผู้อ่านสามรถนำไปใช้เป็นข้อคิดในการดำเนินชีวิตได้

1.4 สาธกโวหาร

โวหารประเภทนี้จะยกเรื่องราวต่าง ๆ มาประกอบการเล่าเรื่อง เพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่นในนวนิยายเรื่อง**นารีผล**ครั้งหนึ่งมีแม่ชีมาหาท่านพระครูเจริญเพื่อมาหาที่พึ่งทางใจเพราะก่อนหน้านั้นเมื่อแม่ชีไปอยู่ที่ใดก็มีคนนินทา ฝ่ายท่านพระครูจึงยกเรื่องราวในสมัยพุทธกาลมาเป็นตัวอย่างเพื่อให้แม่ชีนำไปคิด ดังความว่า

“...‘อาตามาจะเล่าให้ฟังสักเรื่องหนึ่ง เรื่องจริงนะ แล้วโยมก็เก็บไปคิดเอาเอง คือในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าของเราท่านประทับอยู่ที่เมืองโกสัมพี นางมาคันทิยาซึ่งเป็นมเหสีรองของพระเจ้าอุเทน เป็นผู้ผูกพยาบาทพระพุทธองค์ด้วยเรื่องส่วนตัว ได้จ้างให้คนไปตามด่าพระพุทธเจ้า พระองค์เสด็จไปที่ไหน ๆ ก็ตามไปด่า ด่าหยาบ ๆ คาย ๆ ด้วย พระอานนท์ก็สงสารพระพุทธองค์ จึงทูลให้เสด็จไปอยู่เสียที่อื่น พระพุทธองค์ก็ตรัสถามว่าถ้าที่นั่นมีคนมาด่าอีกจะทำอย่างไร พระอานนท์ก็ทูลว่าให้หนีไปที่อื่นต่อไปเรื่อย ๆ พระพุทธองค์จึงตรัสกับพระอานนท์ว่าเหตุเกิดที่ไหนก็ให้ดับเสียที่นั้น ไม่ต้องหนี และทรงทำนายว่าจะถูกตามด่าไม่เกิน 7 วัน ซึ่งก็จริงตามนั้น เพราะพวกที่รับจ้างนางคันทิยามาเห็นพระองค์ไม่มีปฏิกิริยาโต้ตอบพอด่าครบ 7 วัน ก็เลิกราไปเอง แม่ชีทำไมไม่ใช้นโยบายอย่างพระพุทธองค์ท่านล่ะ’...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 130)

เช่นเดียวกับในนวนิยายเรื่อง**สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม**ครั้งหนึ่งพระบัวเฮียเกิดความสงสัยในวิชาเห็นหนอที่พระครูเจริญมีอันเห็นหนอนี้เป็นการสำเร็จฌานขั้นทิพยจักษุ หรือตาทิพย์ และมีความสงสัยว่าทุกคนที่เจริญกรรมฐานได้นั้นได้เห็นหนอหรือไม่ ซึ่งพระครูเจริญก็ตอบคำถามว่าไม่พร้อมทั้งยกเรื่องราวในครั้งพุทธกาลมากล่าว ดังข้อความต่อไปนี้

"...'เหมือนกันนั่นแหละ คนที่เจริญสติปัฏฐาน 4 บางคนก็ไม่ได้ เห็นหนอ เพราะมันไม่ใช่จุดหมายของหารปฏิบัติ เป็นเพียงผลพลอยได้เท่านั้น อาตมาจะยกตัวอย่างในสมัยพุทธกาลเรื่อง พระอุบลวัณณาเถรี ท่านเป็นพระอรหันต์มีฤทธิ์มาก'

'ในบรรดาพระเถระผู้มีฤทธิ์ ต้องยกให้พระโมคคัลลานะ แต่ถ้าพระเถรี ต้องยกให้พระอุบลวัณณาเถรี แต่ถึงแม้จะมีฤทธิ์ ก็ยังถูกมันทมาณพข่มขืนกระทำชำเรา ซึ่งอันนี้เป็นเรื่องของกรรมเก่า ครั้งอดีตที่ท่านประพฤติผิดศีลข้อสาม คนก็พากันสงสัยว่า ทำไมทั้ง ๆ ที่มีฤทธิ์ยังถูกข่มขืนได้ นี่ก็เหมือนกัน คือ เมื่อท่านยังไม่ตั้งสติกำหนดจิต ฤทธิ์ก็ยังไม่เกิด'..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 102)

หรือเมื่อครั้งที่พระครูเจริญจะสอบอารมณ์กรรมฐาน คือ การสอบสภาวะธรรมที่ปรากฏขึ้นในการปฏิบัติ เช่นสอบอารมณ์ให้อุบาสิกาทองริน ท่านพระครู่จะต้องมีนายสมชายคือศิษย์วัดร่วมอยู่ด้วย เพราะท่านมองเห็นภัยที่จะเกิดจากเพศตรงข้าม ซึ่งผู้เขียนก็ได้ยกเรื่องพระอานนท์มาเป็นตัวอย่าง ดังความว่า

"...แม้ในสมัยพุทธกาล เรื่องเช่นนี้ก็เคยปรากฏ ดังกรณีของพระอานนท์เถระ ซึ่งถูกนางภิกษุณีรูปหนึ่งวางแผนล่อลวงจะให้สึก ด้วยนางสนิทเสน่หาหลงใหลในรูปโฉมของพระอานนท์ยิ่งนัก หากเพราะมีการตั้งสติไว้เฉพาะหน้า ระวังมิให้ปรดรวน ท่านพระอานนท์จึงรอดพ้นจากการลวงของภิกษุณีรูปนั้นได้ ทั้งยังทัศนาโปรดนางให้สำนึกรู้ในผิดชอบชั่วดีอีกด้วย..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 219)

นอกจากนี้ในนวนิยายเรื่อง**วัฏจักรชีวิต**ยังมีการใช้สาธกโวหารเพื่อยกตัวอย่างเรื่องราวในสมัยพุทธกาล เช่น ในตอนที่พระครูเจริญได้ยกตัวอย่างเรื่องราวของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าดังข้อความว่า

"...สมัยก่อนพุทธกาลยังไม่มีพระอรหันต์ เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะทรงบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณภายใต้ต้นอัสสัตถพฤกษ์จึงมีพระอรหันต์เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติก่อนหน้านี้ไม่มีพระอรหันต์ มีแต่ฤาษี ดาบส หรือนักบวชผู้ทรงอภิญญา และคนก็เข้าใจว่าท่านเหล่านี้เป็นพระอรหันต์ แต่ความจริงแล้วไม่ใช่ ตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดชฎิลสามพี่น้องและบริวาร พวกชฎิลก็เข้าใจว่าตนเป็นพระอรหันต์เพราะเอาฤทธิ์มาเป็นเกณฑ์ตัดสินความเป็นพระอรหันต์ แต่ในที่สุดพระพุทธเจ้าก็ทรงทำให้พวกชฎิลเข้าใจถูกต้อง และทรงแสดงธรรมเทศนาโปรดให้พวกชฎิลเหล่านั้นบรรลุอรหันต์เป็นพระอรหันต์..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 99)

จากตัวอย่างทั้งหมดที่ยกมาข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า การใช้สาธกโวหารของผู้แต่ง สามารถสื่อให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญในด้านการแต่งนวนิยาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้าน

การเลือกสรรคำและโวหารมาใช้ในการยกตัวอย่างประกอบการถ่ายทอดเรื่องราวเพื่อทำให้ผู้อ่านเห็นภาพได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

1.5 อุปมาโวหาร

โวหารประเภทนี้เป็นการเปรียบเทียบ เพื่อให้ข้อความที่กล่าวถึงจัดเจนยิ่งขึ้น เช่น ในนวนิยายเรื่อง **ใต้เงาตะวัน**ได้มีการเปรียบแสงสว่างของชายหาดตอนกลางคืนว่ามีประกายราวกับพลอย ดังข้อความว่า

"...ความร่มครึ้มแห่งพฤกษชาตินั้นไปสิ้นสุดลงที่เส้นโค้งสีทองของแนวทางหาดตัดกับสีอันใสสว่างราวประกายพลอยเนื้อดีของท้องทะเลที่อยู่ใต้ครอบโค้งฟ้า..."

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542, หน้า 46)

เช่นเดียวกับการเปรียบเทียบเรื่องราวร้าย ๆ ที่เกิดขึ้นจะดับลงเหมือนการกดสวิตช์ หรือค่อย ๆ หม่นมัวเหมือนแสงแห่งอาทิตย์ตก ในตอนที่ฉายกินยาพิษและกำลังจะสิ้นใจ ปิยะพร ศักดิ์เกษมได้มีการเปรียบความทุกข์ที่กำลังประสบเหมือนกับอวัยวะทุกส่วนบิดเป็นเกลียวและฉีกขาด และความรู้สึกที่เป็นทุกข์นั้นเหมือนกับของเหลวที่เอ่อท่วมมาจากปลายเท้า ดังข้อความว่า

"...เขาเคยคิดและหวังว่าเมื่อถึงเวลาห้วงสุดท้าย...ทุกสิ่งทุกอย่างจะดับวูบไม่ต่างจากกดสวิตช์ปิดไฟในห้องหรือมิฉะนั้นก็อาจค่อย ๆ หม่นมัวมนจนมืดดับลงอย่างสิ้นเชิงเหมือนกับแสงแห่งการตกลับขอบฟ้าของดวงอาทิตย์

ทว่า สิ่งที่เขาประสบอยู่เวลานี้ เป็นความเจ็บปวดทุกข์ทนจนเกินบรรยาย... ราวกับอวัยวะทุกชิ้นในช่องท้องต่างบิดเขม็งเป็นเกลียวและฉีกตนเองออกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยอยู่ภายในกาย...ที่ร้ายกาจที่สุดก็คือความรู้สึกราวกับของเหลวบางอย่างเริ่มเอ่อท่วมขึ้นมาจากปลายเท้า...ของเหลวที่ลื่นเลือกและเป็นฟองฟูฟ่อง ทั้งน่าขยะแขยงด้วยกลิ่นเหม็นฉุนรุนแรง..."

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542, หน้า 60)

อีกทั้งการใช้อุปมาโวหารยังปรากฏในนวนิยายเรื่อง **หญิงคนชั่ว**ในตอนที่สมรมองดูหวานเมื่อครั้งที่เธอเข้ามาอยู่บ้านของโสเภณีใหม่ ๆ โดยที่เธอไม่รู้เลย เป็นสายตายแห่งความเศร้า ซึ่งผู้เขียนเปรียบความเศร้านั้นเหมือนสายตาของนักโทษที่เฝ้ามองผู้ที่ถูกส่งเข้ามาใหม่ ดังข้อความว่า

"...สายตาที่แม่สมรมองหล่อนเมื่อวันหล่อนมาถึงครั้งแรกที่บ้านนี้

เป็นสายตาอันมีความหมายซึ้งชวนให้เศร้า เหมือนกับสายตาของนักโทษที่อยู่ในที่คุมขัง มองดูผู้ที่ถูกส่งเข้ามาใหม่ ๆ ..."

(ก.สุรางคนางค์, 2530, หน้า157)

หรือเมื่อครั้งหนึ่งที่สมรแนะนำให้รื่นไปเอาลูกออก เพราะวิทย์จะสนใจรื่นอย่างไรได้ ในเมื่อเขาเป็นถึงลูกเจ้าพระยา เธอย้ำว่า เราเป็นหญิงคนชั่ว คำ ๆ นี้ที่ผู้เขียนนำมาเปรียบเทียบให้ผู้อ่านรู้ว่า มีผลต่อจิตใจพวกเขามากเพียงใด ดังความว่า

"...'หญิงคนชั่ว' คำนี้เป็นคำที่คมกริบ ราวกับมีดโกนเฉือนลึกแฉลบลงไปในหัวใจรื่นผู้กำลังจะอยู่ในฐานะมารดาของคน ทั้งเจ็บทั้งแสบทั้งเศร้าใจ

คำพูดของสมร ทำให้หล่อนคิดทั้งกลางวัน กลางคืน..."

(ก.สุรางคนางค์, 2530, หน้า 80)

หรือความเปรียบในนวนิยายเรื่อง**จิตา** โดยทมยันตีเปรียบกิริยาของจิตาซึ่งเป็นตัวเอกของเรื่องว่าคล้ายตุ๊กตา ดังความว่า

"...ดวงตายาวรีเบิกกว้างจนกลม จุดเรืองรองโชตนาการ ท่านั่งนิ่งไม่ไหวติงละม้ายคล้ายตุ๊กตา..."

(จิตา, 2552, หน้า3)

เช่นเดียวกับการอุปมาความกลัวของจารวีซึ่งเป็นแม่ของจิตาที่เกิดความกลัวในอาการแปลก ๆ ที่เกิดขึ้นกับบุตรสาว ทมยันตีได้เปรียบความกลัวนั้นเหมือนเงา ดังความว่า

"...ถึงจะกังวลกับอาการผิดแผก แต่...จารวียังทำใจไม่ได้ หากหมอตรวจพบอาการผิดแผกของลูก เธอก็ไม่รู้เหมือนกันว่าเธอหวั่นกลัวอะไร

ความกลัวก็เหมือนเงา ที่รู้ว่าทีแต่จับต้องไม่ได้ ที่รู้ว่ามีแต่มิรู้ว่าเงาอะไร ทศพรเองก็ลังเลขณะเลื่อนถาดอาหารออกห่าง..."

(ทมยันตี, 2552, หน้า 51)

เช่นเดียวกับการเปรียบเทียบความฝันของแพทย์หญิงอนงค์ ในนวนิยายเรื่อง**มายา** โดยเปรียบความมืดเหมือนหมึกดำที่ถูกเทจนคลุมไปทั่วบริเวณและเงาที่ระยิบระยับเหมือนร่างกายที่อาบละอองเรืองแสงดังข้อความว่า

"...ในความฝันแพทย์หญิงอนงค์คิดว่าได้ลืมตาขึ้น หากห้องทั้งห้องมืดสนิทมืดจนมองไม่เห็นสิ่งใด มืดคล้ายหมึกดำถูกเทหยาดย้อยคลุมไปทั่ว

และแล้วเธอคิดว่าได้เห็นเงาระยิบระยับเรืองรองดุจร่างอาบด้วยละอองเรืองแสงผ่านบานประตูเข้ามาไม้เห็นหน้า ไม่รู้ว่าเป็นใคร ทว่า...เธอพิศวงแต่ไม่กลัว..."

(ทมยันตี, 2546, หน้า 125)

จากตัวอย่างทั้งหมดที่ยกมาข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า การใช้อุปมาโวหารของผู้แต่ง สามารถสื่อให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญในด้านการแต่งนวนิยาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเลือกสรรคำและโวหารมาใช้ในการเปรียบเทียบเรื่องราวและเหตุการณ์ในเรื่องเพื่อทำให้ผู้อ่านเห็นภาพได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2. การใช้ภาพพจน์

โวหารภาพพจน์ คือ การใช้ภาษาเปรียบเทียบสิ่งที่เป็นนามธรรมให้มีความเป็นรูปธรรมและมีความชัดเจนขึ้น

จากการศึกษาการใช้โวหารภาพพจน์ในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี พบว่ามีการใช้โวหารภาพพจน์อยู่จำนวน 9 ชนิด คือ อุปมา, อุปลักษณ์, สัญลักษณ์, บุคคลวัต, อติพจน์, นามนัย, อุปมานิทัศน์,ปฏิพจน์ และสัทพจน์ ดังจะได้ยกตัวอย่างมาพอสังเขป ดังนี้

2.1 อุปมาโวหาร (Simile) หมายถึง การเปรียบเทียบของสิ่งหนึ่งให้เหมือนหรือคล้ายกับอีกสิ่งหนึ่ง โดยใช้คำเปรียบต่าง ๆ เป็นคำเชื่อม เช่น กล ดั่ง ดัง ดุจ ประดุจ ประหนึ่ง เล่ห์ ประเล่ห์ เพียง ฉนัด ละม้าย แม้น เหมือน เฉก เช่น เฉกเช่น ราว ราวกับ เทียม เป็นต้น จากการศึกษาพบว่านวนิยายอิงพุทธศาสนาที่ปรากฏการใช้โวหารชนิดนี้มากที่สุดคือ นวนิยายเรื่อง ใต้เงาตะวัน, หยาดน้ำค้างพันปี, ผู้ดี, วัฏจักรชีวิต และ ลายแทงในถ้ำแก้ว ดังจะได้ยกตัวอย่างต่อไป

ในเรื่อง**ใต้เงาตะวัน** ของปิยะพร ศักดิ์เกษมมีการใช้อุปมาโวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ผู้เขียนเปรียบเทียบให้เห็นว่าเวลาแห่งการรอคอยที่นานหลายวินาทีเป็นเหมือนช่องว่างของกาลเวลา และเปรียบแคปซูลว่าเบาเหมือนกับไม่มีน้ำหนัก ดังความว่า

“...ทว่า หลายวินาทีนั้นก็**ราว**กับเป็นช่องว่างของกาลเวลา...หลายวินาทีที่ ‘ขวัญ’ ของเขาหล่นหาย คือ หลายวินาทีที่แคปซูลสีสวยแสนเบาจน**ราว**ไร้น้ำหนักอันหนึ่ง...”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542, หน้า 2)

หรือผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าครอบครัวของปารีณาและครอบครัวของเกียรติมีความใกล้ชิดกันมากเหมือนเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน ดังความว่า

“...ดวงตาสีน้ำตาลใสของเธอคงประกาศความเห็นใจและเข้าอกเข้าใจเมื่อไม่มีอะไรต้องปิดบังเพราะใกล้ชิดกัน**ราว**กับเป็นคนในครอบครัวเดียวกันมาตลอดชีวิต เกียรติจึงยิ้มจืด ๆ ถอนใจอย่างเปิดเผย...”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542, หน้า 16)

และกล่าวถึงความทุกข์ของปารีณาที่เธอนั่งตกภวังค์แห่งความทุกข์เหมือนไม่มีตัวตน และศีรษะของเธอเหมือนมันหมุนอยู่ตลอดเวลา นั้นก็คืออาการมึนงง ดังความว่า

“...คราวนี้คนที่นั่งเงียบอยู่**เหมือน**ไร้ตัวตนรู้สึก**ราว**ศีรษะหมุนติ้วเมื่อวานนี้เองที่ที่ปารีณาเพิ่งรู้สึกถึงความเป็นผู้ชายของเขา ! ตลอดเวลาที่ผ่านมาก่อนหน้านั้น ในสายตาของเธอ กรณ์ไม่เคยใช่ชายหนุ่มคนหนึ่ง หากเป็นเพียง ลูกคนเล็กของคุณลุงเกียรติหรือน้องของพี่กานต์เท่านั้น...”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542, หน้า 416)

หรือใน**หยาดน้ำค้างพันปี** ของชมัยภร แสงกระจ่างมีการใช้อุปมาโวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้เขียนเปรียบเทียบรอยตุ่มแดงที่เกิดจากไรหมัดแมวจนติดเชื้อว่าตุ่มแดงเป็นเหมือนกับการเอาบุหรี่ซึ่งมีความร้อนมาจี้ที่ผิวหนัง ดังความว่า

"...ครั้งหนึ่งดิฉันป่วยด้วยโรคอันไม่ควรเป็นโรคคือ ถูกไรหมัดแมวกัดจนเกิดอาการติดเชื้อในกระแสเลือด มีตุ่มแดง**ราว**กับบุหรี่จี้ขึ้นที่ขาทั้งสองข้าง ข้างละสองเม็ดรวมสี่เม็ด และมีก้อนที่เคลื่อนที่ได้ที่แม่ของดิฉันเรียกว่าลูกหนูขึ้นที่ขาหนีบทั้งสองข้าง..."

(ชมัยภร แสงกระจ่าง, 2557, หน้า 34)

หรือการกล่าวถึงความระแวงของสายน้ำ เมื่อเธอเดินเข้าไปในศาล ผู้เขียนได้กล่าวว่าสายตาของคนที่มองมายังหล่อนเหมือนการมองอย่างจับจ้องคนทำผิด ดังความว่า

"...เรากลับรู้สึกว่าสถานที่แห่งนี้กำลังตำหนิเรา ลงโทษเรา สายตาของใครก็ตามที่อยู่ในอาคารแห่งนี้ มองมาที่เรา**ราว**กับว่าเขากำลังมองคนผิด..."

(ชมัยภร แสงกระจ่าง, 2557,หน้า 36)

และครั้งหนึ่งสายน้ำพับเงินให้นายตะวันไว้ใช้สอย เพราะเธอสงสารในชีวิตของเขา ผู้เขียนได้กล่าวถึงกิริยาที่นายตะวันรับเงินจากสายน้ำเหมือนงูเห่าฉกเหยื่อ คือ รับเงินไปอย่างราวเร็วโดยไม่ให้ใครรู้ ดังความว่า

"...ดิฉันพับเงินใบละร้อยสองใบเข้าด้วยกันจนเป็นสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ และเดินนายตะวันที่กำลังจะเดินออกจากห้อง พลางเอาสี่เหลี่ยมแผ่นเล็กนั้นใส่มือเขา เขาฉกเจ้าสิ่งเล็กนั้น**เหมือน**งูเห่าฉกเหยื่อ พึมพำคำว่าขอบคุณอยู่ในลำคอ ดวงตาเป็นประกายขึ้นชั่วขณะ ดิฉันรู้ในทันทีว่า สิ่งเล็ก ๆ นั้นเป็นที่ต้องการของเขาเหลือเกิน..."

(ชมัยภร แสงกระจ่าง, 2557, หน้า 121)

ในเรื่อง**ผู้ดี** ของดอกไม้สดมีการใช้อุปมาโวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้ การเปรียบความรักที่คุณแสมีต่อวิมลเหมือนที่ดินดี เมื่อปลูกสิ่งใดลงไปย่อมเจริญงอกงาม ดังความว่า

อนึ่ง บรรดาสิ่งที่รักทั้งหลาย ลูกเป็นที่รักยอดยิ่งกว่าสิ่งใด ความรักลูกย่อมนำมาได้ซึ่งการเสียสละตั้งแต่ขั้นต่ำจนถึงขั้นสูง เรือนใจอันความรักลูกเป็นเจ้าครองอยู่**เปรียบเหมือน**ที่ดินดี เป็นที่งอกงามแห่งพืชคือความคิดเห็นทุกประการ อันสัญชาตญาณแห่งความเป็นแม่จักพึงเพาะเพื่อประโยชน์แก่ทารกอันเป็นเลือดเนื้อของตน (ดอกไม้สด, 2514, หน้า 128), วิมลเป็นบุตรีที่พระยาอมรรัตน์รักมาก เห็นได้จากที่ผู้เขียนเปรียบเธอเป็นดั่งดวงใจของผู้ตาย คือ พระยาอมรรัตน์ ความว่า หมู่คนที่ปริเวทนาอยู่เมื่อตอนเช้ามืดแยกย้ายกันไปที่อื่นจนสิ้นแล้ว คงเหลือแต่วิมล ธิดาผู้**เปรียบประดุจ**ดวงใจของผู้ตาย นั่งเฝ้าท่านผู้ประสาทชีวิต เกียรติยศ

เกียรติคุณ ความมีความจน และความเป็นทุกสิ่งทุกประการให้แก่หล่อนอยู่แต่เพียงผู้เดียว (ดอกไม้สด, 2514, หน้า 128)

หรือเปรียบกิริยาท่าทางของวิมลที่ดูลุกลี้ลุกลนเหมือนคนตั้งใจรอสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความว่า “วิมลนั้นนั่งไม่เป็นที่มาแต่เช้า กิริยาท่าทางตื่นเต้นและร้อนรน**เยี่ยง**คนตั้งใจคอยสิ่งหนึ่งอยู่ บัดนี้หล่อนก็กำลังเดินวุ่นวนไปมาอยู่ในห้องของท่านบิดา มือจัดนั่นทำนี่ ส่วนตาเฝ้าแต่แลไปทางนาฬิกาไม่หยุดหย่อน (ดอกไม้สด, 2514, หน้า 183) แม้นว่าวิมลจะโตเป็นสาวแล้ว แต่คุณแสก็มักจะจูบวิมลด้วยความรัก เหมือนกับที่วิมลยังเป็นเด็กอยู่ ความว่า “ส่วนคุณแสเล่าเมื่อลูกเลี้ยงมานอนเคียงอยู่ก็จูบจอมถนอมเกล้าด้วยความชื่นใจ **เสมือน**เมื่อลูกยังเล็กอยู่ไม่มีผิด ครั้นลูกหลับแล้วก็คอยมองคอยระวัง (ดอกไม้สด, 2514, หน้า 198) เรื่อง**วัฏจักรชีวิต** ของสุทัสสา อ่อนค้อมมีการใช้อุปมาโวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ผู้เขียนเปรียบให้เห็นทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นกับพระเจริญ ว่ามีความทุกข์มากจนหาคำมาอธิบายไม่ถูก ดังความว่าท่านรู้สึกคันยิบ ๆ ที่หลังและหน้าอก อาการปวดที่ก้นยังไม่หายไป เพราะยังเหลืออีกหลายชั่วโมงกว่าจะครบหนึ่งวันกับหนึ่งคืน ครั้นอาการคันมาปรากฏขึ้น ท่านจึงรู้สึกทุกข์**ทรมานจนเหลือจะกล่าว**” (สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 34) หรือการกล่าวเปรียบให้เห็นถึงผู้คนที่เข้าไปเยี่ยมท่านพระครูเจริญว่ามีมาก ด้วยความมากมายนี้เองที่ปรากฏเรื่องยุ่งจนแทบจะวางมวยกัน ดังความว่า “ทันทีที่นายสมชายเปิดประตูห้องพิเศษ ผู้คนก็ทะลักเข้ามาข้างใน ต่างเบียดเสียดยัดเยียดจน**แทบจะ**วางมวยกัน นายสมชายจึงต้องทำหน้าที่จัดคิว (สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 67) หรือการกล่าวให้เห็นว่าการเดินทางของเปรตไม่เหมือนการเดินทางของคนที่ต้องผ่านด่านมากมาย ดังความว่า

การเดินทางของเปรตก็ไม่ยุ่งยากซับซ้อน**เหมือน**การเดินทางของมนุษย์ซึ่งจะต้องซื้อตั๋วเครื่องบินก่อน ก่อนจะขึ้นเครื่องบินก็ต้องตรวจแล้วตรวจอีก แม้สิ่งของที่นำติดตัวไปด้วยก็ยังถูก ‘เอกซเรย์’แต่เปรตไม่ต้องทำอย่างนั้น เพียงคิดจะไปก็ไปถึงแล้ว ดังที่หลวงพ่อท่านพูดเสมอว่า “จิตไม่ติดไฟแดง” (สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 536)

และในเรื่อง**ลายแทงในถ้ำแก้ว** ของสไบเมืองมีการใช้อุปมาโวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ผู้เขียนได้ใช้ความเปรียบเทียบเมื่อพฤกษะมองนางนีลิกาว่า กลิ่นกายหอมเหมือนดอกมะลิ ผิวพรรณผุดผ่องเหมือนแก้วมณี ริมฝีปากแดงเหมือนสีปะการัง ฟันงามเหมือนเพชรที่เรียงกัน ผมดำเงางามเหมือนขนของนกยูง ดังความว่า “นางผู้เจริญ” พฤกษะได้ตั้งสติหลังจากเพ่งพิศสาวน้อยชั่วครู่ นางผู้มีกลิ่นกายหอมหวาน**ปาน**กลิ่นดอกมะลิสด ผิวพรรณผุดผ่อง**ราว**พวงแก้วมณี ริมฝีปากแดงเรื่อง**ราว**สีปะการัง ฟันงาม**ราว**ระเบียบแห่งเพชร เกศาดำมัน วาวเลื่อม**ราว**ขนหางมยุเรศ สะกดเข้าไว้**ประหนึ่ง**ต้องมนตรา (สไบเมือง,

2549, หน้า 11) หรือการเปรียบเทียบบรรยากาศในเรื่องที่เปรียบดวงจันทร์เหมือนโคมทองประดับด้วยแก้วแววววาว และเปรียบหมู่ดาวที่ส่องสว่างสุกสะกาวไปทั่ว เหมือนวงแขนของจักรวาล ดังความว่า “ดวงจันทราลอยเด่น**ราว**โคมทองประดับรัตนพิมาน จักรวาลพราวพรายด้วยดวงดาวหมื่นแสน ตระการเมืองแมนสุกสว่างกลางโพยม **เปรียบ**ดังวงแขนที่โอบนางเบื้องนี้ (สไบเมือง, 2549, หน้า 46), และการเปรียบการวิ่งของม้าว่าเร็วเหมือนติดปีก คือ วิ่งเร็วมาก ดังความว่า “นีลิกาแลขบวนม้าแม้วิ่งตามก็หาทันไม่ ในความอนธการแห่งราตรีอันยังมิแลเห็นเดือน ดังหนึ่งมืดมิดไปทั่วหล้าเพียงพริบตาเดียวแท้จริง ม้าอันวิ่งสุดฝีตีน**ราว**ติดปีก ก็พานางเจลัมและพากุจีหายลับจากเส้นทาง คงแค่ความอ้างว้างประหลาดใจ (สไบเมือง, 2549, หน้า 125)

จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง พบว่าทุกเรื่องมีการใช้โวหารประเภทนี้มากที่สุด ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะเป็นโวหารขั้นพื้นฐานที่พบได้ทั่วไป และเมื่อนำมากล่าวแล้วทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการ เห็นภาพและเข้าใจเรื่องได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นยังพบว่าผู้เขียนแต่ละคนก็มีการใช้โวหารประเภทนี้แตกต่างกันออกไปมากบ้างน้อยบาง อย่างไรก็ตามนักเขียนสตรีทุกคนสามารถนำโวหารประเภทนี้มาเขียนในนวนิยายของตนได้เป็นอย่างดี ทำให้เห็นลีลาและความมีวรรณศิลป์ของนักเขียนแต่ละคน

2.2 อุปลักษณ์ (Metaphor) หมายถึง การเปรียบเทียบของสิ่งหนึ่งว่ามีคุณสมบัติร่วมหรือเช่นเดียวกับอีกสิ่งหนึ่ง การใช้โวหารภาพพจน์ชนิดนี้อาจใช้คำเปรียบ เป็น คือ เท่า เท่ากับ หรือไม่มีคำเปรียบก็ได้ จากการศึกษาพบว่านวนิยายอิงพุทธศาสนาที่ปรากฏการใช้โวหารชนิดนี้มากที่สุดคือ นวนิยายเรื่อง มายา, ฌาน, เสียงแห่งมัชฌิมยาม, ผู้ดี และผู้ใหญ่ลีกับนางมา ดังจะได้ยกตัวอย่างต่อไป

ในเรื่อง**มายา** ของทมยันตี มีการใช้อุปลักษณ์โวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ผู้เขียนเปรียบให้เห็นว่าดวงตาคือหลอดไฟ ซึ่งเป็นการเปรียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง ในความว่า “มนุษย์คนใดเป็นอย่างนั้น ดวงตา**คือ** หลอดไฟ กะพริบตามกระแสที่ไหลวนในร่างกระนั้นหรือ ...เหตุข้อนี้เป็นไปไม่ได้โดยแน่นอน...”

(ทมยันตี, 2551, หน้า 14)

เหมือนกับตัวละครที่กล่าวถึงรูปกายของอติรูปตัวละครเอกในเรื่องนี้ว่าเขามาหน้าตาเป็นแบบเดียวกันกับรูปสลักแบบโบราณ ดังความว่า

“...แกหล่อสมชื่อ คนอาไรเหมือน...ไม่ใช่รูปปั้น ต้อง**เป็น**รูปสลักแบบโบราณ”

(ทมยันตี, 2551, หน้า 56)

หรือการเปรียบว่ามนุษย์ก็เป็นสัตว์ ดังความว่า

“...มนุษย์**เป็น**สัตว์ที่อยู่ระหว่างฟ้ากับพิภพที่มีน้ำ มนุษย์ได้รับพลังจากเบื้องบนและเบื้องต่ำใต้ มนุษย์...ยังไม่รู้จักใช้พลังของตนถ้าใครรู้ถึงกุญแจไขความลับนี้ บางที...เขาจะมีอำนาจมากที่สุด...”

(ทมยันตี, 2551,หน้า 156)

หรือการให้เห็นว่า จิตและใจเป็นใหญ่ทั้งปวงในร่างกาย ตัวที่สามารถควบคุมเราให้ทำทั่งดีและชั่วได้ และยังเสดงให้เห็นว่าสังขารของเรานั้นก็เป็นเพียงมายาหรือสิ่งที่ไม่ใช้ของจริง ดังความว่า

“...เทวะ อสูร สิ่งใดที่มนูษย์ กำหนดรู้ ตนจะได้เห็นเช่นนั้น จิต**เป็น**ใหญ่ ใจ**เป็น**ประธาน การเห็นด้วยจิตจิตจะปรุงแต่งเป็นสังขารตามจิต

พลังแห่งวิญญาณต่างหากยิ่งใหญ่ สังขาร**เป็น**มายา !...”

(ทมยันตี, 2551,หน้า 280)

หรือเรื่อง**ฌาน** ของทมยันตี มีการใช้อุปลักษณ์โวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ผู้เขียนได้กล่าวให้เห็นว่า ความจริงหรือสัจจะเป็นความจริง เพราะเหตุว่าธรรมะหมายถึงสิ่งที่มีอยู่จริง ดังความว่า “ถึงเวลาเจ้าจะรู้ เร่งปฏิบัติ ธรรมะเท่านั้น **คือ** สัจธรรมเที่ยงแท้ ธรรมะเองก็ไม่ใช่ของใหม่ เป็นของที่มีอยู่ในโลก เพียงแต่เจ้าจะรู้หรือไม่เพียงใด” (ทมยันตี, 2552, หน้า 147) ผู้เขียนกล่าวให้เห็นว่าธรรมะก็คือธรรมชาติ ดังความว่า “สัจธรรมนั้นก็มีอยู่ หากพระพุทธเจ้าเท่านั้นทรงค้นพบ ทรงนำมาสั่งสอน ธรรมะคือธรรมชาติ ที่มีอยู่จริง แค่เกิด แก่ เจ็บ ตาย (ทมยันตี, 2551, หน้า 274)

หรือการกล่าวให้เห็นว่าโลกที่เราอาศัยอยู่นี้คือความไม่เที่ยงแท้แน่นอน เพราะเหตุว่าในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดที่แน่นอนเลยแม้แต่น้อย ดังความว่า อีหนู...ลักษณะของโลกนั้น **คือ** ความไม่เที่ยง มีความเหลี่ยนแปลงตลอดเวลา แม้แต่โลกของเจ้าเองก็เปลี่ยนแปลงสม่ำเสมอ สิ่งใดที่เกิดจัดตั้งอยู่แล้วเสื่อม แล้วก็ดับ (ทมยันตี, 2551, หน้า 371)

เรื่อง**เสียงแห่งมัชฌิมยาม** ของสไบเมือง มีการใช้อุปลักษณ์โวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ผู้เขียนเปรียบความดีว่า**เป็น**เครื่องประดับ ซึ่งไม่ใช่การประดับร่างกาย แต่เป็นการประดับปัญญาและจิตใจที่ดีงาม ดังความว่า “ภัตตะเอย...ที่เจ้าพูดมานั้นก็ถูก...แต่สำหรับความเห็นของข้า...มนุษย์ผู้ได้รับการสร้างสรรค์จาก เทวะ สามารถเสาะหาความดีมาเป็นเครื่องประดับตนได้เช่นกัน” (สไบเมือง, 2549, หน้า 23)

หรือการเปรียบตัวผู้อ่านคัมภีร์พระเวทเป็นบุรุษเพศที่ใคร่จะศึกษาดื่มด่ำสัมผัสในรสแห่งพระเวทที่เปรียบเป็นสตรี ดังความว่า

“...แต่ศาสนาหรือลัทธินั้น โรปนะกล่าวต่อไป ในฐานะที่ได้ผ่านวันเวลาอันยาวนานมาจนเปรียบได้กับอาทิตย์ใกล้อัสดงแลในฐานะที่ได้ศึกษาคัมภีร์พระเวทแลเวทานตะอันเป็นที่สุดของพระเวทตลอดมา ข้าคิดว่า...ท่านจะต้องระวังให้จงดีเช่นกัน หากจะเปรียบตัวเราเป็นบุรุษ คัมภีร์ก็คือสตรีที่เรามีใจเสน่หาลึกซึ้ง พร้อมต่อการลุ่มหลงมัวเมาทุกขณะ ภาษาในพระคัมภีร์เป็นภาษาอันทรงพลังอย่างยิ่ง...”

(สไบเมือง, 2549, หน้า 94),

ในเรื่อง**ผู้ดี** ของดอกไม้สด มีการใช้อุปลักษณ์โวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ผู้เขียนได้นำอุปลักษณ์โวหารมาแสดงในตอนที่กล่าวถึงบุคลิกภายในของตัวละคร คือ วิมล ว่าเธอนั้นชอบเล่นกับเด็กและสุนัข ซึ่งคำว่าเด็กเธอเปรียบให้เห็นว่าเป็นชีวิตที่ไร้เดียงสา หรือสุนัขที่เปรียบกับความกตัญญู ดังความว่า “หล่อนชอบอ่านหนังสือที่มีแง่ให้ตรองก็เหมาะเพราะนั่นแสดงนิสัยของผู้มีภูมิรู้ หล่อนชอบทั้งเด็กทั้งสุนัขก็ควร เพราะ เด็ก **คือ** ภาพถ่ายแห่งจิตใจของเราเมื่อยังบริสุทธิ์เพราะความไร้เดียงสา และ สุนัข**เป็น**สัตว์ที่มีคุณสมบัติดีกว่าคนบางคนเพราะมันมีความกตัญญู... (ดอกไม้สด, 2514, หน้า 48)

หรือการกล่าวเปรียบให้เห็นความคิดเกี่ยวกับชีวิตครอบครัวของตัวละครว่ามีลักษณะคล้ายกีฬา คือ เปรียบการสะสมภรรยาว่าเป็นกีฬาของฝ่ายชาย เปรียบการชิงความรักของสามีเป็นกีฬาของผู้หญิง ความว่า

“...ข้อสำคัญข้อต้นของภรรยาหนึ่งอยู่ตรงไม่ต้อง ขึ้น ต่ออีกภรรยาหนึ่งของสามี นอกจากนี้แล้วแต่ความสามารถของใครของใคร การสะสมภรรยาเป็นกีฬาอย่างหนึ่งของชาย การชิงชัยความรักของสามี ก็**เป็น**กีฬาอย่างหนึ่งของชาย การชิงชัยความรักของสามีก็**เป็น**กีฬาอย่างหนึ่งของหญิง...”

(ดอกไม้สด, 2514,หน้า 118)

หรือผู้เขียนเปรียบให้เห็นบุคลิกหนึ่งของวิมล คือ เธอมีความซื่อในการณ์ซื่อมีความหลักแหลมเป็นผู้ใหญ่ยามการณ์ที่ควรหลักแหลม “แปลก ! คุณเป็นคนที่แปลกมาก ซื่อเหมือนเด็กตรงที่ควรซื่อ หลักแหลม**เป็น**ผู้ใหญ่ตรงที่ควรหลักแหลมผมบูชาคุณจริง ๆ...” (ดอกไม้สด, 2514, หน้า 118)

และเรื่อง**ผู้ใหญ่ลีกับนางมา** ของนงไฉน ปริญญาธวัช มีการใช้อุปลักษณ์โวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ผู้เขียนกล่าวให้เห็นว่าเมื่อคุณนายวันจากไปแล้วสิ่งของต่าง ๆ ที่อยู่บ้านของท่านก็ยังอยู่ครบไม่มีใครมานำไปเลยแม้แต่น้อย เพราะเหตุว่าคุณนายเป็นที่เคารพของทุกคน ดังความว่า “...ตั้งแต่คุณยายวันยังอยู่ จนกระทั่งสิ้นชีวิตจนบัดนี้ หมูหมาเป็ดไก่ทุกตัว

ในบ้านนั้นอิ่มหมีพีมันอยู่ตลอดเวลา ข้าวของทรัพย์สินทั้งหลายไม่ขาดหายไปแม้แต่**เท่าปลายเข็ม**..." (กาญจนา นาคนันท์, 2547, หน้า 63)

หรือเมื่อครั้งหนึ่งญาติของเธอมองว่าเธอไม่มีอันจะกินหรือขายข้าวของต่าง ๆ เพื่อนำเงินมาใช้ ก็เหมือนกับคนหลักลอยไม่มีที่อาศัย ดังความว่า "เมื่อมาลินีขายข้าวของจนหมดแล้วไปอยู่หอพักแล้วจึงได้ประจักษ์ในน้ำใจมนุษย์ดีขึ้น เพื่อนฝูงที่สนิทสนมครั้งเป็นนักเรียนพากันตีจาก ด้วยเห็นเธอเป็นคนหลักลอย คนที่รู้จักใหม่ทำท่าหยามนิด ๆ เมื่อรู้ว่ามาลินีอยู่หอพัก ญาติบางคนก็ทำเป็นไม่รู้จัก (กาญจนา นาคนันท์, 2547, หน้า 120–121) หรือผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าภาระที่มาลินีจะรับต่อไปนั้นใหญ่เท่ากับฟ้า ซึ่งในที่นี้มีภาระมาก ดังความว่า "...มาลินีถอนใจใหญ่แหงนมองดูท้องฟ้าสีน้ำเงินแจ่มในยามบ่ายภาระต่อไปในภายหน้าของเธอมักใหญ่โต**เท่า ๆ** กับท้องฟ้านั่นได้กระมัง เธอสงสัยว่าจะแบกมันไว้ได้อย่างไร..." (กาญจนา นาคนันท์, 2547, หน้า 198)

จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง พบว่าทุกเรื่องมีการใช้โวหารประเภทนี้ และมีปริมาณที่มากน้อยต่างกัน แต่ปริมาณจะไม่มากเท่ากับการใช้อุปมาโวหารอย่างไรก็ตามก็ทำให้เห็นว่านักเขียนทุกคนสามารถนำลีลาภาษามาถ่ายทอดผ่านอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครให้ผู้อ่านติดตามเนื้อเรื่องได้จนตลอด

2.3 สัญลักษณ์ (Symbol) หมายถึง การนำลักษณะของสิ่งหนึ่ง ใช้เป็นตัวแทนของอีกสิ่งหนึ่งที่ต้องการกล่าวถึง โดยผู้ประพันธ์จะนำสัญลักษณ์ต่าง ๆ มาใช้จากสิ่งต่อไปนี้ เช่น วัตถุสิ่งของ กิริยาท่าทาง อาการ สถานการณ์ สี ธรรมชาติ ดอกไม้ ต้นไม้ สัตว์ หรือเครื่องหมายต่าง ๆ เป็นต้น จากการศึกษาพบว่านวนิยายอิงพุทธศาสนาที่ปรากฏการใช้โวหารชนิดนี้มากที่สุดคือ นวนิยายเรื่อง **ผู้ใหญ่ลีกับนางมา, เสียงแห่งมัชฌิมยาม, ผู้ดี, น้ำเล่นไฟ** และ **ใต้เงาตะวัน** ดังจะได้ยกตัวอย่างต่อไป

ในเรื่อง**ผู้ใหญ่ลีกับนางมา** ของนงไฉน ปริญญาธวัช มีการใช้สัญลักษณ์โวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้เขียนได้กล่าวถึงดอกไม้ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของหญิงสาว ดังความว่า "...เขาชอบความหอมของดอกไม้เท่า ๆ กับเขาชอบความสวยของผู้หญิง แต่เขาไม่เคยคิดจะเด็ดดอกไม้มาเชยชมใกล้ ๆ (กาญจนา นาคนันท์, 2547,หน้า 48)

หรือการใช้คำว่ายาหอมแทนหญิงคนรักของผู้ใหญ่ลี ดังความว่า "เหนื่อยไหมล่ะลี ข้าเห็นเอ็งไม่ได้หยุดนิ่งเลยตั้งแต่เช้ามืด" สหายคนหนึ่งถามขึ้น "ข้าว่าไม่เหนื่อยหรอก มี**ยาหอม**อยู่ใกล้ ๆ ถ้าเป็นข้ายอมถวายชีวิตละวันนี้" (กาญจนา นาคนันท์, 2547,หน้า 185)

หรือการกล่าวเทียบประดิษฐ์ซึ่งเป็นแฟนมาลินีว่าเป็นเสือ ซึ่งเสือในที่นี้ไม่ได้หมายถึงสัตว์แต่หมายถึงผู้ที่มีเล่ห์เหลี่ยม ชอบพรากพรหมจรรย์ผู้หญิง ดังความว่า "และเมื่อ

แลเห็นฝ่ายชาย มาลินีอยากจะขาดใจตายลงไปเดี๋ยวนั้น “พูดถึงเสือ–เสือก็มา” เธอพึมพำเบา ๆ รู้สึกใจเต้นจนเหนื่อย (กาญจนา นาคนันท์, 2547, หน้า 355)

ในเรื่อง**เสียงแห่งมัชฌิมยาม** ของ สไบเมือง มีการใช้สัญลักษณ์โวหารดังตัวอย่างต่อไปนี้ ผู้เขียนใช้คำว่าวงกลมเป็นสัญลักษณ์แทนวัฏสงสารที่เวียนเกิดเวียนตายไม่รู้จักจบสิ้น และพายุก็เหมือนกับอกุศลกรรม ความไม่ดี หรืออุปสรรค ดังความว่า

“...ชีวิตนี้คือวงกลมหนึ่ง...เจ้ารู้หรือไม่ว่าเจ้ากำลังติดอยู่ในวงกลมนั้น ถูกวงกลมนั้นหมุนไป วงกลมของเจ้ากำลังหมุนเร็วกว่าเขาอื่น เทียบกับการหมุนของพายุร้ายก็ว่าได้...พายุร้ายเช่นที่เจ้ากำลังผจญอยู่นี้เคยเกิดกับข้ามาแล้ว แลข้าหลุดพ้นแล้ว จึงอยากให้เจ้าหลุดพ้นบ้าง พ่อหนุ่มเอ๋ย นักบวชทอดเสียงปลอบประโลม หากเจ้าเชื่อข้า จงพาหญิงสาวผู้นี้ไปส่งถึงมือสามีเขาโดยเร็ว ...” (สไบเมือง, 2549, หน้า 70)

ผู้เขียนแทนคำว่าขาวเป็นความสะดวกสบาย ความสุข ส่วนสีดำสื่อถึงความทุกข์ ความไม่ดีงาม ดังความว่า “ข้า...ข้า...” น้ำตาเยิ้มเต็มตาผู้ป่วย ปากบวมบิดเบี้ยว จารุธาราแลดูเขาด้วยความสลดสังเวชเป็นล้นพ้น วิบากกรรมหนอ...เพียงทิวาราตรีเดียว ชีวิตถึงสองสามชีวิตต่างพลิกผันจาก**ขาว**เป็น**ดำ** “ข้า...จะ...รับนางเป็นภริยา” (สไบเมือง, 2549,หน้า 90)

ในเรื่อง**ผู้ดี** ของ ดอกไม้สด มีการใช้สัญลักษณ์โวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นสัญลักษณ์อันหนึ่ง คือ ดอกกุหลาบ ซึ่งเป็นชื่อของดอกไม้มาเป็นตัวแทนของวิมลซึ่งเป็นหญิงสาวที่หนุ่มๆ หมายปองทั้งนี้เพราะรูปอันเป็นทรัพย์และกำเนิดในตระกูลที่ดี ดังความว่า

“...คุณหญิงบริหารฯ ยิ้มน้อยยิ้มใหญ่ พ่อเจริญ พ่อจรัล พ่อจรูญ รวมทั้งหลวงหาญเศิกสู้ ส.ส. ผู้เป็นพ่อหม้ายต่างก็ได้เคยพยายามที่จะเด็ดกุหลาบดอกงามของพระยาอมรรัตน์ฯ มาแล้วทุกคน แล้วทุกคนก็รามือไปเอง เพราะกุหลาบดอกงามหล่อนตั้งใจอุเบกขาจนน่าเบื่อหน่ายชอบหรือไม่ชอบ พอใจหรือไม่พอใจไม่มีใครเดาได้...”

(ดอกไม้สด, 2514,หน้า 46)

หรือกล่าวถึงปู่ของวิมลคิดว่าเธอเป็นหัวแก้วหัวแหวน ซึ่งคำนี้ไม่ได้มีความหมายถึงเครื่องประดับหรืออัญมณี แต่หมายถึงสิ่งที่มีค่า ดังความว่า “เมื่อวิพัฒน์ผู้ซึ่งเป็นคู่กันกับวิมล ในความรักของญาติผู้ใหญ่ได้จากไปไกลแล้ว วิมลยังอยู่แต่เดียว ก็เปรียบเหมือนดาวประจำใจของท่านเหล่านั้น วิมล ถึงคุณปู่ คุณปู่ก็พะเน้าพะนอเป็น **หัวแก้วหัวแหวน** ถึงคุณย่า คุณย่าก็ถนอม ดังดวงตา...” (ดอกไม้สด, 2514, หน้า 139)

เรื่อง**น้ำเล่นไฟ** ของ กฤษณา อโศกสิน มีการใช้สัญลักษณ์โวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ผู้เขียนปรียบเมฆหมอกที่มืดมัวเป็นสัญลักษณ์ของปัญหา อุปสรรค์ความทุกข์ ดังความ

ว่า “ดวงแก้วเป็นจุดอ่อนของครอบครัว **เมฆหมอกมืดมัว**แผ่คลุมครอบครัวนี้มาเนิ่นนาน 20 ปี มิใช่เวลาน้อย ๆ (กฤษณา อโศกสิน, 2553 หน้า 13) หรือกล่าวเปรียบให้เห็นว่าเงาดำ ก็คือความทุกข์ ความว่า “ทุกคืนที่หลับตา ไม่ว่าก่อนที่เพียรกดความน้อยเนื้อต่ำใจ หรือหลังสอบที่ปล่อยให้ทุกอารมณ์เป็นอิสระ หล่อนจะรู้สึกถึง**เงาดำ**ที่แล่นมาจับอยู่ในอกจนพลิกซ้ายก็หดหู่ พลิกขวาก็เหมือนไม่รู้ตัวรู้ตน” (กฤษณา อโศกสิน, 2553, หน้า 276)

และเรื่อง**ใต้เงาตะวัน** ของ ปิยะพร ศักดิ์เกษม มีการใช้สัญลักษณ์โวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้เขียนใช้คำว่าเค้กเนื้อนุ่มราดน้ำผึ้งที่มีความหวาน หอม แทน หญิงที่งาม พร้อมในทุกอย่าง ดังความว่า “...กรณ์กำลังหนักใจที่ไม่รู้ว่าจะห้ามตัวเองไว้ได้นานสักแค่ไหน... และเขาก็เฝ้าครุ่นคิดเวียนวนอยู่แต่เพียงว่า ทำไมกานต์จึงกล้าฝาก**เค้กเนื้อนุ่ม** ราด**น้ำผึ้งหวาน** ฉ่ำไว้ในมือคนที่โหยและหิวจนแสบไส้แทบขาดอย่างเขา...?” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542, หน้า 345)

หรือผู้เขียนใช้คำว่าหนามแหลมแทนภาระที่หนักหน่วง ดังความว่า “แต่ถ้าเรารักครอบครัว เราก็ต้องยอมรับ**หนามแหลม**ที่แทรกอยู่ในนั้น...เหมือนอากับอาเกรียงนั่นเอง...”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542,หน้า 726)

จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง พบว่าทุกเรื่องมีการใช้โวหารประเภทนี้แทรกอยู่ในผลงานเขียนของตนด้วย ซึ่งนั่นก็แสดงว่าผู้เขียนมีความสามารถในทางวรรณศิลป์ที่จะถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ มาสู่ผู้อ่าน ด้วยการใช้คำที่มีความงามทางภาษาและโวหาร นอกจากจะสร้างความเพริศแพร้วด้วยภาษาแล้วยังหนุนให้ผู้อ่านติดตามเรื่องราวนั้นได้โดยตลอด

2.4 บุคคลวัต หรือบุคลาธิษฐาน (Personification) หมายถึง การทำสิ่งที่ไม่ใช่คนให้มีความรู้สึกนึกคิดอย่างคน เพื่อให้เกิดความรู้สึกประทับใจมีอารมณ์สะเทือนใจ จากการศึกษาพบว่านวนิยายอิงพุทธศาสนาที่ปรากฏการใช้โวหารชนิดนี้มากที่สุด คือ นวนิยายเรื่องผู้ดี, ใต้เงาตะวัน, หญิงคนชั่ว, และชามี ดังจะได้ยกตัวอย่างต่อไปนี้

ในเรื่อง **ผู้ดี** ของดอกไม้สด มีการใช้บุคคลวัต ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้เขียนมีการใช้โวหารแบบบุคคลวัตกล่าวถึงความคิดของวิมล เมื่อเธอรู้สึกตัวมาเพราะความฝัน ผู้เขียนกล่าวว่าความเงียบยามค่ำคืนนั้นเป็นศัตรูกับเส้นประสาทของเธอ มีการกล่าวให้เห็นว่าเส้นประสาทซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต แล้วกลับมาเป็นศัตรูกับบรรยากาศที่เงียบ ดังความว่า

“... วิมลมิใช่คนขลาด แต่มิใช่คนขวัญอ่อนจนเกินเหตุ เมื่อบอกกับตัวเองว่าฝัน ฝัน ฝัน จนพอแก่การแล้ว หล่อนก็พยายามที่จะยิ้มเยาะตัวเอง เหลียวมองไปรอบห้อง

ไม่เห็นสิ่งใดผิดตา เดินไปที่หน้าต่าง ท้องฟ้าก็แจ่มใสอย่างเดียวกับเมื่อก่อนวิมลเข้านอน สภาพทั่ว ๆ ไปในบริเวณบ้านเล่าก็สงบเป็นปกติ แต่ความเงียบจริง สงบจริงเช่นนี้กลับเป็นศัตรูกับเส้นประสาท เพราะความสงบแน่นิ่งมีอยู่ทั่วไป...”

(ดอกไม้สด, 2514, หน้า 159)

หรือกล่าวให้ความเงียบมีกิริยาเยี่ยงมนนุษย์ คือ ปกและคลุมบริเวณนั้น ดังความว่า ลำดับนั้นจึงดูคล้ายกับว่าความเงียบ จะเข้าปกคลุมสถานที่ เป็นความเงียบแม้น ๆ กับเมื่อคนแปลกหน้ามาพบกัน แล้วและต่างฝ่ายต่างอึกอัก มิรู้ที่จะปราศรัยกันโดยสถานใด (ดอกไม้สด, 2514, หน้า 398)

เช่นกับการกล่าวให้จิตใจของวิมลมีกิริยาการชักจูงจิตใจ ดังความว่า “...เส้นผมอันยังไม่แห้งสนิทกระจายระอยู่เพียงคอสบายใจเนื่องจากธรรมชาตินอกกาย และในกายชวนให้สบาย ซึ่งแท้จริงก็คือใจนั่นเองชักจูงให้เห็นความงามแห่งธรรมชาติภายนอก…” (ดอกไม้สด, 2514, หน้า 501)

เรื่อง**ใต้เงาตะวัน** ของปิยะพร ศักดิ์เกษม มีการใช้บุคคลวัต ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้เขียนกำหนดให้เมล็ดยาแคปซูลแสดงกิริยาเงียบ ไม่พูด ทั้งที่ยาแคปซูลนั้นเป็นสิ่งไม่มีชีวิต แต่มีกิริยาอาการเหมือนมนุษย์ ดังความว่า “...ทว่า หลายวินาทีนั้นก็ราวกับเป็นช่องว่างของกาลเวลา...หลายวินาทีที่ ‘ขวัญ’ ของเขาหล่นหายคือหลายวินาทีที่แคปซูลสีสวยแสนเบาจนราวไร้น้ำหนักอันหนึ่ง กลิ้งหล่นจากโต๊ะลงไปบนพื้น แล้วกลิ้งต่อไป**ซุกตัวอย่างเงียบกริบ**อยู่ระหว่างรอยต่อของฝืนพรม...” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542, หน้า 2)

หรือกล่าวให้เห็นว่าสังคมที่เราอยู่นั้น มีความเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยไม่สามารถที่จะดูดและดื่มซึ่งเป็นกิริยาของคนได้เลยแต่ผู้เขียนใช้คำนี้ในความหมายว่า สังคมได้หล่อหลอมเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้เป็นไป ดังความว่า “...ทว่าถึงวันนี้...ทุกคนล้วนถูกวังวนแห่งงานและสังคมของตน**ดูดดื่ม**เข้าไปจนหมด...บางคนแยกตัวไปอยู่อาศัยในห้องชุดใกล้ที่ทำงาน บางคนที่ยังอยู่ที่นี่ก็ล้วนรีบมารีบไป...” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542, หน้า 27)

ผู้เขียนเปรียบให้เห็นความทุกข์ใจ ซึ่งจะส่งผลไปสู่ความทุกข์ทางกายที่เข้ามาสู่ชีวิตโดยการก้าวเข้ามา ซึ่งคำว่าก้าวนั้นเป็นกิริยาอาการของคน ผู้เขียนใช้คำนี้เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพ ดังความว่า วินาทีนั้นเองที่เขารู้ตัวชัดเจนว่า นี่คือเฮือกสุดท้ายของชีวิต... มัน**ก้าว**เข้ามาหาเขาอย่างเงียบกริบ มั่นคง และทรงพลังชนิดที่มนุษย์ทุกคนต้องยอมจำนน เขาเองก็เช่นกันที่ไม่อาจหลีกหนีทำได้เพียงต้องก้มหน้ายอมรับชะตากรรม (ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542, หน้า 61)

และการกล่าวถึงความอบอุ่นที่เกิดจากแขนของคนสามารถไล่ความหนาวได้ ดังความว่า “...ครูใหญ่...เมื่ออ้อมแขนอบอุ่น**ขับไล่**ความเหน็บหนาวปลอบประโลมซึ่งกระซิบแผ่วอยู่ริมหูช่วยปลุกปลอบ สร้างความมั่นคงขึ้นมาแทนที่ความว้าเหว่ประหวั่นพรั่นพรึงต่อโลกและชีวิต...หญิงสาวจึงผละออกห่าง...” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542, หน้า 78)

ในเรื่อง**หญิงคนชั่ว** ของก.สุรางคนางค์ มีการใช้บุคคลวัต ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้เขียนใช้ดวงตาซึ่งเป็นส่วนประกอบหนึ่งที่อยู่บนใบหน้า แสดงกิริยาจับอยู่ที่ใบหน้า ซึ่งเป็นความสามารถของผู้เขียนที่ใช้ภาษาอย่างมีชั้นเชิง แทนที่จะกล่าวคำว่าดวงตาบนใบหน้า ดังความว่า “...หันกลับมาอีกครั้ง หยาดน้ำตาที่คลออยู่แต่แรกเห็นค่อย ๆ ไหลรินลงมาตามแก้มทั้งสองข้าง แวววตาที่**จับ**อยู่บนใบหน้าของวิทย์ละห้อยโศกซึ้ง...” (ก.สุรางคนางค์, 2531, หน้า 23) หรือการสร้างให้ความดีใจแสดงกิริยาอาการจนเห็นภาพ ดังความว่า “...นอกจากจะมองตอบเขาด้วยแววของความหวังความตื่นเต้น ความดีใจ พากัน**ทุ่มเทประดัง**อยู่ในทรวงอก เลี่ยงแอบเข้าไปนั่งเสียในห้องที่มีแสงไฟสลัว ๆ ห้องหนึ่ง...” (ก.สุรางคนางค์, 2531, หน้า 23)

และเรื่อง**ชามี** ของทมยันตี มีการใช้บุคคลวัต อุปมาโวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้เขียนกล่าวให้เห็นว่าดอกไม้ซึ่งเป็นสิ่งไม่มีจิตวิญญาณให้แสดงอาการระริกเริงร่าอย่างดีใจเช่นเดียวกับมนุษย์ ดังความว่า หิมะละลายเป็นสายธารา ดอกไม้ขาว**ระริก**เริงร่า ถวายเทพยดา แลอวดมวลชน (ทมยันตี, 2552, หน้า 47)

หรือการกล่าวให้ความเย็นซึ่งเป็นเพียงนามธรรมให้แสดงกิริยาอาการแทงซึ่งเป็นกิริยาของมนุษย์ ดังความว่า “...ความเย็น**เสียดแทง**กระดูก...” (ทมยันตี, 2552, หน้า 166) จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง พบว่าทุกเรื่องมีการใช้โวหาร ภาพพจน์แบบบุคคลวัต ที่ถือว่าเป็นศิลปะในการใช้ภาษาที่ก่อให้เกิดภาพพจน์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2.5 อติพจน์ หรืออธิพจน์ (Hyperbole) หมายถึง การกล่าวเกินจริง ซึ่งต้องการย้ำความรู้สึกที่มีต่อความหมายนั้นให้เห็นเป็นเรื่องสำคัญหรือยิ่งใหญ่ กวีมักใช้ในการพรรณนาอารมณ์ เช่น รัก โศก ให้ผู้ฟังผู้อ่านซาบซึ้งประทับใจด้วยการใช้ถ้อยคำเกินจริง จากการศึกษาพบว่านวนิยายอิงพุทธศาสนาที่ปรากฏการใช้โวหารชนิดนี้มากที่สุด คือ นวนิยายเรื่องชามี, หยาดน้ำค้างพันปี, น้ำเล่นไฟ, ผู้ใหญ่ลีกับนางมา และบุญบรรพ์ ดังจะได้ยกตัวอย่างต่อไป

ในเรื่อง**ชามี** ของ ทมยันตี มีการใช้อติพจน์โวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้เขียนมีการใช้คำเกินจริงให้ตัวละครประสานฟ้าและดินเข้าด้วยกัน ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่เกินจริง ดังความว่า “...ความอยากหรือแม้ไม่อยาก ต่างเป็นอวิชา ลูกจะประสาน

เชื่อมฟ้าและดินเข้าด้วยกัน...” (ทมยันตี, 2552, หน้า 50) หรือเมื่อครั้งที่เท็มปาถูกอาจารย์สั่งให้ลงนั่งแช่ในน้ำพุร้อน เขาก็อุทานออกมาด้วยความหวั่นอย่างแรง ซึ่งผู้เขียนเปรียบเสียงร้องนั่นว่า “**ลั่นป่า**” ดังไปทั่วป่า ซึ่งตามธรรมดาแล้วเสียงร้องก็คงไม่ดังถึงขนาดนั้น ดังความว่า

“...‘ลงไปนั่ง’

‘ท่านอาจารย์...’ มัน**โวยลั่นป่า** ‘ได้ถูกลวกตายแน่ ๆ เลย’

‘เหมาะกับเจ้าแล้ว’

(ทมยันตี, 2552,หน้า 121)

และเมื่อครั้งจุงปะกล่าวปฏิเสธอาจารย์ของตนอย่าระแวง จึงส่งเสียงที่ดังผู้เขียนก็กล่าวว่าเสียงดังลั่นและก้องหุบเขา ความว่า

“...‘อา...จ๊าน...’ มันลากเสียงยาว ทำไมไม่ปิดกั้นจิตของอาจารย์เสียบ้าง”

‘เจ้าหาว่าเราแส่ส่าย กระนั้นหรือ’

‘ใคร้ !’ มันตะโกน**ลั่นหุบเขา** ‘ใครว่าอาจารย์’ ‘เจ้า !’ จุงปะทำหน้าหน่ายอาจารย์ตนเอง...”

(ทมยันตี, 2552,หน้า 192)

เรื่อง**หยาดน้ำค้างพันปี** ของชมัยภร แสงกระจ่าง มีการใช้อติพจน์โวหารดังตัวอย่างต่อไปนี้ ผู้เขียนแสดงให้เห็นการใช้คำกล่าวเกินจริง เมื่อนางสาวสายน้ำเกิดความตกใจ หัวใจของเธอก็หล่นลงถึงตาตุ่ม ดังความว่า “หัวใจของดิฉันก็หล่น**ตุ๊บเดียวถึงตาตุ่ม**” (ชมัยภร แสงกระจ่าง, 2557, หน้า 27) หรือการเปรียบกิ่งไม้ให้ชะโงกหัวเหมือนมนุษย์ ดังความว่า “เงาดำนั่นคือต้นไม้ **หัวชะโงก**ยื่น ๆ นั่นคือกิ่งไม้ ทุกอย่างเป็นภาพด้านมืดของสิ่งที่ได้เห็นเมื่อตอนกลางวัน ทีนี้เข้าใจแล้วว่าทำไมคุณหมอดวงตาจึงสั่งให้เดินจงกรมตั้งแต่ยังไม่มืด ทุกอย่างสามารถแปรเป็นอะไรก็ได้แล้วแต่ใจจะคิด เสียงที่อ่อนเบาก็กลายเป็นดังก้อง” (ชมัยภร แสงกระจ่าง, 2557, หน้า 185) หรือการเปรียบความรู้สึกให้สามารถแสดงอาการคืบคลาน และ เกาะ ซึ่งเป็นอาการของมนุษย์ ดังความว่า “ความรู้สึกบางอย่างค่อย ๆ **คืบคลาน**เข้ามา**เกาะ**กุมหัวใจ ความไม่รู้ว่าสิ่งโน้นสิ่งนี้คืออะไรทำให้เจ้าสิ่งที่**คืบคลาน**เข้ามานั้นยิ่งใหญ่โตขึ้นเรื่อย ๆ จนในที่สุดไม่เพียงแต่มือกับเท้าของดิฉันเท่านั้นที่เย็น หากใจกลางหน้าอกก็พลอยเย็นไปด้วย” (ชมัยภร แสงกระจ่าง, 2557, หน้า 185)

เรื่อง**น้ำเล่นไฟ** ของกฤษณา อโศกสิน มีการใช้อติพจน์โวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้ผู้เขียนกล่าวถึงความคิดของตัวละครที่จะเอื้อมมือไปดึงดวงจันทร์มากอดไว้ ซึ่งไม่สามารถเป็นไปได้เลย ดังความว่า “พระจันทร์ดวงโตงามเหลือเกิน เผลอ ๆ ก็ราวจะ**เอื้อมไปดึงเอามากอด**ได้อากาศไม่ร้อนจนเกินไปเพราะมีลมรำเพยระเบียง” (กฤษณา อโศกสิน, 2553,

หน้า 90) หรือการกล่าวให้เห็นว่าตัวละครทำงานหนักจนเหงื่อที่ออกมาเป็นเลือด ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก ดังความว่า “เราก็สู้จน**เหงื่อแทบจะเป็นเลือด**เหมือนกัน” (กฤษณา อโศกสิน, 2553, หน้า 224) หรือเมื่อก่อนนายดัดนั้นทำงานจนแทบเลือดตากระเด็น ซึ่งเป็นการกล่าวเกินจริง ดังความว่า “ความเดือดร้อนต่อๆมาจึงไม่มีผลให้นายดัดดิ้นเดือดจน**เลือดตาแทบกระเด็น**อีกต่อไป...” (กฤษณา อโศกสิน, 2553, หน้า 526)

ในเรื่อง**ผู้ใหญ่ลีกับนางมา** ของนงไฉน ปริญญาธวัช มีการใช้อติพจน์โวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้เขียนใช้คำกล่าวเกินจริงเมื่อเด็กชายปี๊ดหิวข้าวมากจนไส้แทบจะขาด ดังความว่า “อย่าเลยครับ เอางี้ดีกว่า ผมจะวิ่งไปที่บ้านขอแบ่งกับข้าวมากินกับคุณ ถ้าคอยหุงใหม่ผมคงไม่ไหวหรอกครับ ไส้จะขาดอยู่แล้ว” นายปี๊ดเอามือกดท้องทำให้เห็นว่า**ไส้จะขาดจริง ๆ** (กาญจนา นาคนันท์, 2547, หน้า 49) หรือกล่าวถึงอาการทุกขเวทนาที่เกิดจากการไถนาจนทำให้ร่างกายเมื่อยล้า ดังความว่า “ตอนไถ ตอนคราด นั่นแหละ **กระดูกแทบจะออกนอกเนื้อทั้งคนทั้งควาย**” (กาญจนา นาคนันท์, 2547, หน้า 212) หรือแสดงให้เห็นความเจ็บปวด ดังความว่า “ปวดแขนหรือคะ” แม่พินถาม พยายามทำหน้าให้เป็นปกติแต่ไม่สนิทนัก “จ้ะ มันปวดมากขึ้นทุกที **เหมือนแขนจะหลุดงั้นแหละ**” (กาญจนา นาคนันท์, 2547, หน้า 326) และในเรื่อง**บุญบรรพ์** ของ ศรีฟ้า ลดาวัลย์ มีการใช้อติพจน์โวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ผู้เขียน ได้ใช้คำกล่าวเกินจริงว่าด้วยการร้องไห้จนน้ำตาท่วมถึงสวรรค์ชั้นพรหม ซึ่งไม่สามารถที่จะเป็นไปได้เลย ดังความว่า “ไฉนคุณหญิงแม่ถึงให้ชื่อว่า ‘เรียม’ เรียมนี้หมายถึงบุรุษเพศดอกคุณแม่มิใช่สตรีเพศ ถึงพรม...ศรีปราชญ์ว่าเขา**ร้องไห้จนน้ำตาท่วมถึงสวรรค์ชั้นพรหม”** (ศรีฟ้า ลดาวัลย์, 2550, หน้า 83) หรือการกล่าวให้เห็นความทุกข์ที่หม่อมมารดาต้องประสบกับสูบเสียคือความตาย เธอร้องไห้จนน้ำตาจะเป็นสายเลือด ดังความว่า

“...ตั้งแต่สิ้นชีพกษัตย์จนกระทั่งเชิญพระศพลงโลง หม่อมมารดาก่นได้แต่ร้องไห้ไม่เป็นสมปฤดี เมื่อแรกร่ำร้องจะตามพระศพไปด้วย ทว่าเจ้าคุณจอมมารดาห้ามไว้ว่า "มิได้ยินบ้างฤา ที่เขาพูดกันว่า ข้างนอกมีแต่คนตาย ซากศพเกลื่อนไปทั้งบนบกทั้งในแม่น้ำลำคลอง ข้าเข้าใจความโศกเศร้าของเจ้า ด้วยข้าเคยพบเคยรู้สึกมาแล้ว ดูจักยิ่งกว่าเจ้ากระมัง

คนหนึ่งตายยังมิทันไรอีกคนก็มาตายซ้ำ...**น้ำตาเจียนจักเป็นสายเลือด**ดังเจ้านี้แหละ...”

(ศรีฟ้า ลดาวัลย์, 2550, หน้า 350)

จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง พบว่าทุกเรื่องมีการใช้โวหารประเภทนี้ แต่ไม่มากนัก ซึ่งการใช้โวหารภาพพจน์แบบอติพจน์นีช่วยให้

ผู้อ่านมองเห็นภาพและอารมณ์ของตัวละครได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเห็นความสามารถของนักเขียนที่สามารถนำคำต่าง ๆ มาเชื่องโยงให้ผู้อ่านเห็นภาพได้อย่างชัดเจน

2.6 นามนัย (Metonymy) หมายถึง การใช้คำหรือวลีแทนสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีลักษณะเด่นหรือมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสิ่งที่แทนนั้น อาจจะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้ ทั้งนี้เพื่อให้ภาพลักษณ์เป็นรูปธรรมมากขึ้น นอกจากนี้ยังใช้เปรียบเทียบเพื่อแสดงความแตกต่างที่ชัดเจน จากการศึกษาพบว่านวนิยายอิงพุทธศาสนาที่ปรากฏการใช้โวหารชนิดนี้มากที่สุดคือ นวนิยายเรื่อง**หญิงคนชั่ว, ใต้เงาตะวัน, น้ำเล่นไฟ, ผู้ใหญ่ลีกับนางมา และเสียงแห่งมัชฌิมยาม** ดังจะได้ยกตัวอย่างต่อไป

ในเรื่อง**หญิงคนชั่ว** ของก.สุรางคนางค์ มีการใช้โวหารภาพพจน์นามนัย ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ผู้เขียนใช้คำว่าหญิงคนชั่ว แทนหญิงที่มีอาชีพเป็นโสเภณี ซึ่งคนที่มาประกอบอาชีพนี้บางคนก็มาด้วยความเต็มใจ แต่บางคนที่ไม่อยากทำแต่ถูกบังคับหรือจำเป็นต้องทำ ดังความว่า

"...คุณไม่ควรจะเหยียบย่างเข้ามาในที่นี่ นี่เป็นบ้านของ**หญิงคนชั่ว**..."

(ก.สุรางคนางค์, 2531, หน้า 25)

"...หรือเมื่อหวานเดินทางไปเยี่ยมบ้านเกิดของเธอ ซึ่งคนส่วนมากจำเธอไม่ค่อยได้ เพราะเมื่อเธอโดนหลอกไปอยู่กรุงเทพฯ การแต่งกายและหน้าตาเธอก็เปลี่ยนไปมาก และผู้เขียนกล่าวถึงคำพูดของชาวบ้านว่า ต้มชาวกรุงเทพฯ คำว่าต้มไม่ได้หมายถึงการยกหม้อขึ้นตั้งไฟ แต่หมายถึงการหลอกลวง ดังความว่า "หวานหน้าชาเมื่อได้ยินคำว่า **ต้ม**ชาวกรุงเทพ เขาเป็นชาวกรุงเทพฯ จริง ๆ ..."

(ก.สุรางคนางค์, 2531, หน้า 41)

หรือผู้เขียนใช้คำว่าตลาดการทำมาหากิน แทนซ่องโสเภณี ดังความว่า นอกจากยินยอมให้ป้าตาดแกบังคับขับไสเข้าสู่**ตลาดการทำมาหากิน** (ก.สุรางคนางค์, 2531, หน้า 69) และใช้คำว่า ยอดหัวใจ แทนสิ่งที่ดี และมีค่ามากในชีวิต เช่นลูกของรื่น ดังความว่า รื่นครางเบา ๆ ในลำคอ เมื่อได้ยินสมรเอ่ยถึงลูกซึ่งเป็น**ยอดหัวใจ** ยอดปรารถนาของหล่อน และเป็นสิ่งเดียวเท่านั้นในเวลานี้ พยุงชีวิตอันอ่อนแอกะปลกกะเปลี้ยของรื่นไว้ (ก.สุรางคนางค์, 2531, หน้า 125)

เรื่อง**ใต้เงาตะวัน** ของปิยะพร ศักดิ์เกษม มีการใช้โวหารภาพพจน์นามนัย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้เขียนใช้คำว่าปีศาจน้อย แทนอุปสรรคหรือปัญหาที่เริ่มจะเกิดขึ้น และปัญหานั้นก็จะเพิ่มขนาดใหญ่ขึ้นตามกาล หากยังไม่หาทางแก้ไข ดังความว่า "...เขาไม่ทราบว่า

การกดตัวเองให้หมกมุ่นลงไปในตารางตัวเลขการเงิน และคลังข้อมูลของเครือข่าย มีแต่เพียงฉายกับกานต์ลูกชายคนโตที่สามารถเข้าถึงตัวได้นั้นได้สร้าง ปีศาจน้อย ตัวใหม่ขึ้นในบ้าน...” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542, หน้า 17) หรือใช้คำว่าไข่มุกอันดามัน แทนสถานที่มีความสวยงาม มีคุณค่า อันหมายถึงเกาะภูเก็ต ดังความว่า “...คนถูกขัดคออมยิ้ม เอนกายพิงพนัก มองออกไปสู่แสงแดดสดใสของทิวาวาร บรรยากาศของเกาะใหญ่ซึ่งมีสมญาว่า**ไข่มุกแห่งอันดามัน** สร้างความรื่นรมย์ให้โดยไม่รู้ตัว และเรื่องราวเล็ก ๆ น้อย ๆ...ไม่ถึงกับจะเป็นความลับ...เป็นเพียงสิ่งที่เก็บงำไว้เป็นส่วนตัวก็ค่อยขยาย...” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542, หน้า 43) และใช้คำว่าบาดแผล แทนเรื่องราวอันเจ็บปวด ทุกข์ใจ ไม่ชอบใจ ที่เกิดขึ้นในจิตใจของตัวละครที่เคยเกิดขึ้นมาในอดีต “บาดแผลซึ่งคล้ายหายสนิทที่แท้กลับยังคงจำหลักแน่นอยู่ในใจเขา...สดใหม่ราวกับเพิ่งเกิดทั้ง ๆ ที่มันผ่านมาแสนนาน...และหลังจากที่ เกิดเรื่อง ขึ้นในวันนั้น เขาก็ไม่มีวันยอมให้เกิดแผลใหม่เข้าซ้ำรอย...” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542,หน้า 47)

หรือเรื่อง**น้ำเล่นไฟ** ของกฤษณา อโศกสิน มีการใช้โวหารภาพพจน์นามนัย ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ผู้เขียนใช้สำนวนว่า ไม่กินเส้น ซึ่งไม่ได้หมายถึงเส้นที่เป็นอาหาร แต่หมายความว่าไม่ลงรอย ไม่ชอบ ดังความว่า “...ดินดีนั่งมองภาพปู่กับลูกและหลานสาวโดยไม่รู้สึกว่าปลาบปลื้ม เขายังพลิกความในใจ **ไม่กินเส้น** กับอาให้กลับมาชื่นบานไม่ได้...” (กฤษณา อโศกสิน, 2553, หน้า 26)

หรือใช้คำว่า หัวแก้วหัวแหวน แทนบุคคลอันเป็นที่รักมาก โดยไม่ได้หมายถึง อัญมณีหรือเครื่องประดับแต่อย่างใด ดังความว่า “...แต่กับลูกชายหัวแก้วหัวแหวนของเขาแล้ว...ก็ยังดีที่เขากับลูกเข้ากันได้ ดังนั้นไม่ว่าลูกขัดใจกับใครเรื่องใด ยังไม่ทันรู้ใครถูกใครผิด พ่อของยอดยิ่งก็สามารถลุกขึ้นเต้นไว้ก่อน ด่าว่าอีกฝ่ายไว้ก่อนได้ทุกเมื่อ...” (กฤษณา อโศกสิน, 2553, หน้า 424)

หรือการกล่าวให้เห็นว่าเหตุการณ์บ้านเมืองของไทยกำลังอยู่ในช่วงวิกฤต โดยใช้คำว่าหน้าสิ่วหน้าขวาน ซึ่งไม่ได้หมายถึง สิ่ว และ ขวาน ที่เป็นอุปกรณ์เกี่ยวกับช่างไม้ ดังความว่า

“...นายดัดและลูกผลันนิ่งฟัง...ทุกคนไม่กล้าออกความเห็นเนื่องจากไม่วางใจว่าใครจะมาไม้ไหนเพราะ การเมืองไทยยาม**หน้าสิ่วหน้าขวาน** โดยเฉพาะตั้งแต่ปลายเดือนมีนาคมกับเมษายน พ.ศ. 2552 คือ ขณะที่กำลังนั่งพูดกันอยู่นี้ดุเด็ดเผ็ดมัน ประมาณว่าสงครามแถวตะวันออกกลางก็ต้องอาย...”

(กฤษณา อโศกสิน, 2553,หน้า 427)

ในเรื่อง**ผู้ใหญ่ลีกับนางมา** ของนงไฉน ปริญญาธวัช มีการใช้โวหารภาพพจน์นามนัย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้เขียนใช้คำว่า กล้วย ที่ไม่ได้หมายถึงชื่อผลไม้ แต่หมายถึงเรื่องที่ง่าย ๆ ทำไม่ยาก ดังความว่า

"...มาลินีอิ่มข้าวพอดี เมื่อนายทองใบเดินไปที่คอกหมูด้านหลังบ้านเธอ พูดกับปี๊ดว่า

'เดี๋ยวค่อยมาล้างชามนะ เราไปดูเขาให้ข้าวหมูกันเถอะ วันหน้าเราจะได้ทำเองเป็น'

'โธ่คุณ ของกล้วย ๆ' "

(กาญจนา นาคนันท์, 2547,หน้า70)

"...หรือครั้งหนึ่งมาลินีเข้าใจว่าลีลวัตรและนางปุยเป็นสามีภรรยากัน จนมารู้ความจริงกับนายเหว่าเธอก็กล่าวคำที่เป็นความหมายโดยนัย คือคำว่าปล่อยไก่ ซึ่งไม่ได้หมายถึงปล่อยไก่ที่เป็นสัตว์ แต่หมายถึงอาการขายหน้า น่าอับอาย ดังความว่า

...โธ่-ฉันหนอฉัน ปล่อยไก่ตัวโตเชียว นายปี๊ดเรียกป้าปุยว่าแม่ เรียกผู้ใหญ่ลีว่าพ่อ ฉันจึงเข้าใจเอาเองว่าป้าปุยเป็นเมียผู้ใหญ่ลีน่ะซิ เวรกรรม ที่แท้เป็นแม่ลูกกัน นายเหว่า เธอสัญญากับฉันได้ไหมว่า เรื่องนี้เธอจะไม่บอกใครเป็นอันขาด ฉันขายหน้าอย่างที่สุดเลย..."

(กาญจนา นาคนันท์, 2547, หน้า 145)

และในเรื่อง**เสียงแห่งมัชฌิมยาม** ของ สไบเมือง มีการใช้โวหารภาพพจน์นามนัย ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ผู้เขียนใช้คำว่าไฟปฏิพัทธ์ แทนความเสน่หา ความหลง ความใคร่ อันเปรียบเสมือนไฟที่มีความร้อนทำให้จิตใจไม่สงบ ดังความว่า "ข้ายอม โรปนะ" มาณพผู้กำลังถูก**ไฟปฏิพัทธ์**แผดเผาเร้ารุมทรวง ไม่มีท่าทีเชื่อฟัง เขาตลบม่านมองฝ่าสายฝน ซึ่งกำลังลดความหนาลงทุกขณะด้วยใจอันพองบาน (สไบเมือง, 2549, หน้า 23) หรือการใช้คำว่าเส้นผมเปลี่ยนสีแทนการมีอายุที่มากขึ้น เส้นผมที่เคยดำเงางามก็กลายเป็นสีขาวตามสภาพ ซึ่งไม่ได้หมายถึงการย้อมสีผมด้วยตนเอง ดังความว่า "นั่นก็ไม่น่าเป็นข้อขัดข้องแต่อย่างใด" โกญจาท้วงติง บิดามารดาเรารักกันมาก่อนหรือ แต่ท่านก็อยู่ด้วยกันมาจน**เส้นผมเปลี่ยนสี**... ทั้งนี้ทั้งนั้นสุดแต่องค์เทวะทรงบันดาลให้เห็นไป (สไบเมือง, 2549, หน้า 34)

จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง พบว่า ทุกเรื่องมีการใช้โวหารประเภทนี้ แต่พบไม่มากแต่กระนั้นก็ยังเห็นความสามารถของนักเขียนที่ใช้ชั้นเชิงทางภาษาและสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจได้เป็นอย่างดี

2.7 อุปมานิทัศน์ (Allegory) หมายถึง การใช้เรื่องราว นิทานมาประกอบ ขยาย หรือแนะให้ผู้อ่านผู้ฟังทราบโดยนัย จากการศึกษาพบว่านวนิยายอิงพุทธศาสนาที่ปรากฏการใช้

โวหารชนิดนี้มากที่สุดคือ นวนิยายเรื่องนารีผล, วัฏจักรชีวิต, ฌาน และเสียงแห่งมัชฌิมยาม ดังจะได้ยกตัวอย่างต่อนี้

ในเรื่อง**นารีผล** ของสุทัสสา อ่อนค้อม มีการใช้อุปมานิทัศน์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างบริษัททั้ง 4 ในสมัยพุทธกาลมากล่าวในงานของตนเพื่อให้ผู้อ่านเชื่อมโยงเรื่องและเห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังความว่า

"...ในครั้งพระพุทธกาล พุทธบริษัทมี 4 ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา หลังพุทธกาลประมาณ 200 ปี ภิกษุณีสงฆ์ได้ประดิษฐานลงในลังกาทวีป โดยพระสังฆมิตตาเถรี ภริยาของพระเจ้าอโศกมหาราชเดินทางจากชมพูทวีปมาประกอบอุปสมบทกรรมแก่พระนางอนุฬาเทวี ชายาของเจ้ามหานาค ผู้เป็นอนุชาของพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ พร้อมด้วยสตรีอื่นอีก 1,000 คน ภิกษุณีสงฆ์เจริญรุ่งเรืองในลังกาทวีปยาวนานไม่น้อยกว่า 1,000 ปี แต่ในที่สุดได้สูญสิ้นไปด้วยเหตุใดและกาลใดไม่ปรากฏ ตามหลักพระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ทำให้ไม่สามารถนำสถาบันภิกษุณีคืนมาได้ เพราะการบรรพชาอุปสมบทสตรีนั้น จะต้องทำในสงฆ์สองฝ่าย คือทั้งฝ่ายภิกษุณีสงฆ์และฝ่ายภิกษุสงฆ์ ครั้นภิกษุณีสงฆ์มาขาดช่วงไป การบรรพชาอุปสมบทสตรีจึงกระทำไม่ได้..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 104)

หรือกล่าวถึงตอนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผจญพญามารนามวสวัตตีมาร ซึ่งเป็นเรื่องราวในสมัยพุทธกาล ดังความว่า

"...มารชนิดนี้เขาเรียกว่า เทวปุตตมาร มารก็คืออุปสรรคหรือสิ่งที่ล้างผลาญคุณความดี ตัวการที่ขัดขวางบุคคลไม่ให้บรรลุความดีงาม โยมมาปฏิบัติกรรมฐานเท่ากับโยมมาสร้างความดีอันสูงสุด เมื่อทำความดีก็ต้องมีมารมาขัดขวาง อาตมาถึงพูดเสมอ ๆ ว่า มารไม่มีบารมีไม่เกิด เหมือนตอนที่เจ้าชายสิทธัตถะจะบรรลุพระโพธิญาณก็ต้องผจญกับ วสวัตตีมาร ดังปรากฏอยู่ในบทสวดชัยมงคลคาถาบทแรกที่ขึ้นต้นด้วย พาหุง สหัสฯ นั่นไง มารมี 5 ประเภท ได้แก่ กิเลสมาร ขันธมาร อภิสังขารมาร เทวปุตตมาร และมัจจุมาร เวลาเหลือน้อย อาตมาจะอธิบายเฉพาะเทวปุตตมาร หมายถึงมารคือเทพบุตร อย่างวสวัตตีมารที่มาผจญเจ้าชายสิทธัตถะในวันที่พระองค์ตรัสรู้นั้นก็จัดอยู่ในประเภท เทวปุตตมาร เพราะคอยขัดขวางเหนี่ยวรั้งบุคคลไว้มิให้ล่วงพ้นจากแดนอำนาจครอบงำของตน โดยชักให้ห่วงพะวงในกามสุข ไม่หาญเสียสละออกไปบำเพ็ญคุณความดีที่ยิ่งใหญ่ได้..."

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556,หน้า 175 – 176)

หรือกล่าวถึงพุทธกิจประจำวันของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ความว่า

“...ในครั้งพุทธกาล พระพุทธองค์ก็ทรงถือเป็นพระพุทธกิจในอันที่จะอนุเคราะห์แก่เหล่าเวไนยนิกรครั้งหนึ่งพระองค์ประทับอยู่ ณ เมืองราชคฤห์ หลังจากทรงตรวจโลกเมื่อเวลาใกล้รุ่ง ทรงเห็นนางจันฑาลีจะจุติในวันนั้นและอกุศลกรรมของนางจักนำไปอุบัติในนรก เวลาเช้าเมื่อออกบิณฑบาต จึงเสด็จไปโปรดและยังจิตขอให้นางตั้งอยู่ในกุศล เมื่อพระพุทธองค์คล้อยหลังไปได้สักครู่นางก็ถูกวัวบ้าขวิดถึงแก่ความตาย และได้อุบัติในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 349)

หรือเรื่องราวของติสสะมาณพ ความว่า

“...แล้วเธอจะเห็นว่าสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรานั้นพระองค์ทรงเปี่ยมด้วยพระเมตตาอย่างหาที่สุดมิได้ เรื่องมีอยู่ว่า บุรุษชื่อติสสะเป็นชาวเมืองสาวัตถี ได้เข้ามาบวชในสำนักของพระสมณโคดม บวชได้ไม่นานเกิดเป็นโรคฝีดาษ เป็นแผลพุพองขึ้นตามเนื้อตามตัวและใบหน้าเต็มไปหมด ครั้นฝีแตกก็มีน้ำหนองไหลเยิ้ม ส่งกลิ่นเหม็นเน่าเป็นที่น่ารังเกียจยิ่งนัก และถูกเรียกว่าพระปูติคัตตติสสะ แปลว่าพระติสสะผู้มีกายเน่า ท่านถูกเพื่อนภิกษุทอดทิ้งไว้เพียงลำพัง ต้องนอนทนทุกขเวทนาอยู่แต่ผู้เดียว วันหนึ่งพระบรมศาสดาเสด็จมาพบเข้าทรงมีพระเมตตาพยาบาลภิกษุอาพาธ โดยทรงต้มน้ำร้อนเพื่อผสมน้ำเย็นให้เป็นน้ำอุ่นมาสรงให้ท่านและทรงซักจีวรที่เปื้อนน้ำเลือดน้ำหนองให้โดยมิทรงรังเกียจ ครั้นพระปูติคัตตติสสะได้สรงน้ำจนร่างกายสะอาดแล้ว รู้สึกเย็นสบายขึ้น พระบรมศาสดาทรงถือโอกาสนั้นแสดงธรรมโปรดยังผลให้พระปูติคัตตติสสะได้บรรลุอรหัตตผล จากนั้นพระภิกษุอาพาธก็ปรินิพพาน...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 445)

จากเรื่อง**วัฏจักรชีวิต** ของสุทัสสา อ่อนค้อม มีการใช้อุปมานิทัศน์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างให้เห็นว่าถ้าผู้ใดมีสัมมาทิฐิผู้นั้นก็จะมีนรกเป็นที่ไป ดังความว่า

“...ดีแล้ว คิดอย่างนี้ได้ก็ดี ท่านเห็นโทษของความเห็นผิดแล้วใช่ไหม มิจฉาทิฐิน่ะ การที่ท่านไม่เชื่อว่านรกมีจริง เท่ากับท่านเห็นผิด คือเห็นผิดจากความเป็นจริง พวกมิจฉาทิฐิจึงต้องมีนรกเป็นที่ไป เพราะเมื่อไม่เชื่อว่านรกมีก็เลยพากันทำชั่วทางกาย วาจา ใจ ครบไตรทวาร กว่าจะรู้ว่านรกมีจริงก็ตายไปตกนรกเสียแล้ว ต่อไปในอนาคตจะมีพวกมิจฉาทิฐิเต็มเมือง...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 24)

หรือผู้เขียนกล่าวถึงเรื่องราวของพระปิรินทวัจฉะซึ่งเป็นบุคคลในสมัยพุทธกาลมาบรรจุลงในนวนิยายของตนด้วย ดังความว่า

“...ถ้าเป็นพระอรหันต์ที่หมายถึงผู้หมดกิเลสแล้ว ก็ต้องวาจาสิทธิ์ เพราะถ้าท่านพูดไม่จริงก็เท่ากับท่านพูดเท็จ แต่พระอรหันต์จะไม่พูดเท็จเนื่องจากท่านเป็นผู้ที่ไม่มีบาป สิ่งที่ท่านพูดจึงจริงทุกเรื่อง อย่างเรื่องของ**พระปิรินทวัจฉะ** ท่านเป็นพระอรหันต์ ก่อนมาบวชเป็นพราหมณ์ พวกพราหมณ์นี่เขาจะมีทิฐิมามากนะเพราะถือว่าเป็นวรรณะสูงสุดทางสังคม พระปิลินทวัจฉะท่านสำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว แต่ท่านก็ยังล่ะวาสนาไม่ได้ วาสนาก็คือความเคยชิน...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 74)

หรือผู้เขียนได้ยกเรื่องราวของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเทศนาโปรดชฎิล ความว่า

“...สมัยก่อนพุทธกาลยังไม่มีพระอรหันต์ เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะทรงบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณภายใต้ต้นอัสสัตถพฤกษ์ จึงมีพระอรหันต์เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ ก่อนหน้านี้ไม่มีพระอรหันต์ มีแต่ฤาษี ดาบส หรือพวกนักบวชผู้ทรงอภิญญา สามารถแสดงฤทธิ์ต่างๆ เช่น ดำดินได้ เหาะเหินเดินอากาศได้ และคนก็เข้าใจว่าท่านเหล่านี้เป็นพระอรหันต์ แต่ความจริงแล้วไม่ใช่ ตอนที่พระพุทธเจ้าไปโปรดชฎิลสามพี่น้องและบริวาร พวกชฎิลก็เข้าใจว่าพวกตนเป็นพระอรหันต์ เพราะเอาฤทธิ์มาเป็นเกณฑ์ตัดสินความเป็นพระอรหันต์ แต่ในที่สุดพระพุทธเจ้าก็ทรงทำให้พวกชฎิลเข้าใจถูกต้อง และทรงแสดงพระธรรมเทศนาโปรด ทำให้ชฎิลเหล่านั้นบรรลุอรหัตตผลเป็นพระอรหันต์ ไหนโยมบอกอาตมามาซิว่าพระธรรมเทศนาที่ทรงแสดงแก่พวกชฎิลนั้นมีชื่อว่าอะไร ท่านทดสอบความรู้ทางปริยัติของหนุ่มใหญ่...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555,หน้า 99)

เรื่อง**ฌาน** ของทมยันตี มีการใช้อุปมานิทัศน์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้เขียนสร้างให้ตัวละครยกนิทานมาเล่า คือเรื่องราวของพญาครุฑกับพญานาคซึ่งเป็นเรื่องราวหรือตำนานเทวดา ดังความว่า

“...นาคกับครุฑเป็นลูกพ่อเดียวกันแต่คนละแม่ แม่ท่านท้าวเวนไตยชื่อว่าวินตา แม่ท่านท้าววาสุกรีชื่อกัทรุ วันหนึ่งพนันกันว่าม้าพระอาทิตย์เป็นสีอะไร...

‘ดวงแดง ๆ เป็นสีแดง’ มันรู้เสียด้วย

‘ใช่นางวันตาเธอว่าแดง แต่แม่ท้าววาสุกรีท่านว่าดำ’

‘แย่ซิ’

‘ใช่’ นางกัทรุเลยให้ท้าววาสุกรีไปพ่นพิษม้าพระอาทิตย์จนเป็นสีดำ นางวินตากับท้าวเวนไตยแพ้พนัน ต้องเป็นทาสนาค จนต่อมาสีดำแห่งพิษนาคหมด ม้าพระอาทิตย์จึง

กลับเป็นสีแดง ท้าวเวนไตยท่านโกรธที่ท่านกับแม่ท่านถูกหลอก จากนั้นพอพบกันจึงทะเลาะกัน...”

(ทมยันตี, 2552, หน้า 139)

หรือผู้เขียนได้แทรกให้ตัวละครยกตัวอย่างพราหมณ์ที่เห็นแก่กินมากล่าวเพื่อให้ตัวละครอีกฝ่ายเห็นภัยของการเห็นแก่กิน ดังความว่า

“...จำไว้ต้องบริโภคเพียงเพื่อละความหิวเท่านั้น อย่าทำแบบพราหมณ์ที่กินมากจนลุกไม่ไหว ต้องร้องให้คนอื่นฉุดมือให้ลุกขึ้นจึงได้ชื่อว่า ตาพราหมณ์ฉุดมือที อีกคนหนึ่งกินจนท้องกางเกินขนาดลุกได้เองก็จริง แต่ไม่อาจนุ่งผ้าได้เพราะโอบรอบท้องไม่ได้ เรียกว่า พราหมณ์อย่าผ้า อีกคนกินจนลุกไม่ไหวต้องนอนกลิ้งอยู่กับที่ เรียกว่า ตาพราหมณ์กลิ้งอยู่กับที่ ส่วนอีกคนใส่ปากเต็ม กินจนกลืนไม่ลงต้องนั่งอ้าปากให้กาจิกกินข้าวในปาก เรียก ตาพรามหณ์กินเผื่อกา อีกคนกินจนคาย อ้วกออกมา เรียก ตาพราหมณ์คายข้าว...”

(ทมยันตี, 2552, หน้า 146)

หรือยกให้ตัวละครนำเอาวรรณคดีเรื่องลิลิตตะเลงพ่ายพร้อมทั้งเรื่องราวชีวิตผู้แต่ง ยกมากล่าวสอน ดังความว่า “...ลิลิตตะเลงพ่ายน่ะ คนแต่งเป็นพระนะลูก แต่พรรณนาถึงความรัก ความอาลัย การมีครอบครัวได้ไพเราะ พระอริยเจ้าบางองค์บวชแต่เด็ก ไม่มีครอบครัวเลย แต่สอนกิเลสตัณหาได้ลึกซึ้ง เขาเรียกอำนาจจากวิญญาณ...” (ทมยันตี, 2552, หน้า 422)

หรือเรื่อง**เสียงแห่งมัชฌิมยาม** ของสไบเมือง มีการใช้อุปมานิทัศน์ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ผู้เขียนแสดงให้เห็นกิริยาของตัวละครที่ฝ่ายชายโอบฝ่ายหญิงอย่างรวดเร็วเหมือนลูกธนูในวรรณคดีเรื่องมหาภารตยุทธ ดังความว่า

“...ดวงตานางเบิกโต น้ำเสียงอ่อนหวานดุจสำเนียงขับขานแห่งสังคีต แลกิริยาเก้อเขินน้อยๆ ยามประสบพบจาหนุ่มแปลกหน้าเสื่อมสิ้นไปโดยพลัน ครั้นแล้วโดยที่ยังไม่ทันตั้งสติสำรวมใจให้ล่วงพ้นความตระหนก วงแขนแข็งขันของหนุ่มแพศย์ชาวกองเกวียน ก็โอบกระหวัดเอากายนางจากหลังม้าไว้ในอ้อมกอด รวดเร็วแม่นย้ำดังธนูของอรชุนที่พุ่งจากแล่งไปเสียบตัวปลาจำลองที่แขวนบนยอดเสาในพิธีสยุมพรชิงเจ้าหญิงเทราปตีแห่งมหากาพย์ภารตะยุทธนั่นทีเดียว...”

(สไบเมือง, 2549, หน้า 46–47)

หรือผู้เขียนชี้ให้ตัวละครเล่าเรื่องราวของตนในอดีตให้ตัวละครอีกตัว ฝ่ายหนึ่งฟัง ดังความว่า

“...หากจะเทียบตัวข้าบัดนี้กับตัวข้าเมื่อสิบปีที่ล่วงมาแล้ว..เมื่อข้ายังเป็นชายคนหนึ่ง มีแต่ความดุร้ายเกเรเป็นพื้น ทุบตีลูกเมีย ทะเลาะวิวาทกับเพื่อนบ้าน ข่มเหงปิยมิตร

ด้วยการเอารัดเอาเปรียบต่าง ๆ เมื่อยามข้าเป็นบุตร ข้าก็เป็นบุตรชั่วของบิดา เมื่อสามีเป็นสามีแลเป็นพ่อ ข้าก็เป็นสามีแลพ่อที่ละเลยเหลวไหล...”

(สไบเมือง, 2549, หน้า 46–47)

จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง พบว่าทุกเรื่องมีการใช้โวหารประเภทนี้แต่พบไม่มากนัก แต่ทำให้เห็นว่าผู้อ่านสามารถเชื่องโยงเรื่องต่างๆ ที่อยู่นอกเหนือเรื่องที่ตนเองเขียนมาเชื่อมโยงให้ผู้อ่านเห็นภาพและเข้าใจเนื้อเรื่องนั้นอย่างชัดเจน อันแสดงให้เห็นความรอบรู้ของผู้ประพันธ์

2.8 ปฏิพจน์ (Oxymoron) หมายถึง การกล่าวถ้อยคำที่มีความหมายไม่สอดคล้องขัดแย้ง หรือตรงข้ามกัน นำมารวมกัน เพื่อให้เกิดความหมายใหม่ คำที่นำมาเข้าคู่กันนี้มองไม่เห็นความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นจริงตามที่กล่าวนั้นจากการศึกษาพบว่านวนิยายอิงพุทธศาสนาที่ปรากฏการใช้โวหารชนิดนี้มากที่สุด คือ นวนิยายเรื่อง**หญิงคนชั่ว, น้ำเล่นไฟ, ใต้เงาตะวัน, ผู้ดี** และ**เขาชื่อกานต์** ดังจะได้ยกตัวอย่างต่อไป

ในเรื่อง**หญิงคนชั่ว** ของ ก.สุรางคนางค์ มีการใช้ปฏิพจน์โวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้เขียนกล่าวให้เห็นความขัดแย้งด้านบุคลิกภายนอกและภายในของตัวละคร คือ ในขณะที่หน้าตาซึ่งเป็นรูปลักษณ์ภายนอกจะดูอ่อนหวาน อ่อนโยน ซึ่งขัดกับสภาพจิตใจที่แฝงไปด้วยความเศร้า ดังความว่า “...แสงไฟสีน้ำเงินอ่อนสลัวจับใบหน้าที่วิทย์หลงใหลใฝ่ฝันเป็นใบหน้าของหญิงสาวอายุราวเก้าปี **มีความอ่อนหวานอ่อนโยนซื่อตรงและเศร้า**แฝงระคนอยู่กับความไม่มีจริตในเชิงยั่วยวน...” (ก.สุรางคนางค์, 2531, หน้า 22)

เช่นเดียวกับวิทย์และรื่น ความว่า “...ส่วนวิทย์เองก็พยายามอย่างยิ่งที่จะทำตัวของเขาให้แจ่มใสร่าเริงเหมือนกับรื่น ทั้ง ๆ ที่ภายในใจครวญไปด้วยความศร้าความอาลัยปวดร้าวและทรมาน...” (ก.สุรางคนางค์, 2531, หน้า 82)

และกล่าวให้เห็นความขัดแย้งของประโยคที่ว่า ความชั่วที่ต้องเลี้ยงความดีซึ่งเป็นความขัดแย้งที่ชัดเจนคือความดีก็ส่วนความดีความชั่วก็ส่วนความชั่ว ดังความว่า “..ความชั่วที่ต้องเลี้ยงความดี...” (ก.สุรางคนางค์, 2531,หน้า 155)

จากเรื่อง**น้ำเล่นไฟ** ของกฤษณา อโศกสิน มีการใช้ปฏิพจน์โวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้เขียนกล่าวให้เห็นความขัดแย้งที่เกิดกับดำกลและดินดี ที่แต่ก่อนดูเหนื่อยล้าแต่มาบัดนี้สีหน้ากลับสดใสเหมือนไม่มีเรื่องซึมเศร้าอยู่เลย ดังความว่า “...ดำกลและดินดีก้าวเข้ามาด้วยท่าทางกระฉับกระเฉงสีหน้าเปล่งปลั่งราวกับก่อนหน้านี้ไม่เคยซึมเศร้า…” (กฤษณา อโศกสิน, 2553, หน้า 75)

เช่นเดียวกับนายดัด ความว่า “...นายดัดวันนี้สดชื่นแจ่มใสสวมกางเกงสีเทา เสื้อผ้าฝ้ายสีนวลผ่าหน้า แวววตาเป็นประกายราวไม่เคยเหงาหงอย...” (กฤษณา อโศกสิน, 2553, หน้า 96) เช่นกับเรื่องราวที่ผ่านไปคือความตกใจ และเรื่องที่กำลังประสบของตัวละครที่แตกต่างกัน ดังความว่า “ความตกใจเมื่อครู่ของทั้งสอง บัดนี้หายวับไปกับตา...เหมือนไม่เคยได้ยินได้ฟังเรื่องราวไม่คาดฝันเมื่อไม่กี่วินาทีที่ผ่านมา ราวโยนหินก้อนเล็ก ๆ ลงน้ำ เพียงอึดใจจอกแหนก็กลบเสียสิ้น” (กฤษณา อโศกสิน, 2553, หน้า 357)

เรื่อง**ใต้เงาตะวัน** ของปิยะพร ศักดิ์เกษม มีการใช้ปฏิพจน์โวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้เขียนกล่าวถึงความขัดแย้งของปารีณาที่เธอสวยแล้วน่าจะใจดี และตัวละครกล่าวเป็นเชิงล้อเลียนว่าเธอใจดำ ดังความว่า “...ในที่สุดกรณ์ก็ยอมแพ้...เปิดประตูที่นั่งตอนหน้าก้าวขึ้นนั่งคู่กับคนขับแต่โดยดี หากก็ไม่วายปล่อยเสียงบ่นพึมพำให้ลอยไปตามลม เฮอะ ! คนสวยใจดำ !...” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542, หน้า 147)

หรือกล่าวเปรียบให้เห็นความต่างหรือขัดแย้ง คือ จากหน้ามือเป็นหลังมือ ซึ่งหมายถึงสิ่งที่ดีกลายเป็นสิ่งไม่ดี ดังความว่า “บัดนี้ ดวงตาของเกียรติแม้จะไม่ถึงกับเย็นชา หากก็วางเฉยอย่างยิ่ง..แทบจะต่างกันชนิดหน้ามือเป็นหลังมือกับเมื่อก่อนที่มักมองเธออย่างเมตตาอ็นดู” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542, หน้า 258)

เช่นเดียวกับอาการของปารีณาเมื่อกรณ์กล่าวชมแล้ว หน้าของเธอก็ร้อนแต่มือนั้นกลับเย็น ดังความว่า “คุณเป็นคู่รักที่น่ารักเหลือเกิน...ฉันปลื้มใจแทนคุณจริง ๆ รีน่า” คนฟังหน้าร้อนหากมือเย็นเฉียบอยู่ในอุ้งมือซึ่งบีบซ้ำลงมาอีกครั้ง (ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542, หน้า 357)

หรือเรื่อง**ผู้ดี** ของดอกไม้สด มีการใช้ปฏิพจน์โวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นอาการทางกายของคุณแสที่เธอโมโหจนหน้าซีดแต่เขียว ซึ่งมีความขัดแย้งกัน ดังความว่า “...ทั้งสองฝ่ายแสดงกิริยาวิปริตวิกลวิกาลเข้าใส่กัน และตัวคุณแสเองหน้าซีดจนเขียวด้วยความที่ต้องทำศึกในใจ...” (ดอกไม้สด, 2514, หน้า 143)

หรือกล่าวถึงสีหน้าของวิมลที่ดูเศร้าแต่สวยงาม ซึ่งดวงหน้าที่เศร้าน่าจะดูไม่งาม ความว่า “...ครั้นถึงเวลาบ่าย มาณพกลับจากโรงเรียน ก็รู้สึกว่ามีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นแก่พี่สาว วิมลมองดูเขาด้วยดวงตามีแววแปลกประหลาด แล้วก็ยิ้ม มีลักษณะเศร้าแต่งดงามน่าดู ...” (ดอกไม้สด, 2514, หน้า 143)

และจากเรื่อง**เขาชื่อกานต์**ของสุวรรณี สุคนธา มีการใช้ปฏิพจน์โวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้เขียนแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งในบทเพลง โดยใช้คำว่า เริ่มต้นอย่างอ่อนหวาน และ เศร้าสร้อย แทนที่ความอ่อนหวานจะทำให้เกิดความสุข แต่ผู้เขียนเสนอให้เห็นว่าในความอ่อนหวานนั้นมีความเศร้าซึ่งเป็นความทุกข์แฝงอยู่ ดังความว่า

"...วอลซ์ เริ่มต้น อย่างอ่อนหวาน และเศร้าสร้อยฟังดูง่ายดาย แต่มีอะไรลึกซึ้งอยู่ในจังหวะเพียงเท่านั้นอาจเป็นท่วงทำนองที่ควรร่าเริงแต่เศร้าก็ได้..."

(สุวรรณี สุคนธา, 2540, หน้า 1)

หรือการแสดงให้เห็นความขัดแย้งภายในจิตใจของแม่หฤทัย แม้นว่าจะบ่นลูกของเธอ แต่เธอก็มีความสุข มีความชื่นชม แทนที่จะบ่นแล้วเกิดความทุกข์ แต่ขัดแย้งกันอย่างชัดเจน ดังความว่าง

"...'ลูกละก็ ชอบนอกลู่นอกทาง' มารดาของหฤทัยบ่น แต่สีหน้าชื่นชม อะไรเล่าจะเป็นที่ยินดีแก่มารดาไปมากกว่านี้ ลูกสาวได้แต่งงานกับหมอ..."

(สุวรรณี สุคนธา, 2540,หน้า 3)

จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง พบว่าทุกเรื่องมีการใช้โวหารประเภทนี้แต่พบไม่มากนัก ซึ่งการใช้โวหารประเภทนี้ทำให้เห็นถึงปฏิภาณของนักเขียนที่สามารถกล่าวถึงสิ่งที่อยู่ตรงกันข้ามให้สดร้อย เรียบเรียงไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้เกิดอรรถรสในเนื้อเรื่องเป็นอย่างดี

2.9 สัทพจน์ (Onomatoboeia) หมายถึง ภาพพจน์ที่เกิดจากการเลียนเสียงธรรมชาติ จากการศึกษาพบว่านวนิยายอิงพุทธศาสนาที่ปรากฏการใช้โวหารชนิดนี้มากที่สุด คือ นวนิยายเรื่อง**ชามี, นารีผล**และ**วัฏจักรชีวิต**ดังจะได้ยกตัวอย่างต่อไป

ในเรื่อง**ชามี** ของทมยันตี มีการใช้สัทพจน์โวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้เขียนใช้คำแกรกกราก ซึ่งเป็นเสียงของคนกำลังเดินเหยียบใบไม้ ดังความว่า "...พอรู้ตัวทั่วพร้อมก็ได้ยินเสียง**แกรกกราก**ตามเคย ต้องเป็นจุงปะแน่นอน..." (ทมยันตี, 2552, หน้า 88)

หรือเสียงลม ความว่า "ลมหนาวพัดผ่านโตรกเขา**หวิวหวู่**" (ทมยันตี, 2552, หน้า 166)

และเสียงดังกระทบกันของกระพรวนข้อเท้า ความว่า "...เสียงกระพรวนดังกรุ๋งกริ๋ง การเดินทางฝ่าหิมะปลายไม้เท้าจะถูกกระพวนสำหรับใช้เขย่าให้สัญญาณเผื่อหลงกลางพายุหิมะ..." (ทมยันตี, 2552, หน้า 187)

จากเรื่อง**นารีผล** ของสุทัสสา อ่อนค้อม มีการใช้สัทพจน์โวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้เขียนใช้เสียงฟ้าผ่ามาเขียนให้ผู้อ่านเข้าถึงอรรถรสของตัวบทให้มีความสมจริง ดังความว่า “...อิฉันก็บอกไม่ถูกเหมือนกัน แต่เอ๊ะ ทำไมหน้าท่านดูดำยังงั้น หรือว่าอิฉันตาฝาดไป พูดพลางยกมือขึ้นขยี้ตา ยังไม่ทันเอามือลงก็ได้ยินเสียง **เปรี้ยง !** ดังสนั่นหวั่นไหว ทุกคนตกใจหมอบลงพร้อมกันราวนัดหมาย มีแต่พระเจริญเท่านั้นที่ไม่ได้หมอบ...” (สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 24)

หรือการแสดงเสียงหัวเราะของสามเณรที่เห็นว่าตนไม่ได้โดนฟ้าผ่า แต่เมื่อดูพระเจริญกลับว่าจีวรท่านไหม้จึงหัวเราะตามประสาเด็ก ดังความว่า

“... ‘อะไรกันเณร เอ้า หลับหูหลับตาร้องอยู่นั่นแหละ ไหนลุกขึ้นซิ แล้วลืมตาดูให้ชัด ๆ ว่าใครถูกฟ้าผ่ากันแน่’

สามเณรวัยย่างสิบเก้าลืมตาขึ้นก่อน แล้วจึงค่อย ๆ ลุกขึ้นนั่ง สำรวจตามเนื้อตามตัวก็ไม่เห็นรอยไหม้จึงมองไปที่สมภาร ภาพที่เห็นทำให้ท่านหัวเราะ**ก๊าก**...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 26)

หรือบรรยายให้เห็นภาพโดยใช้เสียงของนกและเสียงคราง ดังความว่า

“.. ‘คือผมจะไปบ้านเพื่อน พอเดินผ่านต้นกร่างก็เกิดลมพัดแรงดัง**หวิว ๆ**’ ผมได้ยินเสียง**พืบ ๆ** ตามด้วยเสียงคราง**ฮือ ๆ** อยู่บนต้นไม้ ก็ตกใจโกยอ้าวเลย วิ่งตับแทบแตก พอถึงบ้านก็นอนคลุมโปง มันร้อน ๆ หนาว ๆ จับไข้เลยครับ” ชายหนุ่มเล่า...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2556, หน้า 166)

เรื่อง**วัฏจักรชีวิต** ของสุทัสสา อ่อนค้อม มีการใช้สัทพจน์โวหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ผู้เขียนใช้คำเลียนเสียงเมื่อรถขนอิฐแล่นไปตามถนน ดังความว่า “รถขนอิฐแล่น**ปุลง ๆ** ไปตามถนน ความที่เป็นรถเก่าและฝาจุกหม้อน้ำก็หายไปนานแล้ว เจ้าของจึงใช้ผ้าขี้ริ้วมาอุดแทน (สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 6)

หรือสื่อให้เห็นเสียงของกระดูกคอของพระเจริญดัง ดังความว่า

“...หลังจากเอกซเรย์และหมอหนุ่มเย็บแผลเสร็จแล้ว บุรุษพยาบาลสองคนก็โสรถเข็นออกจากห้องไอซียู ความรีบทำให้ล้อรถเข็ญตกลงไปในร่องประตูเหล็ก คอท่านติดกันเสียงดัง**กึ๊บ**...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 96)

ผู้เขียนใช้เสียงผายลมเพื่อแสดงให้ผู้อ่านเห็นภาพได้ชัดเจน ดังความว่า

“...โยมคนหนึ่งก็ผายลมออกมาเสียงดังมาก แล้วก็มีอีกคนตาม อีกคนตาม ตามกันถึงห้าราย คือผายลมต่อๆ กัน เหมือนคนหนึ่งเริ่ม อีกคนก็รับ รับต่อ ๆ กันเสียง ป้าด ปุ๋ง ป้าด ป้าด ปุ๋ง ปุ๋ง มีป้าดสาม ปุ๋งสามครับ...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 105)

จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง พบว่าทุกเรื่องมีการใช้โวหารประเภทนี้ อาจจะมีมากหรือน้อยแตกต่างกันออกไปตามแต่กลวิธีของนักเขียนแต่ละคน ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่าผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านเกิดทั้งภาพและเสียงให้อย่างสมจริง

จากการศึกษาการใช้โวหารภาพพจน์จากนวนินายของนักเขียนสตีทั้ง 24 เรื่อง สามารถสรุปการนำโวหารภาพพจน์มาใช้ ดังนี้

ตาราง 10 แสดงการใช้โวหารภาพพจน์นวนิยายองพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี

นวนิยายอิงพุทธศาสนา	โวหารภาพพจน์																		
	อุปมา	อุปมาโวหาร	บุคคลวัต	สัทพจน์	สัญลักษณ์	อติพจน์	อุปลักษณ์	สัญลักษณ์	บุคคลวัต	อุปมาโวหาร	อุปลักษณ์	สัญลักษณ์	อติพจน์	อุปมาโวหาร	อุปลักษณ์	สัญลักษณ์	อติพจน์	สัญลักษณ์	อุปมาโวหาร
กาฬปักษี	66	6	3	1	–	6	–	–	3	–	1	–	–	2	–	–	1	–	–
เขาชื่อกานต์	52	4	2	1	–	5	–	–	3	–	1	–	–	4	–	–	1	–	–
ความมืดแห่งดูหาทอง	54	5	4	2	–	5	–	–	5	–	1	–	–	2	–	–	1	–	–
คู่กรรม	84	10	4	1	–	7	–	–	5	–	1	–	–	3	–	–	1	–	–
จดหมายจากเมืองไทย	89	11	4	1	–	4	–	–	4	–	1	–	–	2	–	–	1	–	–
จิตา	75	5	3	1	–	6	–	–	2	–	1	–	–	2	–	–	1	–	–
ฌาน	67	30	3	1	–	5	–	–	5	–	6	–	–	3	–	–	1	–	–
ชามี	42	6	3	3	–	25	–	–	4	–	1	–	–	3	–	–	5	–	–
ใต้เงาตะวัน	156	14	5	8	–	7	–	–	9	–	1	–	–	9	–	–	1	–	–

ตาราง 10 (ต่อ)

นวนิยายอิงพุทธศาสนา	โวหารภาพพจน์																		
	มานุ	บุคลาธิษฐาน	บุคลวัต	ตัวอย่าง	ระแยกแยะ	บ่อเกิด	อุปมา	อุปไมย	นามนัย	สัญลักษณ์	สัทพจน์	อติพจน์	อุปลักษณ์	ปฏิพจน์	ปฏิกิริยา	ปฏิเสธ	สัญพจน์	เหตุผล	สัมผัสอักษร
นารีผล	76	8	4	2	–	3	–	–	5	–	10	–	–	2	–	–	4	–	–
น้ำเล่นไฟ	89	10	6	2	–	15	–	–	8	–	1	–	–	10	–	–	1	–	–
บุญบรรพ์	97	13	4	2	–	8	–	–	5	–	1	–	–	2	–	–	1	–	–
ผู้ดี	125	16	7	9	–	4	–	–	5	–	1	–	–	7	–	–	1	–	–
ผู้ใหญ่ลีกับนางมา	64	15	10	1	–	10	–	–	7	–	1	–	–	3	–	–	1	–	–
มายา	61	39	3	1	–	2	–	–	2	–	1	–	–	2	–	–	1	–	–
มักกะลีผล	77	10	4	1	–	3	–	–	3	–	1	–	–	2	–	–	1	–	–
รัตนโกสินทร์	86	9	4	1	–	3	–	–	5	–	1	–	–	3	–	–	1	–	–
ลายแทงในถ้ำแก้ว	98	8	3	2	–	6	–	–	4	–	1	–	–	2	–	–	1	–	–

ตาราง 10 (ต่อ)

นวนิยายอิงพุทธศาสนา	โวหารภาพพจน์																		
	มหาปุ	บุคคลาธิษฐาน	สัญลักษณ์	ตัวอย่างชาดก	อุปมาอุปไมย	อติพจน์	อุปลักษณ์	สาธกอลังการ	บุคคลวัต	สัทพยัญชนะ	สัทพยัญชนะ	สัทพยัญชนะ	สัทพยัญชนะ	ปฏิพากย์	ปฏิทรรศน์	นามนัย	สัทพยัญชนะ	เหตุปฏิปาฏิ	สัมพันธบท
วัฏจักรชีวิต	119	5	4	1	–	5	–	–	5	–	8	–	–	2	–	–	3	–	–
สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม	88	9	3	2	–	5	–	–	3	–	1	–	–	2	–	–	1	–	–
เสียงแห่งมัชฌิมยาม	72	25	8	2	–	3	–	–	6	–	2	–	–	3	–	–	1	–	–
หญิงคนชั่ว	52	4	4	5	–	5	–	–	10	–	1	–	–	12	–	–	1	–	–
หยาดน้ำค้างพันปี	138	10	4	2	–	19	–	–	5	–	1	–	–	3	–	–	1	–	–
www.คุณย่า.com	76	5	3	2	–	6	–	–	5	–	1	–	–	3	–	–	1	–	–

3. การใช้ลีลาภาษาในวรรณคดี

ลีลาภาษาในวรรณคดี หมายถึงท่วงทำนองทางภาษาในวรรณคดีที่มีเนื้อหามุ่งให้เกิดอารมณ์ที่แตกต่างกัน ในการวิเคราะห์การใช้ลีลาภาษาของนักเขียนสตรี นั้นจำแนกได้ 4 ประเภท คือ เสาวรจนี นารีปราโมทย์ พิโรธวาทัง และสัลลาปังคพิสัย สรุปได้ดังนี้

3.1 เสาวรจนี

เป็นบทที่มีเนื้อหาชมความงามของสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะความงามของตัวละคร ดังตัวอย่าง เช่น ในนวนิยายเรื่อง**จดหมายจากเมืองไทย**ในตอนที่ตันส่วงอู๋เขียนจดหมายหามารดาเล่าถึงความงามของหมุยเอ็งลูกสาวเถ้าแก่ที่ตนทำงานอยู่ด้วย ดังข้อความที่ปรากฏต่อไปนี้

"...ลูกรู้สึกราวกับว่าพระอาทิตย์หยุดส่องแสงความสว่างกระจ่างแจ่มนั้นหายไปพร้อมกับดวงหน้านั้น ดวงหน้าขาวเกลี้ยงเกลาราวกับหยก คิ้วโก่งได้รูป และดวงตาที่สว่างราวกับดวงตะวัน ดำขลับกลมโต ลูกไม่ทราบจะพรรณนาความงามของหล่อนได้อย่างไรจึงจะสมกับความงามของเธอ เส้นผมเหยียดตรงสั้นแค่คอตกลงมาที่ข้างแก้ม เหมือนจะช่วยให้ความขาวผ่องนั้นผ่องยิ่งขึ้นขอความกรุณาแม่อย่าคิดว่าลูกเสียสติไปแล้ว ลูกรู้ตัวดีว่าเป็นเพียงลูกจ้างของบิดาของเธอและไม่บังอาจคิดอะไรเกินเลยไปกว่านี้ แต่ลูกอายุกว่ายี่สิบแล้ว ลูกเพิ่งรู้ว่าลูกเป็นหนุ่มในตอนเช้านี้เอง ลูกคิดว่าตัวยังเด็กอยู่เสมอมา บัดนี้ลูกเปลี่ยนไป ลูกไปเคยเห็นความงามของหญิงใดน่าสนใจแต่ลูกต้องตะลึง เพราะความงามราวกับดวงจันทร์ของสาวผู้นี้แม่อย่าว่าลูกเลย..."

(โบตั๋น, 2514, หน้า 60)

เช่นเดียวกับนวนิยายเรื่อง **www.คุณย่า.com** ปรากฏลีลาภาษาประเภทเสาวรจนี หรือการกล่าวชื่นชมความงามตัวละคร ดังเช่นในฉากที่ผู้เขียนบรรยายถึงความหล่อความสวยของตัวละครอย่างบ๊อบและแคลร่า สามีภรรยาที่รักใคร่สมัครสมานกลมเกลียว โดยนำดารานักแสดงที่มีชื่อเสียงอย่าง โรเบิร์ต เทย์เลอร์ และ เอลิซาเบธ เทย์เลอร์ มาเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นลักษณะทางกายภาพของตัวละครดังตัวอย่างข้อความ

"...บ๊อบเป็นผู้ชายที่จัดว่าหล่อมากคนหนึ่ง ครั้งแรกที่ฉันพบเขาด้วยการเป็น 'แม่สื่อ' ของมาเซอร์รูธ ฉันถึงกับตะลึงจังงังไปเลย เพราะหน้าของบ๊อบเหมือนโรเบิร์ต เทย์เลอร์สมัยที่เป็นพระเอกแสดงภาพยนตร์เรื่อง 'ไอแวนโฮ' ยังไงอย่างงั้น เพียงแต่ไม่มีหนวดเรียวเหนือริมฝีปากเท่านั้น

เมื่อเราเป็นคู่รักกัน บ๊อบบอกฉันว่า ครั้งแรกที่เขาเห็นฉัน ฉันหน้าเหมือนเอลิซาเบธ เทย์เลอร์ ราวกับแกะ เพียงแต่ดวงตาของฉันเป็นสีฟ้าอมเทา มิใช่เป็นน้ำเงินอมม่วงเหมือนเอลิซาเบธเท่านั้น ตั้งแต่เด็ก ผมดกหนาของฉันเป็นสีน้ำตาลแก่และหยักศก มีลูกผมอ่อน

สลวยอยู่รอบกรอบวงหน้า ผมยาวด้านหลังหยิกเป็นหลอดใหญ่ตามธรรมชาติ บางครั้งฉันรวบเป็นหางม้า บางครั้งฉันปล่อยยาว ผมทุกทรงของฉันรับกับใบหน้าจนมองดูสวยทุกมุมไม่ว่าฉันจะยิ้มแย้มหรือวางหน้าเฉย...”

(ดวงใจ, 2544, หน้า 64–65)

อีกทั้งในนวนิยายเรื่อง**ลายแทงในถ้ำแก้ว** ยังปรากฏลีลาภาษาประเภทเสาวรจนี ในตอนที่พฤกษะพราหมณ์พบกับนีลิกาครั้งแรกแล้วเกิดความหลงใหลในรูปร่างดังข้อความที่ปรากฏต่อไปนี้

“...ผู้ที่ยืนนิ่งอยู่ตรงหน้า ค่อย ๆ ดึงผ้าโพกศีรษะลงช้า ๆ ประดุจหน้าต่างบานหนึ่งที่แง้มออกกว้าง ช่วยให้พฤกษะพานพบความเย็นหวานจากดวงตาดำขลับอันงามประหนึ่งดวงเนตรแห่งพระลักษมี

มาณพตะลึงงันชั่วครู่ มิอาจได้ยินแม้เสียงโกกิลาที่เกาะอยู่บนกิ่งไม้เหนือศีรษะ ร้องก้องเป็นจังหวะ สะท้อนทั่วความสงัด...

‘นางผู้เจริญ’ พฤกษะได้สติหลังจากเพ่งพิศสาวน้อยชั่วครู่ นางผู้มีกลิ่นกายหอมหวานปานกลิ่นดอกมะลิสด ผิวพรรณผุดผ่องราวพวงแก้วมณี ริมฝีปากแดงเรื่อราวสีปะการัง ฟันงามราวระเบียบแห่งเพชร เกศาดำมัน วาวเลื่อมราวขนหางมยุเรศ สะกดเขาไว้หนึ่งต้องมนตรา...”

(สไบเมือง, 2549, หน้า 10–11)

นอกจากเสวรจนีที่มีเนื้อหาชมความงามของตัวละครแล้ว จากการศึกษายังพบว่ามีการใช้เสาวรจนีในการชมสิ่งอื่น ๆ ด้วย เช่น ในนวนิยายเรื่อง**ผู้ใหญ่ลีกับนางมา** ปรากฏลีลาภาษาประเภทเสาวรจนี โดยใช้กล่าวชื่นชมความงดงามของสภาพธรรมชาติท้องฟ้า สภาพภูมิอากาศ ท้องทุ่งนา ในชนบทดังตัวอย่าง

“...ทั้งคู่ออกไปชมพระอาทิตย์ขึ้นที่ลานหน้าบ้าน ต่างก็มีความรู้สึกตรงกันว่าฟ้าวันนี้งามเหลือเกิน งามกว่าทุก ๆ วันที่ผ่านมา อากาศสดชื่น แจ่มใส ลมหนาวเริ่มโชยมาอ่อน ๆ แล้วตั้งแต่ตอนค่อนรุ่ง แต่หมู่นี้อากาศมันปรวนแปรอยู่เสมอ เดี๋ยวหนาวเดี๋ยวร้อนจนเชื่อแน่นอนกันไม่ได้ ว่านี่ฤดูหนาวมาถึงแล้วหรือไร...”

(กาญจนา นาคนันท์, 2555, หน้า587)

เช่นเดียวกับนวนิยายเรื่อง**สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม** ปรากฏลีลาภาษาประเภทเสาวรจนีที่ใช้การบรรยายความงดงามของแจกันดอกบัวที่สวยงามผุดผ่อง ซึ่งตกแต่งโดยฝีมือของพระบัวเฮียวดังความว่า

“...แจกันสีครามบรรจุดอกบัวสีขาวนวลที่พับกลีบอย่างประณีตดูสวยแปลกตา ภิกษุเชื้อสายญวนตั้งใจตกแต่งอย่างประณีตที่สุด...”

(สุทัสสา อ่อนค้อม, 2555, หน้า 505–506)

3.2 นารีปราโมทย์

นารีปราโมทย์ เป็นการกล่าวแสดงความรัก เกี้ยวพาราสีของชายหนุ่มหญิงสาว ตัวอย่างเช่นในนวนิยายเรื่อง**เขาชื่อกานต์** ตอนที่หมวดดำเกิงเกี้ยวพาราสีเชื้อสาวใช้ของหมอกานต์ ดังข้อความที่ปรากฏต่อไปนี้

"...พอกานต์ลับตัว พ่อตำรวจหนุ่มของเราก็ปราดเข้าไปหาเชื้อซึ่งนั่งล้างน้ำแข็งอยู่ตรงหน้าห้องน้ำ

เขาจับคางหล่อนให้เงยขึ้นมาโดยพละการ

'แม่หนู' เขาว่าเข้านั่น 'สวยจริง ๆ นะ เป็นเมียพี่ไหม'

หากว่าสาวชาวกรุงได้ยินคำเกี้ยวพาอย่างนี้หล่อนคงจะตกใจมาก ยังไม่ทันที่เชื้อจะตอบได้ เขาก็ปล่อยคางหล่อนเพราะได้ยินเสียงฝีเท้าของกานต์เดินกลับมา..."

(สุวรรณี สุคนธา, 2540, หน้า 415–416)

จากการศึกษาลีลาภาษาประเภทนารีปราโมทย์ยังพบในนวนิยายเรื่อง**ผู้ใหญ่ลีกับนางมา** ดังเช่น ในตอนที่ลีนวัตรกับมาลินี กล่าวแสดงการเกี้ยวพาราสี แสดงความรัก และการให้คำมั่นต่อกัน ความว่า

"...คุณมาครับ ผมน่ะมีแต่ตัวกับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านซึ่งมีเงินเดือน 80 บาทเท่านั้นนะ คุณคิดดูให้ดี ไร่นาสาโท เงินทองอะไรของผมไม่มีสักนิดเดียว ทำงานได้เงินเดือนเท่าไหร่แม่เก็บหมด ผมมีธุระก็ขอมาใช้สอยตามสมควร คุณนึกดูนะ จดทะเบียนสมรสกับผมแล้วคุณมีแต่เสียเปรียบ ทรัพย์สินของคุณจะกลายเป็นสินบริคณห์ เพราะฉะนั้นผมจะไม่ขอร้องคุณอีกจนกว่าผมจะมีอะไรอีกเท่าเทียมคุณแล้ว

'งั้นมาขอร้องคุณเองค่ะ ตกลงวันนี้เราจะไปอำเภอกันนะคะ ตัวคุณ คือสมบัติอันมีค่าที่สุดของมา เอาตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านกับเงินเดือน 80 บาทของคุณโยนทิ้งเลยเสียก็ได้ มาไม่ต้องการสักนิดเดียว'

ลีนวัตรยืนงง เหมือนไม่แน่ใจว่าเขาได้ยินจริงหรือเปล่า เขาจึงถามว่า

'คุณพูดว่าไงนะ' มาลินีหัวเราะเสียงแจ่มใส แข่งกับเสียงนกร้องบนกิ่งมะขามริมลานว่า

'มารักคุณ–ผู้ใหญ่ลี ไม่ได้รักทรัพย์สมบัติของคุณ คราวนี้เข้าใจหรือยังคะ'

'เข้าใจครับ คุณมา'

'งั้นก็ขึ้นเรือนเถิดค่ะ รีบทานข้าว แล้วเราจะได้ไปอำเภอ แล้วก็เยี่ยมไอ้เสือเพื่อนของคุณ'

'ทำไมต้องรีบไปแต่เช้านักล่ะคุณ'

‘มากลัวคุณจะเปลี่ยนใจ ไม่ยอมจะจดทะเบียนสมรสกับมาน่ะซิคะ เพราะมาหลวมตัวเข้าไปมากแล้ว’

แล้วทั้งคู่ก็หัวเราะ จูงมือกันเดินขึ้นเรือน ผู้ใหญ่ลีอยากจะอุ้มเธอแต่ไม่ได้เพราะกลัวคนอื่น ๆ ตื่นแล้วกำลังทำงานต่าง ๆ ตามหน้าที่ของตน ถึงกระนั้นก็ยังแอบชำเลืองมองดูคู่หนุ่มสาวอยู่ไม่วาย ลีนวัตรอยากจะพาเจ้าสาวของเขาหนีสายตาคนอื่นไปให้ไกลสุดโลก ! ...”

(กาญจนา นาคนันท์, 2555, หน้า 589)

อีกทั้งในนวนิยายเรื่อง **www.คุณย่า.com**ยังพบการใช้ลีลาภาษาเกี้ยวพาราสี แสดงความปรารถนาดีระหว่างตัวละคร ดังฉากที่บรรยายในตอนที่บ๊อบและแคลร่าแสดงความรักต่อกันด้วยความทะนุถนอม อบอุ่น ความรู้สึกที่ส่งผ่านภาษาในนวนิยาย ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพและรับรู้ถึงความคิดความรู้สึกของตัวละครสองตัวนี้ ดังตัวอย่างข้อความ

“...ฉันวางอ่างลง เดินเข้าไปหาบ๊อบ แล้วก้มจูบหน้าผากเขาอย่างแสนรัก บ๊อบฉวยมือฉันไปแนบแก้ม

ฉันปรับเตียงของบ๊อบให้เขาอยู่ในท่านั่ง แล้วเดินไปเปิดวิทยุรายการวิเคราะห์ข่าวตอน 6 โมงเช้า ที่บ๊อบฟังเป็นประจำ แล้วช่วยเหลือให้ความสะดวกแก่เขาขณะที่ถูฟัน และโกนหนวดด้วยตนเอง...เมื่อบ๊อบสะอาดเอี่ยมในเสื้อผ้าชุดใหม่แล้ว เขาก็รวบร่างของฉันเข้าไปชิดตัว แล้วให้รางวัลด้วยการจุมพิตที่แก้มและริมฝีปากหลายที แม้จะสูงวัยและไม่เป็นปกติแต่ใบหน้าหล่อเหลาของบ๊อบอมเลือดฝาดอย่างคนมีสุขภาพดี

‘แหม...โรแมนติคแต่เช้าเลยนะคะ สงสัยค้างมาจากวิดิโอเมื่อคืนนี้’

คืนที่ผ่านมา เราดูภาพยนตร์จากวีดิโอเรื่อง ‘Love Affair’ กันจนดึก

‘ไม่ใช่ ไม่เกี่ยว ผมรักแคลร์ของผมคนนี้มาก อยากจะกอดเอาไว้ทั้งวัน’

วงแขนบ๊อบกระชับร่างของฉันแน่นเข้าไปอีก เขาฮัมเพลงวอลซ์แสนหวานเพลงหนึ่ง ที่เราเคยเต้นรำด้วยกันตั้งแต่ยังหนุ่มสาวจนกระทั่งก่อนที่เขาจะป่วย ฉันกอดเขาและขยับตัวไปตามจังหวะเพลง พร้อมกับร้องเนื้อเพลงที่เขาฮัมทำนองอยู่

One day when we were young.

One wonderful morning in May.

You told me you’d loved me.

When we were yong one day...”

(ดวงใจ, 2544, หน้า 68)

3.3 พิโรธวาทัง

พิโรธวาทัง เป็นการกล่าวแสดงความโกรธ ตัดพ้อต่อว่า กระทบกระเทียบเปรียบเปรย ตัวอย่างเช่น ในนวนิยายเรื่อง**จดหมายจากเมืองไทย**ในตอนที่เส็งทะเลาะกับตันส่วงอู๋ เพราะเส็งโกรธที่ตันส่วงอู๋ได้แต่งงานกับคนที่เขารัก ดังข้อความที่ปรากฏต่อไปนี้

"... 'แกมันโชคดีเพราะได้เมียรวย' เขาเหยียดริมฝีปาก ลูกเข้าใจถึงกิริยาหมิ่นนั้นทันที

'มาอยู่นี่ก็ใกล้น้องเมียไม่ใช่รึ รวบเข้าไว้ จะได้รวยเพิ่มเป็นสองเท่า'

'แกคงจำได้นะเส็ง ว่าโทษของการพูดไม่ดีเป็นอย่างไร แกคงจำคราวที่เราอยู่ในไหฮ๊วงได้ แกว่าฉันจะได้รับการตอบแทนอย่างไร'

นัยน์ตาของของวาวโรจน์ขึ้นทันที แต่คงไม่มากกว่าสายตาของลูก 'แต่คราวนี้ความเป็นจริงมันมากกว่านั้นแยะ คราวก่อนฉันเพียงแต่ล้อแกเล่น แต่คราวนี้ฉันพูดจริง ๆ แกหวังได้เมียรวย แกก็ได้แกแย่งผู้หญิงคนนั้นไปจากฉัน ! เขาเป็นคู่หมายของฉันมานาน ก่อนฉันมาเมืองไทยเสียอีก'..."

(โบตั๋น, 2513, หน้า 372)

จากการศึกษาลีลาภาษาประเภทพิโรธวาทัง พบว่าในนวนิยายเรื่อง**ใต้เงาตะวัน** มีการใช้ลีลาภาษาแสดงความโกรธ ตัดพ้อต่อว่า เช่นในงานศพของฉายตอนที่ปารีณาเริ่มรับรู้ได้ว่าผู้คนต่างพูดคุยถึงสาเหตุการตายแท้จริงของฉาย จนทำให้เธอเกิดตัดพ้อถึงผู้เป็นพ่อที่ทิ้งความอับอายไว้ให้กับเธอ ดังข้อความที่ปรากฏต่อไปนี้

"...ในวันหลัง ๆ ดวงตาโศกเศร้าเห็นใจของหลาย ๆ คนในวันแรกก็กลับเป็นดวงตาของความแคลงใจ ระคนอยากรู้อยากเห็น และก็มีบ้างที่ดูคล้ายเก็บความสนุกสนานสะใจไว้ไม่มิด

...ก็ยังดีหรอกที่ไม่มีใครเอ่ยออกมาตรง ๆ ...

'ไหนล่ะพนักงานเก่าแก่ ซื่อสัตย์ที่สุดในเครือข่าย...ไหนล่ะผู้ชายที่เป็นพ่อตัวอย่าง...ที่แท้ก็แอบโกงแอบกินแล้วหนีหน้าด้วยการฆ่าตัวตาย ทิ้งความเสียหายไว้ให้เจ้านาย ทิ้งความอับอายขายหน้าและทุกข์โศกไว้ให้ลูก'..."

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542, หน้า 104–105)

อีกทั้งจากการศึกษาลีลาภาษาประเภทพิโรธวาทังในนวนิยายเรื่อง**เสียงแห่งมัชฌิมยาม**ยังปรากฏลีลาภาษาที่แสดงความโมโหโกรธาของตัวละครในตอนที่ภัตตะลักพาตัวนางจารุธารามาเนื่องด้วยความสิเนหา แต่จารุธาราขัดขืนและไม่รับความรักต่อภัตตะ จึงปรากฏบทสนทนาที่แสดงถึงการด่าทอ ต่อว่าภัตตะ ดังข้อความว่า

"...'นับแต่บัดนี้ เขาจะไม่เป็นสามีเจ้าอีกต่อไป' ภัตตะกล่าวหนักแน่น พลางแนบดวงหน้าลงเคล้าคลึงกับลำคออันหอมกรุ่นด้วยกลิ่นรสสุคนธ์

'เจ้าจะต้องเป็นภริยาข้าอย่างที่เคยเป็นเมื่อชาติปางก่อน'

'เจ้าช่างเป็นชายชาติโจรที่กักขฬะนัก' นางบริภาษขณะหยุดดิ้น เพราะไม่ว่าจะดิ้นเพียงไหน ก็มิอาจพ้นรั้วเหล็กอันแข็งแกร่งที่โอบกระหวัดรัดรึงอยู่นี้ได้...

'ไม่สมกับรูปร่างล่ำสันทะมัดทะแมง แลหน้าตาคมคายฉลาดเฉลียวที่เราเคยนึกนิยามแรกเห็นนั้นเลย การกระทำของเจ้าดุจพวกจัณฑาลที่หาแผ่นดินเหยียบมิได้ เรานี้รังเกียจนัก แม้นว่าเนื้อเจ้ากับเนื้อเราจะแนบสนิทดั่งเนื้อเดียวกัน แต่อย่าฟังหวังเลยว่า ใจเราจะเฉียดใกล้คนชั่วต่ำทรามเช่นเจ้า'..."

(สไบเมือง, 2549, หน้า 47–48)

นอกจากนี้ในนวนิยายเรื่อง**ผู้ใหญ่ลีกับนางมา** ยังปรากฏลีลาภาษาที่แสดงความโกรธ โมโห ของตัวละคร เช่น ในตอนที่ผู้ใหญ่ลีทราบว่าประดิษฐ์ติดต่อกับนางมาหญิงอันเป็นที่รักอยู่ ก็โวยวาย ตำหนินางมาด้วยความหึงหวงอย่างไร้เหตุผล ความว่า

"...'คุณมา !' ลีนวัตรเอ่นขึ้น แต่ดูเหมือนมันดังอย่างที่สุด

มาลินีสะดุ้งโหยง พอรู้สึกตัวรีบสั่นศีรษะ และขานรับโดยเร็ว

'ไอ้เจ้าประดิษฐ์เขามาทำไม ?'

'โธ่ ลีคะ คุณอย่าทำเสียงดุอย่างนั้นไม่ได้หรือคะ มากลัวแทบจะขาดใจตายอยู่แล้ว' มาลินีอ้อนวอนเขาด้วยเสียงที่แทบจะจำไม่ได้ว่าเป็นเสียงตนเอง อะไรหรอทำให้เธอเรียกเขาว่า ลี เฉย ๆ และเรียกตนเองว่า มา ตั้งแต่หมั้นกันมาแล้วลีนวัตรเคยขอร้องให้เธอพูดกับเขาอย่างนี้ แต่มาลินียังนึกละอายใจอยู่ไม่กล้าพูด ทั้ง ๆ ที่ใจจริงอยากจะพูดกับเขาด้วยถ้อยคำที่หวานที่สุดและเพราะที่สุดแต่ดูเหมือนเขายังไม่ทันสังเกต ตั้งหน้าขู่เธอต่อไปว่า

'กลัวใคร กลัวเจ้าประดิษฐ์หรือกลัวผู้ใหญ่ลี'

'กลัวทั้งสองคนนั่นแหละ'

'งั้นตอบคำถามให้ดี ๆ เจ้าประดิษฐ์มาทำไม'

'ไม่ทราบค่ะ'

'ต้องทราบ' เขาบีบมือเธอจนเจ็บไปหมด

'โอ๊ะ ! ทราบค่ะ–ทราบ คุณอย่าบีบมือฉันซิคะ มันเจ็บนี่นา'

'มือใคร ที่ผมบีบอยู่นี่'

'มือของฉันสิคะ'

'ตอบใหม่ มือของใครกันแน่'

‘มือของมาค่ะ’ เธอรีบแก้ไขให้ถูกใจเขาโดยเร็ว และพอเธอพูดจบเขาก็คลายมือออก แต่ยังไม่ยอมปล่อย คงกลัวเหมือนกันว่า ถ้าเธอวิ่งหนีไปเสียดื้อ ๆ เขาจะทำอะไรเธอได้

‘ทราบว่ายังไง บอกมาเร็ว’

‘ประดิษฐ์เขาคงจะต้องการมาคืนดีกับมาอีกค่ะ แต่เรายังไม่ได้พูดกันดอกค่ะ วลัยกระซิบบอกเท่านั้น’

‘คุณนึกเสียดายบ้างไหม ?’

‘โธ่ ลีคะ ประดิษฐ์กับมาไม่ได้คบกันเพียงสองวันนี่คะ’

‘หมายความว่ายังไง’

‘หมายความ–เอ้อ–เอ้อ’

‘ยังรักกับมันอยู่ใช่ไหม’ เขารีบแนะให้ ตั้งใจจะประชดประชันมากกว่า

‘ใช่ค่ะ’ มาลินีตกหลุมพรางของเขาด้วยไม่ทันคิดให้รอบคอบ

‘ดีละ–งั้นจะไม่มีการบวชในวันพรุ่งนี้อย่างแน่นอน’

‘ว้าย–แล้วคุณจะเลิกล้มงานง่าย ๆ อย่างงั้นหรือคะ คนมาออกเต็มบ้านอย่างนี้อย่าเลิกเลยค่ะ บวชเถอะ สงสารป้าปุยจะอายคนแย่’

‘ผมไม่เลิกล้มงานหรอก เพียงแต่ไม่บวชเท่านั้น’

‘อ้าว แล้ว...’

‘ผมจะประกาศเปลี่ยนเป็นงานแต่งงาน ผมไม่ยอมปล่อยตัวคุณให้**ไอ้เจ้าประดิษฐ์**คนนั้นอย่างแน่นอน ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้น ผมจะไม่ยอมให้โอกาสมันตั้งสามเดือนในระหว่างอยู่ในพรรษานั่น ให้ใครหัวเราะเยาะเล่นได้ง่าย ๆ คุณเข้าใจรึยัง’...”

(กาญจนา นาคนันท์, 2555, หน้า 373–375)

3.4 สัลปังคพิสัย

เป็นการกล่าวแสดงความเศร้าโศกเสียใจ คร่ำครวญ รำพึงรำพันหาบุคคลอันเป็นที่รัก โดยเฉพาะเมื่อยามพลัดพรากจากกัน หรือเมื่อรักไม่สมปรารถนา ตัวอย่างในนวนิยายเรื่อง**ใต้เงาตะวัน** ในตอนที่ฉายพ่อของปารีณาถูกลอบวางยาพิษในห้องพัก เมื่อเขารู้ตัวว่าไม่อาจทนความเจ็บปวดต่อไปได้ ความคิดของเขาจึงรำพึงรำพันถึงปารีณาสาวน้อยผู้กุมดวงใจของผู้เป็นพ่อ ดังข้อความที่ปรากฏต่อไปนี้

“...รีน่า...รีน่า...ยายหนูรีของพ่อ...พ่อไม่เคยคิดเลยว่าจะต้องจากลูกไปรวดเร็วและในสภาพเช่นนี้...พ่อประมาทเกินไปจึงไม่ทันได้เตรียมการใด ๆ ไว้เพื่อการจาก...

พ่อน่าจะเป็นผู้บอกเล่า ‘เรื่องนั้น’ กับลูกด้วยตัวเอง แล้วเราก็จะลงนั่ง...หันหน้าเข้าหากัน แล้วหาทางแก้ไข หาทางออก หาเส้นทางเดินที่เหมาะสม

หากพ่อก็ทำไม่ได้...พ่อไม่มีความกล้าเพียงพอ ไม่มีความกล้าเพียงพอที่จะพูด ไม่มีความกล้าเพียงพอที่จะมองลึกลงไปในดวงตาสีน้ำตาลคู่สวยที่เต็มไปด้วยความรักความเชื่อมั่นศรัทธาอย่างไร้ขอบเขตของลูก

พ่อไม่กล้าเผชิญหน้ากับความจริง ไม่อาจเห็นมันแปรเปลี่ยนไปเป็นความผิดหวังและคาดไม่ถึง...พ่อไม่อาจแบกรับได้...ภาพของพ่อในใจลูกสะอาดสดใสไร้ข้อตำหนิราวกับแสงสว่างของดวงตะวัน พ่อไม่ใจแข็งพอที่จะดับมันด้วยมือของตัวเอง..."

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542, หน้า 61–62)

จากการศึกษาลีลาภาษาประเภทสัลลาปังคพิสัยในนวนิยายเรื่อง**เสียงแห่งมัชฌิมยาม** ปรากฏในตอนที่โกญจา ตามไปช่วยจารุธาราผู้เป็นภรรยา เมื่อจารุธารากลับมาบ้าน ก็ได้รับความรังเกียจจากพ่อและแม่ของสามี รวมทั้งโกญจาด้วย เนื่องด้วยพวกเขาไม่เชื่อในความบริสุทธิ์ที่นางมี ส่งผลให้จารุธาราเสียใจมาก ทั้ง ๆ ที่นางพยายามอธิบายความจริงแล้วแต่ก็ไม่เป็นผล ดังข้อความต่อไปนี้

"...สายตาพ่อผัวแม่ผัวเบนมาจับอยู่ที่นางผู้ทรุดกายลงแทบพื้นด้วยท่าที่ไม่แน่ใจเช่นกัน

'ดูก่อนนาง' สุมนาเอ่ยถาม ความเมตตาค่อย ๆ เสื่อมสิ้นโดยพลัน ก็ด้วยโลกของสตรีเพศนั้นเป็นโลกที่ถูกกั้นด้วยรั้วประเพณีอันแน่นหนา 'เมื่อเกิดเหตุเช่นนี้ขึ้นมา นางจะทำฉันใด'

'ข้าแต่แม่...ทั้งหมดนี้มิใช่ความผิดของข้าแม้แต่น้อย' นางตอบถ้อยด้วยใจรันทดยิ่งนัก

'นางไม่อาจให้บุตรแก่ตระกูลเราได้' เศรษฐีเอ่ยด้วยใบหน้าเคร่งขรึม เนื่องจากเริ่มรังเกียจเป็นกำลัง 'ถ้าเช่นนั้นจงกลับไปยังตระกูลของนางเถิด ขืนนางอยู่ต่อไป โคตรสกุลของเราก็จะมีแต่วิบัติอับปาง'

อัสสุชลแล่นขึ้นเต็มตานาง ประคองอัญชลีพลางวิงวอน...

'ข้าแต่พ่อ สตรีนั้นดุจผ้าผ่อนของบ้านเรือนสามี แม้ใช้แล้วซักสักกี่หนกี่ครา ความชอกช้ำทรุดโทรมย่อมปรากฏเป็นสักขีพยาน ข้าไม่มีหนทางใดโต้แย้งท่านได้ หากท่านจะโยนผ้านั้นทิ้งเนื่องด้วยเบื่อหน่าย' นางเอ่ยอย่างเศร้าสลดรันทดใจ..."

(สไบเมือง, 2549, หน้า 81–82)

นอกจากนี้จากการศึกษานวนิยายเรื่อง**เขาชื่อกานต์** พบว่า ผู้เขียนได้ใช้ลีลาภาษาประเภทสัลลาปังคพิสัยในตอนที่หมอกานต์กลับมาอยู่ต่างจังหวัดโดยให้หฤทัยคอยตนอยู่ที่กรุงเทพโดยให้สัญญาว่าอีกสองวันเขาจะกลับไปอยู่ด้วยกันกับหฤทัย เมื่อครั้นมีฝนหลงฤดูจึงทำให้หมอกานต์เกิดความคร่ำครวญ รำพึงรำพันถึงหฤทัย ดังข้อความที่ปรากฏต่อไปนี้

"...เขานึกถึงหฤทัย แปลกที่ภาพของหล่อนมักจะผุดขึ้นมาในมโนเสมอ เขาเห็นภาพหล่อนเดินไปเดินมาภายในบ้าน หล่อนเปรียบเหมือนหฤทัยของเขาจริง ๆ คิดไม่ออกเลยว่าถ้าหฤทัยจากเขาไปสู่อ้อมแขนของคนอื่น เขาจะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้อย่างไร

แต่ลึก ๆ ลงไปในหัวใจ เขาคิดอยู่เสมอว่าเขาไม่เหมาะสมกับหล่อนเลย แม้แต่น้อย นายโตมรคนนั้นต่างหาก โตมรจะเนรมิตความสุขให้หฤทัยได้ด้วยเงิน ซึ่งหมอกานต์ไม่มี และไม่คิดจะมี..."

(สุวรรณี สุคนธา, 2540, หน้า 558-559)

จากตัวอย่างทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นอาจสรุปได้ว่า การใช้ลีลาภาษาในวรรณคดีของผู้แต่งทั้ง 4 ประเภท คือเสาวรจนี นารีปราโมทย์ พิโรธวาทัง และสัลลาปังคพิสัย นั้นแสดงให้เห็นว่าผู้แต่งมีการใช้ท่วงทำนองการเขียนที่สละสลวย สื่ออารมณ์ และช่วยสร้างจินตนาการ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ความรู้สึกตามจุดมุ่งหมายของผู้แต่ง

4. รสแห่งวรรณคดี

รสวรรณคดี คือ การจำแนกรสตามแนวการศึกษาวรรณคดีสันสกฤต ซึ่งประกอบไปด้วย รสทั้ง 9 คือ ศฤงคารรส หาสยรส กรุณารส เราทรส วีรรส ภยานกรส พีภัตรส อัทภุตรส ศานตรส ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 ศฤงคารรส

อันเป็นรสที่เกิดจากความซาบซึ้งในความรักดังเช่นในนวนิยายเรื่อง **รัตนโกสินทร์** ในตอนที่ฟักถามถึงสัญญาที่เคยมีไว้ให้กับเพ็งว่าจะมีผัวเดียวเมียเดียวถึงแม้ว่าแม่ของฟักจะอยากได้หลานชายแต่ฟักก็ยังรักและมีเพ็งเพียงคนเดียว ซึ่งการแสดงความรักของฟักเช่นนี้ทำให้เพ็งเกิดความซาบซึ้งใจจึงก้มลงกราบเพ็งด้วยความรักและนับถือจิตใจของอีกฝ่าย ดังข้อความต่อไปนี้

"...'แม่เพ็งลืมไปแล้วหรือว่าพี่สาบานว่าจะไม่มีเมียอื่นนอกจากแม่เพ็ง' ฟักถามเรียบ ๆ เป็นอันว่าสามียังจำได้ ใจที่ห่อเหี่ยวลงเหลือนิดเดียวค่อยแช่มชื่นขึ้น แม้เพียงเล็กน้อยก็ไม่ผิดอะไรกับน้ำที่หยดลงบนดินแห้งผากจนแตกระแหง

'คุณพระเคยพูดว่า ตราบใดที่ยังมีฉันอยู่ คุณพระก็จะไม่มีเมียอื่น' แม่เพ็งค่อย ๆ ทวนคำพูดอย่าง ระมัดระวัง ถ้าหากว่าไม่บังคับให้ดี เสียงหล่อนคงจะสั่นเครือมากกว่านี้ 'แต่ฉันมาอยู่เสียทางนี้ก็ไม่ผิดคำสาบาน คุณพระไม่ได้ชื่อว่ามีเมียสองต้องห้ามหรือถ้าคุณพระจะมีมากกว่าแม่เอิบก็ไม่ผิดอะไร'

'หล่อนจะให้พี่เลี่ยงคำสาบานด้วยวิธีนี้นะหรือแม่เพ็ง' ฟักถามด้วยเสียงราบเรียบ

‘ไม่ได้นึกหรือว่าสาบานก็คือสาบาน เมื่อพี่สาบานกับแม่เพ็งพี่ไม่ได้คิดจะหลบเลี่ยงบิดพลิ้วทีหลัง ถึงหล่อนจะหาข้อแก้ตัวให้พี่ได้พี่ก็ยังละอายอยู่ดี’

คราวนี้คำตอบทั้งปวงหายไปจากแม่เพ็ง ถ้าพูดกันอย่างตามจริงแล้วหล่อนแทบจะกลั้นหายใจฟังคำพูดของสามีด้วยซ้ำไป

‘พี่ไม่ได้กลัวว่าจะต้องตายด้วยคมหอกคมดาบ พี่เคยบอกแม่เพ็งแล้ว เมื่อพูดอะไรไป พี่ก็หมายความอย่างที่พูด...เราเป็นผัวเมียกันมาหลายปีแล้ว ยามสุขเคยร่วมสุขกันมา ยามแม่เพ็งมีทุกข์จะให้พี่สุขอยู่คนเดียว พี่ว่าไม่ถูกต้องนัก ไม่อย่างนั้นเขาจะว่าทำไมว่าผัวเมียต้องร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกัน’

ดินที่แห้งแล้งแตกระแหงเมื่อครู่ ค่อย ๆ ชุ่มชื้นขึ้นมาด้วยน้ำใส แล้วน้ำนั้นก็ล้นออกมาทางดวงตาของแม่เพ็งโดยไม่อาจหักห้ามไว้ได้

‘แต่ว่าคุณแม่ของคุณพระ...’

‘พี่รู้ว่าแม่หวังดีอยากจะได้หลานชาย แต่เรื่องอย่างนี้พี่ว่าเป็นเรื่องบุญเรื่องกรรม ใครจะรู้ ถึงมีเมียน้อย พี่อาจจะมีลูกสาวอีกก็ได้ หรือต่อไปแม่เพ็งอาจจะมีลูกชาย พี่ยังไม่อยากใจเร็วด่วนได้’

แม่เพ็งไม่อาจจะพูดอะไรต่อไปได้อีก หล่อนเลื่อนตัวลงจากตั่ง แล้วก้มกราบสามเหมือนอย่างคืนแรกที่เข้าห้องหอกัน

การกราบนี้มิใช่เป็นการกราบขอบคุณหรือแสดงความยำเกรง หากเป็นการกราบด้วยความรักและนับถือจิตใจของอีกฝ่ายหนึ่งอย่างเต็มเปี่ยม ไม่มีสิ่งใดเคลือบแคลงอีกเลย แม่เพ็งเพิ่งจะรู้ว่าหล่อนแต่งงานมาหลายปีแล้วก็จริง เพิ่งประจักษ์ถึงน้ำใจส่วนลึกสุดที่ฟักมีต่อหล่อนในวันนี้เอง...”

(ว.วินิจฉัยกุล, 2530, หน้า 976–977)

เช่นเดียวกับในนวนิยายเรื่อง**ผู้ใหญ่ลีกับนางมา** ปรากฏรสอันทำให้เกิดความซาบซึ้งในความรัก ในตอนที่ลีนวัตร ขอคืนดีกับมาลินี ซึ่งมาลินีเองก็ให้อภัยต่อลีนวัตร และเป็นผลให้ทั้งสองสนิทสนมกันและรักกันมากขึ้น ความว่า

“...‘คุณอย่าโกรธผมอีกเลยนะคุณมา’

ลีนวัตรออกอ้อนคู่หมั้นของเขาเหมือนเด็กช่างประจบ ลืมความตั้งใจเดิมที่จะทำปั้นปึ่งให้สาสมกับที่เจ้าหล่อนทรมานเขามาตั้งหลายวัน

‘ค่ะ–ผู้ใหญ่คะ ถ้าคุณไม่ทำอย่างนั้นอีก’ มาลินีสนองตอบอย่างอ่อนช้อย

‘ถ้าผมจะระวังไม่ให้ใครเห็นอีกเลยล่ะ’ เขาพูดแล้วก็มองดูรอบ ๆ ตัว

‘ก็–ไม่ได้ค่ะ’ มาลินีรีบตอบโดยเร็ว และถอยห่างเขาไปนิดหนึ่ง

‘ผมอยากจะซื้อเสื้อเกราะมาให้คุณมาใช้จัง’ ลีนวัตรกล่าวประชดให้

‘ไปหามาซิคะ’ มาลินีหัวเราะกิ๊กแล้วจึงตอบ ‘คงจะปลอดภัยดี’

ต่อจากนั้นทั้งสองคนต่างก็ผลัดกันบรรยายถึงความทุกข์ในระหว่างสามวันที่ผ่านมา ต่างก็ประจักษ์ว่าความรักของเขาทั้งสองนั้นดูดดื่ม มั่นคง และมีอานุภาพเหลือหลายจะขาดกันเสียมิได้...”

(กาญจนา นาคนันท์, 2555, หน้า 349)

4.2 หาสยรส

เป็นรสแห่งความสนุกสนาน ร่าเริง รื่นเริง สำเริงใจ อันเกิดจากอามรณ์ที่ตอบสนองต่อภาวะขบขัน ดังเช่นที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องจดหมายจากเมืองไทยในตอนที่เว่งคิมยังเล็กเมื่อได้ยินใครพูดเด็กชายก็มักจะพูดตาม เพราะความไร้เดียงสาของเด็ก จึงทำให้ใครๆ ต่างขบขันกับคำพูดของเว่งคิม ดังข้อความที่ปรากฏต่อไปนี้

“...‘น้อง น้อง’ แกพูดตาม แต่นัยน์ตามีแววไม่เข้าใจ
แล้วก็หันกลับไปสนใจเรื่องเที่ยวอีก

‘ไปเที่ยว เที่ยวตลาด หนม ซื้อหนม’

‘ตะกละ’

‘ตะกละ’ แกพูดตาม

‘ใครตะกละ’ ยายของแกแกล้งถาม

เว่งคิมยกมือจิ้มอกตัวเองและอกยาย พลางร้องว่า ‘ตะกะ คิมกะยายกะ’

‘ว้า ทำไมอย่างนั้นเล่า คิมตะกละคนเดียว ยายไม่กละด้วยหรอก’ อั้งบ๊วยยื่นหน้าไปใกล้หลานพลางว่าเว่งคิมหันมาจิ้มหน้าผากน้าสาว

‘น้าตะกะ พ่อกะ แม่กะ กะทุกคน’...”

(โบตั๋น, 2514, หน้า 329-330

เช่นเดียวกับในนวนิยายเรื่อง**จิตา** ทมยันตี ได้นำเสนอความขบขันโดยใช้ความไร้เดียงสาของเด็กที่มักจะพูดตามสิ่งที่ตัวเองคิด ผ่านตัวละครเอกคือ จิตา ดังข้อความต่อไปนี้

“...‘ง่าย ๆ’ เสียงเล็กใสบ่นไม่พอใจ ‘ง่าย ๆ แบบนี้ทำไมต้องเรียนคะ ?’

ผู้เป็นมารดาหัวเราะ ความเคร่งเครียดคลายลง เด็กมักจะมองเห็นทุกสิ่งทุกอย่างง่ายเสมอ แต่ผู้ใหญ่จะรู้ถึงปัญหาความยุ่งยากที่ตามติดเรื่อยมา ใครเคยคิดบ้างไหม ผู้ใหญ่เจ้าปัญหาเสียยิ่งกว่าเด็ก

‘อีกหน่อยจีก็ต้องไปโรงเรียน’

‘จะต้องเรียนอะไรคะ’

เด็กหญิงเลื่อนตัวจากที่นั่ง กลับมายังเคาน์เตอร์ วางกล่องขนมเรียบร้อย อันเป็นนิสัยที่ผู้เป็นมารดาพอใจเป็นที่ยิ่ง

‘โลกนี้ต้องมีระเบียบ’ เด็กหญิงเคยอธิบายด้วยสำนวนน่าขัน ‘ถ้าไม่มีระเบียบจะเสียสมดุล’

‘อะไรนะ ?’ ผู้เป็นพ่อขบขันเป็นที่ยิ่ง...”

(ทมยันตี, 2552, หน้า 20–21)

4.3 กรุณารส

เป็นรสแห่งความสงสาร เกิดจากอารมณ์ที่ตอบสนองต่อภาวะทุกข์โศก เมื่อเห็นความทุกข์โศกของผู้อื่น ดังเช่นที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง**เขาชื่อกานต์** ในตอนที่หมอกานต์เห็นสภาพของหฤทัยเมื่อครั้งที่เธอมาพบเขาเพราะอาการปวดท้องรุนแรง ซึ่งอาการปวดท้องของหฤทัยนั้นทำให้หมอกานต์เกิดความรู้สึกสงสารเธอขึ้น ดังข้อความที่ปรากฏต่อไปนี้

“...ภาพของหล่อนที่หน้าซีดเซียวอยู่กับหมอน ทำให้เขาสงสารหล่อนเป็นที่สุด สายน้ำเกลือระโยงระยางค์อยู่เหนือเตียงหล่อน หฤทัยไม่แข็งแรงนัก ผิดกับคนที่อยู่ในวัยเดียวกับหล่อน เขาคะเนอายุหล่อนไม่ถูก หล่อนจะอ่อนหรือแก่กว่าเขาสักกี่ปีหนอ...”

(สุวรรณี สุคนธา, 2540, หน้า 46)

เช่นเดียวกับในนวนิยายเรื่อง**จดหมายจากเมืองไทย**ในตอนที่ตันส่วงอู๋ได้ทำงานที่ร้านค้าของล้องวนทงแล้วเห็นว่าการรับประทานอาหารของคนไทยนั้นแปลกมากเพราะพวกผู้หญิงทั้งลูกจ้างและนายหญิงของบ้านนั้นจะได้รับประทานอาหารที่เหลือจากพวกลูกจ้างทั้งหมดที่เป็นผู้ชาย ซึ่งอาหารที่เหลือนั้นบางอย่างก็เหลือแต่น้ำแกงดูแล้วไม่น่ากิน จึงทำให้ตันส่วงอู๋เกิดความรู้สึกสงสารผู้หญิงขึ้นมา ดังข้อความที่ปรากฏต่อไปนี้

“...การรับประทานอาหารที่นี่แปลกมาก ไม่ทราบว่าเพราะเขาหวงลูกสาวหรือเพราะเหตุอื่นใด พวกผู้ชายรับประทานอาหารกันก่อน คือตัวล้องวนทงกับลูกจ้างทั้งหมดที่เป็นชายทุกคน รับประทานอาหารร่มโต๊ะกันเพราะถือว่าเป็นลูกจ้างกับนายจ้างมิใช่คนใช้ แต่พวกผู้หญิงออกมารับประทานทีหลัง อาหารก็รับประทานที่เหลือจากพวกผู้ชาย กับอาหารบางอย่างที่ต้มหม้อใหญ่พอมีตักเติมได้ ลูกออกไม่ชอบใจ เพราะพ่อแม่พี่น้องไม่ได้รับประทานร่วมกัน ลูกกิม และพ่อได้รับประทานร่วมกับเจ้าของบ้าน เมื่ออยู่กันตามลำพังจึงกระซิบถามพ่อเกี่ยวกับเหตุผลที่ทำเช่นนั้น

‘พวกผู้ชายทำงานเหนื่อยก็ต้องกินก่อนซิ’

‘แล้วพวกผู้หญิงรับประทานของเหลือ จากพวกคนงานซึ่งกินมูมมาม ทำไมไม่แบ่งไว้ต่างหาก อาหารบางอย่างเหลือแต่น้ำแกง พวกคนงานเอาตะเกียบที่พุ้ยอาหารคีบเนื้อ ๆ ไปหมด ดูไม่งามเลย เพราะพวกผู้หญิงก็ทำงานเหมือนกันไม่ได้อยู่เฉย ๆ และนายหญิงของบ้านก็รับประทานของเหลือจากลูกจ้างเหมือนกัน เพียงเพราะลูกจ้างเป็นชายเท่านั้น’...”

(โบตั๋น, 2514, หน้า 51–52)

นอกจากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีผลงานของสไบเมือง เช่น เรื่อง **ลายแทงในถ้ำแก้ว**ที่นำเสนอรสแห่งความสงสาร อันเกิดจากอารมณ์ที่ตอบสนองต่อภาวะทุกข์โศก เมื่อเห็นความทุกข์โศกของผู้อื่น ในตอนที่นางพากุจีอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้นางเจลัมผู้เป็นนายรอดพ้นจากความเจ็บปวด ดังข้อความที่ปรากฏต่อไปนี้

"...'ข้าแต่เทพ ข้าแต่ฟ้าดิน' พากุจีร้องดังท่ามกลางราตรีอันดาริกาเปล่งดวงแต่เดือนยังไม่ขึ้น หมู่ไม้มืดทะมึนล้อมรอบประดุจป่าในมหานรก 'จงเมตตาข้าพเจ้ากะนาย... ขอให้ปลอดภัยรอดพ้น...'

ความเงียบมิตอบรับ ทุกหนแห่งบนภูผาประหนึ่งกำลังยิ้มหัว ทันใดนั้น พากุจีกลับก้าวพลาด กลิ้งลงจากขั้นหินสื่น กายม้วนลงพร้อมนางเจลัมหลุดจากบ่า

'นาย...ข้าแต่นาย...' คนสนิทร้อง ครั้งนี้ไม่ดังสักเท่าไหร่เนื่องด้วยสิ้นแรง จึงเพียงความคว้าร่างนางเจลัม ครั้นพบแล้วจึงยกกายนางให้ตั้งขึ้น 'ข้าแต่นาย...จงอภัยให้ข้าด้วย'... 'ข้าจักพานายพ้นภูผา หาเรือนพักแรมให้จงได้' ว่าแล้วพากุจีจับนางเจลัมพาดบ่า มานะเดินต่อไป 'เทพเจ้าข้า ขอเกวียนให้ข้าสักเล่ม'..."

(สไบเมือง, 2549, หน้า 132)

4.4 เราทรส

เป็นรสแห่งความแค้นเคือง ความโกรธเคือง เกิดจากอารมณ์ที่ตอบสนองต่อภาวะโกรธอันเกิดจากสาเหตุต่าง ๆ ดังเช่นที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง**เขาชื่อกานต์** ในตอนที่นายอำเภอรู้ว่าหมอกานต์รู้เรื่องการกระทำผิดกฎหมายและพยายามขัดขวาง จึงทำให้เขาโกรธแค้นหมอกานต์ ดังข้อความที่ปรากฏต่อไปนี้

"...'หมอกานต์มาแล้ว' เขาพูดขึ้นลอย ๆ 'เอ็งว่าไงนะ'

'หมอกานต์' นายเชิดว่า 'ขึ้นมาบนอำเภอ' อ้อ มาแล้วรึ กูก็อยากจะเจอมันเหมือนกัน

'มึงเคยว่ามันรู้เรื่องที่กู...''เป็นนายบ่อน' นายเชิดต่อ

'ก็ไม่จริงเรอะเดือดร้อนอะไรกะหมอกานต์คนเดียว'

'กูเกลียดมัน' นายอำเภอประกาศ 'เกลียดทุกคนที่ไม่ยอมลงให้กู'

'เจ้านายละก็' นายเชิดว่า 'คนซื่อ ๆ ก็ไม่ชอบเขา หมอกานต์ไม่เห็นมาอะไรเลย เขาทำงานของเขาเราก็ทำของเรา'

'ถ้ามันปากมากล่ะ'

'เรื่องไหน'

'ก็เรื่องไอ้ยม' นายเชิดนิ่ง พูดไปก็จะเข้าตัวเองเพราะเรื่องนี้เป็นความผิดพลาดของเขา

‘จะยากอะไร้’ นายเชิดว่า ‘บ้านนอกอย่างนี้บ้านเมืองไม่มีขื่อมีแปนายอำเภอน่าจะรู้’...”

(สุวรรณี สุคนธา, 2540, หน้า 403-404)

เช่นเดียวกับในนวนิยายเรื่อง**ใต้เงาตะวัน** ในตอนที่ทุกฝ่ายลงความเห็นว่าการตายของฉายนั้นอาจเป็นการฆ่าตัวตาย เพราะฉายมีส่วนเกี่ยวข้องกับเงินจำนวนหนึ่งของบริษัทที่หายไป แต่ปาริณานั้นไม่เชื่อว่าผู้เป็นพ่อจะทำเช่นนั้น จนทำให้เธอแสดงออกซึ่งอารมณ์โกรธเกรี้ยวฉุนเฉียวอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อนดังข้อความที่ปรากฏต่อไปนี้

“...‘พวกคุณควรช่วยกันมองหาคนที่ฆ่าพ่อของฉัน ไม่ใช่มามองหาสมมุติฐานบ้า ๆ แบบนั้น’ เธอเป็นฝ่ายก้าวหนีไปยังฝั่งตรงข้ามอีกครั้ง...ด้วยเสียงแข็ง ด้วยคำ

‘พวกคุณ’ และดวงตาฉุนเฉียงวาวโรจน์

‘ไม่มีวัน ที่พ่อจะทำ...’

ปาริณาคนว่าง่าย อ่อนหวานหายไปเสียแล้ว...หายไป...พร้อมกับชีวิตที่ปลิดปลงของฉาย หญิงสาวผู้ที่ยืนอยู่ตรงหน้าคนนี้มีแต่ความดื้อดึงอย่างหัวชนฝา มีแต่การไม่ยอมรับฟังเหตุผลของใครทั้งสิ้น...ไม่ยอมรับแม้ความจริงที่อาจเกิดขึ้นแล้ว...

...เร็วและไร้มารยาทอย่างที่ปาริณาไม่เคยทำ...หญิงสาวก้าวปราดเข้าประชิดตัวกรณ์เมื่อท่าทีของฝ่ายนั้นทำให้ความสังหรณ์แปลก ๆ แล่นเข้ากระทบใจรุนแรง เธอกระชากเอกสารในมือของเขามาดู...อึดใจเดียว ความรู้ความชำนาญของคนที่ฝึกฝนร่ำเรียนมาโดยตรงเรื่องระบบบัญชีและตัวเลขที่ทำให้เธอเข้าใจจนปรุโปร่งได้ไม่ยาก

ทว่าความเข้าใจนั้นก็พาเอาความเจ็บปวด ผิดหวังอย่างรุนแรงมาด้วย

ปฏิกิริยาแรกที่เกิด คือ การไม่ยอมรับชนิดที่หันหลังให้ ตามติดด้วยความโกรธอย่างที่เธอไม่เคยโกรธใครมาก่อนในชีวิต...ทั้งหมดนั้นแทบจะบดบังความเศร้าโศกรันทดของการสูญเสียและการจากพรากอย่างไม่มีวันหวนคืนระหว่างเธอกับพ่อไปเสียสิ้น

กระดาษในมือขยำจนเป็นก้อนกลม หญิงสาวปามันข้ามห้องตกผลุงลงไปในตะกร้าขยะท่ามกลางสายตาตื่นตะลึงของชายหนุ่มสองคน ‘ไม่จริง ! เป็นไปไม่ได้ !’...”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542, หน้า 82-83)

อีกทั้งจากการศึกษายังพบรสวรรณคดีสันสกฤตประเภทเราทรสที่ปรากฏเด่นชัดในนวนิยายเรื่อง **www.คุณย่า.คอม** ในตอนที่รัตนาโกรธ และด่าทอทรงสิทธิ์ผู้เป็นลูกชายด้วยความแค้นเคือง เนื่องจากทรงสิทธิ์เป็นผู้ชายที่ไม่มีความรับผิดชอบ ใช้เงินฟุ่มเฟือยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนไม่ตระหนักเลยว่าตนเองกำลังจะมีลูก ซึ่งจะต้องใช้เงินอีกมาก สาเหตุดังกล่าวจึงทำให้รัตนาแสดงความไม่พอใจออกมา ดังบทสนทนาความว่า

“...‘อ้าว แม่นึกว่าไปทำงานแล้ว ทำไมไปสายล่ะลูก’

‘ตื่นสาย’ เขาตอบห้วน ๆ แล้วพูดต่ออย่างรวดเร็ว

‘แม่มีสักพันนึงไหม ยืมหน่อย สิ้นเดือนจะใช้ให้ อีก 3–4 วัน เท่านั้น’

‘โอ๊ย...ไม่มีหรอก ฉันมีติดตัวอยู่ไม่กี่ร้อย ประเดี๋ยวก็จะไปตลาด ไม่พอด้วยซ้ำ เงินของเราไปไหนหมดล่ะ’ ฉันร้องเสียงดัง ใจขุ่นขึ้นมาทันที

‘น่า แม่ แปดร้อยก็ได้ ผมไม่มีติดกระเป๋าสักบาท จะไปทำงานได้อย่างไร ไม่มีเงินเติมน้ำมันรถด้วย’

‘แกนี่ นิสัยไม่เปลี่ยนเลยนะ ใช้เงินเดือนกันอย่างไร ไม่เคยเหลือถึงสิ้นเดือน นี่ลูกก็จะคลอดออกมาแล้ว แล้วจะเอาอะไรกินกัน’

หน้าตาของฉันตอนนั้น คงใกล้เคียงกับนางยักษ์ร้ายที่อยากจะกินสัตว์ตรงหน้าเป็นภักษาหาร และเสียงของฉันก็จะต้องแผดสนั่นไปทั่วบ้านเล็ก ๆ ของเรา

‘แม่อย่ามัวแต่พูดมาก จะรีบไป ห้าร้อยก็ได้ ไหว้ทีเถอะ แม่’...”

(ดวงใจ, 2544, หน้า 101)

4.5 วีรรส

เป็นรสแห่งความชื่นชมในความกล้าหาญ กล้าพูด กล้าทำ มีความมุ่งมั่นในการแสดงออก เกิดจากอารมณ์ที่ตอบสนองต่อสภาวะมุ่งมั่นในการต่อสู้ ดังเช่นปรากฏในนวนิยายเรื่อง**เขาชื่อกานต์** ในตอนที่หมวดดำเกิงกล่าวถึงความมุ่งมั่นซื่อตรงของหมอกานต์อาจจะทำให้หมอเดือดร้อนได้ ดังข้อความที่ปรากฏต่อไปนี้

“...‘ใคร ๆ เขาก็รู้กันทั้งนั้นว่าเมืองเรานะมันเป็นอย่างงี้ หมอจะมาย้ำหัวตะปูทำไม ไม่มีประโยชน์หรอก’ นายตำรวจบ่น ‘หมอเป็นยังงี้เอง นายอำเภอเขาถึงไม่ชอบ’

‘ก็ช่างเขา ผมมาทำงาน ไม่ได้มาทำตัวให้ใครชอบไม่ชอบ’

‘หมอแข็งเกินไป’ นายตำรวจตำหนิ ‘คนแข็งเกินไปอยู่บ้านนอกไม่ได้ หรืออยู่ที่ไหนก็ไม่ได้ทั้งนั้น ถ้าทำราชการนะ ต้องโดนเจ้านายเขม่นอยู่เรื่อยไป เงินเดือนก็ไม่ขึ้น ติดขั้นอยู่นั่นแล้ว ถ้าเลียไว้ประจบไว้ละก็ดี’

‘น่ากลัวว่าผมจะต้องไปอยู่ป่า’ กานต์พูดขึ้น ‘ยิ่งไปทำงานผมก็ยิ่งรู้สึกว่า ผมเข้ากับมนุษย์ไม่ได้มากขึ้นทุกที’...”

(สุวรรณี สุคนธา, 2540, หน้า 547)

เช่นเดียวกับในนวนิยายเรื่อง**รัตนโกสินทร์** ว.วินิจฉัยกุล ได้บรรยายถึงความกล้าหาญของพระมหากษัตริย์ไทยดังข้อความต่อไปนี้

“...จะจีนหรือไทยก็ไม่ต่างกันนัก เพราะเขาย่อมกราบไหว้บูชาบรรพบุรุษอยู่เช่นเดิม อีกอย่างหนึ่งเราได้มาอยู่ร่มเย็นเป็นสุขบนผืนแผ่นดินนี้ ลูกหลานเราก็น่าจะลงหลักปักฐานอยู่เสียที่นี่จะได้เจริญงอกงามดังไม้พันธุ์ดีอยู่ในดินดี เมืองไทยนี้พระมหากษัตริย์มิได้ทรงกีด

กันต่างคนต่างชาติต่างภาษา หากเข้ารับราชการก็โปรดเกล้าฯ ชุบลี้ยงไว้ตามความสามารถ ทางบ้านก็ไม่เดือดร้อนอะไรมีแต่จะร่มเย็นเป็นสุข...”

(ว.วินิจฉัยกุล, 2530, หน้า 9)

4.6 *ภยานกรส*

เป็นรสแห่งความเกรงกลัว ความน่ากลัว ความทุกขเวทนา เกิดจากอารมณ์ที่ตอบสนองต่อภาวะน่ากลัว ดังเช่นปรากฏในนวนิยายเรื่อง**เขาชื่อกานต์** ในตอนที่นายเชิดลูกน้องของนายอำเภอปฏิเสธที่จะเป็นเจ้ามือไฮโลแทนเพราะกลัวว่าจะถูกฆ่าตายเหมือนเจ้ามือคนเก่า ดังข้อความที่ปรากฏต่อไปนี้

“...‘ฉันไม่เอาแล้ว’ นายเชิดสั่นศีรษะ ภาพของไอ้ยมนอนจมกองเลือดขณะที่เงินกำลังถูกยื้อแย่งยังติดตาในความทรงจำ มีดขาววับแดงฉานไปด้วยเลือดกลิ่นคาว และมือหลายสิบคู่ที่โผนกันเข้าแย่งเงินของเจ้ามือ ‘ไม่อยากตายอย่างไอ้ยม’...”

(สุวรรณี สุคนธา, 2513, หน้า 379)

เช่นเดียวกับในนวนิยายเรื่อง**เสียงแห่งมัชฌิมยาม**สไบเมืองบรรยายรสแห่งความน่ากลัวปรากฏในตอนที่ฝูงผีนรกผุดขึ้นมาจากผืนดินและมุ่งหน้ามาหาภัตตะ เมื่อภัตตะเห็นดังนั้นจึงเกิดความกลัว ถึงกับเรียกให้ฤาษีและจารุธาราช่วย ทั้ง ๆ ที่เขาเป็นชายฉกรรจ์ที่เข้มแข็ง เด็ดเดี่ยว ความว่า

“...ขณะนั้น ต่ำลงไปในนรกอันลึกหกสิบโยชน์ หญิงชายกลุ่มหนึ่งซึ่งถูกไฟนรกเผาไหม้ ทุรนทุรายกลิ้งไปมานานชั่วสามหมื่นปีมาแล้ว ได้ลอยตัวขึ้นมา

ฝูงเปรตเหล่านี้ผ่ายผอมเพราะหาอาหารกินมิได้ มีแต่หนังหุ้มกระดูก ตาลึกกลวง ผมยาวรุ่ยร่ายลงมาปรกปาก กลิ่นตัวเหม็นเน่าเหม็นสางชวนสะอิดสะเอียนคลื่นเหียนยิ่งเมื่อลอยขึ้นมาจนถึงขอบเขาก็ส่งเสียงร้องครวญครางดังกระหึ่ม น่าสะพรึงกลัว...ตะกายอยู่ตรงสายตาภัตตะผู้กำลังนั่งเฝ้านาง...

...ท่ามกลางความเงียบชัฏแห่งราวไพร จึงมีมนุษย์ผู้เดียวได้สัมผัสทั้งภาพและเสียงของสัตว์นรกเหล่านั้น ความหวาดกลัวแล่นขึ้นจับใจจนภัตตะมิอาจนั่งอยู่ ณ ที่นั้นได้ เขาพรวดพราดลุกขึ้น ตะโกนเรียกผู้ทรงศีลสนั่นป่า

‘ช่วยด้วยเจ้าข้า...ช่วยด้วย’...”

(สไบเมือง, 2549, หน้า 65–68)

นอกจากนี้ในนวนิยายเรื่อง**ผู้ใหญ่ลีกับนางมา** กาญจนา นาคนันทน์ได้บรรยายรสแห่งความหวาดกลัวไว้อย่างเด่นชัดในตอนที่นางปุยมารดาของลีนวัตรหวาดกลัวและกังวลว่าผู้ใหญ่ลีผู้เป็นลูกชายจะเสียชีวิต และทิ้งตัวเองไปเหมือนสามีของตนเนื่องจากอาชีพ

ผู้ใหญ่บ้านเป็นอาชีพที่เสี่ยง อันตรายอยู่รอบทิศ ส่งผลให้ทั้งตัวนางปุย และมาลินี ที่ฟังอยู่ด้วยนั้นเกิดความเกรงกลัวกับเหตุการณ์ในอนาคต ความว่า

"...'ทุกครั้งที่เขาออกไปช่วยจับผู้ร้าย ป้าก็ได้แต่ใจหายใจคว่ำ นึกอยู่อย่างเดียวว่า นี่ถ้าเขาตาย ป้าจะอยู่ได้อย่างไร ป้าคนเดียวจะเลี้ยงลูกไหวหรือ ลูกก็ยังเล็ก ๆ ทั้งนั้น ป้าเองก็ไม่ใคร่จะประสีประสากับเรื่องไร่นาสาโท หนี้สินก็ไม่เคยหมดสักที พอจะหมด เขาก็คิดซื้อนาใหม่ทุกทีไป พอพ่อเขาตายก็ยังดีได้พ่อลีไว้แทนหูแทนตาอีกคน แม่มาเอ๋ย ถ้าพ่อลีเป็นอะไรป้าได้จะได้ใคร จะได้ใครแทนเขา' มาลินีเช็ดน้ำตาพลางถอนสะอื้น..."

(กาญจนา นาคนันท์, 2555, หน้า 578)

4.7 พีภัตรส

เป็นรสแห่งความชัง ความน่ารังเกียจ ความเบื่อระอา น่าขยะแขยง เกิดจากอารมณ์ที่ตอบสนองต่อภาวะน่ารังเกียจ ดังเช่นปรากฏในนวนิยายเรื่อง**ลายแทงในถ้ำแก้ว**ในตอนที่นางเจลัมกำลังจะหมดสติลงแล้วเกิดเห็นภาพซากศพอันข่าขยะแขยง ดังข้อความที่ปรากฏต่อไปนี้

"...ฉับพลันทันใด นางเจลัมผู้กำลังสิ้นสมประดี กลับแลเห็นชาวนาสามีภริยาพร้อมบุตรชายหญิงแลนางชาตี กับทาสประจำม้าเร็วที่เหลืออยู่ กลายเป็นก้อนอสุภพองใหญ่ก้อนหนึ่งมีน้ำหนองนองเนือง อีกก้อนหนึ่งเขียวอมเหลืองน่ารังเกียจ ก้อนถัดไปคล้ายถูกสับออกเป็นท่อน แหลกซ้อนอยู่ตรงหน้า อีกก้อนหนึ่งราวถูกสัตว์ป่าฉีกทิ้งก้อนอื่น คือ สุภอันขาดกลางอลอสุภอันยั้วเยี้ยด้วยหมู่หนอน กับอสุภอันเหลือแต่โครงกระดูก อสุภทุกก้อนประหนึ่งหายใจได้ เสียงดังฟูดฟาดลั่นเลื่อนสั่นสะเทือนปฐพี ลอยขึ้นแล้วต่ำลง นางเจลัมได้แต่ส่งเสียงกรีดกรีดหวีดร้องโหยหวน..."

(สไบเมือง, 2549, หน้า 76)

เช่นเดียวกับในนวนิยายเรื่อง**เสียงแห่งมัชฌิมยาม** ปรากฏรสแห่งความชังความน่ารังเกียจ ความเบื่อระอา น่าขยะแขยง ในตอนหลังจากที่ภัตตะลักพาตัวจารุธารามาด้วยความสิเนหา ทั้ง ๆ ที่ทราบอยู่แล้วว่าจารุธาราเป็นหญิงที่มีสามีแล้ว สร้างความไม่พอใจแก่จารุธษราเป็นอันมาก ดังปรากฏบทสนทนาที่จารุธาราแสดงความรังเกียจ ชิงชังในตัวภัตตะดังข้อความต่อไปนี้

"...'นับแต่บัดนี้ เขาจะไม่เป็นสามีเจ้าอีกต่อไป' ภัตตะกล่าวหนักแน่น พลางแนบดวงหน้าลงเคล้าคลึงกับลำคออันหอมกรุ่นด้วยกลิ่นรสสุคนธ์ 'เจ้าจะต้องเป็นภริยาข้าอย่างที่เคยเป็นเมื่อชาติปางก่อน'

'เจ้าช่างเป็นชายชาติโจรที่กักขฬะนัก' นางบริภาษขณะหยุดดิ้น เพราะไม่ว่าจะดิ้นเพียงไหน ก็มิอาจพ้นรั้วเหล็กอันแข็งแกร่งที่โอบกระหวัดรัดรึงอยู่นี้ได้...'ไม่สมกับรูปร่าง

ล่ำสันทะมัดทะแมง แลหน้าตาคมคายฉลาดเฉลียวที่เราเคยนึกนิยามแรกเห็นนั้นเลย การกระทำของเจ้าดุจพวกจัณฑาลที่หาแผ่นดินเหยียบมิได้ เรานี้รังเกียจนัก แม้นว่าเนื้อเจ้ากับเนื้อเราจะแนบสนิทดั่งเนื้อเดียวกัน แต่อย่าพึงหวังเลยว่า ใจเราจะเฉียยดใกล้คนชั่วต่ำทรามเช่นเจ้า'..."

(สไบเมือง, 2549, หน้า 47–48)

นอกจากนี้การศึกษารสวรรณคดีสันสกฤตประเภทพีภัตรสในนวนิยายเรื่อง **www.คุณย่า.com**สะท้อนให้เห็นรสแห่งความชังและความเบื่อระอาของรัตนา ดังปรากฏในตอนที่รัตนา ไม่พอใจที่ทรงสิทธิ์ผู้เป็นลูกชายของตน ใช้เงินฟุ่มเฟือย ไม่มีความรับผิดชอบหรือตระหนักรู้ได้ว่าตอนนี้ตนเองกำลังมีลูก ต้องใช้สอยอย่างประหยัด แต่ก็มารบกวนรัตนาอยู่บ่อยครั้ง ทำให้รัตนาทนไม่ไหวจนต้องตำหนิออกมา ส่งผลให้ทรงสิทธิ์ไม่พอใจและเกิดมีปากเสียงกับแม่ ดังข้อความว่า

"...'เมื่อฉันออกจากห้องแม่ เพื่อจะไปทำสาคูเปียกให้ตามที่แม่ต้องการ ทรงสิทธิ์ลูกชายฉันก็เดินลงมาจากชั้นบน เขาแต่งตัวเรียบร้อยในชุดทำงาน

'อ้าว แม่นึกว่าไปทำงานแล้ว ทำไมไปสายล่ะลูก'

'ตื่นสาย' เขาตอบห้วน ๆ แล้วพูดต่ออย่างรวดเร็ว

'แม่มีสักพันนึงไหม ยืมหน่อย สิ้นเดือนจะใช้ให้ อีก 3–4 วัน เท่านั้น'

'โอ๊ย...ไม่มีหรอก ฉันมีติดตัวอยู่ไม่กี่ร้อย ประเดี๋ยวก็จะไปตลาด ไม่พอด้วยซ้ำ เงินของเราไปไหนหมดล่ะ' ฉันร้องเสียงดัง ใจขุ่นขึ้นมาทันที

'น่า แม่ แปดร้อยก็ได้ ผมไม่มีติดกระเป๋าสักบาท จะไปทำงานได้อย่างไร ไม่มีเงินเติมน้ำมันรถด้วย'

'แกนี่ นิสัยไม่เปลี่ยนเลยนะ ใช้เงินเดือนกันอย่างไร ไม่เคยเหลือถึงสิ้นเดือน นี่ลูกก็จะคลอดออกมาแล้ว แล้วจะเอาอะไรกินกัน'

หน้าตาของฉันตอนนั้น คงใกล้เคียงกับนางยักษ์ร้ายที่อยากจะกินสัตว์ตรงหน้าเป็นภักษาหาร และเสียงของฉันก็จะต้องแผดสนั่นไปทั่วบ้านเล็ก ๆ ของเรา 'แม่อย่ามัวแต่พูดมาก จะรีบไป ห้าร้อยก็ได้ ไหว้ทีเถอะ แม่'..."

(ดวงใจ, 2544, หน้า 101)

4.8 อัทภุตรส

เป็นรสแห่งความประหลาด อัศจรรย์ใจ เกิดจากอารมณ์ที่ตอบสนองต่อภาวะน่าพิศวง ดังเช่นปรากฏในนวนิยายเรื่อง**จดหมายจากเมืองไทย**ในตอนที่ตันส่วงอู๋ไปหาเจ้าเข้าทรงกับ หมุยเอ็ง การล่วงรู้ของเจ้าเข้าทรงทั้งที่ตันส่วงอู๋และหมุยเอ็งยังไม่ทันได้บอกกล่าวจึงทำให้เกิดความประหลาดใจ ดังข้อความที่ปรากฏต่อไปนี้

"...เวลาเข้าทรง ชายที่เป็นคนทรงสั่นไปหมดทั้งร่าง ลูกอยากจะจับผิดแต่ไม่เห็นสิ่งใดผิดปกติ มิน่าเล่าจึงได้มีคำกล่าวว่าสั่นยังกับเจ้าเข้าเจ้าถามเรื่องราวจากหมุยเอ็งลูกนั่งฟังแต่ห่างๆ เจ้าว่าไม่ใช่เพราะเคยมีหญิงผมแดงมาอยู่บริเวณแต่เพราะตั้งรูปบูชาเจ้าที่ผิดทิศ ถึงวันที่หนึ่งไม่เซ่นไหว้บูชา อีกประการหนึ่งเพราะตรงหลังบ้านเคยมีต้นโพธิ์ใหญ่และถูกและถูกโค่นทิ้งไป รุกขเทวดาไม่มีที่อาศัยจึงทำให้ร้อน ถ้าต้องการอยู่เย็นเป็นสุขต้องสร้างศาลเล็ก ๆ ให้อาศัย ไม่ใช่ศาลพระภูมิแบบของไทย ให้จุดธูปอัญเชิญไปอยู่ในศาลนั้น เซ่นไหว้บูชาอย่างน้อยปีละครั้งสองครั้ง แต่ถ้าทำได้บ่อย ๆ จะจำเริญมาก แล้วเจ้าก็เสกยันต์ให้ไปปิดที่ประตูบ้านกันภูตผีปีศาจ

พอออกจากศาลเจ้ามาได้ลูกต้องถอนใจโล่งอก เรื่องอะไรกันหนอ ทำไมต้องตกเป็นทาสของสิ่งที่มองไม่เห็นตัวตน หาเหตุผลไม่ได้ ลูกยอมรับว่าขณะที่เจ้าสำแดงอิทธิฤทธิ์ลูกขนลุกไปหมดและลูกใจหายวาบเมื่อเจ้าบอกว่าหลังบ้านห่างออกไปไม่ถึงหนึ่งวาเคยมีต้นโพธิ์ใหญ่ ที่ตรงนั้นลูกทราบดีว่าต้องมีต้นไม้ใหญ่มาก่อนรอยโพรงในดินยังเห็นถนัดเป็นรอยใหญ่ลึกและกว้างมาก แต่ลูกไม่เคยสนใจ ทำไมเจ้าถึงบอกถูกในเมื่อเราไม่เคยมาหาไม่เคยเล่าอะไรให้ผู้ใดฟัง..."

(โบตั๋น, 2514, หน้า 388-389)

เช่นเดียวกับ ในนวนิยายเรื่อง**ใต้เงาตะวัน** ในตอนที่กรณ์พยายามใช้กุญแจเปิดห้องพักของฉาย แต่ทว่าประตูเปิดแง้มได้แค่สองสามนิ้วเพราะมีโซ่ทองเหลืองคล้องไว้ด้านใน เมื่อเขามองผ่านร่องประตูเข้าไปทำให้เขารู้สึกแปลกประหลาดขึ้นในใจ ดังข้อความที่ปรากฏต่อไปนี้

"...กลิ่นแปลก ๆ เหม็นฉุนบางเบา...คงจะเป็นสัมผัสในใจของผู้รับเองที่ทำให้หวนนึกถึงความขมขื่นเยือกเย็น ความเจ็บปวดทุรนทุราย ความสิ้นหวังและหมดทางเลือก ความโศกเศร้าจากการจากพรากอย่างไม่มีวันหวนคืนมา

กลิ่นแห่งมรณะ ! ..."

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม, 2542, หน้า 66-67)

นอกจากนี้ในนวนิยายเรื่อง**ชามี** ยังปรากฏรสแห่งความประหลาดความอัศจรรย์ใจในตอนต้นเรื่องที่นำเสนอภาพของเครื่องบินที่กำลังตกหลุมอากาศ ซึ่งส่งผลให้ไม่สามารถควบคุมเครื่องบินได้ ซึ่งสร้างความตื่นตระหนก และความประหลาดใจน่าพิศวงแก่ทั้งกัปตัน แอร์โฮสเตส และผู้โดยสารเป็นอันมาก เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นผลทำให้เครื่องบินลำดังกล่าวตกโดยไม่ทราบสาเหตุ ความว่า

"...เครื่องบินทั้งลำสะเทือน ราวกับถูกมือยักษ์จับเขย่าจากนั้นวูบลงเหมือนตกหลุมอากาศ ผู้เป็นแม่กอดลูกไว้แนบอก

เครื่องเซวูบเปนครั้งที่สอง

ภายในเครื่องเริ่มมีเสียงร้องอย่างตกใจ แสงไฟรัดเข็มขัดกับที่นั่งสว่างจ้า แอร์โฮสเตสพยายามปลุกปลอบผู้โดยสาร

'กรุณานั่งค่ะ กรุณา'

เครื่องยังเซ เสียงกัปตันอ้าว ทว่าไม่มีคนฟังความโกลาหลเพิ่ม ข้าวของจากช่องเก็บของเหนือศีรษะที่เปิดอ้าออกหล่นกระจาย

อากาศดีเปลี่ยนเป็นร้านในฉับพลัน..."

(ทมยันตี, 2552, หน้า 4)

4.9 ศานตรส

เป็นรสแห่งความสงบ มีความรู้สึกไม่ทุกข์ ไม่สุข ไม่เกลียด ไม่ริษยา เกิดจากอารมณ์ที่ตอบสนองต่อภาวะสงบ ดังเช่นปรากฏในนวนิยายเรื่อง**ลายแทงในถ้ำแก้ว**ในตอนที่ดวงจิตของนางเจลัมล่องลอยออกจากกาย ดังข้อความที่ปรากฏต่อไปนี้

"...ดวงจิตนางเจลัมลอยไปแล้ว ลอยออกจากกายอันเย็นชืด ขาวซีด ละลิ่วเลื่อนข้ามหมู่เมฆบริสุทธิ์ดุจปุยแห่งใยแก้ว แผ่คลุมทั่วคคนางค์อันพรายแพร้วด้วยรังสี กระทั่งถึงยอดคีรีแห่งนั้น แลเห็นพระสัพพัญญูสถิตบนบัลลังก์รัตนา สูงประมาณหนึ่งโยชน์ ท่ามกลางเวหา นาค คนธรรพ์แลหมู่ครุฑ สัตว์ประหลาดที่นางเคยเห็นในนิมิต แวดล้อมด้วยฝูงชนอันมีจิตเลื่อมใส..."

(สไบเมือง, 2549, หน้า 160)

เช่นเดียวกับในนวนิยายเรื่อง**เสียงแห่งมัชฌิมยาม** ปรากฏรสแห่งความสงบ ความรู้สึกไม่ทุกข์ ไม่สุข ไม่เกลียด ไม่ริษยา ในตอนที่หลังจากที่จารุธาราถูกมรสุมชีวิต ทำให้ชีวิตของเธอไม่เป็นสุขตั้งแต่ถูกภัตตะลักพาตัวมา ซึ่งสร้างความคลางแคลงใจให้กับพ่อ แม่ของสามี รวมทั้งโกญจา จนถูกขับไล่ออกจากบ้าน ผลที่เกิดขึ้นจารุธารายอมรับในชะตากรรม และให้อภัยกับทุกคน โดย มุ่งหน้าสู่ธรรมะ รักษาคุณงามความดี โดยขอติดตามนักบวชเพื่อแสวงหาทางหลุดพ้น อันเป็นตอนที่สะท้อนให้เห็นถึงรสแห่งความสุขสงบของจิตใจตัวละคร ดังข้อความต่อไปนี้

"...'ทำเช่นไรหนอ ข้าพเจ้าจึงจะรอดพ้นบ่วงกรรมอันนี้'

'เจ้าจะต้องบำเพ็ญเพียร แสวงหาโมกษะคือความหลุดพ้นอันเป็นลัทธิธรรมของพราหมณ์ หรือมิฉะนั้น เจ้าจะต้องไปสู่สำนักพระผู้มีพระภาค ผู้เป็นศาสดาแห่งพระพุทธศาสนา แล้วแต่เจ้าจะเลือกเอาตามอัธยาศัย'

'ท่านปรารถนาจะให้ข้าพเจ้าเลือกทางใด'

'ข้าเองเมื่อฝังศพมาณพนี้แล้ว ก็จะละอาศรม เดินทางมุ่งสู่กรุงราชคฤห์'

‘ข้าพเจ้าขอไปด้วย’ จารุธาราบอกความใจปีติ ‘ข้าพึงประสงค์แต่จะปลดเปลื้องวิบากกรรมนี้ให้พ้นไปจากเส้นทางของข้าพเจ้าโดยเร็ว...อันชีวิตนี้หาความเที่ยงแท้ใด ๆ มิได้ กามนั้นเล่าก็สุดแสนจะนำไปสู่ผองภัยอเนจอนาถยิ่งนัก’...”

(สไบเมือง, 2549, หน้า 119–120)

นอกจากนี้ผลการศึกษารสวรรณคดีสันสกฤตประเภทศานรสยังปรากฏเด่นชัดในนวนิยายเรื่อง **www.คุณย่า.com** ในตอนสุดท้ายของเรื่องโดยกล่าวถึงวิทู แม้ว่าจะรู้ว่าป่วยแต่ก็ยังยิ้มได้ สะท้อนให้เห็นอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครที่สงบ เป็นสุข ปราศจากความทุกข์ ทั้งนี้เป็นเพราะลูกหลาน เพื่อนฝูง คนสนิท ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน อีกทั้งกิจการ ‘www.คุณย่า.com’ ประสบความสำเร็จ ขยายสาขาไปอีกหลายสาขา ดังข้อความในตอนท้าย ดังข้อความว่า

“...ฉันไม่ยอมให้อาการเจ็บเสียดที่ปรากฏขึ้นมาอีก ทำลายรอยยิ้มบนใบหน้าของฉันเลย

...ทำไงได้ล่ะ...ฉันมีความสุขจนล้นปรี่อยู่ในอก จนกลบความเจ็บปวดทั้งหลายทั้งปวงนี่นาฉันยิ้มกับตัวเองอย่างสวยที่สุด ขณะที่ก้าวขึ้นรถอย่างกระปรี้กระเปร่า...”

(ดวงใจ, 2544, หน้า 804)

จากตัวอย่างทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นอาจสรุปได้ว่า การใช้รสในวรรณคดีทั้ง 9 รส คือ ศฤงคารรส หาสยรส กรุณารส เราทรส วีรรส ภยานกรส พีภัตรส อัทภุตรส ศานตรส นั้นแสดงให้เห็นว่าผู้แต่งมีการใช้ท่วงทำนองการเขียนที่สละสลวย สื่ออารมณ์ และช่วยสร้างจินตนาการ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ความรู้สึกตามจุดมุ่งหมายของผู้แต่ง

จากการศึกษาการใช้วรรณศิลป์ระดับข้อความจากนวนิยายของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง สามารถสรุปได้ ดังนี้

ตาราง 11 วรรณศิลป์ระดับข้อความจากนวนิยายของนักเขียนสตรี

นวนิยายอิงพุทธศาสนา	วรรณศิลป์ระดับข้อความ			
	การใช้โวหาร	การใช้ภาพพจน์	ลีลาภาษาวรรณคดี	รสทางวรรณคดี
กาฬปักษี	66	89	42	66
เขาชื่อกานต์	58	73	56	95
ความมืดแห่งคูหาทอง	52	79	58	57
คู่กรรม	66	117	46	88
จดหมายจากเมืองไทย	75	111	62	59
จิตา	78	96	53	58
ฌาน	73	121	68	65
ชามี	65	92	67	49
ใต้เงาตะวัน	98	210	88	85
นารีผล	88	117	89	75
น้ำเล่นนไฟ	86	142	95	69
บุญบรรพ์	125	133	85	95
ผู้ดี	88	175	43	85
ผู้ใหญ่ลีกับนางมา	58	112	52	66
มายา	66	112	95	75
มักกะลีผล	95	102	66	45
รัตนโกสินทร์	85	113	89	98
ลายแทงในถ้ำแก้ว	65	125	45	55
วัฏจักร	95	152	65	75
สัตว์โลกเป็นไปตามกรรม	82	114	60	85
เสียงแห่งมัชฌิมยาม	64	122	42	46
หญิงคนชั่ว	59	94	52	49
หยาดน้ำค้างพันปี	96	183	67	58
www.คุณย่า.com	84	102	40	76

บทที่ 7

บทสรุป

วิทยานิพนธ์นี้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 7 บท คือ 1) บทนำ 2) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3) วิธีดำเนินการวิจัย 4) แนวคิดพุทธธรรมในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี 5) วรรณศิลป์ในองค์ประกอบของนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี 6) วรรณศิลป์ทางภาษาในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี และ 7) บทสรุป สำหรับการนำเสนอในบทนี้ผู้วิจัยแยกออกมาเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย
2. อภิปรายผลการวิจัย
3. ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาพุทธธรรมในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี จำนวน 24 เรื่อง โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนวนิยายที่เหตุการณ์ของเรื่องเกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล และหรือมีสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสาวก พระสงฆ์ เป็นตัวละครอย่างใดอย่างหนึ่ง จำนวน 12 เรื่องได้แก่ นวนิยายเรื่อง**ชามี** ของทมยันตี นวนิยายเรื่อง**มายา** ของทมยันตี นวนิยายเรื่อง**ฌาน** ของ ทมยันตี นวนิยายเรื่อง**จิตา** ของทมยันตี นวนิยายเรื่อง**ลายแทงในถ้ำแก้ว** ของสไบเมือง นวนิยายเรื่อง**ความมืดแห่งคูหาทอง** ของสไบเมือง นวนิยายเรื่อง**เสียงแห่งมัชฌิมยาม** ของสไบเมือง นวนิยายเรื่อง**กาฬปักษี** ของสไบเมือง นวนิยายเรื่อง**มักกะลีผล** ของสุทัสสา อ่อนค้อม นวนิยายเรื่อง**นารีผล** ของสุทัสสา อ่อนค้อม นวนิยายเรื่อง**สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม** และนวนิยายเรื่อง**วัฏจักรชีวิต** ของสุทัสสา อ่อนค้อม และกลุ่มนวนิยายที่เขียนขึ้นโดยมีแนวคิดทางพุทธธรรมเป็นแก่นเรื่อง จำนวน 12 เรื่อง ได้แก่ นวนิยายเรื่อง**คู่กรรม** ของทมยันตี นวนิยายเรื่อง**ผู้ดี** ของดอกไม้สด นวนิยายเรื่อง**รัตนโกสินทร์** ของ ว.วินิจฉัยกุล นวนิยายเรื่อง**หญิงคนชั่ว** ของ ก.สุรางคนางค์ นวนิยายเรื่อง**น้ำเล่นไฟ** ของกฤษณา อโศกสิน นวนิยายเรื่อง**เขาชื่อกานต์** ของสุวรรณี สุคนธา นวนิยายเรื่อง**จดหมายจากเมืองไทย** ของโบตั๋น นวนิยาเรื่อง**ใต้เงาตะวัน** นวนิยายเรื่อง**www.คุณย่า.com.** ของดวงใจ นวนิยายเรื่อง**ผู้ใหญ่ลีกับนางมา** ของกาญจนา นาคนันท์ นวนิยายเรื่อง**บุญบรรพ์** ของศรีฟ้า ลดาวัลย์

และนวนิยายเรื่อง**หยาดน้ำค้างพันปี** ของ ชมัยภร แสงกระจ่าง การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิดพุทธธรรมในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีและเพื่อวิเคราะห์การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี โดยมีแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้เป็นหลักในการวิเคราะห์ ดังนี้

แนวคิดพุทธธรรมในนวนิยาย ผู้วิจัยปรับประยุกต์ใช้แนวคิดพุทธธรรมของพระธรรมปิฎก (2548, หน้า 8–9) และแนวคิดจากพุทธธรรมของ สุจิตรา อ่อนค้อม (2545, หน้า 69–70) โดยได้นำมาประมวลความรู้แล้วจึงกำหนดประเด็นที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ 3 ประการ คือ พุทธธรรมระดับพื้นฐาน พุทธธรรมระดับกลาง และพุทธธรรมระดับสูงสุด

ส่วนจุดประสงค์ข้อที่ 2 คือเพื่อวิเคราะห์การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีนั้น ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ 2 ประเด็นหลัก คือ **ประเด็นแรก** ศึกษาวรรณศิลป์ในองค์ประกอบนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี ผู้วิจัยได้ปรับประยุกต์ใช้แนวคิดวิเคราะห์โครงเรื่องในนวนิยายของ โรเบิร์ตส์ (1988,หน้า 53–55); สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2524,หน้า 75); ธัญญา สังขพันธานนท์ (2538, หน้า 112–113); ประคอง เจริญจิตรกรรม (2555, หน้า 58) โดยได้นำแนวคิดที่ได้มาสรุปเป็นหลักในการวิเคราะห์ 5 ประเด็น คือ กลวิธีการสร้างสรรค์โครงเรื่อง กลวิธีการสร้างสรรค์มุมมองการเล่าเรื่อง กลวิธีการสร้างสรรค์ตัวละคร กลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนา และกลวิธีการสร้างสรรค์ฉาก

ประเด็นที่สอง วรรณศิลป์ทางภาษาในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี ซึ่งการศึกษาประเด็นนี้เพื่อวิเคราะห์ลักษณะวรรณศิลป์ทางภาษาในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีใน 2 ส่วน คือ ส่วนแรก เป็นการศึกษากลวิธีการสร้างสรรค์ภาษาวรรณศิลป์ระดับคำ โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของภาษาวรรณศิลป์ของ กุหลาบ มัลลิกะมาส, (2546, หน้า 122–134); นาวินี หลำประเสริฐ (2550, หน้า 76–122) โดยได้นำแนวคิดที่ได้มาปรับประยุกต์เพื่อใช้เป็นหลักในการวิเคราะห์ ส่วนที่สอง เป็นการศึกษากลวิธีการสร้างสรรค์ภาษาวรรณศิลป์ระดับข้อความ โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของภาษาวรรณศิลป์ของ ยุวพาส์ ชัยศิลป์วัฒนา (2544, หน้า 21–76); ศกุนตลา กะราชัย (2549, หน้า 17–36); สมเกียรติ รักษ์มณี (2551, หน้า 39–48) โดยได้นำแนวคิดที่ได้มามาปรับประยุกต์เพื่อใช้เป็นหลักในการวิเคราะห์เพื่อนำมาใช้เป็นหลักในการพิจารณาเกี่ยวกับโวหาร ภาพพจน์ การใช้ลีลาภาษาในวรรณคดีและรสในวรรณคดีผลการวิจัยสามารถสรุปได้ 2 ประเด็น คือ แนวคิดพุทธธรรมในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี และการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี

1. แนวคิดพุทธธรรมในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี

ผลการวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดพุทธธรรมในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง พบว่า ผู้แต่งได้นำเสนอแนวคิดพุทธธรรมที่มุ่งสอนให้เป็นคนดี จึงมีจริยธรรมตามรูปแบบ นวนิยาย ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่หนึ่ง คือ ผู้ประพันธ์นำแนวคิดพุทธธรรมมาเป็นตัวตั้งและนำศิลปะการประพันธ์นวนิยายให้สอดคล้องกับแนวคิดพุทธศาสนา นวนิยายกลุ่มนี้เน้นเรื่องราวหลักธรรมคำสอนที่เกี่ยวกับพุทธธรรมอย่างเด่นชัด น่าเชื่อถือ และศรัทธา ดังปรากฏในนวนิยายเรื่องฌาน นวนิยายเรื่องชามี นวนิยายเรื่องมักกะลีผล นวนิยายเรื่องกาฬปักษี นวนิยายเรื่องลายแทงในถ้ำแก้ว นวนิยายเรื่องความมืดแห่งคูหาทอง นวนิยายเรื่องหยาดน้ำค้างพันปี และนวนิยายเรื่องสัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม

ลักษณะที่สอง คือ ผู้ประพันธ์ได้ประพันธ์นวนิยายโดยยึดองค์ประกอบของการประพันธ์นวนิยายมาเป็นหลักแล้วแทรกแนวคิดพุทธธรรมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเรื่อง นวนิยายกลุ่มนี้จะนำเสนอเรื่องราวและแนวคิดผ่านโครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก บทสนทนา ดำเนินเรื่องด้วยการเล่าผ่านตัวละครที่เกี่ยวข้องกันตามบทบาทและหน้าที่ตัวละครแต่ละตัว สร้างเนื้อหาให้ผู้อ่านประทับใจซาบซึ้งไปกับบรสวรรณคดีและศิลปะการประพันธ์ สอดแทรกแนวคิดพุทธธรรมและปรับแต่งเพิ่มเติมช่วยให้นวนิยายมีคุณค่าและความบันเทิงมากยิ่งขึ้น ดังปรากฏในนวนิยายเรื่องผู้ดี นวนิยายเรื่องรัตนโกสินทร์ นวนิยายเรื่องผู้ใหญ่ลีกับนางมา นวนิยายเรื่องเขาชื่อกานต์ นวนิยายเรื่องคู่กรรม นวนิยายเรื่องหญิงคนชั่ว นวนิยายเรื่องจดหมายจากเมืองไทย นวนิยายเรื่องบุญบรรพ์ นวนิยายเรื่องน้ำเล่นไฟ นวนิยายเรื่องใต้เงาตะวัน และนวนิยายเรื่อง www.คุณย่า.com

นวนิยายดังกล่าวข้างต้นผู้ประพันธ์นวนิยายส่วนใหญ่ใช้การสอดแทรกแนวคิดเรื่องพุทธธรรม เพื่อสอนให้คนเป็นคนดีด้วยพุทธธรรม 3 ระดับ คือ

1.1 พุทธธรรมระดับพื้นฐาน (ทิฏฐธัมมิกัตถะ) แนวคิดพุทธธรรมระดับพื้นฐานนี้พบในนวนิยายทั้งหมด 24 เรื่อง เนื่องจากธรรมมะระดับนี้เป็นธรรมะสำหรับฆราวาสหรือบุคคลทั่วไป รวมทั้งธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์หรือนักปกครอง แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1.1.1 สัจธรรมของชีวิต พุทธธรรมระดับนี้คือหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ชี้ให้มนุษย์ทุกคนได้รู้ ตระหนักและเข้าใจว่าสิ่งเหล่านี้คือความจริงแท้ เป็นเรื่องธรรมดาของโลกที่มนุษย์ทุกคนทุกชีวิตต้องประสบ ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ ได้แก่ อนิจจัง หรือความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอนของสรรพชีวิต โลกธรรม 8 คือ เรื่องของโลกมีอยู่ประจำกับชีวิตมนุษย์ สังคม และโลกความจริงที่ทุกคนต้องประสบด้วยกันทั้งสิ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ มี 8 ประการ ได้แก่ มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ เมื่อมีนินทา ต้องมีสรรเสริญ มีสุข ต้องมีทุกข์

นวนิยายอิงพุทธศาสนาทุกเรื่องต่างตอกย้ำให้ผู้อ่านรู้และเข้าใจในตัวละครที่ผู้เขียนนวนิยายได้สร้างขึ้น ซึ่งอาจจะตรงกับผู้อ่านที่ต้องประสบด้วยตนเองหรือมีญาติมิตรประสบกับสิ่งเหล่านี้ ดังนั้นนักเขียนนวนิยายได้ชี้ทางสว่างให้แก่ผู้อ่านด้วยเหตุและผล โดยให้พิจารณาไตร่ตรองด้วยสติปัญญาตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา คือ โยนิโสมนสิการ เป็นการคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ ใช้สติเป็นเครื่องนำทางและใช้ปัญญาหาหนทางแก้ไขปัญหา สิ่งใดผ่านมาแล้วในอดีตย่อมแก้ไขไม่ได้ สิ่งเหล่านี้คือกรรมเก่า ต้องทำใจยอมรับผลที่เกิดขึ้น แต่มนุษย์สามารถเรียนรู้ตระหนัก และไม่ปล่อยให้เรื่องเหล่านี้เกิดซ้ำกับตัวเองได้อีก

1.1.2 **พุทธธรรมที่เป็นภูมิป้องกันไม่ให้เกิดทุกข์** พุทธธรรมกลุ่มนี้เป็นหลักธรรมของพุทธศาสนาที่นักเขียนสตรีได้ชี้ให้เห็นว่าเป็นสิ่งอันตราย หากผู้ใดเข้าไปเกี่ยวข้องต่างประสบกับความทุกข์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น มิจฉาอาชีวะ คือ การค้าขายที่ผิด หรือไม่ชอบธรรม อบายมุข คือ หนทาง หรือช่องทางแห่งความเสื่อมและความพินาศของทรัพย์สมบัติและตนเอง และอกุศลกรรมบถ 10 คือ หนทางนำไปสู่ความชั่วร้าย 10 ประการ สิ่งเหล่านี้นักเขียนสตรีได้เลือกหยิบเอาสิ่งที่ไม่ดีของคนมาสร้างลักษณะนิสัยของตัวละครฝ่ายปฏิปักษ์หรือตัวละครฝ่ายร้ายใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างอกุศลกรรมบถ สุดท้ายตัวละครที่ประพฤติเช่นนี้ล้วนประสบเคราะห์ได้รับโทษต่าง ๆ กันตามกรรมชั่วที่ตนได้กระทำ

1.1.3 **หลักปฏิบัติให้เกิดความเจริญทั้งกายใจ และสังคม** พุทธธรรมกลุ่มนี้เป็นสิ่งที่นักเขียนสตรีได้สอดแทรกเอาไว้อย่างชัดเจน ได้แก่ กุลฐิรัฏติธรรม คือ ธรรมะสำหรับดำรงความ มั่งคั่งของตระกูลให้ยั่งยืน สมชีวิธรรม คือ ธรรมในการเลือกคู่ครอง ฆราวาสธรรม คือ ธรรมสำหรับคู่ครองเรือน บุญกรรม เบญจศีล เบญจธรรม สันโดษ ทิฏฐธัมมิกัตถะ สัปปุริสธรรม 7 การให้ความเคารพแก่บุคคลที่อยู่รอบตัวเรา หรือ ทิศทั้ง 6 ทิศ พรหมวิหาร 4 ทศพิธราชธรรม ราชสังคหวัตถุ 4 มงคล 8 ประการ โยนิโสมนสิการ กัลยาณมิตรธรรม 7

1.2 **พุทธธรรมระดับกลาง (สัมปรายิกัตถะ)** คือธรรมสำหรับผู้มีเป้าหมายหวังประโยชน์ในภายภาคหน้า พุทธธรรมระดับกลางนี้เน้นความเจริญงอกงามทางด้านจิตใจ ประกอบด้วย สัมปรายิกัตถะ คือ ธรรมะที่หวังประโยชน์เบื้องหน้า กรรม คือ การกระทำในนวนิยาย อิงพุทธศาสนาทุกเรื่องจะกล่าวถึงการทำดีว่า บุญ และการทำชั่วเรียกว่า บาป ซึ่งบุญและบาปกรรมสามารถแสดงออกได้ทางกาย ทางวาจา และทางใจ

1.3 **พุทธธรรมระดับสูงสุด (ปรมัตถะ)** หมายถึง หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามุ่งให้ผู้ปฏิบัติบรรลุถึงผลประโยชน์สูงสุดในการปฏิบัติธรรม คือ นิพพาน ซึ่งการปฏิบัติภาวนาต้องปฏิบัติบรรลุหลักฐานเป็นลำดับ ได้แก่ ความถึงพร้อมในคุณพระรัตนตรัย ไตรลักษณ์ ขันธ์ 5 อริยสัจ 4 และนิพพาน

จากวิเคราะห์แนวคิดพุทธธรรมที่ปรากฏในนวนิยายอิงพุทธศาสนา

ของนักเขียนสตรีนั้นได้สอดแทรกพุทธธรรมทั้ง 3 ระดับ เพื่อมุ่งสอนให้ผู้อ่านเป็นคนดี มีจริยธรรมตามแนวคิดที่ผู้แต่งได้ยึดเอาองค์ประกอบของการประพันธ์มาเป็นหลักในการสอดแทรกแนวคิดพุทธธรรมเข้าเป็นส่วนหนึ่งในนวนิยาย

การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี

ผลการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี ทั้ง 24 เรื่อง ได้แบ่งการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ไว้ 2 ประเด็น คือ วรรณศิลป์ในองค์ประกอบ นวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี และวรรณศิลป์ทางภาษาในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี

1. วรรณศิลป์ในองค์ประกอบนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี จากการวิเคราะห์ข้อมูลกลวิธีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้านโครงเรื่องในนวนิยายอิงพุทธศาสนาจำนวน 24 เรื่อง สรุปได้ดังนี้

1.1 การวิเคราะห์โครงเรื่อง

1.1.1 การเปิดเรื่อง จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง พบว่าผู้แต่งนิยมเปิดเรื่องด้วยการบรรยายฉาก เหตุการณ์ และตัวละคร พบมากที่สุด รองลงมาคือการเปิดเรื่องด้วยการพรรณนา และพบการเปิดเรื่องด้วยการใช้รูปแบบจดหมายน้อยที่สุด จากการศึกษานั้นสรุปได้ว่าเหตุที่ผู้แต่งนิยมเปิดเรื่องด้วยการบรรยายฉาก เหตุการณ์ และ ตัวละครนั้นอาจเป็นเพราะเป็นวิธีการที่สามารถเปิดเรื่องได้อย่างตรงไปตรงมา เช่นเดียวกับการเปิดเรื่องด้วยการพรรณนาที่สามารถถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของผู้แต่งมาใช้ประกอบการบรรยายเหตุการณ์ สถานที่ หรือพฤติกรรมของตัวละครให้เกิดภาพพจน์อย่างละเอียดลึกซึ้ง ในขณะที่การเปิดเรื่องด้วยการใช้รูปแบบจดหมายน้อยนั้นอาจเป็นเพราะ การเขียนจดหมายนั้นต้องใช้อาศัยรูปแบบอีกทั้งยังต้องนำเสนอให้ข้อความในจดหมายนั้นมีความเกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่อง ซึ่งถือว่าเป็นวิธีการที่ซับซ้อน จึงอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้แต่งไม่ค่อยนิยมเปิดเรื่องด้วยการใช้รูปแบบของจดหมาย

1.1.2 การดำเนินเรื่อง จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง สามารถแบ่งการดำเนินเรื่องออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การสร้างความขัดแย้งในเรื่อง และการลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง ลักษณะแรก คือ การสร้างความขัดแย้งในเรื่อง ผลการศึกษาพบว่า ผู้แต่งนิยมสร้างความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของตัวละครมากที่สุด อาจเป็นเพราะการสร้างให้มนุษย์เกิดความขัดแย้งกันนั้นสามารถพบเห็นกันได้บ่อยครั้งในสังคม จึงอาจทำให้ผู้เขียนสามารถยกเอาประเด็นที่พบเห็นเหล่านั้นมาใช้ในการสร้างความขัดแย้งในนวนิยาย เช่นเดียวกับการสร้างความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

ภายในจิตใจของตัวละคร อาจเป็นเพราะเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากความสับสนในความคิดของตัวละครว่าควรจะทำอย่างไร และต้องตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งในขณะเดียวกันพบว่าผู้เขียนสร้างความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรมน้อยที่สุด นั้นอาจเป็นเพราะเรื่องของชะตากรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์หลีกเลี่ยงไม่ได้ดังนั้นหากนำเอาชะตากรรมเหล่านั้นมาใช้อาจเป็นการล้อเลียนเสียดสีซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่นิยมในสังคมไทย ลักษณะที่สอง คือ การลำดับเหตุการณ์ ผลการศึกษาพบว่าผู้เขียนนิยมใช้การลำดับเหตุการณ์แบบปฏิทินพบมากที่สุด อาจเพราะการลำดับเหตุการณ์แบบปฏิทิน เป็นการดำเนินเรื่องอย่างต่อเนื่องไปตั้งแต่ต้นจนจบจึงทำให้ผู้เขียนง่ายต่อการลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง ส่วนการดำเนินเรื่องโดยลำดับเหตุการณ์ย้อนหลังผู้เขียนนิยมใช้เป็นเพราะการลำดับย้อนหลังเหตุการณ์นั้นสร้างความน่าสนใจให้กับผู้อ่านเพราะเมื่อเกริ่นนำเรื่องด้วยการรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วจะทำให้ผู้อ่านเกิดมโนภาพ และพบว่าผู้เขียนใช้วิธีการลำดับเหตุการณ์แบบเป็นลางให้มีการคาดคะเนได้น้อยนั้นอาจเกิดจากวิธีการลำดับเหตุการณ์แบบเป็นลางบอกเหตุนั้นต้องอาศัย การวางโครงเรื่องที่ซับซ้อนเนื่องจากผู้เขียนต้องเขียนเรื่องแบบเป็นลางให้ผู้อ่านคาดคะเนได้ว่าจะมีเหตุการณ์อะไรสักอย่างเกิดขึ้นต่อไป

1.1.3 การปิดเรื่อง จากการศึกษานวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง พบว่าผู้เขียนนิยมการปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรมมากที่สุด อาจเพราะการดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบนั้นผู้อ่านได้ติดตามพฤติกรรมของตัวละครตั้งแต่เริ่มเรื่อง ดังนั้นย่อมคาดหวังให้ตัวละครสุขสมหวังเพราะความสุขนั้นเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ จึงอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ผู้เขียนนิยมใช้การปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรมมากที่สุด สำหรับการปิดเรื่องที่ได้รับความนิยมรองลงมาคือการปิดเรื่องแบบโศกนาฏกรรม เนื่องจากการปิดเรื่องแบบโศกนาฏกรรม ผู้เขียนอาจกำหนดให้ตัวละครเอกประสบความผิดหวัง สูญเสีย ล้มเหลวในชีวิต พลัดพรากจากกัน และร้ายแรงที่สุดคือการจบด้วยความตายนั้นเป็นการจบที่ไม่สมหวังแต่ทำให้เห็นว่าความเป็นจริงแล้วมนุษย์นั้นไม่ได้มีแต่ความสุขอย่างเดียวเท่านั้น ผู้เขียนอาจต้องการสอดแทรกความเป็นจริงของมนุษย์ด้วย และการปิดเรื่องแบบเหมือนจริงน้อยที่สุดนั้น อาจเป็นเพราะการปิดเรื่องแบบเหมือนจริงเป็นการปิดเรื่องเหมือนยังไม่จบ ซึ่งตัวละครในเรื่องก็ยังคงดำเนินต่อไป ซึ่งผู้อ่านเมื่ออ่านจบแล้วย่อมคาดหวังจุดจบของเรื่องที่แน่นอนดังนั้นการปิดเรื่องแบบเหมือนจริงจึงพบน้อยที่สุดในนวนิยาย

1.2 กลวิธีการสร้างสรรค์มุมมองการเล่าเรื่อง จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง พบว่าผู้เขียนนิยมใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบผู้แต่งเป็นผู้รู้แจ้งมากที่สุด เพราะเป็นวิธีที่ผู้เขียนเป็นผู้รู้แจ้งเพียงผู้เดียวโดยจะไม่แสดงว่าตัวละครใดเป็นผู้เล่าหรือบรรยาย แต่จะบรรยายไปตามเรื่องที่ตัวละครมีพฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเหตุการณ์

และความรู้สึกนึกคิดภายในใจของตัวละครแต่ละตัว ซึ่งผู้เขียนจะล่วงรู้ทุกสิ่งเกี่ยวกับตัวละคร จึงอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้เขียนนิยมใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบผู้แต่งเป็นผู้รู้แจ้งมากที่สุด ส่วนสาเหตุที่ผู้เขียนใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่งน้อยนั้นอาจเป็นเพราะต้องใช้ตัวละครสำคัญในเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่อง หรืออาจเป็นตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่องของตนเองให้ผู้อ่านรับทราบ จึงทำให้ถูกนำมาใช้น้อยในการนำเสนอมุมมองการเล่าเรื่อง

1.3 กลวิธีการสร้างสรรค์ตัวละคร จากการศึกษากลวิธีการสร้างสรรค์ตัวละครในนวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี พบว่าในนวนิยายทุกเรื่องผู้เขียนจะมีตัวละครซึ่งประกอบไปด้วยตัวละครเอกและตัวละครสนับสนุน ผู้แต่งส่วนใหญ่นิยมใช้ตัวละครปฏิปักษ์ และจากการศึกษาพบว่าตัวละครเป็นผู้เล่าเรื่องนั้นพบได้น้อยในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี

1.4 กลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนา จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีพบว่า กลวิธีที่นักเขียนนิยมนำมาใช้มากที่สุด คือ การสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อบอกลักษณะและอุปนิสัยของตัวละคร จากการศึกษาอาจสรุป ได้ว่าผู้เขียนอาจไม่ต้องการบรรยายลักษณะ อุปนิสัยของตัวละครลงไปตรง ๆ จึงสอดแทรกลักษณะ อุปนิสัยของตัวละครผ่านบทสนทนา สำหรับกลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนาที่มีลักษณะสมจริงที่ผู้เขียนนิยมใช้รองลงมานั้นอาจเป็นเพราะบทสนทนาที่มีความสมจริงนั้นจะคอยส่งเสริมให้ตัวละครมีความสมจริงยิ่งขึ้นด้วย และพบกลวิธีการสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อดำเนินเรื่องในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีน้อยที่สุดนั้นอาจเกิดจากการสร้างสรรค์บทสนทนาเพื่อดำเนินเรื่องจะเป็นสิ่งที่ปูพื้นว่าสิ่งที่ตัวละครสนทนานั้นต่อไปจะมีเนื้อเรื่องดำเนินต่อไปอย่างไร

1.5 กลวิธีการสร้างสรรค์ฉาก จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง ผู้วิจัยพบว่าประเภทของฉากที่ผู้เขียนนิยมนำมาใช้มากที่สุด คือฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ เนื่องจากในนวนิยายหลาย ๆ เรื่องกล่าวถึง ฉากที่เป็นตึก บ้าน วิหาร หรือสถานที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น รองลงมาคือฉากที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งในเรื่องกล่าวถึงฉากที่เกี่ยวข้องกับป่าเขา ธรรมชาติ ท้องฟ้าต่าง ๆ และใช้ฉากที่เป็นช่วงเวลาหรือยุคสมัยน้อยที่สุด ซึ่งเป็นฉากที่กล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น ๆ เช่น ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ซึ่งในช่วงเวลาหรือยุคสมัยนั้นประเทศไทยยังไม่มีไฟฟ้าใช้ ประชาชนโดยทั่วไปมีการใช้ตะเกียงเพื่อให้แสงสว่างแทนการใช้ไฟฟ้า

2. วรรณศิลป์ทางภาษาในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี จากการวิเคราะห์ข้อมูลกลวิธีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้านภาษาในนวนิยายอิงพุทธศาสนา จำนวน 24 เรื่อง สรุปได้ดังนี้ จากการวิเคราะห์ข้อมูลกลวิธีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ทางภาษาในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี พบกลวิธีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ 2 ลักษณะ ได้แก่

กลวิธีการสร้างสรรค์ภาษาวรรณศิลป์ระดับคำ จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบกลวิธีการสร้างสรรค์ภาษาวรรณศิลป์ระดับคำ 8 ลักษณะ ได้แก่ การหลากคำ การใช้คำเพื่อเสียงสัมผัส การใช้คำสูง การใช้คำสร้างจินตภาพ การใช้คำเลียนเสียง การใช้คำซ้ำ การซ้ำคำ และการใช้คำซ้อน

กลวิธีการสร้างสรรค์ภาษาวรรณศิลป์ระดับข้อความ จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบกลวิธีการสร้างสรรค์ภาษาวรรณศิลป์ระดับข้อความ 4 ลักษณะ ได้แก่ การใช้โวหาร การใช้ภาพพจน์ การใช้ลีลาภาษาวรรณคดี และการใช้รสวรรณคดี

การใช้โวหารเป็นชั้นเชิงการใช้สำนวนภาษาในการประพันธ์วรรณกรรม เพื่อให้เกิดความไพเราะสละสลวยของถ้อยคำ สื่ออารมณ์ และความคิดได้ประณีตลึกซึ้ง ในการวิเคราะห์การใช้โวหารของนักเขียนสตรี จากการศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาพบชนิดโวหารทั้งหมด 5 ชนิด คือ บรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร เทศนาโวหาร สาธกโวหาร และอุปมาโวหาร

จากการศึกษาการใช้โวหารภาพพจน์ในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี พบว่ามีการใช้โวหารภาพพจน์ จำนวน 9 ชนิด คือ อุปมา อุปลักษณ์ สัญลักษณ์ บุคคลวัต อติพจน์ นามนัย อุปมานิทัศน์ ปฏิพจน์ และสัทพจน์

ลีลาภาษาในวรรณคดี คือ ท่วงทำนองทางภาษาในวรรณคดีที่มีเนื้อหามุ่งให้เกิดอารมณ์ที่แตกต่างกัน จากการศึกษาการใช้โวหารภาพพจน์ในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี พบว่า ผู้เขียนมีการใช้ลีลาภาษาในวรรณคดีทั้ง 4 ประเภท คือเสาวรจนี นารีปราโมทย์ พิโรธวาทัง และสัลลาปังคพิสัย เพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้แต่งมีการใช้ท่วงทำนองการเขียนที่สละสลวย สื่ออารมณ์ และช่วยสร้างจินตนาการ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ความรู้สึกตามจุดมุ่งหมายของผู้แต่ง

รสวรรณคดี คือ การจำแนกรสตามแนวการศึกษาวรรณคดีสันสกฤต จากการศึกษาการใช้รสวรรณคดีในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี พบว่า ผู้เขียนมีการใช้รสในวรรณคดีทั้ง 9 คือ ศฤงคารรส หาสยรส กรุณารส เราทรส วีรรส ภยานกรส พีภัตรส อัทภุตรส ศานตรส เพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้แต่งมีการใช้ท่วงทำนองการเขียนที่สละสลวย สื่ออารมณ์ และช่วยสร้างจินตนาการ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ความรู้สึกตามจุดมุ่งหมายของผู้แต่ง

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นการอภิปรายออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ปรับประยุกต์แนวคิดและทฤษฎีของนักวิชาการเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์นวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี ใน 2 ประเด็นหลัก ๆ ต่อไปนี้

1.1 แนวคิดพุทธธรรมในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับพุทธธรรมของพระธรรมปิฎก (2548, หน้า 8–9) และแนวคิดเรื่องพุทธธรรมของ สุจิตรา อ่อนค้อม (2545, หน้า69–70) โดยได้นำมาประมวลความรู้แล้วจึงกำหนดประเด็นที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์พุทธธรรม 3 ประการ คือ พุทธธรรมระดับพื้นฐาน พุทธธรรมระดับกลาง และพุทธธรรมระดับสูงสุด ซึ่งจากการศึกษาพุทธธรรมทั้ง 3 ประการที่ปรากฏในนวนิยายอิงพุทธศาสนานั้นได้แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งได้ใช้แนวคิดที่เด่นชัดคือ ความเป็นอนิจจัง แนวคิดเรื่องวัฏสงสาร แนวคิดเรื่องกรรม (บุญและบาป) แนวคิดเรื่องอริยสัจ4 และแนวคิดเรื่องนิพพาน ซึ่งแนวคิดพุทธธรรมเหล่านี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ เทวัญ มุ่งปั่นกลาง ซึ่งศึกษากลวิธีนำเสนอกับแนวคิดทางพุทธศาสนาในเรื่องกามนิต โดยจากการศึกษานั้นพบว่านวนิยายเรื่องกามนิตมีแนวคิดที่เด่นชัดทางพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน ส่วนแนวคิดพุทธธรรมที่โดดเด่นของนักเขียนสตรีเหล่านี้ คือ มงคลชีวิต เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญู ความสันโดษ ไม่คบคนพาล และคบบัณฑิต ดังนั้น นวนิยายอิงพุทธศาสนาเหล่านี้ผู้ประพันธ์ได้สอดแทรกพุทธธรรมไว้ในเนื้อหาแล้ววางโครงเรื่องให้ตัวละครเป็นผู้ดำเนินเรื่องตามแก่นเรื่องที่กำหนดไว้ ซึ่งการแต่งนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีนี้ มีความสอดคล้องกับการศึกษาของ ประสิทธิ์ ศรีสมุทร (2544, หน้า 6) ซึ่งได้ศึกษาเรื่องวรรณคดีกับพุทธศาสนา พบว่า วรรณคดีที่แต่งขึ้น ล้วนมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการแต่ง อาทิ มุ่งแสดงหลักธรรมในพุทธศาสนาให้เด่นชัด เพื่อโน้มน้าวจิตใจให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสใน พุทธศาสนามากยิ่งขึ้น มุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาหลักคำสอนโดยผ่านวรรณคดีไทยเพื่อนำไปปฏิบัติให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเอง และมุ่งแสดงให้คนเข้าใจโลกตามความเป็นจริง เช่น ทำอย่างใดได้อย่างนั้น สรรพสิ่งล้วนไม่เที่ยงแท้จะต้องแตกดับไปในที่สุด ให้มองเห็นว่าการดำรงตนอยู่ในทำนองครองธรรมมีผลคือ ได้รับความสุขสงบเย็นในชีวิตไม่ต้องไปเกิดในนรก ไม่ต้องเดือดร้อนทุรนทุรายต่อไป

1.2 แนวคิดในการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้นำมาแบ่งออกเป็น 2 แนวคิด คือ แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของ นวนิยาย และแนวคิดเกี่ยวกับวรรณศิลป์ทางภาษาในนวนิยาย ซึ่งจากการวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบและวรรณศิลป์ทางภาษาในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีทั้ง 24 เรื่อง นั้นพบว่า ผู้แต่งนั้นได้สร้างสรรค์นวนิยายโดยยึดหลักวรรณศิลป์

ทางด้านภาษาและองค์ประกอบของนวนิยายมาเป็นหลักแล้วจึงสอดแทรกเอาแนวคิดพุทธธรรมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเรื่อง โดยจะนำเสนอเรื่องราวและแนวคิดผ่านโครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก บทสนทนา ดำเนินเรื่องด้วยการเล่าผ่านภาษาที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความประทับใจซาบซึ้งไปกับรสวรรณคดีและศิลปะการประพันธ์ และถ่ายทอดไปยังตัวละครที่เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญที่สุดเพราะเปรียบเหมือนกระจกที่สะท้อนความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียนที่สอดแทรกแนวคิดพุทธธรรมและมีการปรับแต่งเพิ่มเติมเพื่อช่วยให้นวนิยายมีคุณค่าและความบันเทิงมากขึ้น ซึ่งจากการศึกษาพบว่าผลของการวิจัยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนิกานต์ กู้เกียรติ (2540) ในด้านองค์ประกอบของนวนิยายที่สะท้อนให้เห็นว่าผู้เขียนให้ความสำคัญกับตัวละครและฉากมากกว่าส่วนอื่น เพราะสามารถสะท้อนลักษณะเฉพาะของผู้เขียนได้

2. ความสอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัย ผู้วิจัยได้ตั้งสมมุติฐานของงานวิจัยไว้ 2 ประเด็น คือ แนวคิดพุทธธรรมที่ปรากฏในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมระดับพื้นฐาน หลักพุทธธรรมระดับกลาง และหลักพุทธธรรมระดับสูงสุด เพื่อนำเสนอพุทธปรัชญาให้มีความลุ่มลึกและครอบคลุมแนวทางประพฤติปฏิบัติที่ดีงามอย่างกว้างขวางอันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านและสังคม และการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของนักเขียนสตรีในนวนิยายอิงพุทธศาสนา มีทั้งรูปแบบที่ได้รับการสืบทอดจากขนบของวรรณกรรมพุทธศาสนา และรูปแบบที่ปรับใช้หรือสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ตามขนบของนวนิยายร่วมสมัยทั้งนี้เพื่อให้สามารถอธิบายแนวคิดทางพุทธธรรมได้อย่างลึกซึ้งและมีพลังโน้มน้าวความคิดและอารมณ์ของผู้อ่าน

ผลการวิจัยที่ปรากฏนั้นพบว่าสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ประเด็น กล่าวคือ นวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนสตรี ได้นำหลักพุทธธรรมระดับพื้นฐาน หลักพุทธธรรมระดับกลาง และหลักพุทธธรรมระดับสูงสุด มาใช้สอดแทรกเพื่อให้ผู้อ่านนำมาใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ และจากผลการวิจัยนั้นสรุปว่าการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของนักเขียนสตรี ในนวนิยายอิงพุทธศาสนานั้นมีการสืบทอดจากขนบของวรรณกรรมพุทธศาสนา และรูปแบบที่ปรับใช้หรือสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ตามขนบของนวนิยายร่วมสมัยเพื่อให้ผู้อ่านเข้าถึงแนวคิดทางพุทธศาสนาได้ง่ายยิ่งขึ้น

3. ข้อค้นพบใหม่

3.1 สตรีที่นับถือพระพุทธศาสนาในประเทศไทยแม้จะไม่สามารถบวชเป็นภิกษุณีได้เพราะติดในข้อพุทธบัญญัติบางประการ แต่นักเขียนสตรีส่วนหนึ่งกลับตั้งใจศึกษาพุทธธรรมอย่างลึกซึ้งไม่ว่าจะเป็นธรรมะระดับพื้นฐาน ระดับกลาง และระดับสูงสุด จนสามารถสร้างสรรค์ เผยแผ่ธรรมะเหล่านั้นในนวนิยายอิงพระพุทธศาสนาด้วยกลวิธีทางวรรณศิลป์

ที่ลึกซึ้ง ส่งผลให้ผู้อ่านได้รับทั้งสาระ ข้อคิดทางพระพุทธธรรมและความบันเทิงได้โดยแทบไม่รู้สึกว่าถูกยัดเยียด และสามารถนำข้อคิดทางพุทธธรรมเหล่านั้นไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันก็จะเกิดความสุขตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้

3.2 นักเขียนสตรีกลุ่มหนึ่ง คือ ทมยันตี, สุทัสสา อ่อนค้อม และสไบเมือง ได้ระบุเจตนาในการประพันธ์ของตนอย่างชัดเจนว่า ต้องการที่จะนำเสนอ เผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาในรูปแบบของนวนิยายเพื่อให้ผู้อ่านได้ศึกษา เรียนรู้ พระพุทธศาสนาได้อย่างลึกซึ้ง

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของนักเขียนสตรีในนวนิยายอิงพุทธศาสนาเป็นการศึกษานวนิยายของนักเขียนสตรีทั้งหมด 24 เรื่อง โดยเน้นประเด็นในการศึกษาวรรณศิลป์และหลักพุทธธรรมของนักเขียนสตรี จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

จากการศึกษาการสร้างสรรค์วรรณศิลป์และหลักพุทธธรรมของนักเขียนสตรีทำให้ผู้วิจัยมองเห็นว่านักเขียนสตรีสามารถถ่ายทอดความงามผ่านภาษาและชั้นเชิงแห่งวรรณศิลป์ได้อย่างงดงาม พร้อมกันนั้นก็พบว่านักเขียนสตรีสามารถถ่ายทอดหลักพุทธธรรมในทางพระพุทธศาสนามาสู่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี ซึ่งผลงานที่ถ่ายทอดออกมานั้นล้วนแสดงให้เห็นถึงหลักแห่งความเป็นจริง ตัวละครทุกตัวที่โลดแล่นบนหน้ากระดาษล้วนเป็นเครื่องยืนยันว่าพระธรรม คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงแสดงไว้ดีแล้วยังใช้ได้ในยุคปัจจุบัน เมื่อใครปฏิบัติตามธรรมที่พระองค์ทรงแนะและเว้นเสียจากธรรมที่พระองค์ทรงห้าม ผู้นั้นก็ชื่อว่าเดินตามทางอันประเสริฐที่จะมุ่งหน้าสู่ทางสายเอกกล่าวคือพระนิพพาน เช่นเดียวกับการกระทำของตัวละครที่นักเขียนตั้งใจจะนำเสนอ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

2.1 ควรเปรียบเทียบการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของนักเขียนสตรีกับบุรุษในนวนิยาย อิงพระพุทธศาสนา ในช่วง พ.ศ. อื่น ๆ ต่อไป เพื่อชี้ให้เห็นพัฒนาการและการเชื่อมต่อในการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในแต่ละยุค

2.2 ควรศึกษากลวิธีในการนำเสนอหลักพุทธธรรมระหว่างนักเขียนสตรีกับบุรุษเพื่อเปรียบเทียบว่าแต่ละฝ่ายมีกลวิธีนำเสนอพุทธธรรมในงานเขียนของตนอย่างไร

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ก.สุรางคนางค์ [นามแฝง]. (2531). **หญิงคนชั่ว**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

กฤษณา อโศกสิน. (2553). **น้ำเล่นไฟ**. กรุงเทพฯ: เพื่อนดี.

กรกช อัญชลีนุกูล. (2548). **ภาษาสร้างสรรค์: การใช้ภาพพจน์ในนวนิยายของโสภาค สุวรรณ** (รายงานการวิจัย). คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, กรุงเทพฯ.

กาญจนา นาคนันท์. (2547). **ผู้ใหญ่ลีกับนางมา.** กรุงเทพฯ: บรรณกิจ 1991.

กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2522). **วรรณคดีวิจารณ์.** กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.

กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2538). **วรรณคดีวิจารณ์.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2542). **ความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทย.** กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคาแหง.

กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2543). **วรรณกรรมไทย.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2546). **วรรณคดีวิจารณ์** (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2552). **เอกสารประกอบการสอนรายวิชางานวิจัยและวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา.** พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

จรรยงค์ บุญซัน. (2551). **การศึกษาคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ของนวนิยาย เรื่อง "ความสุขของกะทิ" นวนิยายรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน ประจำปี 2549.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.

จันทนา อินทรัตน์. (2535). **การวิเคราะห์นวนิยาย ของ มาลา คำจันทร์.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, กรุงเทพฯ.

เจตนา นาควัชระ. (2521). **ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี.** กรุงเทพฯ: ดวงกมล.

เจือ สตะเวทิน. (2510). **ศิลปะการประพันธ์** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

ชนิกานต์ กู้เกียรติ. (2540). **การศึกษาวิเคราะห์นวนิยายของกฤษณา อโศกสินที่ได้รับรางวัล: พัฒนาการด้านแนวคิด ตัวละครและกลวิธีการประพันธ์.** วิทยานิพนธ์ อ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. (2555). แนวคิดเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรมในนวนิยายของบุญเหลือ. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี**, 4(1), 32–40.

ชมัยพร แสงกระจ่าง. (2557). **หยาดน้ำค้างพันปี.** กรุงเทพฯ: คมบาง.

ชไมพร ฉายเหมือนวงศ์. (2549). **ลีลาภาษาในงานเขียนของวาณิช จรุงกิจอนันต์.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

ชุติมา สัจจานนท์. (2543). **การพัฒนาเกณฑ์การประเมินค่าวรรณกรรมไทย.** กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

โชษิตา มณีใส. (2555). **การใช้ภาษาไทยเพื่อประสิทธิผล** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ดนยวรรณ แจ่มนิยม. (2550). **ลีลาภาษาในนวนิยายของกิ่งฉัตร.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

ดวงใจ [นามแฝง]. (2544). **www.คุณย่า.com.** กรุงเทพฯ: เพื่อนดี.

ดวงใจ [นามแฝง]. (2556). **ทักษะการเขียนภาษาไทย.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดวงทิพย์ โรจน์กิรติการ. (2549). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมอิงพระพุทธศาสนา ศึกษาเฉพาะกรณีเรื่องจอมจักรพรรดิอโศก**. วิทยานิพนธ์ พธ.ม., มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, อยุทธยา.

ดวงมน จิตร์จำนงค์. (2527). **สุนทรียภาพในภาษาไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สยาม.

ดวงมน จิตร์จำนงค์. (2541). **สุนทรียภาพในภาษาไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สยาม.

ดอกไม้สด [นามแฝง]. (2514). **ผู้ดี.** พระนคร: ไทยสัมพันธ์.

ตรีศิลป์ บุญขจร. (2530). **วรรณกรรมประเภทกลอนสวดของภาคกลาง: การศึกษาในเชิงวิเคราะห์.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ทิวาทิพย์ เทียมชัยภูมิ. (2556). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมอิงพระพุทธศาสนา ศึกษาเฉพาะกรณีเรื่องลีลาวดี**. วิทยานิพนธ์ พธ.ม., มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, อยุทธยา.

ทมยันตี [นามแฝง]. (2512). **คู่กรรม.** ธนบุรี: อมรการพิมพ์.

ทมยันตี [นามแฝง]. (2551). **มายา**. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ: ณ บ้านวรรณกรรม.

ทมยันตี [นามแฝง]. (2552ก). **จิตา**. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: ณ บ้านวรรณกรรม.

ทมยันตี [นามแฝง]. (2552ข). **ชามี**. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: ณ บ้านวรรณกรรม.

ทมยันตี [นามแฝง]. (2552ค). **ฌาณ**. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: ณ บ้านวรรณกรรม.

ธรงวิทย์ ทองเสี่ยน. (2550). **วิเคราะห์วรรณศิลป์ในนวนิยายของแดนอรัญ แสงทอง.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.

ธัญญา สังขพันธานนท์. (2538). **วรรณกรรมวิจารณ์.** กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

นันท์นภัส พิมพะนิตย์, จารุวรรณ รรมวัตร และปฐม หงษ์สุวรรณ. (2555). กลวิธีการนำเสนอและมุมมองทางสังคมในนวนิยายรักของพนมเทียน. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,** 31(3), 71–75.

นาวินี หลำประเสริฐ. (2550). **ภาษาวรรณศิลป์ในเพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช.** วิทยานิพนธ์ อ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

เนตรทราย คงอนุวัฒน์. (2550). **ศึกษาศิลปะการใช้ภาษาในนวนิยายของวัฒน์ วรรลยางกูล.** วิทยานิพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาลัยทักษิณ, สงขลา.

โบตั๋น [นามแฝง]. (2542). **จดหมายจากเมืองไทย**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

บุญญาภา คำผ่าน. (2552). **การศึกษาคุณค่าเชิงวรรณศิลป์จากนวนิยายเรื่อง คำอ้าย ของ ยงค์ ยโสธร.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.

ประคอง เจริญจิตรกรรม. (2555). **หลักการเขียนวิจารณ์วรรณกรรม** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประเวศ วะสี. (2526). **พุทธธรรมกับสังคม.** กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน. (2518). **แนวทางศึกษาวรรณคดี: ภาษากวี การวิจักษณ์ และวิจารณ์.** กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพาณิช.

ประสิทธิ์ ศรีสมุทร. (2544). **วรรณคดีเกี่ยวกับพุทธศาสนา.** สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ประเสริฐ ไสวรรณ. (2533). **วิเคราะห์นวนิยายและเรื่องสั้นสะท้อนชีวิตชาวชนบทอีสานของคำพูน บุญทวี.** วิทยานิพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

ปัณณวรรณ วาจางาม. (2548). **ลีลาภาษาในนวนิยายของ ว. วินิจฉัยกุล.** วิทยานิพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

ปาริฉัตร พยุงศรี. (2554). **ภาษาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาของสไบเมือง.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

ปิยะพร ศักดิ์เกษม. (2542). **ใต้เงาตะวัน**. กรุงเทพฯ: สามัคคีสาร (ดอกหญ้า).

พรสวรรค์ สุวรรณธาดา. (2552). **นักเขียนนวนิยายสตรีกับการนำเสนอมโนทัศน์สตรีนิยมในนวนิยายไทยร่วมสมัย.** วิทยานิพนธ์ ปร.ด., มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2556). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2555). **พุทธธรรม** (พิมพ์ครั้งที่ 12). พระนครศรีอยุทธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2556). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์** (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.

พระยาอนุมานราชธน. (2546). **การศึกษาวรรณคดีแง่วรรณศิลป์** (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย

พระราชปริยัติ สฤษดิ์ สิริธโร. (2548). **งานวิจัยและวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา** (พิมพ์ครั้งที่ 2). พระนครศรีอยุทธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พิษณุพงษ์ ญาณศิริ. (2556). **ภาพสะท้อนสังคมกับรสวรรณคดีในเพลงลูกทุ่งไทย พ.ศ. 2500–2550.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

พีระพันธุ์ บุญโพธิ์แก้ว. (2532). **วิเคราะห์พฤติกรรมของพระเวชสันดร พระลอ ขุนแผน และอิเหนาตามแนวจริยศาสตร์.** วิทยานิพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาศรีนครินทรวิโรฒ, พิษณุโลก.

พุทธทาสภิกขุ [นามแฝง]. (2536). **พุทธธรรมกับเจตนารมณ์ของประชาธิปไตย.** กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ

เพ็ญพิมล ทุมประเสน. (2550). **พุทธธรรมในนวนิยายของสุทัสสา อ่อนค้อม.** วิทยานิพนธ์ กศ.บ., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

ไพโรจน์ บุญประกอบ. (2539). **การเขียนสร้างสรรค์เรื่องสั้น นวนิยาย.** กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.

ภฤดา บูชาบุพพาจารย์. (2555). **หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในธรรมนิยายเรื่องมักกะลีผลของสุทัสสา อ่อนค้อม.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, กรุงเทพฯ.

ภัทรพร หงษ์ทอง. (2537). **การศึกษาแนวคิดสตรีนิยมในนวนิยายของทมยันตีระหว่างพุทธศักราช 2506–2534**. วิทยานิพนธ์ อ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ภัสร์ธีรา ฉลองเดช. (2548). **วิเคราะห์รสวรรณคดีที่ปรากฏในนิทานเวตาลฉบับพระนิพนธ์กรมหมื่นพิทยาอลงกรณ์ตามทฤษฎีรสวรรณคดีสันสกฤต.** วิทยานิพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาลัยทักษิณ, สงขลา.

ภาวินี ตรีเดชี. (2554). **กลวิธีนำเสนอพุทธธรรมในนวนิยายอิงธรรมะของสุชีพ ปุญญานุภาพ.** วิทยานิพนธ์ อ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. (2517). **วิเคราะห์รสวรรณคดีไทย.** กรุงเทพฯ: โครงการตำรา สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. (2522). **วิเคราะห์รสวรรณคดีไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. (2539). **แว่นวรรณกรรม** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์.

มูลนิธิพุทธธรรม. (2532). **พุทธธรรมกับชีวิตในสังคมเทคโนโลยี.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

ยุวพาส์ ชัยศิลป์วัฒนา. (2544). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณคดี** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

โยธิน มาหา. (2547). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมของอาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ ประเภทนวนิยายอิงหลักธรรม.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม.

รัชนีกร รัชตกรตระกูล. (2549). **ฉากในจินตนิยายของแก้วเก้า.** วิทยานิพนธ์ อ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2552). **พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2552.** กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2555). **พจนานุกรมพุธธรรม.** กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

ริสา ชูช่วยสุวรรณ. (2555). **การประยุกต์หลักธรรมในพระพุทธศาสนาจากวรรณคดีไทยสำหรับใช้ในการดำเนินชีวิต.** วิทยานิพนธ์ ปร.ด., มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2547). **พลังการวิจารณ์ : วรรณศิลป์.** กรุงเทพฯ: ประพันธสาส์น.

เรณู เย็นใจ. (2539). **โครงโลกนิติ: วิเคราะห์ในแง่จริยธรรม.** วิทยานิพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.

ลักษณ์วัต ปาละรัตน์. (2545). **สตรีในมุมมองของพุทธปรัชญา**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ว.วินิจฉัยกุล. (2530). **รัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ: บำรุงสาส์น.

วนิดา บำรุงไทย [นามแฝง]. (2543). **ศาสตร์และศิลป์แห่งนวนิยาย.** กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก.

วัฒนา มูลเมืองแสน. (2539). **นวนิยายอิงพุทธศาสนาของไทย: วรรณกรรมคำสอนร่วมสมัย.** วิทยานิพนธ์ อ.ม, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

วิกรานดา โชติช่วงรัศมี. (2548). **การวิเคราะห์จริยธรรมของตัวละครในวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณี.** วิทยานิพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

วิจิตตรี ธรรมรักษ์. (2554). **การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมอิงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่องพระอานนท์พุทธอนุชา** วิทยานิพนธ์ พธ.ม., มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, อยุทธยา.

วิทย์ ศิวะศริยานนท์. (2544). **วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์** (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

วินิตา ดิถียนต์. (2556). **ทางเทวดา เทวาวาด.** กรุงเทพฯ: ทรีบีส์.

วีรศักดิ์ จันทร์เพชร. (2545). **จริยธรรมในนวนิยายของกฤษณา อโศกสิน**. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, กรุงเทพฯ.

วีรวรรณ ศรีสำราญ. (2534). **สถานภาพสตรีไทยในนวนิยายของ กฤษณา อโศกสิน (พ.ศ.2497-2530).** วิทยานิพนธ์ อ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ศิริญญา จรเทศ. (2549). **วิเคราะห์บทบาทครอบครัวที่มีต่อตัวละครในนวนิยายของ ว. วินิจฉัยกุล.** วิทยานิพนธ์ อ.ม., มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.

ศกุนตลา กะราชัย. (2549). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์การใช้โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง ศึกษาเฉพาะกรณีของราชินีลูกทุ่งพุ่มพวง ดวงจันทร์.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลักเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

ศรีฟ้า ลดาวัลย์. (2550). **บุญบรรพ์**. กรุงเทพฯ: เพื่อนดี.

สไบเมือง [นามแฝง]. (2549ก). **กาฬปักษี** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เพื่อนดี.

สไบเมือง [นามแฝง]. (2549ข). **ไพรีเมรัย.** กรุงเทพฯ: เพื่อนดี.

สไบเมือง [นามแฝง]. (2549ค). **ความมืดแห่งคูหาทอง** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เพื่อนดี.

สไบเมือง [นามแฝง]. (2549ง). **ลายแทงในถ้ำแก้ว** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เพื่อนดี.

สไบเมือง [นามแฝง]. (2549จ). **เสียงแห่งมัชฌิมยาม** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เพื่อนดี.

สมเกียรติ รักษ์มณี. (2551). **ภาษาวรรณศิลป์** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สายน้ำใจ.

สมศรี บวบนา และคณะ. (2548). **วิเคราะห์แนวคิดและคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ที่ปรากฏในนวนิยายรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537-พ.ศ. 2546.** การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ศศ.ม., มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.

สิทธา พินิจภูวดล และนิตยา กาญจนวรรณ. (2515). **ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. (2544). **พุทธธรรมในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่.** กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. (2543). **พุทธธรรมในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่.** กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. (2549). **เจิมจันทน์กังสดาล : ภาษาวรรณศิลป์ในวรรณคดีไทย.** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุจิตรา อ่อนค้อม. (2545). **ศาสนาเปรียบเทียบ.** กรุงเทพฯ: ดวงแก้ว.

สุทัสสา อ่อนค้อม. (2555ก). **วัฏจักรชีวิต** (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: หอรัตนการพิมพ์.

สุทัสสา อ่อนค้อม. (2555ข). **สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม** (พิมพ์ครั้งที่ 39). กรุงเทพฯ: หอรัตนการพิมพ์.

สุทัสสา อ่อนค้อม. (2556ก). **นารีผล** (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพฯ: หอรัตนการพิมพ์.

สุทัสสา อ่อนค้อม. (2556ข). **มักกะลีผล** (พิมพ์ครั้งที่ 24). กรุงเทพฯ: หอรัตนการพิมพ์.

สุธิวงศ พงศไพบูลย. (2524). **วรรณคดีวิเคราะห์.** กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สุวรรณี สุคนธา. (2540). **เขาชื่อกานต์**. กรุงเทพฯ: สามัคคีสาร (ดอกหญ้า).

เสฐียรโกเศศ (พระยาอนุมานราชธน). (2546). **การศึกษาวรรณคดีแง่วรรณศิลป์** (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

โสภณ พฤกษวาณิช. (2539). **พุทธปรัชญาเถรวาทในพระอภัยมณี.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ปัตตานี.

อธิตา รัตนพัลลภ. (2547). **แนวคิดเรื่องกรรมตามแนวพุทธศาสนาในนวนิยายของทมยันตี.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.

อรทิพย์ อังศุธรรังศี. (2550). **ลีลาการใช้ภาษาในนวนิยาย ของชมัยภร แสงกระจ่าง.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

อิราวดี ไตลังคะ. (2543). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อุดม หนูทอง. (2523). **พื้นฐานการศึกษาวรรณคดีไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 2). สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

Robert, S. (1988). **An Introduction to Fiction.** New York: Holt Rinehart and Winston.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นามสกุล เชษฐา จักรไชย

วัน เดือน ปี เกิด 5 มิถุนายน 2503

ที่อยู่ปัจจุบัน 1/3 ถนนนครสวรรค์ ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม 40000

ที่ทำงานปัจจุบัน มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี

ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ประสบการณ์การทำงาน

พ.ศ. 2554	อาจารย์พิเศษสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี
พ.ศ. 2553	อาจารย์พิเศษสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ จังหวัดฉะเชิงเทรา
พ.ศ. 2552	อาจารย์สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี
พ.ศ. 2552	อาจารย์พิเศษภาควิชาการพยาบาลเด็ก ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ วิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี จังหวัดจันทบุรี
พ.ศ. 2551	พนักงานครูเทศบาล คศ.1 โรงเรียนเทศบาลเมืองจันทบุรี 2 จังหวัดจันทบุรี
พ.ศ. 2548	ข้าราชการครู คศ.1 โรงเรียนบ้านคลองใหญ่ จังหวัดจันทบุรี
พ.ศ. 2548	ลูกจ้าง ครู โรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์ จังหวัดจันทบุรี

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2535	กศ.ม. (ภาษาไทย), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, มหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ. 2523	ค.บ. (ภาษาไทย), วิทยาลัยครูอุบลราชธานี, จังหวัดอุบลราชธานี

ผลงานตีพิมพ์

ที่เกี่ยวกับวิทยานิพนธ์

เชษฐา จักรไชย. (อยู่ระหว่างตีพิมพ์). ลีลาภาษากระทบใจในนวนิยายเรื่องหญิงคนชั่ว.**วารสารวิชาการ "รมยสาร" คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์,** 15(1).

เชษฐา จักรไชย. (2559) Life of Happiness in Thommayanti's Buddhism Novels. **วารสารวิชาการ "ช่อพะยอม" คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม** 27(ฉบับพิเศษ ครบรอบ 90 ปี),111-112.